ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 1
MARDI
1er MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.272 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.272

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՀԵՊՐՈՆԷՆ ԵՏՔ

ԻՍՐԱՅԷԼ – ԱՐԱԲ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԱԾ

ՀԱԿԱՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄՕՏ

Կիրակի առաւօտ, պատարագի ժամուն է որ ռումբ մը կը պայթէր Պէյրութի հիւսիսը՝ Զուք Միքայէլի Նոթր - Տամ տը լա Տէլիվրանս եկեղեցւոյ խորանին տակ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 9 մեռեալ եւ շուրջ 50 վիրաւորներ կային եւ յուզումը մեծ էր: Վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի համար «փորձ մըն է քօղարկելու համար Հեպրոնի ջարդը», ինչ որ անուղղակի հեղինակ մըն ալ կը մատնանշէ: Զոհերուն մէջ կան 4 տարու աղջնակ մը եւ բազմաթիւ կիներ: Պատարագիչ քահանան ծանրօրէն վիրաւորուած է: Այս ոճրագործը, որ առաջինն է իր տեսակին մէջ (ցարդ աղօթատեղիի մը դէմ ոչ մէկ արարք գործուած էր) կը պատահի Պաալին Լիբանան այցելութենէն երեք ամիս առաջ: Մարոնի պատրիարքը՝ Սֆէյր չէ ծածկած իր յուզումը չեշտելով. - «Լիբանանի պատեբազմին ամէնէն բուռն օրերուն, երբեք յարձակում չէ գործուած եկեղեցիի մը դէմ»: Յիշենք որ մարոնի Եկեղեցին հիմնուած է Դ. դարուն Մարոն ճգնաւորին կողմէ: Կաթողիկէ, Մարոնիները Անտիոքի ծէսը կը դաւանին, միշտ կապուած մնալով Հռոմի: Բնակչութեան 23%-ը կը կազմեն: Ինքնավար պատրիարքութիւն մը ունին 685-էն ի վեր: 1943-էն ի վեր, միշտ Մարոնիի մը կ՚իյնայ Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնը:

Այս ոճրագործը որ կը պատահէր Հեպրոնի անորակելի ջարդէն 48 ժամ ետք, շատերու համար շարունակութիւնն է անոր, այլ խօսքով, գործն է մարդոց, որ կողմէն ալ պատկանին որոնք չեն ուզեր որ Մերձաւոր Արեւելքը հանդարտի:

Հեպրոնի սպանդին հետեւանքները ծանր կը մնան եւ Իսրայէլի ձեռք առած «մխիթարական» միջոցները գոհացում չեն տար Պաղեստինցիներուն: Միայն քանի մը տողով կրցած էինք այս ոճրագործին լուրը տալ մեր նախորդ թիւով: Ցեղասպանական մանրամասնութիւններ կը տրուէին: Արարքը գործուած էր վայր մը որ կը կոչուի՝ «Պատրիարքներու դամբան» եւ սրբավայր մըն է երեք կրօնքներուն համար: Հոն, կ՚աղօթէին Պաղեստինցիները երբ ներս խուժած է Իսրայէլցի մը եւ կրակ բացած: Առաջին հաշուեկշիռը կը ծանրանար եւ յետագային կը ճշդուէր որ 52 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 100 վիրաւոր: Իսրայէլցին կը պատկանէր իսրայէլեան ցեղապաշտ Քաշ շարժումին: Բժիշկ, տոքթ. Կոլտշթայն Իսրայէլ գաղթած էր Միացեալ - Նահանգներէն եւ Ռապինէն սկսեալ, Իսրայէլի ղեկավարները անմիջապէս հոգեկան հիւանդ (փսիքոփաթ) որակեցին մարդասպանը, որպէսզի չեշտուի ջղագրգիռ անհատի մը գործն ըլլալը եւ ոչ թէ կանխամտածուած եւ կազմակերպուած ոճիր մը: Թէեւ այս երկրորդ վարկածը աւելի հաւանական կը նկատուի առնուազն Պաղեստինցիներուն կողմէ:

– Ապահովութեան Խորհուրդը չկրցաւ բանաձեւի մը շուրջ համաձայնիլ Փետր. 26-ին եւ 28-ին յետաձգեց նիստը: Կարելի չէր եղած միաձայնութիւն գոյացնել (վեթոյի իրաւունք ունեցող հինգերու միջեւ), որովհետեւ Միացեալ - Նահանգները չէին ուզեր ընդառաջ երթալ Արաֆաթի առաջարկին՝ ՄԱԿ-ի ուժեր ղրկել գրաւեալ հողերը: Միացեալ-Նահանգներու ՄԱԿ-ի մօտ դեսպանուհին «չուզեր աւելի հրահրել կիրքերը տեղւոյն վրայ»...:

Իսրայէլի ղեկավարներէն զատ (Ռապին բսաւ որ այս ջարդը՝ «մեր ամօթն է»), ամբողջ աշխարհ բուռն կերպով դատապարտեց այս սպանդը, ինչ որ բաւարար դեր չխաղաց ՄԱԿ-ի եւ Արաֆաթի վրայ: Ռապին կ՚ըսէ թէ զինաթափ պիտի ընէ գրաւեալ հողերը հաստատուած եւ հողատէր դարձած ծայրայեղ Իսրայէլցիները (գոլոն) եւ ազատ պիտի արձակէ 800-էն 1000 պաղեստինցի բանտարկեալ: Չի բաւեր Պաղեստինցիներուն համար: Արաֆաթ «պարապ» եւ «անբաւարար» որակեց եղածը: Ջանք կը թափուի որ այս ջարդը չընդհատէ բանակցութիւնները, բայց դժուար է, մանաւանդ որ երկու կողմերն ալ ունին իրենց ծայրայեղ տարրերը: Իսրայէլցի ծայրայեղները չեն ծածկեր իրենց գոհունակութիւնը գործուած ոճիրէն եւ բնաւ միտք չունին հանդարտելու եւ տոքթ. Կոլտշթայնի թաղումին առեն, դամբանականը արտասանող ռաբբունին ալ չէր վարաներ չեշտելու. – «Մէկ միլիոն Արաբ՝ Հրեայի մը եղունգը չեն արժեր»: Միւս կողմն ալ, արաբ ծայրայեղականները նոյնքան կատաղի են եւ ոչ մէկ վստահութիւն ունին Իսրայէլի եւ անոր «արեւմուտքցի տէրերուն» հանդէպ:

– Իսրայէլի նախագահը՝ Վայցման Հեպրոն գացած է ցաւակցութիւն յայտնելու համար, յայտարարելով թէ «Ուրբաթ օրուան ջարդը ամէնէն եղերական դէպքն է սիոնականութեան պատմութեան»:

– Ցոյցերը կը շարունակուէին տեղւոյն վրայ եւ մթնոլորտը շատ լարուած կը մնար:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ ԵՏ ԿԸ ՄՂՈՒԻ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Երկուշաբթի առտու, Փետրուար 28-ին, Երեւանէն հեռաձայնով առած մեր լուրերու համաձայն համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր ճակատը: Ազրպէյճանցիք հրետակոծութիւններու ձեռնարկած էին Իջեւանի, Նոյեմբերեանի շրջանը, բայց վնասներ չկային:

Շաբաթէն Կիրակի լուսնալիք գիշերը ազրպէյճանական ուժերը լայնածաւալ յարձակման մը ձեռնարկած էին Հորադիզի ուղղութեամբ, բայց, կարելի եղած էր ետ մղել:

Երկուշաբթի, Փետրուար 28-ին Երեւան պիտի ժամանէր ռուս բանագնացը՝ Կազիմիրով: Շրջանը կ՚այցելէր նաեւ Մինսկի խումբին պատուիրակութիւնը իր նոր նախագահին՝ Էլիասոնի գլխաւորութեամբ: Ներկայիս Պաքու կը գտնուէր ուրկէ Երեւան պիտի անցնէր:

Վրաստանի հետ կազի հարցը առկախ կը մնար: Վրացիները գացած էին Թիւրքմենիստան եւ շատ փոքր մասը վճարած էին իրենց պարտքէն (200 միլիոն տոլար), բայց, Հայաստանի եւ Վրաստանի միջեւ կարգադրութիւն չէր եղած: Հայաստան, այժմ, շատ փոքր քանակութեամբ կազ կը ստանայ, բայց, ալրանքատար կառախումբերը եկած են Հայաստան:

ԱԼԻԵՒԻ ԼՈՆՏՈՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազրպէյճանի նախագահը Լոնտոն այցելութեան ընթացքին (Փետրուար 22 - 25) տուած է մամուլի ասուլիս մը որուն ընթացքին հաշտարար լուծումի մը հայկական կողմի ջանքերը կասկածի տակ դնող հակահայ արտայայտութիւններ ունեցած է:

Մեծն - Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպանատունը յայտարարութեամբ մը հակազդած է Ալիեւի. Փետրուար 25 թուակիր այդ յայտարարութեան մէջ կ՚ըսուի թէ Հայաստանի նախագահը թէ՛ մամուլի իր ասուլիսով, թէ Խորհրդարանի ելոյթով բացատրած է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան հիմնական կէտերը, չեշտելով որ Ղարաբաղի օրինավիճակին հարցը պէտք է որոշուի միջազգային խորհրդակցութիւններու եւ խաղաղութեան բանակցութիւններու ընթացքին:

Հոն նաեւ ցաւ կը յայտնուի որ նախագահ Ալիեւի Անգլիա այցելութեան ընթացքին իր երկրին Արտաքին նախարարութիւնը շրջաբերութեան դրած է ապակողմնորոշող խեղաթիւրումներ ու գրգռութիւններ պարունակող հրատարակութիւններ:

Ըսելէ ետք թէ շրջանի մը երբ Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի եւ Ռուսաստանի կողմէ խաղաղութեան ջանքեր կը տարուին, լուրջ հարցականներ կը ստեղծէ հարցին խաղաղ լուծում բերելու ուղղութեամբ Ազրպէյճանի այս կեցուածքը, կը չեշտուի թէ Հայաստան ոչ միայն դրական պատասխան տուած է Մինսկի խմբակին ու Ռուսաստանի խաղաղութեան նախաձեռնութիւններուն, այլ նաեւ համոզած է Ղարաբաղի իշխանութիւններն ալ որ նոյնը ընեն. մինչդեռ Ազրպէյճան կրկնելով այս ջանքերուն հանդէպ մերժողական իր կեցուածքը, լուրջ պատճառներ կուտայ շրջանին մէջ տագնապին հիմնաւորումին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց Միւլհուզի: Այժմ 18-րդ է 27 կէտով: Գլուխն ալ Ռէնն այլեւս առանձին չէ քանի Նիս ալ 38 կէտեր ունի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԱՆ ՓԻԱ, քաջարի երեսփոխանուհին որ Հիէռի մէջ (Վառի նահանգ) վճռական պայքար կը տանէր թմրեցուցիչի, մաֆիայի եւ քաղաքական ապականած շրջանակներու դէմ, սպաննուեցաւ իր կառքին մէջ, Փետրուար 25-ին, մոթոյով անցնող երկու անձերու կողմէ, որոնք անկասկած արհեստաւոր մարդասպաններ են (թիւէօր ա կաժ): Տիկին Փիա, 44 տարեկան, նախապէս անդամ էր Ազգ. Ճակատի (սանուհին էր Ժ. Մ. Լը Փէնի) և այդ ցանկին վրայ երեսփոխան ընտրուած էր առաջին անգամ: Ցետագային, իր տարակարծութիւնները Ժ. Մ. Լը Փէնի շարժումին կարգ մը դիրքորոշումներուն համար, պատճառ եղան որ քաշուի եւ այժմ անդամ էր Հանրապետական կուսակցութեան եւ ընտրուած Իւ - Տէ - էՖ - Փէ - էՌ ցանկին վրայ: Աջը, բայց նաեւ ձախը մեծ գնահատանքով կ՚արտայայտուին այս

(Շար. ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԻԵՒԻ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Պաշտօնական այցելութեան ընթացքին Ազրպէյճանի նախագահը Անգլիոյ հետ ստորագրած է քարիւղի առաջին համաձայնութիւն մը որ յետագայ հանդիպումներու ընթացքին վերջնական ձեւ պիտի ստանայ: Այս համաձայնութեամբ ազրպէյճանական քարիւղէն 26.7 բաժին պիտի առնէ Պրիթիշ փեթրոլիումը, իսկ Թրքական քարիւղի ընկերութիւնը 2.5:

Ալիեւ ըսած է թէ Բրիտանիա խոստացած է միջամտել Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման:

Ազրպէյճանի նախագահը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին արտայայտուելով Ղարաբաղի հարցին մասին, ըսած է թէ յառաջիկային եթէ պայմանները ներկայանան, կարելի է բանակցութիւն վարել Հայաստանի ու Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի ու Նախիջեւանի միջեւ անցքեր հաստատելու մասին: Ան պնդած է որ Երեւանն է պատերազմը վարողը եւ թէ ծիծաղելի է յամառիլ թէ այնքան լայնածիր յարձակումներ ու գրաւումներ կը կատարուին 100 հազարնոց Ղարաբաղի կողմէ: Ան աւելցուցած է. – «անտեղի է պատմական վէճերու միջամուխ ըլլալ: Եթէ պատմութեան էջերը բանանք, կը տեսնենք որ ներկայի Հայաստանի շատ մը տարածքները նախապէս ադրբեջանական հող էին. այսուհանդերձ մենք այսօր այդ շրջանները չենք պահանջեր, բայց մեր հողէն ալ թիզ մը իսկ տալ չենք մտածեր անգամ»:

Թուրքիա որ վերջին ծայր անհանգիստ է միջին ասիական քարիւղին փոխադրութեան հարցով որ իր փափաքին ուղղութեամբ չէ կարգադրուած, կողմնակի միջոցներու կը դիմէ դժուարացնելու համար գոյացած համաձայնութիւնը:

Քարիւղատար նաւերու Վոսփորէն անցքը կարգաւորուած է Մոնթրէօյի դաշնագրով որ ոչ մէկ սահմանափակում ունի այդ նաւերուն մասին: Թուրքիա առանց հիմնական կէտերը փոխելու, ապահովագրութեան պարտաւորութիւն կը բերէ այդ նաւերուն, այն պատճառաբանութեամբ որ Վոսփորէն անոնց անցքը մեծապէս կը վտանգէ քաղաքին ապահովութիւնը: Այս ձեւով, քարիւղի ընկերութիւնները ստիպուած պիտի ըլլան մեծագումար վճարումներ ընելու ապահովագրական արեւմտեան ընկերութիւններու:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ «ԳՐԱՍԻՐԱՑ» ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ 110 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆ

Ա.

Փլովտիւ կը հանդիսանայ Պուլկարիոյ այն քաղաքը, որ Արեւելեան Ռումէլիոյ մայրաքաղաքը եղաւ ռուս-թրքական 1877-1878 պատերազմէն վերջ, ուր 1883 թուականին հիմնուեցաւ Պուլկարահայութեան անդրանիկ գրադարան-ընթերցարանը: Վերականգնել 110 տարի գոյութիւն ունեցող լուսաւորութեան ու մշակութային այս ազգային կառոյցը նախապատրաստական աշխատանք կը պահանջէ, ինչպէս եւ գրաւոր փաստերու ու տուեալներու առկայութիւնը: Եթէ «Գրասիրաց»ի 30-ամեայ գործունէութեան մասին հաստատ գրաւոր գործ մը տպագիր վիճակի մէջ (1) կարելի է գտնել, որպէս հաւաստիւ օրինակ, դժբախտաբար յաջորդող տասնամեակներուն պատկերը անստոյգ է, տեղեկագիրներու կամ ամփոփումներու չգոյութեան պատճառով: Սպիտակ էջերը «Գրասիրաց» ընթերցարանին կարելի է մասամբ լրացնել պուլկարահայ մամուլին մէջ անոր գործունէութեան շուրջ թղթակցութիւններէ. բան մը, որ երկար ժամանակ ու աշխատանք կը պահանջէ:

«Գրասիրաց» եղբայրութեան 30-ամեայ յոբելենական Տեղեկագրութիւնը (1), որ միակ տպագիր աղբիւրն է այդ ժամանակաշրջանին համար, հիմք մըն է ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացնելու անոր անցած ուղին: Հարկաւոր է նշել, որ «Գրասիրաց»ի յայտնումը Փլովտիւի հայ գաղութին մէջ ինքնածին ու յանկարծակի երեւոյթ մը չէ, այլ պայմանաւորուած է անոր հիմնումէն առաջ գոյութիւն ունեցող երկրի քաղաքական-տնտեսական իրողութիւններէն, ազգային կեանքին մէջ խմորումներէն եւ անոնց բարենպաստ շունչին կենարար արձագանգը:

19-րդ դարու կէսէն վերջ ալ Փլովտիւի հայ գաղութը ներամփոփ կեանք կը վարէ, կը շարունակէ տիրական ըլլալ թրքաբարոյ կենցաղ մը եւ թրքերէնի գերիշխող ներկայութիւնը հայ տուներէն ներս: Ան սահմանափակ յարաբերութեան մէջ կը գտնուի կրօնական ու առեւտրական գետնի վրայ՝ կապ պահելով Ադրիանուպոլսոյ ու Կ. Պոլսոյ հետ նախ եւ առաջ: Թրքական բռնութեան տակ ազգային կեանքը անգոյն էր ու հետզհետէ պիտի ստանար իր դիմագիծն ու գունաւորումը: Ըստ «Գրասիրաց» եղբայրութեան տեղեկագրութեան, հայ տեղական գաղութը իր կրթական շարժումի ու ազգային զարթօնքի ծիլերը կ'արձակէ 70-ական թուականներուն: Յատկանշական է, որ ճիշդ այդ ժամանակներուն քաղաքիս Առաջնորդարանը իր սրահը կը յատկացնէ ժողովրդական ընթերցարան-լսարանի մը համար, մտաւոր կեանքի ու ազգային ինքնագիտակցութեան կը ծառայեն տարբեր ժողովներն ու բանախօսութիւնները եւ անոնց զուգընթաց ազգային ոգիով արտասանութիւններն ու երգերը: Որքան որ Առաջնորդարանը կը հանդիսանայ այդ ձեռնարկներուն խթանող ուժը, սակայն անոնց կազմակերպիչներն ու իրագործողները, ոգի ներշնչողները եղած են Ազգային վարժարանի ուսուցիչները՝ մանաւանդ Մաղաք Շիշմանեան ու անոր որդին Նշան Մաղաք Շիշմանեան (2) 1864-1867 թուականներէն սկսեալ: Քանի մը յաջորդող տարիները եւ Պարոն Հիրշի երկաթուղագիծը՝ կոչուած Արեւելեան՝ նախապատրաստական փուլ մըն են Փլովտիւի հայ գաղութի իսկական զարթօնքին ոչ միայն առեւտրա-տնտեսական, այլեւ նոր գաղափարներու մուտքով հայ համայնքէն ներս, որ այնքան մեծ թիւ մը չի ներկայացներ այս ժամանակ շուրջ 200 ընտանիք կամ մօտաւորապէս 2000-2500 հոգի:

Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը թրքական լուծէն, նոր էջ մը կը բանայ անոր բնակչութեան բազմակողմանի զարգացման համար: Արեւելեան Ռումէլիան, որ Պէռլինի 1878-ի վեհաժողովին կողմէ Մայր Հայրենիքէն խլուած էր եւ ձգուած Սուլթանի գերիշխանութեան տակ, ներքին ինքնավարութիւն մը կը վայելէր, յարաբերական ազատ պայմաններ ստեղծելով նաեւ հայկական մշակութային, կրթական ու տնտեսական յառաջդիմութեան համար:

Առաջին նշանակալից երեւոյթը 1877-1878 ռուս-թրքական պատերազմին աւարտէն վերջ հայկական կեանքի համար՝ Փլովտիւի մէջ Բարեսիրական ընկերութեան մը երեւան գալն է, որ միայն կարճ ժամանակ մը կը շողարձակէ: Այդ պատերազմէն երկու տարի վերջ Փլովտիւի մէջ կը հիմնուի Դպրոցասէր ընկերութիւնը՝ որ բաւական տարիներ պիտի պահէր իր գոյութիւնը: Կը սերտանան հայ առեւտրական տուներու յարաբերութիւնները միւս թրքահայ գաղութներու առեւտրական հիմնարկներուն հետ, Կ. Պոլսոյ ու Ադրիանուպոլսոյ հայ առեւտրական տուները իրենց մասնաճիւղերը կը բանան քաղաքին մէջ: Նոր շունչ մը կը ներհոսի Փլովտիւի հայ կեանքին ներս՝ շնորհիւ Թուրքիայէն ստացուած հայերէն թերթերու, հակառակ անոր որ տակաւին ոչ բոլոր հայկական խաւերը ընդգրկուած են ընդհանուր ազգային աշխուժացումէն:

Նոր քաղաքական ու տնտեսական պայմանները 80-ական թուականներուն արդէն պատրաստած էին ազգային ինքնագիտակցութեամբ տոգորուած նոր սերունդ մը՝ անցած Ազգային վարժարանի բովէն եւ պատրաստ իրեն վիճակուած ազգային պարտականութիւնները իր ձեռքերուն մէջ առնելու: Եւ իրօք 1883 թուին Հայոց վարժարանի ուսուցիչ՝ Տաճատ Լութֆեանի (3) յղացումով ու նախաձեռնութեամբ կը հիմնուի «Գրասիրաց» ընկերութիւնը, որուն գործադիր անդամներ կը դառնան Ազգային վարժարանի վերջին դասարանի աշակերտներ՝ Աբրահամ Յ. Փափազեան, Վարդան Մ. Վարդազարմեան, Թադէոս Գրիգորեան, Նշան Կարապետեան, Պօղոս Մհ., Խ. Պօղոսեան, Մաղսուտ Կարապետեան:

Հիմնադիր կազմը տակաւին առաջին տարին կը պատրաստէ կանոնագիրը, որ 26 յօդուածէ բաղկացած է եւ Մայիս 1-ին կը ներկայացնէ Ազգային Վարժարանի հոգաբարձութեան վաւերացման (4): Անոր առաջին յօդուածը ձեւակերպուած է այսպէս. «Գրասիրաց ընկերութեան (Եղբայրութեան) նպատակն է նպաստել հայ հասարակութեան մտաւոր զարգացման: Իր նպատակին իրագործման համար "Գրասիրաց" կ'ունենայ Մատենադարան, Ընթերցարան, Գիշերային կամ Կիրակնօրեայ վարժարան եւ Լսարան»: Սկզբնական շրջանին այդ առաջադրանքները կը գործադրուին տարբեր յաջողութեամբ, բայց տարիներու ընթացքին այդ օղակները հետզհետէ դուրս կը մնան «Գրասիրաց»ի գործունէութեան ոլորտէն:

«Գրասիրաց» ընկերութեան անդամական կազմը այդ ժամանակ կը բաղկանայ նախ եւ առաջ Ազգային վարժարանի ու միջնակարգ պուլկարական դպրոցի աշակերտներէ, բայց աւելի վերջ անոր անդամ ըլլալու իրաւունք կը ստանան եւ աշակերտ չեղողներ ալ՝ հայ պատանիներ ու երիտասարդներ, ինչպէս եւ չափահասներ տարբեր խաւերէ: Անդամական վճարումներէ ու նուիրատուութենէ ձեռք ձգուած գումարով Մատենադարանի գրային ֆոնտին հիմը կը դրուի: Հոգաբարձութեան կողմէ նշանակուած եռանդամ վարչութեան եռամսեան լրացնելով, հարկ կը դառնայ Ընդհանուր ժողով գումարել 1884 Յունուար 1-ին եւ վարչական նոր կազմ մը ընտրել, բաղկացած հինգ հոգիէ: Անոր ատենադպիր կ'ըլլայ Կարապետ Մ. Վարդազարմեան որ երկար տարիներ բարեխղճութեամբ կը կատարէ իրեն յանձնուած գործը նաեւ իր միջնակարգ ուսումը աւարտելէ յետոյ:

Շատ համեստ սկիզբ մը ունի «Գրասիրաց» ընկերութիւնը իր հիմնադրութեան ժամանակ՝ գրադարանը 63 կազմուած գիրքէ կը բաղկանայ եւ որոշ գումար մը որպէս պահեստի դրամ: Մեծ եղած է սակայն ոգեւորութիւնն ու խանդավառութիւնը վարչութեան ու 56 բաժանորդ անդամներուն, որոնք կը մտադրեն Տաճատ Լութֆեանի առաջարկին ընթացք տալ, ուսումնասիրելով «յօգուտ ընկերութեան՝ մանկավարժական, բանասիրական յօդուածներ, քաղաքական լուրեր, վաճառականական գործոց և դրամական գնոց յոյժ համառօտութիւն պարունակող մի շաբաթաթերթ հրատարակել»: Իտէալիստ յղացում մը, որ իրագործում պիտի չգտնէր եւ «Յոյս» անունով մտադրուած շաբաթաթերթը լոկ երազ մը պիտի մնար միջոցներու պակասի բերումով: Յիշենք նաեւ, որ «Տէր եւ հրատարակիչ պատասխանատու» որոշուած էր ընկերութեան շարժիչ ուժը՝ Տաճատ Լութֆեան:

Մօտաւորապէս մինչեւ 1893 Նոյեմբեր 10 թուականին այսինքն շուրջ տասը տարի «Գրասիրաց»ի մատենադարանին յատկացուած կ'ըլլայ Ազգային վարժարանի նախկին շէնքի սենեակներէն մէկը, որ հարկ կ'ըլլայ թողուլ վարժարանի նոր շէնքի կառուցման կապակցութեամբ: Վարչութիւնը կը յաջողի հայկական թաղին մէջ տուն մը վարձել եւ անոր ընձեռած յարմարութիւնները հնարաւոր կը դարձնեն Ընթերցարանի մը բացումը, ուր կը ստացուին հայերէն, ֆրանսերէն ու պուլկարերէն տարբեր պարբերական հրատարակութիւններ: Ընթերցարանը գիշերներն ալ բաց կը մնայ, որպէսզի աշխատող մարդիկ կարողանան հետեւիլ այդ մամուլին: Նոյն շէնքին մէջ կը հաստատուի գրօսարան մը՝ գնդամուղ եւ թղթախաղ կ'արտօնուի, առանց շահախնդրութեան: Կը գործէ այստեղ նաեւ սրճարան մը, արգիլուած ըլլալով ոգելից ըմպելիները: Հաճելի վայր մը կը դառնայ այս կեդրոնատեղին, որ ժողովրդականութիւն կը վայելէ եւ «Հայկական Թանգարան» անունը կը ստանայ: Մասնաւոր յանձնախումբի մը հոգատարութեան կը յանձնուի ան, որ իր հերթին կահաւորումը կ'ապահովէ եւ փոքրիկ բեմի մը սարքաւորումը՝ թատերական ներկայացումներու համար, որոնք կը կազմակերպուին Ազգային տօներու առթիւ կամ ձմրան եղանակին՝ օժանդակ ունենալով տեղական հայ թատերասէրներ կամ Պոլսէն եկած խումբեր, ինչպէս Մաղաքեանի ու Ֆասուլեաճեանի խումբերը: Այս տասնամեակին Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութենէն 58 հատոր գիրք նուէր կը ստացուի, իսկ պահեստի գումարը կը բարձրանայ շուրջ 1557 ֆրանքի: Հայկական Թանգարանը երեք տարի կը գործէ եւ բարձր վարձքի եւ այլ պատճառներու բերումով 1896 Փետրուար 21-ին տեղի ունեցած ընդհանուր ժողովը «անհրաժեշտ ու ստիպողական» կը նկատէ Թանգարանի փակումը ու Գրասիրացի փոխադրութիւնը Ազգային վարժարանի նոր շէնքին մէջ, ինչպէս կը կարդանք Տեղեկատուութեան մէջ: Նոր վայրին մէջ կարելի չըլլար տեղադրել Թանգարանի կարասիներն ու իրեղէնները, որոնց մեծ մասը կը ծախուի, միւս մասը կը տրամադրուի Եղբայրութեան Ընթերցարանին, եւ այնպէս կարելի չըլլար վերաբանալ եւ այդպէս կը շարունակուի յետագային ալ առանց ընթերցարանի: Նոյն տարին թուրք իշխանութեան սարքած հայկական ջարդերուն պատճառով Պուլկարիա կը ներխուժէ գաղթականութեան ալիք մը, որ կը հաստատուի նաեւ Փլովտիւ քաղաքին մէջ: Նոր իրավիճակ մը կը ստեղծուի՝ նախ պէտք է կենսական հարցեր լուծել եւ վերջը առաջ տանիլ մշակութային աշխատանքները, որոնք կը ծաւալին հայրենասիրական ընդգծուած շունչով, յեղափոխական գաղափարներու քարոզչութեամբ, ընդգրկուած՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան կողմէ: «Գրասիրաց»ի վարչութիւնը առնելէ վերջ Ազգային վարժարանի արտօնութիւնը վարժարանի սրահին մէջ լսարան մը կը սարքէ, ուր բանախօսութիւններու նիւթերը կը դառնան յեղափոխական շարժումը Թրքահայաստանի մէջ ու այնտեղի մեր ազգային կեանքը: Բանախօսները ծանօթ յեղափոխական գործիչներ են ու Փլովտիւ այցելող թրքահայ ու ռուսահայ մտաւորականներ ու ազգային դատի պաշտպաններ: 1897 թուականի աշնան Վանէն կը վերադառնայ պուլկարացի Պետօն՝ Պետրոս Սերեմճեանը ու Գրասիրացի հովանաւորութեան տակ դասախօսութիւններու շարք մը կ'արձանագրէ: Ինք արդէն «Գրասիրաց»ի հին անդամներէն եղած է եւ Եղբայրութեան անընդհատ անդամակցելու պատճառով 1893 թուին անոր Պատւոյ անդամը յայտարարուած:

Հակառակ յիշուած երեւոյթներուն «Գրասիրաց»ի աշխատանքները մեծ ծաւալ մը չեն ներկայացներ: Կարելի չէ անտեսել անոր վարչութեան նոր ձեռնարկները ի նպաստ գաղթական ու տեղաբնակ հայ հասարակութեան: 1899 թուականին ընտրուած վարչական կազմը դասախօսութիւններու կողքին կը կազմակերպէ դասաւանդութիւններ հայերէն, ֆրանսերէն ու պուլկարերէն լեզուի իւրացման համար, ինչպէս եւ Տոմարակալութեան, Ազգային Պատմութեան, Գծագրութեան ու Գեղագրութեան դասընթացքներ: Դասախօսներու ցանկին մէջ երեւելի անձեր կան, ինչպէս՝ Վահան Մանուէլեան, իսկական անունով Կարապետ Տողրամաճեան (5), Ազգային վարժարանի ուսուցիչ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ ու գրող, գրուած՝ Սասունի ապստամբութեան (1904): 1899 թուականին կը ձուլուի 1898 Փետր. 1-ին հիմնուած Հայկական Ազատ Ընթերցարանը, գոյքերն ու դրամական պահեստի դրամը «Գրասիրաց»ին փոխանցելով: Լուսաւորական -- մշակութային գետնի վրայ տարբեր նիւթերու շուրջ զեկուցումներ ու դասախօսութիւններ կը կազմակերպուին, կը վերաբացուի Ընթերցարանը՝ Դպրոցասիրաց ընկերութեան շէնքին մէջ, ուր ժամանակաւորապէս փոխադրուած է «Գրասիրաց»ի Մատենադարանը: Ընթերցարանը կը տրամադրէ 15 վերնագիր պարբերական մամուլ՝ Լումայ, Մշակ, Մուրճ, Հայրենիք, Տարազ, Միութիւն, Բանասէր, Հանդէս Ամսօրեայ, Արաքս, Նոր Կեանք, Անահիտ, Դրօշակ եւայլն եւ քանի մը ֆրանսերէն թերթեր: Այսօր այդ հարստութենէն ոչ ամէն բան պահուած կը մնայ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Շար. 1)

ԾԱՆՕԹ. -

(1) - Տեղեկագրութիւն «Գրասիրաց» եղբայրութեան երեսնամեայ գործունէութեան (1883 - 1914 - Ֆիլիպէ) պուլկարահայ գաղութի վրայ պատմական ակնարկով մը: Կ. Պոլիս, տպագր. Յ. Աստուրեան եւ Որդիք, 1914: 55 էջ:

(2) - Նշան Շիշմանեան - 1867 թուականէն յետոյ ուսուցիչ Փլովտիւի Ազգային վարժարանի մէջ քանի մը տարիներու ընթացքին, իսկ վերջը Ղեւոնդ Եպիսկ. Փոքր Ասիոյ մէջ:

(3) - Տաճատ Լութֆեան - Ուսուցիչ Փլովտիւի Ազգ. վարժարանին մէջ մինչեւ 1886 թուականը, ուսուցչութեան սկզբնաւորման թուականը անստոյգ, հեղինակ պուլկարահայ առաջին երկու գիրքերու, մէկը հայատառ թրքերէն, միւսը՝ հայերէն, երկուքն ալ լոյս տեսած 1885 թուականին Փլովտիւ:

(4) - Կանոնագիր Գրասիրաց Եղբայրութեան հիմնեալ 1883 թուականին: Ֆիլիպէ տպարան, "Ռազմիկ" 1905: 8 էջ:

(5) - Կարապետ Տողրամաճեան՝ գրական անունով Վահան Մանուկեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ ուսուցիչ Փլովտիւի Ազգային Վարժարանի մէջ (1898 - 1900):

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ԳՈՒՊԱՅԻ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԸ

Շնորհիւ Գուպայի կիրարկուած ամերիկեան շրջափակումին, շուկայի աշխուժութիւն մը կը նկատուի Մխամիի մէջ: Ատոր զարկ կուտան հոն բնակող գաղթականները որոնք ուտեստեղէն եւ դեղօրայք կը ղրկեն իրենց ընտանիքներուն, օգտուելով քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ վաճառատան սպասարկութենէն: Այս գործունէութիւնը կը հասնի տարեկան 400 միլիոն տոլարի, ինչ որ համարժէք է Գուպայի ծխախոտի արտածումին: Եւ ներկայիս երբ տոլար ունենալ արտօնուած է կղզիին մէջ, կ'աւելնայ Մխամիէն իրենց հարազատներուն ամերիկեան դրամ ղրկողներու թիւը: Այսուհանդերձ, առ-

քումի ընկերութիւնները մատակարարելու պատճառ չունին. միշտ կը շարունակուի մնդեղէնի ծրարներու առաքումը:

Այդ մարզին մէջ մասնագիտացած ընկերութիւններ նոյնիսկ տարիքի որոշ խմբաւորումներու համար պատրաստուած յատուկ ծրարներ կ՚առաջարկեն իրենց յաճախորդներուն, ինչպէս, երախաներու, մանուկներու, տարեցներու համար: Սակայն միշտ կը նախընտրուին ընտանիքներուն կողմէ պատրաստուած ծրարները: Առաքումի ընկերութիւն մը միջին հաշուով 12 տոլարի 500 կրամնոց ծրար մը կը ղրկէ, բայց ամէնէն հետաքրքրականը կը նկատուի «Ամերիքըն Էքսփրէս»ի կարգադրութիւնը. ան 245 տոլարի փոխարէն կը ղրկէ ծրարներ, որոնց մէջ կան երշիկ, սուրճ, փոշի կաթ, ձէթ, բրինձ, հաւկիթով խմոր, լուբիա, խտացած մածուն, ձկնեղէն եւ բուսական իւղ: Շաբաթը աւելի քան 3000 նման ծրարներ կը ղրկուին: Առաքման ընկերութեան մը տնօրէնը կը խոստովանի թէ Կուպայի շրջափակումը ծառայած է Միամիի ուր ամէն մէկ ձեռնարկատէր զանազան միջոցներու կը դիմէ յաճախորդ որսալու համար: Մէկը փոխադրութեան ծախքի զեղչ կ՚առաջարկէ եթէ ծրարները ինք պատրաստէ, ուրիշ մը թայվան շինուած ժամացոյցներ կը դնէ իւրաքանչիւր ծրարի մէջ:

Այս ծաղկուն առեւտուրին ուղղուած քննադատութիւններ ալ չեն պակսիր: Կ՚ըսուի թէ ծրարներուն համար վճարուած գումարներով կարելի է նոյն ապրանքը գնել Կուպայի սեւ շուկայէն. վախ յայտնողներ ալ կան որ ղրկուած ուտեստեղէններուն կարեւոր մէկ մասը սեւ շուկայի առեւտրականները հարստացնելու կը ծառայէ: Այս պարագան վրդովում կը պատճառէ շատերու որոնք կը պախարակեն ուրիշներու տառապանքին շնորհիւ հարստացող տիպարները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԵԱ
Հայ Եկեղեցական Երգերու
շարք (Բ)

Ի յիշատակ Երգչուհի
Լուսինէ Զաքարեանի

Իրագործում եւ հրատարակութիւն Կոմիտաս Գէորգեան
31, rue St-Gothard, 75014 PARIS

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ - («Յառաջ») . -

Փետրուար 18-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի Մարսէյլի շրջանի մարմինը կազմակերպեց տեղեկատուութեան ժողով մը հրաւիրելով Պետրոս Թերզեանը՝ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի նախագահը:

Պետրոս Թերզեան նախ բացատրեց իր յանձնառութեան պատճառները: Դարերէ ի վեր, առաջին անգամն է որ, ըսաւ, բովանդակ հայ ժողովուրդը համախմբուած է գաղափարի մը, ձեռնարկի մը շուրջ՝ «Համահայկական Հիմնադրամ»: Հայութեան բոլոր բեւեռները միացած են: Վեր հատուածական ամէն նկատառումէ, Հիմնադրամը ազգային համախոհութեան մը արտայայտութիւնն է: Ոեւէ Հայ, որ երկնքի տակ ալ ապրի չի կրնար անմասն մնալ: Ապա, Պետրոս Թերզեան շեշտեց Սփիւռքի տեղը եւ դերը Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդին մէջ, ճշդելով թէ 28 անդամներուն մեծամասնութիւնը 16-ը Սփիւռքը կը ներկայացնեն. եւ եկամուտներու ու ծախքերու վերստուգիչ մարմնի նախագահութիւնը վստահուած է սփիւռքահայ մասնագէտի մը ու աւելցուց՝ «Սփիւռքը մեր տկարութիւնն էր. այսօր այդ տկարութիւնը պէտք է վերածենք ուժի. ուժ մը Հայաստանի համար. Հիմնադրամը կը պատկանի բոլորիս. անհրաժեշտ է որ յաջողինք, ձախողելու իրաւունքը չունինք»:

1988-էն ի վեր մարդասիրական օգնութեան կարեւորութիւնը ընդգծելէ յետոյ, Պետրոս Թերզեան պարզեց Հիմնադրամին նպատակը: Բերել ուղղակի օգնութիւն մը: Օգնութիւն մը որ ստեղծէ հարստութիւններ: Օգնութիւն մը որ երկարի ժամանակին մէջ: Օգնութիւն մը որ երկիրը ձերբազատէ արտաքին օժանդակութիւններէն եւ առաջնորդէ դէպի իրական անկախութիւն: Թուեց Հիմնադրամի ծրագիրները աղէտեալ գօտիի վերականգնումի աշխատանքներէն մինչեւ Զանգեզուրի ճանապարհներու շինութիւնը եւ այլն...: Եւ աւելի մանրամասնեց Հիմնադրամի բերած օժանդակութիւններու կարեւորութիւնը Ղարաբաղին:

Պետրոս Թերզեան դիտել տուաւ թէ խորհրդային համակարգէն ժառանգուած արտադրութեան, արդիւնաբերութեան, ուժանիւթի պարենաւորման, փոխադրական միջոցներու եւայլն ... ամբողջ կառոյցը եւ ենթակառոյցները հիմնովին փոփոխութեան պէտք է ենթարկուին եւ նորը ստեղծուի: Անոր համար առաջնահերթ ծրագիրն է՝ ապահովել երկրին ուժանիւթը: Առանց ուժանիւթի ոչինչ կարելի է ընել. ուժանիւթով ամէն ինչ կարելի կը դառնայ:

Յետոյ, Պետրոս Թերզեան տուաւ քանի մը թիւեր: Մինչեւ 1988, Հայաստան կ՚արտադրէր 15 միլիառ քիլովաթ - ժամ ելեկտրականութիւն եւ որուն 3 միլիառը կ՚արտածէր, ինչ կը ներկայացնէ 700 միլիոն ֆրանք: Մեծ գումար մըն է այսօրուան պայմաններուն մէջ, քանի Հայաստանի տարեկան պիւտճէն 200 միլիոն ֆրանք է: Ուստի, անհրաժեշտ է օգնել Հայաստանին, օգնել հարստութիւններ արտադրելու համար: Այսօր ուժանիւթի միակ աղբիւրը Սեւանն է իր ջրա - ելեկտրակայանով որ կ՚արտադրէ 1·5 միլիառ քիլովաթ - ժամ ելեկտրականութիւն, ինչ որ կը ներկայացնէ երկրին կարիքներուն 15 առ հարիւրը: Նոյն իսկ, եւ անհրաժեշտութիւն մըն է, աթոմակայանը իր 5 միլիառ քիլովաթ - ժամ արտադրութեամբ չի կրնար լրացնել պակասը: Կը մնայ յիսուն առ հարիւրը որ կարելի է հայթայթել կազով եւ վառելանիւթով (մազութ):

Արդ, հրամայական է կազ ապահովել Հայաստանին, յայտարարեց Պետրոս Թերզեան: Այսօր, կազը որ կը հասնի Հայաստան կու գայ Թիւրքմէնիստանէն անցնելով հինգ տարբեր երկիրներէ, ինչ որ Հայաստանը ենթակայ կը դարձնէ այդ երկար շղթայի ամէն մէկ օղակին: Եւ հետեւանքները քաջ ծանօթ են բոլորին, մանաւանդ այս դժուարին օրերուն: Մինչ 37 քիլոմեթր խողովակ կը բաւեն միացնելու հայկական ցանցը պարսկական կազամուղին: Պարսկաստանը որ ունի կազի աշխարհի երկրորդ պահեստները: Պետրոս Թերզեան թուեց եւ պատճառաբանեց առաւելութիւնները՝ առեւտրական, տնտեսական, արդիւնաբերական, արտադրական, քաղաքական Հայաստանին բայց նոյնպէս Պարսկաստանին համար: Առօրեայի հրամայականներէն անդին, աւելցուց ան, երկու կառավարութիւնները իրենց ակնարկը կը դարձնեն դէպի ԻԱ. դար եւ Պարսկաստանը լաւ կը հասկնայ որ Հայաստանը հիմնական տարր մըն է, բանալի մըն է շրջանի կայունութեան համար:

Ապա, Ֆրանսայի հայկական Հիմնադրամի նախագահը յայտարարեց թէ կազամուղին գիծը ճշդուած է եւ թեքնիք ուսումնասիրութիւնները վերջացած: Այժմ, մասնագէտները կը բանակցին առեւտրական համաձայնագրի շուրջ: Հետեւաբար, կազամուղի շինութիւնը այլեւս լոկ ծրագիր մը չէ, այլ մտած է իրագործման ընթացքին մէջ:

«Կենսական, շտապ, հարկեցուցիչ եւ իրագործելի» շեշտեց, համոզումով, Պ. Թերզեան եւ կոչ ըրաւ բոլորին մասնակցիլ եւ ուրիշները մասնակից դարձնել: 135 ՖՐԱՆՔ ԱՄԻՍԸ ՏԱՐԵԿԱՆ 1 ՄԵԹՐ ԿԱԶԱՄՈՒՂԻ ՀԱՄԱՐ, աչհաւասիկ փրկադինը որ ամէն Հայ կրնայ տալ, Հայաստանի նորաստեղծ անկախ Հանրապետութեան քայլերը ամրացնելու համար:

Պետրոս Թերզեան, որ ուժանիւթի եւ մասնաւորապէս կազի եւ քարիւղի մասնագէտ է ու կը վայելէ միջազգային համբաւ եւ նոյնպէս խորհրդատու է Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան մօտ ուժանիւթի հարցերուն շուրջ, շատ պարզ, յստակ, մատչելի, համոզիչ, խիստ շահեկան կերպով, մասնագէտի հմտութեամբ, այո՛ բայց նաեւ մանկավարժի մը վերլուծական եւ բանաւոր մօտքով խօսեցաւ ներկայ հասարակութեան որ կրնար աւելի բազմամարդ ըլլալ:

Այս առաջին բաժինէն յետոյ, տեղի ունեցաւ միշտ կազամուղի կապակցութեամբ, նկարներու լուսարձակում: Այս առիթով եւ հարցումներու ժամանակ Պետրոս Թերզեան տուաւ յաւելեալ բացատրութիւններ, ընդլայնեց կարգ մը հարցեր եւ փարատեց կարգ մը հարցականներ:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի տեղեկատուութեան այս ժողովը փակեց Լեւոն Զօլաքեան հետաքրքրութեան եւ մասնակցութեան կոչ ուղղելով ներկաներուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

× Հաւաքոյթին նախորդ օրը, Փետր. 17, տեղւոյն Լը Մերիտոնիալ օրաթերթը հարցազրոյց մը հրատարակած էր Պետրոս Թերզեանի հետ, կցելով նկարը, ուր Հիմնադրամի նախագահը կը պարզէր վերոյիշեալ հարցերը:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Աւելի տաքուկ շունչէն կեանք առած արգասաբեր հողի մը վրայ, ինչպէս կը ծաղկի պերճցիկ ծառ մը, այնպէս ծաղկեցան այդ միջոցին հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը եւ հայ թատրոնը: (Նախ Սիրանոյշ եւ Վ. Փափազեան, յետոյ Աբելեան - Արմէնեան):

Այլեւս ֆրանսերէն կամ թուրքերէն շարունակ խօսող Հայերու չէինք հանդիպեր. ամէնքը մայրենի լեզուն մաքուր խօսելու ջանք կ՚ընէին: Տէր եւ Տիկին Ասատուրներուն Քերականութիւնը բարձր գիրքն էր շատերուն: Ամչնալով հրապարակաւ խոստովանելու, իւրաքանչիւրը գաղտնաբար կ՚աշխատէր սորվիլ ինչ որ երբեմն անտեղիօրէն աւելորդ նկատած էր: Արդէն ֆրանսերէնով ուսումնին աւարտած գործի տէր երիտասարդներ իրիկունները իրրեւ այցելու շաբաթը մէկ երկու անգամ մեզի կուգային եւ ինծմէ հայերէնի դաս կ՚առնէին, խնդրելով որ այդ արարքնին ծածուկ մնայ: Պէտք չէ ուրանալ թէ այդ շարժումը ստեղծողը քիչ մը յեղափոխականները եղան:

Նոր նոր գրողներ մէջտեղ ելած էին, ամէնքը մասնաւորապէս օժտուած չէին, բայց հաճելի էր անոնց եռանդը եւ հաճոյքով կը կարդայինք գրածնին:

Հետզհետէ օրաթերթեր, շաբաթաթերթեր, հանդէսներ հրապարակ կ՚ելլէին, բայց միշտ առաջին տեղը Բիւզանդիոնին եւ Ազատամարտինն էր: Մ. Շամտանճեան եւ Տ. Չէօկիւրեան Ոստան եռամսեան սկըսան հրատարակել: Մերուժան Պարսամեանի Շանթ հանդէսը որ սկսած էր լոյս տեսնել 1911-էն ի վեր, կրնամ ըսել որ ամէնէն աշխարհիկը, ամէնէն սիրուածն էր բոլոր պարբերաթերթերուն, այդ ժամանակամիջոցին իր համակ փթթումին մէջ:

Հոն ամէնէն լուրջ նիւթերուն մօտ կարելի էր տեսնել ամէնէն սրամիտ գրութիւնները: Անոր էջերուն մէջ կարծես ժամադիր էին մանաւանդ գրագիտուհիներ:

Շանթ շահեկան էր մասնաւորաբար անոր համար որ իր էջերը լայնօրէն կը բանար նորընծիւղ տաղանդներու, առանց անտեղի բծախնդրութեան:

Տիկին Զ. Քալէմքեարեանին հետ շատ անգամ կ՚երթայինք խմբագրատուն, այցելել Մերուժանին: Հաճելի պահեր կ՚անցնէինք հոն, սրամտօրէն զիրար խծբծելով իրրեւ հին բարեկամներ: Պարսամեան կը կարծէր զիս նեղացնել նոր մէկ գրածիս շուրջը եղած կարծիքները ինծ կրկնելով իր յարմարցուցած կերպով: Եթէ ոտանաւոր գրած ըլլայի, կ՚ըսէր թէ ամէն ընթերցող դիտողութիւն ըրած է թէ պէտք է արձակ գրեմ. իսկ եթէ արձակ գրած ըլլայի, ճիշդ հակառակը կ՚ըսէր: Բայց ես կը ճանչնայի իր չարաճճիութիւնը եւ չէի սրտնեղեր. իրրեւ պատիժ ձեռագիրս կ՚ուշացնէի:

Նոյն ժամանակամիջոցին, Բերա, Խասեան վարժարանին մեծ սրահին մէջ գրական «սալոն»ներ կը սարքէին: Խուռն ամբոխ կ՚ըլլար, եւ չեմ գիտեր թէ այդ ժողովուրդին մէջէն քանինե՞ր ծանօթ կ՚ըլլային այդ երկերուն, այդ բանաստեղծութիւններուն՝ որոնց մասին կը խօսէին քննադատները, կերպով մը գրախօսականը ընելով անոնց: Ամէն պարագայի մէջ շահեկան էին այդ համախմբումները, այդ հմուտ անձերու կարծիքները նոր լոյս տեսած աշխատութիւններու մասին:

Կը պատահէր որ երբեմն կողմնակալ ըլլային քննադատութիւնները կամ անիրաւ: Ցանկարծ, պարոն Խաժակ, դաշնակցականներուն ամէնէն համակրելիներէն մէկը, կ՚ելլէր երկու խօսքով տեղը կը դնէր բանախօսը: Աւարտէն յետոյ մտաւորականներուն միայն յատուկ թէյասեղան կը տրուէր: Հոն կ՚ըլլային առհասարակ ծանօթ գրողներ, յեղափոխականներ, գործիչներ, Կովկասահայեր: Անոնք սեղանին շուրջը կը վիճաբանէին երբեմն եւ այդ հետաքրքրաշարժ էր. իւրաքանչիւրին մտաւոր ձիրքերուն, դաստիարակութեան վրայ գաղափար մը կու տար:

Մթնոլորտը նոր էր ինծ համար, բայց ,ահեկան: Հոն ճանչցայ «Ազատամարտ»ի խմբագիր Ռուբէն Զարդարեանը, ինչպէս նաեւ Տիկին Զապէլ Եսայեանը՝ որուն տաղանդին հիացող մը եղած էի միշտ, եւ դեռ ուրիշ մտաւորականներ:

Անգամ մըն ալ վէճի բռնուեցանք Սիմոն Զաւարեանին հետ, որ անխնայ կը հեգնէր պոլսահայ գրողները շատ ածական գործածելնուն համար: Զուարճալի եղաւ մեր վէճը, եւ երբ բաժնուած ատեննիս, ան ձեռքս սեղմեց ըսելով «բարի երթաք»:

- Ո՛չ, առարկեցի, «բարի» ածական է. պէտք է ըսէք «բարո՛վ երթաք»: Խնդաց առարկութեանս: Խեղճ յեղափոխականը անգամ մըն ալ պիտի չտեսնէի:

Դանիէլ Վարուժան, որ նոր հրատարակած իր Հեթանոս երգերը, եւ Ատոմ Եարճանեան («Սիամանթօ») երկու ամէնէն աչքառու նոր քերթողներն էին. անոնց անունները նոյնիսկ մտաւորական չեղողներուն շրթներուն վրայ կը ծածանէին:

Վարուժանի բանաստեղծութիւնը կարծես հեղեղ մըն էր ուրկէ լոյս ու ծիրանի կը ցայտէին փայլփլեցնելով ծխածանները: Լեռներու անսպառ կողքէն կը բղխէր այդ հեղեղը, եկած ո՛վ գիտէ որ հեռաւորութենէն, միշտ պտուելով, իր փրփուրներուն մէջ թաքցուցած շողակներ, որոնցմէ ճաճանչներ կ՚երթային լուսաւորել հայրենի հովիտները:

Եարճանեան ողբերգու մըն էր. իր բոլոր քերթուածները ողբեր էին. աղեխարշ տեսիլներ ի յայտ կը բերէր զմայլելիօրէն ու կ՚երգէր լացեր, կոծեր, հեծքեր, անմահացնելով զանոնք:

Սակայն ինքը աշխարհիկ երիտասարդ մըն էր, աւելի զուարթ քան լալկան: Եւրոպականացած, վայելչահասակ, գեղեցիկ, կանոնաւոր դիմագծերով, աղուոր մազերով, շարժուձեւերը շնորհալի, համով խօսակցութիւնով, կենցաղագէտ եւ մանաւանդ կնամեծար, առանց թեթեւսոլիկութեան:

Երկուքին հետ ալ նոր ծանօթացած՝ մտերիմ տեսակցութիւններ չէի ունեցած տակաւին: Քիչ մը պաշտօնականութիւն կար մեր յարաբերութիւններուն մէջ, թէեւ քիչ յետոյ առիթը ունեցայ Վարուժանը մօտէն ճանչնալու եւ հետզհետէ աւելի գնահատելու զինքը թէ՛ իբրեւ մեծարժէք ուսուցիչ, եւ թէ՛ իբրեւ քերթող աստուածային ներշնչումով:

(Շար. 53)

(Շար. Ա. էջէն)

կնոջ մասին, իրենց վրդովումն ալ չծածկելով: Ոստիկանութիւնը դժուար քննութեան մը ձեռնարկած է, ոճիրը արհեստաւորի գործ ըլլալով: Հիչուի բնակչութիւնը խորապէս ազդուած է, մեծ յարգանք եւ վստահութիւն ունէր այս կնոջ նկատմամբ, այն յոյսով որ պիտի կարենայ քաղաքը «մաքրել» օրէ օր աճող մաֆիական մթնոլորտէն: Որոշ յօյսեր կային, Փետրուար 28-ին, ոստիկանական քննութեան համար, չնորհիւ, կը գրեն թերթերը, մարդասպաններու գործած «խոշոր սխալներուն»...:

ԼԻԼԸՀԱՄԸՐԻ մէջ տեղի ունեցող ձմրան 17-րդ ողիմպիականները վերջ գտան, բաւական յուսախաբ ընելով Ֆրանսան որու ոսկի մետալի փոքրիկ յոյսերն իսկ ի դերեւ ելան եւ կը գոհանայ հինգ մետալով (1 արծաթ եւ 4 պրոնզեայ): Ընդհ. դասաւորման գլուխն է Ռուսաստան 23 մետալով (11 ոսկի, 8 արծաթ, 4 պրոնզեայ), իրեն կը հետեւի հիւրընկալող պետութիւնը՝ Նորվեկիա 26 մետալով (10, 11 եւ 5), ապա՝ Գերմանիա 24 (9, 7, 8), Իտալիա 20 (7, 5, 8), Միացեալ - Նահանգներ 13 (6, 5, 2), Հարաւային Գորէա 6 (4, 1, 1), Զուիցերիա 9 (3, 4, 2) եւայլն, եւայլն: Ձմրան ողիմպիականներու յաջորդ ժամադրութիւնը՝ Ճափոն:

ՌՈՒՑԿՈՅ ԵՒ ԽԱՍԲՈՒԼԱՏՈՎ ազատ արձակուեցան եւ ապարէզ կը կարդան Ելցինի։ Դումա-ի ներման որոշումին շնորհիւ է որ գլխաւորութեամբ վերոյիշեալ երկու ղեկավար դէմքերուն, ազատ արձակուեցան 1993 հոկտեմբերեան ապստամբութեան եւ 1991 օգոստոսեան փուչին բոլոր մասնակցողները: Ներումը կը վերաբերի նաեւ 25.000 քրէական յանցաւորներու: Եւ այս կը պատահի այն ատեն, երբ Ելցին յայտարարեց թէ պէտք է սաստկացնել ոճրագործութեան դէմ պայքարը:

ԱԼԺԷՐի մէջ սպաննուեցաւ Ճաֆար էլ-Աֆկանի որ Իսլամական Զինեալ Խմբակին պետը կը նկատուէր և ուրեմն օտարներու դէմ գործուած բոլոր մահափորձներուն պատասխանատուն: Այդ խումբն էր որ տէր եղած էր վերջին ոճրափորձերուն: Խումբին մէկ ուրիշ սպաննուած պետը, յայտարարած էր՝ «մորթել եւ սպաննել, մինչեւ որ իշխանութիւնը Աստուծոյ ձեռքն անցնի»:

«ԼԱ ՓԱՆՍԷ ՌԻՒՍ» Փարիզ հրատարակուող ռուսերէն շաբաթաթերթը անհետանալու վտանգին տակ է եւ փրկութեան կոչեր ըրած են Ա. Սոլժենիցին, Ալէն Պրզանսոն, Էլէնա Բոնէր, Ա. Կէնզպուրկ: Հինէն արդէն, այս թերթը (որ անցեալին կը հրատարակուէր Ղուկասովի տպարանը եւ անոր լայն նեցուկը կը վայելէր) ծանօթ էր իր հակախորհրդային կեցուածքին համար։ Յօդուածագիրներու մեծ մասը Ռուսաստան կ՚ապրի (կամ ՀԱՊ-ի այլ երկիրներ) Փետրուար 26-ին, «Քոթիտիէն տը Փարի» գրեթէ էջ մը նուիրած էր թերթին տագնապը պարզելու համար, բացատրելով թէ հակառակ Ռուսաստանէն ալ տրուած նպաստներուն, Լա Փանսէ Ռիւսի նիւթական վիճակը շատ ծանր է եւ զօրակոչ կ՚ըլլայ փրկելու համար թերթը, այլ խօսքով հանգանակութիւն կը բացուի։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՅԻ մրցանակները - սեզարները - շնորհուեցան Փետր. 26-ին: Հինգ «Սեզար» ստացաւ Ալէն Ռընէ իր երկու ֆիլմերուն «Սմոքինկ - նօ սմոքինկ»ի համար որպէս լաւագոյն ֆիլմ, լաւագոյն այլ դերասան (Փիէր Արտիթի), լաւագոյն բեմադրութիւն, լաւագոյն բեմանկէթ եւ լաւագոյն յարդարում: Լաւագոյն դերասանուհիի մրցանակին արժանացաւ Ժիւլիէթ Պինոշ «Կապոյտ» ֆիլմին իր դերին համար: Նախքան շնորհումները կ՚ակնկալուէր որ գլխաւոր մրցանակներուն արժանանան Ժերմինալ եւ Լէ Վիզիթէօր (այս վերջինը առեւտրական ամէնէն մեծ յաջողութիւնն է ֆրանսական սինեմային), բայց, կը թուի որ դատական կազմը նախընտրած է կարեւորութիւն տալ արուեստի գործերուն: Երկու ֆիլմերը երկրորդական մրցանակներ ստացան, նկարահանումի, զգեստներու (Ժերմինալ) կամ լաւագոյն Բ. դերի համար՝ Վալերի լը Մերսիէ (Լէ Վիզիթէօր):

ԼՈՆՏՈՆԻ «Տրիմ Սիթի» շարժանկարի սրահին մէջ ոճրափորձ մը գործուած է Փետրուար 26-ին եւ ծագած հրդեհէն ութ հանդիսատես մեռած է եւ 20-է աւելի ալ վիրաւորներ կան: Սրահը մասնագիտացած էր պոռնկագրական ֆիլմերու ցուցադրութեամբ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 300 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Գեղամ Տէր - Անդրէասեանի եւ Էտուար Մավեանի յիշատակին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Եւա Մկրտիչեան իր մօր՝ Աննա Գավֆայեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի (Արցախի զինուորներու ի նպաստ):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

Մեծ-մայրերու եւ Մեծ-հայրերու

մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մարտ 6, ժամը 15-ին

Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Զօրաչեան սրահին մէջ:

Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Շաքէ Հասէր - Ղազարոսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արմէն Պօստաքեան կը նուիրեն, փոխան ծաղկի, 500 Ֆր. ԻՒՄԱՖ-ին եւ 500 Ֆր. Ազգասիրատնամին (ստանալ «Յառաջ»էն):

Տիկին Շաքէ Հասէր Ղազարոսեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Թագուհի Կէօվտերելեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

COMMUNIQUÉ

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél: 48 78 02 99 / Fax: 42 80 61 45

Les trois maisons du troisième âge entièrement rénovées, restructurées et ayant l'agrément de la cure médicale peuvent accueillir des pensionnaires soit en hote payant, soit pris en charge par l'Aide Sociale.

Pour tous renseignements, prière de contacter les directions des établissements.

MONTMORENCY : Melle YAVER
44-50, Ave. Charles de Gaulle
Tél: 39 83 20 67
Fax: 34 28 37 17

GONESSE : M. FESDJIAN
7, rue de l'Eglantier
Tél: 39 85 24 24
Fax: 34 53 95 23

ST-RAPHAEL : Mme GARABEDIAN
107, Ave. du Marechal Lyautey
Tél: 94 95 00 30
Fax: 94 95 71 43

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Չորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 2
Ժէ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4
ԺԹ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ
Քարոզիչ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Չորեքշաբթի, Մարտ 2, ժամը 17.30-ին
Քարոզիչ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ուրբաթ, Մարտ 4, ժամը 17.30-ին
Քարոզիչ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

24 AVRIL
Journée de la Cause arménienne

- Pour préserver la mémoire arménienne,
- Pour agir contre les révisionnistes de l'Histoire,
- Pour exiger réparation de la Turquie,

LA COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE
(C.O.P.A. : Hentchak, Dachnak, Ramgavar)
appelle tous les Arméniens et amis à une

MANIFESTATION NATIONALE

LE 24 AVRIL
à PARIS, LYON, VALENCE, MARSEILLE

Les programmes des différentes manifestations seront communiqués ultérieurement.

Cette année le «24 Avril» coïncide avec le centenaire des premiers grands massacres d'Arméniens qui ont débuté au printemps 1894 à SASSOUN.

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX — CLAMART — MEUDON
vous convie à un

GALA ARTISTIQUE

au profit

du Fonds Arménien de France

sous le haut patronage de M. ANDRE SANTINI
Député - Maire d'Issy-les-Moulineaux, Ancien Ministre

et sous l'égide des EGLISES APOSTOLIQUE ET EVANGELIQUE

LE DIMANCHE 6 MARS A 15 H

Dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
avenue Victor-Cresson (M° Mairie-d'Issy)

Au programme :
EVELYNE ALTOUNIAN — LA CHORALE DARON —
L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

Diaporama sur le Gazoduc Iran — Arménie commenté par
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

—— Participation aux frais ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN - LIVRY

La Section *«Dirouhi Missakian»* recevra l'Association

'' CHENE ''

le Samedi 5 Mars à 20h30
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan

Lors de cette soirée, ''CHENE'' présentera ses réalisations et ses projets au *Zanguezour* et au *Karabagh*.

— Entrée libre —

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան մասնաճիւղը եւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ձեզ կը հրաւիրեն ճաշի մը ուր պիտի ճաշակէք հայկական աւանդութեանց համաձայն պատրաստուած, Մեծ Պահքի շարք մը կերակուրներ:

Շաբաթ, Մարտ 5, երեկոյեան ժամը 20-ին Մշակոյթի Տան մէջ
126, avenue Roger Salengro,
VILLEURBANNE

Նուագ եւ հայկական մթնոլորտ:
Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք՝
78 - 93 - 57 - 43 թիւին:
Ճաշագին, ներառեալ խմիչք եւ սուրճ 50 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
MERCREDI
2 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.273 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.273

ԿԱԶԻՄԻՐՈՎ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ԲԱՔՈՒ ԱՆՑԱՒ

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ԹԵՀՐԱՆ ԳԱՑԱԾ Է

Կազիմիրով որ նախագահ Ելցինի կողմէ յատուկ ներկայացուցիչ նշանակուած է Ղարաբաղեան հակամարտութիւնը քաղաքական ճամբով լուծելու համար Երեւան էր, Փետրուար 28-ին եւ բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցած էր, ներառեալ նախագահ Տէր-Պետրոսեանի հետ։ Յաջորդ օրը, Մարտ 1-ին, մեկնած էր Բաքու։

- Թեհրան մեկնած է Արտաքին Նախարարութեան մէկ պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ փոխ-նախագահ Ժիրայր Լիպարիտեանի։ Հասած օրն իսկ հանդիպում ունեցած է Արտաքին նախարարութեան տեղակալ Մ. Վայեզիի հետ։ Յաջորդ օրը, Փետրուար 28-ին, Ժ. Լիպարիտեան ընդունուած է Արտաքին նախարար՝ Ալի Աքպար Վելայաթիի կողմէ։ Քննարկուած են Հայաստանի եւ Իրանի միջեւ երկկողմ յարաբերութիւններու, Ղարաբաղեան կնճիռին քաղաքական կարգաւորման հարցերը։

Մարտ 1-ին մեր առած լուրերու համաձայն ռազմաճակատը համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր։ Փետրուար 27ին, Հադրութի ուղղութեամբ եղած յարձակումը ետ մղուած ատեն վնասուած են ադրբէջանական երեք հրասայլ եւ զոհ գացած են քանի մը տասնեակ Ազերի զինուորներ։

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Փետրուար 25-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է Իսրայէլի լիազօր դեսպան Բարուխ Բէն-Ներիան։ Շօշափուած են երկու երկիրներու միջեւ առեւտրա-տնտեսական հարցեր։ Դեսպանը վարչապետին նամակ մը յանձնած է, ուր Իսրայէլի վարչապետ Ի. Ռաբին պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հայ-իսրայէլեան յարաբերութիւնները ամրապնդելու։

Նոյն օրը դեսպանը ընդունուած է նաեւ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի կողմէ, որուն Բ. Բէն-Ներիա յանձնած է Իսրայէլի իր պաշտօնակից՝ Շիմոն Փէրէսի նամակը։ Այլ հարցերու կարգին արծարծուած է նաեւ Վ. Փափազեանի Իսրայէլ այցելութիւնը՝ Մարտ 6-էն 9։

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱԶԳԷՆ Ա.-ԻՆ

Փետրուար 25-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան այցելութիւն մը տուած է Վազգէն Ա.-ին, անոր երեւանեան նստավայրը։ Դոնխակ տեսակցութեան ընթացքին յատկապէս մօտեցուած փոխանակում եղած է Ռուսիոյ Պատրիարք Ալեքսի Բ.-ի ղարաբաղեան հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու հրաւիրող այն նամակին շուրջ, զոր ստացած էին Հայաստանի եւ Ադրբէջանի հոգեւոր առաջնորդները։

ՍՈՒՐԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Փետր. 25ին ընդունած է Սուրիոյ Արդիւնաբերութեան նախարար՝ Ահմատ Նիզամ Ատ-Տինը։ Տեսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու փոխ-յարաբերութիւնները եւ սուրիացի նախարարը խօսած է սուրիական արդիւնաբերական ապրանքներու տօնավաճառին մասին, զոր նախատեսուած է կազմակերպել Երեւան, Սեպտեմբերին։ Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ալ նշած է Հայաստանի վարչապետին մօտակայ հաւանական այցելութիւնը՝ Սուրիա։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ Զ. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սումգայիթեան պոկրոմներու Զ. տարելիցին առթիւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը, Գ. Խ.-ի նախագահութիւնը եւ կառավարութիւնը Փետրուար 28-ին հրապարակած են միացեալ յայտարարութիւն մը, ուր դատապարտած են հարցերը բիրտ ուժով լուծելու Ադրբէջանի կամքը, որու պատճառով սկիզբ առաւ ազգային ինքնորոշման հարցը արեան մէջ խեղդելու այս փորձը։ Ապա, անգամ մը եւս շեշտուած է ղարաբաղեան կնճիռին նկատմամբ հայկական տեսակէտը, որ հիմնուած է անմիջական հրադադարի մը անհրաժեշտութեան վրայ, որմէ ետք պէտք է վարել քաղաքական բանակցութիւններ։

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(1er Mars)

Bernard Lewis poursuivi pour négation du génocide arménien

L'ORIENTALISTE AMERICAIN EST MIS EN CAUSE POUR SES PROPOS NIANT L'EXTERMINATION DES ARMENIENS PAR LE REGIME TURC ENTRE 1915 ET 1917. UNE PLAINTE FONDEE SUR LES TEXTES QUI SANCTIONNENT CEUX QUI NIENT LE GENOCIDE JUIF

Այս կրկնակ խորագիրներուն ներքեւ է որ Քրիսթոֆ Պոլթանսկի արձագանգ կը հանդիսանայ դատական այն հետապնդումին որու ձեռնարկած է Ֆրանսայի հայկ. միութիւններու Ֆորումը («Յառաջ», Փետր. 22)։ Յօդուածագիրը իր գրութեան սկիզբը հարց կու տայ. - «Անոնք որոնք կ'ուրանան Հայերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը ենթակա՞յ են, նոյն հանգամանքով, այն օրէնքին որ կը վերաբերի Ողջակիզումը ուրացողներուն» (նեկասիոնիսթ)։ Այս սկիզբէն ետք, լրագրողը հակիրճ պատմականը կ'ընէ Պերնար Լէուիսի կրկնակ յայտարարութեանց («Լը Մոնտ»), կ'ըսէ թէ առաջին անգամն է որ պատմաբան մը կը հետապնդուի (Ֆորում եւ Լիքրա) ու կը յիշէ թէ իրաւական նոյն հիման վրայ է որ Ռոպէր Ֆօրիսոն դատապարտուած էր, ուրացած ըլլալով «կազի սենեակները»։

Յիշելով Պ. Լէուիսի երկրորդ պատասխանն ալ, երեսուն մտաւորականներու պատասխանէն ետք, խօսքը կու տայ Փաթրիք Տէվէճեանի որ կ'ըսէ. - «Իր պատասխանը աւելի ծանրակշիռ թուեցաւ մեզի քան իր հարցազրոյցը։ Որքան որ կարելի է, առաջին անգամ սայթաքում մը ընդունիլ, նոյնքան երկրորդ անգամ շատ յստակ կերպով կը լուսաբանէ իր միտքը»։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Սարայեւոյի տագնապին վերջին փուլը խախուտ հրադադարէ մը աւելի, ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Պալքանեան գօտիին մէջ Ռուսաստանի ու Արեւմուտքի լուռ ճակատումին վրայ։ Այն համոզումը կը տիրէ թէ Եւրոպան որպէս իրաւարար սպառած է իր դերը։ Ատոր հակառակ, շեշտուած է Ռուսաստանի Պալքան վերադարձը։ Այս պարագան, կը սպասուի որ Մոսկուան գետեղէ խորհրդային նախկին հանրապետութիւններուն մէջ պահակի դերը կատարելու դիրքին վրայ, ինչ որ հարցնելու կը մղէ արդէն թէ ի՛նչ ձեւ պիտի առնէ այդ երկիրներուն մէջ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը։

Արեւմուտքին համար աւելի կարեւոր հարցական մը կ'ըլլայ Արեւելեան Եւրոպայի պարագան. Նոյնիսկ ռուս ապատականներէն ոմանք կը խորհին թէ Արեւմուտքը քիչ մը հեռուն գացած է Եուկոսլաւիոյ հարցին մէջ, ՕԹԱՆ-ի ազդեցութեան գօտին ընդլայնելով անոր ոչ դաշնակից շրջանի մը մէջ։ Անոնց կարծիքով, Արեւմուտքը Սերպիան զոհած է իր ծաւալապաշտութեան եւ մահմետական աշխարհը սիրաշահելու սիրոյն։ Ճիշդ է որ կարելի է խորհրդածութեան նիւթ ընել արեւմտեան յարձակողական կեցուածքի մը գոյութիւնը, սակայն, այս կարգի տրամաբանութիւն մը կը մատնէ նաեւ այն ներյայտ իրողութիւնը թէ անցեալի սահմանագիծերը այսօր ալ կը զօրեն։ Այս կէտը անընդունելի է Արեւմտեան Եւրոպայի համար։ Միւս կողմէ Սարայեւոյի տագնապին յանգած կացութիւնը յուսախաբութեան պատճառ է այս հաստատծին։ Եւրոպան այդ տագնապէն դուրս եկած է բաւական վարկ կորսնցուցած։ Իսկ Միացեալ-Նահանգները որոնք կերպով մը Ֆրանսացիներու եւ դէպքերու կողմէ մղուեցան իրենց սկզբնական քաղաքականութիւնը փոխելու, պէտք է տեղւոյն վրայ ուժ փոխադրելու մասին որոշում մը տան. բան մը որ կը մերժէին երկար ատենէ ի վեր։

Եւրոպայի ձախողութիւնն ու Միացեալ-Նահանգներու տկարութիւնը անկարելի կրնար նկատուիլ եթէ արդար կարգադրութիւն մը յաջողած ըլլար։ Պոսնիա-Հերցեկովինը կը գտնուի լայն չափով այս փոփոխութիւններուն կեդրոնական դիրքին վրայ։ Պոսնիացիներուն համար բաւ լուրեր շատ չկան։ Իրենց մայրաքաղաքը թերեւս զերծ է այսօր ռազմական վտանգէ, սակայն Սարայեւօ միշտ շրջապատուած է։ Անոնց մերժուած է զինուորական գործողութիւն կատարել ու դիւանագիտական ճակատումներու անոնց դաշտը օրէ օր կը նեղնայ։ Սերպերը ունին Ռուսաստանի զօրակցութիւնը. միւս կողմէ, այնպէս կը թուի որ Միացեալ-Նահանգները պիտի միջամտեն ու ջանան համոզել Պոսնիոյ կառավարութիւնը որ ընդունի բաժանումի մը գաղափարը։

Ինչ որ ալ ըլլայ երկու մեծերու քաղելիք արդիւնքը, կամ հարցին համար կարգադրութիւն մը խնդրոյ առարկայ ըլլայ թէ ոչ, անկարելի չէ որ Եուկոսլաւիոյ մէջ աշխարհը վկան ըլլայ ռուսական ու ամերիկեան հովանաւորութիւններու բախումին։ Առաջինը հանդէս եկած Սերպերը հովանաւորողի դերով, երկրորդը Պոսնիա-Հերցեկովինի։ Այս հեռապատկերին ներկայութիւնը միայն յոյսը կը ձգէ ընդունելի լուծումի մը Եուկոսլաւիոյ ժողովուրդներուն համար։ Լուծում որուն պիտի յանգի երկու մեծերուն ամբողջական առաջին յանձնառութիւնը։

Հակառակ պարագային, եթէ ընդունելի ոչ մէկ կարգադրութիւն պիտի ըլլայ, կռիւները շարունակուին ու խաղաղարար բազմազգի ուժերը հարկադրուած ըլլան մնալու տեղւոյն վրայ, բաւական վտանգներով լեցուն կացութիւն մը պիտի ստեղծուի։ Այդ պարագային, ինչպէս ըսած է Սարայեւոյի օրաթերթին խմբագրապետը, թէ՛ Արեւմուտքը, թէ Ռուսաստան շատ հաւանօրէն պիտի տեսնեն թէ անարդար խաղաղութիւն մը կարելի ամէնէն գէշ ընտրութիւնը եղած պիտի ըլլայ։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԸ խօսքէն գործի անցնելով, Փետրուար 28-ին գործադրեց Պոսնիոյ համար ըրած սպառնալիքը։ Արդարեւ, Փետրուար 28-ին, ամերիկեան F-16-ներ վար առին չորս սերպ օդանաւեր որոնք, խախտելով ՄԱԿ-ի բանաձեւը, թռիչք կը կատարէին Պոսնիոյ վրայ։ Նախագահ Գլինթըն հաստատեց թէ նախապէս հարկ եղած ազդարարութիւնները եղած էին եւ որովհետեւ խնդրոյ առարկայ օդանաւերը ընթացք չէին տուած, Ամերիկացիք վար առած էին։ Նոյն օրը, Պոսնիոյ Սերպերու պարագլուխը Մոսկուա կը հասնէր եւ վարանոտ արտայայտութիւններ կ'ունենար, մինչ Ռուսաստան անուղղակի կը դատապարտէր «անոնք որոնք բռնաբարած են ՄԱԿ-ի բանաձեւերը»։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ հաստատած «Արհեստի Ներմուծման Պայմանագրութիւնը» (Սէ-Ի-Փ) զոր ընդդիմութիւնը անմիջապէս ՍՄԻՔ-երիտասարդ մկրտեց, կը շարունակէ իրարանցում ստեղծել եւ կարգ մը ընկերութիւններ և երիտասարդներ ցոյցի մը ձեռնարկեցին Հինգշաբթի (Մարտ 3) օրուան համար։ Նախկին նախարար՝ Սթրօս-Քահն յոյս ունէր որ Պալատիւր կը նահանջէ ի տես ծագած մեծ շարժումին, թէեւ նոյն օրը (Փետր. 28), նախարարապետը Թուլուզի մէջ կը կրկնէր որ ՍԻՓ-ը ոչ մէկ կապ ունի ամիք-երիտասարդի մը հետ եւ պէտք չէ խաբել երիտասարդութիւնը։ Յիշենք որ ՍԻՓ-ը, որու նպատակն է պայքարիլ գործազրկութեան դէմ, կը նախատեսէ որ գործատէրերը աշխատանքի առնեն վկայեալ երիտասարդներ (պաք+2) եւ վճարեն ՍՄԻՔ-էն 20% պակաս, այս է որ պատճառ կը դառնայ ՍՄԻՔ-երիտասարդ մկրտել որոշումը։ Կառավարութիւնը կ'առարկէ որ ընկերվարականները տարբեր բաներ չէին ըրած, երբ ԹԻՒՔ-ը հնարած էին (հաւաքական օգտակարութեան աշխատանք), ՍՄԻՔ-էն 40% նուազ վճարումով, ուրեմն այսօր կեղծաւորութիւն է ինչ որ կ'ըսեն։ Առջի օր, Ռոքար ալ քննադատեց, Ֆապիուս իսկ յայտնեց թէ լուծումներ ունի գործազրկութեան առաջքն առնելու համար։ Նորութիւն չէ, նոյնիսկ այլեւս անհամ կը դառնայ նկատել որ ամէն մարդ, երբ ընդդիմութիւն է բոլոր լուծումները գրպանն են եւ երբ իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէ ոչ մէկ լուծում ունի, ինչ որ պարագան է ընկերվարականներու։ Հարկ է չմոռնալ որ գործազուրկներու թիւը երկու միլիոնէն վար էր 1981-ին, երբ Միթերան ընտրուեցաւ եւ 3 միլիոն էր, երբ 1993 Մարտին աջը կը յաղթէր։ Ինչո՞ւ այդ հրաշք լուծումները չգործադրեց ձախը, 12 տարի...։

ՌԱՊԻՆ, ի վերջոյ, համակերպեցաւ եւ իր հաւանութիւնը տուաւ որ օտար դէտեր գան Երիքով եւ Գազա հսկակշռելու համար կացութիւնը։ Եթէ իսրայէլեան իշխանութիւնները գիջումներու տրամադիր են փրկելու համար խաղաղութեան փորձերը, անդին Քաշի զինուորեալները հերոսական արարք որակած են տոքթոր Կոլտշթայնի ոճրափորձը եւ ցեղապաշտ շարժումին պետն ալ չէ վարանած յայտարարելու «Կոլտշթայն սուրբ մըն է, մեծ մարդ մը որ քաջութիւնն ունեցաւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ «ԳՐԱՍԻՐԱՑ» ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ 110 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆ

«Գրասիրաց» Եղբայրութիւնը կը մնայ լուծարքի ենթարկուած Դպրոցասիրաց Ընկերութեան շէնքին մէջ, ուրկէ վերջ հարկ կ'ըլլայ տեղափոխուիլ Հրապարակին վրայ վարձուած սրահ մը: Վարչութիւնը կը ձգտի ալլազանել իր գործունէութիւնը եւ կ'իրագործէ ձեռնարկներու շարք մը՝ թատերական ներկայացումներ, համերգ եւ այլն, օժանդակութիւնը ունենալով քաղաքիս «Վահան մարմնամարզական, Երգեցիկ, Թատերասէր խումբերու: Ցիշեալ կեդրոնատեղիին մէջ «Գրասիրաց» կը դիմաւորէ իր հիմնադրութեան 20-ամեակը՝ 1883 -- 1903 թուականներու միջոցին: Այդ ժամանակ անոր Մատենադարանը կը հաշուէ 682 հատոր հայերէն, 280 հատոր օտար լեզուով գիրքեր մասնաւորաբար ֆրանսերէն ու հայատառ թրքերէն, եւ կը ստացուին 10 անուն թերթեր: Վճարող անդամներու թիւը կը հասնի 83 հոգիի, որոնց տան ընթերցանութեան համար բաշխուած են 1299 գիրք կամ միջին հաշուով մէկ ընթերցողին 15 գիրք տարեկան: Կը պակսին գիրքերու բնոյթի գանոնք կարդացողներու տուեալներ ըստ սեռի, կրթութեան ու հասարակական դիրքին, բայց յայտնի է, որ «Գրասիրաց»ի ընթերցողներ եղած են եւ աշակերտներ, եւ չափահասներ, երկու սեռէն:

1903 - 1907 թուականներուն «Գրասիրաց» կը հարկադրուի երկու անգամ տեղափոխել իր մատենադարանը, իսկ վերջին տեղափոխումը 30-ամեակի ընթացքին կ'ըլլայ 1908 թուականին Ազգային վարժարանի շէնքին մէջ, որ աւարտած էր 1894 թուականին այնտեղ մնալու համար տասնեակ տարիներ: Նոր պայմաններու ազդեցութեան տակ ընթերցարանը կը փակուի, հայերէն թերթեր արդէն կը ստացուին հայկական սրճարաններու մէջ, կարելիութիւն կայ անհատական բաժանորդագրութեան, որով կը պակսի ընթերցողան յաճախողներուն թիւը:

Այդ պարագան պատճառ կ'ըլլայ դադրեցնելու բոլոր թերթերու բաժանորդագրութիւնը եւ Ընթերցարանի փակումին:

1908 թուականին, երբ կը հռչակուի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը, բաւական թիւով Թրքահայեր, անոնց կողքին եւ մտաւորականներ եւ «Գրասիրաց» Եղբայրութեան վարչական անդամներ կը վերադառնան իրենց բնակավայրերը: Ղեկավար ու գործօն ուժերու մասնակի պակասը միայն մասամբ կը դժուարացնէ «Գրասիրաց»ի յետագայ աշխատանքները: 1908 - 1913 շրջանին անոր վարչական կազմը ջանք կը թափէ տարածել հայ գրականութիւնը երկսեռ հայ ուսանողներուն ու բանուոր երիտասարդներու միջեւ, կը ձգտի Մատենադարանի ճոխացում, պահեստի դրամի աճեցում: Այս հինգ տարուան ընթացքին «Գրասիրաց»ի Լուսաւորական - մշակութային գործը կ'ընդգրկէ կազմակերպումը գրական ու երաժշտական երեկոներու թատերական ներկայացումներու, պարերեկոյթներու՝ աւելի շատ յենլով քաղաքի այլ կազմակերպութիւններու օժանդակութեան, առաջին կարգին՝ «Վահան Մանուէլեան» -- «Գեղարուեստասիրաց» Միութեան: Այս շրջանին «Գրասիրաց»ի վարչութիւնը կը նախաձեռնէ հայկական Մանդոլին - Կիթառ նուագախումբի մը ստեղծումին որ կարճատեւ կեանք մը կ'ունենայ Պալքանեան պատերազմի պատճառով, ինչպէս եւ հայկական երկսեռ Երգեցիկ խումբի մը, որ աւելի ուշ պիտի դադրէր գոյութիւն ունենալէ:

Պատկեր մը տալու համար, «Գրասիրաց»ի 1914 թուականի դրային ֆոնտին վիճակին եւ այլ վիճակագրական տուեալներուն յիշենք. Նոյն տարին Մատենադարանը ունեցած է 1249 գիրք, կազմուած՝ 1001 հատորներու մէջ, 329 ֆրանսերէն եւ այլ օտար լեզուներով գիրք, 71 կանոնաւոր վճարող անդամ, իսկ ընթերցողներու թիւը ցոյց կը տրուի 946 հոգի: Մասնաւոր ազդիւսակ մը կը ներկայացնէ 1913 Մայիս 18 - 1914 Մարտ 9 շրջանի երկսեռ ընթերցողներու քանակը ըստ անոնց դրաւած հասարակական դիրքին ուրկէ ի յայտ կուգայ թէ ամենամեծ թիւը կը պատկանի պաշտօնեայ, ուսուցիչ ու ազատ ասպարէզի սիւնակին, կան 82 աշակերտ - ուսանողներ, 115 արհեստաւորներ ու 89 խանութպան ու վաճառական: Նոյն աղիւսակէն կը պարզուի, որ գեղարուեստական գրականութիւնը հիմնական տեղը կը գրաւէ եւ գրեթէ հաւասար չափով են գիտական ու պատմական գիրքերը:

«Գրասիրաց» Եղբայրութեան 30-ամեայ գործունէութեան շրջանը ամենաբեղմնաւորը պէտք է համարել համեմատած միւս ժամանակահատուածներուն հետ: Ան կը գրսեւորուի ոչ միայն իր բազմակողմանի լուսաւորական -- մշակութային աշխատանքներով, այլեւ տարբեր բաժիններու հիմնումով, աշխատանքի նոր օղակներու ստեղծումով, հակառակ որ անոնցմէ ոչ բոլորը աւելի երկար կեանք մը ունենալու հնարաւորութիւնը ունեցան:

Հայրենասիրութեամբ տոգորուած եւ անշահախնդիր անձնաւորութիւններ եղած են անոր վարչական անդամները, որոնց կարգին արժէ յիշել եւ արժանին տալ «Գրասիրաց»ի վարչութեան առաջին նախագահ (1883 - 1886) ու հիմնադիր Տաճատ Լութֆեանին եւ յաջորդ նախագահներուն՝ Գաբրիէլ Թոքաթլեան (1887 - 1890), Կոմսիս Սահակեան՝ (1891 - 1895), Թադէոս Գ. Հինդլեան՝ (1909 - 1912), Երուանդ Յակոբեան՝ (1912 - 1914): Ամէնէն երկարամեայ նախագահը եղած է Առաքել Գազազեան՝ (1888 - 1889, 1890 - 1891 ու 1895 - 1909), որով եւ արժանացած «Գրասիրաց»ի պատուոյ անդամի կոչումին: Ցիշեալ անձնաւորութիւններէն ոմանք վարած են նաեւ ատենապետի կամ ատենադպիրի պաշտօնները տարբեր ժամանակաշրջանի համար: Ընդգծենք, որ անոնք, ինչպէս եւ յետագայի վարչական անդամները իրենց պարտականութիւնը կատարած են հասարակական սկզբունքներով, վերածնունդի ոգիով: Քննութեան առարկայ 30-ամեայ շրջանին համար ալըուած են մանրամասն հաշուեկշիռներ, որով լաւ պատկերացում մը կարելի է կազմել ելքի ու մուտքի բաժիններուն եւ այլ կէտերու շուրջ: Այդ հիման վրայ կատարուած քննութիւն մը որեւէ կասկած չառթեր գեղծումներու ու չարաշահութիւններու: Ատիկա պատիւ կը բերէ «Գրասիրաց»ի այն ժամանակուան վարչութիւններուն:

«Գրասիրաց» Եղբայրութեան գործունէութեան երկրորդ փուլը կարելի է պարփակել 1914 -- 1944 թուականներուն միջեւ, երբ տակաւին օրինական թաղական ու դրամատիրական կարգուսարք գոյութիւն ունէր եւ Փլովտիւի հայ ընթերցարանը առանձին միաւոր էր, իր առանձին վարչութեամբ: Այս ժամանակամիջոցը նոյնպէս 30-ամեակ մը կը ներկայացնէ եւ կը զուգադիպի Առաջին ու Երկրորդ համաշխարհային պատերազմներուն: Այդ վերջինները իրենց աննպաստ անդրադարձը կ'ունենան նախատեսուած գործերուն վրայ, աշխատանքի տարբեր օղակները լուծարքի կ'ենթարկուին, եւոյթները կը նուազին: Հիմնական օղակը կը մնայ Մատենադարանը, որ միայն Կիրակի օրերը բաց կը մնայ առաւօտեան 9 - 12, երբ տան ընթերցանութեան համար գիրքեր կը տրամադրուին ընթերցողներուն՝ անդամ կամ ոչ: Տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ քաղաքիս հայ մտաւորականներուն կողմէ: Աւելի աչքառու ձեռնարկ մը կը ներկայացնէ 1941 թուականին վերջաւորութեան եւ 1942-ի ընթացքին շարունակուած հայ գրականութեան դասընթացքը, որուն ղեկավարն ու դասախօսը Ազգային վարժարանի տնօրէն հանգուցեալ Սուրէն Վեցիկեանն էր: Դասախօսութիւններու այդ շարքը յետոյ հրատարակուեցաւ որպէս առանձին գրքոյկ՝ «Նշանաւոր Հայ Գրողներ Ե. -- Ժէ. դար» խորագրին տակ: Այս շրջանին ալ Մատենադարանի գիրքերը քարտարան չունէին եւ գիրքերու ընտրութիւնը կ'ըլլար քառանկիւն խաւաքարտերու վրայ արձանագրուած տուեալներով՝ ըստ վերնագրի ու հեղինակի:

Հանդէսներ ու այլ ձեռնարկներ «Գրասիրաց» այս շրջանին իրագործած է ազգային տարբեր միաւորումներու հետ կամ անոնց օժանդակութեամբ, որոնց մասին տեղեկութիւններ կարելի է գտնել տեղական հայ մամուլին մէջ:

«Գրասիրաց» Եղբայրութեան վերջին շրջանը կ'ընդգրկէ 9 - 9 - 1944 թուականէն մինչեւ 10 -- 11 1989 թուականներու միջեւ ինկած ժամանակաշրջանը: Այդ ատեն Պուլկարիա կ'ենթարկուի համայնավարական վարչակարգին, տնտեսակոխ կ'ըլլան ժողովրդավարական սկզբունքները, իսկ մարքս - լենինեան գաղափարախօսութիւնը տիրական կը դառնայ երկրին մտաւոր ու հոգեւոր կեանքի բոլոր ոլորտներուն մէջ, ներառեալ նաեւ տնտեսութիւնը: Դասակարգային մօտեցում ցոյց կը տրուի ամէն մէկ հարցի արծարծման ու պարզաբանման մէջ: Պուլկարահայութիւնը եթէ մէկ կողմէ սերտ յարաբերութիւններ մշակելու հնարաւորութիւնը կ'ունենայ Խորհրդային Հայաստանի հետ, միակ հայկական «Երեւան» Մշակութային Միութեան միջոցով եւ ատով նպաստել գաղութիս մշակութային կեանքի վառ պահման, միւս կողմէ ան լրիւ կը կտրուի Սփիւռքի հայութենէն. այստեղ նկատի չենք առներ արտասահմանեան հայ մամուլի որոշ անուններու մուտքը մեզ մօտ, որոնք ձախակողմեան հոսանքին կը պատկանէին: Այդ էր պատճառը, որ բացի Հայաստանի մէջ տպուած գիրքերէ ուրիշ եւ ոչ մէկ գրականութիւն կը հասնէր մեր գաղութը, ոչ ալ «Գրասիրաց» Եղբայրութեան: Ինչպէս կ'ըսեն, ատիկա թապու էր, իսկ յանդգնողին համար վտանգաւոր:

Այս երկրորդ շրջանին «Գրասիրաց» Եղբայրութիւնը կը կորսնցնէ իր առանձին գոյութիւնը եւ կը վերածուի «Երեւան» յառաջդիմական, յետագային՝ միայն մշակութային միութեան ենթաբաժնին. նախ յանձնախումբի ղեկավարութեամբ, աւելի վերջ միայն մէկ պատասխանատուանձի, որ վարչութեան անդամ էր:

1944-ի աշնան «Պետօ Սերեմճեան» Ընթերցարանը, որ մինչ այդ Դաշնակցութեան հովանիին տակ կը գտնուէր, ինխանութիւնը լուծարքի ենթարկեց եւ «Երեւան» միութեան յանձնախումբ մը անոր գրային ֆոնտը տեղափոխեց «Գրասիրաց»: Այն շփոթ օրերուն, կորուստ մը պէտք է համարել, որ Վիէննայի Մխիթարեան ուխտի դպրոցական հարուստ գրադարանին գիրքերը փճացուեցան գիտակցաբար:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Շար. 2)

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ՅՈԳՆԱ՞Ծ ԵՆ ԱՇԽԱՏԵԼԷ

Ճափոնցիները որոնք ամբողջ աշխարհին տիպար կը հանդիսանան իրենց աշխատասիրութեամբ, աշխատելէ ձանձրացած ըլլալ կը թուին: Սկսած են գանգատիլ որ տօնական այն օրերը որոնք կը հանդիպին շաբթուան մէջտեղի օրերուն, ոչ մէկ բանի կը ծառայեն: Այդ գանգատներուն պատճառով, բաւական կողմնակից հաւաքած է տօնական օրերը արձակուրդի օրերուն վաղորդայնին կամ նախօրեակին փոխադրելու գաղափարը: Այդ սովորութիւնը կայ օրինակ Միացեալ - Նահանգներու մէջ. տարին վեց տօնական օրեր կը տեղափոխուին արձակուրդի օրերուն կցուելու համար: Այսպէս են Ուաշինկթընի ծննդեան օրուան, Գոլոմպոսի գիւտին նշումները եւայլն:

Շաբաթական արձակուրդը այս ձեւով երեք օրի վերածելով, շատեր կը խորհին թէ զարկ կը տրուի երկրին զբօսաշրջութեան. այս մասին խրախուսող կեցուածք ունի նաեւ ժամանցները զարգացնելու կեդրոնը որուն կատարած հարցախոյզը, պատասխանողներու 64·5%-ը կը զետեղէ նոյն սպասումին վրայ:

Իսկ այս ուղղութեամբ փոփոխութիւններու հակառակորդները կը չէզոքեն անկարելի պարագաներ, ինչպէս հիւանդանոցները զորս կարելի չէ փակել առանց բազմաթիւ հարցերու լուծում գտնելու պարտաւորութեան: Անոնք կ'առարկեն նաեւ տօնական օրերը տեղափոխելով անոնց յատուկ իմաստը անտեսելուն դէմ: Կայ նաեւ մեծ զանգուածներու միաժամանակ արձակուրդի մեկնելուն անպատեհութիւնը: Մանաւանդ որ 1993-ին շաբթուան ընթացքին կատարելի ճամբորդութիւնները քաջալերող յանձնախումբ մը կազմուած էր:

Կան ձեռնարկութիւններ որոնք արձակուրդներու ճկուն դրութիւն մը կը կիրարկեն. անոնք ընտանիքի տէր աշխատաւորներուն առիթ կուտան մինչեւ 16 օր շարունակական արձակուրդի շրջան ընտրելու. իսկ ամուրիները պէտք է ամբողջ տարուան երկայնքին ցրուեն հանգիստի իրենց օրերը:

Այս վէճերուն մէջ յատուկ դեր մը կը կատարէ դպրոցական դրութիւնը. ճափոնացի պատանիները դպրոց կ'երթան Շաբաթ օրերը, ինչ որ յաճախ աւելորդ կը դարձնէ արձակուրդի թուական մը շարաթավերջին կցելու ջանքը: Ատոր համար ալ առարկուած է ամէն պատանիի տարին եօթը օր իրաւունք ճանչնալ որ ինք ընտրէ ու այդ օրերուն բացակայի դպրոցէն:

Ինչ կարգադրութեամբ որ ալ աւարտին արձակուրդի օրերու վիճաբանութիւնները Ճափոնի մէջ, անոնք ուշագրաւ են անով որ երկրագունտին ամէնէն աշխատասէր ժողովուրդին վարքագծին մէջ լուրջ փոփոխութիւն մը կը նշեն ու նաեւ անով որ վաղը կամ միւս օր ատոր ազդեցութիւնները կ'երկարին մինչեւ արեւմուտք:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԼԻՈՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ. -- Անկախութենէն ի վեր Ֆրանսա - Հայաստան փոխ - յարաբերութիւնները զգալի զարգացում մը արձանագրեցին. այսօր դրեթէ շաբաթ չանցնիր առանց որ Երեւանէն կամ Հայաստանի այլ շրջաններէ պատուիրակութիւն մը այցելէ, ըլլայ Փարիզ, ըլլայ գաւառ:

Ռոն - Ալփ Ֆրանսայի այն շրջաններէն է անկասկած ուր այս յարաբերութիւնները օրէ օր աւելի կ'ամրանան զանազան մարզերու մէջ: Երեւանի եւ Լիոնի Առեւտրական Սենեակները երկու տարիներէ ի վեր արդէն սերտ համագործակցութեան մը առանցքը կը կազմեն: Այս սիրալիր եւ արդիւնաւէտ յարաբերութիւններուն արտայայտութիւնն է օրինակի համար Լիոնի քաղաքապետ Միշէլ Նուառի եւ երեւանցի իր պաշտօնակից՝ Վ. Խաչատրեանի փոխ-այցելութիւնները: Շրջանի այլ քաղաքներ՝ Տէսին, Վօ - ան - Վըլէն, Վիէն եւ Վիլէօրպան նոյնպէս կը զարգացնեն իրենց յարաբերութիւնները Ստեփանաւանի, Աբովեանի եւ Գորիսի քոյր քաղաքներուն հետ:

Համագործակցութեան ասպարէզին մէջ ակներեւ է մանաւանդ վերջերս դպրոցականներու եւ ուսանողներու կատարելագործման ուղղութեամբ կազմակերպուած այցելութիւնները: Օրերս Լիոնի եւ շրջանի այլ քաղաքներու մէջ կը գտնուին մօտ երեսուն ուսանող-ուսանողուհիներ: Մէկ մասը՝ 13 հոգի, Լիոն Գ. Համալսարանը կը գտնուի հետեւելու համար տնտեսագիտութեան բաժանումին դասընթացքներուն, երկրորդ խումբ մը՝ վեց ուսանողներէ բաղկացած, կը հիւրընկալուի Իզէռ նահանգին մէջ Լա - Քոթ - Սէն Թ'Անտրէի գիւղատնտեսութեան վարժարանը եւ երրորդ խումբ մըն ալ հիւրն էր Լիոնի եւ Ռոն նահանգի արհեստներու ուսուցման ընկերութեան (Société d'enseignement professionnel du Rhône) հովանաւորած կեդրոնը ուր կ'ուսանին 2300 ուսանողներ: Այս վերջին խումբին այցին նախաձեռնած էին դպրոցին տնօրէնութիւնը եւ Հայկ. Կարմիր Խաչի Լիոնի օժանդակ կոմիտէն, գլխաւորութեամբ ատենապետուհի Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեանի: Դպրոցին կողմէ կազմակերպական նախաքայլերուն հեղինակն էր Պ. Լիւք Մանսանարէս, որուն կինը հայ է...

Երեւանցի աշակերտները վեց շաբաթ հիւրերը եղան սոյն վարժարանին կաչիի եւ հագուստեղէնի բաժանմունքին: Հոն,

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՇԻԿԹԱՇԻ Եկեղեցւոյ բակին մէջ, Փետրուար 12-ին պաշտօնական բացումը կատարուած է Կարապետ եւ Սարգիս Պալեանի կիսանդրիներուն, գործ արձանագործ՝ Էրոլ Սարաֆեանի: Բացման հանդիսութիւնը առիթ տուած է Թուրք - հայկական յարաբերութիւններու նշանակալից արտայայտութեան մը: Հանդիսութեան նախագահած է Գարեգին Պատրիարք, ներկայ եղած են Պէշիկթաշի քաղաքապետը՝ Այֆէր Աթայ, Կղզիներու քաղաքապետը՝ Ռէճէպ Գօչ եւ այլ Թուրք անձնաւորութիւններ, Միացեալ - Նահանգներու, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու դիւանագիտական ներկայացուցիչներ: Հանդիսավարը եղած է Արման Մարաշլեան որ բարի գալուստի խօսքէն ետք, հրաւիրած է Պատրիարքը որ բացումը կատարէ Կարապետ Պալեանի կիսանդրիին: Ան քանի մը խօսքով անդրադարձած է Պալեաններու կատարած գործին, ապա վար առած կիսանդրին ծածկող շղարշը: Սարգիս Պալեանի կիսանդրին բացած է Պէշիկթաշի քաղաքապետը՝ Աթայ, որ նախքան բացումը ուղերձ մը արտասանած է եւ շնորհաւորած հայ համայնքը որու ծոցէն ելած է նման ընտանիք մը Թուրք մշակոյթին համար: Ակնարկած է Պալեաններու եւ Տոլմապահչէի պալատին արժէքը ժխտող մտաւորականներու ու կարդացած է Պալեաններու մասին գրըւած գրուատալից տողեր: Ապա, քաղաքապետը շատ տպաւորած է ներկաները բառ առ բառ ըսելով. -- «Ինչ մեղք որ Պալեաններու այս կիսանդրիները կը բացուին եկեղեցիի մը շրջափակին մէջ, մինչդեռ անոնք պէտք է տեղ գրաւած ըլլային հրապարակներու վրայ ու հանրային վայրերու մէջ: Այս պարագային համար ես ձեր համայնքէն իմ համայնքիս անունով ներողութիւն կը խնդրեմ»: Խօսք առած է Պոլսոյ Թեքնիք Համալսարանի ճարտարապետական պատմութեան ճիւղի դասախօս՝ փրոֆէսէօր Աֆիֆէ Պաթուր, որ յայտնած է թէ ամբողջովին համակարծիք է քաղաքապետին, ապա անդրադարձած է երկու Պալեաններու կատարած աշխատանքին, մանրամասնօրէն: Ծանրացած է նաեւ Տոլմապահչէի ճարտարապետական արժէքին վրայ, աւելցնելով թէ ցարդ Պալեաններու գործը հարկ եղածին չափ չէ ուսումնասիրուած, գոնէ Օսմանեան եւ աղբիւրներու դիւաններու տեսակէտէն եւ այժմ իր աշակերտները կը ջանան լրացնել այդ պակասը: Խօսած է նաեւ նոյն համալսարանէն բնագիտութեան բաժնի դասախօսը՝ Ժան Գալայճը որ յայտնած է թէ արուեստի գործերը ժողովուրդները իրարու կը կապեն: Վերջին արտայայտուողը եղած է քանդակագործը՝ Էրոլ Սարաֆեան որ շնորհակալութիւն յայտնած է իր գործին եղած գնահատանքին համար: Այցելելէ ետք Եկեղեցին, ներկաները հիւրասիրուած են յարակից սրահին մէջ:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, Յունուար 26-ին ոգեկոչուած է տարաբախտ Պարոյր Սեւակի 70-ամեակը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի «Ս. Վրացեան» մասնաճիւղի գրական - գեղարուեստական յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է Անահիտ Սուքիասեան, շեշտելով ձեռնարկին անհրաժեշտութիւնը եւ արտասանած է Պարոյր Սեւակի «Վարք Մեծաց»ը: Առաջին բանախօսն եղած է Գրիգոր Շահինեան որ ներկայացուցած է սիրերգակ Պարոյր Սեւակը, բանաստեղծին գգացական աշխարհին զարգացումները: Յաջորդ բանախօսը եղած է Հայաստանի գրականագէտ Սարգիս Փանոսեան որ վեր առած է հայրենասէր Պ. Սեւակը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որու ընթացքին Պարոյր Սեւակի գործերէն արտասանած են Անի Եփրեմեան, Ազատ Գասպարեան եւ Յակոբ Կիւլոյեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յովհաննէս Պօղոսեան» թատերասրահին մէջ, Յունուար 28-ին տօնուած է Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ «Բլբուլ» մանկա -- պատանեկան երգչախումբի տասնամեակը: 65 մանուկ - պատանի - պարմանուհի անդամներէ բաղկացած երգչախումբին ղեկավարն է Մանուէլ Քէշիշեան որ տասնամեակը մը ի վեր տքնաջան աշխատանքով կը մշակէ դեռատի երգողներու ձայները: Բացման խօսքը արտասանած է Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ ժողովրդապետ Գէորգ Վրդ. Եղիայեան: Լսուած են հայկական ժողովրդական երգեր եւ լիբանանեան փոլքլորէն ալ երգեր: Երգչախումբը երգած է նաեւ անգլերէն եւ ֆրանսերէն երգեր: Հանդիսութեան աւարտին, փակման խօսքը արտասանած է Հայ Կաթողիկէ պատրիարքութեան Կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Վարդան Եպիսկոպոս Աշգարեան որ իր գնահատանքի արտայայտութիւնը ունեցած է:

ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Յակոբ Տէր - Մելքոնեան սրահին մէջ, Փետրուար 3-ին սկսած են Հայաստանի Համազգայինի Թատրոնին ներկայացումները, ղեկավարութեամբ եւ բեմադրութեամբ՝ Սօս Սարգսեանի, ներկայացուած է Էտուարտօ Ֆիլիփփոյի՝ «Սանիտայի Թաղապետը»:

ՊՈԼՍՈՅ Գարեգին Պատրիարքին հրաժեշտի այցելութիւն մը տուած է Ռուսաստանի Թուրքիոյ դեսպանը՝ Չերնիշով որ Մոսկուա կանչուած է Արտաքին Նախարարութեան մէջ, այլ պաշտօն վարելու: Մեկնումէն առաջ, ուզած է անպայման այցելել Հայոց Պատրիարքին, Թարգման հանդիսանալով իր յարգալիր զգացումներուն հայ ժողովուրդին հանդէպ:

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանը ընդունելութիւն մը կազմակերպած է, Փետր. 10-ին, գլխաւոր նպատակ ունենալով շնորհակալութեան յուշատախտակները նուիրել խորհրդակցական մարմնի այն անդամներուն որոնց երկու տարուան ծառայութեան շրջանը լրացած կը նկատուէր: Առաջին առթիւ, խօսք առած է Մեսրոպ Արք., նախ անդրադարձած Վարդանանց տօնի, ապա անցած է օրուան նիւթին եւ յայտնած թէ շնորհակալութեան յուշատախտակներ պիտի նուիրուէին անոնց որոնք 2 տարուան շրջանը լրացուցած են: Յետոյ խօսք առած է Շահան Արք. որ ընդգծած է ներքին համերաշխութեան կարեւորութիւնը, ծանրացած է նաեւ օրուան տօնին վրայ: Վերջին խօսքը արտասանած է Պատրիարքը եւ յուշատախտակները յանձնած:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ալեք Մանուկեան կեդրոնի սրահին մէջ, Յունուար 16-ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյն Տիկնանց մասնաճիւղին նշուած է Հ.Բ.Ը.Մ. -- Հ.Ե.Ը.-ի «Խօսնակ» ամսագրի 35-ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Անի Աղպաշեան որ անդրադարձած է օրուան այս ընդունելութեան նպատակին, շեշտելով թէ մամուլը հայ ժողովուրդին փայլուն եւ անաղարտ հայելին է: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Հ.Ե.Ի.-ի կեդրոնական վարչութեան ատենադպիր, Հ. Բ. Ը. Միութեան Յովակիմեան - Մանուկեան եւ Դարուհի Յակոբեան երկրորդական վարժարաններու տնօրէն, «Շիրակ»ի խմբագիր՝ Ժիրայր Դանիէլեան: Ան, շուրջ կէս ժամ, ծանրացած է հայ մամուլի կարեւորութեան վրայ, յիշելով հիմնադրութեան 200-ամեակը: Այս առթիւ պարգեւատրըւած են երեք նախկին խմբագիրներ յանձինս՝ Լեւոն Վարդանի, Պարոյր Աղպաշեանի եւ Ատրունի Մատուրեանի, նաեւ այժմու խմբագիր՝ Արամ Սեփեթճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

աշակերտները հետեւեցան Ֆրանսերէնի ինչպէս նաեւ մասնագիտացման դասընթացքներու: Գիշերօթիկի դրութիւնը իրենց առիթ տուաւ աւելի հանգամանօրէն թաթխուելու մշակութային եւ արուեստագիտական մթնոլորտի մը մէջ:

Հայ երիտասարդներուն կեցութիւնը իր աւարտին հասնելով, դպրոցին տնօրէնութիւնը եւ Լիոնի Կարմիր Խաչը ուզած էին վերջին երեկոյթ մը կազմակերպել: Այս հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Փետրուար 17, երեկոյեան ժամը 7.30-ին, վարժարանին հանդիսութեանց դահլիճին մէջ ուր համախմբուած էին մեծ թիւով Ֆրանսացիներ եւ Հայեր:

Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին դպրոցին ուսուցիչները եւ համայնական կարգ մը հաստատութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Բացման իր խօսքին մէջ դպրոցին տնօրէն՝ Պ. Ռ. Տօրէլ այս ձեռնարկին իրագործման մասին տեղեկութիւններ տալէ ետք շնորհակալութիւն կը յայտնէր բոլոր անոնց --եւ յատկապէս Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեանին-- որոնք մօտէն կամ հեռուէն օժանդակած էին ձեռնարկին յաջողութեան: Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով խօսք կ'առնէր ուսանողներէն մէկը խումբին զգացումները եւ շնորհակալութիւնները արտայայտելու համար: Երիտասարդ ուսանողուհիին խօսքերը արժանացան երկար ծափահարութիւններու: Հուսկ յաջորդեց Լիոնի Թաղապետութեան անդամ եւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու հետ յարաբերութիւններու պատասխանատու Վահէ Մուրատեանի ելոյթը՝ նուիրուած Երեւանի եւ Լիոնի փոխյարաբերութիւններու հեռանկարներուն:

Պաշտօնական այս արարողութիւններէն յետոյ կը սկսէր գեղարուեստական բաժինը: Օրուան հանդիսավար Վարդան Քէշիշեանի հրաւէրով բեմ կը բարձրանային դերասան Ժորժ Շափէլ (արտասանութիւն) եւ Լիոնի «Սպիտակ» համոյթը: Մօտ 45 վայրկեան տեւող յայտագիրը կը պարունակէր Զարենցի, Իսահակեանի, Աբովեանի եւ Դ. Վարուժանի գործերէն հատուածներ Ֆրանսերէն լեզուով, ինչպէս նաեւ հայկական ժողովրդային երգեր եւ մեղեդիներ: Հոս եւս բուռն ծափահարութիւնները եկան հաստատել արուեստագէտներուն յաջողութիւնը եւ լսարանին գնահատանքը:

Ժողովրդային եւ հայրենասիրական երգերու այս շարանը դժուարութեամբ խըզւեցաւ եւ մթնոլորտը չափազանց «տաքցած» էր երբ ներկաները հրաւիրուեցան կողքի դահլիճը անցնելու, մասնակցելու «հայկական աւանդական հիւրասիրութեան» մը: Նախքան այդ, փակման խօսքը կը կատարէր Պ. Լիւք Մանսանարէս: Չափազանց յուզուած էր ուսուցիչը երբ մէկ-մէկ կը թուարկէր իր գործընկերներուն անունները, շեշտելով որ առանց անոնց օգնութեան ոչինչ կարելի պիտի ըլլար: Պ. Մանսանարէս վերջապէս շնորհակալութիւն կը յայտնէր դպրոցին տնօրէնին որ ընդառաջած էր իր դիմումին եւ Լիոնի Հայ Կարմիր Խաչին, որուն դերը վճռական եղած էր այս նախաձեռնութեան իրագործման մէջ:

Իր ճառը վերջացնելով հաւաստիացուց որ այս ձեռնարկը պատահական գործ մը չէր կրնար ըլլալ եւ խոստացաւ աւելի սերտ կապեր հաստատել եւ մշակել իր վարժարանին և երեւանեան համապատասխան հաստատութիւններուն միջեւ, այս առաջին քայլը համարելով երկար համագործակցութեան մը:

ԿՈՐԻՒՆ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Իմ մտաւոր խնջոյքներէս մէկն ալ այն օրերն էին որ ինձ այցելել կուգային վաղուց արդէն բարեկամ մտաւորականներ, որոնք վերադարձած էին Պոլիս: Վահան Թէքէեանը, մանկութեան ընկեր զարմիկիս՝ Սիրաքեանին՝ որ ինքն ալ Գերմանիայէն վերադարձած էր. անոր ընկերակցութեամբ կուգար մեզի հետ անցընել մտերիմ, անմոռանալի պահեր: Շատ սրամիտ, շատ աշխարհիկ էր, մըտքով, հոգիով, գրիչով մեծ բանաստեղծ Թէքէեանը: Գրեթէ միակն էր որ, թէեւ գերազանցօրէն զարգացած, անսովոր տաղանդով օժտուած, տակաւին երիտասարդ, ազգին մէջ շոյուած իբրեւ հազուադէպ մտաւորական, սակայն բնաւ յոխորտացող չէր: Իր գրագէտի համբաւը չէր ճնշեր վրադ երբ իրեն հետ ըլլայիր. պարզ էր ան, ազնուական պարզութեամբ մը: Թունդ ազգասէր մը ըլլալով, հայ լեզուն, գրաբար պաշտելով հանդերձ, ջերմ հիացող մըն էր ֆրանսական գրականութեան, որով մեր տեսակցութիւնները այլազան կերպով համեմուած կ'ըլլային: Անսպառ նիւթ ունէինք խօսելու եւ կը պատահէր որ օրը գիշեր կ'ըլլար առանց որ մենք անդրադառնայինք:

Երբեմն ալ կ'ընդունէի այցելութիւնը Տիրան Չրաքեանին. բոլորովին եզական տիպար մը, տարբեր ամէնէն, միշտ նորօրինակ գաղափար մը ունէր: Այդ միջոցին կը փափաքէր որ միասին հանդէս մը հրատարակէինք եւ ամէն անգամ այդ նիւթին շուրջ ծրագիրներ կը շինէր, ժամերով կը խօսէր: Խեղճ տղան չէր անդրադառնար թէ իր ծրագիրները անիրականալի էին, եւ թէ՝ ես, հակառակ ամէն բանի, պատրաստուած չէի խմբագրուհի ըլլալու, մէկ օրէն միւսը, թէ՝ շատ լուրջ դեր մըն էր այդ եւ ժամանակ կ'ուզէր, կարողութիւն, փորձառութիւն, մանաւանդ մաքառելու ուժ ձեռք բերելու համար. յետոյ կային ընտանեկան առարկութիւնները: Բիւր խոչընդոտներ վերջապէս:

Տաղանդաւոր մտաւորական մըն էր սակայն Չրաքեան, միսթիք հոգի մը. եւ ես յաճախ նիւթը փոխելով հարցումներ կ'ընէի իր Ներաշխարհին մասին, որուն հիացած էի: Այն ատեն հմայք մը կը դառնար զինքը մտիկ ընելը:

Իր անկեղծութեամբը համակրանք կը պարտադրէր Տ. Չէօկիւրեան. շատ սակաւ առիթը չէի ունենար զինքը տեսնելու, բայց լաւ բարեկամներ էինք: Իրաւ է որ կենցաղագիտութեան օրինակներ չէր կրնար տալ ան, բայց այն պօհեմ չեմ գիտեր ինչը որ կար իր մօտը, իրեն ներելի կ'ընէր աշխարհիկ սովորութիւններու պակասը: Գլուխ մըն էր հազուադէպ արժէքով: Ինձ հետ խօսակցութիւնները կը համեմէր միշտ սրամտութիւններով, քիչ մը կծու, բայց ոչ երբեք վիրաւորիչ: Թերեւս, նախազգացումը թէ իր կեանքը կարճատեւ պիտի ըլլար, պատճառ էր որ երբեմն նեղսիրտ, ցասկոտ դառնար: Անգամ մը, ինքը պատմեց թէ, հակառակ լաւ վարձատրուած ըլլալուն, հրաժարած էր ուսուցչութենէն աղջկանց վարժարանի մը, որուն խնամակալ տիկինները փափաքած էին հսկողութեան համար, ամէն անգամ մէկերնին ներկայ ըլլալ իր դասաւանդութիւններուն եւ իր մերժումէն յետոյ կրկին պնդած էին իրենց որոշումին վրայ:

Չէօկիւրեան զիրենք «տգէտ Թաղական» յորջորջելով մեկնած էր: Արդարեւ զուարճալի յաւակնութիւն մըն էր այդ տիկիններուն կողմէ Չէօկիւրեանին պէս ուսուցիչի մը դասաւանդութիւններուն հսկել մտքերնուն անցընելը:

Այն ատենները հրատարակելու վրայ էր ան իր Վանքը, որուն մասին ինձ մէկ - երկու անգամ խօսեցաւ: Հետաքրքիր էի թէ՝ ի՞նչ շահեկան անցքեր գտած էր հայ վանքի մը մէջ, ամբողջ հատոր մը լեցնելու չափ: Յետոյ, աւա՜ղ այդ գիրքը նուիրական յիշատակը պիտի մնար տարաբախտ նահատակին:

Եաքաճըք:

Մանկամարդ Թրքուհիին մատներուն տակ կը թրթռային լարերը ուտին:

Ի՜նչ տրտում, տրտում կ'երգէ
իր բոյնէն
Ի՜նչ անոյշ անոյշ կը փըչէ սարէն...

Ամառ էր. պլպուլը այլեւս չէր երգեր, բայց հովը կուգար սարերէն. դող ի դող կուգայ անոյշ հովը զգուել հրատապ հոգիս, խաղաղեցնել փոթորկայոյզ ջիղերս: Ո՞ւրկից, ո՞ր ջուրերուն մէջ հմայքի աղբիւրին ան թրջած էր իր թեւերը, այդպէս սրսկելու համար ճակտիս կայլակներ քաղցրութեան:

(Շար. 54)

(Շար. Ա. էջէն)

հերոսական արարք մը գործելու»: Այդ օրը ծնած մանուկ մ՚իսկ մկրտուած է պետին անունով եւ Բաչի անդամները կը սպաննեն անոնց որոնք վերապահ դիրք կը բռնեն Կոլտչթայնի արարքին նկատմամբ հողատէրերու մէջ: Բաչը (Այսպէս) հիմնուած է 1971-ին Բահան ռաբունիին կողմէ (սպաննուած Նիւ - Եորք, 1990-ին) եւ քանի մը հարիւր անդամ ունի: Ըստ Եհուտ Սփրինկզաք ընկերաբանին «այս ծայրայեղականներու նպատակն է բիրտ ուժով վրէժը լուծել հրեայ ժողովուրդին կրած տառապանքներուն դարերու ընթացքին»: Մարտ 1-ին, Իսրայէլ սկսած էր ազատ արձակել պաղեստինցի բանտարկեալներ: Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը միշտ լարուած է եւ Ինթիֆատան (քարամարտ) վերսկսած:

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ ի զօրու է Մարտ 1-էն ի վեր եւ բաւական կէտերու մէջ կը թաղէ «Նափոլէոն օրինագիրքը» որ կը գործածուէր 1810-էն ի վեր: Նորութիւններու կարգին կան հետեւեալները. -- բարոյական անձերու պատժական պատասխանատուութիւնը, գլխաւոր նորութիւնն է: Ոճիրները եւ յանցագործութիւնները կը դառնան մոռացուած զանցառութիւններ: Սեռային հալածանքը մուտք կը գործէ: Յանցագործութիւն մը կը նկատուի ազատութեանց կիրարկումի դէմ արգելքը: Այս գլխաւոր նորութիւններուն կողքին, կան նաեւ փոփոխութիւններ:

ՀԻՒՍԻ ԵՒ ՎԱՌԻ նահանգին մէջ ընդհանրապէս, Մարտ 1-ին, շուրջ երեսուն հոգի ձերբակալուած են Եան Փիայի սպանութեան կապակցութեամբ: Այս խումբին մէջ, միայն թրիւաններ չկան այլեւ շրջանի պատասխանատու դէմքեր:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԶԱՐԳԱՑՆԷ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Մինչ Հայերու ուշադրութիւնը - հասկնալի պատճառներով - կեդրոնացած է առաւելապէս Անգարա - Բաքու յարաբերութիւններու զարգացման վրայ, անդին Թուրքիա յարաբերութիւններ կը մշակէ Թիւրքմէնիստանի հետ որոնք կրնան, ժամանակ մը ետք, շատ աւելի ծաւալուն ըլլալ տնտեսական դետնի վրայ քան Թուրքեւազրպէյճանական կապերը: Այս հեռանկարը մեզ կրկնակիօրէն կը հետաքրքրէ, քանի 1) Թիւրքմէնիստան այժմ Հայաստանի (քիչ) ստացած կազին միակ աղբիւրն է, եւ 2) Թուրքիա - Թիւրքմէնիստան առեւտրական կապերը կը զարգանան Իրանի ճամբով:

Անցեալ քանի մը օրերուն, երկու կարեւոր զարգացումներ արձանագրուեցան Թուրքեւթիւրքմէն յարաբերութիւններու զարգացման գծով: Նախ ստորագրուեցաւ համաձայնութիւն մը, ըստ որուն Թուրքիա պատրաստ է տարեկան 15 միլիառ խորանարդ մեթր կազ ներածել Թիւրքմէնիստանէն եւ օգնել այս վերջնոյն որ կազմուղ մը շինէ իր արտածումները զարգացնելու համար դէպի Եւրոպա: Արդ, նման կազմուղ մը, եթէ շինուի, կրնայ անցնիլ Իրանի հողամասէն, մինչդեռ, եթէ խաղաղութիւնը տիրէր, Հայաստան -- Ազրպէյճան ճանապարհը կրնար աւելի ձեռնտու ըլլալ: Քանի մը ամիս առաջ Թուրքիա նաեւ համաձայնութիւն մը ստորագրած է Իրանի հետ, այս վերջինէն ալ 5.5 միլիառ խորանարդ մեթր կազ ներածելու համար: Անշուշտ այս ծրագիրները հազիւ կ՚իրականանան 2005 - 2015 թուականներուն, եթէ իրականանան: Բայց անոնք ցոյց կուտան թէ 21-րդ դարու շրջանի տնտեսական քարտէսը կը գծուի առանց Հայաստանի, ինչ որ մեծապէս մտահոգիչ է:

Վերջապէս, Փետրուար 27-ին տեղեկացանք որ Թուրքիոյ եւ Թիւրքմէնիստանի միջեւ կառուղի մը բացուած է Իրանի հողամասի վրայով: Այսպէսով երկու պետութիւնները պիտի կարենան թափ տալ իրենց առեւտուրին, առանց կախում ունենալու Կովկասի անկայուն շրջանէն:

Բայց այս ձեւով, Թուրքիա առաւել եւս պիտի մօտենայ Իրանի, որ հետզհետէ իր բանալին կը հանդիսանայ կեդրոնական Ասիոյ պետութիւններուն: Անգարայի եւ Թեհրանի յարաբերութիւնները այդքան ալ հաստատուն չեն. ու վերջերս, Իրանի Արտաքին գործոց նախարարութիւնը յայտարարեց որ ինք հակառակ է որ Իրան - Եւրոպա ապագայ կազմուղը Թուրքիայէն անցնի: Պէտք է աւելցնել սոր վրայ քրտական շրջաններու անապահովութիւնը, որ խոչընդոտ մըն է Թուրքիա - Իրան -Թիւրքմէնիստան յարաբերութիւններու զարգացման: Այլ խօսքով, եթէ խաղաղութիւնը շատ չուշանայ ղարաբաղեան ճակատի վրայ, տակաւին յոյս կայ որ թէ Հայաստան, թէ Ազրպէյճան տեղ մը ունենան շրջանի ապագայ տնտեսական նոր քարտէսին վրայ:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7--ին, Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 4

ԺԹ. օր Մեծի Պահոց

Իսի լէ Մուլինոյի

Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ

Քարոզիչ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ուրբաթ, Մարտ 4, ժամը 17.30-ին

Քարոզիչ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

Մեծ-մայրերու եւ Մեծ-հայրերու

մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մարտ 6, ժամը 15-ին

Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ:

Համեղի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան մասնաճիւղը եւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ձեզ կը հրաւիրեն ճաշի մը ուր պիտի ճաշակէք հայկական աւանդութեանց համաձայն պատրաստուած, Մեծ Պահքի շարք մը կերակուրներ:

Շաբաթ, Մարտ 5, երեկոյեան ժամը՝ 20-ին Մշակոյթի Տան մէջ

126, avenue Roger Salengro,
VILLEURBANNE

Նուագ եւ հայկական մթնոլորտ:

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք՝

78 - 93 - 57 - 43 թիւին:

Ճաշագին, ներառեալ խմիչք եւ սուրճ 50 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Շաքէ Հասէր - Ղազարոսեանի մահուան առթիւ Եւա Մկրտիչեան, փոխան ծաղիկի, կը նուիրէ 500 Ֆրանք ԻՒՄԱՖ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Վ. Աճէմեանի, Պրիժիթ, Ժագ եւ Նիքոլա Մորելի, Աննիկ Աճէմեանի, Սոնիա, Տընի եւ Ամէլի Ժաուէնի ինչպէս նաեւ Աճէմեան, Սէֆէրեան, Գէորգօֆ ընտանիքներու, իրենց մօր, մեծ - մօր, նանիին եւ ազգականին ընկերուհի՝ Արմաւենի Աճէմեանի մահուան առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Երամեանի եւ ընտանիքին իր կնոջ մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 300 Ֆր. կը նուիրէ Վիէն - Գորխի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնն եւ տնօրէնը շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Պր. Վաղինակ Միքաելեան (Լիոն) 2000 Ֆր., Տիկին Գոհարիկ Գէորգեան, Պր. Շիմշէք Մարթէն Պայծառ, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 500-ական Ֆր., Պր. Յովհաննէս Քէլէչ 4500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգեան 1000 Ֆր., Տիկին Թօփճեան 100 Ֆր.:

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պր. Ղազարեան 250 Ֆր., Պր. Ալեքսան Կոճիկեան 500 Ֆր. Տիկին Վ. Պէնկեանի յիշատակին, Տիկին Նիքոլ Խայեան իր սիրելի ամուսնոյն մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ՝ 500 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN - LIVRY

La Section *«Dirouhi Missakian»* recevra l'Association

"CHENE"

le Samedi 5 Mars à 20h30

17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan

Lors de cette soirée, "CHENE" présentera ses réalisations et ses projets au *Zanguezour* et au *Karabagh*.

— Entrée libre —

AFAC

Association Franco-Arménienne de Communication
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 40 - 22 - 98 - 88

COMMUNIQUE DE PRESSE

Suite aux difficultés rencontrées par Radio AYP, le CSA a procédé à un appel à candidatures pour l'attribution de la fréquence dédiée à la communauté arménienne. Un certain nombre de dossiers ont été déposés, et le CSA a accordé sa confiance au projet présenté par l'Association Franco-Arménienne de Communication pour la création d'un nouveau support radio baptisé AYP FM.

Radio franco-arménienne, AYP FM a une triple vocation autour de laquelle elle articulera les émissions inscrites dans le cadre de sa grille de programmation qui sera présentée le samedi 5 mars, de 10h à 11h30, à l'antenne (99.5 FM).

— 1.- Une vocation éducative et pédagogique avec la mise en perspective du savoir et de la connaissance autour de l'ensemble des éléments constitutifs de la culture au sens large du terme.

— 2.- Une vocation d'information bilingue en direction de l'ensemble des auditeurs effectifs et potentiels composant la communauté arménienne.

— 3.- Une vocation d'échange et de réflexion avec nos auditeurs, nos divers consultants, les représentants des associations arméniennes, nos invités issus des classes politiques et intellectuelles française et arménienne dans leur diversité.

Nous mettrons tout en œuvre pour que nos programmes, qui seront effectifs à partir du samedi 5 mars, soient adaptés à l'ensemble des composantes de la communauté arménienne de la région parisienne.

AYP FM est une radio communautaire, et c'est à ce titre que les associations arméniennes, ainsi que les courants représentatifs de la Nation arménienne seront régulièrement invités à s'exprimer sur les ondes, sous diverses formes.

Le Président
HENRI PAPAZIAN

Paris, le 28 Février

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Սրբուհի Բէչիչէֆ հետեւեալ նուիրատուութիւնները կ՚ընէ իր զաւկին Սիպլէ Բէչիչէֆի մահուան առթիւ. - Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղին 500 Ֆր., Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» մասնաճիւղին 300 Ֆր., «Օփերասիոն Արմէնի»ին 400 Ֆր.:

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX — CLAMART — MEUDON
vous convie à un

GALA ARTISTIQUE

au profit

du **Fonds Arménien de France**

sous le haut patronage de M. *ANDRE SANTINI*
Député - Maire d'Issy-les-Moulineaux, Ancien Ministre

et sous l'égide des EGLISES APOSTOLIQUE ET EVANGELIQUE

LE DIMANCHE 6 MARS A 15 H

Dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
avenue Victor-Cresson (M° Mairie-d'Issy)

Au programme :
EVELYNE ALTOUNIAN — LA CHORALE DARON —
L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

Diaporama sur le Gazoduc Iran — Arménie commenté par
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

— Participation aux frais —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 3
JEUDI
3 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5.00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. , — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.274 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.274

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԻՈՅ Սերպերու պարագլուխը՝ Ռատովան Գարածիչ որ, Մոսկուա կը գտնուի, իր հաւանութիւնը տուաւ վերաբանալու համար Թուզլայի օդակայանը, ինչ որ կը հաստատէ Մոսկուայի վճռական եւ նպաստաւոր դերը Պոսնիոյ տագնապին մէջ: Դիւանագիտական նոր եւ կարեւոր յաջողութիւն մըն է Ռուսաստանի համար քանի ՄԱԿ-ի պահանջն էր երկար ատենէ ի վեր, բայց՝ ապարդիւն:

ԵԱՆ ՓԻԱՅԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Լոնտ - լէ - Սօռ-ի տօնակատարութեանց սրահը, եկեղեցիի վերածուած եւ մարմինն ալ ամփոփուեցաւ Պորմ - լէ - Միմոզայի գերեզմանատունը: Երեսփոխանուհիին սպանութիւնը խորապէս ցնցած էր ոչ միայն Վառի շրջանը, այլեւ՝ քաղաքական միջավայրերը: Կառավարութեան անունով ներկայ էր Ֆ. Լէոթար որ չէշտեց թէ այս «սպանութիւնը որպէս թիրախ ունի ժողովրդավարութեան, իրաւունքի եւ ազատութեան որոշ գաղափար մը»: Ներկայ եղած են այլ անձնաւորութիւններ, ինչպէս Ժիսքար տ'Էսթէն, Ժերար Լոնկէ, Պեռնար Փոնս, Շառլ Միյոն: Ժան - Իվ Քօլէ կը ներկայացնէր նախագահ Միթերան: Մարտ 2-ին, ձերբակալուած 26 անձերէն մէկ կարեւոր մասը դիպահ կը մնային: Ասոնց մէջ, ինչպէս գրեցինք, միայն միլիէօ-ի մարդիկ չկային, այլեւ շրջանի պատասխանատուներ, ինչպէս Թաղապետութեան երկու փոխ - նախագահներ որոնք ծանօթ էին իրենց թշնամութեան համար Եան Փիայի հանդէպ եւ կասկածելի կը նկատուին իրենց կապերուն համար միլիէօ-ին հետ:

1991 ՕԳՈՍՏՈՍԻ ձախողած պետական հարուածի հեղինակներուն դատավարութիւնը ջնջուեցաւ վերջնապէս, Ռուսաստանի գերագոյն դատարանի հրամանագրով իբրեւ հետեւանք Դումային քուէարկած ներման բանաձեւին: Ելցին յայտարարած է թէ որեւէ նոր փորձի պարագային անմիջապէս բոլորն ալ կը ձերբակալուին ու վստահեցուցած թէ ամբողջապէս կը հակակշռէ քաղաքական եւ ընկերային կացութիւնը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ «12»երը 15 պիտի ըլլան 1995 Յունուար 1-էն, թերեւս նոյնիսկ 16: Եւրոպական Միութիւնը ընդունած է Շուէտի, Ֆինլանտայի եւ Աւստրիոյ անդամակցութիւնը, բանակցութիւններ կը տարուին Նորվեկիոյ հետ: Թեկնածու են Թուրքիա, Կիպրոս, Մալթա եւ Զուիցերիա: Ասոնք՝ պաշտօնապէս, կան նաեւ կիսապաշտօնական անհաշիւ թեկնածուներ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը միաձայնութեամբ որոշեց Թուրքիոյ Ազգ. տօնը -- Մայիս 19 -- հռչակել Յիշատակի Օր այն Յոյներուն որոնք սպաննուեցան երկու երկիրներու միջեւ մղուած պատերազմին ընթացքին: Յայտարարութիւնը կը մատնանշէ որ 1919, Մայիս 19-ը «Յիշատակի օրն է Պոնտոսցիներու ցեղասպանութեան»: Յոյները կ'ըսեն թէ շուրջ 350 հազար է մեռեալներու թիւը: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան մէկ բանբերը յայտարարեց թէ այդ որոշումը «ծուռ մտայնութիւն մը կը ցուցաբերէ»:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ, իսրայէլեան բանակը սխալմամբ հրեայ հողատէր մը սպաննած է: Հրեայ զոյգը կառքով կ'անցնէր զինուորական անցարգելի մը մօտէն, երբ իսրայէլացի զինուորները կրակ բացած են: Այրը մեռած է:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ օրէնսդէտները, բուռն բանավէճէ ետք, վաւերացուցին Վրաստանի անդամակցութիւնը ՀԱՊ-ի (Հաւասարակապետութիւն Անկախ Պետութեանց) զոր Շեւարնաձէ ընդունած էր անցեալ Հոկտեմբերին ; Ներկայ 193 օրէնսդէտներէն, 125-ը թեր քուէարկած են, 64 դէմ եւ 4 հոգի ալ ձեռնպահ մնացած է:

«ՇԻՆԴԼԵՐԻ ՑԱՆԿԸ» Սթիվըն Սփիլպէրկի ֆիլմի ներկայացումը որ սկսաւ Մարտ 2-ին, Ֆրանսա, առիթ կուտայ մեծ աղմուկի մը եւ մետիաներու լայնածաւալ արձագանգներուն: Բայց նաեւ բանավէճերու: Պատմութիւնն է կաթողիկէ Գերմանացիի մը որ փրկած է 1000-է աւելի Հրեաներ փախուք աշխատցնելով զինամըթերքի իր գործատան մէջ: Շինտլէր ճարտարարուեստի մեծ դէմք մըն է, քովը կը կանչէ հաշուապահ մը՝ Շթերն որ կը խոստովանի. - «Օրէնքը կը պարտադրէ որ խոստովանիմ թէ Հրեայ եմ», «Ես ալ՝ Գերմանացի» կ'ըսէ Շինտլէր որ գիտէ թէ հրեայ աշխատող ձեռքը ձրի է ու գործի կ'առնէ 1200 հրեայ...: Սփիլպէրկի պատգամն է՝ «Ով որ մէկ մարդ կը փրկէ, համայն աշխարհը կը փրկէ»: Ֆիլմը մեծ յաջողութիւն գտած է Ամերիկա 3 ամիսէ ի վեր: Մարտ 2-ին, բոլոր թերթերը էջեր կը նուիրէին, «Լիպերասիոն» ամբողջ Ա. էջը յատկացուցած էր «ցանկին»: Շինտլէր թաղուած է Երուսաղէմ եւ իր շնորհիւ վերապրող Հրեաները կ'այցելեն իր շիրիմը, Այս պատկերով կը փակուի ֆիլմը:

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅԼ (Աշոտ Մալաքեան) որ այլեւս լօզան հաստատուած է պայմանագրութիւն մը ստորագրած է Սիպի 2000-ի հետ իր յաջորդ ոստիկանական ֆիլմին համար որ կը կոչուի «Into the Night» (գիշերուան մէջ):

ԿԱՐԵՒՈՐ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ ՍԵՐՊԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Սերպերը Պալքանեան թերակղզի հասած են Է. դարուն: 1331 -- 1355 շրջանը սերպական կայսրութեան ամենափայլուն ժամանակն է, ցար Սթեֆան Տուշանի գահակալութեան օրով: 1389-ին տեղի կ'ունենայ Քոսովոյի պատերազմը. 1459-ին կը սկսի օսմանեան տիրակալութիւնը:

1804-էն 1813 սերպ ազգայնական Գարաճորճեւիչ կը գլխաւորէ ապստամբական շարժում մը, իսկ Պեռլինի վեհաժողովը (1878) կը ճանչնայ Սերպիոյ անկախութիւնը: Ծագած ըմբոստութենէն դար մը ետք, 1903-ին, թագաւոր կը հռչակուի Պետրոս Ա.: Կը յաջորդէ 1912 - 13-ի Պալքանեան պատերազմը որ նախ կը մղուի Օսմանեան ուժերու, յետոյ Պուլկարներու դէմ,

1914 Յունիս 28-ի օրը ճակատագրական թուական մը կ'ըլլայ ոչ միայն Սերպիոյ, այլ նաեւ ամբողջ աշխարհին համար երբ Սարայեւոյի մահափորձը սկիզբը կ'ըլլայ Ա. աշխարհամարտին:

1918-ին կը ստեղծուի Եուկոսլաւիան:

1941 Ապրիլ 10-ին Պաւելիչ Զագրէպի մէջ կը հռչակէ խրուաթ անկախ պետութեան ծնունդը: Կը սկսին Խրուաթիոյ եւ Պոսնիոյ Սերպերուն ջարդերը: Յաջորդ օրը գերմանական ուժերը կը գրաւեն Պելկրատը ու կը սկսին Թիթոյի պարտիզանական կռիւները Գերմաններուն դէմ:

1944-ին Պելկրատ կ'ազատագրուի Թիթոյի կողմնակիցներուն եւ Կարմիր բանակին կողմէ: Կը ստեղծուի երկրորդ Եուկոսլաւիան: Երկիրը մօտ չորս տասնամեակ պահելէ ետք իր գոյութիւնը, 1980-ին Թիթոյի մահով կրկին կ'իյնայ փոթորիկներու մէջ: 1989-ին Միլոսեւիչ Սերպիոյ նախագահ կը դառնայ. իսկ 1991-ին Խրուաթիա եւ Սլովենիա անկախութիւն կը հռչակեն ու սկիզբ կ'առնէ ներկայի պատերազմը:

ԲԱՔՈՒ ԿԸ ՅՕԺԱՐԻ ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ

ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՆԱԽԱՊԷՍ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԷԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Փետրուար 28-ին Կազիմիրով, Ռուսաստանի լիազօր բանագնացը, Երեւանէն անցած էր Բաքու հրադադարի իր առաջարկով: Այս առաջարկը ընդունած էին Հայաստան եւ Ղարաբաղ, այս անգամ ինչպէս անցեալին, բայց ծանօթ է որ Ազրպէյճան ո՛չ ըսած էր, նախապայման դնելով հայկական ուժերու քաշուիլը գրաւեալ հողերէն:

Այս անգամ, Բաքու համաձայնած է եւ հրադադարը որ պէտք է ի զօրու դառնար Մարտ 1, ժամը 0-էն կը յարգուէր: Ռուսական առաջարկն էր նախ՝ հրադադար, ապա՝ բանակցութիւններ, ինչ որ նաեւ Հայաստանի տեսակէտն էր:

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 1)

ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ՝ ԱՆՏՐԷԱԹԱՅԻ

Փետրուար 28-ին, Արտաքին նախարար՝ Վահան Փափազեան նամակ մը ղրկած է ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի նախագահ՝ Պենիամինօ Անտրէաթայի ուր ներկայացուցած է նաեւ հետեւեալ տուեալները. 1992-ի ընթացքին, ազրպէյճանական ռազմական ուժերու օդանաւերը ռմբակոծած են Լ. Ղարաբաղի բնակավայրերը օրը 10 - 15 անգամ: 1993-ին Լ. Ղարաբաղի ուղղութեամբ կատարուած է աւելի քան 50 ռազմական թռիչք: Ասոնցմէ մեծ վնասներ կրած են բնակիչները ; Նպատակ ունենալով հակամարտութեան մէջ ներառել Հայաստանը, ազրպէյճանական օդուժը խախտած է նաեւ Հայաստանի սահմանը, ռմբակոծած սահմանամերձ շրջանները: 1993 Յուլիսէն 1994 Փետրուար ազրպէյճանական օդուժը աւելի քան տասն անգամ մտած է Հայաստանի սահմանային տարածքը: Արտաքին նախարարը Անտրէաթայի ուշադրութեան կը յանձնէ որ Ազրպէյճան չի կատարեր Եւրոպայի դասական զէնքերու եւ 1992-ի Վիէննայի պայմանագրութիւններու իր յանձնառութիւնները:

Նման բովանդակութեամբ նամակ մըն ալ ղրկած է ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղարին:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 1-ին, Թեհրանի Իսթիքլալ պանդոկի «Խայամ» սրահին մէջ, Հայաստանի դեսպանութիւնը ընդունելութիւն մը տուած է (Ժ. Լիպարիտեանի գլխաւորած պատուիրակութեան այցելութեան առթիւ) ուր ներկայ եղած են Իրանի Արտաքին նախարարութեան Եւրոպայի եւ Միացեալ -- Նահանգներու հարցերու տեղակալ՝ Մահմուտ Վայեզին եւ աւելի քան քսան երկիրներու դեսպաններ: Ընդունելութենէն ետք, Ժիրայր Լիպարիտեան մամուլի ասուլիս մը տուած է:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Երեւան վերադարձած է Մարտ 2-ին:

Կ. ԲԱԲՈՒՐԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ ՕԹԱՆ-ԻՆ

ԼՂՀ-ի Գ. Խ.-ի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան նամակ մը ղրկած է ՕԹԱՆ-ի գլխաւոր քարտուղար Մանֆրէտ Վիրնէրին, ուր շեշտած է թէ Ղարաբաղի իշխանութիւնները միշտ հաւատարիմ կը մնան կնճիռները խաղաղարար միջոցներով լուծելու քաղաքականութեան եւ ՕԹԱՆ-ի ուշադրութիւնը հրաւիրած է Ազրպէյճանի այն դիմումին վրայ, որով այս վերջինը փափաք կը յայտնէ մասնակցելու «գործակցութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին: Նամակին մէջ ըսուած է թէ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը խաղաղ միջոցներով լուծելու ամէն նախաձեռնութիւն մերժող Ազրպէյճանի այդ ծրագրին մասնակցութիւնը կը վտանգէ անոր ազնիւ նպատակները ;

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Մարտ 1-ին, Երեւանի ժամով 6.49-ին Հայաստանի երկրաշարժի դիտարանը ցընցումներ արձանագրած է, որոնց կեդրոնը կը գտնուի Իրանի Շիրազ քաղաքէն 50 քիլոմեթր դէպի հարաւ: Ուժգնութիւնը Մերքալլիի վրայ հասած է 7 - 8-ի (առաւելագոյնը՝ 12) ;

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գ. Խ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեանի Գերմանիոյ առժամեայ գործավար Նորպէրթ Հայնցէի հետ Փետրուար 26-ին ունեցած հանդիպումին շօշափուած են փոխադարձ հետաքրքրութիւն ներկայացնող հարցեր, ինչպէս նաեւ Բ. Արարքցեանի մօտերս Գերմանիա կատարելիք այցելութեան առընչուող մանրամասնութիւններ:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԸՆԿԵՐԱ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Փետր. 26-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան Պետ. Կոմիտէի նախագահ Ռ. Քոչարեանը: Քննարկուած են Ղարաբաղի ընկերա-տնտեսական կարեւորագոյն կարգ մը հարցեր, որոնց լուծման համար կ'ակնկալուի Հայաստանի օժանդակութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԿԱՄԱՒՈՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Փետրուար 24-ին Երեւան հասած է ամերիկացի կամաւոր բժիշկներու 14 հոգինոց խումբ մը որ բերած է նաեւ բժշկական սարքեր եւ դեղօրայք: Անոնք իրենց հայ պաշտօնակիցներուն հետ կ'աշխատին ուռուցքաբանութեան կեդրոնին, հանրապետական ծննդատան եւ վիրաբուժական կեդրոնին մէջ:

ՆՈՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս օրերուն Մոսկուա ստորագրուած համաձայնագրով դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուած են Հայաստանի եւ Մալիի միջեւ:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՋԻՆԱՆՇԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄ

Երեւանի Քաղ. Խորհուրդը մայրաքաղաքի զինանշանի ստեղծման բաց մրցում կազմակերպած է, որու կրնան մասնակցիլ նաեւ Սփիւռքէն անհատներ: Նախագիծերը պէտք է ներկայացուին մինչեւ 1994 Յունիս 1, Մաշտոց Բաղրամեան փողոց, 17 հասցէին: Երեւանէն դուրս բնակողները պէտք է նախապէս հեռագրով տեղեկացնեն նախագիծի առաքումը: Ա. մրցանակը սահմանուած է 1200 տոլար եւ 5 խրախուսական մրցանակներ՝ 100 տոլար: Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել Երեւան հետեւեալ թիւերուն՝ 56 -- 13 -- 08 եւ 56 -- 71 -- 73:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ «ԳՐԱՍԻՐԱՑ» ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ 110 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

1945 - 1947 տարիներուն «Գրասիրաց»ի կողքին կազմուեցաւ Երիտասարդական բաժին մը, բաղկացած աւելի չատ միջնակարգ վարժարաններու աշակերտներէ եւ ուսանողներէ, որ գրական հանդիպումներ ու վիճաբանութիւններ կը կազմակերպէր տարբեր նիւթերու շուրջ, թատերական փոքրիկ ներկայացումներ կը սարքուէին, ինչպէս՝ «Կորուսած հայելին», «Դղումի վաճառականը» եւ այլն: Երկար կեանք մը չունեցաւ այդ բաժինը՝ անոր անդամներուն մեծամասնութիւնը ցրուեցաւ եւ ատով մշակութային եռուզեռը դադրեցաւ: 1950 - 1955 թուականներուն «Գրասիրաց»ի նախաձեռնութեամբ Հայոց պատմութեան չարք մը կը կազմակերպուի և դասախօսութիւնները կը սատնձնէ հանգուցեալ Վահէ Զերչեան: Քանի մը տասնեակ տարիներ «Գրասիրաց» ունէր իր յանձնախումբը, «Երեւան» Միութեան կողքին, որ կը պատրաստէր գրադարանի գործունէութեան ծրագիրները ըստ տարիներու եւ եռամսեաններու և ջանք կը թափէր զանոնք իրագործելու: Տասնեակ դասախօսութիւններ ու հանդիսութիւններ արձանագրուած են, որոնք Միութեան ընդհանուր ջանքերով իրագործուած են, անոնց մէկ մասը վերագրաւուած է «Գրասիրաց»ին, որ պատկան իչխանութեան առջեւ որպէս օրինաւոր Ընթերցարան ընդունուած էր եւ անոր անունով դրամական նըպաստ կը ստացուէր տեղւոյս քաղաքային խորհուրդէն: Շնորհիւ այդ դրութեան, Մատենադարանը հայերէն գիրքերու կողքին որ չուրջ 6500 հատոր կը հաչուէին, հնարաւորութիւն ունեցաւ պուլկարական բաժին մըն ալ ստեղծելու, որ ներկայիս իր գիրքերու քանակով կը գերազանցէ հայերէն գիրքերը: Պուլկարերէն բաժինը ներգրաւեց որպէս ընթերցող հայկական վարժարանի աչակերտութեան մէկ մասը:

Գրական ու լուսաւորական յանձնախումբին մէջ իրենց աչխատանքի բաժինը ունին բազում անձեր, որոնցմէ միայն քանի մը անուններ յիչենք, Վահէ Զերչեան, Մարի Դանիէլեան, Օ. Թագւորեան, Գառնիկ Պատուականեան, Յակոբ Կիլիկեան եւայլն: Նկատի ունենալով, որ արխիւային նիւթեր ձեռքի տակ չունինք - ըլլիւ կերպով աւելի հանգամանօրէն ներկայացնել կարելի չէ «Գրասիրաց»ի երկրորդ ու երրորդ չրջանի գործունէութիւնը, որ մասամբ տեղական հայ մամուլէն կարելի է պրպտումներով ձեռք ձգել: Այդ պատճառով ալ միայն աւելի ծանօթ իրողութիւններու կըցանք անդրադառնալ:

Գրադարանավարի աչխատանքը 1944-էն եւք մինչեւ 1960 թուական տարած են տարբեր անձեր՝ Սուքիաս Եաղուպեան, Վիքթորիա Ներսէսեան, Մարի Դանիէլեան, Տիկին Արիսեան, իսկ 1961 թուականէն վերջ՝ մինչեւ ներկայիս՝ Տիկին Ոսկա Արզարեան խորհրդանչական վարձատրութեամբ մը:

Ան գրադարանը բաց կը պահէ կանոնաւոր կերպով Զորեքչաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-էն մինչեւ 16.30 երբ կիներու հաւաքին մասնակցութիւն կը բերէ որոշ երոյթներով եւ Կիրակի օրերը առաւօտեան ժամը 9-էն մինչեւ ժամը 12: Պէտք է յատուկ ընդգծել, որ Տիկին Ոսկա Արզարեան ու իր ամուսինը հանգուցեալ Վահրամ Արզարեան նախաձեռնողները եղան գըրադարանի գիրքերու սխտեմաւորման՝ նախապէս Խորհրդային Հայաստանէն ապահովելով հարկ եղած քարտաւորման համակարգի ուղեցոյցը: Այդ մեծ աչխատանքը ամիսներ տեւեց եւ իրագործուեցաւ գլխաւոր նպատակը եւ այսօր գիտական հիմունքներու վրայ կազմուած քարտարանը կը դիւրացնէ ըստ հեղինակային կարգին դիւրաւ գտնելը տուեալ բնագաւառի որեւէ գիրք: Այս ձեռնարկը նորութիւն մը եղաւ «Գրասիրաց»ի 110-ամեայ կեանքին մէջ, որուն նեցուկ եղաւ «Երեւան» Մշակութային Միութեան տեղական վարչութիւնը:

Այսօր «Գրասիրաց» լոկ գրադարան մը չէ, այլ իր գրային ճոխ ֆոնտով Մատենադարանի հանգամանք ունի մեր պայմաններուն համեմատ: Ան հարստացած է անցեալի նուիրատուութիւններու ու գընումներու միջոցով, իսկ վերջին 45 տարիներուն՝ Հայաստանէն ստացուած բազմահարիւր գիրքերով ու պարբերականներով: Շրջան մը եղաւ երբ հարկ էր իր գրային հին գանձէն բաժին հանել Երեւանի Մատենադարանին եւ 1965-ին հոն առաքուեցան Պր. Վարդան Գրիգորեանի միջոցով՝ (այն ժամանակ գիտական քարտուղար) 763 հնատիպ գիրք ու պարբերական մամուլ, իսկ ուրիչ առիթով 134 արժէքաւոր այլ գիրքեր որուն համար յատուկ պարգեւատրուեցաւ Մատենադարանի տնօրէնութեան կողմէ: Այդ գիրքերու կողքին բազմաթիւ էին Վենետիկի հրատարակութիւններ, տեղական պարբերական մամուլն ու «Ռազմիկ», «Շարժում» եւ այլ պարբերականներ:

Մինչեւ Ազգային Վարժարանի Մանկապարտէզի չէնքը Հայ Մշակոյթի Տան վերածուիլը «Գրասիրաց»ի Մատենադարանը անոր սրահին մէջ մեծ պահարաններու մէջ ամփոփուած էր: Տարիներ վերջ, երբ վերաչինութեան պահը եկաւ Մատենադարանը փոխադրուեցաւ 1944-ին աւարտած Ազգային վարժարանի նոր չէնքը եւ գիրքերը նոր դարակներու վրայ տեղադրուեցան:

«Գրասիրաց» որպէս ենթաբաժին «Երեւան» Միութեան, տասնեակ տարիներ իր տարեկան ու եռամսեայ գործունէութեան ծրագիրները ունեցաւ, պատրաստուած՝ մասնաւոր յանձնախումբի կողմէ:

Այսօր Մատենադարանի յատկացուած բաժինը արդէն նեղ է ոչ միայն ընթերցարան մը բանալու, այլեւ՝ գիրքերուն համար, որոնց մէկ մասը նոյնիսկ տախտակամածի վրայ դիզուած են կամ աթոռներու վրայ չարուած: Բախտ մը պիտի ըլլայ եթէ անոնք այդ վիճակով հրդեհի ճարակ չդառնան, ինչպէս տարիներ առաջ «Գրասիրաց»ի նման դէպքէ քիչ վընասներով իր Մատենադարանը փրկեց: Գրային ֆոնտի ստուգում քիչ անգամ կատարուած է. անոր վերջին ստուգումը տեղի ունեցած է 1971 թուականին «Երեւան» տեղական վարչութեան կողմէ նչանակուած յատուկ քննիչ - յանձնախումբի մը չնորհիւ: Այդ ստուգումը ցոյց տուած է, որ Մատենադարանի գրային ֆոնտը՝ գիրք ու պարբերական կը հաչուէ 11.000 հատոր: Անհեղ ցոյց տրուած են նաեւ գիրքերու պակասը, քայքայուած գիրքերու քանակը եւայլն:

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին (1990 - 1993) երբ արդէն համայնավարական իչխանութեան վերջ տրուեցաւ եւ Պուլկարիա հետզհետէ դրամատիրական ճամբով սկսաւ ընթանալ, փորձելով արեւմտեան ռամկավար հասարակութեան օրինակները կեանքի հրաւիրել, «Գրասիրաց» համեստ գործունէութիւն մը ցոյց տուած է «Համազգային» Մշակութային ու Կրթական Միութեան Փլովտիւի «Երեւան» մասնաճիւղի հովանիին տակ, գործունէութեան կարգին է նչումը «Գրասիրաց» Եղբայրութեան հիմնադրութեան 110-ամեակին:

Ներկայիս աւելի ինքնիչխան գործելու ասպարէզ կայ, առանց վաչկանդումի կարելի է ծաւալել աւելի եռանդուն աչխատանք մը, սակայն դժբախտաբար հայկականութենէ օտարացած նոր սերունդ մը կայ ներկայիս, քիչ բացառութեամբ, որ դժուար կը մօտենայ ազգային կեանքին: Համայնավարական վարչակարգի դրոշմը դրուած է անոնց հոգեբանութեան մէջ եւ անդիտակ մեծաւ - մասամբ իրենց մայրենիին, նոյնիսկ դադրած են հայերէն գիրք կարդալէ, իսկ հարուստ չտեմարան մը կայ ինչպիսին է «Գրասիրաց»ի Մատենադարանը, որ չատ կողմերով կարող է գոհացնել անոնց հետաքրքրութիւնը: Այսօր Մատենադարանին մէջ ամփոփուած են 17.084 գիրք որոնցմէ 923 հատը ձեռք ձգուած են անհատական նուիրատուութիւններէ, որոնցմէ կէսէն աւելի պուլկարերէն լեզուով են, քիչ քանակութեամբ ռուսերէն, մնացեալ մասը հայերէն լեզուով են: Օտար լեզուով այլ գիրքեր՝ ֆրանսերէն, իտալերէն, հայատառ թրքերէն եւ ոչ այժմէական գիրքեր չրջանառութենէ հանուած են, առանց փճացուած ըլլալու: «Գրասիրաց»ի ընթերցողներուն թիւը ներկայիս 76 է, որոնցմէ բարձրագոյն կրթութեամբ 5 հոգի, կիներ՝ 40 հոգի եւ վարժարանի աչակերտներ մինչեւ 14 տարեկան՝ 31 հոգի: Նկատելի է այր ընթերցողներու սակաւութիւնը եւ երիտասարդներու լրիւ բացակայութիւնը, որ յուսադրիչ երեւոյթ մը չէ: 1993-ի ընթացքին բաժնուած են 820 գիրք կամ միջին հաչուով մէկ ընթերցողին կ'իյնայ չուրջ 11 գիրք:

Կը մնայ խորհիլ «Գրասիրաց»ի ապագային մասին: Մի գուցէ հարկ ըլլայ վերականգնել անոր ինքնիչխան վիճակը, վերածելով առանձին լուսաւորական - մշակութային միաւորումի, վերահաստատել անոր անդամակցութիւնը Պուլկար Ընթերցարաններու Միութեան եւ ունենայ իր վարչութիւնը, իր պիւտճէն, իր անդամական կազմը ազատ գործունէութեան համար իսկ որոշ պարագաներու քաղաքիս այլ հայկական կամ պուլկարական միաւորումներուն հետ: Ան լաւ է դառնայ ամբողջ Փլովտիւի հայութեան լուսաւորութեան ու գեղեցիկ գրականութեան կեդրոնը եւ անոր բազում գանձերը մատչելի ըլլան ամէն մէկ անձի որ գիրքը կը սիրէ, նախանձախնդիր է հայօրէն ապրելու նաեւ հայ գիրքի միջոցով եւ իր աչխատանքը չի զլանար «Գրասիրաց»ի յարատեւութեան ի նպաստ: Ան պատիւ մըն է ամբողջ Պուլկարահայութեան, ոչ միայն անոր համար որ ան Պուլկարիոյ ամենահին հայկական ընթերցարանն է, այլեւ ամենահարուստը իր հնատիպ գիրքերով ու պարբերականներով, որոնց մէկ մասը 18-րդ ու 19-րդ դարու սկիզբէն են, առանց յիչելու եւ նոր տպագրութիւնները: Կ'արժէ բարձրացնել «Գրասիրաց»ի հեղինակութիւնը մեր գաղութէն ներս ընդհանուր ջանքերով ու համատեղ աչխատանքով:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
1 9 9 3
Հոկտեմբեր - Դեկտեմբեր

ԵՐԲ ՀԱՐԿ Կ'ԸԼԼԱՅ ՔՆՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՔԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

Լոնտոնի մէջ կը գործէ «անգլեւհայկական Միջկուսակցական խորհրդարանական խումբ» մը (British-Armenian All--Party Parliamentary Group) որուն նախագահական Դիւանին կողմէ հրատարակուած է Լորտերու ժողովին կնիքը կրող եւ նոյն այդ խումբին նախագահ Լորտ Կոմս Շանոնի ստորագրութեամբ 1993, Դեկտ. 16 թուականիր կարեւոր նամակ մը, ուղղեալ՝ Անգլիոյ կառավարութեան անդամներէն Անդրծովեան Զարգացման, Արտաքին եւ Հասարակապետութեան Սպասարկման Պետական նախարար Պառոնուհի Զոքըր օֆ Ուալըսիի:

Այդ նամակով Լորտ Շանոն ընդվզումով կ'անդրադառնայ նախարարուհիին խորհրդարանական այն յայտարարութեան թէ ««Հայաստան շրջափակման ենթարկած է Նախիջեւանը որ Ադրբեջանի մէջ կը գտնուի», եւ բաւական խիստ բառերով կը դատապարտէ Ղարաբաղեան հարցին կապակցութեամբ Անգլիոյ կառավարութեան որդեգրած դիրքորոչումը, ի նըպաստ Ադրբեջանի: (*)

Լորտ Շանոն ճչդելէ վերջ թէ բոլորովին անհեթեթ է նախարարուհիին պնդումը Հայոց կողմէ Նախիջեւանի չրջափակման մասին, քանի որ Նախիջեւան սահմանակից է Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի հետ ալ, կը բացատրէ թէ Նախիջեւան պատմականօրէն մաս կազմած է միչտ Հայաստանի, ու նախարարուհիին խորհուրդ կուտայ որ այդ կէտը ստուգէ աչխարհագրական քարտէսի մը դիմելով.

Եւ սակայն, եթէ պատահի որ նախարարուհին, հետեւելով այդ խորհուրդին, եւ փափաքելով լուսաբանուիլ Հայաստանի աչխարհագրական դիրքին մասին, երթայ աչքէ անցընել «Պրիթիչ Միւզէում»ի պատմական քարտէզները, հոն ի՞նչ պիտի գտնէ: Պարզապէս այն իրողութիւնը թէ, խնդրոյ առարկայ հողամասին վրայ ARMENIA անունով երկիր մը չէ յիչատակուած, քանի որ հայկական հողերուն վըրայ գետեղուած է AZERBAIJAN անունը:

Աւա՜ղ, «Պրիթիչ Միւզէում»ի քարտէզները ցոյց կուտան թէ, ո՛չ միայն Նախիջեւանը հայկական չէ, այլեւ բովանդակ պատմական Հայաստանի հողամասը կը կրէ Ադրբեջանի անունը:

«Յառաջ»ի 1992 Մայիս 19-ի թիւին մէջ հրատարակուած յօդուածով մը ուզած էի Լոնտոնի հայութեան եւ մասնաւորաբար Հայաստանի պատկան իչխանութիւններուն ուչադրութեան յանձնել այս պարագան: Զեմ գիտեր թէ ձեռնարկներ կատարուեցա՞ն եւ կարելի եղա՞ւ արդեօք այդ քարտէզներուն վրայ վերահաստատել Հայաստանի անունը: Այդ մասին ոչ մէկ բացատրութիւն տըրւեցաւ ցարդ, եւ վերջերս ալ, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին «Պրիթիչ Միւզէում» այցելութեան մասին «Յառաջ»ի Փետրուար 12 - 13-ի թիւին մէջ լոյս տեսած տեղեկատուութեան մէջ ո՛չ մէկ բացատրութիւն գտանք այդ ուղղութեամբ:

Ընդհակառակն, գրուեցաւ թէ նախագահը թանգարան այցելած եւ աչքէ անցուցած է հայկական ձեռագրերն ու հնութիւնները: Մինչդեռ, Պրիթիչ Միւզէումի մէջ որեւէ հայկական հնութիւն չկայ ցուցադրուած, բացի Ժ9. դարու խաչքարէ մը, 1977-ին նուիրուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ: (Հարցը կը վերաբերի անչուչտ «Պրիթիչ Միւզէում»ի եւ ո՛չ թէ «Պրիթիչ Լայպրըրի»ի, որ տարբեր հաստատութիւն մըն է): Գոնէ այդ էր իրողութիւնը, ամէն երկու տարի առաջ:

Զենք գիտեր թէ, Հայաստանի նախագահը մասնագիտութեամբ ըլլալով պատմաբան, ի՞նչ կրցած է տեսնել կամ չտեսնել հոն, եւ վրդովա՞ծ է արդեօք հաստատելով Հայաստանի բացակայութիւնը:

British-Armenian All-Party Parliamentary Group-ը հիմնուած է երկու երկիրներու փոխադարձ ծանօթացման նպատակով, եւ կը ղեկավարուի վարչութեան մը կողմէ, բաղկացած՝ հետեւեալ անձնաւորութիւններէն. -

Նախագահ՝ Լոտ Կոմս Շանոն,
Նախագահի տեղակալ՝
Լորտ Մալոյ Իլինկ,
Փոխ - նախագահ՝ Պառոնուհի Գոքս,
Քարտուղար՝ Տիկին Օտեթ Բագիլ,
Գանձապահ՝ Պր. Արա Բալամուտեան,
Հովանաւորող՝ փրոֆ. Ա. Սարգսեան,
Հայաստանի Հանրապետութեան Լոնտոնի դեսպան:

Այս խումբը ծնունդ առած է Լոնտոնի Անգլեւհայկական Ընկերակցութեան ծոցէն, որ իր կարգին հիմնուած է 1989-ին, մասնաւորաբար Տիկին Օտեթ Բագիլի նախաձեռնութեամբ, նպատակ ունենալով Անգլիացիներուն ծանօթացնել հայ ժողովուրդին պատմութիւնը, քաղաքակրթութիւնը, Արուեստը, եւայլն:

Անդամներու ցանկին վրայ կը գտնենք անուններ անգլիացի եւ հայ կարեւոր խորհրդարանականներու, բարձրաստիճան եկեղեցականներու, պատմաբաններու, գիտնականներու, արուեստագէտներու, տնտեսագէտներու եւայլն:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Ն ի ս

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Նամակէն հատուածներ կը տրուին կողքին:

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ԼՈՐՏ ՇԱՆՈՆԻ ՆԱՄԱԿԷՆ

Անգլեւհայկական Համակուսակցութեան խորհրդարանական խումբի նախագահը՝ Լորտ Շանոն, որ հարցազրոյց մը կատարած էր Հոկտեմբեր 28-ին, Լորտերու Պալատին (*) մէջ, Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի հարցին քննութեան առթեն, գոհացուցիչ չգտնելով Պարոնուհի Չոքըրի տուած բացատրութիւնները, այս վերջինոյն յղած նամակով մը, Դեկտ. 16 թուակիր, մեկին ու հատու ճշդումներ կատարած է՝ խոր մտահոգութիւններ յայտնող դատափետումներով։

Ծըգենք թէ՝ Պարունհին Մ. Բ. Արտասահմանեան Զարգացման, Արտաքին եւ Հասարակապետութեան Գրասենեակի Պետական նախարարն է։

Դուք, գրած է Լորտը իր նամակին մէջ, խօսեցաք «Հայկական շրջափակման մասին Նախիջեւանի ուղղութեամբ, Ազրբէջանի մէջ», ... Ցարգանօք կը խնդրեմ, որ Ձեր Գրասենեակը ինքն իսկ գնէ աշխարհացոյց մը, ուր կը մատնանշուի տուեալ շրջանը, կամ՝ եթէ արդէն իսկ ձեռքի տակ ունի, բարեհաճի նայիլ։ Առաջին՝ Նախիջեւան «Ազրբէջանի մէջ» չի։ Հայկական հին նահանգ մըն է եւ դեռ մինչեւ 1849 Երեւանի նահանգին հետ միացեալ խանութիւն մը կը ներկայացնէր։ Ստալինի կողմէ Ազրբէջանի «տրուեցաւ» 1924-ին։ Անտեսուեցաւ այն իրողութիւնը, թէ շրջանի բնակչութեան «40 առ հարիւրը» Հայ էր։ Եւ թէ՝ աշխարհագրական դետնի վրայ բոլորովին անջատուած է Ազրբէջանէ։ Արդարեւ, երկուքին միջեւ կը տարածուի Հայաստան։ Ազերիները Նախիջեւանի մէջ ցեղային մաքրագործումի բնոյթ ունեցող քաղաքականութիւն վարեցին, որուն հետեւանքով ո՛չ մէկ Հայ մնաց այդ հողամասին վրայ 1987-էն սկսեալ։ Բռնադրքի չենթարկուածները փախուստ տուին սահմանակից Հայաստան։ Դժբախտաբար նոյնը կարելի չէ ըսել Ղարաբաղցիներուն համար, որոնց փախուստի ճամբան փակ մնաց վերջին տարիներուն, երբ Ազերիները 1988-ին համանման քաղաքականութիւն մը սկսան կիրարկել։ Երկրորդ՝ պաշտօնական Ձեր այս «վայնասուն»ին այժմ կ'աւելնայ մէկ ուրիշը։ Ցայտարարութիւն թէ՝ «Հայաստան շրջափակումի կ'ենթարկէ Նախիջեւանը»։ Խնդրեմ, վերստին նայեցէք քարտէսին եւ փորձեցէք մտածել, թէ ի՞նչպէս Հայաստան կրնայ շրջափակել Նախիջեւանը, քանի այս վերջինը ասոր հետ հասարակաց սահման ունի միայն իր արեւելեան կողքին ուղղութեամբ։ Մինչ, անդին, սահմանակից է երկու բարեկամ դրացիներու՝ Իրան եւ Թուրքիա։ Առաջինը՝ Իրան, արդէն իսկ առեւտրական համաձայնագիր մը ստորագրած է 25 միլիոն ամերիկեան տոլարէ աւելի արժէքինով վառելանիւթ ու հագուստեղէն հայթայթելու համար, ի փոխարէն Նախիջեւանեան ապրանքներու։

Ձեր այժմու տեղեկութիւնները կա՛մ աղբիւր ունեցած են ազրբէջանական հաղորդումները, առանց իսկ ճշդուելու եւ սրբագրուելու Բաքուի մեր ո՛չ - այնքան խելամիտ դեսպանատունէն։ Կա՛մ ալ՝ քարիւղով շահագրգռուած հանրային կարծիք ստեղծելու սահմանուած տեղեկագրութիւնները։ Արդեօք չա՞տ պիտի ըլլար ակնկալել, որ Ձեր Գրասենեակը ճշմարտութիւնը ի յայտ բերելու համար առնուազն քիչ մը աւելին ընէր։ Իրաց այս վիճակին մէջ, Լորտին իսկ հաստատումով, անառարկելի կը դառնէ Երեւան դեսպան մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը։ Որեւէ խուսափում այս ուղղութեամբ, պիտի նշանակէր, կ'ըսէ ան, դաշունահարել Հայաստանը, եւ նուաստացուցիչ ու շողոքորթ կեցուածք ընդունիլ Բաքուի հանդէպ։

Խօսելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մասին, իր զարմանքը կը յայտնէ սա իրողութեան համար. այն թէ՝ մինչ մենք բոլորս ալ ըսած ենք, թէ որեւէ կանխակալ դատում հարցին լուծման ելքին մասին կրնայ վտանգել դիւրաբեկ հրադադարի փորձերը ... անդին չենք մտահոգուիր, երբ Բաքուի մեր դեսպանը, սողոսկող, նուաստ ծանուցագիրով՝ յղեալ Ազրբէջանի կառավարութեան, կը շեշտէ, «Լեռնային Ղարաբաղը Ազրբէջանի Հանրապետութեան գերիշխանութեան տակ կը գտնուի», անոր անբաժան մասը կը կազմէ։ Անշուշտ, կ'աւելցնէ ան, այսօրինակ յայտարարութիւն մը առաւելագոյն ատաղձով կ'օգտագործուի Բաքուի կողմէ. ցուցադրութեան կը դրուի՝ «Բրիտանացիք կը զօրակցին մեզի»։ Նման վարկագիծը օգտակար չէ, քանի բոլոր անկողմնակալ դէտերը փաստերով ցոյց տուած են, թէ ամէն անգամ որ Ազերիները հրադադար կը խնդրեն, ասիկա կ'ընեն վերախմբուելու - վերազինելու համար իրենց ուժերը, որպէսզի նոր յարձակումով մը խախտեն հրադադարը։ Անշուշտ, կ'աւելցնէ ան, մեր կառավարութեան ձեռքերը երբեք մաքուր չեն եղած. արդարեւ, հաստատապէս կեղտոտած են։

Ղարաբաղեան հարցին մէջ Մեծն - Բրիտանիա միշտ կը խօսի Հելսինքիի մասին, սահմաններու անփոփոխելիութեան սկզբունքին մասին։ Բայց չէ՞ որ Հայաստան եւ Ղարաբաղ հանրաքուէներով իրենց Անկախութիւնը հռչակեցին։ Հոսկէ հարցումը։ Մեծն - Բրիտանիա պէտք չէ՞ արդեօք փաստօրէն ընդունի Ղարաբաղի սահմանները, թէկուզ այս քաղաքականութիւնը անյարիր նկատուի Անգլիոյ դաւանած այն հայեցքին, թէ «զօրավիգ կը կենանք Բրիտանական Ընկերութիւններուն ամէնուր»։

Կարգ մը դատումներէ ետք (օրինակ կը յուսանք թէ՝ Ազրբէջան պիտի ըմբռնէ, թէ զինուորական լուծումը ցեղագրական մաքրագործումներով այլեւս ընդունելի չէ) կը հաստատէ բացայայտ իրողութիւնը։ Ապահովութեան Խորհուրդը, որուն մէկ մնայուն անդամն է Անգլիա, կամակոր լռութիւն պահեց, երբ Ազերիները յարձակեցան Ղարաբաղի վրայ, գրաւեցին անոր հողատարածքին գրեթէ կէսը. Ջարդեցին եւ տեղահանեցին բնակիչները, պարզ անոր համար որ ասոնք Անկախ Պետութիւն մը ունենալու բաղձանքը յայտնած էին։ Այն պահէն սկսեալ, երբ Ղարաբաղցիք դուրս շպրտեցին Ազերիները իրենց երկրէն եւ գրաւեցին շրջակայ տարածքներ, ուրկէ իրենց վրայ կրակ կը տեղար, Ապահովութեան Խորհուրդը իրերայաջորդ որոշումներով պահանջեց հեռանալ, քաշուիլ, առանց ապահովութեան երաշխիքի, թէ պարպուած հողատարածքները կրկին ու կրկին պիտի չօգտագործուին յարձակումներու համար։ Լորտին բառով՝ «դարշահոտ» երեւոյթ։

Եզրակացութիւն։ Անշուշտ, Հայաստան միջազգային մեծադղորդ յանցանքը գործած է՝ քարիւղ չէ գտած իր հողին մէջ։ Եւ Անգլիա կը դաւանի, -- նպատակը կ'արդարացնէ միջոցները։ (Թող այս օտարականները իրարու դէմ անմարդկային վերաբերում ցուցաբերեն, ի՛նչ փոյթ, կարեւորը անգլիական Ընկերութեան մը պայմանագրութեան ձեռք ձգումն է)։

Ցաւալի եւ անվիճելի ... Բացայայտ իրողութիւն։

Պարոնուհի Գոքս, «Տհը Ինտիփենտընթ» լոնտոնեան թերթին յղած Բաց Նամակով մը (**) կը գրէ, - երբ 1992 Հոկտեմբերին Լեռնային Ղարաբաղ կը գտնուէի, ականատես եղայ Ազերիներու ռմբակոծումին։ Գրադ ռումբեր նետեցին ղարաբաղցի կիներու եւ երախաներու վրայ։ Խնդրեցի մեր կառավարութենէն, պահանջել Ազերիներէն, որ հրաժարին մարդկային իրաւունքները բռնաբարող այս բիրտ արարքներէն ... Ինծի պատասխանուեցաւ Արտաքին նախարարութեան (Ֆորէյն Օֆիս) աւագ պաշտօնատարի մը կողմէ, թէ Պետութիւնները շահերով կ'առաջնորդուին, «իսկ մենք քարիւղի շահեր ունինք Ազրբէջանի մէջ»։ Առաջին անգամ ըլլալով կեանքիս մէջ, խորապէս ամչցայ անգլիացի ըլլալուս ... եւայլն։

Մեկնաբանութիւնը կը նկատենք աւելորդ, քանի ըսուածները յստակ են։

Քաղեց՝ Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) House of Lords.

(**) Առիթը նոյն թերթին (Յունուար 24) բաւական զգայացունց լուրն էր՝ British Mercenaries For Azeri War, («Ցառաջ», Յունուար 26)։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Հայաստանի Բազմարուեստից Պետական Համալսարանի նախագահ Տոքթոր Նուրի Սարգսեան ընկերակցութեամբ,՝ Աթէնքի Բազմարուեստից Պետական Համալսարանի տնօրէն փրոֆէսէօր Ն. Ուզունօղլուի եւ Պր. Կարապետ Գալֆաեանի այցելութիւն մը տուին Յունաստանի Կրթական Նախարար Պր. Տիմ. Ֆաթուրոսին, որուն հետ ունեցան աւելի քան մէկ ժամ տեւող խօսակցութիւն մը երկու երկիրները շահագրգռող կրթական եւ հետազօտական խնդիրներու շուրջ։ Տեսակցութիւնը շատ սիրալիր էր, տրուած ըլլալով որ Պր. Նախարարը տարիներ Սելանիկ համալսարանի որպէս նախագահ մօտէն ծանօթ էր հայկական խնդիրներուն, եւ միշտ ալ տեղեակ պահուած. եղած դիմումին վրայ խոստացաւ շարունակել այս տարի եւս օժանդակել նիւթապէս Հայաստանի մէջ եղած գիտական աշխատանքներուն նախաբարութեան պիտանէկէն. Պր. Սարգսեան նշեց որ անցեալ տարուան օժանդակութեամբ Ստեփանակերտի համալսարանը օժտուած էր համակարգիչ մեքենայով որ ղրկուած էր Յունաստանէն, Պր. Կարապետ Գալֆայեանի առաջարկին վրայ քննուեցան կարելիութիւնները Հայաստանի մէջ հաստատելու յունական ուսումնասիրութեանց կեդրոն մը, ինչպէս նաեւ յունական հնագիտական դպրոց որ պիտի զբաղի պեղումներով եւ վերականգնումովը եւ պահպանումովը պատմական կոթողներու. Նախարարը խոստացաւ այս առաջարկները տանիլ եւրոպական Միութեան կրթական ծրագիրներու մշակման Նախարարներու Խորհուրդին, որուն ինք կը նախագահէ, որպէսզի Եւրոպական Միութիւնը կազմող 12 Պետութիւնները ստանձնեն գործադրութիւնը այսպիսի մէկ ծրագրի, քանի հայկական մշակոյթի կոթողները բացի հայութեան պատկանելէ կը կազմեն համամարդկային մշակոյթի արժէքներ. Հայաստանի մասնակցութիւնը եւրոպական Միութեան երկիրներու «Թոսթ» ծրագրին (գործակցութիւն, գիտութեան եւ թեքնոլոժի) մէջ նկատեց որպէս դրական քայլ, եւ իր պատրաստակամութիւնը յայտնեց օգնելու մէկ այլ, եւրոպական Միութեան Թէմփիւսի ծրագրին, շեշտելով որ պէտք է Հայաստանը արագ քայլերով յառաջանայ եւրոպական եւ այլ յառաջադէմ երկիրներու ընտանիքին ներս մուտք գործելու։

Վկայականով մը որ կը կրէր Ամերիկայի Կարմիր Խաչի նախագահուհիի Տիկին Էլիզապէթ Տօլի ստորագրութիւնը, յատուկ արարողութեան մը ընթացքին, Սելանիկէն Պր. Կարապետ Գալֆաեան պարգեւատրուեցաւ, ամերիկեան Կարմիր Խաչի հետ Հայաստանի օժանդակութեան իր մասնակցութեան առ ի գնահատութիւն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Հոյաբերձ կաղնիներուն, թաւուտ թմբրիներուն ծոցը պահիկ մը օրօրուելէ յետոյ, կուգար կ'անցնէր երջանկութեան մը պէս, աղուոր հովը, ու հեռուն թեթեւ մը կը փոթփոթէր կապոյտ մռւհարէն Մարմարային։ Մենք բարձրն էինք, վերը, շատ վերը, բլրակներ. գիւղեր ոտքերնուս տակ, կը տիրապետէինք բնանկարին որ հրաշալիք մըն էր։ Անդին թանձր շուքին տակ խիտ խիտ ճիւղերուն, մարմար աւազանին մէջ կը թափէր ջուրը առատառատ. լեռը իր սրտին խորէն, ծարաւած հողիներուն կը շնորհէր այդ անապակ ջուրը, ինչպէս խռովածներուն կուտար իր խաղաղութիւնը, լեռը վեհափառ, արքայական լեռը, արհամարհող քաղքենիներու քաղաքակրթութիւնը։

Սիկառէթիս մուխին հետ պահ մը կը խաղար մեղմիկ հովը, բաց մանուշակ երանգներ կուտար անոր. իբրեւ թէ երազ մը ըլլար ան կը ցրուէր իր շունչովը, կ'առնէր կը տանէր ծուէնները։ Վարը պզտիկ էր ամէն բան, ճղճիմ, գիւղեր, ծառաստանները, սպիտակ վիլլաները, ուր յափրացած մեծատուններ կուգային հանգչիլ, ի՞նչ բանէ։ Դիմացը, շքնաղագեղ Փրինքիփօն, դիւթիչ կղզին, աղուոր պերճազնիւ մը հանդոյն, հրապուրող իր յաւերժական գեղեցկութիւնով, իր խենթեցնող բոյրերովը յասմիկի, վարդի ու ռեհանի։

Ուտը կը հեծէ։ Նուագարա՞ն թէ Եւրոպեան քնար, որ կը սպասի օրուան հետ։ Արեւելքի կախարդանքներէն մէկն է այդ լարաւոր երաժշտական գործիքը. թամբիշ մըն է ան կարծես, շատ փափուկ, որ կը տառապի ապրելէ ու սիրելէ. մարդ փափաքներ կ'ունենայ ծնրադիր մօտիկ ըլլալու անոր ողբերը։

... Արայանըլար պէնի տաղլարտա
պուլսո՛ւնլա :

(Փնտռողները զիս լեռներուն մէջ թող գան գտնել)։

Արդարեւ...։ Բայց լաւագոյն չէ՞ որ չգան։

Ինչո՞ւ հոն էի այդ ժամուն։ Եաքաճըքի այազմային այդ վեհապանծ առանձնութենէն ի՞նչ կը խնդրէի։ Անէացում թերեւս։

Տագնապներ ունեցած էի, ուժգին տագնապներ. բուռն փոթորիկներուն պէս, երբ երկնապարգեւ անձրեւը չի գար գանոնք հանդարտեցնել։ Երբեք չեմ կրցած արտասուել այդ պահերուն, աչքերս կը ցամքին բոլորովին եւ ամէն մէկ ջիղս գլուպուած արցունք մը կը դառնայ որ հոսիլ չկարենալուն, տառապանքի կը վերածուի։

Ցանձնարարուած էր ինծ այդ բարձունքի դարմանումը, այդ վեհափառ բնութեան հետ գլուխ գլխի մենութեան cure-ը։ Ես աղջնակիս հետ, որ ինքն ալ, դպրոցական ամսավերջի քննութիւններէն կազդուրուելու պէտք ունէր, բացօթեայ զուարճութիւններու, մաքուր օդի, գացած էինք Եաքաճըք։

Կը բնակէինք միակ պանդոկը որ կար հոն։ Ես առհասարակ յետմիջօրէներս կ'անցընէի այազմաՆ, նշանաւոր իր նմանը չտեսնուած դիրքով, մինչ աղջիկս, Լոզանի վարժարանի մէկ ուսուցչուհիին հետ, որ մեր տան մտերիմն էր, կ'երթար երկար պտոյտներ ընել. ես պէտք չէր քալէի երկար. հոյաբերձ, վիթխարի բունով ծառերուն հովանիին տակ, ինքզինքս կուտայի իմ խոկումներուս։

Այդ պահերուն՝ ժամանակը ինծ համար իրականութենէ զուրկ ըմբռնում մը կը դառնար։ Արդէն ի՞նչ կար իրական աշխարհի վրայ։

Կը խորհէի թէ մարդկային ճակատագրին ամէնէն սոսկալի կողմը ան էր որ կարելի չէր զայն փուշակել. թէ՛ նպատակը գոյութիւն չունէր եւ թէ համոզուած էինք որ ոչ մէկ բանի պիտի յանգէինք ու առեղծուածը պիտի մնար միշտ անլուծելի։

Մտքիս առջեւ կուգար ցաւագին խօսքը Լամընէի. «Մարդիկ կը հեծեն գերեզմանի մը մէջ զոր իրենք փորած են առանց երբեք կարենալ տեղէն շարժել անոր վրայ ճնշող քարը»։

Կամաց կամաց սա համոզումին կը հասնէի թէ մեր արդի կեանքէն բիւր անգամ լաւագոյն էր նախնական պարզ կեանքը, թէ՝ մենք մեր յառաջդիմութիւն կարծածով աւելի կ'արծածէինք մեր դժբախտութիւնը եւ թէ անոնք երանելի էին իրենց միամիտ տգիտութեամբ։

Կը խորհէի, այդ բարձունքէն, Աստուածաշունչի տիպարներուն վրայ, այն վճիտ հոգիներուն՝ որոնց չէր հպած տարակոյսի թեւը եւ որոնք միշտ լոյս մը ունէին զիրենք առաջնորդող, մօգերուն աստղին հանդոյն։

Երբ իրիկնամուտին հետ մանուշակ ստուերներ իջնէին լեռնէն ճամբուն վրայ՝ որ բլուրին կողքէն անցնելով կ'երթար դէպի մօտակայ գիւղերը, երբեմն կ'ուրուագծուէին պզտիկ խմբակներ գիւղացիներու. Ջորիի մը վրայ հեծած կին մը լաչակով, գիրկը երախայ մը, փաթթոցաւոր մարդ մը որ կը քալէր քովէն. հանդարտ, հանդարտ կը յառաջանային անոնք, առանց աճապարելու, լռելեայն, եւ որովհետեւ այդ ուղիին ծայրը չէի տեսներ քանի որ ան կէս շրջանը կ'ընէր բլուրին, ինծ կը թուէր թէ այդ խմբակը կ'երթար դէպի Բեթղեհէմ, առանց երբեք յոգնելու, առանց կանգ առնելու։

(Շար. 55)

Խաչիկեան, Փափազեան եւ Պերժէն ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն

ՄԱԹԻԼՏ ՄԱՏԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Թելլալեան)

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 28-ին, 75 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 4, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Թաղումը կը կատարուի
Cimetière Nord d'Enghien-Les-Bains 95880

12, Boulevard Sadi-Carnot,
95880 Enghien-Les-Bains

Les familles Katchikian, Papazian et Bergin ont la douleur de vous faire part du décès de

MATHILDE-MADELEINE PAPAZIAN
(*née Tellalian*)

survenu le 28 Février 1994, dans sa 75ème année.

La cérémonie religieuse aura lieu le Vendredi 4 Mars à 10 heures 30, en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon à Paris 8e.

L'inhumation aura lieu au cimentière nord d'Enghien-Les-Bains 95880.

12, Boulevard Sadi-Carnot,
95880 Enghien-Les-Bains

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Շնորհիկ Գըրմզեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Գըրմզեան, Պր. Յակոբ Գըրմըզեան եւ զաւակը՝ Ստեփանի – Անայիս կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 6, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՎԱՀՐԱՄ ԳԸՐՄԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Մարտ 6, կիրակի, յետ պատարագի Քառասունքի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ եկեղեցւոյ բազմամեայ խմբավար հանգուցեալ՝

ԶԱՒԷՆ ԺԱՆ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

հոգւոյն։

Առ ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Շաքէ Հասէր – Ղազարոսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 300 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Անահիտ Թէրզեան 200 Ֆր. առ ի գնահատութիւն Թ. Արփիի Փետրուար 16-ի Օրը Օրին-ին («Դպրոց, Փօլ Պաղտատլեան, Փարիզ, Պոլիս եւայլն»)։

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Գրիգոր Քէնտիրեան 200 Ֆր.։

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇ

Կապ. Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կազմակերպած է Միջինքի ճաշ, Չորեքշաբթի, Մարտ 9, կէսօրուան ժամը 12-ին, յատուկ Արեւագալի արարողութեան Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տունը
126, ave. Roger Salengro, Villeurbanne

ներկայութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

78 – 88 – 92 – 51

կամ՝

72 – 35 – 15 – 86

Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

Մեծ-մայրերու
եւ
Մեծ-հայրերու

մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մարտ 6, ժամը 15-ին

Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ։

Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ Կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի՝

ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 6
Տնտեսի Կիրակին

ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13
Դատաւորի Կիրակին

ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 20
Գալստեան Կիրակին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան մասնաճիւղը եւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ձեզ կը հրաւիրեն ճաշի մը ուր պիտի ճաշակէք հայկական աւանդութեանց համաձայն պատրաստուած, Մեծ Պահքի շարք մը կերակուրներ։

Շաբաթ, Մարտ 5, երեկոյեան ժամը՝ 20-ին Մշակոյթի Տան մէջ
126, avenue Roger Salengro,
VILLEURBANNE

Նուագ եւ հայկական մթնոլորտ։

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք՝

78 - 93 - 57 - 43 թիւին։

Ճաշագին, ներառեալ խմիչք եւ սուրճ 50 Ֆր.։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ԵՒ ՀՍԿՈՒՄԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՏ 6, Կիրակի Տնտեսի
ՄԱՐՏ 13, Կիրակի Դատաւորին
ՄԱՐՏ 20, Կիրակի Գալստեան
ՄԱՐՏ 27, Կիրակի, Ծաղկազարդ

Ի գիտութիւն հայ հաւատացեալներուն կը հաղորդենք թէ Փետրուար 20, Արտաքսման Կիրակիէն, պատարագէն առաջ ժամը 9·45-ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի մինչեւ Գալստեան Կիրակին ներառեալ։

Իսկ Մեծ Պահքի շրջանին Փետրուար 16, – Չորեքշաբթի, Փետրուար 23 – Չորեքշաբթի, Մարտ 2 – Մարտ 9, – Մարտ 16 եւ Մարտ 23-ին ժամը 17-ին, Հսկումի եւ Խաղաղական ժամերգութիւններ տեղի կ'ունենան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս եւ Սեդա Պասմաճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, Պետրոս Պօյաճեանի մահուան առթիւ։

★ ◆ ○ ■ ★ ◆ ○ ■ ★

Soirée - Disco

l' U. G. A. B. — JEUNES
organise
UNE SOIREE EXCEPTIONELLE

le Samedi 5 Mars à partir de 22h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Prix unique : 70 F. (avec 1 consom.)

Tenue correcte exigée.

«ԳԷՈՐԳ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ներկայիս կը յայտնենք, թէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ

«ԳԷՈՐԳ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»ը

բաց է մեր հասարակութեան՝ Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք, ժամը մէկէն մինչեւ ժամը հինգ։

Կրօնական եւ դաստիարակչական գրականութիւններու կողքին, «Գէորգ Երեւանեան Գրադարան»ին մէջ ընթերցասէրները պիտի գտնեն նաեւ այլազան հաւաքածոներ, գրական եւ կրօնական հանդէսներ, ամսագրեր եւ օրաթերթեր։

Գրադարանի վարիչն է Տիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան։

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
D'ISSY-LES-MOULINEAUX — CLAMART — MEUDON
vous convie à un

GALA ARTISTIQUE

au profit

du Fonds Arménien de France

sous le haut patronage de M. *ANDRE SANTINI*
Député - Maire d'Issy-les-Moulineaux, Ancien Ministre

et sous l'égide des EGLISES APOSTOLIQUE ET EVANGELIQUE

LE DIMANCHE 6 MARS A 15 H

Dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux
avenue Victor-Cresson (M° Mairie-d'Issy)

Au programme :
EVELYNE ALTOUNIAN — LA CHORALE DARON —
L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

Diaporama sur le Gazoduc Iran — Arménie commenté par
BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

— Participation aux frais —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SEVRAN - LIVRY

La Section «*Dirouhi Missakian*» recevra lAssociation

''CHENE''

le Samedi 5 Mars à 20h30
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan

Lors de cette soirée, ''CHENE'' présentera ses réalisations et ses projets au *Zanguezour* et au *Karabagh*.

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ս. Տիւմէճեանէ 500 ֆրանք իր մօր ընկերուհի՝ Իսկուհի Փափազեանի յիշատակին։

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE
77, RUE LAFAYETTE
75009 PARIS
TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne
Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.
Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գարուն մանկա - պատանեկան երգչախումբի եւ Արագած - Սասուն պարախումբի երգի - պարի հանդոյթը։
Կիրակի, Ապրիլ 10, ժամը 15-ին
Թէաթրը Մուլէն (Մարսէյլ)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 4
VENDREDI
4 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.275
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.275

ՄԱՄՈՒԼ

«WALL STREET JOURNAL»

(Մարտ 2)

«ՎԵՑ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏ Է ՂԱՐԱԲԱՂԸ»

Թերթին թղթակիցը Ֆէլիքս Գորլի վեց օր մնալէ ետք Ղարաբաղ, այս խորագիրով կու տայ ներկայի պատկերը: Համառօտ տողերով յիշեցնելէ ետք 1988-ի պատմական որոշումը, աւելի լայն ձեւով կ'արտայայտուի պատերազմին մասին. մղուած այդ ճակատումին որ 180 հազար Հայերը կը հակադրէ եօթը միլիոննոց Ազրպէյճանին. առաջինները յաջողած են Ղարաբաղի աւանդաբար հայկական հողերու 90%-ը իրենց հակակշռին ենթարկել, ինչպէս նաեւ շրջակայ ազրպէյճանական լայն գօտի մը: Ազրպէյճանցիներու ձեռքը կը մնայ միայն հիւսիս -- արեւելեան Մարտակերտի շրջանին կէսը ու Շահումեանը:

Լրագրողը ապա կ'ըսէ թէ նախագահ Ալիեւ Դեկտեմբերի կէսին բազմապատկելով զինուորական ջանքերը Աֆղանիստանէն հազարաւոր մուճահէտներ ու Իրանէն, այլ երկիրներէ, բազմաթիւ վարձկաններ միացուցած է իր ուժերուն, Թրքական սպաներու յանձնելով իր բանակին կազմակերպութեան գործը: Նոր տարուան հեռասփռուած իր ելոյթին Ալիեւ խոստացած է որ այս տարի պիտի ազատագրուին ազրպէյճանական գրաւեալ բոլոր հողերը:

«Ինքնահռչակ» կոչելով Ղարաբաղի հանրապետութիւնը, Ֆ. Գորլի կ'ըսէ թէ անոր կառավարութիւնը սկեպտիկ է խաղաղութեան ջանքերուն հանդէպ: Ան գիտէ թէ միայն իր ուժերը կրնան բնակչութեան ապահովութիւնը երաշխաւորել:

Ռ. Քոչարեան ըսելով հանդերձ թէ «մեր հանրաքուէն անվիճելի գրաւական է ԼՂՀ-ի անկախութեան», գիտակից է թէ անոր միջազգային ճանաչումը երկար գործընթացի կը կարօտի: Այսուհանդերձ, Արտաքին նախարարութիւնը մուտքի վիզա հաստատած է Ղարաբաղ այցելել փափաքողներու, տասը տոլարի փոխարէն:

Ուշագրաւ է թէ ռազմաճակատին, թէ ամբողջ հանրապետութեան մէջ տիրող կարգ -- կանոնը: «Ղարաբաղը նախկին Խորհրդային Միութեան միակ վայրն է ուր տակաւին կարգ -- կանոն կայ» կ'ըսէ հայ մը: Արդարեւ, Ստեփանակերտի փողոցներուն մէջ շրջագայող մը պիտի չզգայ որ պատերազմական շրջանի մը մէջ է: Վեց տարուան փլուզումին հետքերը մեծ մասով մաքրուած են. միշտ ելեկտրականութիւն կայ եւ բնակչութեան մէջ քիչեր անգործ են:

Ամերիկացի լրագրողը կը գրէ թէ պատերազմող երկու կողմերն ալ դուրսի նեցուկը կը վայելեն: Ղարաբաղ ունի Հայաստանէն ու Սփիւռքէն կռուողներ, իսկ Ազրպէյճան զէնք կը գնէ, կամ կը ստանայ Թուրքիայէն, Չինաստանէն եւ Իսրայէլէն:

Եթէ Ղարաբաղի Հայերը գիտցած ըլլային 1988-ին թէ որքան տառապանք պիտի պատճառէր իրենց ինքնորոշման շարժումը, կրկին ձեռնարկած պիտի ըլլայի՞ն անոր, հարց կու տայ Գորլի. դրական է Ռ. Քոչարեանի պատասխանը. «այո» կ'ըսէ ան, աւելցնելով. «եթէ այսպէս բրած չըլլայինք, մեր կացութիւնը այսօր շատ աւելի խղճալի կ'ըլլար»:

ԲԱՔՈՒ ԽՕՍՔԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆԷ

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ԽԱԽՏՈՒՄ

ՆՈՐ ՊԱՅԹՈՒՄ ԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ ՎՐԱՅ

Հաւանութիւն տալէ (Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը) քանի մը ժամ ետք, Բաքու խօսքը ետ առած է եւ յայտնած թէ կը մերժէ ռուսական առաջարկը (պատրաստուած զօր. Գրաչովի կողմէ): Այս բացասական դիրքորոշումէն ետք, յարձակումները վերսկսած են Ղարաբաղի հիւսիսն ու արեւելքը, Մարտակերտի շրջանը: Բաքուի առաջին հաւանութիւնը մամուլով իսկ յայտարարուած էր, երբ Ազրպէյճան կը փոխէր իր դիրքը եւ յարձակման կ'անցնէր նաեւ Մարտունիի շրջանը (Բերդաշէն): Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, վիրաւորներ կային:

Ղարաբաղի պաշտպանութեան բանակի հրամանատարութեան յանձնարարութեամբ, հնարաւորութեան չափով, հայկ. ուժերը կը ջանան խուսափիլ պատասխան գործողութիւններէ:

Մարտ 1-էն 2 լուսնալիք գիշերը Մարնէուլի ազրպէյճանաբնակ շրջանի տարածքի վրայ պայթեցուցած են Խրամի գետի երկաթուղային կամուրջը՝ այն առժամեայ անցքը որ կառուցանուած էր 1992 Դեկտեմբերին պայթեցուած կամուրջին քով: Այս ժամանակաւոր կարգադրութիւնը թոյլ տուած էր չարունակել կառախումբերու երթեւեկը: Այս անգամ չարքէն ելած է այդ առժամեայ կամուրջի սիւներէն մէկը: Ըստ մասնագէտներու 10-15 օր կը տեւէ նորոգումը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Եւրոպայի բաժակներու մրցաշարքին, իր դաշտին վրայ Մոնաքօ ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ Պոլսոյ Կալաթասարայի դէմ 0-ի դէմ 3 կէտով, որոնցմէ մէկը նշանակեց Եուրի Ճորքայէֆ: Ծանօթ է որ այս վերջինը Հայ է մօրը կողմէ, ինչ որ քանիցս յիշուեցաւ այս մրցումին առթիւ ալ: Թելէ - Սէթ - ժուռ-ի մէջ, ան կ'ըսէր. -- «Հայ մեծ ծնողքս շատ դուրգուրանք տարած է ինծի հանդէպ, արդէն շատ լաւ հայերէն կը խօսիմ: Մեր տունը «մայրիկ» մթնոլորտ մը կար Վերնէօյի գիրքին եւ ֆիլմին նման: Սոֆիի հետ ամուսնութիւնս ալ հայկական ծէսով կատարուեցաւ: Ցուցիչ արարողութիւն մը ուր պսակուողներուն ճակատին նարօտ կը դնեն»:

Այս յաղթանակով Մոնաքօ գլուխն է Ա. խումբին դասաւորման, որովհետեւ Պարսելոնա հաւասար արդիւնք մը միայն ձեռք ձգեց Մոսկուայի Սպարտակին հետ (2 -- 2) այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ, Մոնաքօ՝ 4 կէտ, Պարսելոնա 4, Սպարտակ 2, Կալաթասարայ 2: Յաջորդ խաղերն են՝ Պարսելոնա -- Մոսկուա, Պոլիս -- Մոնաքօ (Մարտ 16-ին), Մոսկուա -- Մոնաքօ, Պարսելոնա -- Պոլիս (Մարտ 30), Մոնաքօ -- Պարսելոնա եւ Պոլիս -- Մոսկուա:

Բ. խումբին գլուխն է Միլանօ Ա.-Սէ որ 5 կէտ ունի, իրեն կը հետեւին Անտէրլեխթ, Վերտէր եւ Փորթօ:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԱՐԱՖԱԹ հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Մարտ 3) ուր կը շեշտէ որ ժեստ մը կ'ակնկալէ Իսրայէլէն: ՊԱԿ-ի պարագլուխը համոզուած կը մնայ որ Իսրայէլեան բանակի կարգ մը տարրեր նեցուկ եղած են Հեպրոնի ջարդին: Կը բացատրէ իր համոզումին պատճառները. -- «Այդ մզկիթը ամբողջովին բանակին հակակշռին տակ է: Ուրեմն, իրաւունքս ունիմ հարց տալու թէ ի՞նչպէս 10 -- 12 անձեր, լաւ զինուած, կրցան մտնել այդ մզկիթը առաւօտեան աղօթքին ատեն, Ռամատանի ամիսը, հակառակ Իսրայէլեան զինուորական կայաններուն եւ ամէն դրան առջեւ զինուորներու: Աւելցնեմ որ զոհերէն ոմանք դուրսը սպաննուած են, երբ կը ջանային փախիլ, զինուորներուն կողմէ: ... Երբ ըսի Ռապինի, պատասխանեց թէ առանձին մարդ մըն է, քննութիւն բացուած էր: Բայց, այդ քննութիւնը կը նմանի լերան որ մուկ մը կը ծնի»: Ռապին երբեք ոչերով կը պատասխանէ Պաղեստինցիներուն, յայտնելով որ դէմ է համաձայնագրին կրկին բանակցութեան, դէմ է հողատէրերուն ապազինման եւ միջազգային ուժի ներկայութեան: Ամերիկացիք, Ռուսերն ու Եւրոպացիները ամէն գնով կ'ուզեն փրկել խաղաղութեան գործընթացը, բայց, առայժմ, կողմերը անզիջող են: Ակնարկելով արդէն Միացեալ -- Նահանգներու դերին, Արաֆաթ կ'ըսէ. -- «Այն օրէն որ ստորագրեցինք, Ամերիկացիք ամէն բան կու տան Իսրայէլացիներուն: Իսկ մե՞նք, ինչ տուին մեզի, խոստումներ»: Այս ամբողջը կը փաստէ որ արաբքին հեղինակը կամ հեղինակները յաջողեցան իրենց նպատակին մէջ, գոնէ ներկայիս, խզել տալով բանակցութիւնները: Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը ծանր է: Մարտ 2-ին, Երիքովի մէջ, երկու Պաղեստինցի սպաննուած է եւ գրաւեալ հողամասերուն վրայ աւելի քան 70 վիրաւոր կայ:

ՊՈՍՆԻՈՅ կառավարութիւնը եւ Պոսնիոյ Խրուաթները, Ուաշինկթընի մէջ, համաձայնագիր մը ստորագրած են, Մարտ 1-ին, խրուաթ -- մահմետական դաշնակցութեան մը հիմը դնելով, զուիցերական մօտէլէն ներշնչուած: Ամերիկեան դիւանագիտութեան յաղթանակը կը նկատուի այս կարգադրութիւնը որ կը խզէ Եւրոպացիներու ծրագրին հետ: Ռուսերը համամիտ են, մինչ Սերպերը՝ վարանոտ: Եւրոպացիները կը նախատեսէին ցեղային երեք պետութիւններ -- սերպ, խրուաթ եւ մահմետական -- որոնք ձեւով մը կապուած պիտի ըլլային իրարու Պոսնիոյ Հանրապետութիւններու Միութեան մը ծոցը: Ամերիկացիք կը նախընտրեն հողամասերու (canton) բաժանում մը, 5-էն 8 որ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ: Նախ, մասամբ, կ'ապահովէ Պոսնիա -- Հերցեկովինի դերիշխանութիւնը, ապա այս դաշնակցութեան ստեղծումը թոյլ կու տայ որ լուծուի ժընեւի բանակցութիւններու գլխաւոր խոչընդոտներէն մէկը որ ծովի վրայ դուռ մը ունենալն էր մահմետականներուն համար:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ Աշխատաւորներու կուսակցութիւնը (ՓՔՔ) կոչ ըրած է քիւրտ ընտրողներուն որ չմասնակցին Մարտ 27-ի թաղապետական ընտրութիւններուն:

ԱԼԷՆ ԺԻՒՓԷ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Թուրքիա Մարտ 16-ին եւ 17-ին:

ՆԻՒ -- ԵՈՐՔԻ մէջ, ոստիկանութիւնը վկայակոչութեան դիմած է եւ 1000 տոլար պարգեւ առաջարկած որեւէ տեղեկութեան համար որ թոյլ տայ գտնել այն անձը որ Մարտ 1-ին կրակ բացած է աւանդապաշտ Հրեաներ փոխադրող հանրակառքի մը վրայ: Չորս հոգի վիրաւորուած էին, երկուքը՝ ծանրօրէն: Հասիտիտ Հրեաներ էին, աւանդապաշտ աղանդի մը պատկանող:

ՆԱՆ ՓԻԱՑԻ սպանութեան վաղորդայնին ձերբակալուած 26 անձերէն 20-ը ազատ ձգուեցան, որոնց մէջ տեղական պատասխանատու անձնաւորութիւններ: Վեց հոգի դիպահ կը մնային: Քաղաքական դէմքերէն, թաղապետութեան փոխ - նախագահը՝ Ժողէֆ Սերսիա չէր քաշուեր պատասխանելէ լրագրողներուն, ընդունելով որ «բարեկամներ ունի որոնց անունը ծանր կը կշռէ, բայց, նախ առեւտրականներ են իրեն պէս»: Սերսիա սուրճ խարկելու գործատուն ունի:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, աւելի քան տասը հազար հոգի ցոյց մը ըրած են պաշտպանելու համար աշխարհականութիւնը, ընդառաջ երթալով Թանսու Չիլլէրի կոչին եւ իրենց յարգանքը արտայայտելու Աթաթիւրքի հանդէպ: Այս ցոյցը նպատակ ունեցած է նաեւ բողոքելու Հասան Մերզարճըի (իսլամապաշտ երեսփոխան) առաջարկին դէմ: Ան կ'ուզէր որ յետ մահու վերապատուուին քանի մը անձեր, որոնք ամբաստանուած էին 1926-ին դաւադրութեան համար Աթաթիւրքի դէմ: Մերզարճըի դրդիչ յայտարարութիւնները պատճառ եղած են որ Թուրք Պետութեան թշնամին նկատուի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային մեծ ժողովը անջատողականութեան ամբաստանութեամբ ջնջած է ՏԷՓ քրտամէտ կուսակցութեան չորս երեսփոխաններուն անձեռնմխելիութիւնը ու անոնցմէ երկուքին մասին դիպահ մնալու որոշում տուած է: Մարտ 3-ի «Հիւրրիյէթ» թերթը այս առընչութեամբ կը գրէ թէ Տիկին Միթերան ՏԷՓ-ի կեդրոնատեղին հեռաձայնելով խօսած է չորս երեսփոխաններէն Լէյլա Զանայի հետ, ու ըսած թէ ինք ու նախագահը մօտէն կը հետաքրքրուին պատահարով եւ թէ Ընկերվարական կուսակցութենէն Սէկոլէն Ռուայալը որպէս դէտ Թուրքիա կը ղրկեն յառաջիկայ օրերուն: Անոր տեղեկութեան հիմնուելով պիտի որոշեն իրենց յետագայ ընթացքը: Տիկին Միթերան ըսած է նաեւ որ Ժ. Տըլօր այս նիւթին մասին նամակներ ուղարկած է 32 երկիրներու նախագահներուն:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ գաւառային մէկ շրջանին մէջ ծագած բախումի մը ընթացքին ՓՔՔ-ի հինգ մարտիկ ու տասը զինուորական մահացած են:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԻԵՒ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՌՈՒՍ ԴԷՏԵՐԸ

Ազրպէյճանի նախագահը ընդդիմացած է Փետրուար 18-ին հայկական եւ ազրպէյճանական կողմերու միջեւ ստորագրուած հրադադարի համաձայնագրին որ կը նախատեսէր 35-40 ռուս զինուորական դէտեր ղրկել հայկական հակակշռին տակ գտնուող ազրպէյճանական շրջանները: Ալիեւ բուռն կերպով հակադրած է ռուս զինուորներու Ազրպէյճան մուտքին: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան բանբերներէն մէկը մամուլի ասուլիսի մը յայտնելով այս պարագան, աւելցուցած է թէ Թուրքիա դէմ չէ ռուս դէտերու այս կարգադրութեան:

Միւս կողմէ, թրքական թերթեր կը գրեն որ Ալիեւ դէմ դիրք գրաւած է հրադադարի համաձայնութեան, որովհետեւ հոն ոչ մէկ նշում կայ Հայերու իրենց գրաւած հողերէն քաշուելուն մասին: Ազրպէյճանական կողմը կը մերժէ ռուսական կարգադրութեան հաւանիլ ատոր մէջ նշմարելով Վրաստանէն ու Հայաստանէն ետք Ազրպէյճան եւս ռուսական զօրք մտցնելու յետին միտքը: Ուշագրաւ է որ թրքական մամուլը Ալիեւի մերժումը կը նկատէ ոչ վերջնական. ըսուածը այն է որ Ազրպէյճանի նախագահը առայժմ կ'ընդդիմանայ ռուս զինուորներու Ազրպէյճան մուտքին:

1988 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20

Հայոց պատմութեան փոթորկալի վերջին շրջանը որ ծայր առաւ այս թուականին, տակաւին փակուած չէ: Վեց տարուան հեռաւորութենէն, որ դար մը պատմութիւն կը պարփակէ, այսօր ոչինչ կորսնցուցած է սկզբնական մաքուր խանդավառութեան հոգի ցնցող տպաւորութիւնը: Ամբողջ ժողովուրդ մը հեւ ի հեւ կը սպասէր ափ մը Հայէ գալիք լուրերուն. աչք ու ականջ յառած էին Հայու հայրենիք հողակտորի մը որուն շատեր տեղն իսկ չէին կրնար ցոյց տալ քարտէսի մը վրայ: Ու շատերէ անդիտացած, մոռցուած այդ հողին տասնամեակներու լուծէն փրկուելու թօթափումները արթնցուցին ամբողջ ժողովուրդը:

Այս օրերուն, երբ յետագայ վեց տարուան պատահարները մտահոգութիւններով, դժուարացող կեանքով, սուգով ու վերջնական լուծումին անհամբերութեամբ լեցուցած են ամէն սիրտ, հետաքրքրական է յետադարձ ակնարկով մը վերադառնալ առաջին օրերու հեւքը:

Այդ օրերուն ճակատագրական քայլերուն մասին պատմողը պատմութեան անիւին թաւալը արագացնողներէն մէկն է. կը կոչուի Վիգէն Հայրապետեան: Լռակեաց, խոհուն այս անձը, 1988-ին ժողովրդական երեսփոխաններէն մէկն էր եւ բաժնի վարիչ Ղարաբաղի մարզային Խորհուրդին: Ինք նախագահած է 1988 Փետրուար 20-ի պատմական նիստին որուն ընթացքին քուէարկուած է մարզը Հայաստանին վերամիաւորելու որոշումը:

Զինքը զրոյցի հրաւիրած «Լրագիր»ի (Փետր. 22) թղթակիցին «Ի՞նչ տեղի ունեցաւ 1988 փետր.ի 20-ին» հարցումին կը պատասխանէ.. «Տեղի ունեցաւ այն, ինչին հայ ժողովուրդը սպասում էր 70 տարի»: Ապա կը պատմէ թէ Ղարաբաղցիին ազգային զարթօնքը սկսած էր նախորդ տարեվերջէն երբ պատուիրակութիւններ մեկնած էին Մոսկուա, «ամենավերեւներին» հասկցնելու համար մեր «արդար պահանջ»ը: Նոյնատեն տեղւոյն վրայ հանրագրութիւններ կը կատարուին. այն օրը երբ իրմէ կը խնդրեն որ ստորագրէ մտաւորականներու կողմէ գրուած նամակ մը, կը մտածէ թէ նամակներու շրջանը անցած է եւ ուրիշ բան պէտք է ընել: Իր առաջարկած գաղափարը հաւանութիւն կը գտնէ ու կ'որոշուի որպէս պաշտօնական քայլ, մարզային Խորհուրդի նստաշրջան հրաւիրել: Շրջանը գորբաչովեան վերակառուցման խմորումի փուլն էր ուր կ'իշխէր խորհրդային վարչա-հրամայական համակարգը իր պատժիչ կառոյցներով: Տեղեկանալով հայկական որոշումին, Բաքուէն բարձրաստիճան ղեկավարներ կը ժամանէին Ստեփանակերտ, սպառնալով, յորդորելով «խելքի բերելու» տեղացիները:

Այսուհանդերձ, երկու կողմը կը սկսի տենդագին պատրաստութեան. Ստեփանակերտ առաջնորդող բոլոր ճամբաները կ'ենթարկուին ազրպէջանական քաղաքազօրքին հսկողութեան, որպէսզի երեսփոխանները չկարենան շրջաններէ գալ ու մասնակցիլ նստաշրջանին. Վ. Հայրապետեան կ'ըսէ. -

«Փառք ու պատիւ մեր պատգամաւորներին. մասնաւորապէս կանանց. շատերը ոտքով, զարտուղի ճանապարհներով, երբեմն ցեխերի միջով ուժասպառ իրենց հասցնում էին Ստեփանակերտ: Բոլորը գտնում էին իրենց դերի կարեւորութիւնը: Հէնց որ հրապարակում "ուռա" էր հնչում, գիտէինք որ պատգամաւոր է եկել: Նրան ուղղակի ձեռքերի վրայ էին տանում: Օրը ոգեշունչ էր, անմոռանալի»:

Այս պայմաններով օրը իրիկուն կ'ըլլայ մինչեւ որ մեծամասնութիւն կը գոյանայ: Աւելորդ է ըսել որ Ազրպէջանի երեսփոխանները, Շուշիի շրջանին պատկանողները հրահանգ ստացած են նիստին չմասնակցելու:

Շարժման դէմքերէն Ռաֆիկ Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն կը ղրկուի Մարզային Կոմիտէի քարտուղար Կէորկովի, համոզելու որ ինք եւս միանայ ժողովուրդին, եթէ կ'ուզէ որ ներուին անցած տարիներու մեղքերը. ան կը մերժէ. Ազրպէջանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Բաղիրով վերջին անգամ փորձ կ'ընէ համոզելու որ ետ կենան տրուած որոշումէն. կը խնդրէ որ կուսակցականները մնան դահլիճը, իսկ անկուսակցականները քանի մը վայրկեան դուրս ելլեն: Վ. Հայրապետեան կը շարունակէ. - «Պատգամաւորներից մի կին, եթէ չեմ սխալւում Նորագիւղից, բարձրացաւ տեղից թէ՝ ընկեր Բաղիրով, էստեղ բոլորս պատգամաւորներ ենք, կուսակցական - անկուսակցական չկան. եթէ ասելիք ունէք, բոլորիս ներկայութեան ասէք»: Բաղիրով կը խոստովանի որ Ազրպէջանի կառավարութիւնները կոպիտ սխալներ գործած են մարզին հանդէպ եւ կը խոստանայ սրբագրել զանոնք, միայն թէ նստաշրջանը տեղի չունենայ: Ի զուր:

Վերջապէս, ժամը 20-ին կը սկսի նստաշրջանը. ելոյթները կը յաջորդեն իրարու. կարելի չըլլար ընթացք տալ բոլորին: Հրապարակին վրայ խռնուած բազմութիւնը կը սպասէ պատմական որոշումին: Գիշերուան յառաջացած ժամուն բոլոր ելոյթները որպէս պաշտօնական փաստաթուղթ մեքենագրուելէ ետք, իրաւաբաններուն կողմէ կը խմբագրուի որոշումը որ առաւօտեան ժամը 2-ի մօտ կ'ընդունուի ցնծութեամբ ու միահամուռ: Հրապարակը կը թնդայ «ուռա՛»ներով:

Ընդունուած որոշումին տակ անկարելի կ'ըլլայ Մարզային Գործադիր Կոմիտէին կնիքը դնել. կնիքը «առեւանգուած» է Մարզային Խորհուրդի նախագահ Օսիպովի կողմէ: Հարկադրուած՝ կը հաւաքեն գործադիր Կոմիտէին բոլոր անդամները որպէսզի անոնց ստորագրութիւններով հաստատուի որ նստաշրջանը գումարուած է ու որոշումը օրինական:

Նստաշրջանին նախագահին կողմէ հրապարակուած անոր ընթերցումէն ետք կը ծագի վերջին դժուարութիւն մը. ինչպէս որոշումը Մարզային Խորհուրդի շէնքէն ու Ղարաբաղէն հանել, ղրկելու համար Հայաստան: Քարտուղարուհի մը կը յաջողի իր զգեստին տակ պահելով որոշմնագիրը հասցնել մարդոց, որոնք Լաչինէն կ'անցնին Գորիս ու անկէ հեռաձայնելով կ'ապահովցնեն Ստեփանակերտցիները:

Այսպէս կը սկսի պատմական շրջանը որ պիտի կոչուի «ղարաբաղեան» եւ ինչպէս կ'ըսէր Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեան Փարիզի մամուլի ասուլիսին (Փետրուար 22), աշխարհ մեզ պիտի դատէ անոր վախճանին մեր յաջողութեան կամ ձախողութեան համաձայն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԵՐԱԺԻՇՏ՝ ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ՝ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ «ԿԵԱՆՔԻՍ ԳՈՒՊԱՐԸ ՋՈՒԹԱԿԻՍ ՀԵՏ» ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳՐՔԻՆ

Գրեց՝ ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

Սփիւռքահայ երաժշտական կեանքը պեղելու չորս տասնեակ տարիների ընթացքին, մասնաւորապէս վերջին տարիներին, ինձ առանձնապէս յուզում են այն երաժիշտների կեանքն ու կենսագրութիւնը, որոնք այս կամ այն հայահոծ գաղթօճախ են հասել անմիջականօրէն իրենց հազարաւոր տարիների հնագոյն սրբազան հայրենիքից՝ Մեծ ու Փոքր Հայքերից, Կիլիկեան Հայաստանից: Երբ ուսումնասիրելով ձեռքիս տակ եղած տուեալները, կարդում եմ ծնունդն այս կամ այն երաժշտի՝ Տիգրանակերտից, Խարբերդից, Սասունից, Մարաշից, Տրապիզոնից եւ այլն, մտքերիս երասանները սանձազերծւում են եւ ես թռչում եմ յուշերի այն հողմերին, որ ինձ նետում են այդ վայրերը: Վայրեր ուր չեմ եղել իրականում, բայց այնպէս խորն են նստած դրանք ոչ միայն խոհերիս ու զգացումներիս մէջ, այլեւ հեռաւոր կարօտի պայծառատեսութեամբ պահուած են մտապատկերներիս մէջ. ես զգում եմ նրանց անբացատրելի մի բոյրը, որ ծաղիկների է՝ նարդիս, սուսամբար, նունուֆար եւ ծխանների ծխի, որ քուլա-քուլա բարձրանալով երդիքներից միախառնւում են ամպերի սէզերի հետ, եւ հողու բոյրն է, աննիւթ, բայց այնքան ներկայ մարդու մէջ, որ իրենից մի բացառիկ հողեթով խնկարկութիւն է տարածում իր շուրջը:

Այսօր 1990 թուականի Սեպտեմբերի 24-ն է. ինձ համար մի շատ տխուր թուական ու մենակ եմ բոլորովին, բայց հոգիս խրախճանքի մէջ է - գրիչը ձեռքիս է, վերանայում եմ ցանկն այն երաժիշտների, որոնց մասին գրել եմ:

Օլիֆ Զօրեան - Տիգրանակերտից, Ռոզ Զուլալեան, Սամուէլ Խաչատրեան իր բոլոր համբաւաւոր զաւակներով՝ Մեսրոպ, Արա, Զաւէն, Մելանիա, Աւետիս Նազարեան Խարբերդից, Միհրան Թումաճեան, Սուրէն Ֆայլնտրեան, Սեբաստիայից, Զապէլ Արամ, Գուրգէն Ալէմշահ - Պարտիզակից, Հայկ Կիւտէնեան Կեսարիայից, Համբարձում Թորոսեան, Վահան Պետէլեան, Մանուկ Պարիկեան, Ատանայից, Հայկանոյշ Թորոսեան - Ատափազարից, Աւետիս Մեսումենց - Արաբկիրից, Արմենուհի Գեւոնեան, Արմենակ Շահմուրատեան - Մուշից, Նիկոլ Գալանթերեան, Յակոբ Քիրքճեան - Ակնից, Սիրվարդ Փոլատեան, Էմանուէլ Էլմաճեան - Մարաշից, Վաղարշակ Սրուանձտեանց, Սիրան Մանկըրեան - Վանից, Մարքս Արմէն, Յակոբ եւ Գէորգ Նալպանտեան - Այնթապից, Դաւիթ Դաւթեան, Օննիկ Սիւրմէլեան - Տրապիզոնից... դեռ կարող եմ շարունակել, բայց այսքանն էլ լի՛ ու լի չէ՞, հրճուելու համար այս առատ հունձքի մէջ: Ի՞նչպէս չտեսնեմ, որ հողն առայժմ բռնագրաւուած ու գերի է, բայց ոգեղէն հունձքի արմատները ամուր մըխրճուած են նրա խորքերում, ժայռապինդ ապառների վրայ եւ երբեք չեն պոկուելու, որպէսզի առաւել բերքառատ լինեն գալիք հունձքերը:

Հայ աշխարհի բազմաթիւ երաժշտական տոհմերից մէկն է Սիւրմէլեան գերդաստանը: Իր ակունքները առնելով Տրապիզոնից, ձգուելով տարբեր բնակավայրերով, թւում է, իր յարաբերականօրէն նստակեաց հանգրուանը գտնում է Լիբանանում: Այդ տոհմի երաժշտական հիմնասիւնը դառնում է Օննիկը՝ արուեստասէր ջութակահար եւ դաշնակահարուհի ծնողների որդին, որի զաւակներն արդէն եղան բարձր մասնագիտական արուեստի ներկայացուցիչներ:

«... Ծնած եմ ընտանիքի մը մէջ, ուր արուեստներն ու գիտութիւնը կարեւոր տեղ կը գրաւէին: Հայրս՝ մասնագիտութեամբ դեղագործ էր, աւարտած Պոլսոյ դեղագործական ֆաքիւլթէն: ... Երբեմըն ջութակը կ'առնէր քանի մը շարական նուագելու. մենք հիացած մտիկ կ'ընէինք: Ուրկէ՛ եւ ինչպէ՛ս հայրս ջութակ նուագել սորված էր՝ մեզի համար գաղտնիք էր: Մայրս՝ Տիրատուրեան գերդաստանէն, Տրապիզոնի յայտնի ընտանիքներէն էր. հարուստ եւ զարգացած, եւրոպական նիստուկացով ծանօթ: Դաշնակի ուսուցչուհի մը մեր տունը կու գար: Լեւոն մօրեղբայրս լաւ ջութակ կը նուագէր: Մօրենական թէ հօրենական գերդաստանիս մէջ, երաժշտութիւնը իր տեղը ունէր»: (*Հատուած՝ «Կեանքիս Գուպարը Ջութակիս Հետ» Օննիկ Սիւրմէլեան*):

Օննիկ Սիւրմէլեանը (1905) նախնական կրթութիւնն սկսած լինելով ծննդավայրի ազգային դպրոցում, Ղարասկրբի ոճրագործութիւնների մահասփիւռ ճամբաներին պատսպարուելով Մխիթարեան հայրերի որբանոց-դպրոցներում հասնում է Պոլիս: Դառնալով Կեդրոնական Վարժարանի աշակերտ, ունենալով Թէքեանի, Օշականի, Կոստան Զարեանի նման ուսուցիչներ, 1920 թուականից լըրջօրէն սկսում է ջութակի դասեր առնել տեղի նշանաւոր երաժիշտ Վահրամ Միւհէնտիսեանից:

«... Ազգային իշխանութիւնները որոշած էին բոլոր որբերը հեռացնել Թուրքիայէն, որուն առընթեր, Արմաշի վարժարանին պատասխանատուները որոշեցին վարժարանը փոխադրել Հայաստան: Կարծեմ 1919-ի վերջերը, Արմաշի 180 աշակերտներ մեկնեցան Հայաստան, իրենց կարգին՝ եղբայրս Զաւէն, Վազգէն Շուշանեանը, Զալըքեանը: Ես չուզեցի երթալ, որովհետեւ երիտասարդ, ջութակի անուանի մանկավարժ մը յանձն առած էր սիրայօժար ինծի ջութակի դասեր տալ: Ջութակի ուսուցիչս՝ Վահրամ Միւհէնտիսեան կը բնակէր Պոլսոյ արուարձաններէն Առնաւուդքէօյ: Ան յետագային Պոլսոյ երաժշտանոցին տնօրէնը եղաւ:

«Պոլսոյ մէջ, սովորութիւն էր որ հարուստ ընտանիքներ կիրակի թէ տօնական օրերը որբ մը իրենց տունը հրաւիրէին, զինք ուրախացնելու եւ օրը միասին անցընելու համար: Ղազարոսեան ընտանիքը մեր որբանոցէն ոչ շատ հեռու գտնուող Բերա թաղամասը կը բնակէր: Կիրակի մը անոնք զիս իրենց տունը հրաւիրեցին ուր ես ջութակ նուագեցի Գոհարիկ Ղազարոսեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ: Անկէ ետք, գրեթէ ամէն կիրակի իրենց կ'երթայի: 1922-ի դպրոցական տարեվերջին նշանաւոր Փըթի Շան թատերասրահին մէջ Գոհարիկն ու ես մասնակցեցանք Ազգային խնամատարութեան որոշած համերգին: Յետագային Գոհարիկը Փարիզ փոխադրուեցաւ, հետեւեցաւ երաժշտանոցի դասընթացքներուն, անուանի յօրինող ու դաշնակահարուհի մը դառնալով»: (*Հատուած՝ «Կեանքիս Գուպարը Ջութակիս Հետ» Օննիկ Սիւրմէլեան*):

1923-ից 1926 թուականը պատրիարքական հովանաւորութեամբ սովորում է Վիէննայի երաժշտական ակադեմիայում, որն աւարտելուց յետոյ մեկնում է Ֆրանսիա, նուագում Նիսի Օփերային եւ Սինֆոնիկ նուագախմբերում: Յաջորդ տարիներին՝ կեանքի ճամբաները նրան փոխադրում են Սուրիա, ապա նաեւ եօթ տարի Իրան, 1939 թուականին հաստատւում Պէյրութում: Եւ ահա այստեղ ծաւալւում է Սիւրմէլեանի բազմամեայ ու բազմակողմանի երաժշտական գործունէութիւնը -- ջութակահար մենակատար, տարբեր սենեկային համոյթների մասնակից ջութակահար, մանկավարժ, խմբավար, նուագավար: Գործունէութիւն, որ լեցնում, հարստացնում է Մերձաւոր Արեւելքի այս հայաշէն գաղթօճախի հոգեւոր կեանքը ազնիւ երաժշտութեան հնչեցումով: Գործունէութիւն, որ ոչ միայն լիցքաւորում ու զարգացնում է ազգային մշակութային կեանքը, այլեւ մեծապէս սատարում երկրի արաբ ժողովրդի երաժշտական զարգացմանը:

Սիւրմէլեան - ջութակահարի առաջին իսկ մենահամերգներից մէկի մասին, Լիբանանի «L'ORIENT» ֆրանսիական թերթի երաժշտական քննադատ Ս. Տուպին խօսելով լուրջ յայտագրի մասին, որն իր մէջ ներառել է Պախ, Վիէնեաւսկի, Ֆրանք, Ֆօրէ, Ռաւէլ, Խաչատրեան, բացայայտօրէն յիշատակում է, թէ երկերի այդպիսի բազմազանութիւնը «պատեհութիւնն ստեղծեց ցոյց տալու իր տաղանդին այլազան դիմագիծերը եւ անգամ մը եւս փաստելու, թէ այս արուեստագէտը մեր լաւագոյն ջութակահարներէն մին է»:

Եւ այսպիսի բարձր մասնագիտական գնահատութիւնն առաւելապէս ամրապնդւում է Ֆրանքի սոնատի մեկնաբանման մանրամասների ընդգծումով՝ «Ֆրանքի սոնատի մէջ - գրում է Տուպին, - որ ջութակահարին առջեւ լարուած իր բազմաթիւ թակարդներով դժուարին կտոր մըն է, արուեստագէտը կրցաւ արտայայտել այն բիւր երանգները, առանց որոնց այդ սոնատը կը կորսնցնէ իր բովանդակ արժէքը: Հնչականութեան ջերմութիւն, թէքնիքի ինքնավստահութիւն, զգացումներու անկեղծութիւնն Պ. Սիւրմէլեանին թոյլատրեցին յաղթահարել սոնատը, մեծ յաջողութիւն մը ապահովելով անոր»: Նուագակցել է Միշէլ Ջեսքինոլը:

Ոչ միայն երաժշտական ընկալումների լայն մտահորիզոնն, այլեւ ազգային քաղաքացիական խոր ըմբռնումները մղել են Սիւրմէլեանին իր գեղարուեստական մտայղացումները դրսեւորել ոչ միայն մենակատարման մէջ, այլեւ սենեկային երաժշտութեան տարատեսակներին: Եւ նա դառնում է կազմակերպիչն ու մասնակիցը «Լիբանանի երաժշտական եռեակի» ինչպէս եւ Լարային քառեակի, վերջինիս էլ տալով Կոմիտաս անունը: Եւ մէկ, եւ միւս համոյթը հիմնադրուել է 1951 թուականից. քառեակը ելոյթներ է ունեցել ոչ միայն Լիբանանում, Սուրիայում այլեւ Հեռաւոր Հարաւային

Ամերիկայում -- Ս. Փաուլօ, Պուէնոս--Այրէս եւլն.: Քառեակի առաջին ջութակ Սիւրմէլեանի միւս նուագակիցները օտարազգիներ են եղել եւ ընտրութիւնը միշտ եղել է մասնագիտական պահանջկոտութեամբ: Միեւնոյն ժամանակ որոշիչ դեր է խաղացել քառեակի անունը, քանի որ եւ այդ սրբազան անունը պիտի պահուէր իր արժանի պատուանդանի վրայ, ինչպէս արուեստի ընդհանուր մակարդակի առումով, այնպէս էլ այն իրողութեամբ, որ քառեակի յայտագրի առանցքը միշտ եղել է կոմիտասեան ստեղծագործութիւնը: Բոլոր համերգներում, ինչպիսի յայտագիր էլ ընդգրկել է այն, առաջինը եղել է Կոմիտասը, ճոխացնելով նաեւ Ալվազեանի, Աղամեանի, Ճելալեանի երկերով: Քառեակի միացնելով յաճախ դաշնամուրը, հնչեցնելով քնթէթներ, ինչպէս Զբրաշեանինը, Յովհաննիսեանինը:

«Լիբանանի Դաշնամուրային Երրեակի» կազմի մէջ Օննիկ Սիւրմէլեանի մնայուն արուեստակիցներն են եղել Լիբանանի ազգային երաժշտանոցի փրոֆ.ներ -- դաշնակահար Մ. Զեսքինովը եւ թաւջութակահար Ռ. Քուկէլը: Ընդարձակ ու հետաքրքիր յայտագիր ունենալուց բացի, որի մէջ ընդգրկուել են Պեթհովէնի, Արենսքու, Չայքովսքու, Մենտելսոնի, Շումանի, Սէն-Սանսի, Կրեչանինովի, Չեպոտարայեանի երրեակները, կատարուել են նաեւ փոխադրումներ իրենց կազմի համար և հնչեցուել վարպետութեամբ Խաչատրեանի «Գայեանէ» պալէտից մի շարք հատուածներ: Երբեմն երրեակը հանդէս է գալիս փոփոխութեամբ, իրականացնելու համար երրեակի այլ նուագարանային կազմի անհրաժեշտութիւն: Օրինակ թաւջութակի փոխարէն քլարինէթ (փրոֆ. Հոռն), կատարելու համար Խաչատրեանի այդ կազմի համար գրուած երրեակը: Ինչպէս երրեակի, այնպէս էլ քառեակի համերգներին իրենց մասնակցութիւնն են բերել Լիբանանի շատ երաժիշտներ, ճոխացնելով յայտագիրը, այն դարձնելով բազմազան ու առաւել հետաքրքրական, յաճախ լրացնելու համար յայտագրի թեմաթիք կառուցուածքը: Այդ մասնակիցներից են դաշնակահարներ Անայիս Գասապեանը, Ոսկի Յովհաննէսեանը, Պօղոս Ճելալեանը, Նորա Վարդապետեանը, Լ. Թիւթիւնճեանը, Ս. Գույումճեանը, Յ. Ֆէօթէքճեանը, Վ. Քէթէնճեանը, իր աշակերտներ՝ Վարուժան եւ Միհրան Գոճեանը, Սարգիս Վարտալեանը, երգիչ-երգչուհիներ՝ Արփինէ Փեհլիվանեանը, Է. Էլմաճեանը, Կարապետ Զատրեանը, Ս. Յակոբեանը, Ս. Գրքբեաշարեան եւ շատ ուրիշներ:

Բացառիկ բեղմնաւոր է արուեստագէտի մանկավարժական գործունէութիւնը. երեք տասնեակից աւելի տարիներ ջութակ եւ այլ է դասաւանդել Պէյրութի Գեղարուեստի Ակադեմիայում եւ Պետական Երաժշտանոցում, միեւնոյն ժամանակ լինելով դրանց աշակերտական եւ սիմֆոնիկ նուագախմբերի նուագավարը: Այս բարձր պրոֆեսիոնալ մանկավարժական գործունէութիւնը զուգակցուել է նաեւ ազգային հանրակրթական դպրոցներում եւ համազգային ճեմարանում երգ-երաժշտութեան դասաւանդման հետ:

Արժէքաւոր մանկավարժական աւանդի արդիւնքն արտայայտւում է իր տաղանդաշատ աշակերտների բարձր մակարդակով: Տասնեակների մէջ բաւական կը լինի նոյնիսկ յիշատակել նախ Վարուժան եւ Միհրան Գոճեաններին: Վարուժան Գոճեան յատկապէս իբրեւ ուսուցիչ ունենալէ ետք Սիւրմէլեանը կ'աշակերտէ Պռնեաթթիին (Փարիզ) ապա Միացեալ-Նահանգներ Իվան Կալամեանի եւ Սաշա Հայֆէցի հսկողութեամբ: Վարուժան Գոճեան կը դառնայ Ա. ջութակահարը Լոս-Անճըլըսի սենֆոնիկ նուագախմբին ապա կը ստանձնէ Եութահի նուագախմբի խմբավարութիւնն ու տնօրէնութիւնը: Սարգիս Խարտալեան նոյնքան տաղանդաւոր՝ 27 տարեկանին կը դառնայ Սիէթլ-Ուաշինկթընի նուագախմբի առաջին ջութակահար: Ճենիս եւ Քերըլ Պէյթի կը հասնին նոյնպէս նախանձելի դիրքերի, առաջինը Իսթման նշանաւոր նուագախմբի առաջին ջութակահարի դիրքին, մինչ երկրորդը՝ Սալզպուրկի Մոցարթէում նուագախմբի վիոլայի պաշտօնին: Այնուհետեւ պարբերաբար Սիւրմէլեան հանրութեան կը ներկայացնէ իր աշակերտների նորգուած փունջը հրապարակային հանդիսութիւններով: Սիւրմէլեանի մանկավարժական ոգին ծաղկեցուցած է այլ տաղանդներ՝ ինչպէս Ժորժ Փեհլիվանեան որպէս սկսնակ ջութակի աշակերտ իսկ այժմ յաջողած խմբավար, նոյնինքն իր աղջիկը՝ Ցամիկ Սիւրմէլեան այժմ ծանօթ դաշնակահարուհի, որոնք իրենց երաժշտական առաջին քայլերը կատարած են Օննիկ Սիւրմէլեանի շունչին տակ:

Կարեւոր է Սիւրմէլեանի դերը եւ իբրեւ նուագավար: Տարիներ շարունակ հանդիսանալով պետական երաժշտանոցի աշակերտական նուագախմբի մշտական ղեկավարը, յաճախ սենֆոնիկ նուագախմբի հետ ունեցած ելոյթներով, մի կողմից դաստիարակել է երաժիշտների մէջ նուագախմբային կատարողութեան անհրաժեշտ ունակութիւններ, միւս կողմից ընդգրկուն երգացանկով ունկնդիր լայն հասարակութեանը մատուցել երաժշտութեան գեղեցկութիւնն ու նրա ներգործօն ուժը:

Բազմակողմանի երաժշտի գործունէութիւնը պսակուած է նաեւ ազգային ոգու ու մշակոյթի փառաբանման այնպիսի միջոցառումներով, որպիսիք են՝ Սայեաթ Նովայի 250-ամեակին նուիրուած երաժշտական հանդիսութիւնը (1964), Կոմիտասի ծննդեան 90 եւ 100-ամեայ երգահանդէսները (1960 - 1969), Եղեռնի 50-ամեակի (1965) առիթով տրուած յիշատակութիւնը եւ այլն: Նա ղեկավարել է երգչախմբեր «Նաւասարդ», աշակերտական ու ուսանողական խմբեր, Լիբանանի ազգագրական երգի - պարի համոյթը, իր ելոյթներն է ունեցել Պաալպէքի փառատօներում, Իրանում, Լիպիոնում: Բոլոր համերգների, երեկոյթ - ցերեկոյթների, հանդէսների, առանձին ձեռնարկումների նման համայնապատկերը փայլուն վկայութիւնն է ոչ միայն մեծաշնորհ Օննիկ Սիւրմէլեանի բեղբեղուն երաժշտածաւալ գործունէութեան, այլեւ այն ողջ ժողովրդի հոգեւոր հարստութեան ու կենսածաւալ գործունէութեան, որի ազնիւ զաւակն է նա: Լիբանանում իր երկարամեայ բազմարդիւն գործունէութեան համար պարգեւատրւում է պետական «Արժանեաց Շքանշան» (1970) եւ «Սուրբ Մեսրոպ» (1973) շքանշաններով:

Վարպետն արդէն բոլորած իր կեանքի 70 տարին, գնում է Պրիւսէլ ուր ստանձնում է Երաժշտանոցի նուագարանների Թանգարանի փոխ-տնօրէնութիւնը: Այնտեղ կազմակերպում է կամերային նուագախումբ, ղեկավարում է երգչախումբ, եւ համերգներ տալիս Պելժիոյ երաժշտասէր հասարակութեան ներկայացնելով Կոմիտասի, Ալան Յովհաննէսի, Ճեպոտարեանի, Ճելալեանի երկերը, Վ. Սարգսեանի հոգեւոր երգերի փոխադրումները, եւ այլն: Վաստակաշատ երաժիշտը ապա փոխադրւում է Փարիզ եւ շարունակում է երաժշտութեանն իր խընկարկումը բերելու բազմակողմանի գործունէութիւնը...

Իբրեւ վերջաբան՝ «Կեանքիս Գուպարը Ջութակիս հետ» (Պէյրութ, 1988) շատ հետաքրքրական ինքնակենսագրական հանդիսացող գրքոյկի իմաստուն ու խորհրդանշական խորագիրն ասում է, հաստատում թէ հայ կեանքի, գոյութեան, կեցութեան իմաստը ոգու ու ոգեղէնի մէջ է: Սիւրմէլեանի կեանքը հոմանիշն է մի գոյութեան ուր կեցութիւնը գոտեմարտ է ու մրցութիւն, պայքար ու մաքառում ջութակի ու երաժշտութեան հետ, կամ դրանց միջոցով եւ կամ յանուն դրանց, որ նշանակում է գոյութիւն յանուն ոգու, ոգեղէնի, գեղեցկի, վերերկրայինի ու դրանց յաղթանակի: Անքնչելի, դժուար գերագնահատելի իմաստ ու կեանք, որ հաւասարապէս վերաբերում է եւ իր տաղանդաշատ եղբօրը՝ Լեւոն-Ջաւէն Սիւրմէլեանին, որ բանաստեղծութեամբ է մարտահրաւէր նետում բարբարոսութեանը, անբարոյականութեանը, անաստուածութեանը... Այո, կեանքի իմաստ որ հաւասարապէս պէտք է ուղղուած լինի իւրաքանչիւր ազնիւ, ոգեկորով, ճշմարիտ Հայի՝ գուպարի մէջ մտնելու համար յանուն իր ազգային արժանապատուութեան, իր ոգու անմահութեան, իր հինաւուրց սրբազան հայրենիքի վերանուաճումի:

Ց. Բ.

ՕՆՆԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

(Հատուած՝ «Կեանքիս Գուպարը Ջութակիս հետ» գրքոյկէն)

Երաժիշտի մը համար յարատեւութիւնը հիմնական է վերելքի իրագործման մէջ: Մինչ «կոչումը» եւ «նուիրումը» յաւելեալ արժանիքներ են, որոնք կը վսեմացնեն արուեստագէտը եւ ա՛լ աւելի կ'ազնուացնեն հոգին: Ահա թէ ինչու կը խորհիմ որ ան դաս մը ունի տալիք, գաղափար մը՝ յղանալիք, կամ զգացում մը պոռթկալիք: Ասոնք կը լայնցընեն մեր հորիզոնը անտարակոյս:

Իմ մէջ կոչումը եւ նուիրումը մեծապէս մղած են, որ դասական երաժշտութիւնը ընտրեմ իբրեւ ասպարէզ: Իբրեւ ջութակահար ձգտած եմ մեր պատանիներուն սորվեցնել եւ սիրել տալ երաժշտական դժուարագոյն գործիքներէն մէկը:

Երաժշտութիւնը լսողական արուեստ է եւ վերացական: Աշակերտը նոյնպէս պէտք է ունկնդրէ մեծ ջութակահարներու նուագը: «Երաժշտութիւն հասկնալը» ճշգրիտ եւ յարմար արտայայտութիւն մը չէ, որովհետեւ ան անտեսանելի և անշօշափելի է. կը զգանք միայն:

Սխալ է կարծելը թէ քանի մը տարի երաժշտական գործիք մը սորվելով ամէն ինչ վերջացած է. ո՛չ, տեղ մը հասնելու համար երկար է ճամբան: Յաճախ չեմ քաջալերած այն ծնողքները, որոնք իրենց զաւակները կը փորձեն արհեստավարժութեան մղել, մանաւանդ եթէ սովորական կեցուածք մը ցոյց կու տան պատանիին հանդէպ: Բայց միշտ քաջալերած եմ պատանի ջութակահարը դաստիարակչական գծով, երբ իր մէջ բնածին յատկութիւններ գտած եմ:

Փոքր տարիքէն պէտք է ընտելանալ երաժշտութեան կամ երաժշտական գործիքի մը. շնորհիւ բնական այն շրջապատին ուր կ'ապրի ու կը մեծնայ, ամէն փոքրիկ կարելիութիւններ ունի մշակելու իր երաժշտական ընդունակութիւնները, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս նոյնիսկ լեզուներ սորվելու կարողութիւնը: Կը հաւատամ որ երաժիշտի մը համար մտաւորական պաշարը անհրաժեշտ է:

Առանց երաժշտութեան, ժողովուրդի մը կամ անհատի մը մշակոյթը թերի կը մնայ: Երաժշտութիւնը անհրաժեշտ է զգացական կեանքին, ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ է անձնական արտայայտութեան:

Հայ ժողովուրդ կը սիրէ երաժշտութիւնը: Հայը ունի նաեւ երաժշտութիւն սորվելու, հասկնալու տաղանդ՝ ինչ որ հարկ եղած կարեւորութեամբ չի յիշուիր:

Դասական երաժշտութեան սատարելու մէջ հայ մամլոյ դերը դաստիարակչական եւ անմիջական է: Երաժշտական քննադատի մը համար հետեւողականութիւնը կարեւոր է: Պէտք է տարբեր մեկնաբանութիւններ լսելու առիթը ստեղծել, որպէսզի կարենայ հարազատ տպաւորութիւնները արտայայտել: Կը գիտակցիմ որ դժուար պարագաներու կը հանդիպի ան յաճախ:

Լսել գիտնալն ալ արուեստ է, որ կը ստացուի միայն յաճախ լսելով: Լսել, միշտ լսել:

Երաժշտութեան միջոցով կարելի է տալ ճաշակը գեղեցիկին ու բարիին. իբրեւ միջազգային լեզու ան անմիջական է ու չի կարօտիր խօսքի: Երաժշտութիւնը Հայը օտարին ծանօթացնելու լաւագոյն միջոցն է:

[illegible]

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ
ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Սվետլանա Նաւասարդեան ծանօթ անուն մըն է Ֆրանսայի մէջ, թէ տեղացի եւ թէ հայ գաղութին մօտ, քանիցս նուագած ըլլալով Փարիզ (գլխաւորաբար Քաթրա-ի յայտագրերուն) թէ գաւառը, նաեւ ֆրանսական երաժշտական շրջանակներու հրաւէրով:

Այս անգամ, դաշնակահարուհի Խօժէնի Ալեսեանի գլխաւորած Ա.Մ.Ի.-ժարտէն տը Միւզիքի նախաձեռնութեամբ է որ Հայաստանի արուեստագիտուհին պիտի ներկայանայ հանրութեան, Փարիզ եւ արուարձանները (յայտագրին մանրամասնութիւնները առանձին՝ Դ. էջ):

Իր զանազան նուագահանդէսներուն ընթացքին պիտի մեկնաբանէ Պախէն, Պրոկոֆիէւէն, Տէպիւսիէն, Պէթհովընէն, Պրահմսէն, Կոմիտասէն եւ Խօժէնի Ալեսեանէն:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՒԼԸԳԱՔՈՒԻ Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 12-ին, նշուած է Կիրակոս Քհնյ. Թոքաթլեանի ձեռնադրութեան 30-ամեակը եւ Պատրիարքի ձեռամբ իրեն շնորհուած է աւագութեան պատիւ եւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք: Երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարք, 1963-ին քահանայ ձեռնադրած էր զինք եւ զայն կոչած՝ Կիրակոս Տիգրանակերտի Եկեղեցւոյ անունէն ներշնչուած եւ կարգած՝ գաւառի հովիւ: Առ ի երախտագիտութիւն գաւառի հաւատացեալները իրենք պատրաստած են սիրոյ սեղանի համար յատուկ արեւելեան ճաշեր: Սեղանը վարած է Ս. Խաչ Դըպրեվանքի սաներէն՝ Եդուարդ Թովմասեան որ շեշտած է թէ գաւառի Հայերուն համար, Կիրակոս Քահանայ եղած է միշտ «տէր պապան»: Ապա, Ս. Սերոբեան ուղերձ մը կարդացած է, որմէ ետք խօսք առած է Արտաշէս Մարկոսեան եւ թարգմանը հանդիսացած Տիգրանակերտի համայնքին երախտագիտական զգացումներուն ու իր եղբօր՝ Մկրտիչ Մարկոսեանի «Մեր այդ կողմերը» հատորէն հատուածներ կարդացած է: Այդ առթիւ, Կիրակոս Քահանայ յիշեցուցած է ներկաներուն որ Մարկոսեաններու հայրն էր, 25 - 30 տարի առաջ արտօնութիւն առնողը որպէսզի պաշտամունք կատարուի Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս Եկեղեցին: Նախապէս Եկեղեցին իբրեւ զօրանոց, շրջան մըն ալ Սիւմէրպանքի որպէս պահեստանոց գործածուած է: Հոգեւոր եղբայրներու անունով, արտայայտուած է Գրիգոր Ա. Քահանայ Տամատեան: Խօսք առած է օրուան յոբելեարը, ծանրացած է Տիգրանակերտէն ունեցած իր յուշերուն վրայ: Յանուն կրօնական ժողովին, Մեսրոպ Արք. խօսք առնելով, դրուագ մը պատմած է իր առաջին ուխտագնացութենէն, 1977-ին երբ դեռ սարկաւագ էր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԹԵՀՐԱՆԻ Հ. Մ. Արարատ կազմակերպութեան սրահին մէջ, Թեմիս առաջնորդ՝ Արտակ Արք.ի կեանքի կոչած յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 8-ին տօնուած է իսլամական յեղափոխութեան 15-րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են առաջնորդէն զատ, Իսլամական Խորհրդարանի անդամ՝ Բահոնար, Վարդան Վարդանեան, Հայաստանի Իրանի գործավար՝ Վահան Բայբուրդեան, դպրոցներու տեսուչներ, հայկական միութեանց ներկայացուցիչներ, «Ալիք»ի արտօնատէրը եւայլն, եւայլն: Արտակ Արք.ի «Դահէ աֆջր»ի առիթով հրապարակած ուղերձի ընթերցումէն ետք, Թեմական Խորհուրդի փոխ-ատենապետը՝ Է. Բաբախանեան, պարսկերէն, փոխանցած է Խորհուրդին խօսքը: Հայերէն եւ պարսկերէն երգերէ ետք, խօսած է հիւսիսային իրանահայութեան երեսփոխան՝ Վարդան Վարդանեան: Վերջին խօսքը արտասանած է Բահոնարը որ շեշտած է. -- «Շնորհակալ եմ հայ քոյրերուն եւ եղբայրներուն, որոնցմէ անցնող 5 տարիներու ընթացքին բարիքէն զատ, ուրիշ բան չենք տեսած»:

ՖԷՐԻՔԻՒՂԻ Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ, Պատրիարքական Փոխանորդ՝ Շահան Արք.ի հանդիսապետութեամբ ոգեկոչուած է Վարդանանց տօնը: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, սիրոյ սեղանի մը շուրջ հաւաքուած են Ալաճաճեան սրահին մէջ, ուր հաճելի մթնոլորտ մը տիրած է: Խօսք առած է նախ Արտաշէս Սրկ. Նշանեան, (Ամերիկայէն), որ բաղդատական մը ըրած է Ամերիկայի եւ Պոլսի եկեղեցական արարողութիւններուն եւ իր ուրախութիւնը յայտնած որ Վարդանանցի առթիւ Պոլիս գտնուած է: Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք. Սվաճեան:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փիէր Փելատօ կեդրոնի Փիէր Մերքիւր սրահին մէջ, Յունուար 23-ին Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Նայիրի» եւ «Նայիրիկ» պարախումբերը յաջող ներկայացում մը տուած են 600 հանդիսականներու ներկայութեան: Յայտագրի գործադրութենէն առաջ, բացման խօսք արտասանած է «Թէքէեան»ի վարչութեան ատենապետը՝ Կարօ Բարաղամեան:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԻՋԻՆՔ

Մարտ 9-ին, Չորեքշաբթի Միջինք է:

Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, Արեւագալի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN - LIVRY

La Section «*Dirouhi Missakian*» recevra l'Association

" CHENE "

le Samedi 5 Mars à 20h30

17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan

Lors de cette soirée, "CHENE" présentera ses réalisations et ses projets au *Zanguezour* et au *Karabagh*.

— Entrée libre —

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇ

Կապ. Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կազմակերպած է Միջինքի ճաշ, Չորեքշաբթի, Մարտ 9, կէսօրուան ժամը 12-ին, յաւարտ Արեւագալի արարողութեան Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տունը

126, ave. Roger Salengro, Villeurbanne

ներկայութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

78 -- 88 -- 92 -- 51

կամ՝

72 -- 35 -- 15 -- 86

Ճաշագինն է՝ 50 *Ֆր.*:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 5--ին, ժամը 10--ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue. 75009 Paris

Կարեւոր օրակարգ:

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE

D'ISSY-LES-MOULINEAUX — CLAMART — MEUDON

vous convie à un

GALA ARTISTIQUE

au profit

du Fonds Arménien de France

sous le haut patronage de M. *ANDRE SANTINI*

Député - Maire d'Issy-les-Moulineaux, Ancien Ministre

et sous l'égide des EGLISES APOSTOLIQUE ET EVANGELIQUE

LE DIMANCHE 6 MARS A 15 H

Dans la Salle du Palais des Arts et des Congrès d'Issy-les-Moulineaux avenue Victor-Cresson (M° Mairie-d'Issy)

Au programme :

EVELYNE ALTOUNIAN — LA CHORALE DARON —

L'ENSEMBLE ARMENIEN NAVASART

Diaporama sur le Gazoduc Iran — Arménie commenté par

BEDROS TERZIAN

Président du Fonds Arménien de France

— Participation aux frais —

SABERTOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS

VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN

VOL CARGO MENSUEL

NOUVEAU

SERVICE PLUS

LA SOLUTION CONFORT ET DES PRIX COMPETITIFS

POUR TOUTES AUTRES DESTINATIONS

RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL.

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 94

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

Մեծ-մայրերու եւ Մեծ-հայրերու

մեծարանքի հանդիսութեան

Կիրակի, Մարտ 6, ժամը 15-ին

Մշակոյթի Կեդրոնի Արծրունի Զօրաչեան սրահին մէջ:

Հաճելի անակնկալներ եւ ճոխ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

●

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու

ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի շրջանի

ՄԻՋԻՆՔԻ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին

Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12·30--ին

Սահակ -- Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զօրաչեան սրահին մէջ

339, avenue du Prado

MARSEILLE 8e

Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10--էն առաջ

հեռաձայնելով՝

42 -- 03 -- 05 -- 63

կամ՝

91 -- 77 -- 84 -- 70

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանէն վկայուած հիւանդապահուհի մը աշխատանք կը փնտռէ (հիւանդ խնամել եւայլն):

Հեռաձայնել՝ Տիկին Սեդա Բաղալեան

40 -- 85 -- 99 -- 08

Soirée - Disco

l' U. G. A. B. — JEUNES

organise

UNE SOIREE EXCEPTIONELLE

le Samedi 5 Mars à partir de 22h30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Prix unique : 70 F. (avec 1 consom.)

Tenue correcte exigée.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան մասնաճիւղը եւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ձեզ կը հրաւիրեն ճաշի մը ուր պիտի ճաշակէք հայկական աւանդութեանց համաձայն պատրաստուած, Մեծ Պահքի շարք մը կերակուրներ:

Շաբաթ, Մարտ 5, երեկոյեան ժամը՝ 20-ին Մշակոյթի Տան մէջ

126, avenue Roger Salengro, VILLEURBANNE

Նուագ եւ հայկական մթնոլորտ:

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք՝

78 - 93 - 57 - 43 *թիւին:*

Ճաշագին, ներառեալ խմիչք եւ սուրճ 50 *Ֆր.*:

Connaissance des valeurs arméniennes

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Samedi 12 Mars à 20h30

au Palais du Travail

— Salle des Conférences —

9, Place Lazare Goujon

69100 Villeurbanne

Derrière la Mairie, à côté du Théâtre TNP

HOMMAGE AU GRAND POETE CONTEMPORAIN ARMENIEN

HOVHANNES CHIRAZ

1914 — 1984

à l'occasion du 10ème anniversaire de sa mort

PRESENTATION DU POETE

En français	*En arménien*
HASMIG KEVONIAN	*MOVSES BETCHAKDJIAN*
Directrice de la MCA d'Alfortville	*Ecrivain de Paris*

DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE

En français	*En arménien*
ALBERT ANDONIAN	*EMMANUEL TACHDJIAN*
de Moscou	*de Romans*

CHANTS

VARTKES VARTANIAN

ORGUE

SONIA VARTANIAN

de Valence

— Participation aux frais : 25 Frs. —

L'A.M.I. DU JARDIN DE MUSIQUE

Svetlana NAVASSARTIAN

Pianiste

en tournée en Europe du 6 au 31 Mars

Saint Pierre de Vouvray — Le Moulin d'Ande (27)

DIMANCHE 6 MARS à 15h30

Bach, Prokofiev, Debussy, Alécian.

(Tarif plein : 80 F. — Réduit 60 F. Déjeûner et concert 160 F.)

Montrouge — Fondation Espace Perret

MARDI 8 MARS à 20h30

Beethoven, Prokofiev, Brahms, Komitas.

(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)

Bois Colombes — Salle Jean-Renoir

SAMEDI 12 MARS à 20h30

Beethoven, Prokofiev, Brahms, Komitas.

(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)

Champs-sur-Marne - Château de Champs

DIMANCHE 13 MARS à 11h

Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.

(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)

Paris - Salle Cortot

DIMANCHE 20 MARS à 17h

Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.

(Tarif Plein : 150 F. — Réduit : 90 F. Groupes : 75 F.)

Courbevoie - Salle des Mariages

JEUDI 31 MARS à 20h45

Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.

(Tarif Plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)

Réservations : FNAC et Virgin.

MASTER CLASS

MERCREDI 6 AVRIL à 18h30

au Salon de Paris - 9, rue Beaujon Paris 8e

Réservations :

l'A.M.I. du Jardin de Musique

Tél. : 47. 68. 30. 20 - Fax : 43. 33. 21. 33.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏ 5
SAMEDI 5 MARS 1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5.00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.276 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.276

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ այս անգամ ալ նահանջեց, այն տխուր տպաւորութիւնը ձգելով թէ «կանխորոշումներ» կուտայ, փորձի համար, եւ երբ ամբոխը փողոց իջնէ, յետքայլ կը կատարէ, ամբողջովին (Ֆալու օրէնքի պարագան) կամ մասնակի: 9-էն 15 հազար էր ցուցարարներու թիւը ըստ կողմերու (ոստիկանութիւն եւ կազմակերպիչ), Մարտ 3-ին, բողոքելու համար ՍԻՓ-ի դէմ որ մկրտուած է սմիք-երիտասարդ դժգոհ ձգելով Պալատիւրը: Ինչպէս գրեցինք, կասեցնելու համար, գլխաւորաբար, երիտասարդներու գործազրկութիւնը, Պալատիւր հրապարակ հանեց այդ ՍԻՓ-ը (արհեստի ներմուծման պայմանագրութիւն) որ կը նախատեսէր ՍՄԻՔ-ի 80%-ի աշխատավարձք մը պաք+2 ունեցող երիտասարդի մը եւ այս մէկ տարուան համար: Քիչ մը ջուր խառնելով իր գինիին, Մարտ 3-ի հանդիպումին, որ հինգ ժամ տեւած է, Պալատիւր մերժած է բոլորովին հրաժարիլ իր ՍԻՓ-էն եւ ճշդած է որ փոխանակ ՍՄԻՔ-ի 80%-ի, արհեստին մարզին համապատասխան պայմանաւորուած աշխատավարձքի 80%-ը ըլլայ եւ երբեք ՍՄԻՔ-էն վար: Սէ - Ժէ - Թէ-ն բանակցութեանց սեղանը ձգած գացած է: Ոչ մէկ բան լուծուած է այս ձեւով, քանի այս նոր կարգադրութիւնը կը վերաբերի վկայեալներու, մինչ վկայական չունեցողներուն միշտ ՍՄԻՔ-ը կը մնայ որպէս հիմ: Խորքին մէջ, աջ թէ ձախ, ոչ մէկը գործազրկութեան առաջքը կրնայ առնել եւ երբ աջ իշխանութեան գլուխն է ձախը թողէ մը կը ստեղծէ մոռնալով որ իր օրով աւելի քանի մէկ միլիոն գործազուրկ աւելցաւ Ֆրանսայի մէջ եւ իր լուծումներն ալ երիտասարդներուն համար (ԹԻՒՔ եւայլն) աւելի յաջող չէին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Խորհրդարանը որ վեց քիւրտ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութիւնը ջնջած էր Մարտ 2-ին, ցանկը երկարած է երկու նոր ջնջումով: Սելիմ Սատաք, նաեւ քիւրտ է եւ անդամ ՏԵՓ կուսակցութեան, իսկ Հասան Մեզարճը իսլամապաշտ կուսակցութեան: Առաջինը նոյն ամբաստանութեան տակ է, այսինքն՝ «Անջատողականութիւն եւ Հայրենիքի դաւաճանութիւնը», երկրորդն ալ կը հետապնդուի Աթաթիւրքի յիշատակին դէմ նախատինքի համար: Վերջին ամիսներուն քրտամէտ ՏԵՓ կուսակցութեան 66 ղեկավարներ, մէկը՝ երեսփոխան, սպաննուած են եւ քանի մը ոճրափորձ ալ գործուած է Անգարայի իր կեդրոնատեղիին դէմ: Այս դէպքերը պատահեցան թաղապետական ընտրութիւններու նախօրեակին (Մարտ 27), ինչ որ ստիպեց կուսակցութիւնը քաշելու իր մասնակցութիւնը: Թուրք պատժական օրինագիրքին թիւ 125 յօդուածին համաձայն, եօթը քիւրտ երեսփոխանները կրնան մահուան դատապարտուիլ: Գալով իսլամապաշտ երեսփոխանին 20 տարի բանտարկութեան պատիժ մը ենթակայ է: Ծնած ըլլալով կեդրոնական Ասիա, «Քեմալի որդի» չէր նկատեր ինքզինք, մինչ Աթաթիւրք «բոլոր Թուրքերու հայրն է»: Իրենց ընկերներու ճակատագրէն խուսափելու համար, քիւրտ միւս երեսփոխանները Ազգ. Ժողովը մնացած են եւ իրենց ձերբակալութիւնը տեղի չէ ունեցած շնորհիւ ընկերվարական երեսփոխան՝ Սեկոլէն Ռոյալի ներկայութեան: Ան դեսպանատունը եւ Էլիզէ դիմած է, որոնց միջամտութիւնը թրքական իշխանութեանց մօտ իր դերը կատարած է եւ ապահովութիւն տրուած է որ յարձակում պիտի չգործուի:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ խոստացած է մինչեւ Շաբաթ օր (Մարտ 5) վճարել 20 միլիոն տոլար այն մէկ միլիառին վրայ, զոր կը պարտի Ռուսաստանի կազի իր ներածումներուն համար: Արտադրող՝ Կազփրոմը սպառնացած էր դադրեցնել հայթայթումը, եթէ պարտքը չվճարուի: Ուկրանիա օրական 205 միլիոն խորանարդ մեթր կազ կը ստանայ: Սպառնալիքը ի զօրու էր նաեւ Բելառուսիոյ համար որ 240 միլիոն տոլար կը պարտի:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Բաժակներու Բաժակի մրցաշարքի քառորդ աւարտականներուն երթի մրցումին, Փարի - Սէն - Ժերմէն 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթեց Մատրիտի մէջ, տեղւոյն Ռէալին: Նոյն շարքին մէջ, Ամսթերտամի Աժաքսը հաւասար 0 - 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց իտալական Փարմային հետ:

ԵԱՆ ՓԻԱՅԻ սպանութեան կապակցութեամբ, ձերբակալուած անձերէն երկուքը քննութեան տակ առնուեցան որպէս կարծեցեալ մարդասպանները Վառի երեսփոխանուհիին: Ենթակաները կ՚ուրանան եւ ոճիրին ժամուն այլ վայր գտնուելու վկայութիւններ կը բերեն (ալիպի), բայց, բաւական ծանր փաստեր կան: Մնաց որ այս երկուքը, եթէ հաստատուի, միայն գործողներն են եւ հարցը այն է թէ ապսպրողը ո՞վ է:

ՊԱՐՍԻԿ մը, ծագումով Հրեայ, 78 տարեկան կախաղան հանուած է որպէս լրտես՝ «ի նպաստ սիոնականութեան»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՔՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Նախորդ օրը գրելէ ետք թէ Ալիեւ առայժմ մերժած է ռուսական զօրքեր ընդունիլ ազրպէյճանական հողերու վրայ, Մարտ 4-ի թերթերը երբեմն Ա. էջի ցնցող խորագիրներով կը յայտնեն թէ ռուս զինուորական միաւորներ սկսած են հասնիլ Ազրպէյճան: Տեղեկատուութեան համաձայն, այդ միաւորները նպատակ ունին «ապահովութեան գօտիներ» սահմանելու, բախումի 35 շրջաններու մէջ:

Ռուսական մամուլէն առնուած լուրերու համաձայն, այդ գօտիներուն մէջ ազրպէյճանցի, հայ դէտերու քով Ղարաբաղէն ալ ներկայացուցիչներ պիտի գտնուին. բոլորը զետեղուած պիտի ըլլան ռուս զինուորականի մը ղեկավարութեան տակ:

Միւս կողմէ, Ազրպէյճանի մէջ քաղաքական մթնոլորտը բաւական լարուած է. չորս օր առաջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին «Ժողովրդական Ճակատ»ի կեդրոնատեղիին մէջ զէնք, զինամթերք գտնուած ըլլալու լուրերը գլխաւոր պատճառը եղած էին կացութեան լարումին. ամբաստանուած նոյն ճակատին ղեկավարները պնդած են թէ գրգռութեան փորձ մըն է եղածը, մինչ երկրին դատախազն ու Ներքին նախարարը մամուլի ասուլիսի մը յայտնած են թէ «Ժողովրդական Ճակատը» կը ծրագրէր Մարտ 5-ին պետական հարուածի մը ձեռնարկել:

Թուրքիա այնպէս կը թուի որ շատ չէ ախորժած ռուս զինուորներու ազրպէյճանական գօտիներ մուտքէն ու կը փափաքի որ նման քայլ մը առնուի Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի շրջանակին մէջ ու որպէս դէտ զրկուին բազմազգ ուժերու տարրեր:

ԱՐՑԱԽ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԵՏ ԿԸ ՄՂՈՒԻՆ

Շարունակելով խախտել հրադադարը, ազրպէյճանական ուժերը յարձակման անցած են: Վերջինը՝ Հորադիզի ուղղութեամբ Հինգշաբթի օր եւ Ուրբաթ առտու (Մարտ 4) Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն, ազրպէյճանական ուժերը ոչ միայն ետ մղուած էին այլեւ հայկական ուժերը երկու գիւղեր գրաւած (անմարդաբնակ գիւղեր են այլեւս): Նոյն օրուան «Լիպերասիոն»ը կը գրէր թէ աւելի քան 70 Ազրպէյճանցի սպաննուած են, նաեւ 4 Հայեր մեռած եւ 15 ուրիշներ ալ վիրաւորուած էին: Այս նոյն տեղեկութիւնները կուտար նաեւ «Արմէնփրէս» որ կ՚աւելցնէր հետեւեալ մանրամասնութիւնները. — Հայաստան եւ Ղարաբաղ ընդունած են Փետրուար 18-ին, Մոսկուայի մէջ, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան Նախարար Գրաչովի նախաձեռնութեամբ ստորագրուած քառակողմ արձանագրութիւնը Ղարաբաղեան հակամարտութեան քաղաքական կարգաւորման վերաբերեալ, սակայն փաստաթուղթը ստորագրած Ազրպէյճանը իր շարունակական յարձակումներով վտանգի տակ կը դնէ հրադադարի կարելիութիւնը, յայտարարած է մամուլին, Նախագահի օգնական՝ Լեւոն Զուրաբեան, որ ժամանակաւոր կերպով ստանձնած է մամուլի քարտուղարի պաշտօնը:

Փաստաթուղթը հիմնուած է հայկական կողմի այն սկզբունքին վրայ որ նախ եւ առաջ պէտք է հրադադար հաստատուի, որու կը յաջորդեն միւս քայլերը: Ըստ արձանագրութեան նախ կը հաստատուի ռազմաճակատի գիծը տուեալ պահու կացութեամբ, որմէ ետք կ՚իրականանայ հակամարտող կողմերու զօրքերու նահանջը 10 - 15 քիլոմեթր: Յաջորդ քայլով, կը ստեղծուին քառակողմ համատեղ պահակախումբեր որոնք բաժանումի գօտին մէջ կ՚ապահովեն բաժնողի եւ դէտի դեր: Այդ պահակախումբերու ղեկավարման եւ հրադադարի հսկողի համար, նոյն սկզբունքով կը ստեղծուի նաեւ միացեալ սպայակոյտ: Երրորդ հանգրուանով կը քննուի քաղաքական կարգաւորման հարցը:

Լ. Զուրաբեան շեշտած է նաեւ որ խնդիրը ռազմական միջոցներով լուծելու Ազրպէյճանի քաղաքականութիւնը պարտութիւն կրած է, հակամարտութեան ներկայ հանգրուանին անկարելի է որեւէ արդիւնքի յանգիլ առանց բաժանարար ուժերու եւ Ռուսաստան միակ տէրութիւնն է որ պատրաստ է այդ դերը կատարելու: Հայաստան եւ Արցախ կ՚ողջունեն այս միջնորդութիւնը եւ Ռուսաստանի վճռակամութիւնը արդիւնքի հասնելու:

Մարտ 3-էն 4 լուսնալիք գիշերը փոքր կրակոցներ ալ եղած էին Քելպաջարի շրջանը:

Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ — ՍՏՈՒՊԻՇԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 2-ին Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի լիազօր դեսպան Վլադիմիր Ստուպիշինը, որու հետ խօսած է հայ - ռուսական յարաբերութիւններու առնչուող հարցերու մասին: Ընդունելութեան ներկայ եղած են նաեւ Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեան, Նախագահի յատուկ դեսպան, ազգային ապահովութեան պետական վարչութեան պետի պաշտօնակատար Դաւիթ Շահնազարեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԵԳԻՊՏՈՍ ԹՌԻՉՔՆԵ՞Ր

«Ալ Հայաթ» թերթի թղթակիցը կը գրէ Գահիրէէն որ Հայաստանի եւ Եգիպտոսի միջեւ առեւտրական համաձայնութիւն մը ստորագրուած է Մարտ 3-ին, մէկ կողմէ Եգիպտոսի Արդիւնաբերութեան նախարար Իպրահիմ Ֆաուզիի, միւս կողմէ հայկական պատուիրակութեան պետ՝ Ռոտոլֆ Սիմոնեանի կողմէ: Ըստ այս համաձայնութեան, Եգիպտոսի ի մօտոյ մնայուն գրասենեակ մը պիտի բանայ Երեւանի մէջ, զարգացնելու համար իր արտածումները կովկասեան շրջանի մէջ, մասնաւորաբար «Հայաստանի դրացի երկիրներու ուղղութեամբ»: Այս գրասենեակը պիտի բացուի Եգիպտոսի ճարտարարուեստի համադաշնակցութեան կողմէ: Միւս կողմէ, Հայաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ պիտի բացուին միացեալ կեդրոններ՝ առեւտրական սենեակներու ձեւով: Երեւանի եգիպտական գրասենեակը «տուեալներու պանք» մը պիտի գոյացնէ նաեւ, նախկին Խորհրդային Միութեան անդամ երկիրներու տնտեսութիւններուն մասին:

Նոյն առիթով, Հայաստան եւ Եգիպտոս օդանաւային կապեր հաստատելու նպատակով համաձայնութիւն մը ստորագրած են: Կը նախատեսուի որ նախ թռիչքներ կատարուին «չարթեր» օդանաւներով՝ երկու երկիրներու միջեւ գլխաւորաբար առեւտրական նպատակաւ (արտածում — ներածում), ապա այս թռիչքները վերածուին կանոնաւոր ճամբորդական գիծի մը երկու մայրաքաղաքներու միջեւ:

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

Ինչպէս գրած էինք(*) հեռացատքի Եւրոպայի զոյգ մրցանիշներու տէր Ռ. Էմմիեան կը մասնակցէր Ֆրանսայի ախոյեանութեան խաղերուն: Մարզիկը շնորհիւ իր 7.73 մ. ցատքին՝ առաջին հանդիսանալով հանդերձ, Ֆրանսայի ախոյեանութեան տիտղոսը զիջած է երկրորդ հանդիսացող մարզիկին (7.71 մեթր), տրուած ըլլալով որ Էմմիեան չէր որակուած Ֆրանսայի ախոյեանութեան գծով: Պարզուած է որ հարկ է երկու տարի սպասել այդ որակումին արժանանալու համար: Միւս կողմէ, Ռ. Էմմիեան կը պատրաստուի Մարտ 12-13-ի սրահի մէջ աթլէթիզմի ախոյեանութեան, որ տեղի կ՚ունենայ Փարիզ. հայ մարզիկը ըսած է թէ յոգնած կը զգայ ինքզինք: Աթլէթիզմի Հայաստանի Դաշնակցութիւնն ալ այս օրերուն պէտք է յայտարարէ թէ ուրիշ հայ մարզիկներ ալ կը մասնակցի՞ն այս մրցաշարքին:

(*) Տե՛ս. «Յառաջ», Փետր. 25:

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (191) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

Անսովոր երեկոյ բանաստեղծութեան — Ա. ԱԼԻՔԵՄԱՆ

Բեմը, ժամանակը, խաղն եւ Ու. Սարոյեանը — ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

L'anniversaire de la «Fabrica» — Ch. MATOSSIAN

ԹՈՒՂԹ ՈՒ ԳԻՐԷ «ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ»Ն

Հայաստանի մէջ միջոցներու չգոյութիւնը ժխտող ամէնէն պերճախօս փաստն է մամուլը: Զարմանալի պիտի չըլլայ իմանալ թէ նոյնիսկ այդ բնագաւառին պատասխանատու ղեկավարութիւնը չի գիտեր անկախութենէն ի վեր լոյս աշխարհ եկած մամուլի անուններուն ճշգրիտ թիւը: Ամէն մտայնութեան, ամէն ճաշակի, ամէն տեսակի քմահաճ ծաղում առած թերթերու բաւական գունաւոր աշխարհ մըն է ան, ուր սակայն յայտնուած բազմութեան հետ խոտոր համեմատական է որակը: Քիչ են լուրջի առնուելիքները, ընթերցողները, ամէն լարերով ճգնաժամու մէջ գտնուող ժողովուրդի մը:

Խոտոր համեմատական է նաեւ մամուլի ամէն մէկ թիւի մէջ դժուարութիւններու մասին արդար տրտունջներու հետ սա կամ նա առաքելութեամբ ասպարէզ իջնող նոր թերթերու յաճախակի յայտնութիւնը: Հեռուէն դժուար է ճիշդ մեկնաբանել այս հակասութիւնը. արդեօք, խակայէ՞ս ընթերցողի հաւատքով այդքան շատ մարդ կայ երկրին մէջ որոնք կ՚արհամարհեն դժուարութիւնները, թէ չահաբեր ձեռնարկութիւններու շարքին կը պատկանի մամուլը հոն. անկարելի չէ այս վարկածն ալ, զոր թերեւս պէտք է նկատի ունենալ որպէս լուրջ դրդապատճառ: Ի վերջոյ, Հայաստանի մէջ այնքա՞ն բազմաթիւ են արեւմուտքի ընկալեալ կանոններէն փարատուած մարդերը որ մամուլին ալ կրնայ իւրայատուկ երջանիկ ճակատագիր վիճակած ըլլալ, արժէքներու, չափանիշներու համատարած այդ վերիվայրումին մէջ...:

Այս անդրադարձներուն տեղի տուաւ «Երկիր Նայիրի» շաբաթաթերթին յայտնութիւնը Փետրուարի առաջին շաբաթը: 16 մեծադիր էջերով, ան կը ներկայանայ որպէս «հասարակական, քաղաքական, մշակութային պարբերական»: Ա. էջին ճակատին, թերթին անունը արձանագրուած է նաեւ կիւրեղեան տառերով ու լատինատառ: Ա. թիւը կը կրէ Փետրուար 4 թուականը: Լոյս կը տեսնէ 5000 տպաքանակով, «Իմաք» հայեւիտարական փոխադրութեան ձեռնարկութեան նիւթական հովանաւորութեամբ. գլխաւոր խմբագիրն է Վարդգէս Պետրոսեան:

Այս անունը ինքնին պատճառ է որ յատուկ ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան արժանանայ թերթը: Մամուլի ու գրական աշխարհին ամէնէն ծանօթ անուններէն է Վ. Պետրոսեան: Ա. մարդի իր գործունէութեան գլխաւոր շրջանը կը կազմեն «Գարուն» ամսագրին խմբագրութեան տարիները, իսկ երկրորդին մէջ ունի իւրայատուկ տեղ իր վէպերով, թատերախաղերով ու այլ գործերով:

Թերթին խմբագրութիւնը առաջին թիւին մէջ իրապաշտօրէն «Ե՞ւս մի նոր թերթ. դժկամ քմծիծաղ կը տայ ընթերցողը» խորագրուած սիւնակին մէջ իր ծնունդը կը բացատրէ հետեւեալ նպատակով. -- «Պարզապէս մի կտոր հայելի լինել, դրուած՝ այսօրուայ հայ իրականութեան խաչմերուկում»: Այսուհանդերձ, այս առաքելութիւնը արդարացնող քիչ բան կայ յառկապէս նոյն, առաջին թիւին մէջ: Հետաքրքրական են ժամանակակից մեր պատմութեան սկզբնակէտէն՝ 1988-էն փաստագրական այն էջերը ուր տրուած է թերթին խմբագրին ելոյթը նոյն տարուան Յուլիս 18-ին Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան նիստին: Ինչպէս ծանօթ է շատերու, Վ. Պետրոսեան անդամ էր նոյն Գերագոյն Խորհուրդին ու այդ հանգամանքը իրեն առիթ տուած էր ելոյթ ունենալ Ղարաբաղեան հարցին մասին:

Փաստագրական այլ էջի մը մէջ ալ տրուած է Սոլժենիցինի «Մեղքեր»ը քննարկող նիստին արձանագրութեան:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի ներկային հայելին ըլլալու առաջադրութեան, այս մարզին սպասկանող ամէնէն այժմէական գրութիւնը (թիւ 2) կը կրէ «Աքլորակռիւ՝ անդունդի եզրի՞ն...» խորագիրը: Հոն նիւթ կ՚ըլլայ Մանուչարեան -- Սիրադեղեան բախումը. «Երկիր Նայիրի»ն արդարօրէն գիտել կուտայ թէ «այդ «աքլորակռիւ»ն անդունդի եզրին է եւ նման կռուփ ամենատրամաբանական վախճանը յաճախ այն է լինում որ ե՛ւ յաղթողները, ե՛ւ պարտուողները միասին յայտնւում են ... անդունդի յատակին»:

Ասոնցմէ զատ, պարբերաթերթին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէ երգիծանքի չէշտը. այս մասին օրինակ են Հայաստանեան մամուլէն չորս թերթերու խմբագրութիւններուն անունով գրի առնուած «Ծընընդեան օրուայ հնարաւոր բարեմաղթութիւններ»ու հատուածները:

Բարի երթ մաղթելով «Երկիր Նայիրի»ին, պիտի ուզէինք որ անոր խմբագրութիւնը հայ իրականութեան ներկային հայելի ըլլալու իր առաջադրութեան մէջ, միայն տօնական օրերու բացառիկ ընդունելութիւն չվերապահէ այն հարցերուն որոնց արդար պոռթկումի դաշտն է առաջին թիւին մէջ, «Ազգ»ի խմբագիր Յ. Աւետիքեանի ստորագրած «Հայաստանը միայն Հայաստանցիների՞ն»... խորագրուած գրութիւնը:

Կը մնայ որպէս յետ գրութիւն աւելցնել թէ այս պարբերականին երեւումն ալ բան չէ փոխած, հայաստանեան մամուլին մէջ խեղագրութիւնը ուղղագրութեամբ փոխանակած միակ անուն՝ «Ազատամարտ»ի տխուր առանձնութենէն...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻ՞Ն...

Դիտելով նախորդ տարուայ վերջին եւ այս տարուայ առաջին ժամերի ամանորեայ հաղորդումները հայկական հեռուստատեսութեամբ, մեծ յուսախաբութիւն ապրեցի ոչ միայն հումորի, ճաշակաւոր երգիծանքի, կարգին երաժշտութեան բացակայութիւնից, այլեւ մի զարմանալի մոռացումից որ, ուզում եմ հաւատալ, իսկապէս մոռացում էր: 4.5 ժամ տեւած «տօնական» ծրագրում, բացի մէկ տխուր բացառութիւնից, սփիւռքահայութիւնը մեր ժողովրդի աւելի քան կէսը, չյիշատակուեց: Ոչ Հանրապետութեան նախագահի եւ ոչ իսկ Ամենայն Հայոց հայրապետի ամանորեայ պատգամներում չնշուեց Սփիւռքը, Սփիւռքահայութիւնը: Նոր տարուայ բարեմաղթութիւններից, յանձնարարութիւններից, նոյնիսկ մտահոգութիւնից ոչ մի փշուր մասհանում չկատարուեց հեռաւոր թէ մօտաւոր Սփիւռքահայերին, նոր սփիւռքացածներին: Միակ բացառութիւնը կազմեց ծաղրական այն պատեչտախաղը, ուր ներկայացուեց «մի Սփիւռքահայ», որը վաննայի օճառափրփուրների մէջ նստած, բերնի սիկառը ծամելով, բացատրում էր մեզ, անլողաններիս, թէ ինչպէս է պէտք լողանալ...

Մի՞թէ այդ է Սփիւռքը, որ անընդհատ եւ միայն «դիմանալու» քաղցր խրատներ է տալիս մեզ: Երկրորդ՝ աւելի մտահոգիչ հարցը մի՞թէ այդքան մենակ ենք մենք, կղզիացած, կտրուած նոյնիսկ դրսում ապրող մեր արենակիցներից, մեր տարաերի, մեր գրկանքների, մաքառումների ու ոգեւորումների մէջ մենակ, մեկուսի: Եւ երրորդ՝ ո՞վ եւ ինչպէ՞ս է հոգեբանօրէն նոր պատուարներ ստեղծում մեր շուրջը, մայր երկրում գտնուող «թշուառներիս» եւ դուրսը գտնուող «երջանիկների» միջեւ:

Ամանորեայ այդ ծրագիրն անշուշտ չէր կարող այդքան ուշադրութեան արժանի լինել, լուրջի առնուել, ինչպէս ասում ենք Արեւմտահայերս, եթէ ծնունդը չլինէր մի հոգեբանութեան, մեկուսապաշտական մի մտայնութեան, որը տիրում է որոշ շրջանակների մօտ, նոյնիսկ պետական - խորհրդարանական մակարդակներում, առաւել «կոնցեպտուալ» ձեւով: Դեռ վերջերս չէ՞ր, Հայաստանի Խորհրդարանում, քաղաքացիութեան ու երկքաղաքացիութեան մասին օրէնքը քննարկելիս, երբ համապատասխան օրէնքի նախագիծը մշակող պատգամաւորներից մէկն ինքնահարցկուած հարց է տալիս՝ ի՞նչ է, Հայաստանը (Սփիւռքահայերի) հանրակացարանի՞ պիտի վերածենք, մինչ նրա գործընկերներից մէկը, մեր անկախ պետականութեան «հայրերից» մէկ ուրիշը, աւելի «նախանձախնդիր» դիրքերից պղուշացնում է Հայաստանը «խոպանի» վերածելու վտանգից, ինչպէս նախորդ քննարկումներին նախազգուշացրել էր մեր երկիրը «Թուրքմթական ճամբարի» վերածելու մահացու փորձութիւնից:

«Համմէ՞», պիտի ասէր Շահան Շահնուրը: Հայաստանը Թուրքմթական ճամբա՞ր: Ինչէկ չէ՞ր, որ լինէր համապատասխան ենթակառոյցների զարգացում, մաքուր եկամուտներ, տարբեր մշակոյթների խաչաձեւում: Խոպա՞ն: Բայց խոպան գնում են, այնտեղ փող կայ ու եկամուտ: Մինչդեռ...

Աւելի մտահոգիչն այն է, որ ըստ երեւոյթին, մանաւանդ դառնելով շուրջ երկու տարի առաջ մեր Պետութեան գլխաւորի թոյլ տուած «թեւաւոր» մէկ արտայայտութիւնից, այդ ախտաւոր մտայնութիւնը տիրապետող է նաեւ աւելի բարձր ոլորտներում, որտեղ «ներսի» եւ «դրսի» Հայերի միջեւ համեմատութեան գլխաւոր եզրը բնորոշւում է նրանց նարինջ ուտել - չուտելու յատկանիշով:

Շատ է խօսուել ու գրուել Սփիւռքը «կթան կովի» դրութեան մէջ տեսնելու ոմանց ցանկութեան մասին: Չեմ ուզում այդ ցաւոտ խօսակցութեանն անդրադառնալ: Սակայն ամբողջ ողբերգութիւնն այն է, որ Սփիւռքը, որպէս ամբողջութիւն, երեւի այնքան էլ դէմ չէր լինի Հայաստանի Հանրապետութեան համար «կթան կով» դառնալ, գիտակցաբար: Բայց, ախր, կթան կովն էլ պէտք ունի գուրգուրանքի, ուշադրութեան, մանաւանդ «իւրային» կով լինելու վարժութեան, որպէսզի օտար դաշտերում արածելուց, սեփական մսուրի առաջ որոճալուց յետոյ, իր պարտաւորութիւն-իրաւունքը համարի մայր հայրենիքին բաժին հանելը:

Ոչ, ես նրանցից չեմ, ովքեր պնդում են, թէ հարկաւոր է ամբողջ Սփիւռքահայութեանը, հէնց այնպէս, մի դիմումի վրայ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն շնորհել: Քաղաքացիութիւնը, որեւէ երկրի քաղաքացիութիւնը, իրաւունք է եւ պարտաւորութիւն: Մեր իրաւաբանների ու մասնագէտների պարտականութիւնն է սահմանել այդ իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները: Սակայն իբրեւ լրագրող իմ մտահոգութիւնն է, որ Հայաստանում կրկին տիրապետող է դառնում, ինչպէս կոմունիստների տիրապետութեան որոշակի շրջաններում, «Հայաստանը միայն Հայաստանցիներին» մտայնութիւնը: Հոգեկան այդ ինքնաշրջափակումը, որը հակառակ ծայրայեղութիւնն է 80-ական թուականներին Ազատութեան հրապարակում իշխող այն ազգ մտայնութեան, թէ ուր որ է, ահա, կը գայ Սփիւռքահայերի 70 հազարանոց բանակը, սպառնում է մեզ ազգովին, Վ. Թէքէեանի ասած՝ «փոքր ազգի» վերածելու:

Աշխարհի բոլոր Հայերը ունեն նմանութիւններ, ազգային նոյնական յատկանիշներ, որոնցից գլխաւորը նրանց նոյն հայրենիքն ունենալն է: «Հայաստանը բոլոր Հայերի հայրենիքն է»: Պարզ, պարզամիտ հաստատում է, չէ՞: Բայց ինչո՞ւ ենք բարդացնում: Եթէ այս գաղափարն ընդունենք որպէս հիմք մեր ազգային - պետական մօտեցումներին ու օրէնքներն ընդունելիս, ապա մնացածը, ինչպէս ասում են, տեխնիկայի հարց է, մասնագէտների գործ: Եւ այս նոյն մեկնակէտից ելնելով կարելի է հասնել համազգային կոնցեպցիաների, ոչ իբրեւ ոմանց կողմից յայտարարուող «համաշխարհային ազգ» կամ ուրիշների՝ «սովորական ազգ եւ պետութիւն» հակադիր ծայրայեղութիւնների, դերակայութեան կամ ստորակայութեան բարդոյթների, այլ պարզապէս որպէս՝ ուրոյն ազգ, ուրոյն ճակատագրով, բայց սովորական ու բնական ազգային ծրագրերով: Որպէս մի ժողովուրդ՝ որ վճռել է, որտեղ էլ որ գտնուի, վերականգնել իր մայր երկիրը, կայացնել եւ ամրապնդել իր պետականութիւնը, տնտեսութիւնը, մշակոյթը, բոլոր Հայերի ու նրանց բարեկամների օգնութեամբ:

Ես գիտեմ, ծանօթ եմ սփիւռքահայ գաղթօճախներում հետզհետէ կրկին գլուխ ցցող այն այլասերող նկրտումներին, որոնք Հայաստանը տեսնում են, ինչպէս մինչեւ 65-ական թթ., միայն իրենց կուսակցութեան պատուհանից, նեղլիկ լուսամուտից, որը բացել են Հայաստանի վրայ եւ այնտեղ չգտնելով իրենց միակուսակցական տիրապետութիւնը, պատրաստ են կրկին լծուելու ոգեկա՞ն հայրենիքներ որոնելու սիզիփեան աշխատանքներին: Ծայրայեղականութիւնն է դարձեալ, որ ծնունդ է տալիս նոր ծայրայեղականութիւնների:

Այդ բոլոր ծայրայեղականութիւններից առաջն առնելու լաւագոյն, գործնական կերպը «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի նման համազգային մարմինների ստեղծումն է: Այսինքն՝ ողջ Հայութեանը ազգային-պետական մեծ նշանակութեան ծրագրերի շուրջ բոլորելը: Եթէ լաւ կազմակերպենք այդ ծրագրերի իրականացումը, եթէ վեր բարձրացնենք դրանք խմբակայնութեան մթնոլորտից, եթէ պարկեշտ հաշուետուութեամբ ապահովենք դրանց կատարումը, ուշ կամ կանուխ դրսում ոչ ոք այլեւս չպիտի կարողանայ «ոգեկան» հայրենիքների կամ «կուսակցական պետութեան» միջոցով գրաւել, իսկ ներսում ոչ ոք չի պիտի համարձակուի հայրենիքն ու պետութիւնը սեփական կալուած նկատել:

Եւ քանի որ այս յօդուածը գրւում է Հայաստանում նոր թերթի՝ «Երկիր Նայիրի» շաբաթաթերթի ծննդեան առթիւ, շնորհաւորելով այդ ծնունդը, մաղթենք, որ հայ մամուլի այս նորընծայ ներկայացուցիչը դառնայ Նայիրի երկրի եւ նայիրեան մեր ժողովրդի համազգային գաղափարի կրողն ու պատգամաբերը:

ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԷ ՕՏԱՐ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆԵՐ

Տարիներով իրմէ հեռու պահելէ ետք արտասահմանեան ընկերութիւնները, Ֆրանսա այսօր դրկարաց կ՚ընդունի զանոնք: Պանք մը Ֆրանսի տուեալներով, անցեալ տարի 10 միլիառ տոլարի արտասահմանեան ուղղակի ներդրում կատարուած է: Այս գումարը որ 1992-ի մրցանիշ 12 միլիառէն քիչ պակաս է, Մեծն -- Բրիտանիոյ հետ նախընտրուած երկու երկիրներէն մէկը կ՚ընէ Ֆրանսան, ճարտարարուեստականացած երկիրներու շարքին:

Ճիշդ է որ դրամաւորման գլխաւորութիւնը Ճափոնի կը պատկանի 1990 -- 1992 կատարուած ներդրումներու մեծ յաւելումին շնորհիւ, սակայն երկիրը շատ ցած աստիճաններէ սկսած ըլլալով, տակաւին հեռու է Ֆրանսայի արտասահմանեան ներդրումներու ընդհ. գումարին հասնելէ:

80-ական թուականներուն տարբեր էր Ֆրանսայի կեցուածքը արտասահմանեան ներդրումներու տէրերուն հանդէպ: Գրեթէ կը քննադատուէին օտար դրամագլուխներ հիւրընկալող երկիրները: Սակայն անցնող տասնամեակը փոխած է կարծիքները ու Ֆրանսա մղուած՝ յատկապէս անգործութեան յարաճուն թափէն, ինք կ՚ընդառաջէ արտասահմանեան ձեռնարկութիւններուն: Հասարակապետութենէն դուրս երկիրներ որոնք Եւրոպայի մէջ եթէ ոչ նախկին թիւով, բայց աւելի մեծ գործատուներ հիմնելու հետամուտ են, առաւելութիւններ կը գտնեն Ֆրանսայի մէջ: Երկիրը կը գրաւէ կեդրոնական տեղ մը, տէր է ճամբաներու եւ երկաթուղիի արդիական ցանցերու, ձեռային որակաւոր աշխատանքի ու համեմատաբար կայուն քաղաքական ընթացքի մը: Վերջին տարիներուն այս տուեալներէն հմայուած են ամերիկեան «Հաակէն -- Տաս»ը, հարաւային զորէյեան «Տաէվօ»ն որ 1 միլիառ Փրանք պիտի ծախսէ մինչեւ 1995 ելեկտրոնիկ գործիքներու գործատուն մը հիմնելու համար Լորէնի մէջ:

Ասոնց քով կան ձախողածներ ալ. մոռցուած չէ «Հովըր»ի պարագան որ անցեալ տարի Ֆրանսայի իր արտադրամասը փոխադրեց Սկովտիա: Կայ նաեւ «Էօրօտիզնէյ»ը որ գլխու ցաւի աղբիւր վերածուած է: Ներկայիս յոյսը դրուած է սեփականաշնորհումներու վրայ. Ֆրանսական 21 հանրային ձեռնարկութիւններ պիտի սեփականացուին. հաւանաբար անոնց մէկ մասին տէր պիտի դառնան արտասահմանցիներ: Լոնտոնի «Էքոնոմիսթ» թերթը ակնարկելով կառավարութեան սեփականացումներու ծրագրին, կ՚եզրակացնէ. «Ֆրանսա կը վերադառնայ հոլովոյթի մը որմէ երբեք պէտք չէր հեռանար»:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՖԼՐԻԳԻՒՂԻ Վարդանանց եկեղեցւոյ երդչախումբին 62-րդ տարեդարձը տօնուած է Փետրուարի 13-ին։ Ցաւարտ պատարագի, Ալաճաճեան սրահին մէջ ճաշ մը տեղի ունեցած է որուն նախագահած է Գարեգին Պատուրուն։ Օրուան խօսնակը եղած է Սեդրակ Սրկ. որ անդրադարձած է Վարդանանց տօնին։ Գեղարուեստական բաժին մըն ալ տեղի ունեցած է, հուսկ խօսած է Պատրիարքը։

ՁԱՐՄԱՀԱԼԻ (Իրան) Հայ Ուսանողական Միութեան «Յ. Թումանեան» սրահին մէջ, Յունուար 30-ին, ներկայացուած է «Քաջ Նազար»ը, բեմադրութեամբ Տիկին Լորիկ Մինասեանի եւ նոյն Միութեան մանկական Թատերախումբով։

ՍՈՖԻԱՅԻ Մշակոյթի Ազգային Պալատի թիւ 12 մեծ սրահին մէջ համերգ մը տեղի ունեցած է։ Աւանդութիւն դարձած է որ ամէն ամիս «Ծննդեան տօն» կատարուի համապատասխան կենդանակերպէն մանուկներու եւ ստեղծագործ անձերու։ Փետրուար 1-ին «Ջրհոսն» երգահան Հայկաշոտ Ազասեանի երգերը մեկնաբանուած են եւ ծանօթ երգիչ - երգչուհիներու կողմէ եւ հաճելի յայտագիր մը ապահովուած են։

ԱԹԷՆՔԻ Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, Փետրուար 14-ին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Եկեղեցիներու Խորհուրդի կրթական բաժնի պատասխանատու Տիկին Թենի Սիմոնեանի (Զուիցերիայէն)։ Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է, յանուն կազմակերպիչ Եկեղեցական Տիկնանց Միութեան Տիկին Ա. Հոհարտեան, ապա խօսքը փոխանցած առաջնորդին որ ներկայացուցած է օրուան հիւրը։ Գնահատելով այն մեծ աշխատանքը զոր ան կը տանի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին մէջ, թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. ծանրացած է Խորհուրդին գործունէութեան վրայ եւ մաղթանքներ ըրած Տիկին Սիմոնեանի ապագայ աշխատանքներուն համար։ Տիկին Զալեան անդրադարձած է օրուան տօնին (Սէն - Վալանթէն), ապա խօսք առած է Տիկին Թենի Սիմոնեան։ Ան յիշած է որ մեծցած է Եկեղեցւոյ շուքին տակ եւ Եկեղեցւոյ հանդէպ իր սէրը աւելի շեշտուած է, երբ երջանկայիշատակ Խորէն Կաթողիկոս զինք ղրկած է — առաջին անգամ ըլլալով՝ կին մը — Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին մօտ որպէս ներկայացուցիչ։ Աթէնքէն ետք, Տիկին Թենի Սիմոնեան կ՚անցնէր Կիպրոս եւ Յորդանան, յետագային ալ՝ Ծայրագոյն Արեւելք։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Փետրուար 16-ին, իր մահկանացուն կնքած է լուսանկարիչ — արուեստագէտ՝ Մանուկ Ալեմեան։ Ծնած Աղեքսանդրէթ 1918-ին, կեանքին մեծ մասը անցուցած էր Լիբանան եւ վերջին 10 տարիներն ալ հաստատուած էր Մոնրէալ։ Իր արհեստին մէջ, արժանացած է զանազան մրցանակներու։ Յուղարկաւորութեան դամբանականներ խօսած են հոգեւոր հովիւը՝ Արմէն Քահանայ Իշխանեան եւ Լիբանանի ընդհանուր հիւպատոսը՝ Էլիզէ Ալար։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Փետրուար 20-ին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, փետրուարեան ապստամբութեան 73-րդ եւ արցախեան շարժումին 6-րդ տարեդարձերուն նուիրուած, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան Կոմիտէներու։ Զոյգ Կոմիտէներու անունով, բացման խօսքը արտասանած է Արտօ Գաբրիէլեան։ Խօսք առած է նաեւ Արմինէ Եաղճեան։

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 19-ին ոգեկոչուած է Կոմիտասի ծննդեան 125-ամեակը։ Բացման հակիրճ քանի մը խօսք ըրած է Այտա Ասլանեան եւ խօսքը փոխանցած Տիրան Լոքմակէօզեանի որ արտայայտուած է այն աշխատանքներուն մասին զորս կատարած էր Երեւանի Զարենց Թանգարանը պրպտելով Կոմիտասի դիւանները։ Ձոխ գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է, նուագով, երգով եւ արտասանութեամբ։

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի կեդրոնին փոքր սրահին մէջ, Փետրուար 21-ին, դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Շահան Արծրունի, նուիրուած Արամ Խաչատրեանի ծննդեան 90-ամեակին։ Երեկոյթին կազմակերպուած էր Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի հանդիսութիւններու շարքին։ Շ. Արծրունի մեծ յաջողութիւն արձանագրած է, իր նուագին հետ, Թրքերէն, բացատրութիւններ ալ տալով Խաչատրեանի ամէն մէկ գործին մասին։

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՌՈՒՍԵՐԸ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՕԹԱՆ-Ի ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ

Նորվեկիական թերթ մը «Ռուսերը կը մարզուին Նորվեկիոյ մէջ» խորագիրով, մէկզի դրած Ոլիմպիականներու խանդավառութիւնը, կ՚անդրադառնայ ՕԹԱՆ-ի ռազմափորձերուն որոնք տեղի կ՚ունենան Մարտ 21-էն 25 Նորվեկիոյ մէջ։ Միացեալ - Նահանգներու, Նորվեկիոյ, Հոլանտայի եւ Մեծն - Բրիտանիոյ հետ անոնց կը մասնակցի նաեւ Ռուսաստան, Ջլամարտի աւարտէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով։

ԽԵՂԱՆԴԱՄ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐ

Քանի մը տարիէ ի վեր Իռլանտայի եւ Անգլիոյ հարաւ - արեւելեան ծովեզերեայ շրջանին մէջ անսովորականօրէն բարձր թիւով մէկ ձեռքէ զուրկ երախաներ ծնած են։ Շատ հաւանաբար այս խեղանդամութիւնը տասը հազարի վրայ հազիւ 3 — 4 պարագայ կը ներկայացնէ։ Մինչդեռ Ուայթ կղզիին միայն Ռայտ քաղաքին մէջ 300-ի վրայ չորս մանուկներ առանց մէկ ձեռքի ծնած են։ Մինչեւ այսօր արդէն 300 դէպքեր արձանագրուած են ու բրիտանական Առողջութեան նախարարութիւնը քննութեան ձեռնարկած է ճշդելու համար երեւոյթին պատճառները։ Կը կարծուի թէ անոնց գլխաւորներն են ապականութիւնն ու շողավարակումը։

ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԵՐՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐՀԻ ԵՐԿԻ՞Ր

Ամերիկացի դատաւոր մը նոր լոյս տեսած իր հատորին մէջ կը գրէ թէ առեւտրական մարզի մրցակիցներուն դէմ յաջողութիւն արձանագրելու դժուարութիւններուն պատճառով, Միացեալ - Նահանգներ մինչեւ 2020 թուականը երրորդ աշխարհի երկրի մը մակարդակին իյնալու վտանգին ենթակայ են։ Տնտեսագէտը ու աշխարհաքաղաքագէտ հեղինակը այս եզրակացութեան հասած է համեմատելով Միացեալ - Նահանգներու եւ ճարտարարուեստականացած այլ երկիրներու բնակիչներուն տարեկան եկամուտները 1970 — 1990 շրջանին։

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-30-

ՄԱՏԻՆ ՈՒԺԸ

Ամբողջ գաղտնիքը նորաձեւութեան՝
կանանց փէշերու երկու մատ երկա՞ր
թէ՞ երկու մատ կարճ — հարցն է
կենսական։

Ամէն խնդրի մէջ նոյնն է պարագան.
իւրաքանչիւր մատ ունի վճռական
կարեւորութիւն թուաբանական։
Ահա թէ ինչու այդքա՛ն կը չատնան
մատիկ խաղցնող, մատը թափ տուող
միջամտողներ։ Ջիրենք որ դիտես՝
մատդ կը խածնես
կամ մատդ վէրքին վրայ կը դնես։
Բայց եթէ մատդ մատիդ չզարնես՝
մատերու ուժով կրնան որոշել
թէ՛ երկար թէ՛ կարճ բոլոր փէշերու
անհետացումը,
նորաձեւութեան լրիւ ժխտումը։

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

„ՌԶՆԻ"ի սրամտություններ

•

Կոնսերվատորիայի ընդունելության քննությունից անբավարար ստացած դիմորդուհին արտասուքն աչքերին հարցնում է քննող դասախոսին.

- Մի՞թէ իմ ձայնը, իրօք, ոչ մի բանի պէտք չէ։

- Ջէ՛, ինչո՛ւ, - պատասխանում է քննողը, - Ձեր ձայնը կարող է ձեզ փրկել հրդեհի կամ աւազակային յարձակման ժամանակ...

- Անունդ ի՞նչ է փոքրի՛կս, - հարցնում են մի երեխայի։
- Հօրս անունի պէս է։
- Իսկ ի՞նչ է հօրդ անունը։
- Իմ անունի պէս է։
- Իսկ ի՞նչ անունով են կանչում ձեր երկուսին։
- Նոյն անունով։

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 — 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

1909 - 1910 - 1911 տարիներուն Պոլսոյ մէջ կազմուած կամ վերակազմուած էին բարենպատակ, կրթասիրական, վարժարաններու նպաստող Միութիւններ, որոնց շուրջը հաւաքուած էին անդամ - անդամուհիներ չարունակ միջոցներ կը ստեղծէին հասոյթ հայթայթելու իրենց ձեռնարկը օրէ օր բարգաւաճեցնելու։

Գրեթէ ձմրան բոլոր տեւողութեան, կային «ի նպաստ» հանդէսներ, նուագահանդէսներ, պարահանդէսներ կամ թէյասօներ։ Նոյնիսկ երբեմն ամառն ալ դաշտահանդէս։

Այդ ամէն միութիւններուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէր Միացեալ Ընկերութիւնը. անոր ոչ ոք բան մը կը խնայէր. որովհետեւ նպատակը ամէնուն սրտին շատ մօտիկ էր, եւ թէ արդիւնքներ տուած էր գաւառներուն մէջ հաստատած վարժարաններով, խնամուած եւ կանոնաւոր։

Անոր տարեկան պարահանդէսը, դիմակաւոր եւ անդիմակ, ամէնէն փայլունը կ՚ըլլար, անմրցելին։ Բարեկենդանի Հինգշաբթին կամ Շաբաթը տեղի կ՚ունենար ան. հայ եւ նոյնիսկ օտարազգի Պոլսեցնակ ժողովուրդին զբօսանէր եւ նրբաճաշակ մասը կը սպասէր անհամբեր այդ երեկոյթին։ Ոչինչ կ՚ըլլար հոն զռեհիկ, եւ դիմակաւորներուն հսկող երիտասարդները գիտէին միշտ պատշաճութիւնները յարգել տալ։

Երբեմն կ՚երթայի այդ հանդէսներուն։

Արդարեւ ակնահաճոյ տեսարան մըն էր հայ տիկիններուն փայլըշադեղ արդուզարդերը եւ ճոխ գոհարեղէնները՝ օթեակներուն մէջ ցուցադրուած. իսկ աւելի հաճելի էր դիմակաւորներուն զուարթութիւնն ու սրամտութիւնը, թէեւ շատ աւատահոս չէր այս վերջին յատկութիւնը։

Նախարար, ծերակուտական, հայ երեսփոխան, առհասարակ հոն կ՚ըլլային ինչպէս նաեւ ծանօթ առեւտրականներ, ընտանի ըլլուածը վերջապէս։

Զարմանալին ան էր որ այդ բոլոր կարկառուն անձերուն մէջ միայն Գրիգոր Զօհրապն էր որ միշտ շրջապատուած կ՚ըլլար սրահին մէջ կամ թատերաբեմին վրայ. ամէն բանի մէջ ինքնայատուկ, պարահանդէսին մէջ ալ այնպէս էր. սիրուն դիմակաւոր կիներուն այնքան համով սրամտութիւններ կ՚ընէր, այնքան փաղաքշող ու աղի միանգամայն. քաշքշուքներ՝ որ քիչ մը լեզուին վստահող ամէն կին անոր անպատճառ կատակ մը ընելու փորձութեան չէր դիմանար։ Այն առեններ հայ կիներուն մէջ մտացի խօսակցութիւն ունեցողները չէին վխտար, եւ Զօհրապ մասնաւոր հիացում մը ունէր, (երբեմն ալ քիչ մը յանդուգն) այդ յատկութիւնը յայտ բերողներուն։ Իսկ օթեակներուն մէջ կը պատահէր որ ձանձրացողներ ալ ըլլային, դիտելով հանդերձ ժողովուրդին զուարճանալը, վարը սրահին մէջ, երբ այլեւս արդուզարդ ցուցադրելու վայելքը սպառէր։

Ամէն նուագահանդէսներէն, ընդունելութիւններէն որոնց կը հրաւիրէր զիս քոյրս, միայն մէկ հատը անմոռանալի մնացած է մտքիս մէջ, ընդհանուրէն շատ տարբեր եւ ոչ մատչելի ամէնուն։

... Ռամազանը վերջացած էր եւ արդէն Պայրամը աւետող թնդանօթները զռացած էին։ Առաւօտուն Սուլթանը պիտի ընդունէր բոլոր պետական պաշտօնէութիւնը, սկսելով նախարարներէն, մինչեւ նախարարութեանց քարտուղարները։ Անոնք ամէնքը պիտի երթային Տօլմա - Պահճէի պալատը եւ կրօնական տօնը շնորհաւորէին վեհապետին։

Այդ արարողութեան մասնաւոր հրաւէր կ՚ըլլար դեսպաններուն, անոնց ընտանիքին, եւ նախարարներու ընտանիքներուն՝ երբ քրիստոնեայ ըլլային։ Նոյն միջոցին Նորատունկեան Արտաքին Գործոց նախարար էր, Տամատ Ֆէրիտ փաշայի դահլիճին մէջ։

Մասնաւոր բարձր ամպիոնի նման տեղ մը նշանակուած էր հրաւիրեալներուն, ուրկից կարելի էր ամբողջ հանդէսը դիտել. տեսակ մը ընդարձակ թատրոնի օթեակ էր ան, թափիշով եզերուած։ Քոյրս չափազանց պնդեց եւ ընկերացայ իրեն. հազուադէպ երեւոյթ մըն էր այդ ընդունելութիւնը։

Արդարեւ Հազար եւ Մէկ Գիշերներու մէկ տեսարանն էր կարծես. մարմարէ սանդուխը ուրկից նախ վար իջանք՝ յետոյ միւս կողմէն վեր ելլելու համար, ինքնին հրաշալիք մըն էր։ Լայն էր այդ սանդուխը, ցած աստիճաններով, երկու կողմէն մարմարէ բազրիքներ, ամբողջովին ժանեակներու պէս նրբօրէն քանդակագործուած, կարծես դիւրաբեկ տերեւներ, ծաղիկներ ու այդ սպիտակութեան խառնուած թարմ նուրբ ճարխոտեր։ Իջած պահուդ այն տպաւորութիւնը կ՚ունենայիր թէ ուղղակի ծովուն մէջ կ՚իջնես. ճարտարապետութեան չնաշխարհիկ մէկ արտադրութիւնը։

Դեսպան, դեսպանուհի իրենց տեղերը գրաւած էին. մենք ալ մեզի յատկացուած աթոռներուն վրայ նստանք. ես նախ քիչ մը նեղուեցայ, այդ մթնոլորտը նոր էր ինծի համար։ Չէի գիտեր թէ ո՞ւր նայիմ։

- Վա՛ր նայէ, ըսաւ քոյրս։

Երբեք այդքան վեհաշուք սրահ, այդքան բարձր ձեղուն, այդպիսի նրբանուրբ մարմար զարդեր չէի տեսած. զարմանք կ՚ազդէր այդ ձեղունը առանց զմբէթի այդպէս կեցած, կարծես երեք չորս յարկի բարձրութիւն ունէր։

Գետինը մարմար էր, հրաշալի արեւելեան զարդերով. մէկ մեթրնոց կարմիր զորգ մը չորս բոլորէն ճամբայ կը գծէր։ Լոյսը այնպէս կ՚ողողէր այդ սրահը որ կարծես արեւը իրեն համար ստեղծուած ըլլար. ամէն բան սպիտակ, լուսափայլ. պատուհաններէն անդին կապոյտ ծովը։ Ի՞նչպէս կառուցուած էր այդ պալատը, արդեօք փերինե՞րը շինած էին։ (1)

Ծակատը դահ մը, համակ ոսկեզօծ։ Երկու կողմը թիկնաթոռներ՝ կարմիր թաւիշէ. գահին ձախ կողմը համազգեստով պալատական մը, ոսկիէ ափսէ մը ձեռքը, մէջը ոսկեթել ծոպ մը։ Այդ ծոպը պէտք էր եղեր համբուրել բոլոր շնորհաւորի եկող պաշտօնեաները, փոխանակ Սուլթանին քղանցքը համբուրելու։

(1) — Կ. Պալեան ճարտարապետն է շինած։

(Շար. 56)

Տիկին Անահիտ Գասպարեան,

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գասպարեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Մինաս Մելքոնեան եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Մարտ 5, ժամը 10·15–ին Լիոնի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

Որեւէ մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արա Ժան Պերճեանի (Պըլէզիքճեան) յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Մասար 500 ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի (Ղարաբաղի զինուորներուն): (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ ընկերուհիները իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Վարդուհի Օհանեանի իր մօր՝ Տիկին Հռիփսիմէ Քէշապեանի մահուան առթիւ (Պոմոն): Այս առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեանէ, փոխան ծաղիկի:

ARMENIE 1988 — 1994

«Les images défilent»

RETROSPECTIVE ET PERSPECTIVES
Film réalisé par Coopération Arménie

Le Mardi 15 Mars
au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille 75014 Paris

SOIREE COOPERATION ARMENIE

19h30 Accueil. Rencontre avec les parrains
Nouveaux parrainages
20h30 Film.
22h00 Repas. Sur réservation — 180 F.
Tél. Frédéric Nichanian : 42 - 08 - 86 - 68.

Coopération Arménie — 50, rue Etienne Marcel 75002 Paris Tél. : 42-36-06-79

Փարիզի Խաչեան Սանոց Միութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Ցայտագիր՝

ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
(արտասանութիւն)

Ընկերակցութեամբ՝
Տարօն Երգչախումբի

ԵՂՍՕ (երգ)

ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆ (ջութակ)

Նաեւ մասնակցութեամբ երիտասարդներու թատերախաղ եւ այլ ելոյթներ:

Սիրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝

Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 15-ին

Հ· Բ· Ը· Մ· Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

Մուտքը ազատ է:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Չորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի· –

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9
ԻԴ· օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆՅ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԼԱ ՍԻՈԹԱ

Չորեքշաբթի, Մարտ 9, ժամը 17·30-ին
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՅ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԻՋԻՆՔ

Մարտ 9-ին, Չորեքշաբթի Միջինք է:
Այս առթիւ, Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, Արեւագալի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇ

Կապ· Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կազմակերպած է Միջինքի ճաշ, Չորեքշաբթի, Մարտ 9, կէսօրուան ժամը 12-ին, յաւարտ Արեւագալի արարողութեան Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տունը
126, ave. Roger Salengro, Villeurbanne
Ներկայութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ
Նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ· ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
78 -- 88 -- 92 -- 51
կամ՝
72 -- 35 -- 15 -- 86
Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր·:

U.G.A.B.
Jeunes
MARSEILLE

SOIREE ANNIVERSAIRE 1 AN

SAMEDI 12 MARS
dès 22h30
au 327, Boulevard Michelet (9e)
Participation 80 F. + 1 consommation

Connaissance des valeurs arméniennes
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Samedi 12 Mars à 20h30
au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP

HOMMAGE
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN

HOVHANNES CHIRAZ

1914 — 1984
à l'occasion du 10ème anniversaire
de sa mort

PRESENTATION DU POETE

En français	*En arménien*
HASMIG KEVONIAN	*MOVSES BETCHAKDJIAN*
Directrice de la MCA d'Alfortville	*Ecrivain de Paris*

DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE

En français	*En arménien*
ALBERT ANDONIAN	*EMMANUEL TACHDJIAN*
de Moscou	*de Romans*

CHANTS
VARTKES VARTANIAN

ORGUE
SONIA VARTANIAN
de Valence

— Participation aux frais : 25 Frs. —

Gala d'Arts Martiaux

organisé par
France - Karabagh
Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH

8 *DISCIPLINES* :

- JUDO —
Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
Champion Olympique
Champion du Monde
Pierre BLANC 5e DAN
- KARATE —
Jacques TAPOL 5e DAN
Champion du Monde
Champion d'Europe
- KENDO —
Alain DEGUITRE 5e DAN
Champion d'Europe
Alain HAGOPIAN 5e DAN
Champion de France
- KUNG FU — NUNCHAKU —
Christophe TOPALIAN
«Armenian Black Belt Association»
de France
- AIKIDO —
Pierre MATTHIEU 4e DAN
avec la sélection régionale
F.F.A.A.A.
- JUI JITSU —
Alain ADEN 3e DAN
Responsable Rhône-Alpes
- KARATE DO SHOTOKAI —
Bernard GALLICE 3e DAN
avec la sélection régionale de
Shotokai France.
Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.

Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի շրջանի

ՄԻՋԻՆՔԻ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին
Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12·30–ին
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e

Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10–էն առաջ
հեռաձայնելով՝
42 -- 03 -- 05 -- 63
կամ՝
91 -- 77 -- 84 -- 70

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE

poésie

Vous qui aimez la POESIE universelle
et arménienne
qui aimez l'écouter, la lire, l'écrire
et la transmettre
Venez rejoindre
LE CERCLE DES POETES
D'A VENIR
DE LA M.C.A.
Chaque premier *Lundi* du mois
de 21 h à 22h30

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 5–ին, ժամը 10–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 6
DIMANCHE
6 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 191

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. - Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.277 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN . 69e ANNEE — N° 18.277

ԲԵՄԸ, ԺԱՄԱՆԱԿԸ, ԽԱՂԸ ԵՒ ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ

Նախ Նիւ-Եորք եւ ապա մի քանի տարի յետոյ Լոնտոն հրատարակուած վայրեր ու ժամանակ եմ հաստատել հատորում, Ուիլլիըմ Սարոյեանը 29-րդ բաժնում Grand Northern Hotel, 118 *West* 57th Street, New-York, 1935 *թուականուած հացքի տակ նշում է.*

Ես առաջին անգամ Նիւ-Եորք հասայ 1928 թուի Օգոստոսին, իմ ծննդեան քսաներորդ տարեդարձից մի քանի օր առաջ եւ շրջեցի Մանհաթանի, ինչպէս նաեւ Պրուքլինի տարբեր մասերում: Ստորերկրեայ գնացքով անցայ Քոնի կղզին ու մի քանի ուրիշ վայրեր եւ շրջելու համար ստորերկրեայ անցքի աստիճաններից վեր բարձրացայ մի նոր երկիր:

57-րդ փողոցից վեր ու վար քայլելիս անգամներ անցայ Մեծ Հիւսիսային Հիւրանոցի նեղ մուտքի մօտից եւ անգամներ նկատեցի այդ անունը, որը դիւր եկաւ ինձ, բայց ես մինչեւ 1935 թիւն երբ իմ առաջին հատորը հրատարակուեց եւ համբաւ ձեռք բերի, այնտեղ չբնակուեցի:

/ . . . /

Մեծ Հիւսիսային Հիւրանոցում լինելուս համար գոհ էի, որովհետեւ սենեակները մեծ էին, բաղնիսը մեծ էր, առաստաղները բարձր եւ վարձը (սա այժմ դժուար է հաւատալ) շաբաթը 12 տոլար էր: Հինգերորդ յարկի ներքին մասում գտնուող, ոչ լաւ դիտակէտ ունեցող՝ կարծեմ համար 512 սենեակում, ծրագրեցի Եւրոպա կատարելիք առաջին ճամբորդութիւնս եւ մասամբ էլ գրականութեամբ զբաղուեցի:

Օրինակ՝ The New-York Times-ի մէջ կարդացի, որ վերջերս Նիւ-Եորք եմ գտնըւում եւ մի խաղ եմ գրում, որն յոյս ունեմ ծովի ճամբով Եւրոպա մեկնելուց առաջ աւարտել: Թէ Times-ը ինչպէս կամ ուր էր գտել այս անստոյգ լուրը, վեր է իմ գլխից, բայց որոշեցի «լաւ եթէ *Նիւ-Եորքի Ժամանակները* յայտնում է, որ խաղ եմ գրում, ապա ինչո՞ւ ոչ: Ինչո՞ւ *Նիւ-Եորքի Ժամանակները* ստող դառնան: Խաղ գրեմ»:

1928 թուին մի շարք նշումներ էի կատարել մտածելով իմ առաջին վէպի եւ թերեւս երբեւէ գրուելիք լաւագոյն գրութեանս համար, որն անուանուելու էր միայն *Ստորերկրեայ գնացքը*: Բովանդակութիւնը Նիւ-Եորքի ստորերկրեայ գնացքն էր, սակայն ծածուկ կերպով այն նշում էր ոչ միայն ստորերկրեայ գնացքի այլ մարդկանց, ճամբորդների ծածուկ ճամբան, ներքին ճամբան, ժամանակի թաքնուած ճշմարտութիւնը՝ գծի վերջն հասնելու ծածուկ իմաստը: Բայց աւաղ այս արժէքաւոր գիրքն երբեք չըգրուեց:

Ինչո՞ւ:

Չգիտեմ: Ինչպէ՞ս եմ կարող գիտնալ: Այն պարզապէս չգրուեց: Եւ միշտ էլ զղջացել եմ, որ չեղաւ:

Ուրեմն այժմ 1935 թուին, եօթ տարի յետոյ, եօթ դժուար, արագընթաց, վըտանգաւոր, հոյակապ, տխրալի եւ զըւարճալի տարիներից յետոյ, Նիւ-Եորք վերադառնալով յիշեցի չգրածս գիրքը եւ որոշեցի տեսնել արդեօք կարող եմ ստորերկրեայ գնացքը փոխակերպել խաղի, ուրեմն երեք օրուայ ընթացքում, գրեցի *Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս*-ը: Այն հրատարակուել՝ սիրողների կողմից բեմադրուել է, բայց ես ոչ մի բեմադրութիւն չեմ տեսել: Եւ այսպիսով ի վերջոյ *Նիւ-Եորքի Ժամանակների* թատերական էջի զեկոյցն ճշմարիտ եղաւ (1):

Ուիլլիըմ Սարոյեանը բազմաթիւ առիթներով խօսել, գրել ու նշել է բեմին նըւիրուած իր գրականութեան ակունքների մասին: Սակայն նրա առաջին խաղը չբեմադրուելու բերումով այսօր գրեթէ մոռացուել ու իր հերթը զիջել է 1939 թուին բեմադրուած, դասական ու հանրայայտ դարձած Իմ սիրտը լեռներում է *եւ* Քո կեանքի ժամանակը *խաղերին:*

Աչքաթող արուած Ստորերկրեայ գընացքի կրկէս-*ը միահիւսուած է տասը առանձնակի երազներից, հետեւեալ շարքով.* --

1. Ճշմարտութիւնը
2. Լարախաղացը
3. Սիրահարները
4. Հերոսը
5. Հրեան աշխարհում
6. Յեղափոխութիւնը
7. Պարը
8. Միլիոնատէրը
9. Անմահները
10. Երգը

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐԸ

Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս-ի նշանակութիւնը ամենայն հաւանականութեամբ կայանում է նրանում, որ այն նպատակին հանգչելու փոխարէն ուղղութիւն է նըշում (2):

Խաղն բնորոշուած է՝ վոտըվիլ:

Նկատի ունենալով բառի հնչաբանութիւնն իբրեւ քաղաքի-ձայն, *Սարոյեանի խաղն յագեցուած մանկական, պատանեկան ու երիտասարդութեան տարիների ապրումներով, իր բեմական կատարեալ լրումն է գտնում* վոտըվիլի *ոճին մէջ:*

Ամերիկեան վոտըվիլն իմ թատրոնն էր: Ես պարզապէս եմ նստեցի ու թողի, որ զուարթ զանազանութիւնն ապրի (3):

Թատրագիրը բազմիցս է նշել Պերնար Շոյի հանդէպ ունեցած իր յարգանքն ու ակնածանքը:

...մարդն, որին ես բոլորից աւելի հաւանեցի եւ մարդն՝ որ կարծես թէ ինձ անձս յիշեցրեց՝ իրապէս ինչ էի եւ վստահ ինչ պիտի դառնամ, Պերնար Շոն էր (4):

● ՏԵՂ

Սարոյեանն Եւրոպա, ապա Խորհ. Հայաստան եւ Ռուսաստան կատարած իր առաջին ճամբորդութիւնից Ֆրէզնօ վերադառնալով, անտիպ եւ չխաղացուած Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս-*ը հասցէագրում է Շոյին:*

Շոն խաղն ընթերցելուց յետոյ՝ 1935 *թուի Սեպտեմբեր 23-ին Սարոյեանին է ուղարկում հետեւեալ բացիկը.* --

/ . . . / շատ լաւ են. լաւ են ամէն տեսակէտից. տիպարներ -- գործողութիւն -- երաժշտական խօսք (ոճ) -- պատմութիւն յարմար արդի մօտեցում -- բազմերանգ հետաքրքրութիւն -- առողջ տընտեսական եւ քաղաքական հիմք -- բոլորն էլ կենսունակ -- Օ -- ինձ ստիպում է յիշել գրքարանին դրուած մի հնամենի դասականի:

Շարունակի՛ր, վստահ, Ուիլիըմ. դու ԱՅԴ ես:

Ճ. Պերնար Շօ (5)

Ուիլլիըմն Նիւ-Եորքում իր անդրանիկ բեմադրուած եւ տպագրուած խաղի յառաջաբանում գրում է.

Համոզուած եմ՝ *Իմ սիրտը լեռներում է*-ն դասական է (6):

Միւեւնոյն խաղին կցուած է.

Զօն՝ սրտով անարատին
Զօն՝ աշխարհի բանաստեղծին
Զօն՝ խոնարհին եւ մեծին, իր կեանքը տուած բանաստեղծին
Զօն՝ մանկան տարեց եւ մանուկին մեր մանկութեան
Զօն՝ այն սրտին, որ լեռներում է (7)

Շօ՝ Սարոյեան, Սարոյեան Շօ խաղը նրբին հիւսուածքով շարունակաբար դըրսեւորւում է Ուիլլիըմի զանազան գրութիւններում եւ յատկապէս բեմի համար նկատի առնուած բոլոր խաղերում:

...աշխարհի վերջին Հայն է, եւ դեռ աւելին՝ խաղեր է գրում (8): *Սարոյեանը 1944 թուին այսպէս էր ներկայացուել Շոյի կողմից, Շոյի բնակարանում...*

35 տարի յետոյ գրուած եւ յետ մահու, 1986 թուին հրատարակուած «Յառաջ» խաղի մէջ գործող անձերից մէկն ասում է.

ՍԱՐՈՅԵԱՆ -- Իմ անունը Ուիլիըմ է:

Գրեց՝

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ծնուել եմ Ֆրէզնօ, մերոնք ծնուել են Պիթլիս: Ես խաղ եմ գրում (9):

Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս-*ը հրատարակւում է 1941 թուին կցուած այլ փոքրածաւալ խաղերի հետ՝* Շող-շողուն, Մարդկային օփերա, պալէ եւ կրկէս *ընդհանուր վերնագրի տակ: Հատորը ներառնում է պարի, երաժշտութեան, ռատիոյի եւ բեմական այլ ձեւերի համար գըրուած խաղեր:*

Գրքի ներածականում խօսելով ընդհանուր վերնագրի մասին Սարոյեանն իր մտատուքների շարքում իբր խորագիր յիշում է նաեւ ափեղ-ցփեղ (10) *եւ* սա *եմ-նա եմ հայերէն բնորոշումը:*

Շող-շողուն *կամ* ափեղ-ցփեղ *հատորը Խ. Աբովեանի* Պարապ վախտի խաղալիք-*ն յիշեցնող այլաբանական խաղերի հաւաքածոյ է:*

● ԺԱՄԱՆԱԿ

Իմ գործը միշտ էլ իմ ժամանակի արտադրութիւնն է եղել (11): *Յիշել է Սարոյեանը՝ իր թատերական խաղերի առաջին հատորի ներածականում:*

1944 թուին, Շոյի հետ կայացած անդրանիկ հանդիպումից յետոյ, Սարոյեանը վերահրատարակում է իր խաղերի երրորդ հատորն հետեւեալ յաւելումով.

ՆՇՈՒՄ ԱՆԳԼԵՐԷՆ (12) ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Այս գրքի բոլոր գրութիւններն ես վերանայել եւ վերադասաւորել եմ:

Լոնտոն, 1944 Յունիս 7

Շող-շողուն-*ի առաջին եւ երկրորդ հըրատարակութիւնները բացւում են հետեւեալ տողերով.*

ՆՇՈՒՄ

Այս գիրքն իմ միւս երկու խաղերի գըրքերին կից հատոր է, առաջինը՝ *Երեք խաղեր* պարունակում է «Իմ սիրտը լեռներում է», «Քո կեանքի ժամանակը» և «Սէրը հին անոյշ երգ է». երկրորդը վերնագրուած *Հրաշալի մարդիկ* ունի գրքի վերնագիրն կրող խաղը, «Սուինին ծառերի մէջ» եւ «Բեմից հեծած Առաւօտ -- Լուսոյին»: Բացառութեամբ «Ստորերկրեայ գնացքի կրկէս»-*ից*, որ գրուել է 1935 թուին եւ «Իմ սիրտը լեռներում է», որ գրուել է 1938-ին, այս երեք հատորների նիւթերը 1939, 1940 եւ 1941 թուերի գործեր են:

Այս երեք հատորները կազմում են մինչ այժմ թատրոնի եւ նրա բազմաթիւ միւս ճիւղերի համար իմ կատարած բոլոր գործերը, որոնք այժմ ցանկանում եմ վկայեն ընթերցուելու, յիշուելու եւ արարուելու համար:

Սան-Ֆրանսիսքօ
1941 Սեպտեմբեր 7 (13)

Հատորը կազմուած է տասնհինգ փոքրածաւալ խաղերից: Դրանցից առաջինը՝ Է՞յ ով կայ... *մէկ գործողութեամբ եւ ժամանակին* (1941 *թ.*) *իբրեւ ծրագրի լրացուցիչ* (14) *Պերնար Շոյի* Սատանի Ճուտ (15) *խաղին կից բեմադրուած գրութիւնն է:*

Պատերազմի ամբողջ ընթացքում Շոն ողջ աշխարհում արգիլել էր իր բոլոր խաղերի բեմադրութիւնը: ԱՄՆ-ում բեմադրուածը առաջին ու վերջինն էր:

Շող-շողուն *հատորը փակւում է* Վարագոյր կամ երջանիկ վերջը *վերնագիրն կըրող էջով ուր նշուած է.*

Արուեստը ձախողում է, ի յաւէտ, եթէ նրա տեսիլքից մի բան յաւիտենապէս չի մնում նրա մօտ, որին արուեստը ներգործել է (16):

● ՆԻՒԹ

Պատերազմի սկզբնական ամիսներին հըրատարակուած Քո կեանքի ժամանակը *կոչուող, երեք խաղերից կազմուած հատորի ներածականում կարդում ենք.*

Եթէ արուեստի համար անկարելի է զինուորին հասնել, որ սպաննուելու կամ սպաննելու եզրին է գտնւում, այն կարող է պատրաստուել զինուորի որդու համար: Եթէ արուեստն չի կարող բարելաւել քաղաքագէտի ռատիոյի ճառի շեշտն ու իմաստը, այն կարող է նախատեսել նրա թաղումը եւ պատրաստ գտնուել յաջորդի համար:

/ . . . /

Քանի դեռ բանաստեղծներ կան աշխարհում *ճշմարիտ* է, որ պատերազմը ոչինչ չի կարող սպաննել (17):

Սարոյեանի խաղերի երրորդ հատորում ներառուած Օփերա, Օփերա *փոքրիկ խաղը մակագրուած՝* Հայերէն (18) օփերա անգլերէնով *սկսւում է այսպէս.*

Օփերա գրելու գաղափարը վաղուց է իմ մէջ, բայց առայժմս մնացել է չիրագործուած:

Ես վստահ եմ, որ կարող եմ գրել ամէն բան, եթէ ժամանակը ներէ, բայց միշտ ժամանակի պակաս կայ:

Իրականում ժամանակ ասածը՝ գոնէ այնքանով, որքանով դա առնչւում է ամէն տեսակի ստեղծագործութեան հետ, եռանդն է:

/ . . . /

Իրապէս կարեւոր բաներն անչօշափելի են, մարդկային հրաշքի մէջ ընկղմուած եւ հաշուելու կամ քննութեան նպատակով արուող գիտական մանրամասնումների համար՝ անմատչելի (19):

● ԿԱՌՈՅՑ

Սարոյեանի խաղերում նպատակն էական ժամանակի հետ կցուելն է: Այդ նըպատակով են կառուցուած եւ շարադըրուած նրա խաղերը: Դա հիմնական պահանջ է բոլոր թատերական գործողութիւնների եւ արարումների համար, սակայն հետաքրքիր ու կարեւորն այն է, որ Ուիլլիըմն յաջողում է ժամանակի, տարածքի եւ բովանդակութեան մէջ բեմական դրսեւորման պահին նոր երեւոյթների համար հնարաւորութիւններ ստեղծել:

Եթէ բովանդակութիւնը, կորովն, կըշիռն ու դրանցից ծնուած շարժումը նկատենք, որ տարածքի մէջ է երեւելի դառնում ու արարւում (20), այն միմիայն կարող է բացատրուել, դրսեւորուել, թաւալուել ու դիտուել ժամանակի տեւողութեան մէջ: Սարոյեանի կողմից գըչին յանձնուածը կեանքի ներհուն հոսանքը տեսանելի եւ շօշափելի ժամանակի մէջ վերամարմնաւորելու համար է:

(Շար.ը Գ. էջ)

ԱՆՍՈՎՈՐ ԵՐԵԿՈՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

Լուռ մեռեր էր անիծեալ բանաստեղծը՝ փառքեռնաւ,
Մեռեր էր լուռ ամէնէ՛ն աղմկարար երկրին մէջ,
Ուր սիւքն անգամ մրրկաձայն կը տարփողէր իր երնած
Մէկ ցորենհատն իսկ իբրեւ սեղաններու հաց անվերջ:

Եւ չես գիտեր՝ ինչպէ՞ս, ո՞ւր ապրեր էր միմիայն
Մախազդ մը կարն, ուր մեռած քերթողին մարդը այստեղ,
Տմա՛րդօրէն փոքրոգի, զլացեր էր նոյնիսկ այն,
Ինչ Աստուած ինքն իր աջով բախտագրեր էր՝ բանաստե՛ղծ:

Բայց նոյն երկրին մէջ մարդիկ, դուժ ժխորէն յոգնատանջ
Եւ ստախօս լոյսերէն խնայած աչքն իրենց դեռ՝
Դարձեր էին աւելի՛ սրատես ու սրականջ
Քան լուսանի եւ բուի գիշերայած սերունդներ…

Եւ Մոսկուային մերձակայ ամարանոցը փայտէ,
Ուր ապրեր էր բանաստեղծն, ինչպէս մինակ իր թխկին,
Խոտի վրայ նստոտած՝ յուշքով էին շուրջպատեր
Երիտասարդ, պատանի երդուեալներն իր երգին:

Մերթ Յոհաննու Յայտնութեան տեսիլներու ձեւերով,
Նկարահան սարք ուսած՝ կ'երեւային մութ մարդեր,
Եւ ան, որ հոս գալով իսկ, մնացեր էր վեհերոտ,
Կը շրջէր դէմքն, ուրիշներ կը յառէին աներեր:

Մահուան մէջ իսկ աքսորեալ քերթողի բաց փեղկերէն,
Ծաղիկներուն իր նման՝ մեխակ, յասմիկ, շահասպրամ,
Լոկ Ռիլքէի մատներէն կը թռչէին փերթօրէն
Պախ, Պեթհովէն ու Շոփէն եւ իր կախարդը՝ Պրամս:

Խոտերուն մէջ, շոներուն կը վառէին թերթ առ թերթ
Հնչիւններն այդ, ուր միայն կեանքն էր չքնաղ ու ահեղ.
Դաշնակահարը զանոնք սկսեր էր փթթոտել,
Երբ մտերմին իր անդարձ հրաժեշտն էր կռահեր:

Ու դագաղին առջեւէն ձիգ սգերթը լռութեան
Կրակահերթ էր կարծես դիրքերուն դէմ տէրերուն.
Այտոսկրները, ցցուած, ինչպէս կռուփ ու կռան,
Կ'իջնէին լոկ սալերուն ակռաներու կճրտուն:

Երբ սգերթն իր երգչին շուրջ չէր բոլորուած դեռ լման,
Դիակառք մը կանգ առաւ ցանկորմին քով ծաղկոցին.
Իջան մարդիկ եւ ըսին, թէ հարկ է ծէսը թաղման
Փութացընել, եւ իրե՛նք առաջինը փութացին:

Բայց ուսամբարձ էր արդէն դագաղը, զոր քնքշագին
Կը կրէին գրեթէ պատանիներ եռանդուն:
Դուրս ելան եւ, հակառակ այն մութ մարդոց մութ կամքին,
Շրջանցեցին դիակառքն ու դիմեցին շիրմատուն:

Իսկ շիրմատունը տունէն քայլ մըն էր, տան յանդիման,
Շոճիներու տակ, եզրին ձորակի մը դարուփոս.
Հանգստարա՛ն երանեալ, զոր երգեր էր օր մը ան
Պարզ թաղումն իր յայտնագրող քերթուածով մը՝ «Օգոստոս»:

Այլակերպման տօնը չէր իր թաղման օրը, ինչպէս
Երազեր էր ան ,ուրիշ այլակերպման ի նշան,
Բայց արեւը կը փայլէր օգոստաբար, եւ անտես
Կածան մըն էր շիրմափոս տանող անձուկ այդ նամբան:

Լոկ աղօթք մը՝ «Դա՛րձ, անձն իմ», դագաղն իջաւ գերեզման,
Ծաղկեպսակ, ծաղկեփունջ, մոմ, խունկ, խունկի բուխ հոգին:
Բայց իր վրան թափուած հողն, այդ բեղուն հողն ու միայն
Երեկո՛ն այդ անսովոր խառնուեցան իր փառքին…

(Օ՛ յիշատակն իմ լուսէ, ինչպէս արեւ ամպավար,
Որ ափսոսանք ես միայն հայ քերթողին ի խնդիր.
Ա՛հ, պիտի ա՛ն ալ, ի՛նչ փոյթ, օրհնանք յղէր, թէ գիտնար,
Որ նոր գոցուած շիրիմն իր կը բանայ նոր կեանքի ծիր):

Ե՞րբ կտրեցան շոնիի այսքան ոստեր ու ճիւղեր,
Ու ե՞րբ, այդ ե՞րբ գոյացաւ շիրմին քով բեմն այս դալար,
Որ սկսեր է արդէն պատանի մը շիկահեր
Փառքեռնաւեան երգերէն գոց ոգել շարք մը երկար:

Ապա կարգաւ բեմ ելան երիտասարդ ու տարեց,
Եւ աղջիկներ ու կիներ յաջորդեցին իրարու:
Շուրթին ամէն ոգողի քերթողն ինքզինքը նորեց՝
Իր վիշտն ու սէրը ջլուտ, ատելութիւնը արու:

Ո՛չ մէկ, ո՛չ մէկ սգակիր զգաց հօք, թէ ինչպէս
Յուղարկաւորը իր մէջ դարձաւ յանկարծ ուղեւոր
Դէպի հոգին քերթողի՝ սաւառնաթե՛ւ, լուսերե՛ս…
Տօ՛ն էր, տօ՛ն էր արդարեւ, այլակերպման տօնն՝ այդ օր:

Փառքի գիշերն առաջին բիւր տաղերով կախեց վար՝
Շոճիի մը կատարին, լուսապսակ լուսնկան,
Իսկ մութ, խաւա՛ր մարդերն այն, հեռուներէն, դեռ երկա՛ր
Նկարեցին, ցանելով աղօտ խուրձեր բռնկման:

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

Ծանօթ. — Վ. *Ռիխթեր* – Ռուս նշանաւոր դաշնակահար:

ANDRÉ VÉSALE:

L'ANNIVERSAIRE DE LA «FÁBRICA»

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

L'un des plus célèbres ouvrages d'anatomie, le *De Humani corporis Fabrica* (1543) du médecin belge André Vésale (1514-1564) a fêté, discrètement, ses 450 ans (le quatrième centenaire de Vésale avait été solennellement commémoré en 1964). Il semble que Bruxelles n'aura pas toujours su rendre à Vésale l'hommage qu'il mérite. Elle a donné le nom de l'anatomiste parmi les plus influents de la Renaissance à une ruelle sordide débouchant sur la Cité administrative, révélant par là-même quelque chose de l'ordre d'une gêne, la gêne de l'institution face au débordement du génie. La Cité administrative dévore la Fabrica, renouant, à travers la topographie, avec la nécessité d'une maîtrise institutionnelle des fantasmes angoissants que l'anatomie n'aura jamais cessé d'engendrer. Qu'il n'y a pas d'innocence topographique, l'époque de Vésale nous l'a montré, à travers le travail des cartographes. Et si Charles Quint, puis Philippe II, ont choisi Vésale pour médecin, ils ont également choisi Deventer pour lever, par une méthode moderne, le plan des villes de Belgique et de Hollande dont l'exactitude sert bien évidemment à des fins militaires.

Les 450 ans de la *Fabrique du corps humain* ont donné lieu à une commémoration un peu terne dans la Galerie Houyoux de la Bibliothèque Royale, où se tenait, durant un mois à peine, une exposition organisée par la Bibliothèque Royale et le Collège des Médecins de l'Agglomération bruxelloise. Mais peut-être la tristesse de la rue Vésale et l'exiguïté de la fête commémorative apparaissent-elles comme les meilleurs moyens de rendre le caractère d'un «Vesalius taciturnus et melancholicus», comme le décrivait R. Solenander en 1566.

Il importe de souligner le sérieux de l'exposition, la rigueur avec laquelle elle a été montée, la sobriété dans la présentation des pièces et, surtout, la richesse du catalogue composé par Hossam Elkhadem, Jean-Paul Heerbrant, Liliane Wellens-De Donder et Nicole Walch, au sein d''une équipe de chercheurs spécialisés de la Bibliothèque Royale, du Centre National d'Histoire des Sciences et des Musées Royaux d'Art et d'Histoire. La méticulosité des notes fournies dans le catalogue fait de lui (malgré un manque d'unité dans l'orthographe de certains noms de lieux et la lourdeur découlant des répétitions d'informations déjà données à la page antérieure) un outil notable. L'exposition, volontairement didactique, se tient sagement dans une salle neutre tranchant ainsi avec l'esprit pédagogique de Vésale qui se basait plutôt sur la théâtralité, le spectaculaire à la limite du sidérant. L'aspect biographique est rendu par des documents relatifs à la vie personnelle de Vésale, comme son horoscope dressé par Cardano, des lettres à son beau-père ou encore l'historique de la Maison de Vésale, aujourd'hui disparue et sur l'emplacement de laquelle a été érigée, entre 1700 et 1715, l'actuelle Eglise des Minimes. Des livres et gravures évoquent le voyage en Orient de Vésale, son pèlerinage de l'Espagne jusqu'au Saint-Sépulcre à Jérusalem, au retour duquel il mourra, dans l'ile ionienne de Zante. La partie biographique de l'exposition rappelle le passage de Vésale aux Universités de Louvain et Paris tout en nous donnant des informations sur le programme des cours que devait suivre l'étudiant en médecine. C'est naturellement le rôle essentiel de Vésale à Padoue qui se trouve souligné, puisque le médecin belge y a, par son expérience anatomique, remis en question la tradition médicale, en dénonçant les erreurs de l'enseignement légué par Galien.

L'exposition propose un regard sur la médecine médiévale à laquelle s'opposera celle de la Renaissance, montrant ainsi comment la division entre médecins et chirurgiens trouve l'une de ses causes dans l'horreur du sang que manifeste l'Eglise («Ecclesia a sanguine abhorret»). Dans leur intéressant panorama historique, les auteurs mettent fortement l'accent sur l'influence de la médecine arabe en occident, au risque de s'appesantir —étant donné le caractère restreint du catalogue et de l'exposition— sur des lieux et des époques éloignées de la Renaissance. Une place de choix est heureusement laissée à Paracelse («l'une des plus fortes personnalités du monde médical du XVIe siècle»), à l'encontre de certaines positions actuelles, comme celle d'André Pichot, qui voit en Vésale le «rénovateur de l'anatomie», qu'il oppose à Paracelse, lequel illustrerait ce que «le déclin de la scolastique a produit comme penseurs de la biologie et de la médecine» (*La notion de vie*, Gallimard, 1993, p. 224).

L'atmosphère politique et économique est rendue par des cartes («Bruxella» par Joan Blaeu),) des portraits de Charles Quint et Philippe II, ou par des livres illustrés mettant en relief l'engagement du médecin dans la santé publique, tel Ambroise Paré ou Giovanni Filippo Ingrassia, lequel avait été chargé par Philippe II de contrôler la situation sanitaire de la Sicile (épidémies de peste, malaria). En revanche, le caractère sacrilège de l'acte anatomique ne se trouve pas traité et il semble même éclipsé : «Les dissections, si mal vues et si rares durant le Moyen Age, font désormais partie intégrante de l'enseignement médical», lit-on dans le catalogue. Or, la lecture des *Carnets* de Leonard de Vinci ou celle de la *Fabrica* nous révèle qu'il fallait, à la Renaissance, justifier l'ouverture de ces corps qui étaient bien souvent volés, devenaient objets de trafic, et étaient toujours considérés comme des corps de «criminels». En effet, comme l'a brillemment démontré Andrea Carlino dans sa lecture de la deuxième édition de la *Fabrica* de Vésale, présentée au 30e Colloque de Tours en 1987 (*Le Corps à la Renaissance*), les dessins des lettrines en tête de chapitre loin de constituer une simple illustration descriptive des étapes de l'opération anatomique, comme le veulent les auteurs du catalogue ou David le Breton (op. cit. infra, p. 85), surgissent comme stratégie rhétorique visant à cautionner l'acte sacrilège de l'ouverture des cadavres. Par un recours à la mythologie, les lettrines (surtout la lettre «V») mettent le médecin et les étudiants en médecine du côté de la Loi et de la Foi, dès lors qu'ils effectuent le châtiment post-mortem du criminel et entament déjà sur terre son rachat en le rendant utile au bien de la science.

Les rapports entre l'art et l'anatomie se trouvent abordés sous divers points de vue. La question des droits d'auteur se détache, puisque les planches sont souvent copiées et faussées sans que la colère de Vésale puisse empêcher ces emprunts illicites. Les planches manifestent aussi un choix esthétique, par la posture des corps pris parmi les nus de peintres célèbres ou même réalisés par de grands artistes. Si l'on pense à l'entourage du Titien pour ce qui concerne Vésale, la paternité des planches n'a pas encore été établie en toute certitude et on les attribue en général à Jean de Calcar. Au demeurant, Vésale, dans sa lettre sur la Radix Chinæ (que l'on suppose être du ginseng) n'a parlé que de sa déception à collaborer avec les artistes, ainsi que l'a

ԲԵՄԸ, ԺԱՄԱՆԱԿԸ, ԽԱՂՆ ԵՒ ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ

(Շար. Ա. էջէն)

Յիշում եմ քսան տարիներ առաջ այն փոքրիկ հայ տղային, որ երբեմ տարեկանից ջութակի դասեր էր ստանում իր կամքին հակառակ: Ինը տարեկան էր, երբ նրան եկեղեցական հաւաքոյթի ժամանակ կանչեցին բեմից մի բան նուագելու: Նա ամէն ինչ կատարեալ ձեւով էր անում, մինչեւ որ երաժշտութիւնն իր զգացմունքային կառոյցով սկսեց իրապէս ոգեւորել բայց որքան աւելի ոգեւորիչ դարձաւ այն նոյնքան աւելի անկապ թուաց տղային: Յանկարծ նա դադարեց նուագել եւ մի շատ անմեղ ու սքանչելի ժպիտ անհանգիստ դէմքին, փորձեց իր գլխի վրայ հաւասարակշռութեան մէջ դնել ջութակը՝ մի բան որն իրապէս ոգեւորիչ էր նրա համար, կամ ի դէպս բնաւ վեր չէր նրա գլխից:

Ինձ հետ երբեմն հէնց դա է պատահում (21):

● ԽԱՂ

Ուիլիըմ Սարոյեանի թատրոնն իր խորքում յիշում փոքրիկ ջութակահարի դրսեւորած արարքի բեմական արժեւորումն է:

Իռլանդացի գրող՝ Ցլան Օ'Պրայանի չօգտագործած եւ Սարոյեանի կողմից որդեգրուած Սուինին ծառերի մէջ վերնագիրը մի ամբողջական նոր խաղի հիմքը պիտի համարել: Գրեթէ մոռացուած այս արդի գործը՝ լոկ խաղ-ի ճամբով երեսնական թուերի ամերիկեան տնտեսական տագնապի բանաստեղծական լուծումն է:

Ժամանակի, տարածքի եւ ներքին ձրգտումի միաւորման արդիւնքներն են անսպասելի կերպով Սարոյեանի խաղերում ներառուած փոքրիկ երաժշտական, պարային բաժինները կամ անբացատրելի շարժումներն ու բեմավիճակները:

● ԼԵԶՈՒ

Ուիլիըմ Սարոյեանի խաղերում իւրայատուկ դեր ունեն զանազան լեզուները օր. անգլերէնը, հայերէնը, իտալերէնը, ճափոներէնը, ռուսերէնը, հունգարերէնը, գերմաներէնը, յունարէնն եւ արաբերէնը՝ նուագուած չըթնահարմոնի վրայ: Ուիլիըմի բեմը բազմերանգ տիպարների, զանազան առօղանութիւնների եւ սովորութիւնների ու մշակոյթների հանդիպավայր է: Նրա խաղերի մեծ մասը զուրկ են ընդհանուր առմամբ ընդունուած հերոսներից: Սարոյեանի բեմական նիւթերը միաւորուած միարժէք տիպարների՝ տպաւորապաշտական մթնոլորտի եւ լեզուի մէջ են դրսեւորւում: Նրա բեմը եւ գրականութիւնը հեռու չեն միեւնոյն տարիներում ոճական իւրայատուկ զարգացում ապրող՝ Արշիլ Կորքիի վերացական տպաւորապաշտական պատկերային լեզուից:

Զարմանալի չէր, որ իր կեանքի վերջին երեք եօթամեակում, Ուիլիըմ Սարոյեանը դիմեց նաեւ գծին ու վրձնին:

ԲԵՄԱԳԻՐԸ

Տոգորուած իմաստասիրութեամբ եւ դժգոհ բեմադրութիւններից՝ բեմի վրայ բացակայ տեսնելով իր խորապէս ապրուած, զգացած ու այժմ բեմին կարօտ աշխարհը, Սարոյեանն որոշում է թատրոնում իրեն պարտադրել իբրեւ բեմադիր:

Անցեալում՝ 1939 թուին, վերջին վայրկեաններում Քո կեանքի ժամանակը հազիւ էր փրկուել տապալումից: Իր պզտական՝ Ռոս Բաղդասարեանի համար, լրագրավաճառի դերն նախատեսելով, Սարոյեանը բախտ էր ունեցել Նիւ-Եորքից ուղարկուած Ռոսի ոգեւորուած նամակից եզրակացնել որ բեմադրութիւնը հեռու է գրութեան մէջ դրսեւորուած ուղղութիւնից եւ անմիջապէս Նիւ-Եորք էր անցել:

Արտադրիչներն ու բեմադիրը գրութիւնն իրապաշտ մօտեցմամբ էին մեկնաբանել:

Ընդամէնը մի քանի օրուայ ընթացքում, Սարոյեանը, յաջողել էր համոզել պատասխանատուներին եւ հիմնովին փոխել էր մի քանի երեւոյթներ: Փոխուել էր բեմայարդարումը. ներմուծուել էին պարային երեւոյթ ունեցող մարմնային շարժումներ եւ բեմ էին հանուել թատերական անցեալ չունեցող մի քանի անհատներ: Սա Սարոյեանի որեւէ մի խաղի առաջին բեմադրութիւնն էր ուր մասամբ չօշափւում էր նաեւ նրա հետապնդած թատերական խաղը:

Միեւնոյն տարուայ ընթացքում բեմ հանուած Իմ սիրտը լեռներում է խաղը, հակառակ իր ստեղծած տպաւորութեան, բեմադրական ոճի տեսակէտից չէր յաջողել լուծել հեղինակի առաջադրած թատերական հարցերը:

Սէրն անոյշ հին երգ է առաջին խաղն էր, որ սկզբից մինչ վերջ Սարոյեանն անձամբ ղեկավարեց: Նա արտադրիչներին համոզեց, որ համբաւաւոր դերակատարների կողքին՝ խաղի բերեն նաեւ թատերական անցեալ չունեցող Նիւ-Եորքի փողոցներում շրջող մի քանի անհատների: Պարզապէս նրանց ներկայութիւնը, անպաճոյճ ձայնն ու շարժումը հեղինակն իր խաղի համար ճիշդ էր նկատել: Նշուած խաղի երկրորդ արարում, Time Magazine-ի բովանդակութիւնը կցուած հիմնարկում աշխատողների ամբողջական անուանացանկին, խմբագրական կազմին ու հասցէին, խաղի գործող անձերից մէկի բեմական խօսքի բովանդակութիւնն էր կազմում:

Իմ դպրոցը մի քանի հոգի, որ սիրում են խաղալ գտնել եւ նրանց խաղալու համար մի բան տալ ու ասել էր, թէ ինչպէս է կարող իրենց խաղն տպաւորիչ լինել: Հաւատացած եմ, որ խաղի ամէն մի վայրկեանը պէտք է ուղղակի, պարզ եւ զբաղեցնող լինի: Գտնուած որեւէ այլ բան լրացուցիչ է եւ մենք գտանք այն (22):

● ՀՐԱՇԱԼԻ ՄԱՐԴԻԿ

Հրաշալի մարդիկ խաղի բեմադրութիւնը ճշմարիտ անկիւնաքար եղաւ Ուիլիըմի խաղերի իրագործման համար: Սարոյեանը գրքի ճամբով շահած իր դրամը՝ բեմադրութեան համար ծախսելով, բախտախաղի դուրս եկաւ:

Խաղն արտադրուեց իմ միջոցով, իմ անձնական դրամագլխով եւ բեմադրութեամբ: Կարծում եմ ինձ համար այս միակ ձեւն է թատրոնի մէջ աշխատելու համար, ենթադրում եմ, որ թատրոնի մէջ աշխատելու համար, այս հաւանաբար միակ ճամբան է նաեւ ուրիշ թատերագիրների պարագային (23):

Սարոյեանը պարզապէս պրոտուէյեան թատերական աշխարհի եւ շուկայի դէմ պայքարի էր դուրս եկել: Խաղն բեմ հանելու համար նա բախտախաղի էր դրել 11.000 տոլար:

Բեմադրութեան բացումից առաջ Նիւ-Եորքի Herald Tribune (Մունետիկի Բեմ) օրաթերթում ծանուցւում է.

Փնտռւում են՝ – 750 անհատներ, որոնք երբեք Պրոտուէյում բեմադրուած խաղ չեն տեսել, որպէսզի Չորեքշաբթի Ապրիլ 16-ի երեկոյեան, Լիսիոմ թատրոնում Հրաշալի Մարդիկ-ի փորձի ժամանակ իմ հիւրը լինեն եւ ինձ օգնեն ապագայ վճարող հանդիսատեսի համար խաղն կարգաւորել: Դիմէք միայն նամակով, ներփակելով հասցէագրուած ու նամակադրոշմուած մի պահարան եւ տոմսերը կ'ուղարկուեն ձեզ… (24):

Ի պատասխան ստացւում է 4.000 նամակ: Սարոյեանն անձամբ է լծւում ընտրութեան խրթին գործին եւ համաձայն նամակի մէջ արտայայտուած անկեղծութեան, որոշում է թատրոնում յատկացուելիք ամէն մէկի տոմսն ու աթոռը:

Նշուածից բացի, բացումից առաջ Հրաշալի մարդիկ-ը ձրիաբար նախ մէկ անգամ ներկայացւում է մանուկներին եւ ապա նրանց՝ որոնք սաւուօեան թատրոնի մուտքի մօտ հերթի էին կանգնել, երեկոյեան կատարման տոմսերն ստանալու համար:

New-York Times-ը զեկուցել է, որ դիմողների թիւն սրահի տարողութիւնից աւելի լինելով՝ շուրջ 1.000 հոգի անկարող են եղել թատրոն մտնել եւ տոմս ստացողներից ոմանք, փողոցի մայթի վրայ, ստացուած տոմսերը բախտախաղի էին հանել: Սարոյեանն յաջողել էր վարակել հանդիսատեսին:

Հրաշալի մարդիկ խաղի տասնեւհինգամեայ բանաստեղծի հայրը, երկրորդ արարի առաջին տեսարանում իր միտքն այսպէս է բացատրում մի հոգեւորականի.

ՅՈՎՆԱՆ – Հայր Հոգան, եթէ ես իմ երեխաներին չեմ քաջալերում իրենց երեւակայութեան համար, նմանապէս չեմ խանգարում նրանց… /…/ բուրգի տեսիլքը՝ մարդկային մտքում, մեր մարդկային շնորհքի տեսիլքն է: Հարիւրաւոր տարիների ընթացքում բուրգը կառուցող հազարաւոր ստրուկներն, ոչինչ չգիտէին այդ հոյակապ կառոյցի մասին: Բայց այդ տեսիլքն սկիզբ առաւ ուր աւարտուել էր՝ ապրող մարդկութեան մտքում: Գիծը մէկից միւսին է անցնում, սրտից աստղին եւ աստղից բուրգին եւ բուրգից ետ սրտին: Մէկ-ից բոլոր-ին: /…/ Բաւական չէ աշխարհն արձանագրել. այն պէ՛տք է փոխել: Եւ դու դրսից այն չես կարող փոխել: Լաւը նախքան, որ բնակուի նիւթի մէջ եւ տարածքը զրաւի պէտք է, որ մտքի մէջ իրագործուի: /…/ Ես գիտեմ եւ իմ երեխաներին էլ սովորեցրել եմ, որ իմանան՝ բոլոր գոյականները պէտք է միայն չական-ի տեսիլքն ունենան: Բուրգը միլիոնաւոր կեանքերի կորուստը լինելու փոխարէն պիտի բոլորի կեանքի բանաստեղծութիւնը լինի (25):

120 կատարումից յետոյ, Սարոյեանը դադարեցնում է Հրաշալի մարդիկ-ի բեմադրութիւնը: Պարզապէս նրա ծախսած գումարը գոյացել էր եւ Պրոտուէյի շուկայում Ուիլիըմը մտադիր չէր խաղն շահագործել:

Այս խաղը բեմ հանելը թատրոնում իմ ապրած ամենաերջանիկ փորձառութիւնն էր (26):

● ՔԵԶ ՀԵՏ ԵՄ ԽՕՍՈՒՄ

Շող-շողուն հատորում տեղ գտած Քեզ հետ եմ խօսում - մի երազ փոքրիկ խաղը, Սարոյեանը բեմադրեց կցուած՝ Բեմից հեծած Առաւօտ-Լուսոյ-ին:

Հակառակ մի շարք թատերական արժանիքների, այդ խաղերը ձախողեցին նիւթապէս: Քննադատները միաձայն այն կարծիքին էին, որ Սարոյեանի գրութիւնները թատրոնում իրականանալու համար, մասնագէտ բեմադիրի կարիք ունեն: Նրանց միեւնոյն ժամանակ դիւր չէր գալիս հեղինակի «ծայրայեղ լաւատեսութիւն»ը:

Իմ գրութիւնը չնայած իր պարզութեամբ մատչելի ու հաճելի է երեխաներին, բազմաթիւ խոհեմ մարդիկ ձեւացընում են, որ դրանք անիմաստ են (27):

Պրոտուէյի շուկայում ձախողած վերջին բեմադրութիւնների նիւթական կորուստից յետոյ, Սարոյեանը ստիպուեց հրաժարուել սեփական ուժերով խաղերն բեմ հանելուց:

Կորիր ծերուկ-ը Սարոյեանը գրել էր Հոլիվուտում ապրած եւ Լուի Բ. Մէյէրի հետ ունեցած իր հակադրութեան մասին: Խաղը Պրոտուէյում բեմադրուեց փորձառու բեմադիրի կողմից: Առաջին եւ վերջին անգամ լինելով, հեղինակը սկըզբից մինչ վերջ ներկայ գտնուեց խաղի բացման գիշեր եւ դիտեց բեմադրութիւնը: Հանդիսատեսի վերաբերմունքից ոգեւորուած, արտադրիչները համոզուած էին, որ խաղը յաջողելու է:

Երկրորդ արարի վերջում բոլոր նրանք որ առընչութիւն ունէին խաղի հետ համոզուած էին, որ այն ոչ միայն կը յաջողի շուկայում այլ՝ կը շահի նաեւ բոլոր մրցանակները: Ես ասացի ձախողելու է: Ձախողեց: Հանդիսատեսի վերաբերմունքը նրանք նիշդ չէին ըմբռնել: Դա պատահեց 1943 թուի աշնանը (28):

Քիչ անց, 1944 թուի Փետրուարին, Սարոյեանն իբրեւ զինուոր ուղարկուեց Եւրոպա՝ պատերազմի ճակատ:

Ճակատագրական օրերում էր, որ տեղի ունեցաւ արդէն նշուած Տոյի հետ հանդիպումը.

Հա՞յ: Բայց միթէ Թուրքերը չսպաննեցի՞ն բոլոր Հայերին (8):

Սարոյեանը մի մեծ կողովով Տոյի համար զանազան մրգեր էր տարել: Պատերազմի օրերին նման մի «ձեռնարկ» Անգլիայում իրականացնելու համար մեծ գումար պիտի վճարուէր: Սարոյեանը վճարել էր այն:

«Որն Տօ, կարծում եմ հաճելի է տես-

●▶

Ծաղրանկար՝ Ալ Հիւշփիլտի (New-York Times, 1962, Սեպտեմբեր 9) Ուիլիըմ Սարոյեանի աջ կողմում՝ Ս. Ճ. Փերելման, Ս. Ն. Բեհրման, Սիտնի Քինկզլի, ձախ կողմում՝ Գարսոն Կանին, Հաուըրտ Լինտզէյ, Ռասըլ Քրաուզ, Լիլիան Հելման:

signalé David Le Breton (*La chair à vif*, Paris, Maitailié, 1993, p. 80). Les planches des traités d'anatomie auxquels l'exposition se réfère, sont empreintes de théâtralité ou de dramatisme, comme chez Charles Estienne ou Juan Valverde. Les dessins anatomiques de Leonard de Vinci occupent la première place, sans que soient pour autant oubliés Michel-Ange ou Rubens. Et chez Leonard comme chez Vésale, il importait de montrer les desseins de la nature. L'homme de Vésale habite un paysage dont le sens est lié à celui de l''état du corps. Au corps vivant s'associe l'architecture humaine, révélant ainsi l'esprit humaniste du médecin belge. Les planches revêtent encore une fonction éthique, elles exhibent la vanité des choses terrestres. Aussi les squelettes se dressent-ils dans leur mélancolie ironique pour nous renvoyer l'image dernière de notre Fabrique. Et c'est dans la tradition des Vanités que plus tard, à la fin du XVIIIe, renouant avec le macabre qu'il mènera à son comble, Honoré Fragonard crée ses sublimes anatomies naturelles, dans la plus pure terribilita, laissant à l'école vétérinaire d'Alfort, une véritable incarnation de l'Apocalypse. Aux mises en scène anatomiques, l'exposition de Bruxelles aura préféré (sans doute pour une question d'espace et de cohérence pédagogique) une petite pièce didactique de l'étrange savant, l'anatomie naturelle d'un enfant.

L'illustration ouvrant le *De Humani Corporis Fabrica* et incluant le seul portrait du «divin» Vésale, circule maintenant sous forme de timbre lancé par la Poste pour commémorer l''anniversaire et confirmer semble-t-il, cette idée de Walter Benjamin, selon laquelle les timbres sont de petits tableaux mobiles… ■

●▸

նէք, որ երիտասարդ ամերիկացի գինուորը ձեզ համար ինչ է բերել» : /···/

«Նա ամերիկացի երիտասարդ զինուոր չէ : Նա աշխարհի վերջին Հայն է, եւ դեռ աւելին՝ խաղեր է գրում : Ինչո՞ւ ինձ բերիր այս բոլոր կերը : Ինչո՞ւ են Ամերիկացիները կարծում, որ ես սոված եմ : Ես այն կը տամ հարեւաններին» (8) :

Շօն սպասուհու ներկայութեամբ, խորամանկօրէն ու սրամտօրէն «սոված Հայեր» ամերիկեան արտայայտութիւնն էր խաղի բռնել եւ դեռ աւելին՝ անձամբ ապրում էր Սարոյեանի Իմ սիրտը լեռներում է *խաղը՝ գամբիւղն Հարեւաններին փոխանցելով :*

Անգլիայում կայացած այս միջադէպը մի կոկիկ Սարոյեան՝ Շօ, Շօ՝ Սարոյեան «բեմադրութիւն» էր :

ԺԽՏԱԿԱՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ

Ճիմ Տանտի *խաղն, երկրորդ տարբերակում մակագրուած՝* Գէր մարդը սովի ժամանակ, *ձօնուած է Արամ Խաչատրեանին :*

Գրութեան երկու տարբերակները, ինչպէս նաեւ Կորի՛ր ծերուկ *եւ* Զայրացած մի՛ գնա *Հատորները, Սարոյեանի մինչ 50-ական Թուականներն Հրատարակուած բեմական գործերն են :*

Ճիմ Տանտի *խաղի գործողութիւնը կատարւում է մի ձուի կամ ձուի մի մասի Թափանցիկ կեղեւի մէջ : Ձուն կոտրուել, բացուել է եւ մէջը Հոյակապ աւերակներ են երեւում : Խաղն հիւսուած է դերիրական ոճով եւ փակւում է Հետեւեալ խաղով ·*

Ճիմ Տանտին գրքարանից գրքերի մի շարք է թափում յատակին, ապա գրաւում է բեմի կենտրոնը : Այժմ *Ճիմ Քրոուն* հայեացքն յառում է քարայրի ներսը : *Ճիմ Տանտին* կայտառ ուղղում է իրեն, ամուր բռնում է իր ձեռնափայտը եւ յետոյ սկսում է գնդակախաղը · քրիքէթիքլա՛կ · *Ճիմ Քրոուն* ցատքում է նրա մօտ եւ բռնում է թեւը :

Ճիմ Տանտի — Ալիֆ, բա՛, դա՛ : Հա՛, վաու՛, եա՛ : (*Միասին շատ առոյգ եւ փայլուն քայլերով*) Ռի՛գ, չե՛կ, չի՛կ ու մենք գացինք : Թրա՛, լա՛, լալա՛, լալա՛ :

Եկեղեցու զանգերը հնչում, վարագոյրն շատ արագ իջնում է (29) :

Կորիր ծերուկ-*ի կատարեալ անյաջողութիւնից յետոյ, մի ամբողջ երկու եօթամեակ, Սարոյեանն իր խաղերը կատարելապէս մերժում է Պրոտուէյի բեմերին : Այդ ու յետ գրութիւններն սկսւում են միայն բեմադրուել ԱՄՆ-ի տարբեր Նահանգների եւ որոշ միջազգային ոչ շահաբեր՝ սիրողական կամ համալսարանական շրջանակներում :*

40-*ական Թուերին հրատարակուած վերջին հատորն ունի երեք խաղ՝* Զայրացած մի՛ գնա, Սամ էկոյի տունը *եւ* Համեստ ծնունդ ու երջանիկ թաղում : *Հեղինակն այս հատորը նուիրել է որդուն՝ Արամին :*

··· Պէտք է նշեմ, որ ինչ որ գրում եմ, ինչ որ երբեւէ գրել եմ այլաբանական է : Սա անխուսափելի է եղել : Մարդ այնպէս ինչպէս ընտրութիւն չունի գլխին սեւ մազեր բուսնելիս, այնպէս էլ ընտրութիւն չունի այլաբանութիւն գրելիս : Հայաստանի, Քիւրտիստանի, Վրաստանի, Պարսկաստանի, Սուրիայի, Արաբիայի, Տաճիկստանի եւ Իսրայէլի պատմութիւնները բոլորն էլ այլաբանական են··· (30) :

Արամին նուիրուած հատորում, առաջին խաղը տեղի է ունենում հիւանդանոցում · երկրորդը Գալիֆորնիայի մի փոքրիկ քաղաքում ուր մի ամբողջական տուն - չէնք շարունակականաբար շրջում է քաղաքում եւ տարբեր վայրերում կանգառներ է ունենում · երրորդն իբր նիւթ չօշափում է սնոտիապաշտութիւնը · աւարտւում է «Հոնդարական ճաշարանում» ուր լսում ենք ·

Օգոստոս — (*Նստում է*) Ինձ դուրս բեր այս գերեզմանից (*Փալը ցատքում եւ օգնում է նրան դագաղից դուրս գալ եւ ոտքի կանգնել*) Դէ՛ նուագէ՛ք, նուագէ՛ք : Թաղումն աւարտուեց : Երջանիկ թաղում էր : Մանուկն ծնուել է : Համեստ ծնունդ էր : Դէ՛, նուագէ՛ք, պարէ՛ք ու երգէ՛ք (31) :

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Պրոտուէյեան բեմի վրայ 1957 Թուին նշւում է՝ Սարոյեան հեղինակի վերադարձը մի նոր խաղով :

Քարանձաւի բնակիչներ-ը տեղի է ունենում լքուած մի թատրոնի բեմի վրայ, որովհետեւ բոլոր շինութիւնները քարանձաւներ են եւ թատրոնը քարանձաւներից ամենալաւագոյնը, միակ վայրն է ուր՝ *միշտ հնարաւոր է ամէն բան :* կառավարութեան եւ եկեղեցու քարանձաւներում օրինակ՝ վաղուց է, որ ամէն բան անհնարին է /···/ Խաղի հիմնական երկու գործող անձինք, որ Թագաւոր եւ Թագուհի են կոչւում, մասնագէտ դերասաններ են՝ ծերացած, աշխատանքից զուրկ, հիւանդ եւ զուարճալի սակայն, բացառելով այն իրողութիւնը, որ աշխարհում ամէն մի մարդ անխուսափելիօրէն որեւէ մի կերպով դերասան է, մերժուած դերասաններից բացի՝ ո՞վ է կարող խորանը գտնել, լոյսն ու դատարկ սրահով մի լքուած թատրոնի բեմում (32) :

Նոր խաղի բեմադրութիւնից յետոյ Սարոյեանն իր բոլոր միւս խաղերը հեռու պահեց Պրոտուէյի կենտրոնական շինութիւններից : Գալիք տարիներում, նրա գրութիւնները Նիւ-Եորքում երեւացին միայն Պրոտուէյի շրջակայքում գտնուող բեմերի վրայ :

Սարոյեանի Թատրոնը «մասնագիտօրէն» սկսեց ապրել իր աքսորը : Մասամբ Փարիզ բնակուելով, նա 1959 Թուից ըսկըսեալ, շարադրեց տարբեր քաղաքներին նուիրուած իր կատակերգութիւնների շարքը : Դրանք ենթավերնագրուած են՝ Մոսկուայի, Փարիզի, Լոնտոնի, Իսթանպուլի - եւլն · - «Կատակ» :

Կատակների շարքից է Շներ, կամ փարիզի կատակ-*ը :*

Շներ ամէն տեղ, թելերով կապուած՝ տէրերին, փողոցներում քարշ են տալիս միւս շներին հասնելու համար (33) :

Շներ···*ն իր առաջին բեմադրութիւնն է ունենում Վիէննայում, 1960 Թուին :*

Ինչո՞ւ պիտի նման մի խաղ գրէի : Դէ՛ փարիզ էի, գրպանս ծակ, պէտք է, որ աշխատէի (34) :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ

Քարանձաւի բնակիչներ-*ի բեմադրութիւնից մէկ տարի յետոյ, Լոնտոնում գտնուած Ճօն Լիթլվուտի* Թատերական Աշխատանոց-*ի կողմից բեմադրուած իռլանտացի գրող՝ Բրանտըն Բէհընի* Պատանդը, *իբր աշխատանք տպաւորում է Սարոյեանին :* 1960 *Թուի Փետրուարին, նա մի նամակ է ուղղում Լիթլվուտին ուր նշում է իր տպաւորութիւնները : Արդիւնքն լինում է այն, որ* Թատերական Աշխատանոց-*ի ղեկավարութիւնն առիթն օգտագործելով նրան հրաւիրում է աշխատանքի : Նախ առաջարկւում է իրագործել Սարոյեանի չբեմադրուած խաղերից մէկը : Սկսելով* Ճիմ Տանտի-*ից վերջապէս որոշւում է, որ Սարոյեանն «յանպատրաստից» խմբի հետ մի նոր բեմադրութիւն սարքի : Արդիւնքը* ՍԱՄ, բոլորից վեր ցատքողը կամ՝ Լոնտոնի կատակը *երգախառն խաղն է :*

Պայմանագրի համար Ուիլեըմ Սարոյեանն առաջարկում է՝

Ոչ մի նիւթական ակնկալութիւն չունեմ : Կը ստանամ հեղինակային իրաւունքըս, բայց դա չպիտի բաւարարի Savoy Hotel-ում բնակուելուս ծախքը : Սակայն ես միշտ միմիայն թատրոն եւ մի շարք մարդիկ եմ փնտռել (35) :

Լոնտոնում Թատերական Աշխատանոց-*ի գծով բեմադրուած* ՍԱՄ-*ը Սարոյեանի Թատրոնի դրսեւորման եւ զարգացման տեսակէտից կարեւոր հանգրուան պիտի համարել :*

Նա ստացաւ այն ինչ որ փնտռում էր եւ երբ փորձերն սկսուեցին, դրանք նոյնիսկ Թատերական Աշխատանոցի դերակատարներին համար յայտնութիւն էին : Գրութեան վրայ յանպատրաստից փորձեր կատարելուն նրանք վարժ էին, բայց այժմ գործի էին դրուել հեղինակի հետ գրութիւնն աստիճանաբար ի մի բերելու : Նա վինակը գծում, առաջարկում էր դրած համապատասխան հնարաւոր փոխասացութիւնները, ինքն իրեն շշնջում էր եւ դրանք տալիս էր կատարողներին նրանց կարծիքն լսելու համար ու նրանք ազատ էին անձնական առաջարկներ անելու : Savoy Hotel մտնելիս Սարոյեանը ստացել էր Լոնտոնի Ստորերկրեայ գնացք-ի քարտէզը եւ որոշեց որ դա բեմայարդարման համար լաւ յետապատկեր է կարող դառնալ (36) :

ՍԱՄ···*ը իր վերջին ձեւակերպմամբ բեմ է հանւում 1960 Թուի Ապրիլի 6-ից Լոնտոնի արեւելքում գտնուող Theatre Royal, Stratford East կոչուող շէնքում եւ խաղացւում է երեք եւ կէս շաբաթ :*

Լոնտոնի մամուլն իր Թատերական նիւթերի սիւնակներում ՍԱՄ-*ի նկատմամբ բացասական է արտայայտւում : Սարոյեանն Ապրիլ 10-ին մի բաց նամակ է ուղղում տասնեւհինգ Թատերական քննադատների :*

···

Ես յայտնում եմ *ՍԱՄ*-ը լաւ խաղ է : Ցաւում եմ, որ դուք հակառակն էք յայտնում : Վստահ մեզնից մէկն ու մէկը սխալւում է : Իմանալով, որ ես խայտառակ կերպով շատ քիչ բան գիտեմ, դըժւարանում եմ հաւատալ, որ դա ես եմ (37) :

Սարոյեանը ՍԱՄ···-*ը հրատարակում է 1961 Թուին նրան կցելով խաղի համար իր յօրինած երգերն ու երաժշտութիւնն եւ այն շնորհակալութեամբ նուիրում է՝*

···բոլոր նրանց որոնք կցուած են Թագաւորական Թատրոնին (38) :

Հակառակ մամուլի քննադատութեան Թատերական Աշխատանոց-*ի այս բեմական գործը, արդի Թատրոնի պատմութեան մէջ, նման ոճով ստեղծուած խաղերից ու բեմադրութիւններից առաջինը պիտի համարել : Սարոյեանի ազդեցութիւնը խմբի ապագայ զարգացման գործում նշանակալից եղաւ : 1963 Թուին նոյն խումբը, Ճօն Լիթլվուտի ղեկավարութեամբ ձեռնարկեց միեւնոյն ոճով եւ մօտեցմամբ մի խաղ սարքել : Խաղի համար օգտագործուեցին Ա · համաշխարհային պատերազմի ժամանակ արտայայտուած եւ լայն ժողովրդականութիւն գտած «խօսքն ու երգը» : Բեմադրութիւնը կոչուեց՝ Oh What A Lovely War* (39) ···

Հրաշալի Պատերազմ···-*ը 1964 Թուի Հոկտեմբերին փոխադրուեց Պրոտուէյ եւ բեմի վրայ մնաց մի ամբողջ երեք ամիս :*

ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԵՔ ԵՕԹԱՄԵԱԿԸ

Ուիլեըմ Սարոյեանի կեանքի վերջին երեք եօթամեակում, նրա հեղինակած խաղերի բեմադրութիւնները միջազգային Թատերական բեմերում, մնացին սահմանափակ : Սակայն խաղերն ամենուր չըդադարեցին սարքուել սիրողական, դըպրոցական եւ համալսարանական շրջանակներում : Նոյնն էր պարագան նոր խաղերի հրատարակութիւնների պարագային : Յաճախ գանազան պարբերականներում եւ Թատերական հաւաքածոների մէջ լոյս տեսած այս խաղերը, աննկատ մնացին Սարոյեանի բեմական գործերի ցուցակն կազմողներից :

Փոքրիկ «գրպանի գիրք» Քո կեանքի ժամանակը՝ (*կազմուած Սարոյեանի* 5 *հին հրատարակուած խաղերից*) *կցուած* 15 *էջից բաղկացած մի նոր յառաջաբանի, աւարտւում է այս* Վերջին խօսք-*ով :*

Բայց վերջապէս ո՞վ է խաղեր կարդում : Ո՞վ է *կարող* : Ես անպայման կ'ուզեմ իմանալ թէ ո՞վ է կարդացել սրանք : Եւ ինչո՞ւ :

Սան - Ֆրանսիսքօ
1967 Յունուար 31 (40)

1975 *Թուի Յուլիսին Սարոյեանը կրկին Նիւ-Եորքում էր գտնւում Արթի Վարայլի Պրոտուէյից դուրս (Off Broadway) Թատրոնի՝* Մարդկային ցեղի վերածնունդի տօնախմբութիւն *ծրագրի առթիւ : Այդ օրերին նա* Նիւ-Եորքի ժամանակներ-*ի Թղթակցին յայտնեց, որ տուրքից պատուելու համար Փարիզ է բնակւում · միշտ զբաղուած է հինգ տարբեր գրութիւնների վրայ աշխատելով ու նախկին տարիների ընթացքում, բախտախաղի մէջ կորցրել է* 2·000·000 *տոլար :*

Երբ 1981 *Թուի* 18 *Մայիսին՝ Բազմամեաների Մատակարարութեան Հիւանդանոցում,* 72 *տարեկան հասակում վախճանուեց Ուիլեըմ Սարոյեանը, նրա մինչ այժմ ինձ ծանօթ բեմի, պաստառի, պարի, երաժշտութեան, ռատիոյի եւ հեռուստատեսութեան համար գրուած* 118 *մեծածաւալ ու փոքրածաւալ խաղերի վերնագրերից հրատարակուել էին ընդամէնը* 49 *խաղ :*

Սարոյեանի խաղերի ամերիկեան վերջին հրատարակութիւնը վերնագրուած է 1974 թուի Փարիզի ամրան երկու կարճ խաղեր : *Հատորը պարունակում է* Մարդասպանութիւններ *ու* Ճիմ, Սամ եւ Աննա *գրութիւնները :*

Մինչ Սարոյեանի վախճանը տպագրուած խաղերի մէջ, կատարեալ բացառութիւն է Խաղողի այգին, *որն հրատարակուել է միայն հայերէն Թարգմանուած տարբերակով : Սարոյեանի խաղը նուիրուել է «Սունդուկեան Թատրոնին» : Այն առաջին անգամ բեմադրուել է* 1971 *Թուին Երեւանում, նշուած շէնքում, ղեկավարութեամբ Հենրիկ Մալեանի : Բեմական ձեւաւորումը կատարել է Վարդան Աճէմեանը իսկ երաժշտութիւնը յօրինել են Ալան Յովհաննէսն ու Ռոպէր Ամիրխանեանը : Խաղի մէջ գործող անձերից մէկը՝ Գրիգոր Թորգոմեանը խօսում է այսպէս ·*

Ինչպէս որ որեւէ կերպ Գրէկ անունը Նորվեկիայում դարձաւ Գրիկ, եւ նա ինքն էլ դարձաւ նորվեկիացի երգահան, այդպէս էլ մենք դարձանք Ամերիկացի :

1981 *Թուի Յունիս* 5-*ին* Նիւ-Եորքի ժամանակներ-*ը յայտնում էր, որ հեղինակն իր մէկ միլիոն երեքհարիւր հազար տոլար արժողութեամբ ունեցուածքը եւ գրութիւնների հեղինակային իրաւունքները, կտակով Թողել է William Saroyan Foundation-ին :*

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
1993 Դեկտ · 7 — 1994 Փետր · 16

Ծանօթագրութիւն

(1) W. Saroyan, Places Where I've Done Time (1972), էջ 70-80 ·

(2) W. S., Razzle-Dazzle (Subway Circus) (1945), էջ 235.

(3) Places Where..., էջ 42.

(4) Razzle-Da. (Hello Out There), էջ 20.

(5) New-York Public Library (B.R.M.T. հաւաքածոյ) :

(6) W. S., The Time Of Your Life & Other Plays (1942), էջ 18. (My Heart Is In The Highlands).

(7) Նոյնը, էջ 13 :

(8) W. S., Sons Come and Go, Mothers Hang In Forever ,1976), էջ 159.

(9) W. S., An Armenian Trilogy («Haratch») (1979), էջ 178.

(10) Razzle-Da., էջ 10.

(11) The Time Of..., էջ 5.

(12) Բառախաղ՝ անգլերէն եւ անգլիական իմաստների միջեւ :

(13) Razzle-Da., էջ 5.

(14) Curtain-raiser.

(15) Devil's Disciple.

(16) Razzle-Da., էջ 262.

(17) The Time Of..., էջ 12.

(18) Բառախաղ՝ հայերէն եւ հայկական իմաստների միջեւ :

(19) Razzle-Da. (Opera, Opera), էջ 100-101.

(20) Անշարժութիւնն եւս այս դէպքում բեմի վրայ ինքնին շարժման մէկ տարբերակը պէտք է համարել, քանի որ իր հակադրութեամբ բացայայտում է տարածքի մէջ գոյութիւն ունեցող միւս շարժումները՝ մարմնի, մտքի, զգացումի, ձայնի եւայլն :

(21) Razzle-Da. (Opera, Opera), էջ 108.

(22) The Time Of Your Life & Other Plays with a new Introduction (1967), էջ 7.

(23) W. S., The Beautiful People & Other Plays (1943), էջ 9-10.

(24) Herald Tribune, April, 1941.

(25) The Beautiful..., էջ 49, 50, 51.

(26) Նոյնը, էջ 10 :

(27) Նոյնը (Across the Board on To-morrow Morning), էջ 109.

(28) W. S., Opening Nights I Have Known / *Cue*, Oct. 19, 1957).

(29) W. S., Jim Dandy (1948), էջ 130.

(30) W. S., Don't Go Away Mad & Two Other Plays /Sam Ego's House/ (1951), էջ 127.

(31) Նոյնը (A Decent Birth, A Happy Funeral), էջ 276.

(32) W. S., The Cave Dwellers (1958), էջ 9.

(33) W. S., Chance Meetings (1978), էջ 17.

(34) W. S., Obitueries (1979), էջ 227.

(35)) Howard Goornay, The Theatre Workshop Story (1981), էջ 119.

(36) Նոյնը, էջ 119 :

(37) W. S., SAM, The Highest Jumper Of THEM ALL (1961), էջ 14.

(38) Նոյնը, էջ 5 :

(39) Օ՛հ, ինչ հրաշալի պատերազմ է :

(40) The Time Of..., w. a. n. I. (1967), էջ 295 ·

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 8
MARDI
8 MARS
1994

LE NUMERO : 5.00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. – Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5.00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.278 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.278

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂ

Մարտ 4-ին, դէպ Ղարաբաղ կը գտնըւէր Մինսկի խումբի պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ նոր նախագահը՝ Եան Էլիասոն։ Ղարաբաղի Արտաքին Նախարարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչը՝ Եուրի Զաքարեան յայտարարած է որ ազրպէյճանական բանակի յարձակումը, ճիշդ այդ պահուն, կը միտի ճնշում բանեցնել միջազգային հաւաքականութեան վրայ, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ ռազմական գործողութիւններու սրումին պատասխանատուն Ղարաբաղն է։

Պատուիրակութիւնը ընդունած են Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեան, Կարէն Բաբուրեան եւ Արկադի Ղուկասեան։ Խօսակցութեանց ընթացքին քննարկուած են ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի նոր առաջարկները քաղաքական լուծումի մը համար։

*
**

Լ. Ղարաբաղի պատերազմը կրնայ դադրիլ, եթէ կողմերը փոխադարձ վստահութեամբ հրադադար հաստատեն եւ զօրքերը քաշեն նախապէս համաձայնուած գիծերը, յայտարարած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան փոխ-նախարար՝ Կոնդրաթեւ, Երեւան եւ Բաքու այցելելէ ետք, Մոսկուա վերադարձին։

ՆՈՐ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐ ԷԼՉԻՊԷՅԻ ՎՐԱՅ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Ազրպէյճանի նախկին նախագահ Ապուլֆազ Էլչիպէյի կողմնակիցները կ'ըսեն թէ անոր բնակարանը Նախիջեւանի մէջ անցեալ Ուրբաթ շրջապատուեցաւ «կառավարական ուժերու կողմէ»։ Ծանօթ է որ Բաքուէն փախչելէն ետք, Էլչիպէյ ապաստանած էր Քելեքիի մէջ, Նախիջեւան։ Նախկին նախագահի բանբեր Ալի Քերիմօֆ ըսած է նաեւ թէ Բաքուի եւ այլ քաղաքներու մէջ, կառավարութիւնը վերջերս ձերբակալել Էլչիպէյի հոսանքին պատկանող անձեր, այն ամբաստանութեամբ որ անոնք կը պատրաստուէին վարչակարգը տապալել։

Միւս կողմէ, Բաքուի մէջ Ուրբաթ օրը սպանուած է դատը չորս Ազերիներու եւ Թուրք քաղաքացիի մը, որոնք անդամ են Էլչիպէյի կուսակցութեան եւ ամբաստանուած Ալիեւի դէմ մահափորձով։

*
**

Մարտ 5-ին, տասնեակ մը ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են Բաքու Ժողովրդական Ճակատի շէնքին մէջ։ Կը մեղադրուին որ տապալել ուզած են Ալիեւը։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը Հակառակորդին դաշտին վրայ Օ-ի դէմ 2 կէտով պարտուած է Նիմէն։ Դասաւորման գլուխն անցած է կրկին Նիս 40 կէտով եւ Ռէննու Պաստիա կը հետեւին 29 կէտերով։ Վալանս 19-րդ է 27 կէտով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԼԻՆԱ ՄԵՌՔՈՒՐԻ՝ Յունաստանի Մշակոյթի նախարարը, աւելի ծանօթ թէեւ որպէս դերասանուհի եւ երգչուհի, մեռաւ Նիւ-Եորքի Մէմորիըլ հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր տասը օր առաջ, կրկին գործողութեան ենթարկուելու համար թոքէն։ Խորհրդանիշն էր, ոգին Յունաստանի։ Կը սիրէր կրկնել՝ «Յոյն ծնած եմ, Յոյն կը մեռնիմ»։ Խորհրդանիշն էր նաեւ որոշ ձախի մը, միշտ հաւատարիմ մնացած էր Փասոք կուսակցութեան, հեռացած Յունաստանի գնդապետներու վարչակարգի ատեն, սալ՝ վերադարձած Փափանտրէուի օրով։ Դիւրին թատախաղ մը կայ այսօր, որմէ ոչ ոք խուսափեցաւ, քանի Մելինա Մեռքուրի Կիրակի օր մեռաւ (Մարտ 6), ինք որ դարձուցած էր և այնքան յաջողութիւն ալ գտած՝ «Երբե՛ք Կիրակին» ֆիլմով։Ծնած էր 1923-ին (ինք կը խոստովանէր՝ 1925 միայն) եւ ամբողջ կեանքը սիրահարած կը մնար Յունաստանի ինչպէս կը սիրէր ըսել։ Բուռն խառնուածքի տէր, «Փիրէայի Փասիոնարիան» ուժգնօրէն կը պաշտպանէր հելլէնականութիւնը եւ անոր ճառագայթումը աշխարհի մէջ։ Եթէ զինքը մեղադրէին ազգայնամոլութեան համար, կը պատասխանէր. -- «Թող Եւրոպա չմոռնայ որ ամէն ինչ մեզի կը պարտի, մինչեւ իսկ իր անունը եւ կրնայինք իրեն պարտադրել որ փոխէ կամ ռօյալթի վճարէ»։ Մելինա Մեռքուրի Ժիւլ Տասէնի հանդիպած էր 1955-ին եւ ամուսնացած։ Ութ տարի առաջ առաջին գործողութեան մը ենթարկուած էր թոքէն, խըմիրղի հետեւանքով (ծանօթ ծխամոլ էր), յետագային ողնայարի գործողութեան մըն ալ ենթարկուած էր, բայց, այս երբորդը ճակատագրական պիտի ըլլար։ Յուզումը մեծ է Յունաստան որ կը պատրաստուի ազգ. փառաշուք յուղարկաւորութեան մը, Հինգշաբթի օր։

ԹԵԼ - ԱՎԻՎԻ մէջ, աննախընթաց ցոյց մը տեղի ունեցած է Մարտ 5-ին, երբ Իսրայէլացիները - քանի մը տասնեակ հազար - փողոց իջած են բողոքելու համար Հեպրոնի ջարդին դէմ։ Զօր. Տայեանի աղջիկն ալ թափօրին գլուխը, ուրիշներու հետ կը պահանջէ Հեպրոն հաստատուած հողատէրերու մեկնումը։ Յաջորդող Նախարարաց Խորհուրդն ալ, մեծամասնութեամբ նման որոշումի մը կողմնակից է, մինչ Ռապին միշտ դէմ եղած է (450 Իսրայէլացի տեղաւորուած են Հեպրոն)։

ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԼԻՆԹԸՆԻ ԵՒ ԻՐ ԿՆՈՋ դէմ հին տետրակներ քրքրուած են եւ հրապարակ հանուած է կալուածային ներդըրումներու հարց մը, երբ զոյգը Արքանսաս էր 80-ական թուականներուն։ Սպիտակ Տան իրաւագիտական խորհըրդատուին հրաժարումն ալ աւելի իւղ լեցուց կրակին վրայ։ «Ուայթուաթըր» հարցը քննութեան տակ է։ Հողի մը գնումը --Ուայթուաթըր կոչուած վայրը-- Գըլինթընի եւ ուրիշ զոյգի մը կողմէ ձախող վախճան մը ունեցած է։ Եւ հարկ է ճշդել որ այն ատեն, գիտակցաբար կամ ոչ, Գլինթընները նպաստաւորուա՞ծ են ապօրինի փոխանցումներէ սնանկացած դըրամատունէն, կալուածային ձեռնարկին։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ յարաբերութիւնները չատ լարուած են։ Մոսկուա որոշած է հազիւ բաց ձգել կազի ծորակը դէպի Ուկրանիա որ մէկ միլիառ տոլար պարտք ունի։ Կազպրոմ 50 միլիոն խորանարդ մեթրի կ'իջեցնէ օրական հայթայթումը, 200 միլիոնի տեղ։ Ուկրանիա չի գիտեր ինչպէ՞ս վճարել, ինք ալ կը սպառնայ հիւլէական զէնքերը չյանձնել...։

ԹԷՆԿԻԶ ԱԲՈՒԼԱԾԷ, վրացի բեմադիրը մեռած է առջի օր, 70 տարեկանին։ Քաննի փառատօնին ներկայացուած իր ֆիլմը՝ «Զղջումը» մեծ տպաւորութիւն գործած էր եւ արժանացած դատակազմին մրցանակին։

«ԼԸ ՄՈՆՏ»Ի տնօրէն - վարիչ ընտրուեցաւ Ժան - Մարի Քոլոմպանի, լայն մեծամասնութեամբ։ Առաջին անգամն է որ լրագրող մը կը ստանձնէ մատակարարութիւնը թերթին, որ անցեալ տարի 40 միլիոն Ֆր.ի բաց մը ունեցած է։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲՈՒՌՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄ ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԴԷՄ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը քիւրտ երեսփոխաններէն ետք անձեռնմխելիութիւնը ջնջած է ութ այլ երեսփոխաններու եւս որոնք ամբաստանուած են չարաշահումներու, կեղծարարութեան, ապօրինութիւններու յանցանքներով։ Անոնց մեծ մասը կը պատկանի «Տօղրու եօլ» կուսակցութեան։ Իսկ քիւրտ երեսփոխաններէն հինգը որ Չորեքշաբթի գիշերած էին Ազգ. Ժողովի շէնքին մէջ, որպէսզի խուսափին ապահովութեան ուժերէն, ձերբակալուած են Ուրբաթ առաւօտ։ Ֆրանսայի ընկերվարական երեսփոխան Սեկոլէն Ռուայալի ներկայութիւնը արգելք եղած էր ոստիկաններու. Ազգային Ժողովի շէնք մուտքին, սակայն ձերբակալութիւնները կատարուած են անոր մեկնումէն ետք։

Թուրք հանրային կարծիքը այս առիթով բուռն կերպով կը հակազդէ Ֆրանսայի նախագահին ու յատկապէս Տիկին Միթերանի դէմ։ Անոնց ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը քիւրտ երեսփոխաններուն, մեծ վայրոյթ պատճառած է ու Ս. Ռուայալի ներկայութիւնը միջամտութիւն կը նկատուի Թուրքիոյ ներքին գործերուն։

Թրքական մամուլը կ'արձագանգէ բողոքի բազմաթիւ արտայայտութիւններու որոնք ուղղուած են Տիկին Միթերանի որուն կը յանձնարարուի ամէն բանէ առաջ Ֆրանսայի հարցերով զբաղիլ, եւայլն։ Կ'ըսուի օրինակ, թէ «Տիկինը արդէն հասկցած պէտք է ըլլար թէ Թուրքիոյ ներքին հարցերուն միջամուխ ըլլալու չափ մեծ չէ ինք»։

Ասոր քով երկրին Արտաքին Նախարարութիւնը վախ յայտնած է որ քիւրտ երեսփոխաններու հարցը պիտի սուերէ Եւրոպայի հետ յարաբերութիւններու ոլորտը ու տկարացնէ ՓՔՔ-ի դէմ ներկայի դիրքորոշումը։ Նոյնիսկ կասկած կը յայտնուի Ա. Ժիւփէի Անգարա այցելութեան մասին։ Թուրքիա մտահոգ է Եւրոպայի Խորհրդարանին յառաջիկայ չարթուան նստաշրջանէն ուր հաւանական է որ օրակարգի նիւթ ըլլայ Թուրքիոյ հանդէպ կեցուածքի հարցը։

Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Նախարարութիւնն ալ մօտէն կը հետեւի Թուրքիոյ քաղաքական կեանքին, մինչ ամերիկեան Ծերակոյտին ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի յանձնախումբին նախագահը խստիւ քննադատած է Անգարան։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(6/7 Mars)

Tcheldran, village arménien ressuscité

Տոմինիք Լը Կիյըռու երկու չատ չահեկան եւ յաջող թղթակցութիւններէ ետք, Ղարաբաղէն, 3-րդ մը կը ստորագրէ ուր կը նկարագրէ Մարտակերտի շրջանի այս գիւղը։

Փոքրիկ գիւղ մը անելի մէջ, քանի մը բնակութիւն ձիւնով զագաթներու ներքեւ, դաշտեր եւ ցից զառիվայրեր, անդունդներ, հորիզոն մը, ուղղահայեցութիւն մը ուրկէ, յաճախ, կը լսուին ընդհատ ձայներ։

Արդէն քանի մը տողով, լրագրողը կը ներկայացնէ մթնոլորտը։ Պարզ կառք մը ոչ մէկ ձեւով կրնայ անցնիլ այդ ցեխոտ ուղիներէն, ձորերէն, անտառներէն։ Անտառները, կ'ըսէ Լը Կիյըռու, մութ եւ խիտ, կախարդուած ըլլալու երեւոյթն ունին։ Ամէն ինչ, կարծես, անհաւատալի կերպով ցնցուած է։ Չալդրանի մուտքին՝ գերեզմանատուն մը։

Չալդրան կը վերապրի եւ իր քաղաքապետը որ, հոս, «նախագահ» կը կոչեն Ալպէր Ծատրեան, 55 տարեկան, զոհուհակ կը թուի։ Թաղում մը, բարեկամի մը այցելութիւնը, ձեռքեր կը սեղմէ (400 բնակիչ եւ 117 գաղթական), չէշտը եռանդուն է, նայուածքը խնդուն ուրկէ չի բացակայիր որոշ հեգնանք մը. -- «Երբ յոյսը կայ, արդէն կէսն է մեր ընելիքին» եւ հոս, ամէն ոք կ'ուզէ դուրս ելլել ողբութենէն։

1992, Օգոստոս 23, կը յիշէ, Ա. Ծատրեան համակերպած էր որոշումը տալու, «մեր զօրքերը կը քաշուէին, թշնամին գուռն էր»։ Չալդրան կ'այրէր կրակի մէջ, կիներն ու մանուկները սկիզբէն մեկնած էին, յետոյ այրերը, վերջին մարտիկները, տեղւոյն վրայ թողլով 19 մեռեալ։ Հայկական բանակը Լ. Ղարաբաղի պատերազմի մէջ էր զինք հովանաւորող նախկին պետութեան դէմ՝ Ազրպէյճանի, նահանջէ նահանջ երթալով։ Ա. Ծատրեան կը վկամակերպէ տեղահանութիւնը. - «Եւ րեւակայեցէք ամբողջ գիւղ մը, ծերերը, մանուկները։ Չորս օր, չորս գիշեր, քալեցինք անտառներուն մէջ, մեզի հետ տանելով մեր կոլխոզին 350 կովերը եւ ձիերը»։ Ստեփանակերտ հասած, բնակիչները սպասած են նկուղներու մէջ շէնքերու որոնք ենթակայ էին ռմբակոծութիւններու։ «1993 Փետրուար 8-ին, երբ մեր զինուորները վերագրաւեցին մեր շըրջանը եւ վերադարձայ քննական այցելութենէ մը ստուգելու համար որ կրնայինք կրկին երթալ ապահովութեամբ, չեմ կրնար նկարագրել ուրախութիւնը։ Դըժուար էր զիրենք զսպել»։ Չալդրանի բնակութիւնը, երջանիկ եւ վշտաբեկ, կը վերադառնէր իր գիւղը առանց իր տուներուն, տանիքները այրած, պատերը՝ փլած, բայց եւ այնպէս ուրախութիւնը կը տիրէր։

Այսօր, կը շարունակէ «Մոնտ»ի թղթակիցը, այրերը կ'աշխատին ելեկտրական երկու սիւներու շուրջ զորս կը պատրաստուին տեղաւորել, ջաղացքը չի բանիր, կը բացատրէ քաղաքապետը, ելեկտրականութեան չգոյութեան պատճառաւ։ Սեւ ժապաւէն մը կայ գլխաւոր փողոցէն կախուած եւ անունին քով սուր մը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓԱՆԻԿ ԳԻՒՂԻ ՄԵԾ ՍՈՒԳԸ ՊԵՏՐՈՍ ՎԱՐԴԳԷՍԻ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

(1926-1994)

«Ազգիդ համար զոհուեցար,
դուն շա՜տ ապրեցար»։
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ցունուար 27, 1994, փաճիկ Գ.
(Արթիկի Շրջ.)

Պայծառ արեւ մը կ'ողողէ Արագածի արծաթ կատարէն մինչեւ Փանիկ, մինչեւ Գիւմրի։ Սուրբ Լոյսն է ծաղեր՝ այս ձմրան մէջ։

Պետրոս Նահապետեան դագաղին մէջ կը հանգչի՝ արդարի քունով յաւերժական։ Շուրջը՝ հարիւրաւորներ, վերանորոգ եկեղեցիին մէջ, լուռ ու մունջ կանգնած, եղբայրական յուզումով կ'աղօթեն ինծի հետ։ Նիհարակազմ Պետրոսը՝ կարծես ժպիտ մը ունի իր շրթներուն վրայ, հոգիին մէջ։ Գոհունակ ժպիտն է՝ հաւատացեալ հայ քրիստոնեայի, իր պարտականութիւնը լրիւ կատարած ըլլալու ուրախութեամբ առլցուն, պարտականութիւն՝ իր Ազգին, իր Հաւատքին, իր Եկեղեցիին, մանաւանդ՝ Փանիկ գիւղի իր պաշտելի «Ս. Տիրամայր» *եկեղեցիին հանդէպ։*

Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն է աղօթաւոր հաւատացեալներով. յուզուած եւ ազդուած խորապէս, սուրբ արարողութեան ընթացքին՝ պարբերաբար խօսք կ'առնեմ, մխիթարելու հարազատները սգաւոր, վեր հանելու Պետրոս Նահապետեանի դէմքը եւ գործը, հակիրճ ու հեծկլտուն նախադասութիւններով։ Մեծ է, կը խորհիմ, այս ննջեցեալին վաստակը՝ սա եկեղեցիին պատմութեան մէջ. այս գիւղին հաւատքին պահպանման ու վերածաղկումին մէջ, այս փոքրիկ տաճարին հոգեւոր հովիւ հայթայթելու անխոնջ աշխատանքին մէջ։ Այս երրորդ տարին է որ «Զքօրհնէք» *կը կատարուի հոս. այս երրորդ տարին է որ Մխիթարեան ուխտէն հայ վարդապետ մը՝ Հ.* Կոմիտաս Մանուկեան *կ'աղօթէ, կը պատարագէ հոս, եւ կը շինէ ու կը վերանորոգէ, համերաշխ գործակցութեամբ գիւղի պետերուն։ Ահա՛ թէ ինչո՛ւ -- կը խորհիմ -- գոհունակ ու խաղաղ ժպիտը՝ Պետրոս Նահապետեանի շրթներուն վրայ ու հոգիին մէջ։ Աւա՜ղ որ Հ. Կոմիտաս Վարդապետ բացակայ է այսօր, ստիպողաբար մեկնած ըլլալով դէպի Եւրոպա։ Ինքն ալ սգաւոր, մեզի հետ, պիտի աղօթէ սրտայոյզ։*

Արցունքով արտասանած աղօթքներուս՝ համագիւղացիները կը պատասխանեն եռանդուն «Տէ՛ր, ողորմեա»*ներով։ Դագաղը, եկեղեցիէն առաջ, տարուած է գիւղին դպրոցը, ուր՝ գաւիթին մէջ՝ դամբանական խօսած է* Միքայէլ Ղաղթաղչեան, *նախկին տնօրէն Փանիկի դպրոցին, յանուն բոլոր ուսուցչական կազմին։ Հանգուցեալը, բազում տասնեակներ դասաւանդած է Հայոց Պատմութիւն, եւ ի՛նչ պատմութիւն. վերջին տարիներուս՝ նաեւ կրօնք ու քրիստոնէական ուսուցում։*

Եկեղեցիէն, ուսամբարձ, հանգուցեալին մարմինը կը տարուի գերեզմաննոց, ուր շուրջ հազարի չափ այր մարդիկ կուգան գլխաբաց, վերջին ողջոյնը տալու անչափապէս սիրելի Պետրոսին համբուրելու արարողապետ Սրբազանի Սուրբ Խաչը եւ ցաւակցութիւն յայտնելու հարազատներուն։

Խումբ մը կիներ -- կը յիշեցնեն Յիսուսի Թաղման մասնակցող իւղաբեր *կիները -- հեկեկալով կուլան, գերեզմանի հողին յանձնելէ առաջ Պետրոս Նահապետեանի վաստակաւոր նշխարները։*

Դամբանական կը խօսի Մարտիրոս Սալնազարեան, *նախկին գիւղապետ Փանիկ գիւղի։ Կը խօսի յուզումով, կը խօսի խորունկ հաւատքով, հարազատ բարեկամի սուրբ եռանդով։ Կը կարդայ հեռագիրներ ցաւակցական, Արթիկի Շրջանի զանազան կեդրոններէն հասած։*

Կը բաժնուինք յուզումով, մեր խունկն ու աղօթքը թողած որպէս յարգանքի անթառամ ծաղկեփունջ։

Հանգուցեալի տունը, մտերիմներու շրջանակի մէջ, կը տրուի հոգեճաշ։ Կը խօսին բարեկամներ, ծանօթներ, վեր հանելով Պետրոս Նահապետեանի բոլոր արժանիքները։ Դարձեալ՝ ցաւակցութիւններ։ Յուզմունք անպատմելի։

* * *

Պետրոս Վարդգէսի Նահապետեան ծնած էր 1926-ին։ Տակաւին մէկ տարեկան մանուկ էր, երբ հայրը՝ Վարդգէս Պետրոսի Նահապետեան՝ անմեղ զոհ դարձաւ ստալինեան բռնատիրութեան վայրագ մեքենային. ու մանկան խնամքը անցաւ այրիացած երիտասարդ մօր՝ Մարիամ Մկրտչի Նահապետեանի եւ հօրեղբօր՝ Հայկակի ուսերուն։ Այս վերջինն ալ, 1937 թուականին՝ մահուան ճամբար աքսորուեցաւ, որու կինը, ան ալ Մարիամ, այրիացաւ առ յաւէտ։ Երկու Մարիամները, իրենց բախտը լալով եւ սեւ մազերը սպիտակցնելով, հազարումէկ զրկանքներ կրելով պահեցին -- պահպանեցին ու դաստիարակեցին որբացած Պետրոսը։

1945 թուականին՝ աւարտելով Հայրենի գիւղի՝ Փանիկ միջնակարգ դպրոցը, Պետրոս կ'ընդունուի Լենինականի Միքայէլ Նալբանդեան մանկավարժական հիմնարկը, որը կ'աւարտէ 1949 թուականին, Հայոց Պատմութեան Ուսուցիչի տիտղոսով եւ աշխատանքի կ'անցնի Սպիտակի շրջանի Նալբանդ գիւղի միջնակարգ դպրոցը։ 1962-ին կը տեղափոխուի Հայրենի գիւղ՝ Փանիկի միջնակարգ դպրոցը, ուր՝ իր մասնագիտութեան զուգահեռ, ինչպէս տեղի, այնպէս ալ մերձաւոր Մեղրաշէն գիւղի միջնակարգ դպրոցին մէջ դասաւանդած է կրօնական առարկաներ (1990 -- 1992), «լուսաւորելով համայնավարութեան տիրապետութեան տարիներու ընթացքին երախաներու ապականուած հոգիները՝ քրիստոնէական սուրբ ուսմունքով», 1993-ին անցած է հանգստեան։ (*)

«Դժուար է հաւատալ -- կ'ըսէր Մարտիրոս Սալնազարեան -- որ այլեւս մեզ հետ չէ՝ քրիստոնէական առաքինութեամբ առլցուն մեր շատ սիրելի ընկերն ու բարեկամը, շնորհալի մանկավարժն ու բազմանդամ գերդաստանի նուիրեալ հայրը՝ Պետրոս Վարդգէսի Նահապետեանը։ Նա գնաց յաւերժութիւն, մեզ թողնելով անսահման բարի, ազնիւ, կարեկցող անուն եւ ... անկեղծ ափսոսանք»։

Պետրոս գրած է Փանիկ գիւղի ամբողջ պատմութիւնը, սկսած 1812 թուականէն, հիմնադրումէն մինչեւ 1918։ Գրի առած է գիւղի բազում բանահիւսական նիւթեր՝ անեկդոտներ, ասացուածքներ, իմաստուն մտքեր, եւ բոլորը յանձնած է ի պահ Հայաստանի Ազգագրութեան եւ Բանահիւսութեան Հիմնարկի տնօրէնութեան։ Ըլլալով նաեւ գիւղի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան ընկերութեան նախագահ, ամէն ինչ ըրած է աւերակի վերածուած գիւղի Մարիամ Աստուածածնայ Եկեղեցին հիմնովին վերականգնելու։

Պետրոսի ջանքերով դպրոցին մէջ ստեղծուած է պատմութեան թանգարան, ուր քիչ չեն իր ձեռքով կատարուած պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած զանազան տեսակի՝ ուլունքներ, հնադարեան անօթներ, զէնքեր, կարասներ, երկաթի եւ բրոնզի դարերու ինչպէս պերճանքի, այնպէս ալ կենցաղի առարկաներ ու գործիքներ։

Գրած է նաեւ գիւղի եկեղեցիին կառուցման պատմութիւնը, ուր շարադրըուած են մինչեւ իսկ հոն աշխատած քահանաներու եւ այլ հոգեւոր սպասարկողներու կեանքի յիշարժան դրուագները, ճշգրիտ տարեթիւերով։ Պատմութիւնը հասցուցած է մինչեւ մեր օրերը։ Նկարագրած է եկեղեցիին հետ կապուած բազում մանրամասնութիւններ, յատկապէս՝ աւերակի վերածուիլը ու վերականգնման պատմութիւնը. հոն մանրամասն արձանագրած է թէ ո՛վ ինչով է նպաստած կատարուած աշխատանքներուն եւ ինչպիսի՛ նիւթական ու դրամական միջոցներ է ներդրած՝ յանուն վերանորոգումի սուրբ գործին։

«Քալելով իր մեծ պապերու՝ Պետրոս եւ Պօղոս հոգելոյս Վարդապետներու հետքերով, -- կ'ըսէր երկրորդ դամբանախօսը - ան ի ծնէ ջերմեռանդ հաւատացեալ էր, քրիստոնէական գաղափարախօսութեան եռանդուն քարոզիչ։ Գիւղի հասարակութեան մէջ կը կատարէր այն առաքելութիւնը՝ ինչ որ Թադէոս ու Բարթողիմէոս՝ երկու հազար տարի առաջ, Հայաստան աշխարհի մէջ։ ... Համայնավարութեան դժնդակ տարիներուն, երբ մարդիկ կը վախնային Աստուծոյ կամ Եկեղեցւոյ անունը տալու, Պետրոսը որպէս կնքահայր՝ իր սանիկները քահանայով պսակադրութեան կը տանէր Եկեղեցի։ Ան միշտ կ'այցելէր, էքումենիք հարազատ հոգիով, Էջմիածնի Մայր տաճարը, Գիւմրիի (Լենինականի) Եօթ - Վէրք Եկեղեցին, կը մասնակցէր սուրբ պատարագներուն, կ'այցելէր վանքեր ու սրբավայրեր։ Գիւղին մէջ միակ մարդն էր որ կը ստանար կրօնական ամսագիր («Էջմիածին»), սրբապատկերներ ու աղօթագրքեր ձեռք բերելով՝ անվերկիւղ կը բաժնէր գիւղի հաւատացեալներուն։

«Ան խորապէս կը մորմոքէր որ կրօնի հալածման պատճառով՝ գիւղի եկեղեցին 56 տարի մնացեր էր անգործ (1934 -- 1990)։ Ու երբ վրայ հասան բռնատիրութեան հոգեվարքի օրերը, ան իսկոյն ձեռնամուխ եղաւ իր վաղեմի երազանքի իրականացման։ Գիւղի հաւատացեալներու ստորագրութեամբ բազում դիմումներ կատարեց նախ՝ խորհրդային Հայաստանի մինիստրների խորհրդին կից եկեղեցու գործերի վարչութեան, բայց ի զուր։ Ապա նամակ -- խնդրանքով դիմեց Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Առաջնորդներուն, հուսկ՝ մինչեւ իսկ Հռոմի Սրբազնագոյն Պապին, խնդրելով արագացնել գիւղի Տիրամօր Եկեղեցիին բացումը, ապահովելով անոր համար սպասարկող հայ քահանայ։ Ու չուշացաւ անիկա, 1990 թուականի Նոյեմբեր 23-ին, Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանը Վիեննայէն եկաւ Փանիկ, ու այն օրուընէ դրուեցաւ հիմքը Եկեղեցիին մշտական գործունէութեան, Վատիկանի հովանաւորութեամբ»։

«Պետրոսը անմահ հայրենասէր մարդ էր. որպէս հայ ժողովուրդի պատմութեան մասնագէտ -- ուսուցիչ, արցունքոտ աչքերով յաճախ մորմոքած՝ կը պատմէր մեր ազգի հազարամեակներու պատմութեան ամէնէն փառապանծ անցքերու մասին (Վարդանանց պատերազմ, Անիի թագաւորութիւն, Կիլիկեան յաղթանակներ), յատկապէս՝ Սուլթան Համիտի հայկական ջարդերու մասին, ահաւոր ցեղասպանութեան եւ մեծ Պետութիւններու խարդաւանանքներու մասին։ Յուզումով կը դիւթէր աշակերտները, որոնց յաճախ՝ դասագրքէն ելնելով՝ կը թելադրէր գրի առնել իր պատմածները։ Ան դառն կըսկիծով կը դատապարտէր ադրբէջանական եղուզակները, Արցախի նկատմամբ անոնց կատարած վայրագութիւններուն եւ Հայաստանի շրջափակման համար։

-Պետրոս՝ մանկան նման եռանդով ու կաթոգին կը սիրէր իր այրիացած տառապեալ մայրը, այսօր 90 տարեկան։ Նուիրեալ ամուսին էր ան, վերին աստիճանի հոգատար հայր՝ երկու մանչ զաւակներու, չորս աղջիկներու եւ տասը թոռներու։ Իր տքնաջան աշխատանքով, իր վեց զաւակներուն ալ տէր դարձուց բարձրագոյն կրթութեան, որոնք այսօր մեր հասարակութեան համար օգտակար եւ պիտանի մասնագէտ մարդիկ են դարձած»։

Պետրոս նաեւ վարպետ այգեգործ էր, անասնապահ ու շնորհալի մեղուաբոյծ։ Խնամուած պարտէզ մը ունէր՝ իր տունին շուրջ, բազում պտղատու ծառերով եւ գոմ։

Վերջին շրջանին շատ տկարացած էր։ Տունը եւ դպրոցին մէջ յուշեր ու պատմութիւններ գրելը զինք ուժասպառ էին ըրած։ Վրայ հասած էր աչքերու հիւանդութիւնը, որ երթալով կը բարդանար, այնքան որ մահէն մէկ -- երկու ամիս առաջ՝ հազիւ կը տեսնէր մարդիկը։ «Հումանիստ մարդ էր Պետրոսը -- կ'աւելցնէր դամբանականը խօսողը -- անշահախնդիր ընկեր, նուիրեալ բարեկամ, կարեկից հարեւան ու ջերմ հայրենասէր։ Ան ապրեցաւ խաղաղ, բառին բուն իմաստով, որովհետեւ իր կեանքի ընթացքին՝ ոչ մէկը չէր վշտացուցած, գործեց՝ առանց աղմուկի (կ'ատէր մեծամտութիւնը) ու մեռաւ մեծ վաստակ թողած։ Այնպէս որ ան աշխարհին հանդէպ պարտքով չմնաց. ցաւօք՝ աշխարհը շուտ կտրեց այս շնորհալի մարդուն կեանքին թելը։ Ան տակաւին շատ բան ունէր տալիք մեր հասարակութեան եւ իր գերդաստանին»։

«Գնաս բարո՛վ, սիրելի ընկեր ու նուիրեալ բարեկամ Պետրոս։ Դուն այնքան ջերմեռանդ հաւատացեալ էիր, ո՛ր լիով իրաւունք ունիս վայելելու երկնային դրախտին մէջ՝ Հայր Աբրահամ Նահապետի գոգը, Պետրոս Վէմի բանալիներէն օգտուելու բախտաւորութեամբ»։

Ուրիշ մահախօս մը կը գոչէր. - «Պետրոս շատ համեստ մարդ մըն էր, սակաւապահանջ, քիչով բաւարարուող, առատաձեռն, առատավաստակ, իսկական ժամանակակից հայ էր իր ամէն ինչով։ Նա երջանիկ ժպիտով մահուան ընդառաջեց. քանի՛ անգամ կը կրկնէր, վերջին օրերուն, թէ «Շուտով կը գնամ ի վերին Երուսաղէմ»...։ Նայելով նրա մահուան թափօրին, կարելի է ասել թէ անոր թաղումը արքայավայել է, ազգային թաղում։ Նա գնաց առանց ոխ ու քէնի, առանց պարտք ու պահանջի։ ... Տեսէ՛ք, Արագածի ձիւնէ կատարին՝ մի պատառ սեւ ամպ է փաթաթուէր, որպէս սեւ շալ սգամօր գլխին, իսկ երկինքը պայծառ է, կապոյտ, արեգակը ոսկէ փունջ է սփռեր գետինը. երջանիկ արեւն ու երկինքը, քանզի Պետրոսի հոգին հրեշտակներու թեւերով առեր են երկրէն ու կը տանին Աստուծոյ արդար դատաստանին...։ Պետրոսը եզակի էր, անփոխարինելի. եկաւ աշխարհ, լոյս սփռեց, փայլատակեց, հոգիի եւ հաւատքի սնունդ ցանեց եւ գիսաւոր աստղի նման կտրեց երկնակամարը, աստղի նման բոցավառուեցաւ ու անցաւ յաւիտենական երանութիւն։ Փա՛ռք եւ անմահութիւն Պետրոս Նահապետեանին, թող լոյս կաթի անոր հողաթումբին, թող Աստուծոյ երկնային տեսութեանն արժանի դառնայ։ Փա՛ռք, բիւր փառք փառաւոր ննջեցեալին, որ մոմի նման վառեցաւ եւ կերոնի նման մաշեցաւ. մարմինը՝ որպէս կերոնի մոխիր՝ թողուց այս աշխարհին, իսկ հոգին՝ որպէս մոմի բոց ու լոյս, համբարձաւ երկինք»։

Երանի՛ քեզի, Փանիկ գիւղ, որ այսպիսի հաւատացեալ ու հայրենասէր զաւակ ես ծներ. թող անոր հոգին երկինքէն լոյսեր սփռէ իր գիւղի ու բոլոր Հայրենիքի տառապող ժողովուրդին վրայ, Տիրամայր Սուրբ Աստուածածնի զանգերով, խաղաղութեան արշալոյսին ցոլքերով։

Յիշատակն Պետրոս Նահապետեանի օրհնութեամբ եղիցի։

Ամփոփեց՝
Հ. Ն. Տ. Ն.
ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ -- ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Առաջնորդ
Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ
Հայաստանի ու Վրաստանի

Պատ Նաուհայմ
(Գերմանիա)
Փետրուար 23, 1994

(*) Կենսագրական այս տեղեկութիւնները քաղած ենք վերոյիշեալ զոյգ դամբանականներու հեղինակներէն, գրեթէ բառացի։

ՔՈԶԱՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Ռուսաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Քոզաքները աւանդական իրենց բնակավայրերէն դուրս շրջանի մը վարչարարական կազմին մաս կը կազմեն։ Ս. Պետերսբուրգի քաղաքապետը Սոպչաք ստեղծած է Քոզաքներու խորհուրդ մը։ Ան պիտի քննէ այս ցեղախումբին Նեւայի ափերուն վրայ վերայայտնութեան ծրագիրները, յատկապէս կենսաձեւի մը, աւանդական արհեստներու եւ մշակութային մարզին վերակառուցումին համար։ Կապ պիտի հաստատէ նաեւ Քոզաքներու եւ տեղական իշխանութիւններու, գլխաւորաբար զինուորականներու հետ։

Ռուսաստանի երկրորդ այս քաղաքին քոզաք բնակչութիւնը 60 հազար հոգիի շուրջ է. կէսը կազմուած է գործի մարդոցմով, գործատան տնօրէններով, զինուորական միաւորներու հրամանատարներով եւայլն։ Անոնց տարեկան գործառնութեան գումարը կը հասնի բազմաթիւ միլիառ ռուբլիի։

Իրենց գործունէութեամբ անոնք կը

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԱՌՈՒՂԻ
քերթուածներ

Հեղինակ՝ Շահանդուխտ

Պէյրութ -- 1994

նպաստեն քաղաքին շահերուն։ Անոնք կը հայթայթեն բնակչութեան, ապրանք ու դրամագլուխ կը բերեն, հիւսիսային այս մայրաքաղաքին այլ շրջաններու հետ կապերը կը զօրացնեն։ Վերջերս ստեղծուած տեղեկատու կեդրոն մը Քոզաքներու վերաբերող բոլոր տուեալները կը փոխանցէ ամբողջ երկրին շրջաններուն։

Այսօր Քոզաքներու մասին կը խօսուի որպէս երրորդ կարեւոր ուժ մը որ կրնայ ազդեցութիւն գործել ռուսական քաղաքական կեանքին։ Անոնք իրենք զիրենք կը նկատեն ժողովուրդ մը որ ենթարկուած է ստալինեան կեղեքումներուն եւ կ'ուզէ վերակենդանացնել իր աւանդութիւնները։ Ասիկա յուսալի սպասումներ կը թելադրէ որոշ Ռուսերու, ուրիշներ անտարբեր են. կայ զանգուած մըն ալ որ յիշելով մաֆիական յաճախակի դայթակղութիւնները ու անոնց մէջ Քոզաքներու կեդրոնական դերը, վախով համակուած են։

Ս. Պետերսբուրգի քաղաքապետը նոր հիմնուած Խորհուրդին ղեկավարութիւնը յանձնած է մանկավարժ, պատմաբան, գրող Ալմազովի որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ Քոզաքներու միջեւ։ Անոր ըսածին համաձայն, Քոզաքներու գլխաւոր հարցը բազմաթիւ խմբակցութիւններու գոյութիւնն է. միայն Ս. Պետերսբուրգի մէջ վեց տարբեր կազմակերպութիւն ունին որոնց մէկ մասը խոշորացոյցով դիտելու չափ փոքր է։ Այս կացութիւնը գործին կուգայ քաղաքական այլ - եւ այլի ուժերու։

Ալմազով արդէն յաջողած է քաղաքին մօտակայ շրջաններու մէջ ընդարձակ հողամասեր ձեռք ձգել։ Հոն պիտի կառուցուի Քոզաքներու արդիական գիւղ մը, հողամշակումի զանազան ճիւղերով։ Արդէն տասնեակներով հողամշակումի գօտիներ ստեղծուած են Ֆինլանտիոյ սահմանակից շրջանին մէջ, ինչպէս նաեւ Էստոնիոյ եւ Լատվիոյ կից գօտին։ Ներկայիս կովկասեան գդակներով այդ հողամշակները կը փափաքին սահմանապահներու յատուկ զինուորական պատրաստութիւն մը ունենալ։

Ասոնք առաջին քայլերն են դէպի Հիւսիսային քոզաքներու սահմանապահ զօրքի մը կազմութիւնը։ Այդ զօրքը պիտի լուծէ Էստոնիոյ եւ Լատվիոյ հետ ռուսական սահմանին հարցն ալ. այդ սահմանը այսօր գրեթէ ոչ մէկ հսկողութեան ենթակայ է ու մեծ քանակութեամբ ապրանք, մետաղներ եւ նախանիւթեր մաքսանենգներու ձեռքով Ռուսաստանէն կը հանուին, շնորհիւ այդ հսկողութեան պակասին։ Պետութիւնը միջոցները չունի այդ շրջանին մէջ հարկաւոր գետեղումները կատարելու. իսկ Քոզաքները անգամ մը կազմակերպուելէ ու պէտք եղած պատրաստութեան տիրանալէ ետք, կրնան լրացնել այդ պակասները։

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ» հայագիտական պաշտօնաթերթի 1993-ի թիւը

Հայագիտական հրատարակութիւն մը, արդիւնք է անշուշտ հսկայական աշխատանքի եւ կը վկայէ ազգի մը մտաւորականութեան բարձր մակարդակի մասին։ Բանասիրական մամուլի մը գոյութեան նախապայմանն է՝ տրամադրութեան տակ ունենալ անցեալի հարուստ մատենագրութիւն, ուսումնակրթական բեղուն անցեալ եւ աւանդական մշակութային հաստատութիւններ, որոնք արդասիքը կը կազմեն ազգի մը իմացական ընդունակութիւններուն։

Մինչեւ 1700-ական թուականները, մենք՝ Հայերս, ունեցած ենք անհրաժեշտ նախապայմանները հարուստ ազգային բանասիրութեան, շնորհիւ մեր ճոխ մատենագրութեան, սակայն գրեթէ չենք ունեցած բանասիրական պատրաստութիւն ունեցող հմուտ անձեր, Հայաստանի մէջ տիրող օտար ճնշումներու պատճառով։

Միայն ԺԸ. դարու վերջաւորութեան էր, որ Մխիթար Վրդ. Սեբաստացին, Կ. Պոլսոյ նման հայաշատ, սակայն օտար ազդեցութիւններու ենթակայ միջավայրէն հալածուած, իր նպատակասլաց հաւատքով յաջողեցաւ հաստատուիլ Վենետիկի կղզիներէն մէկուն վրայ, ու այնտեղ՝ Ս. Ղազար կղզեակին մէջ, հիմնեց եւրոպական ըմբռնումով հայագիտական կեդրոն մը, որ մօտ երեք դարերէ ի վեր դարձած է հայագիտական բանասիրութեան ջահակիրը։ Սոյն մշակութային բեղուն կեդրոնը, 1810 թուին, հայ բանասիրութեան իր նուիրած՝ մեծ ստեղծագործութիւններով, պաշտօնապէս անուանուեցաւ «Մխիթարեան Հայկական Կաճառ»։

Ժամանակը հասեր էր որ հայ ժողովուրդի մտքի արգասիքը ցանուէր հայ ուսումնասէր մտքերուն մէջ։ Մխիթարեանները «Հայկական Կաճառ»ի հիմնադրութենէն 33 տարի յետոյ (1843-ին) անկարելի էր արդէն գոյատեւել առանց սեփական մամուլի եւ Հայր Գաբրիէլ Այվազովսկին ու իր եղբայրակից Վարդապետները իրենց ջահը վառեցին Կաճառի աշխատակիցներուն արտադրած աշխատութիւններու մեծ ատրուշանէն։ Անոնք նախաձեռնեցին «Բազմավէպ» թերթի հրատարակութեան՝ հայագիտական, բանասիրական, գիտական, ազգային ու դրական ճոխ առաջադրանքներով ու բովանդակութեամբ։ «Բազմավէպ»ը, երկա՛ր տարիներէ ի վեր իր գիտական լոյսը կը սփռէ բարձր պահելով հայագիտութիւնը Հայ եւ օտար գիտական աշխարհին դիմաց։

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս հարուստ է 1993-ի «Բազմավէպ»ի բովանդակութիւնը, իր աւելի քան 300 էջերով։ Տեղ գտած են յայտնի պատմագէտ եւ բանասէրներ՝ Պօղոս Վրդ. Անանեանի, Կարապետ Եպիսկ. Ամատունիի, Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի, Տաճատ Վրդ. Եարտըմեանի, Ղեւոնդ Վրդ. Ալիշանի, ինչպէս նաեւ Շուշանիկ Նազարեանի, Հայկ Տէր-Ղեւոնդեանի, Եղիա Ներսէսեանի, Արմենուհի Սրապեանի, Անատոլի Պետրոսեանի, Հրանոյշ Դարբինեանի, Վարդան Մաթէոսեանի, Եդուարդ Կիւլբէկեանի, Յարութիւն Գայայեանի եւ ուրիշներու գիտահետազօտական աշխատութիւնները։

Այսպիսի հրատարակութիւն մը միայն պատիւ ու վարկ կը բերէ մեր ազգին եւ Մխիթարեան Հայրերու Ակադեմական խումբին։ Հատորի բովանդակութեամբ կը հետաքրքրուի ամէն հայագէտ եւ ամէն ընթերցող պիտի գտնէ հոն օգտակար նիւթ մը՝ մեր ժողովուրդի անցեալէն ու ներկայէն։ Հատորը յանձնարարելի է մտքի ու մշակոյթի կալուածէն ներս գիտաշխատող մտաւորականներու։

ՀԱՅԿ ՏԷՐ -- ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Լոս -- Անճըլըս

ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՁՈՐԸ

Ձորերու մեծագոյնը ոչ Միացեալ -- Նահանգներու, ոչ ալ Փերուի մէջ կը գտնուի. այլ Հիմալայայի անմատչելի մէկ անկիւնը։ Նամչակպարուայի ձորը 5909 մեթր խորութիւն ունի, մինչ Ամերիկայի Մեծ Քանեոնը 1430 մեթրով տիրացած է անարդար համբաւի մը։ Այս յայտնաբերումը կատարած է երկրախոյզ Ֆիշըր, տարիներով բանակցութիւն վարելէ ետք յիշեալ շրջանը մուտքի արտօնութիւն ունենալու համար։ Յայտնաբերուած ձորը գտնուելով Չինաստանի եւ Հնդկաստանի կռուախնձոր գօտիի մը մէջ, իշխանութիւնները չեն համաձայնիր իրեն ու իր խումբին հոն մնալու արտօնութիւն տալ։ Ֆիշըր վերջապէս կը յաջողի իր երկրաչափներուն ու քարտէսագիրներուն հետ քննել այդ ձորը։ Ան 560 քիլոմեթր երկարութիւն ունի, իսկ խորութիւնը 4570 մեթրէն աւելի է, երկայնքին աւելի քան մէկ տասներորդ մասին վրայ։

Այդ ձորին մէջ կ'ապրին Թիպէթցի ցեղախումբեր երկու հազար տարիէ ի վեր։ Ձորը ունի բուսականութեան ու ծաղիկներու Հիմալայայի ամէնէն հարուստ բազմազանութիւնը։ Խուզարկուները հոն հանդիպած են ընձառիւծներու, փղերու եւ Ասիոյ ցամաքամասին ամէնէն բարձրաբերձ ծառերուն։

Ֆիշըր գործը աւարտած չէ. ան, համոզուած որ յայտնաբերումները վերջ գտած չեն, կը ծրագրէ հոն վերադառնալ Մայիսին։

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐՋԵՐԸ Ո՞ՒՐ ԳԱՑԻՆ

Սպանական թերթ մը կը գրէ թէ Փիրենեաններու սպանական կողմը ձեռնտու չէ արջերուն համար։ Գաթալանեան շրջանին մէջ գրեթէ չէ մնացած այդ անասունէն. պատճառը կը նկատուի որսը եւ բնակչութեան գօտիներու ընդլայնումը։ Թերթին տեղեկութեան համաձայն, այդ մեծ մուշտակաւորներէն ութ հատ միայն կայ տակաւին, որոնք կը թափառին Արագոնի, Նաւարի եւ Պէարնի միջեւ։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԿՐՕՆԱՓՈԽՆԵՐԸ

Ծոցի պատերազմէն ետք 5000 ամերիկացի զինուորներ կրօնափոխ եղած են, ընդունելով մահմետական կրօնքը։ Անոնց միջեւ «Ուաշինկթըն Փոսթ» թերթը հարցազրոյց կատարած է, ինչ որ Լոնտոն լոյս տեսնող սաուտական շաբաթաթերթի մը նիւթ հայթայթած է։ Ան հարցազրոյց մը կատարած է կրօնափոխներու խումբէն զնդապետի մը հետ որ առած է Աբտել Ռաշիտ Մոհամէտ անունը։ 1993-ին 75 կրօնափոխներ ուխտի գացած են Մեքքէ, Փէնթակոնին կողմէ տրամադրուած օդանաւով։

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԳԱՂԹԸ

Եգիպտական «Ալ Ահրամ» թերթը կը գրէ թէ գաղթող թռչուններու Եգիպտոսէն աշնան անցքը խնդրայարոյց սկսած է ըլլալ։ Թակարդներն ու որսորդները մեծագոյն սպառնալիքները կ'ըլլան անոնց, մինչ օդին ապականութիւնը կը թունաւորէ անոնց հանգիստի կայքերը։ Խնդիրը հոն է որ շատ աւելի լուրջ խնդիրներով ծանրացած երկրին առօրեան թոյլ չի տար նման մանրուքներով մտահոգուելու։

ԱՆԱՑԻՍ

ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Փրոֆէսօր Լանկէն իր նուագախումբով (70 հոգի) մեր աջ կողմը զետեղուած էր. ջութակներու պէս կը խօսակցէին։ Յանկարծ ազատութեան քայլերգը, ամէն մարդ ոտքի, առաջնորդուած աւագանիէն ու արարողապետէն՝ եկաւ վեհապետը։

Գիրուկ, տձեւ, կքած ինքն իր վրայ, սպիտակախառն մօրուքով, ոսկեհուռ համազգեստով որ վրայէն կը թափէր կարծես։ Յառաջացաւ կամաց կամաց եւ բազմեցաւ գահուն վրայ. քովը Մեծ Եպարքոսը, անոր քովը Արտաքին Գործոց նախարար Նորատունկեանը, յետոյ Ներքին Գործոց նախարարը, եւ այսպէս ամէն նախարար, ամէնքը ճոխ համազգեստով։ Գահուն ետեւը, ոտքի վրայ՝ պարզ զինուորականի համազգեստով Մահմուտ Շէվքէթ փաշան, ան որ Սելանիկի բանակով Պոլիս մտած եւ Համիտը գահընկէց ըրած էր։

Սկսաւ կարգը շնորհաւորութիւններուն։ Ետեւէ ետեւ կուգային աջ կողմէն, միշտ կարմիր գորգին վրայէն, կը համբուրէին ափէին մէջի ծոպը եւ միւս կողմէն կ'անցնէին կ'երթային։ Ամէնքն ալ թուր կը կրէին։

Յանկարծ, խռարանցում մը մուտքի դըռան առջեւ, զոր մենք չէինք կրնար տեսնել։ Փրոֆէսօր Լանկէն բան մը մըրմըռաց եւ զմայլելի ներդաշնակութեամբ նուագախումբը սկսաւ Վերտիի աշխարհահռչակ օփերայէն, Այտայի աղօթքը. «Ռա՛տամէս ... Ռատամէս...»։ Ճիշդ սրահին մէջտեղէն կը յառաջանար Շէյխ-իւլ-Իսլամը, (կրօնապետ) կանաչ յորդածալ վերարկուով, գլուխը ճերմակ փաթթոց, մէջտեղէն լայն ոսկի ժապաւէն մը, ետեւ գացած եւ մինչեւ կռնակէն վար իջած, ծայրը ծոպերով. մէկ քանի քայլ ետեւէն ուրիշ մեծ կրօնաւորներ սեւ վերարկուով, բայց իրենց գլուխներուն վըրայ միշտ միեւնոյն ոսկի ժապաւէնը։

Կարծես երաժշտութեան խաղերուն յարմարցնելով քայլերը, մեծ կրօնապետը ծանր ծանր մօտեցաւ գահուն. Սուլթանը ոտքի ելաւ ու երկար ողջագուրուեցան. յետոյ մէկ քանի քայլ ետ ելաւ կրօնապետը եւ մինչ ամէնքը, նոյնիսկ վեհապետը, ոտքի էին, ձեռքերը բացած աղօթք մը ըրաւ։ Նուագախումբը լռած էր։ Վեհապետը, նախարարները բազկատարած կ'աղօթէին։

Վերջէն հարցուցի Նորատունկեանին թէ ի՞նչ աղօթք ըրած էր այդ պահուն, այդտեղ։

-- Հայր Մեր, ըսաւ ժպտելով հետաքըրքրութեանս։

Թուրք կրօնապետը նոյն շուքով մեկնեցաւ։ Ետոյ եկաւ Յունաց Մետրապոլիտը, ոսկեհուռ եմիփորոնով, քանի մը կրօնականներ հետը, կարճ ուղերձ մը կարդաց ու ետ քաշուեցաւ։ Ետեւէն՝ Հայոց Պատրիարքը, վեղարով ու եպիսկոպոսական խաչը կուրծքին, մէկ երկու եպիսկոպոսներու ընկերակցութեամբ. ան ալ ուղերձ մը կարդաց։ Վերջէն եկան Հրէից խախամապետը եւ Հայ Հռոմէականներու պատրիարքը։ Չեմ գիտեր թէ կէս քուն արքան ի՞նչ հասկցաւ այդ ուղերձներէն։

Անկից վերջը Սուլթանը արարողապետին առաջնորդութեամբ մեկնեցաւ, նախարարներն ալ ետեւէն։ Նուագախումբը կրկին ազատութեան քայլերգը նուագեց։

Ելքի դրանը մօտ մեր կեցած հիւրանոցին դրուած էր շքասեղան մը շաքարեղէններու թրքական թէ եւրոպական. համազգեստով երկու խափշիկներ սառնանոյշ կը լեցնէին բիւրեղ բաժակներու մէջ, փափաքողին։

Օրը Հինգշաբթի ըլլալուն, Ղալաթիոյ Ամենափրկիչ Եկեղեցիին ուխտի օրը, քոյրս առաջարկեց ինծի երթալ մեր ուխտը ընել հոն, քանի այնքան մօտն էինք. Մերժեցի։

Անմիջապէս յետոյ «Ռատամէս»ի հրաշալուր հեթանոս աղօթքէն, ասիական պալատի մը ոսկի ու մարմար աներեւակայելի շքեղութենէն, դժուար պիտի ըլլար ինծի իսկոյն վերադառնալ իմ քրիստոնեայ խոնարհ հոգիս ծնրադիր բոկոտն առաքեալի մը պատկերին առջեւ։

Երբեմն առանձնութեան գիշերներուս մէջ, երբ առ խարխափ ապրիմ ձանձրոյթէն ծնած տեսիլքներուս հետ, աչքիս առջեւ կուգան սրբուագծուիլ իրական, բայց արդէն դեղնած պատկերներ անցեալէն։

Ես, անցեալասէր մը, գորովով կը խորհիմ անոնց վրայ. բայց շատ անգամ ալ, չեմ ուզեր որ անոնք շատ կանոնաւոր շըղթայում մը ունենան. մանաւանդ հաճոյք ալ չէ ինծի զանոնք պատմել անտարբեր ականջներու։

Իմ նուիրական նշխարհներս են անոնք, սրբատուփի մը մէջ պահուած, եւ թերեւս ա՛լ աւելի պաշտելի կ'ըլլան ինծի երբ մոլորիմ անոնց մէջ իբրեւ թէ կազմուած ըլլային ամպի մը պատառիկներէ, «իրական եւ միանգամայն պատրանքներէ ծընած»։

Ինծի կը թուի թէ այն յիշատակները՝ զորոնք պայծառօրէն կը տեսնենք, շատ կը նմանին շիրիմներու վրայի արձաններուն։

Կը պատահի որ փափաքիմ պատմել այնպէս ինչպէս միտքս կուգան անոնք, այն անցած օրերը, մերթ թէեւ օճառածին պըղպըջակներու պէս, որոնց մէջ սակայն կը կազմուին անցքեր ու դէմքեր ու տակաւ կը փարատին առանձնութեան ծոցը։

«Անցած օրերու անիւներուն բզիկ բզիկ կառչած կը մնան բոլոր մեր սիրած բաներուն ծուէնները. ի՞նչ օգուտ ժողվելու ջանքեր ընել։ Փուշերու եզերքը կը տեսնենք մերթ դէմքեր, ծածկուած սուգի քօղերով, եւ ուրիշներ՝ որոնք կը թուին քնանալ, պարելէ յոգնած թերեւս»։ Պարե՞լէ թէ ապրելէ։

... Ապրելէ յոգնած...։ Քիչ մը կքած, չոր տերեւներու խշրտոցին մէջէն կը յառաջանար ան դէպի ինծի. ցանցառ չէկ տերեւներով ճիւղերուն ետեւէն կը ճառագայթէր Ոսկեղջիւրի կախարդական մայրամուտքը, ծիրանի ու բոսոր. Փրթի -- Շանի պարտէզին այդ պահը կը սիրէի ես աշնան իրիկունները, մանաւանդ այն անկիւնը՝ ուրկէ կը տեսնուէր Ջուրին գօտին, երանդ երանդ։

(Շար. 57)

(Շար. Ա. էջէն)

գծուած է՝ «Վիգէն՝ 33 տարեկան, նոր մեռաւ, ճակատը»:

Ու նկարագրութիւնը կը շարունակուի, մանուկներ կը վազեն, բեռնակառք մը կը հասնի, լուրերը կը շրջին, ամէն օրուան պէս՝ մարտիկ մը մեռած է ճակատը, այս մէկը 24 տարեկան էր, Հայաստանէն եկած կամաւոր մը: Ատրպէյճանական հակայարձակումէն ի վեր, 1993 Դեկտեմբերի վերջէն, շուրջ 100 մեռեալ եւ 500 վիրաւոր Զանգեզուրէն անցած են, ճակատը քանի մը քիլոմեթր է, Մարտակերտի մօտ եւ հիւանդանոցը առաջին շէնքն է զոր վերաշինած են: Ներկայիս 50 անկողին կայ 90 վիրաւորի համար: Ամէնէն ծանր վիրաւորները Ստեփանակերտ կը փոխադրուին:

Մաքսիմ Բաբայեան, 56 տարեկան, հպարտօրէն ցոյց կուտայ իր նոր բնակարանը Թառած «Հին Զանգեզուր»ի աւանը, պատմական գիւղը որ արդէն քարուքանդ եղեր է 13-րդ դարուն Թիմուրլէնկի բանակներուն կողմէ: Բաբայեան մանրամասնօրէն կը պատմէ թէ ինչպէս քար քարի վրայ դնելով վերաշինած է իր տունը, բարեկամներու, դրացիներու օգնութեամբ: Հրոյ ճարակ եղած 40 տուներուն 12-ը ամբողջովին վերաշինուած են: Մարտակերտի շրջանի նախագահը՝ Սլաւիկ Աբրահամեան, 30 տարեկան, կ'ըսէ թէ Լ. Ղարաբաղի կառավարութիւնը մէկ միլիոն ռուբլի (հին) նպաստ մը տուած է: Ծատուրեանին հետ համաձայն են որ դպրոցին վերաշինութեան յատկացնեն: Ու լրագրողը կ'աւելցնէ՝ մէկ միլիոն ռուբլի, այսինքն 400 ֆրանքէն քիչ մը աւելի: Առայժմ դպրոցը կը գործէ 10 դասարան, 18 դասատու, 85 աշակերտ: Ջանք կը թափուի որ ամէն օր դասեր տեղի ունենան, բացի երբ ռմբակոծութիւնները շատ են. օրինակ, կ'ըսէ Ծատուրեան, «տղջի օր 3 հրազանդ ինկաւ, ի՞նչ ընենք, կեանքը կը շարունակուի: Տղաքը չեն ազդուած, միշտ լաւ տրամադրուած են, դպրոցէն ետք կալաշնիկովներով վարժութիւն կ'ընեն, ապագայ մարտիկներ են»: Բնակիչները կը սպասեն Կարմիր Խաչի բեռնակառքերուն որոնք կանոնաւոր կերպով ձէթ, շաքար եւ ալիւր կը բերեն: Թերեւս, ամառէն ետք պատերազմը վերջացած կ'ըլլայ կամ ամէն ինչ կը վերսկսի: Ծատուրեան լեռներուն կը նայի, երկինքին ու կ'ըսէ. – «երբեք Աղտահով չենք»:

«L'HUMANITE»

(5 Mars)

LE TABOU ARMENIEN INTERDIT

Թուրքիոյ Պելկէ հրատարակչականի հրատարակած գիրքը՝ «Հայկական թապուն» թարգմանաբար լոյս տեսած Թուրքիոյ մէջ, արգիլուեցաւ Պոլսոյ Պետութեան ապահովութեան դատարանին կողմէ: Գիրքը, նոր չէ, ծանօթ գործն է Իվ Թերնոնի զոր հրատարակչականին տնօրէնուհին՝ Այշէ Նուր Զարաքօղլու համարձակութիւնն ունեցած էր լոյս ընծայելու: Հարցաքննութեան ընթացքին, Տիկին Զարաքօղլու յայտարարած է. – «Ցեղասպանութիւնը մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է, բանավէճ մը եւ քննադատութիւն մը անհրաժեշտ են եւ պէտք է անպայման այդ թապուներէն անդին անցնիլ»: Աւելցուցած է «Ցեղապաշտութեան դէմ գիրք մը երբ կ'ամբաստանուի որպէս ցեղական խտրականութիւն իմաստի դէմ բան մըն է»:

Գիրքին տպաքանակը եղած է 15.000, հրատարակիչ կնոջ ամուսինը կը յայտնէ որ դատավարութիւնը անմիջական է եւ միտք չունի լուռ մնալու: Ընթակայ տիկինը արդէն դատապարտուած էր վերջերս հինգ ամսուան բանտարկութեան որովհետեւ լոյս ընծայած էր քրտական հարցին նուիրուած տոքթոր Իսմայիլ Պէշիկճիի գիրքը: Այն հարցումին թէ ատենն է՞ր այս գիրքը հրատարակելու Այշէի Զարաքօղլու կը պատասխանէ Թրքերէն յառաջաբանին մէջ. – «Այո՛, որովհետեւ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ անոր յաջորդող թապուն խոր հետք մը ձգած են Թուրքիոյ ազգային ինքնութեան ըմբռնումին մէջ»:

«LA STAMPA»

(3 Mars)

ARMENI, GENOCIDIO NEGATO?

GLI IMMIGRATI IN FRANCI CONTRO BERNARD LEWIS

Իտալական թերթը կ'արձագանգէ Պէրնար Լէուիսի հետ ծագած բանավէճին: Փարիզի իր թղթակիցը՝ էնրիքօ Պենետէթթօ հարցազրոյց մը ունեցած է այս առընչութեամբ վերապատուելի Սամուէլ Սահակեանի եւ Ջալէլ Շեխիկեանի հետ որոնք կը բացատրեն թէ կարելի չէր չհակազդել Պ. Լէուիսի խօսքերուն:

Թերթին աշխատակիցը կը յիշէ Ազնաւուրը, Վէրնէօյլի Փիլմերը: Թղթակցութեան կցուած են ցեղասպանութեան երկու նկարներ:

«LE FIGARO - *MAGAZINE*»

(5-6 Mars)

A L'EST, QUOI DE NOUVEAU?

Ժան -- Ֆրանսուա Տընիօ կը վերլուծէ արեւելեան կողմ աշխարհի պարզած կացութիւնը: Իրաւացի կերպով կը մատնանշէ որ մահմետական Հանրապետութիւնները ամէնէն հաւատարիմ յենարաններ մնացին համայնավար գաղթատիրական վարչակարգին (եւ ըսել թէ Հէլէն Քառէր տ'Անքոս անոնցմէ կը նախատեսէր ապստամբութիւնը) ու անդրադառնալէ ետք զանազան Հանրապետութիւններուն, մէկ տող ունի միայն Հայաստանի մասին. -- «Հայաստան չի կրնար խզուիլ Ռուսաստանէն»:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Տոքթոր Բարսեղ Խրիմեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին տարաբախտ՝

ԼՏՈՒԱՐՏ ՄԱՎԵԱՆԻ

մահուան առթիւ եւ իր յիշատակին 1000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահրամ Գրմըզեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տիկին Ծ. Գրմըզեան 1000 կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Վավա Սարգիս Խաչատուրեանի եւ Նուարդ Ասլանեանի մահուան 10-րդ տարելիցներուն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇ

Կապ. Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կազմակերպած է Միջինքի ճաշ, Չորեքշաբթի, Մարտ 9, կէսօրուան ժամը 12-ին, յաւարտ Արեւագալի արարողութեան Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տունը
126, ave. Roger Salengro, Villeurbanne
ներկայութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

78 -- 88 -- 92 -- 51

կամ՝

72 -- 35 -- 15 -- 86

Ճաշագինն է՝ 50 Ֆր.:

U.G.A.B.

Jeunes

MARSEILLE

SOIREE ANNIVERSAIRE

1 AN

SAMEDI 12 MARS

dès 22h30

au 327, Boulevard Michelet (9e)

Participation 80 F. + 1 consommation

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՏԻԿՆԱՆՑ

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ
ներկայ գտնուելու
ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի շրջանի

ՄԻՋԻՆՔԻ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին

Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12.30-ին

Սահակ -- Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Չրպաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e

Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել
Մարտ 10-էն առաջ

հեռաձայնելով՝

42 -- 03 -- 05 -- 63

կամ՝

91 -- 77 -- 84 -- 70

Gala d'Arts Martiaux

organisé par

France - Karabagh

Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH

8 DISCIPLINES :

- J U D O —
 Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
 Champion Olympique
 Champion du Monde

 Pierre BLANC 5e DAN

- K A R A T E —
 Jacques TAPOL 5e DAN
 Champion du Monde
 Champion d'Europe

- K E N D O —
 Alain DEGUITRE 5e DAN
 Champion d'Europe

 Alain HAGOPIAN 5e DAN
 Champion de France

- K U N G F U — N U N C H A K U —
 Christophe TOPALIAN
 «Armenian Black Belt Association» de France

- A I K I D O —
 Pierre MATTHIEU 4e DAN
 avec la sélection régionale F.F.A.A.A.

- J U I J I T S U —
 Alain ADEN 3e DAN
 Responsable Rhône-Alpes

- K A R A T E D O S H O T O K A I —
 Bernard GALLICE 3e DAN
 avec la sélection régionale de Shotokai France.

 Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.

Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh : de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville. 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Չորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. --

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 9

ԻԴ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի՝ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11,

ԻԶ. օր Մեծի Պահոց

Շաւիլի

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

Քարոզիչ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:

ՄԱՐՏ 9
Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

ՄԱՐՏ 16
Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

ՄԱՐՏ 23
Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ ԼԱ ՍԻՈԹԱ

Չորեքշաբթի, Մարտ 9, ժամը 17.30-ին

Քարոզիչ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Connaissance des valeurs arméniennes

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Samedi 12 Mars à 20h30

au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP

H O M M A G E
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN

HOVHANNES CHIRAZ

1 9 1 4 — 1 9 8 4
à l'occasion du 10ème anniversaire
de sa mort

PRESENTATION DU POETE

En français	*En arménien*
HASMIG KEVONIAN	*MOVSES BETCHAKDJIAN*
Directrice de la MCA d'Alfortville	*Ecrivain de Paris*

DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE

En français	*En arménien*
ALBERT ANDONIAN	*EMMANUEL TACHDJIAN*
de Moscou	*de Romans*

CHANTS
VARTKES VARTANIAN

ORGUE
SONIA VARTANIAN
de Valence

— Participation aux frais : 25 Frs. —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
MERCREDI
9 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5.00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5.00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.279
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.279

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՎԻԷՆՆԱ ԳՆԱՑ

Մինսկի խումբին պատուիրակութեան այցելութիւնը (իր նոր նախագահով) առաջինն էր Ղարաբաղ եւ շրջանը։ Մարտ 6-ին եւ 7-ին, պատուիրակութիւնը անցած էր Երեւան եւ Երկուշաբթի օր ալ ունեցած էր շարք մը հանդիպումներ։

Գ. Խ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեան ընդունած է Մինսկի խումբի նախագահ Եան Էլիասոնը եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը։ Բ. Արարքցեան շեշտելէ վերջ անոնց առաքելութեան կարեւորութիւնը յիշած է թէ Խորհրդարանի բոլոր քաղաքական հոսանքները զօրավիգ են ղարաբաղեան հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու ջանքերուն։ Եան Էլիասոն ալ ըսած է որ Բաքու, Ստեփանակերտ եւ Երեւան այցելութիւններէն յետոյ իրենք այն համոզումն ունին, որ կարելիութիւն կայ կրկին հրադադար հաստատելու։

Ե. Էլիասոն եւ իր պատուիրակութիւնը նոյն օրը հանդիպումներ ունեցած են Գ. Խ.-ի կուսակցութեանց խմբակցութիւններու եւ երեսփոխաններու հետ, որոնց ընթացքին խուսաքանչիւրը իր մօտեցումը պարզած է Ղարաբաղի հակամարտութեան նկատմամբ։

Այս հանդիպումներուն կարեւորագոյնը տեղի կ'ունենար Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ եւ կը տեւէր երկու ու կէս ժամ։ Ինչպէս ըսինք, այս քննական այցելութիւնը ծառայած է գլխաւորաբար ծանօթացման։ Պատուիրակութիւնը, Մարտ 8-ին, Վիէննա վերադարձած է։

⁂

Մարտ 7-ին, առաւօտեան ժամը 7.30-ին ազրպէյճանական ուժերը ուժգին հրետակոծութեան ենթարկած են Ֆիզուլիի արեւմտեան մասի հայկական դիրքերը եւ ապա փորձած ճեղքել առաջին գիծը։ ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան ուժերը յաջողած են գրոհը կասեցնել եւ թշնամին չպրտել դէպի իր նախկին դիրքերը, անոր պատճառելով նաեւ մարդկային կորուստներ։ Այս հատուածին մէջ դիրքերու կռիւները կը շարունակուէին։

⁂

Մարնէուլի Խրամի գետի երկաթուղային կամուրջի վերանորոգումը (պայթումէն ետք) հաւանաբար վերջ գտնէ Մարտ 10-11-ին, մինչ այդ բեռնատար կառքերով է որ մնդեղէն, հաց կը բերուի Վրաստանի ճամբով։

⁂

Ազրպէյճանի ներքին դէպքերուն առթիւ (ընդդիմադիրներու ձերբակալութիւն), Մուսավաթ ընդդիմադիր կուսակցութեան ղեկավարը՝ Ի. Կամպարով ըսած է որ նպատակը հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը շեղել է այն հսկայ կորուստներէն զորս կը կրէ ազրպէյճանական բանակը, Դեկտեմբերի կէսէն տարած յարձակումէն ի վեր։ Ըստ իրեն 6000-է աւելի մեռեալ կայ։ Կ'ըսուի թէ Ալիեւ կ'ուզէ լուծցնել ընդդիմութիւնը համաձայնագրի մը ստորագրութեան նախատեսումով Ղարաբաղի շուրջ, որ կ'ընդգրկէ ռուսական բանակի վերադարձը Ազրպէյճան։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Պ. ԼԷՈՒԻՍԻ ՑՕԴՈՒԱԾԸ ԵՒ ՀԱՑԿ. ԱՐՋԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթը Մարտ 6-7-8-ի թիւերուն մէջ, նախկին դեսպան Հ. Ֆահիր Ալաչամի կողմի ստորագրուած նախարանի մը հետ կ'անդրադառնայ Պ. Լէուիսի յօդուածին ու անոր հակազդեցութիւններուն։ Նախկին դեսպանը քակիրճ նախաբանին մէջ կը շեշտէ թէզի մը պաշտպանութեան անհրաժեշտ պայմանները որոնց մաս կը կազմէ հակափաստերու քաջ ծանօթութիւնը ու այս առումով անշուշտ կը ջատագովէ Լէուիսի կեցուածքը։ Գրութեան հետ տրուած են պատմաբանին կենսագրական գիծերը եւ լուսանկար մը ուր կ'երեւին «Թուրք գիտնականներ» Հասան Քէօնի, Աւետիս Հաճընեան, Թիւրքքայա Աթաէօվ եւ Սինա Աքշին, որոնք Օրլիի պատահարին դատավարութեան (1985) վաւերաթուղթեր ներկայացնելով հերքած էին ցեղասպանութեան պնդումները։

Հ. Ֆահիր Ալաչամ յօդուածաշարքին գ. մասին մէջ ամփոփելէ ետք Պ. Լէուիսի ցեղասպանութեան մը թէզը մերժող տեսակէտները, կու տայ նաեւ հայկական տեսակէտները։ Անոնք կը խմբուին հետեւեալ կէտերով.

— ցեղասպանութեան արարքը նշուած է արեւմուտքի անաչառ դիւանագէտներու արձանագրութիւններուն, յուշագրութիւններուն մէջ,

— Հակահայ արարքները որպէս տարածք ունին Պուրսայէն Հալէպ 800 քմ. երկարութեամբ շրջան մը,

— կատարուածին ուրացումը Աթաթիւրքէն ի վեր որդեգրուած միջոցն է Թուրքերու կողմէ,

— Արդէն երբեք միջազգային կարեւոր ատեան կամ կազմակերպութիւն ցեղասպանութեան մը գոյութիւնը վաւերացուցած են, ինչ որ առանց լուրջ փաստերու հաւանական չէր։

Յաջորդ բաժինով Թուրք դեսպանը կը հերքէ այս պնդումները, գրելով որ արեւմուտքցի դիւանագէտներու յուշերը, արձանագրութիւնները եւլն. ամէնքը հիմ ունին հայկական տեղեկատուութիւնը. նաեւ, Պոլսոյ գրաւման շրջանին Անգլիացիները կասկածելի ղեկավարները տարած են Մալթա, բայց փաստերու չգոյութեան պատճառով չեն կրցած դատարան ներկայացնել զանոնք. ճշդուած է որ Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան վկաներէն Արամ Անտոնեանի այս մասին հրատարակած գիրքը շինծու բան է, եւ վերջապէս, այն ատեանները որոնք ցեղասպանութիւնը ճանչցած են, միշտ կը շարժին քաղաքական դրդապատճառներով եւ ոչ պատմական իրողութենէն մեկնելով, եւլն.։

Այսքանէն ետք յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ թէ «ոչ մէկ փաստաթուղթ գոյութիւն ունի որով կարելի ըլլայ հայկական պատահարները «ցեղասպանութիւն» որակել։ Գոյութիւն ունեցող փաստագրութիւնները ալ շինծու են»։

Վերջաբանով վերադառնալով «Մոնտ»ի մէջ կատարուած հրապարակումին ու դատի դիմելու հայկական որոշումին, Հ. Ֆահիր Ալաչամ կ'ըսէ թէ առով միջազգային հանրային կարծիքը սկսած է ըմբռնել «Հայերու ցեղասպանութեան» պնդումին խակական իմաստը. աւելի՛ գատ, Հայերը մղուած են տեսնելով որ հարցը միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ վիճարկումի նիւթ պիտի ըլլայ, մեկնելով համաշխարհային համբաւի տէր ոչ Թուրք պատմաբանի մը գրութենէն, որ ոչ մէկ պատճառ ունի պաշտպանելու այն թէզը թէ կատարուածը կարելի չէ ցեղասպանութիւն որակել։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան արդի պատմութեան մէջ ոճրափորձի մը զոհ առաջին կին քաղաքական դէմքն է Եան Փիա։ 1988-ին Ազգ. Ճակատի միակ երեսփոխանուհին էր որ յետոյ նոյն կուսակցութեան նախագահին հակադրուելով, հրաժարեցաւ ու յարեցաւ Իւ-Տէ-Էֆ-Փէ-Էռ կուսակցութեան։

Փետրուար 23-ին, Էռ-Փէ-Էռ կուսակցութեան Վառ նահանգին շրջանային քարտուղարին հետ երբ կը ճաշէր Փարիզի մէջ, ուրախ ու անվրդով տրամադրութիւն մը ունէր, գիտնալով հանդերձ թէ սպառնալիքի ենթակայ է։ Ան վճռած էր կարգ-կանոն բերել Հիէռ քաղաքին ուր իշխողը կաշառակերութիւնն էր, թմրեցուցիչը, զէնքը։ Վստահ էր, որ պիտի յաջողէր. պայուսակին մէջ ունէր տեղեկագիր մը կարգ մը փշոտ խնդիրներու մասին որոնք բացայայտումի կը կարօտէին. վստահ էր որ Ներքին նախարարութիւնը անյապաղ քննիչներ պիտի ղրկէր տեղւոյն վրայ։ Ատով հանդերձ, նոյն օրը կէս կատակով կը յորդորէր բարեկամի մը որ իրեն օգնելու պիտի գար. «հակափամփուշտ բաճկոնդ հետդ բեր»։ Ինք այդ բաճկոնէն չունէր երբ յաջորդ երեկոյեան կը սպաննուէր իր ինքնաշարժին մէջ, մարմինը ծակծկուած՝ ոճրագործներու արձակած փամփուշտներէն։

Ոստիկանական քննութիւնը դժուար չեղաւ, շնորհիւ Փիայի անձնական տեղեկագիրին ու Հանրապետութեան դատախազին ուղղուած նամակի մը որ դրկըւած չէր եւ քննիչները գտան իր թուղթերուն մէջ։ Այդ երկու փաստաթուղթերուն վրայ հսկողութեան տակ առնուեցան կամ հարցաքննուեցան Թուլոնի շրջանակէն աջակողմեան պաշտօնատարներ։ Յայտնաբերուեցաւ որ երկու ոճրագործները մեծ հաւանականութեամբ, կը պատկանէին Թուլոնցի Ժան-Լուի Ֆարժէթի յանցախումբին։ Ֆարժէթ սպանուած էր անցեալ տարի, բայց հաւատարիմները միշտ կը յարգէին իր յիշատակը։ Ան մեծապէս հետաքրքրուած էր Հիէռի մօտակայ 30 հազար հեկտար պարապ տարածքով. մինչ Փիա վճռած էր քաղաքապետութեան ընտրութիւնը շահելէն ետք, վերջ տալ կաշառքի միջոցով այս մարզի գործունէութեան։ Տարեվերջին հարցախոյզ մը ընել տալով տեսած է թէ ինք ութ կէտի առաւելութիւն ունի իր մրցակիցներէն։ Մաքրագործումը հիմնական մասը կը կազմէր իր քաղաքական աշխատանքի ծրագրին։ Ժողովներու, միթինկներու ընթացքին միշտ դէմ կ'արտայայտուէր Հիէռի խաղարանին. երբ քաղաքին 32%-ը անգործ էր, ի՞նչ օգուտ կ'ունենար անոնց ատիկա։ Թմրեցուցիչի դէմ պայքարը եւս մաս կը կազմէր իր ծրագրին. ատոր մաքառնենդներուն ու մանուկներու ոճրագործներուն համար կը պահանջէր մահապատիժին վերահաստատումը։

Այսօր, երբ Փիա չկայ այլեւս, իր մահուան պարագաներուն լուսաբանութեան չափ անհամբերութեամբ կը սպասուի այն յանդուգն յաջորդին որ պիտի շարունակէ անոր ծրագրած գործը։

ԲԱՔՈՒԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՄԷՋ ԷՋԵՐ ԿԸ ԳՆԷ, ԲԱՅՑ ԱՆՕԳՈՒՏ

Ազրպէյճան քանի մը միլիոն վճարած է անշուշտ Անգլիոյ թիւ մէկ տնտեսական օրաթերթին մէջ «Ֆայնանշըլ Թայմզ» — որ համաշխարհային տարածում ունի — երեք լման էջեր ծանուցում գնելու։ Սակայն թերթը իր կողմէ յօդուածներ գրած է Ազրպէյճանի մասին, որոնք միշտ ալ նըպաստաւոր չեն Բաքուի։ Առաջին էջի խորագիրը կ'ըսէ՝ «Հարուստ, գեղեցիկ, բայց արիւնլուայ» Ազրպէյճան։ Ուրիշ յօդուած մը խորագրուած է. «Ստալինի քարտէսը կը պայթի», ակնարկելով Ղարաբաղի հարցին, որ «մէկ միլիոն ապաստանեալներու պատճառ եղած է»։ Ու նըկար մըն ալ ցոյց կու տայ երկու «Հայ զինուորներ որոնք կը հաւաքեն Ազերիներու կողմէ լքուած զէնքեր», մինչ քիչ անդին ուրիշի մը վրայ կ'երեւին խրամատի մը մէջ պառկած զինուորներ հետեւեալ բացատրութեամբ. — «Սպառած ազերի կռուողներ ճակատի վրայ կը հանգստանան»։ Քիչ անդին կը տեսնուին փախստականներ էշերու վրայ կամ հետիոտն։

Ուրիշ յօդուած մը յատկացուած է Ազրպէյճանի տնտեսութեան։ Խորագիրը կ'ըսէ. — «Քարիւղն ու կաշառքը կ'իշխեն տնտեսութեան անիւները…»։

«Ֆայնանշըլ Թայմզ» շատ խիստ դատումներ ունի Ազրպէյճանի բանակին մասին։ Խօսելով Հայդար Ալիեւի ձեռնարկած փորձերուն, զէնքի ուժով լուծելու Ղարաբաղի հարցը, թերթը կ'ըսէ թէ ան երկու յարձակումներ կատարեց, որոնք երկուքն ալ ձախողեցան։ Առաջինը, ճակատը լքող ու փախչող զինուորներու պատճառաւ. Իսկ երկրորդը, որ «մարդկային ալիք»ներու ձեւով մղուեցաւ, նոյնպէս ձախողեցաւ։ Թերթը կ'ըսէ թէ հակառակ աւելի քան 1000 Աֆղաններու օգնութեան, անցեալ Հոկտեմբերին միայն քանի մը քիլոմեթր յառաջացան Ազերիները։ Բայց ի վերջոյ փախուստի դիմեցին թէ՛ Ազերիները՝ թէ Աֆղանները ու Հայերը 60 հազարնոց բանակը ետ մղեցին։ Անգլիացի լրագրողը կ'ըսէ թէ Ազերիները ամենաքիչը չորս հազար մեռեալ տուին ու Հայերը քանի մը հարիւր։ Ու թերթը կը վերջացնէ սա մէջբերումով, որ կը գտնէ Բաքուի մէկ արեւմուտքի դեսպանին բերնին մէջ. — «Հոս ոչ ոք չի կրնար իսկական բանակ մը կազմել Հայերուն դէմ կռուելու։ Վճռակամութեան պակաս կայ ու շարքերու մէջ յուսալքում։ Այս երկիրը (Ազրբէջան) միայն ժամանակաւոր կերպով կրնայ իր դիրքերը պահել։ Եթէ Հայերը անմիջապէս ետ չեն առներ հողամասեր, այդ մէկը քաղաքական պատճառներու համար է, եւ ոչ թէ որովհետեւ չեն կրնար»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

92 ՔԻՒՐՏԵՐ սպաննուած են մէկ շաբթուան ընթացքին արեւելեան Անատոլու։ Թրքական ուժերու գործողութիւնները կը բազմանան քրտական Ամանորին (Մարտ 31) եւ թաղապետական ընտրութիւններուն (Մարտ 27) նախօրեակին։ Քիւրտ երեսփոխաններու ձերբակալութեան առընչութեամբ, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահութիւնը յայտարարած է որ Միթերան եւ Տէմիրէլ նամակներու փոխանակութիւն ունեցած են Փետրուարի սկիզբը այդ երեսփոխաններու կացութեան մասին։ Միթերան իր մտահոգու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒՐ ԳԱՑԻՆ
ՄԱՖԻՈԶ ԽՄԲԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Խորհրդային օղակէն դուրս եկած բոլոր երկիրներուն նման, Հայաստանի մէջ ալ ազատութիւններու հովէն ամէնէն աւելի գինովցած մարզը տնտեսականը եղաւ: Ազատ շուկայի մը օրէ օր դժուար ճարելի բարիքներուն քով, անհակակշիռ մնացածի խրախոյսով արագօրէն ծլարձակեցան չար խոտերը. չարաշահումները սահման չունեցան, չհաղխտական գործունէութիւնը ոչ մէկ պատուար ճանչցաւ, միշտ ապրուստի ծանրածանր բեռ մը դնելով ժողովրդային զանգուածներու վրայ: Մէկ կողմէն, նուազագոյնը ունենալու անոր պայքարը վերածուեցաւ կեղեքումի, միւս կողմէն սանձարձակ ձգուած ամենազօր դասակարգ մը իր իշխանութիւնը հաստատեց տնտեսական մարզին մէջ: Այդ դասակարգը, բնականաբար ոչ առանց մեծամեծերէ տրամադրուած նեցուկին, կարճ ժամանակի մէջ Հայաստանի փափաքած անկիւնը ստեղծեց իր Լոս -- Անճըլըսը: Ու անոր դէմ յանուն ժողովուրդին պայքարելու սահմանուած իշխանութիւնները երբ չկրցան կամ չուզեցին իրենց տրուած քուէներուն փոխարժէքը «վճարել», առաջին շրջանի մը նախընտրեցին բառախաղերով պրծիլ նեղ կացութիւններէ: Մամուլը, ականատեսներ, բնակիչներ մինչ յաջորդական մատնանշումներով ուշադրութիւն կը պահանջէին երեւոյթին վրայ, տրուած պատասխանները միշտ կը յայտնուէին ազատ շուկայի վահանին ետեւէն. կարծէք ազատ շուկան աշխարհի այլ երկիրներուն մէջ գոյութիւն չունենար ու Հայաստանի յատուկ բան մը ըլլար միմիայն, ատով ալ ամէն ժխտական դրեթէ օրինականացնելու գործութեամբ: Այսպէս, մինչ շրջափակումը առանց ուժանիւթի ծուծը կը քամէր երկրին, արեւմտեան գիներէն աւելի սուղ հեղուկ վառելանիւթ կը ծախուէր ամէն քայլի ու Երեւանի Լոս -- Անճըլըսցիները անարգել կը շրջագայէին, բազմած՝ իրենց փարթամ ինքնաշարժներուն մէջ: Կամ շուկան, ուր Մոսկուայէն կամ այլ վայրերէ բերուած կարագը, շաքարը տասնապատիկ գիներով վաճառքի կը հանուէր, տեղացին բողոքելու ազատութիւնն իսկ չէր կրնար գործածել, քանի որ չկային այդ բողոքը գոնէ լսելու տրամադիր ականջներ: Ու իշխանաւորներու բառախաղը կը ձգձգէր որպէս «ճարպիկ առեւտրականներ» ներկայացնել իսկապէս ճարպիկ այն զանգուածը որ աշխարհի ամէն անկիւնի մէջ միակ եւ նոյն որակումը ունի:

Այսօր բառախաղը ձանձրացուցած ըլլալ կը թուի. անոր ենթականերն ու հեղինակները համոզուած են խարկանքի ջանքերուն անզօրութեան. զանգուածներու յուսահատութեան, դժգոհութեան հանդէպ անտարբերութեան ալ նեցուկով, խաղը մէկդի դրուած է: «Ճարպիկ առեւտրական» կամ ամէն տեսակ չարաշահութեան, մաքսանենգութեան հերոսներ կ'ամփոփուին «մաֆիա» պիտակին տակ:

Փետրուար 22-ի «Հայաստան» օրաթերթին մէջ Երեւանի ոստիկանապետն է որ գործածելով որակումը, կ'ըսէ. -- «Այսօր մայրաքաղաքում չկան մաֆիոզ խմբաւորումներ»: Ասոր հետ պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ ոստիկանապետ գնդապետ Վլադիմիր Թորոսեանի համար «մաֆիոզ» կը նկատուին չարագործները, ընդհանուր առմամբ: Ան առաջին խօսքերով իսկ կը ջանայ ապահովցնել թէ յանցագործութիւնները կը պակսին Երեւանի մէջ. ատոր պատճառը կը նկատէ բացայայտումի արդիւնքները: Կ'ըսէ թէ «վերջին մի քանի տարիների ընթացքում մայրաքաղաքում կարծես հաստատուել էր անիշխանութեան մթնոլորտ: Տարբեր թաղամասերում անպատիժ գործում էին զանազան յանցաւոր խմբեր: ··· Նրանց ձեռքում գտնուող մեծ քանակութեամբ ապօրինի զէնքը կրակում էր դաժան եւ յաճախ անվրէպ»: Առանց անդրադառնալու յանցագործ այս խումբերու կազմութեան ազդակներուն որ իսկապէս լուրջ ու մտահոգ մօտեցում մը պիտի մատնէր, Վլ. Թորոսեան կը խօսի իր գլխաւորած մարզին տարած գործունէութեան մասին: «Անչափ դժուարին եւ գերլարուած աշխատանքի շնորհիւ Երեւանի Ներքին գործերի վարչութեան կայազօրը կարողացաւ կանխել յանցաւորութեան օրըստօրէ աճող թափը, զինաթափեց եւ փաստօրէն «գլխատեց» յանցաւոր աշխարհը»:

Առաւելաբար «աւազակային յարձակումներ, սպանութիւններ, անձնական, պետական ունեցուածքի յափշտակութիւններ եւ այլ չբացայայտուած յանցագործութիւններ»ով սահմանուած «մաֆիոզ» ներկայութիւններուն մասին ոստիկանապետին ամէնէն իրապաշտ արտայայտութիւնը այն է որ «մաֆիան առանց խոշոր հովանաւորի կամ գործընկերոջ չի լինի. իսկ եթէ այդ անձանց դերն ստանձնում են դատախազական կամ իշխանութեան վերին օղակների ներկայացուցիչներ...»: Առանց անդրադառնալու դիւրին ենթադրելի այն դրդապատճառներուն որոնք նման զօրութեամբ կապերու, յանցերու ծնունդ տուած են, Վլ. Թորոսեան անուններ ալ կուտայ. «Մոսկուայում յայտնի յանցաւոր հեղինակութիւն՝ Զուգուն Գագօն, Մաշտոցի շրջխորհրդի գործկոմի նախագահի տեղակալ Սահակեանը, բնակարանային շահագործման վարչութեան պետ Աւետիսեանը...»:

Քիչ անդին կրկնելով թէ «չեմ պատկերացնում մաֆիան առանց ոստիկանութեան կամ դատախազութեան բարձրաստիճան պաշտօնեայի մասնակցութեան», կ'ըսէ. «ամենայն պատասխանատուութեամբ յայտարարում եմ որ այսօր մայրաքաղաքում չկան գործող մաֆիոզ խմբաւորումներ...»:

Ցայտնապէս զրուցավար Եդուարդ Շահիրեան եւս գոհացած չէ տրուած պատասխաններով որ կը պնդէ նոյն կէտին վրայ. «այնպէս է թւում որ յաճախակի են դարձել քաղաքացիների անհետանալու եւ առեւանգուելու դէպքերը: Ցամենայնդէպս թերթերի, հեռուստատեսութեան, ձայնասփիւռի հաղորդումներից նման տպաւորութիւն ստացւում է»: Այսպէս ծանրակշիռ պարագայի մը մասին ոստիկանապետը նախ թեթեւակի կ'ամբաստանէ, ըսելով. «լրատուական միջոցները յաճախ ներկայացնում են փաստերը եւ այնուհետեւ չեն անդրադառնում դրանց ընթացքին»: Ցետոյ կացութիւնը չափելու հարցի մը գոյութիւնն իսկ անգոյ կը նըկատէ, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ. «դրանց (անհետացածներու) մէջ շատ են պարտքատէրերից փախած -- անհետացած անձինք»: Կ'աւելցնէ միայն թէ «չի կարելի բացառել որ անձի դէմ ուղղուած նման յանցաւոր ոտնձգութիւնները ունենում են նաեւ տխուր հետեւանք»: Այսինքն՝ եթէ Երեւանի մէջ մարդիկ կ'անհետանան, անոնք իրենց պարտատէրերէն փախածներն են, իսկ եթէ կան յանցագործութիւններ որոնք տխուր հետեւանքներ կ'ունենան, անոնց մասին «ձեռնարկւում են հնարաւոր բոլոր միջոցները»: Իր չարադրանքին մէջ պարտապահանջէն խոյս տուող մարդոց արարքը ի'ր ձեւով կրկնող այս պատասխանէն ետք, ոստիկաններու հեղինակութեան մակարդակին մասին Եդ. Շահիրեանի թերահաւատութիւնը գրեթէ կը ջղայնացնէ ոստիկանապետը. «դժգոհները եթէ քրէական պատասխանատուութեան ենթարկուած անձանց հարազատական եւ ընկերական կապերն են, յանցաւոր տարրերի հովանաւորներն ու միջնորդները եւ կամ յանցաւորութեան ճահճում խրուած տարբեր ղեկավար եւ այլ կարգի պաշտօնեաներ որոնք նախկինում հեռախօսով էին կարգաւորում հարցերը» ինք ուրախ է այդ դժգոհութենէն: Ասոր հետ, չի ծածկեր որ իրենց շարքերուն մէջ կա'ն անարժաններ. այս պարագային համար ալ ան կը դիմէ «ձեռնարկւում են ամենախիստ միջոցներ» տարազին. 1993--ին 700 աշխատակից հանուած են գործէ, կաշառակերութեան եւ այլ յանցագործութիւններու պատճառով: Ներքին գործերու կայազօրքէն ալ հեռացուած են 297 հոգի, որոնց 111-ը սպաներ եղած են:

Ի'նչ լաւ պիտի ըլլար առանց վերապահութեան, առանց ներկային տուեալներուն հետ հակադրութիւններ նշմարելու կարենալ կարդալ Երեւանի ոստիկանապետին խօսքերը. այնքան պէտք ունի ատոր մանաւանդ Երեւանցին որ ամէնէն լաւ գիտցողն է թէ ոչ բոլոր անհետացածները իրենց պարտատէրերէն փախածներ են, ոչ ալ ոստիկանութենէն դժգոհները միշտ յանցաւոր կապերու տէր, կամ յանցաւոր տարրերու հովանաւոր ու միջնորդ մարդիկ···:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՍԹԱՓԱՐԱՆՆԵՐԸ ՏԷՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

1992-էն ի վեր Ռուսաստանի Ներքին եւ Առողջապահութեան նախարարութիւնները կը փորձեն իրարու ձգել երկրին հազարաւոր սթափարաններուն բեռը: Սթափարանը այն սրահն է 20--60 հոգինոց, ուր հսկողութեան տակ կը պահուին կասկածելի տիպարները: Անոնք ընդհանրապէս կը գտնուին ոստիկանատուներու շրջանակին մէջ: 1993--ին անոնցմէ շուրջ 100 հատ փակուեցաւ, իսկ մնացածները այնքան գէշ վիճակի մէջ են որ հոն պառկած մահերու համեմատութիւնը կրկնապատկուեցաւ:

Երբ մէկը կը հեռաձայնէ ոստիկանութեան, ըսելու համար որ գինով վիրաւոր մը կայ ձիւներուն մէջ երկարած, իրեն կ'ըսուի թէ պէտք է առողջապահութեան սպասարկութեան, լուր տալ որ իր կարգին լրատուն պիտի դրկէ կրկին ոստիկանութեան: Մինչ այդ վիրաւորը լայն ժամանակ ունի սառած մահանալու:

Առողջապահութեան նախարարութենէն պատասխանատու մը կ'ըսէ թէ սթափարանները այլեւս դատարկապորտներուն տեղ չեն տար, ոչ ալ վրան գլուխը թաթխուած անձերու: Վիրաւորները շտապօգնութեան բուժարանները կը ղըրկեն, իսկ ոստիկանութիւնը միայն հագուստ -- կապուստը շնորհքով մարդոցմով կը զբաղի: Անոնցմով որոնցմէ կրնայ բան մը փրցնել:

Կարգ -- կանոնի պատասխանատու մը կը բացատրէ թէ իրենք ոստիկաններէն կը խնդրեն տունը առաջնորդել գինովները որոնք հանրային կեանքը չեն խանգարեր ու խնամքի պէտք չունին: Այդ կարգադրութիւնը գոհունակութիւն կը պատճառէ ընտանիքներու մէկ մասին: Նոյն անձին կարծիքով, անտունները Ընկերութեան պահպանութեան նախարարութեան հոգածութիւնը պէտք է վայելեն, որովհետեւ սթափարաններու դրութիւնը քայքայուած է: Ոճրային բան է նոյն անկողնին մէջ պառկեցնել սովորական մարդիկ ու անտուններ որոնք յաճախ վարակուած կ'ըլլան բազմաթիւ հիւանդութիւններէ:

Պատահած ամէն մէկ մահուան համար հարցաքննութիւն կը կատարուի. անկարելի չէ որ մահը արդիւնք ըլլայ բիրտ վերաբերումէ աւելի անփութութեան: Ամէն մարդ գիտէ թէ մեղսակցութեան հարց մըն ալ կայ հոս: Հերթապահ բժիշկը ենթակայ է ոստիկանութեան հրահանգներուն. այս վերջինը կը մերժէ ընդունիլ այն գինովները որոնք դրամ չեն ունենար. բժիշկն ալ իր լռութեան փոխարէն անպատիժ կը մնայ երբ իր թերացումին կամ անփութութեան պատճառով վիրաւորը մահանայ:

Առողջապահութեան նախարարութիւնը դէմ է իր հոգածութեան տակ պահելու այս հաստատութիւնները. ան չի կրնար ընդունիլ որ եօթը տարուան ուսումէ ետք բժիշկ մը հոն հսկիչի պաշտօն կատարէ:

Մինչ վէճը կը շարունակուի երկու նախարարութեան միջեւ, կարգ մը սթափարաններ հարբեցողներու բուժման կեդրոններու վերածուած են ու կը մատակարարուին հոն պաշտօնավարող առողջապահական անձնակազմին կողմէ. անոնց մէջ 1993--ին մահուան միակ պարագայ մը իսկ արձանագրուած չէ: Անոնց մէկ օրականը աւելի քան 3 հազար ռուբլի կ'արժէ: Սակայն չէ լուծուած խնամքի կարօտ գինովներն ու դատարկապորտները հոն առաջնորդելու հարցը: Հաւանաբար վիճելի կէտերուն մասին վերջնական վճիռ արձակէ Նախարարներու Խորհուրդը, որովհետեւ այս ընթացքով երկիրը դեռ երկար ժամանակ պէտք պիտի ունենայ սթափարաններու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

ԱՐՑԱԽ ԵՒ ՍՈՒՄԳԱՅԻԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ, Փետրուար 28--էն մինչեւ Մարտ 14, հասարակութիւնը կրնայ տեսնել լուսանկարներու ցուցահանդէս մը նուիրուած Արցախի քաջամարտիկներուն եւ որուն բացումը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Փետրուար 28--ին:

Թուականը, Փետրուար 28, դիպուած մը չէ: Այլ ընտրուած է յիշելու համար Սումգայիթի հայ անմեղ զոհերը որոնք ճիշդ վեց տարի առաջ ճանչցան նոր եղեռն մը: Հալածուեցան, չարչարուեցան, բռնաբարուեցան, սպաննուեցան եւ տեղահանուեցան որովհետեւ Հայ էին:

Ուստի, ձեռնարկը թ'ե ոգեկոչում է, թ'ե ժողովուրդի մը իր հողերուն վրայ ապրելու արդար իրաւունքին համար մղած պայքարին նուիրականութիւնը: Այս ազգային խորհրդանիշներէն անդին ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ գեղագիտական արժէք մըն ալ քանի լուսանկարները գեղարուեստական վաւերական արտայայտութիւն մը ունին:

Լուսանկարները գործն են ու կը պատկանին Արշակ Սիվազլեանին հաւաքածոյին: Արշակ Սիվազլեան մարսէյլաբնակ երիտասարդ արհեստավարժ լուսանկարիչ մըն է որ կ'աշխատի միջազգային մամուլի գործակալութիւններուն համար: Քանի մը անգամ եղած է Ղարաբաղ: Երկար ամիսներ բաժնած է ժողովուրդին եւ մարտիկներուն առօրեան: Նոյնիսկ վիրաւորուած է: Եւ այժմ կը գտնուի դարձեալ Ղարաբաղ որպէս Թղթակից -- լուսանկարիչ: Հոգեպէս կապուած է այդ հողին: Մամուլին եւ մասնաւորապէս հայ թղթակիցներու պարտականութիւնն է, կ'ըսէ, գտնուիլ դաշտին վրայ եւ վկայել:

Այս ցուցահանդէսը նախաձեռնութիւնն է Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբին: Երիտասարդներ որոնք յատուկ լրջութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ կը բերեն իրենց աշխատանքի բաժինը Հայ Մշակոյթի Տունէն ներս:

20×30 մեծութեամբ, ապակիի տակ դրուած բարձրորակ 30 գունաւոր լուսանկարներ հակիրճ բացատրութիւններով զետեղուած են ցուցատախտակներու վըրայ: Երիտասարդները յաջող ընտրութիւն մը ըրած են Ա. Սիվազլեանի հարուստ հաւաքածոյէն եւ ճաշակով ու խընամքով պատրաստած ու ներկայացուցած: Լուսանկարները կը ներկայացնեն ռազմադաշտին վրայ մարտիկներ գործողութիւններու ընթացքին: Բայց նաեւ Արթիւր Մկրտիչեանի յուղարկաւորութիւնը, Շուշիի Եկեղեցւոյ մէջ արարողութիւն մը եւ այլ պատկերներ ժողովուրդի առօրեայէն: Երիտասարդները խմբագրած են նաեւ չորս էջնոց թերթիկ մը պատմական ծանօթութիւններ տալով Արցախի մասին եւ ներկայացնելով Սումգայիթի դէպքերը:

Տարօն սրահը բաւականին լեցուած էր այս առիթով: Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբին անունով Կորին Ցովսէփեան բացատրեց ցուցահանդէսին եւ բացումին օրուան ընտրութեան իմաստը: Շնորհակալութիւն յայտնեց լուսանկարիչ Արշակ Սիվազլեանին որ տրամադրեց իր թանկագին հաւաքածոն: Շահան Ա. Քահանայ Տէտէյեան ջերմօրէն շնորհաւորեց Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբի կատարած աշխատանքը: Ծանրացաւ նահատակութեան եւ նահատակները գիտնալ յարգելու գաղափարին վրայ: Անոնք է որ, ըստ Տէր Հայրը, կը կառուցեն հաւատքը. հաւատքը որով այսօր լեցուած է Ղարաբաղի

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արդիւնաբերութեան նախարարութեան համակարգի մօտ 100 -- 120 ձեռնարկութիւնները կրցած են աշխատիլ Յունուար -- փետրուար ամիսներուն՝ ուժանիւթի ծանր պայմաններուն մէջ: Անոնք արտադրած են աւելի քան 1 միլիառ 470 միլիոն Դրամի ապրանք:

«ՈՒԽՏԱՏՈՒՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ ազգային ազատագրական շարժումներու նահատակներու յիշատակի յաւերժացման եւ Մեծ Եղեռնի միջազգային ճանաչման սատարելու կոչուած «Ուխտատուն» Թանգարան -- հիմնարկը Մեծ Եղեռնի 80--ամեակը պատշաճ մակարդակով ոգեկոչելու, հայ նահատակներու յուշահամալիրները կարգաւորելու, ցուցահանդէսներ, համագումարներ կազմակերպելու նման նախաձեռնութիւններ պարփակող իր հսկայ ծրագիրը իրականացնելու նպատակով հանգանակութիւն մը կազմակերպած է: «Ուխտատան» հաշուի թիւերն են՝ Երեւան -- 10, Նալպանտեան 2, Հայխնայբանկ Հ/Հ 70000106, քոտ՝ 370101201 (դրամ) եւ Հ/Հ 070042, քոտ՝ 001 (տարադրամ): «Ուխտատան» եւ նախագահին հեռաձայնի թիւերն են՝ 56 - 79 - 56 եւ 56 - 92 - 21:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Փրոթէզի գերմանական ծանօթ ընկերութիւն «Օթթօ Պոք» շուրջ 100·000 մարք արժողութեամբ սարքաւորումներ եւ պիտոյքներ նուիրած է Հայաստանի փրոթէզի տեղադրման եւ այդ մասնագիտութեան քաղերու պատրաստութեան կեդրոնին: Միւս կողմէ, հայ պատասխանատուներու Գերմանիա այցելութեան ընթացքին ձեռք ձգած համաձայնութեան հիման վրայ, նոյն ընկերութեան հետ, հաւանաբար Ապրիլին, պայմանագիր մը կը կնքուի, ըստ որուն ոչ միայն կը շարունակուի փրոթէզներու ձրի մատակարարումը եւ Գերմանիոյ մէջ հայ քաղերու պատրաստութիւնը, այլ նաեւ կ'ապահովուի որոշ եկամուտներ:

«ՅԻՇԱՏԱԿ»Ի ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ԼՂՀ-ի «Յիշատակ» հիմնադրամը, որ կ'օգնէ նահատակ զինուորներու ընտանիքներուն, Երեւանի մէջ ներկայացուցչութիւն մը բացած է: Այս քայլը անհրաժեշտ դարձած էր, տրուած ըլլալով որ այդ ընտանիքներէն շատեր զանազան պայմաններով կը բնակին ԼՂՀ--էն դուրս: Ներկայացուցիչ նշանակուած է Վեսչեսլաւ Կարապեան:

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ 125-ԱՄԵԱԿ

Փետրուար 20--ին Երեւանի Յ. Թումանեան տուն -- Թանգարանին մէջ բանաստեղծին գործերէն պատրաստուած թատերական փոքրիկ ներկայացումներով նշուած է գրողին ծննդեան 125--ամեակը: 1994--ին որ նշուած է յոբելենական տարի, տեղի կ'ունենան շուրջ քսան միջոցառումներ:

* * *

քալ ժողովուրդը պաշտպանելու համար իր հողը, իր տունը, իր հօրենական ժառանգը: Սումգայիթի անմեղ զոհերու յիշատակին Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատոսեան արտասանեց «Հոգւոց»ը եւ մասնակցութեամբ Նշան Սչկր. Քահանայ Գույումճեանին եւ Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեանին ու ներկաներուն երգուեցաւ «Հայր Մեր»ը:

Համակրելի ընդունելութեամբ մը վերջ գտաւ Ղարաբաղի նուիրուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին բացումը: Ցուցահանդէսը կարելի է այցելել ամէն օր, բացի Երեքշաբթիէն եւ Կիրակիէն, ժամը՝ 13·30--էն մինչեւ 18:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹ -- ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԵՐՄԻՆ ԳԱՐԱԿԷՕԶ

«CRISES DE NERFS ET MEDITATION» (*)

Հերմին Գարակէօզ ծանօթ է իբրեւ գեղասանուհի եւ այս անգամ կը ծանօթացընէ իր գործերը՝ գծագրութիւն եւ խիժանկար (կուաշ) 1988 -- 94 շրջանին վերաբերող:

Արուեստագիտուհին մեծցած է Իսի - Լէ - Մուլինոյի հայ գաղութին ծոցը, արձանագրուած է թատերական դասընթացքներու եւ բախտն ունեցած է ընտրըւելու՝ խաղալու համար դերը հրեայ աղջնակի մը որ Եւրոպայի մէկ անկիւնէն միւսը կը փնտռէ Բ. աշխարհամարտի տեղահանութեան ընթացքին անհետացած իր ծնողքը: Ֆ. Պիյըտուի բեմանիւթով պատրաստուած հեռատեսիլի այս առաջին ժապաւէնը իրեն առջեւ դուռը կը բանայ սինեմայի աշխարհին: Բայց, ընդդաբար, թատրոնը կ'ընտրէ:

Մէկ ներկայացումէն միւսը, արդիւնաւէտ հանդիպումներ կ'ունենայ դերասաններու, բեմադիրներու, թատերագիրներու հետ: Այս ասպարէզին կողքին, անձնական հետազօտութեան մըն ալ կը ձեռնարկէ դերասաններու եւ երաժիշտներու հետ: Կը գրէ իր առաջին թատերգութիւնը. -- «De quelle falaise dites vous?» զոր կը բեմադրէ և կը խաղայ Մաւէի փառատօնին շրջագիծին մէջ: 1976-ին, լուսանկարչութեամբ կը զբաղի: Ավինեօնի փառատօնին ալ կը ներկայացընէ Ռայնըր Մարիա Ռիլքէի մէկ բարդ բնագիրը՝ «Elégies de Duino»:

1988-ին Ղարաբաղի յանկարծակի ներխուժումը մեր կեանքին եւ միջազգային բեմին վրայ, երկրորդական կը դարձնէ իր գեղարուեստական գործունէութիւնը: Կը տարուի Հայերու ներկայի եւ անցեալի պատմութիւնով: Կը հանդիպի «100--ներու խումբին» որ կը հիմնէ «Քօօփերասիոն Արմէնի»ն եւ այդ միջոցով Հերմին Գարակէօզ առաջին անգամ ըլլալով կը մեկնի Հայաստան եւ Ղարաբաղ որբերու սահմանուած բեռնատար կառքերով:

Այս ցուցահանդէսը, կը բացատրէ՝ «կը պատմէ ինչ որ կ'ընէի, երբ ոչինչ կ'ընէի այդ հայկական տարիներուն, 1988-էն 1994»:

(*) Galerie Les Cent - 8, rue de Jouy, Paris 4e. Du 9 au 26 Mars.

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -31-

ՀԱՍԱՐԱԿԱԲԱՆԱԼԻ (PASSE-PARTOUT) ՃԱՌԻ ՆՄՈՅՇ

Շատ սիրելի Տիկիններ, Պարոններ,
հոս հաւաքուած ենք, որպէսզի նշենք
տարեդարձը մեր այսինչ Միութեան,
որ այսքան տասնեակ տարիէ ի վեր
տոկացած է միշտ է սէր Հայութեան:

Մեր մեծ Միութեան այս հանդրուանին՝
իր լաւ համբաւով ծանօթ բոլորին՝
կարիք չեմ տեսներ այստեղ թուելու
ցանկը գլխաւոր տուայտանքներու:
Այժմ մենք ունինք անկախ Հայաստան
իր կարիքներով հրամայական,
որոնք կը կազմեն մեր այս Միութեան
մտահոգութեան միակ առարկան:

Սակայն կ'արժէ որ թարմացնելով
յիշողութիւնը երէց սերունդին,
այլեւ մանաւանդ սորվեցնելով
մեր պատմութիւնը մատղաշ սերունդին՝
այսօր ընդդծեմ յատկանշական
իրողութիւններ, որ կը պատշաճին
տարեդարձային սոյն հաւաքոյթին:

Մեր Միութիւնը հիմնադրուած է
այսինչ տարուան մէջ, ինչպէս յայտնի է:

Նախքան այդ սակայն՝ պէտք է որ խօսիմ
դէպքերուն մասին որ ծնունդ տուին
մեր այս Միութեան
կազմաւորումի անհրաժեշտութեան:

Անհրաժեշտութիւն, արդիւնք՝ պահանջի
որուն սերմերը Հայկ Նահապետի
օրերէն ի վեր կային մեր ցեղի
կեցուածքներուն մէջ ըստ ամենայնի:

Կեցուածքներ՝ որոնց գոյութեան մասին
կը վկայեն մեծ Խորենացիին
գրութիւնները, որոնք կը սկսին
հանդրուանումով Նոյեան տապանին՝
Արարատ լերան ձիւնոտ կատարին:

Կատար որմէ վար
մեր Արարատեան դաշտին ընդարձակ
բնակիչները մենք է որ եղանք
դարերու խորէն մինչեւ Միջնադար,
մինչեւ Մեծ Եղեռն՝ քսաներորդ դար:

Մեծ Եղեռն որուն որպէս հետեւանք
կոտորակուեցանք եւ Սփիւռք դարձանք:

Սփիւռք որուն մէջ մեր մեծ Միութեան
ծիլերը բուսան
յամի Տեառն Յիսուս Քրիստոսի
ք... թուականին, ինչպէս որ ըսի:
Անոնց բուսնելու առաջին օրէն
այսքան տարիներ մենք միշտ ապրեցանք:
Ապրելով հանդերձ՝ մահեր ունեցանք:
Մահացածներուն առ ի յիշատակ՝
խնդրեմ մէկ վայրկեան յոտնկայս
յարգանք:

--

Ինչպէս կ'ըսէի ճառիս սկիզբը՝
պիտի չարծարծեմ այսօր անցեալը:
Հիմա մենք ունինք անկախ Հայաստան
իր պահանջներով այժմէական:
Թոյլ տուէք սակայն, որ յիշեմ միայն
մի քանի դէպքեր յատկանշական,
որ մաս կը կազմեն -- առաջին օրէն --
մեր այս Միութեան գործունէութեան...
(Եւայլն):

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՑԻՍ
ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Մտախոհ, հովանոցիս ծայրով տակն ու վրայ կ'ընեմ ինկած արիւնագոյն տերեւները. ի՞նչ փնտռելով անոնց մէջ, չեմ գիտեր: Անուշադիր՝ մօտեցող քայլերուն ենթադրելով որ ինծի նման անգործ երազող մըն է որ հոն կը շրջագայի: Սակայն հետզհետէ կը մօտենայ ան: Գլուխս վեր կ'առնեմ. ճիշդ դէմս կանգ կ'առնէ: Ծերունի մը ... ձիգ կ'ընեմ ճանչնալու... Մեր նայուածքները իրարու կը հանդիպին:

Փայլակի մը պէս տարիներու այլազան շրջանակ մը կուգայ կ'անցնի մեր դէմէն. անցեալ մը յարութիւն կ'առնէ ... Ձեռքերս կ'երկարեմ. կը ժպտի ծերունին, միշտ անխօս, ու ձեռքերս կը սեղմէ յուզումով. շրթունքները կը դողդղան: Երկարօրէն մեր աչքերը կը խօսին. խինդներս վարագուրուած են արցունքներով:

Միշտ բռնած ձեռքէս, ան կ'առաջնորդէ քայլերս դէպի բլրին վրայ նայող մենաւոր նստարանը եւ անհունապէս գուրգուրոտ երկար նայուածքով մը կը պարուրէ զիս:

Մեր երկուքին ալ հոգիները հոն չեն այս պահուն, այլ՝ հեռուն, Մարմարայի ալիքներուն վրայ երկնցած թերակղզին, իր ալացիկ նոճիներով, այն նոճիներով՝ որոնք կարծես գիշերը աստղերուն կը հըպին: Ու ճերմակ փարոսով Ֆանարաքին, որուն աւազոտ ափերուն վրայ առաւօտները մատաղատի աղջկան կը սպասէր, առանց ինքզինքին խոստովանելու այդ արարքը, վայելչագեղ հասուն երիտասարդ մը, թոքերը կազդուրելու եկած հոն եւ որ իր փոթորկոտ հոգին կը գօվացնէ անմեղունակ էակին նոր ծլող գորովովը:

Դժ՞ոն էր այդ վերատեսութիւնը թէ քաղցր. հնար չեղաւ ինծի բնորոշել: Մէկ կողմէ անհետացած թանկագին բանի մը անուշութիւնը, միւս կողմէն՝ տարիներու անգութ աւերը, քայքայումը կենսունակ կերպարանքին վրայ աքսորականին, Մ. Զեբրայի:

Պոլսոյ խանդավառ հայ երիտասարդութիւնը օրեր, շաբաթներ, նմանը չտեսնուած ոգեւորութեամբ պատրաստութիւն տեսած էր ընդունելու համար մեծ յեղափոխականը, անոր՝ որ կանուխէն նուիրած էր իր կեանքը Հայութեան սուրբ դատին, ան՝ որ ապրած էր անձկութեան, նեղութեան, սրտմաշուքի, զրկանքի տարիներ, միշտ մաքուր, միշտ անշահախնդիր, իր նուիրումին մէջ գտնելով սըփոփանքը իր զոհաբերութեան: Իր երիտասարդութիւնը առանց վայելքի անցած էր. լռեցուցած էր սրտին բաբախումները, մի միայն իր իտէալին տալու համար ինքզինքը: Ծովենուէր մանաւոր ճամբայ եկած էին լեցուած երիտասարդութեամբ:

Ամէնէն աչքառուն, ամէնէն փառաւորը եւ զարդարունը այդ ընդ առաջ գացող շոգենաւերուն եւ ամէնէն խանդավառը բազմութեան, մեծ ուղեւորին հայրենակից Ակնցիներունն էր, որոնք կարծես մասնաւոր երկնային հուրով մը հրդեհուած էին: Երջանկութիւն, ուրախութիւն կ'արտացոլային ամէն աչքերէ, երիտասարդները կը խայտային, եւ անմիջապէս ամէնէն խանդավառներէն երկուքը Հընչակեան պետ մը, եւ պատանութենէ նոր մտած երիտասարդութեան՝ Հրանտ Թորոսեան արտասանեցին ճառեր, համակ ոգեւորութիւն, համակ ազգասիրութիւն, ուր անձնազոհ գործիչը փառաբանուած էր կուռքի մը հանգոյն:

Երաժշտութեամբ, դափիններով, ծաղիկներով, սպիտակ հագուած աղջիկներու խումբեր, երդ ի բերան, ամէնքը, ամէնքը կուրծքերնուն վրայ կրելով խորհրդաւոր նշանակը, զարդասեղի ձեւով, կարմիր խորքի վրայ ոսկեղէն տառերով՝ Մինաս Չերազ: Գացած էին ընդունելու զինքը ծովուն ծփուն ալիքներուն վրայէն, նաւակներով, ծաղիկներով հուրրա՛ներով, իբրեւ թագաւոր մը: Ինչպէս Վ. Հիւկոյի Մագէբան: Սակայն ան չէր շըլացած այդ ցոյցերէն, հանդէսներէն, նոյնիսկ յոգնած էր անմիջապէս. թերեւս անոր համար որ երբ երջանկութիւնը ուշ մնայ գալու, գունատած կուգայ:

Ու ծերունին ծանր ծանր կը խօսէր ինծի: Այդ իրիկնամուտին, այդ չոր տերեւներու անկիւնը. պարբերութիւնները, կարծես դժուար կը հոսէին իր շրթունքներէն, ինչպէս նուիրական աղբիւրի մը ջուրը որ կաթիլ կաթիլ կ'իյնէ պարիկներու ոսկի սափորներուն մէջ:

Վերադարձէն ի վեր առաջին անգամ զիրար կը տեսնէինք: Ես հարցում չէի ըներ իրեն, ոչ ալ ինքը ինծի. երկուքնուս միջեւ կեանք մը կար, մէկ մէկու անծանօթ: Նորածիլ մատղաշ էակի մը տեղ՝ որ դեռ չէր մտած իսկ զգացումներու աշխարհին մէջ, կին մը կար իր դէմը, ապրած տառապած, թերեւս յուսավրէպ ու այդ պատճառով իսկ քիչ մը ակեպտիկ, առերեւոյթս: Իսկ ծերունին, ալեծաղիկ գլուխը վերջալոյսին ցոլքերուն տակ ա՛լ աւելի պատկառելի, իբրեւ թէ լուսապսակով մը շրջանակուած, միթէ նո՞յնն էր: Ան որ Միւսէի տաղերը կը բերէր ու նոճիներու շուքին տակ կ'ոգեկոչէր Լամարթինն ու Ժիւլին, զմայլումէն դողդըղացող աղջնակին պատմելով անոնց սիրոյն պատմութիւնը, իրականութեան մէջ: Մեր երկու կեանքերը երկու շատ տարբեր ուղղութիւններով ընթացած էին, եւ հիմա անհունօրէն պզտիկ, դիւրաբեկ թել մըն էր որ կը զօդէր զանոնք իրարու. կայծ մը միայն անցեալին մշուշին մէջէն:

(Շար. 58)

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պօմոնի Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, ընդառաջելով Շնորհք Գալուստեան Մշակութային եւ Մարզական Միութեան փափաքին, կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի, Մարտ 13-ին, Թաղին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ եկեղեցւոյ հովիւ Մովսէս Ա. Քհնյ. Գալէնտէրեանի, պատարագ եւ յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ-Ի

վախճանման 4-րդ տարելիցին առթիւ:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալները անխտիր ներկայ գտնուիլ ազգասէր եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած մատաղի օրհնութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շահան Պիւրթէ իր ամուսնոյն՝ Փիէր Պիւրթէի, իր ծնողքին՝ Պետրոս եւ Արուսեակ Կարապետեանի եւ եղբօր՝ Կարպիս Կարապետեանի յիշատակին 2000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Մաալէն Մելքոնեանին, իր հօր՝ Յարութիւն Գասպարեանի մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. --

Տիկին Քոլէթ Գասպարեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԻՎ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Կիրակի, Մարտ 13-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Ավընիւ տիւ Փրատօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ
ներկայ գտնուելու
ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի շրջանի

ՄԻՋԻՆՔԻ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին

Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12.30--ին

Սահակ -- Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e

Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել
Մարտ 10--էն առաջ

հեռաձայնելով՝
42 -- 03 -- 05 -- 63
կամ՝
91 -- 77 -- 84 -- 70

(Շար. Ա. էջէն)

թիւնը արտայայտած է Փետրուար 1 թուակիր նամակով մը, չեշտելով սակայն թէ հակառակ թրքերէն թերթերուն տեղեկատուութիւններուն, Ֆրանսա երբեք կողմնակից չէ եղած քիւրտ անկախ Պետութեան մը ստեղծման: Գալով Տէմիրէլի, ճշդած է որ երեսփոխանները իրական հետապնդումի ենթակայ են եւ ոչ՝ քաղաքական կամ կամայական: Իրականին մէջ, դիտել կու տայ Մոնտի մնայուն թղթակիցը, փորձ կ'ըլլայ ժողովուրդին ուշադրութիւնը ցրուելու, որպէսզի նուազ անդրադառնայ տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան: Ամէն պարագայի մէջ, երեսփոխաններու ձերբակալութիւնը աւելի լարած է մթնոլորտը արեւելեան Անատոլու:

ԳԼԻՆԹԸՆ ընդունելէ ետք Վրաստանի նախագահը՝ Շեւարնաձէ յայտարարած է թէ կողմնակից է որ ՄԱԿ-ի ուժեր զետեղուին Վրաստան: Ճշդած է սակայն որ ամերիկեան զօրքերը մաս չեն կազմեր այդ ուժերուն: Ուաշինկթըն 70 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն ալ պիտի կատարէ Վրաստանի:

ՆԻՍԻ երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան (Մարտ 6) երկու թեկնածուներու (Էռ -- Փէ -- Էռ եւ Էֆ -- Էն) ձեռք ձգած ձայներու տարբերութիւնը այնքան քիչ է որ Ազգ. Ճակատը կրնայ յաղթել երկրորդ շրջանին (Մարտ 13): Շիրաքի կուսակցութեան թեկնածուն՝ Ժան -- Փօլ Պարէթի միայն 34 ձայնի առաւելութիւն մը ունի Ազգ. Ճակատի թեկնածու՝ Ժաք Փէրայի վրայ: Ինչպէս միշտ նման պարագաներու ձեռնապահներն են որոնք պիտի վճռեն: Նիսի այս Բ. ընտրաշրջանը շատ կարեւոր է եւ ներկայ քաղաքապետը, այսինքն Էռ -- Փէ -- Էռ-ի թեկնածուին համար՝ ճակատագրական:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ ընդդիմութիւնը ընդունեցաւ բանակցութիւններ սկսիլ Համայնավարական իշխանութեան հետ, ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ, վերջ դնելու համար պատերազմին: Առաջին անգամն է որ իսլամական ընդդիմութիւնը կ'ընդունի բանակցիլ, 1992 Դեկտեմբերի համայնավարամէտ պետական հարուածէն ի վեր:

ՄՈԼԴՈՎԱՅԻ ընտրողներու մօտ 90%--ը անկախութեան ի նպաստ քուէ տուած են, Մարտ 6--ին: Նախագահ Սնեկկիւր համաքուէ մը կազմակերպած էր վերջ տալու համար «Ռումանիոյ հետ ձուլումի մը» շահագործումներուն:

ԼՍԱՏԵՍՈՂԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ արգելքով մը յաջողեցաւ հսկայ ծանուցում մը ապահովել ձայնասփիւռի կայանի մը որ ցարդ նման տարածում չունէր: Արդարեւ, առջի օր արգիլեց Ֆըն -- ռատիոյի մէկ յայտագիրը՝ Լովինֆըն իր անպարոյական եւ վրան բաց զըրոյցներուն համար, ինչ որ ահաւոր իրարանցում մը ստեղծեց երիտասարդներու, պատանիներու նոյնիսկ մանուկներու մօտ որոնք ցոյցերու դիմեցին եւ ի վերջոյ ՍԷ -- ԷՍ - Ա-ն յետ քայլ ըրաւ: Հետեւանքն այն է որ շատ հաւանաբար այդ ձայնասփիւռի կայանին ունկնդիրներուն թիւն ալ աւելնայ, քանի որ դատապարտողներն իսկ, տեղին խմբագրականով ալ ինչպէս Ֆիլիփ Թէսոն («Քոթիտիէն տը Փարի», Մարտ 8), նոյն թիւին մէջ էջ մը կը նուիրեն, տալով յայտագրին զուեհիկ եւ պժգալի մանրամասնութիւնները, այլ խօսքով՝ ձրի ծանուցում: Ի՛նչ փոյթ որ ծնողքներ դիմած են ՍԷ -- ԷՍ -- Ա--ին որովհետեւ իրենց տասը տարու զաւակները կանուխէն իրենց սենեակը կը քաշուէին ուոքմանով մը այդ յայտագիրը լսելու համար: Ծագած աղմուկէն, Հաղորդակցութեան նախարարը, Մշակոյթի նախկին նախարարը (որ ի դէպ, շատ նախկինի երեւոյթ չունի) պաշտպանեցին ձայնասփիւռի կայանը յանուն ... ազատութեան: Այս ամբողջը թոյլ տուաւ հաստատելու թէ այդ յայտագիրը մէկ միլիոն 300 հազար ունկնդիր ունի որոնք այդ սեռային զուեհկութիւնները մտիկ կ'ընեն: Այս թիւը նոր պարկ մը կը ստանայ անշուշտ այս օրերուն...: Դառնութեամբ կարելի է նկատել որ նման իրարանցում մը չծագեցաւ, քանի մը օր առաջ, երբ Մեռինեաքի Ժիւլ Ֆէրի լիսէի գրականութեան դասատուն կարգի հրաւիրուեցաւ որովհետեւ աշակերտներուն կարդացած էր Վէրլէնի եւ Ռէմպոյի մէկ համարձակ քերթուածը: Նախընտրելի պիտի ըլլար որ արտայայտութեան ազատութիւնը նման պարագայի մը պաշտպանուէր եւ ոչ թէ հիւանդոտ սեռային հրապարակային նկարագրութիւններուն ատեն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

CHAUFFAGE DES ECOLES DE GUMRI ET EREVAN

En décembre 1992, le blocus de l'Arménie par l'Azerbaïdjan est renforcé. La pénurie d'énergie ne permettant pas le chauffage des écoles, celles-ci seront fermées durant le très rigoureux hiver 92-93. Le Forum des associations arméniennes de France, qui s'est mobilisé contre le blocus, décide d"étudier un plan de chauffage pour l'hiver suivant. Des projets sont élaborés par des associations membres du Forum, qui ont une longue expérience du terrain et qui mettent à son service leurs partenaires en Arménie. Ces projets prévoient que les équipements et le combustible seront acquis sur place. Ils reçoivent l'aval du Ministère arménien de l'Education et celui de l'Action humanitaire, ainsi que le soutien des autorités locales de *Gumri*, puis de *Erevan*.

PROJET DE GUMRI

Un premier projet concerne le chauffage des écoles de *Gumri*, auxquelles il faut ajouter une école de 1.000 élèves dans la localité voisine d'Akhourian, où est entreposé le fuel qui servira à l'ensemble du projet. L'opération concerne au total 44 écoles et 29.000 élèves. Pour réaliser ce projet, le Forum a mis en place deux commissions : l'une à *Erevan*, l'autre à *Gumri*. Ces deux commissions travaillent en étroite coordination avec la Commission du Forum de France qui a la direction générale de l'opération.

Le chauffage des écoles devient effectif à partir de la mi-novembre 1993. Plusieurs systèmes sont utilisés: groupes électrogènes et convecteurs, mais aussi poêles et chauffage central. Il a fallu acheter, stocker et surveiller plusieurs centaines de tonnes de carburant. Des responsables de quartier vérifient si les écoles sont réellement chauffées et gardent un contact quotidien avec les directeurs d'école, les enseignants, les élèves et les parents d'élèves.

PROJET DE EREVAN

Devant la réussite de l'opération de *Gumri* et fort de cette expérience, le Forum décide de se lancer dans un projet plus vaste : celui du chauffage de l'ensemble des écoles de *Erevan*, en février et mars 1994 - c'est-à-dire : 202 écoles et 170.000 élèves.

Mis en place en trois semaines, le programme de *Erevan* est réalisé en un temps record. Le choix s'est porté sur un système de chauffage au moyen de poêles à fuel. Ceux-ci sont fournis par le Gouvernement arménien, avec l'aide des Etats-Unis. Le Forum assure les approvisionnements en combustible et la logistique.

Sept équipes de surveillance mises en place sillonnent la ville pour contrôler la bonne application du projet. Y participent également les parents d'élèves et les élèves des grandes classes. L'impact de l'opération chauffage sur une population durement éprouvée est grand. L'annonce, par le gouvernement, de l'ouverture des écoles s'est d'abord heurtée à l'incrédulité des parents, résignés à la nonscolarisation de leurs enfants. En constatant que la promesse est tenue et qu'au fil des semaines les écoles sont effectivement chauffées, la confiance est revenue et le moral de la population s'en trouve améliore.

BILAN

Pour réaliser ce programme de chauffage des écoles de *Gumri* et de *Erevan*, le Forum a obtenu une subvention de près de 600.000 francs du Ministère français de l'Action humanitaire et d'environ 1 million de francs dans le cadre du programme ECHO de la CEE. Ce projet bénéficie aussi du produit d'une campagne de sensibilisation à travers la France, totalisant à ce jour plus de 650.000 francs.

D'ores et déjà, il apparait que cette opération est un succès. Dans ce contexte, un rôle important revient aux commissions de *Gumri* et de *Erevan* qui travaillent de manière efficace et organisée dans des conditions très difficiles, et avec un esprit de sérieux auxquels il faut rendre hommage. L'expérience pratique, financière et humaine que cette opération a permis d'acquérir sur le terrain sera précieuse si la nécessité de recommencer l'opération s'impose pour l'hiver prochain.

1er *Mars* 1994

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7--ին, Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11,
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ
ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Ուրբաթ, Մարտ 11, ժամը 17.30-ին
Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Եկեղեցի
(Սէն - Թ'Անթուան)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Մարտ 16, ժամը 17.30-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Նիս)
Քարոզիչ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 18, ժամը 17.30-ին
Ս. Յակոբ Եկեղեցի
(Պուլվար - Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՔՀՆՅ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Մարտ 23, ժամը 17.30-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Սէնթ - Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 25, ժամը 17.30-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Մարսէյլ)
Քարոզիչ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

U.G.A.B.

Jeunes

MARSEILLE

SOIREE ANNIVERSAIRE

1 AN

SAMEDI 12 MARS

dès 22h30

au 327, Boulevard Michelet (9e)

Participation 80 F. + 1 consommation

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրի տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ամանորի երեկոյեան դպրոցին մէջ կազմակերպուած ընդունելութեան ընթացքին. -- Մատոյեան ընտանիք 1.500 Ֆր., Փափազեան, Քէօսէեան, Զամաքճեան, Ալեքսանեան ընտանիքներ 1.000-ական Ֆր., Գարա ընտանիք (Պոլիս) 500 Ֆր.:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 10
JEUDI
10 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.280
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
69e ANNEE — N° 18.280

ՔԻՒՐՏԵՐԸ, ԱՆԳԱՐԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

Քրտական հարցը ծաւալ կ'առնէ եւ վեց երեսփոխաններու արգելափակումն ալ աւելի կը լարէ մթնոլորտը ոչ միայն Թուրքիա, այլեւ՝ Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ: Մարտ 1-ին եւ 2-ին ութ երեսփոխան կորսնցուցին իրենց անձեռնմխելիութիւնը, եօթը՝ քիւրտ էին: Արգելափակուածներէն երկուքը՝ Տիկին Լէյլա Զանա (Տիարպէքիրէն) եւ Ահմետ Թիւրք (Մարտին) եւրոպական շրջապտոյտի մը ձեռնարկած էին վերջերս եւ ընդունուած ալ նախագահ Միթերանի կողմէ: Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ չեն վարանած՝ «Դաւաճանները կառափնա՛տ» պոռալու վտանգուած երեսփոխաններուն հասցէին: Ինչ որ կը կատարուի այնքան ապօրինի է եւ բիրտ կերպով ալ կը գործադրուի որ մամուլն իսկ ընդվզած է եւ «Թրքիշ Տէյլի Նիւզ»ը Մարտ 4-ին «մեծագոյն գայթակղութիւն», «ապօրինի արարքներ» կ'որակէ: Ցարդ եղած գլխաւոր ամբաստանութիւնները ՏԵՓ-ի (քրտամէտ) 6 երեսփոխաններու դէմ միայն բերանացի յայտարարութեանց կը վերաբերի, առաւելաբար արտասահմանի մէջ (օրինակ՝ Ուաշինկթըն): Վեց երեսփոխաններէն մէկը կը մեղադրուի որ բժշկական օժանդակութիւն բերած է ՓՔՔ-ի անդամի մը ինչ որ զինք վերածած է արգիլուած կազմակերպութեան զինուորեալի մը: Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական ժողովի նախագահը՝ Մարթինէզ շատ դժգոհ է եւ մտահոգ, գտնելով որ այս ձերբակալութիւնները խոտոր կը համեմատին «մարդկային իրաւունքներն եւ ժողովրդավարութիւնը յարգող Թուրքիոյ մը գաղափարին հետ»: «Լիպերասիոն», Մարտ 9-ին լայն սիւնակներ նուիրած է քիւրտերուն, Սեկոլէն Ռուայալի յայտարարութեանց իր ապարդիւն այցելութեան առթիւ Անգարա եւ այս բոլորին կողքին ալ կ'ոգեկոչուէր Սեւրի դաշնագիրը...:

Թուրք մամուլն ալ կ'անդրադառնայ նախագահ Միթերանի նամակին որ ուղղուած է Եւրոպայի Խորհուրդին նախագահին, խնդրելով որ յատուկ հետաքրքրութիւն ցոյց տրուի քիւրտ երեսփոխաններուն հանդէպ ու ձեռնարկուի հարկաւոր միջոցներուն: Իսկ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութենէն բոլոր դեսպանատուները ղրկուած հրամանագիրով մը ճշդուած են հարցին մասին հետեւեալ բացատրութիւնները որոնք պէտք է տրուին քիւրտ երեսփոխաններուն հարցին մասին. Թուրքիա անկախ դատարաններու տէր է ու խնդրոյ առարկայ երեսփոխանները պիտի դատուին անաչառ ատեաններու կողմէ: Թուրքիա կը յարգէ մարդկային իրաւունքները, բայց այս խնդիրը այդ իրաւունքներուն հետ առընչութիւն չունի, ներքին հարց է: Թուրքիա կը պաշտպանէ իր Սահմանադրութիւնը: Քիւրտ երեսփոխաններուն տրուած է ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը: Անոնց անձեռնմխելիութիւնը վերցած է, սակայն չէ ջնջուած երեսփոխանի հանգամանքը:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Եւրոպայի Խորհրդարանը արդէն պելժ երեսփոխան մը որպէս ներկայացուցիչ ղրկած է Թուրքիա. իսկ ամբաստանուած երեսփոխանուհի Լ. Զանայի ամուսինը եւ նոյն կուսակցութենէն քիւրտ անդամ մը Փարիզ եկած են Մարդկային իրաւանց դիմելու եւ նախագահ Միթերանի հետ հանդիպում մը ունենալու համար: Ձերբակալուած երեսփոխաններուն պաշտպանութիւնը ստանձնած է Ֆրանսայի նախկին Արտաքին Նախարար Ռոլան Տիւմա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՆԱՆՑ Համաշխարհային Օրուան առթիւ (Մարտ 8) նախագահ Միթերան յայտնեց թէ մտադրութիւնն ունի Մարի Քիւրիի աճիւնները Պանթէոն փոխադրել տալ, շեշտելով թէ անընդունելի է որ տեւէ կին, իբրեւ ա՛յդ եւ ոչ թէ որովհետեւ մեծ մարդու մը կինն է (կը վերաբերի Մարսըլէն Պերթըլոյի կնոջ որու աճիւններն ալ Պանթէոն են) չհանգչի Պանթէոն: Աւելի Շապոյի հետ զրոյցի մը ընթացքին է որ Միթերան այս կարծիքը յայտնեց: Կը մնայ սակայն Ազգ. Ժողովի քուէարկութիւնը եւ ընտանիքին հաւանութիւնը: Մնաց որ անընդունելի պիտի ըլլար նաեւ որ Մարի Քիւրիի աճիւններուն չընկերանան իր ամուսնոյն՝ Փիէր Քիւրիի աճիւնները, քանի որ միասնաբար արժանացած են Նոպէլ մրցանակին:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ընտրութիւնները կանոնաւոր կերպով չեն ընթացած ըստ ԱՄ - ԽՍ - ԱՄ - Ը-ի դիտորդներուն: Երեսփոխանական այս ընտրութիւնները առաջիններն էին յետ - խորհրդային շրջանի: ԱՄ - ԽՍ - ԱՄ - Ը խորհրդարանական ժողովի պատուիրակութիւնը յայտարարած է. - «Ազատ եւ արդար ընտրութիւններու հեռանկարը չէ իրագործուած»: Կուսակցութեան մը պատկանելիութիւնը դեր չի խաղար, կ'ըսէ անկախ շաբաթաթերթ՝ «Կարաւան»ի խմբագրապետը, ով որ Ռուս է ռուս հոսանքին կը քուէարկէ, ով որ Ղազախ է ղազախ հոսանքին: Թեկնածուներու 75%-ը Ղազախ էր, մինչ բնակչութեան 43%-ը կը ներկայացնեն եւ այդ թեկնածուներն ալ Նազարպայեւի կառավարութեան շրջանակին կը պատկանին: 218 ընդդիմադիրներու թեկնածութիւնը մերժուած է, Ռուսախօսները կը խորհին որ պիտի չներկայացուին Խորհրդարանը (177 երեսփոխան): Թէեւ Սահմանադրութիւնը կը ճշդէ որ բոլոր ազգութիւնները հաւասար իրաւունքներ ունին, բայց Ռուսերը կը գտնեն որ խտրական միջոցներու կը թախին: Ղազախստան 2.717.300 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն ունի, մայրաքաղաքն է՝ Ալմա - Աթա, բնակչութեան թիւը՝ 16.7 միլիոն, որու 43%-ը Ղազախ, 37%-ը՝ Ռուս, 6%՝ Գերմանացի, 5%՝ Ուկրանացի, Թաթար եւ Գորէացի. սիւննի մահմետական են եւ օրթոտոքս քրիստոնեայ: Հարուստ է քարիւղով և աշխարհի հանքային հարստութեան 6%-ը ունի: Մոնղոլներու եւ Թուրքերու շառաւիղ են որ ԺԵ. դարուն ցեղային առանձին խումբ մը կազմած են: 18-րդ դարուն ղազախ խաները իրենք զիրենք ցարերու պաշտպանութեան տակ դրած են: «Տափաստաններու Հանրապետութիւնը» Ռուսաստանի կցուած է 1868-ին, Հանրապետութիւն մը կազմուած է 1925-ին, նախքան Խորհրդային Միութեան միանալը 1936-ին: Անկախութիւն հռչակած է 1991-ին:

ՈՒԱՅԹՈՒԱԹԸՐԻ հարցը չի մարիր եւ որքան ալ Գլինթըն խոստանայ որ ամբողջ ճշմարտութիւնը պիտի պարզուի, ամերիկեան մամուլը չի լռեր եւ թերեւս կ'երազէ նոյնիսկ նոր Ուաթըրկէյթ մը: 80-ական թուականներուն է որ Գլինթընները ներդրում մը կ'ընեն Արքանսասի այդ հողին մէջ որ արձակուրդի գացող եւ հանգստեան կոչուած անձերու համար հանդարտ վայր մը պիտի ըլլայ: Տագնապ կը ծագի, բնակարանները չեն ծախուիր, Գլինթըն եւ կինը 70 հազար տոլար կը կորսնցնեն: Բայց, հարցը հոս չի վերջանար, որովհետեւ ընկեր մը կայ որ շատ պարկեշտ մարդու համբաւ չի վայլեր: Ճէյմս Մք. Տկալ Խնայողութեան Սնտուկ մը ունի՝ Մարիսըն Կուարանթի որ նաեւ դժուարութիւններ ունի: Կը մնայ բուն հարցը՝ Մք. Տկալ օգտագործա՞ծ է սնանկութեան դուռը գտնուող իր դրամատան դումարները փակելու համար իր եւ Գլինթըններուն կորուստները, ապա, գործածա՞ծ է իր յաճախորդներուն դրամը Գլինթընի ընտրապայքարին համար 1984-ին (վառավարիչի): Այս եւ նման հարցեր են որոնք պէտք է լուսաբանուին քննութեան ընթացքին:

ՑԻՒՐԻԽԻ ապրանքներու կայարանը հսկայ հրդեհ մը ծագած է, Մարտ 8-ին, երբ hիտրօքարպիւր փոխադրող կառախումբ մը գիծէն ելած է ու պայթած: Մերձաւոր տուներ ալ կրակ առած են: Աւելի մտահոգիչ էր այն վարկածը ըստ որուն վառելանիւթը կոյուղիներու մէջ հոսած է:

ՏԸՐՊԱՆԻ մօտ (Հարաւի Ափրիկէ) կառախումբ մը գիծէն ելած է եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 63 մեռեալ կար եւ 370 վիրաւոր: Կասկած կար որ պարզ արկած մը չէ Զուլու մեծամասնութիւն ունեցող այս շրջանին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընդհ. խորհրդատուներու ընտրութիւններուն (քանթօնալ) Բ. շըրջանը, Մարտ 27, կը զուգադիպի հրէական Զատիկին առաջին օրուան եւ այդ օրը Հրեաները իրաւունք չունին կառք գործածելու, գրելու եւայլն: Զանազան դիմումներ եղած էին, բայց, Փասքուա յայտարարած է թէ այլեւս կարելիութիւն չունի թուականը փոխելու եւ օրէնքն ալ թոյլ չի տար իրեն որ խնդրոյ առարկայ քուէարկողները փոխանորդագիրով քուէարկեն: Այս ամբողջը, որովհետեւ մեծ տարունապետը թելադրած է Հրեաներուն որ չքուէարկեն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԸ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ՝ «ԾԱՆԻ՛Ր ԶՔԵԶ, ԹՈՒՐՔԻԱ»

Ատրպէյճան ռուսական զօրք փոխադրելու Մոսկուայի որոշումը եւ Ալիեւի ընդդիմութիւնը առոր, քախումի պատճառ եղած են Անգարայի եւ Մոսկուայի միջեւ: Թուրքիա, ըստ Թրք. Թերթերու, խիստ ազդարարութիւն ուղղած է Ռուսաստանի թէ չի կրնար առանց միջազգային զօրքերու, զինուորական ուժ փոխադրել Ատրպէյճան: Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան մէկ կցորդը որ հանդիպում ունեցած է ռուս պաշտօնատարներու հետ, ըսած է՝ «կարելի չէ միայն ռուսական զօրք ղրկել: Եթէ դուք ղրկէք, մենք ալ զօրք կը ղրկենք»:

Այս վէճն է անկասկած պատճառը որ Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի վերջին նախագահը Ա. Լուկիանով բաւական խիստ արտայայտութիւններ ունեցած է Թուրքիոյ հասցէին. ան ըսած է. «Եթէ Թուրքիա կը փափաքի որ Ռուսաստան չշահարկէ քրտական խաղաքարտը, պէտք է խոր փոփոխութիւններ կատարէ իր քաղաքականութեան մէջ: Միջին Ասիական երկիրներուն տնտեսական կեանքը կը զարգանայ ճանչ եւ առաջ Ռուսաստանի հետ կապերու շրջանակով: Կարելի չէ այս իրողութիւնը փոխել: Թուրքիա երբ կը միջամտէ այս շրջանին պէտք է գիտնայ իր սահմանները: Եթէ շարունակուի մրցակցութեան քաղաքականութիւնը, քախում կ'ունենանք: Երկու կողմն ալ կը տուժէ: Եւ վախնանք այն կ'ըլլայ որ ոչ թէ Ռուսաստան, այլ Թուրքիան կը կործանի»:

ԱՐՑԱԽ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12-ԻՆ Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ - Կ. ՌԱՍՈՒԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՍԵ՞Ր

Մարտ 9-ին, առաւօտեան, Երեւանէն հեռաձայնով տեղեկացանք որ ճիշդ նոյն պահուն հաստատուած էր Ատրպէյճանի եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդներու նախագահներուն՝ Կուլիեւ Ռասուլի եւ Բաբգէն Արարաքցեանի տեսակցութիւնը: Այս մասին, նախապէս խօսակցութիւններ եղած էին եւ Զորեքշաբթի առտու կ'որոշուէր օրն ու ժամն ալ՝ Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 14-ին Ղազախ (Իջեւանի շրջան):

Այս կարգադրութիւնը կը յաջորդէ կարգ մը դէպքերու, ինչպէս Էլչիպէյի գլխաւորած պատուիրակութեան քննական այցելութեան՝ Ղարաբաղ, Բաքու եւ Երեւան, Ռուսաստանի բանագնացին երթուդարձերուն, նաեւ Ժիրայր Լիպարիտեանի մամուլի ասուլիսին ընթացքին ըրած կարգ մը յայտարարութիւններուն, որոնց կ'արձագանգէին Լիպերասիոն եւ Ֆիկառօ, Մարտ 9-ին:

Հայաստանի Արտաքին փոխ-նախարարը՝ Ժ. Լիպարիտեան, Մարտ 8-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ անդրադարձած ԱՄ - ԽՍ - ԱՄ - Ը-ի ջանքերուն եւ չեշտած թէ Էլչիպէյի վերջին փորձը նոր յոյսեր կը ներշնչէ: Ժ. Լիպարիտեան ըսած է թէ Հայաստան համաձայն է որ հայկ. ուժերը քաշուին Ղարաբաղի շուրջ գրաւուած հողամասերէն եւ փոխարինուին միջնորդ ուժերով: Ճշդած է սակայն որ հայկական ուժերը պէտք է պահեն Լաչինի անցքին հսկողութիւնը (միակ կապն է Ղարաբաղի եւ Հայաստանի միջեւ): Յայտնած է նաեւ որ ատրպէյճանական ուժերն ալ պէտք է քաշուին Մարտակերտէն, միակ տեղը որ Ազերիներուն հսկողութեան տակ է: Հայաստանի կառավարութիւնը համամիտ է որ ռուսական եւ ԱՄ - ԽՍ - ԱՄ - Ը-ի կարգադրութեան ծրագիրները միաձուլուին: Անոնք կը նախատեսեն խաղաղապահ ուժերու առաքում տեղւոյն վրայ եւ դէպեր ճակատը, հրադադար մը եւս:

Ի դէպ, աւելցնենք որ Մարտ 8-ը կարելի է ամէնէն խաղաղ օրը նկատել ռազմաճակատին վրայ: Ճիշդ է որ նոյն օրը կը ձիւնէր Արցախի վրայ, նաեւ Երեւանի: Ձիւնը դադրած է Երեւանի վրայ Մարտ 9-ին:

ՊԷՅՐՈՒԹ - ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԳԻԾ

Ռոյթըր գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Երեքշաբթի, Մարտ 8-ին բացումը կատարուած է Երեւան - Պէյրութ - Երեւան օդանաւային կանոնաւոր գիծի մը: Լիբանան հասած է նոյն օրը հայկական օդանաւ մը՝ 120 ճամբորդներով: Այս թռիչքները տեղի պիտի ունենան շաբաթը անգամ մը՝ Երեքշաբթի օրերը: Լիբանանցիք ուրախ են որ այս ձեւով 23-ի բարձրացաւ թիւը այն օտար օդանաւային ընկերութիւններուն, որոնք կանոնաւոր թռիչք ունին Պէյրութ, ասոնց վրայ կ'աւելնան երկու լիբանանեան ընկերութիւնները՝ Միտըլ Իսթ եւ Թի - էՄ - էՅ:

«ՎԱ՛Խ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՇԱՐՔԻՆ՝ ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՒՆ ՈՒ ԴԵԿՈՐԱՏԻՒԸ

– ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ, ԵՐԵՔ ԱՐԱՐՈՎ –

Ճիշդ այն օրերուն երբ «Երկիր Նայիրի» նոր շաբաթաթերթին երեւումը կարգ մը հարցումներ կը թելադրէր Հայաստանի մէջ մամուլի գործունէութեան յաճախ դժուար ըմբռնելի երեւոյթներուն մասին, հասաւ «Հայաստանի ՀՅԴ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի պաշտօնաթերթ» «Դաշնակցութիւն»ի 87-րդ (Փետրուար 17) թիւը: Այս կուսակցութիւնը պէտք չէ շփոթել Հ. Մարուխեանի գլխաւորած 103-ամեայ Հ. Յ. Դ.-ին հետ որուն Հայաստանի օրկաններն են «Երկիր» օրաթերթը եւ «Ազատամարտ» շաբաթաթերթը: Մինչ խնդրոյ առարկայ Դաշնակցութիւն»ը օրկանն է ասանդական Հ.Յ.Դ.-էն «Հայաստանի» նախդիրով մը զանազանուող կուսակցութեան մը որ խորքին մէջ հակայարերձ ծառերու բունին փաթթուած բաղեղին կը նմանի...:

«Երկիր Նայիրի»ն մղած էր անգամ մը եւս խորհրդածելու թէ ի՞նչն էր դրդապատճառը այնքան նեղ պայմաններու տէր երկրի մը մամուլին այնքան բազմանուն, բազմածալ ու բազմագոյն պատկերին. իրա՞ւ այդքան շատ ըսելիք ունեցողներ կային, թէ մեզի անծանօթ, այլ նախանձելի պարագաներով չահաբեր մարզ էր մամուլը հոն: «Դաշնակցութիւն» թերթին յիշեալ թիւը մասամբ կը լուսաբանէ այս մասին արթնցած հետաքրքրութիւնները, ենթադրուած պարագաներուն վրայ ուրիշ տարածքներ աւելցնելով:

Անոր առաջին էջին վրայ երեք գրութիւններ կան, որոնք միասնաբար պարտ նախանիւթ տրամադրելու յատկանիշը կը կրեն Պարոնեանի, կամ յատկապէս Օտեանի մը:

Առաջինը ստորագրութիւնը կը կրէ կուսակցութեան նախագահ Յարութիւն Արխատակեանի ու խորագրուած է «Լաւ է լինել կոոպերատիւ, քան դեկորատիւ»: Երեքէն ամէնէն համառօտ այս գրութիւնը պատասխան մըն է Հ. Յ. Դ.-ական Կ. Բալայեանին որ Հայաստանի նոյնանուն կազմակերպութիւնը խորհրդարանին մէջ կոչած է «կոոպերատիւ»: Յ. Արխատակեան մէջբերելով իրենց տրուած «ինքնակոչներ», «ՊԱԿ-ի դրածոներ» յորջորջումները եւ նաեւ ՀՀՇ-ի կողմէ ստեղծուած ըլլալու նոյն ճակատին պնդումը, կը ծանրանայ վերջին, «պանդա» (bande) անուանումին վրայ որ զինքը գրիչ վերցնելու մղող ազդակը եղած է: Ըսելէ ետք թէ իրենց մէջ ընդգրկուած են «գիտութեան, գրականութեան, արուեստի ականաւոր շատ գործիչներ», որպէս ամէնէն ծանր հրետանի, կը հրամցնէ հետեւեալը. «Վերջապէս, ՀՀՅԴ-ի անդամ է կենդանի դասական, մեծ գրող Սերո Խանզադեանը»: Հոս, աւելորդ չըլլայ հաւանաբար յիշեցնել թէ նոյն թերթը իր նախորդ թիւերէն մէկուն մէջ արտատպած էր նոյն կուսակցութեան անդամակցելու այս «կենդանի դասական»ին դիմումը ուր խնդրանք կը ներկայացուէր անդամագրութեան որպէս սկիզբ նշել 1937 թուականը...:

Յարութիւն Արխատակեան իր խօսակցը ամբաստանելով «100-ամեայ ՀՅԴ-ն, նրա հեղինակութիւնը» վարկաբեկելու մեղքով, հարկ կը տեսնէ շեշտելու թէ իրենք եւս կը քննադատեն իշխանութեան սխալ քայլերը, բայց կը տեսնեն նաեւ դրական կողմերը:

Ապա, մոռնալով նախորդ պարբերութեան իր պոռթկումը եւ վերաւորանքը 100-ամեայ ՀՅԴ-ին ու անոր հեղինակութեան վարկաբեկումին պատճառով, կը գրէ. -- «Ձեր «գործունէութիւն»ը դեկորատիւ է, դուք Հ.Յ.Դ.-ի դեկորատիւ վարձկան էք» ու գրութիւնը կ'աւարտէ «կոոպերատիւ»ի վերագրումէն ու «դեկորատիւ»ի ամբաստանութենէն առաջինին նախընտրութեամբ:

Դարաւոր կուսակցութեան նորաբոյս այս բաղեղին մենախօսութիւնը կը շարունակէ երկրորդ գրութեամբ մը Գագիկ Աբրահամեան որ Էրեբունիի Շրջ. Կոմիտէին նախագահն է: Ան գրելէ ետք թէ հետըզհետէ կը խորանայ կուսակցութեան երկփեղկումը, ՀՅԴ-ի եւ ՀՀՅԴ-ի գոյութեամբ, իր կարգին բաւական ամբաստանութիւններ կը տեղացնէ ՀՅԴ-ի ղեկավարներուն գլխուն. յետոյ գայրոյթ պոռթկալով իրենց կազմակերպութիւնը «խաբեբաների բանդա» կոչած լրագրողի մը դէմ, կը լծուի անոր պաշտպանողականին, իր ստեղծած մշուշին մէջ չփոթելով ծառն ու բաղեղը: «Խաբեբայ» կոչել կուսակցութիւն մը «որի անդամները նոյն իսկ ստալինեան բռնատիրութեան տարիներին բորբ պահեցին Հայ Դատի անմար կրակը ... որի շարքերից 600 նուիրեալներ այսօր էլ կանգնած են Հայրենիքի պահպանութեան առաջին գծում»... Ապա Գ. Աբրահամեան «ինքնամաքրում»ի հրաւէր ուղղելով «այլախոհներով ներծծուած «հաւատաւոր դաշնակցականներ»ուն, հետեւեալ չնմտալից արտայայտութեամբ կ'աւարտէ խօսքը. «Ժամանակը կը ջոկի յարդը հասկից, Դաշնակցութիւնը որպէս մեր ժողովրդի գոյապահպան, նուիրեալ կուսակցութիւն, նորից կը յառնի իր ոգեհմայքով»:

Թերթին Գ. գրութիւնը միակն է որ Դաշնակցութիւններու չփոթի մը մէջ չի լողար. անոր թիրախը երկրին իշխանութիւնն է. փիլիսոփայական գիտութիւններու թեկնածու Վլադիմիր Դարբինեանի «Սթափուի՛ր, ժողովուրդ» խորագրուած էջը այն տպաւորութիւնը կը գործէ թէ առանց խմբագրական կազմին բովէն անցնելու շիտակ հասած է գրաշարին. եթէ ոչ, անկարելի էր որ մէկը չնշմարէր անոր ամբողջական հակասութիւնը Հայաստանի Հ. Յ. Դ.-ին նախագահ Յարութիւն Արխատակեանի կողմէ հետապնդուած քաղաքական կեցուածքին, որ կ'ամփոփուէր իշխանութեան սխալ քայլերը քննադատելուն հետ, անոր դրական կողմերն ալ տեսնելուն մէջ: Մինչդեռ Վլ. Դարբինեան դրական ոչինչ կը նշմարէ: Ան Երեւանը, Գիւմրին ու միւս բնակավայրերը կը նմանցնէ «մահապարտի գերեզմանոց»ի, ամէն տեղ մահ կը տեսնէ, արտագաղթ, խուճապ. «երկրում եղեռն է, կազմակերպուած նախճիր»: Իշխանութիւնները «Հային հանել են Հայից, ... այսօր աշխարհում ոչ մի տեղ Հայի կեանքն այնքան անապահով ու դժնի չէ, որքան իր հայրենիքում»: Իշխանութիւնը աւերած է երկիրը, ու բոլոր կատարուածներուն «այդ նողկալի նախճիրի մոգական «մարգարէն» հանրապետութեան նախագահն է»:

Ոչ միայն պաշտօնաթերթին կուսակցութեան սկզբունքին, այլեւ ամէն տրամաբանութեան անյարիր այս սեւ պոռթկումը, իր իմաստը կը գտնէ վերջապէս, երբ փիլիսոփայական թեկնածու յօդուածագիրը կը գրէ. -- «Ինչո՞ւ ընդհատեցինք մեր դարաւոր երթը, ինչո՞ւ հեռացանք մեր փորձուած բարեկամից՝ ռուս ժողովրդից»: Անհեթեթութիւններու այս համանուագին մէջ այս մէկն ալ կարելի է գտնել, մինչեւ հոն ուր բացայայտ հրաւէր կայ տապալելու Հայաստանի ներկայ ճգնաժամուն մէջ անոր չարչրկուած ժողովուրդին մնացած միակ կռուանը. ներքին վայրուն վիճակը: Վլ. Դարբինեան փրկութիւնը անխուսափելի կը նկատէ եթէ ժողովուրդը հրաժարի իր նախագահէն, կառավարութենէն, Խորհրդարանէն, կասեցնէ սեփականաշնորհումը, թօթափէ «արտաքին քաղաքականութիւն համարուող դիմախաղերը» եւ «յաւերժօրէն փարուի դարերի փորձութեամբ արդարացուած ռուսական կողմնորոշման»: Մի՛ հարցնէք թէ որ սատանայական մատն է որ «դարերի փորձութիւն» գրել կուտայ փոխանակ փորձառութիւն-ի. այնքան խորիմաստ այդ վրէպն իսկ չնչին մանրամասնութիւն է կամաւոր ծուռութիւններու այս փոթորիկին մէջ:

Խնդիրը այն է որ «Դաշնակցութիւն» պաշտօնաթերթը «կոոպերատիւ -- դեկորատիւ»ի իր վէճին ընդմէջէն սանկ գաղափար մը կուտայ այն հարցականներուն թէ ի՞նչն է դրդապատճառը այնքան նեղ պայմաններով երկրին մէջ մամուլին ա՛յնքան բազմագոյն պատկերին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

(Ե.)

Խորհրդային Միութեան քայքայումը ամէն օր անսպասելի եւ անվերջանալի հետեւանքներ ունի կեանքի տարբեր ոլորտներուն մէջ: Այս հետեւանքներէն մէկն է բազմաթիւ նոր երկիրներու կողմէ հրատարակուած դրոշմաթուղթերուն ծաղկումը: Սկիզբէն, եւրոպացի եւ ամերիկացի դրոշմաթուղթ հաւաքողները մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան այս շարժումին, սակայն այսօր այդ խանդավառութիւնը վերածուած է մեծ կասկածներու եւ շատ անգամ արդար վրդովումի մը: Արդարեւ պէտք է ըսել որ Խորհրդային Միութեան Թղթատարական կազմակերպութեան խառնութեան յաջորդեց բացարձակ անիշխանութիւն մը որուն մէջ «ոչ շունը տէրը կը ճանչնայ եւ ոչ ալ տէրը իր շունը...»: Այսպէս հակայ կայսրութեան փլուզումէն ծնած տասնեւհինգ Պետութիւններէն շատ երեսունէն աւելի, ճշգրիտ հաշուապահութիւն մը անկարելի է, նորաստեղծ «պետութիւններ» ինչպէս Աբխազիա, Թաթարստան, Չեչենիա, ինքնավար մարզեր՝ Թիրասփոլ (Մոլտովային անկախացած ռուսախօսներու շրջանը), Ղրիմ, Պաշքիրեա, եւ քաղաքներ՝ Ս. Պետերսպուրգ, Նիժնի Նովկորատ եւայլն ... եւ բազմաթիւ այլ տարածքներ սկսած են իրենց սեփական դրոշմաթուղթերը հրատարակել առանց Թղթատարական Միջազգային Միութեան անդամակցելու: Շատ մը դրոշմահաւաքներ, վաճառականներ անգամ կը յայտարարեն որ բաժակը յորդելու վրայ է այլեւս, որովհետեւ բացայայտ դարձած է որ այս ինքնակոչ «պետութիւններուն» կամ շրջաններուն մէջ կը գտնուին անհատներ կամ կազմակերպուած խմբակներ (մասնագիտական մամուլին մէջ յաճախ կը հանդիպինք «մաֆիա» բառին), որոնք գիտեն առատօրէն օգտուիլ առիթէն հրապարակ հանելով կեղծ թողարկումներ կամ «յաւելեալ մակագրութեամբ» դրոշմուած ապօրինի շարքեր նախկին դրոշմաթուղթերու հիման վրայ: «Այս բոլոր ապրանքները ուղղակի կամ անուղղակի ճամբաներով արեւմուտք կը հասնին յաճախ Ուկրանիայէն կամ Ռուսաստանէն փոխանակութեան եղանակով, ինչ որ ձեռնտու է երկու կողմերուն համար», կը խոստովանէր վերջերս լիոնցի վաճառական մը, աւելցնելով «հարկ է ընդունիլ որ շահն ալ բաւական մեծ է»: Սակայն, նոյնը կը յայտնէր նաեւ որ իր յաճախորդներէն շատերը այս բոլորէն յոգնած են եւ եթէ քանի մը ամիսներ առաջ այս ինքնատիպ թողարկումները լաւ կը գնահատէին, այսօր գրեթէ բոլորովին արժէքազուրկ դարձած են որովհետեւ «շուկային» սկզբունքները չեն յարգուիր՝ ոչ դրոշմաթուղթերուն որակը, ոչ քանակը եւ ոչ ալ վաւերականութիւնը յայտնի են:

Եթէ մէկ կողմ ձգենք «ATT» ամերիկեան ընկերութեան հրատարակած, բայց շրջագայութեան մէջ չդրուած առաջին դրոշմաթուղթին հարցը (*), Հայաստանի դրոշմաթուղթերու արտադրութիւնը զերծ մնաց այս բոլոր խարդախութիւններէն: Նոյնը չեղաւ Արցախի պարագային քանի որ քանի մը ամիսներ առաջ Ստեփանակերտի իշխանութիւններ ստիպուեցան հաղորդագրութեամբ մը հանդէս գալ եւ յայտնել թէ արտասահմանի մէջ վաճառքի դրուած են դրոշմաթուղթեր առանց իրենց հաւանութեան: Սակայն առ այսօր անծանօթ կը մնան, գոնէ մեզի, Արցախի հրատարակած դրոշմաթուղթերուն թիւը: Եւրոպա հասած են երեք շարքեր, երեքն ալ հրատարակուած են 1993-ին:

Առաջինը՝ երեք դրոշմանիշներէ բաղկացած է, առանց դրամի նշումի: Անոնց տպագրական որակը՝ գոհացուցիչ է (շատ հաւանաբար Ամերիկայի մէջ պատրաստուած): Մակագրութիւնները երկլեզու են, հայերէնով «ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» եւ անգլերէնով՝ REPUBLIC OF MOUNTANIOUS KARABAKH.

Առաջին դրոշմանիշը՝ արժէքով 1·00 -- կը ներկայացնէ Լեռնային Ղարաբաղի պետական դրօշակը (այսինքն Հայոց Եռագոյնը սպիտակ եռանկիւն երիզով մը): Ան կը կրէ «10-12-1991», այսինքն՝ անկախութեան հռչակման թուականը:

Երկրորդը՝ արժէքը 3·00 հանրապետութեան առաջին ղեկավար Արթիւր Մկրտչեանի դիմանկարով է:

Երրորդը՝ արժէքը 15·00 վերարտադրութիւնն է Սերգէյ Բաղդասարեանի «Մենք մեր սարերը» (Արցախի պապիկն ու մամիկը) տուֆակերտ քանդակներուն որոնք խորհրդանիշ մը կը կազմեն ոչ միայն Ստեփանակերտի, այլեւ՝ ամբողջ Արցախի բնակչութեան համար:

Չորրորդ դրոշմանիշ մըն ալ կուգայ ամբողջացնելու վերոյիշեալ շարքը. անոր արժէքն է 20·00, ներկայացուած «Յուշատետրի» (Feuillet souvenir) ձեւով: Թեման է Գանձասարի հռչակաւոր վանքը որ Արցախի սիրտը կարելի է սեպել: Դրոշմանիշը տպուած է սպիտակ քառակուսիի մը մէջ արձանագրուած մոխրագոյն խաչի յատակի վրայ: Վարի մասը, դրոշմանիշէն անդին նկարուած է արցախցի զոյգ մը իր աւանդական տարազներով: Կան նաեւ եկեղեցւոյ պատերուն վրայէն առնուած հրեշտակներու եւ արձանիկներու պատկերները: Իւրաքանչիւր թերթիկ թուագրուած է: Այս առաջին շարքին զուգահեռ պատրաստուած են նաեւ «Առաջին օր» [premier jour] պահարաններ:

Երկրորդ եւ երրորդ շարքերը կասկածելի կը թուին ըլլալ եւ շատ հաւանական է որ Արցախի իշխանութիւններուն յայտարարութիւնը կապուած ըլլայ անոնց հետ:

Այս երկու շարքերուն տպագրական որակը ցած է, հայաստանեան տարբերակով «ոչ պրոֆեսիոնալ» ... գործածուած թուղթին վրայ գոյութիւն ունի կանաչ գիծ մը (trame) շուշանազարդ երիզով մը ամբողջացած: Դրոշմանիշին երկրորդ երեսը գերծ է խեժէ:

Առաջին շարքը բաղկացած է երեք արժէքներէ՝ 1·00, 3·00 եւ 5·00: Երեքին նիւթն ալ նոյնն է՝ Սերգէյ Բաղդասարեանի քանդակը, կապոյտ, կարմիր եւ մոխրագոյն: Մակագրութիւնը եղած է հետեւեալ ձեւով՝ վերի մասը, հայերէնով ԱՐՑԱԽ, վարի մասը լատինատառ՝ ARTSAKH.

Երկրորդ շարքը նոյնպէս 3 արժէք. այս անգամ՝ 15·00, 35·00 եւ 50·00 -- առանց դրամի նշումի: Նոյն գիներով տպուած այս դրոշմանիշերը կը ներկայացնեն Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան պետական զինանշանը:

Դրոշմահաւաքներուն եւ դրոշմաթուղթ վաճառող հաստատութիւններուն բոլոր կասկածները փարատելու համար փափաքելի պիտի ըլլար որ Հայաստանի եւ Արցախի պատկան իշխանութիւնները իւրաքանչիւր խուզարկումէ առաջ (այսպէս կը պահանջեն միջազգային օրէնքները կամ յետոյ եթէ հնարաւորութիւն չկայ ուրիշ կերպ ընելու, պաշտօնական հաղորդագրութիւնով մը գայն հաստատէին: Աւելորդ բծախնդրութիւն չէ սա, բայց միայն ու միայն մեր հաւաստի (crédibilité) պաշտպանելու մտահոգութեան արտայայտութիւնը:

ՄԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(*) «Յառաջ», 1991, Նոյեմբեր 30, էջ 3
«Յառաջ», 1993, Մարտ 23, էջ 2

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ԹՈՒԱՐԿՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Խորհրդային Միութեան եւ հայկական նիւթ պարունակող դրոշմանիշ հաւաքողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք թէ Խորհրդային Միութեան Թղթատարական վարչութեան վերջին թողարկումներէն մէկը եղաւ (պատկերը խորհրդանշական էր երբ նաւը արդէն ընկղմելու վրայ էր...) 1991-ին «Ժողովրդային բանահիւսութեան» նուիրուած շարքը բաղկացած ... 15 տեսարաններէ, իւրաքանչիւրը -- հաւասարութիւնը այդպէս կը պարտադրէր -- 15 կոպէկ արժողութեամբ: Այս 15 դրոշմանիշներէն մին նուիրուած է անշուշտ Հայերուն. անոր վրայ ներկայացուած է խումբ մը հայ կիներ եւ աղջիկներ ազգային տարազով: Մակագրութիւնը ամէն անգամ երկլեզու է ռուսերէնով եւ մեր պարագային ալ հայերէնով (մեքենագրուած):

«Համբարձումը Հայաստանում» այս դրոշմանիշով կը փակուի հայկական թեմաներով պատրաստուած խորհրդային դրոշմաթուղթերուն շարքը բաղկացած մօտ 50 տարբեր կտորներէ չհաշուած «Խորհրդային Հայաստանի» եւ Անդրկովկասեան հանրապետութեան հրատարակածները:

Ս. Ս.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱ՞ՐԹ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԻՋԵՒ

Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մեծ պետութիւններուն Արտաքին Նախարարներուն Թոքիօ եւ Միւնիխ գումարուած ժողովները որոնք որպէս օրակարգի նիւթ ունեցած են ապահովութեան հարցը, Ջլամարտի նոր շրջանի մը նախանշանները կը կրեն ամերիկացի լրագրողի մը համար որ ատոնց քով կը նշմարէ նաեւ ռուսական աշխարհակալութեան ոտնաձայնը: Ջլամարտին վերայայտնութեան մէջ գլխաւորը կը նկատէ ան արեւմուտքին սխալանքները: Այսպէս, Թոքիոյի ժողովներուն ընթացքին ամերիկացի, ճափոնացի եւ ռուս դիւանագէտներ երկար երկար արտայայտուելով հանդերձ Ասիոյ ապահովութեան հարցերուն մասին, գրեթէ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած են Չինաստանի ներկայացուցած սպառնալիքին, իր սպառազինումի ներկայի մեծ թափով: Նոյն ձեւով, Միւնիխի մէջ ալ արտայայտութիւնները կեդրոնացած են Եւրոպայի ապահովութեան նոր ցանցերուն վրայ, առանց առընչուելու ռուսական ծաւալումի երեւոյթին, որուն թիրախը կը թուի նախկին կայսրութեան տիրացումը:

Այս կամաւոր անտեսումին պատճառը այն է որ ինչպէս Ուաշինկթըն, մասնակիցներու եւս հասարակաց կեցուածքը այն եղած է որ պէտք է խուսափիլ աշխարհը մասերու, շրջաններու բաժնող յստակ սահմանագիծերէ: Ընդհ. տրամադրութիւնը կեդրոնացած է այն կէտին վրայ որ խաղաղութեան իրագործման ճամբուն վրայ ընկերակից մը ըլլալու դերը կուտայ Արեւմուտքին. յստակ բնորոշումներու չդիմելու այս կեցուածքը յառաջ կուգայ այն վախէն որ հակառակ պարագային նորանոր շատ մը կնճիռներ պիտի ծագին: Միամիտներ չեն այս կեցուածքին տէրերը, սակայն ամէն գնով կ'ուզեն հաւատալ թէ այսօր անդիմադրուած, մէկդի ձգուած խնդիրները կարելի է յետագային ձեռք առնել, առանց յաւելեալ դժուարութիւններ ունենալու:

Ամերիկացի լրագրողը հարկաւոր չի նկատեր անպայման յայտարարել թէ ծաւալապաշտ Ռուսաստան մը կամ Չինաստան մը որ կը զինուի, առանց այլեւայլի թշնամի են Միացեալ -- Նահանգներու. սակայն Արեւմուտքը եւ յատկապէս Միացեալ -- Նահանգները անբաղձալի կացութիւններ շրջանցելու համար պարտաւոր էին որոշապէս նշել արեւմտեան աշխարհին շահերը, գծել անոնց սահմանները, փոխանակ ձգելու որ ուրիշներ ընեն ատիկա:

Շրջանցուած նիւթերէն մէկն է Ռուսաստանի «մերձաւոր արտասահման» կոչածը որ Պալթեան ափերէն կ'երկարի Միջին Ասիա. տարածք մը ուր անկախ անկայուն պետութիւններ կան այսօր: Եւ ինչ որ ուշագրաւ է ամերիկացի լրագրողին համար այն է որ Ռուսաստան չի վարանիր բացէ ի բաց խօսելու այդ մասին: Օրինակ, Արտաքին Նախարար Կոզիրեւ որ յառաջապահ մը կը նկատուի ընդհանուրին կողմէ, վերջերս յայտարարած է թէ իրենց նպատակն է պաշտպանել ու յարգել տալ ռուսախօս բնակչութիւններու շահերը, ուր որ ալ գտնուին անոնք: Յիշեցնելով որ 25 միլիոն Ռուսեր կ'ապրին Ռուսաստանի սահմաններէն դուրս, ինչպէս՝ Ուկրանիոյ եւ Պալթեան երկիրներուն մէջ, Կոզիրեւի տրամադրութիւնը զուգահեռ կը նկատուի Սերպերուն կեցուածքին, երբ անոնք կը միտին Մեծն Սերպիոյ շահերը պաշտպանել նախկին Եուկոսլաւիոյ մէջ: Ռուսաստանի այս ուղղութեամբ առնուած քայլերուն օրինակ ցոյց կը տրուի Ղրիմի կատարուած դրդումները որպէսզի ան Ուկրանիայէն բաժնուի ու վերադառնայ մայր հայրենիքին գիրկը:

Ասոր քով տկար թէզ մը կը մնայ Նախագահ Գլինթընի «խաղաղութեան ընկերակից»ի ըմբռնումը որ կը խուսափի Եւրոպայի պաշտպանութեան նոր ուղղութիւններ ճշդելէ, նպատակ ունենալով Ռուսաստանը համարկել Եւրոպայի մէջ:

Մինչդեռ այս նպատակին հակոտնեայ է Ռուսաստանի կեցուածքը որ կը ջանայ նախկին խորհրդային կայսրութիւնը պարագրկել ու նախկին Արեւելեան Եւրոպայի մեծ մէկ մասին վրայ չէզոք գօտի մը ստեղծել:

Եւրոպայի ապահովութեան մեծագոյն առաջին վտանգը ռուսեւուկրանական հակամարտութենէ մը կրնայ ծագիլ: Ատիկա կրնայ շատ աւելի մեծ բռնութիւններու եւ բաժանումներու դուռ բանալ, քան Եուկոսլաւ կնճիռը:

Տեղին է Արեւմուտքէն Պաշտպանութեան Նախարարի մը հարցումը թէ Ուկրանիան մեզի՞ համար չէզոք, միջանկեալ հողամաս մըն է Ռուսաստանի դէմ, թէ Ռուսաստանի համար, Արեւմուտքին դէմ:

Ամերիկացի լրագրողը վճռականութեան անհրաժեշտութեան որպէս անցեալի օրինակ կը յիշէ Գերմանիոյ միացումը եւ Ծոցի պատերազմը: Իր կարծիքով, եթէ Նախագահ Պուշ վաւերացնէր Իրաքի կողմէ Քուէյթի կցումը, աշխարհի ապահովութիւնը խախտած պիտի ըլլար. կամ եթէ Պուշ եւ Քոհլ ընտրէին ժամանակ շահելու ճամբան, խորհրդային իշխանութեան դժգոհութեան դէմ, Գերմանիոյ վերամիացումը տակաւին երազ պիտի մնար: Իսկ նոյն բանը կարելի չէ ըսել Արեւելեան Եւրոպայի եւ Պալթեան երկիրներուն համար որոնց անկախութեան գրաւական տալու կը վարանի Արեւմուտքը, վախնալով հակազդրուիլ Ռուսաստանի:

Այս բոլորէն դուրս կուգայ այն եզրակացութիւնը թէ առաջին Ջլամարտը վերջ գտաւ որովհետեւ Արեւմուտքը գիտցաւ հարկաւոր քայլերը առնել, երբ եւ ուր որ պէտք էր: Ատիկա ըսել կուտայ թէ լաւագոյն է այսօրուընէ ճշդել սահմանները, փոխանակ վաղը անոնց մասին առարկութիւններ բանաձեւելու դիրքին մէջ գտնուելու:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը աւանդութիւնը ունեցած է մշակոյթի օճախներ հիմնելու տարբեր գաղութներու մէջ: Եւրոպական եւ ամերիկեան շարք մը երկիրներու մէջ մշակութային արմատներ նետելէ ետք, Կիրակի, Փետրուար 6-ի երեկոյեան ժամը 6-ին տեղի ունեցաւ բացումը՝ Լիբանանի Մխիթարեան մշակութային կեդրոնին (Րապուա): Ձեռնարկը կը հովանաւորէր հայ կաթողիկէ Պատրիարք Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան: Ներկայ էին նախարարներ, երեսփոխաններ, օտար դեսպանատուներու մշակութային կցորդներ, հոգեւոր հայրեր եւ մշակութասէր հոծ բազմութիւն մը:

Հայր Գրիգորեանի բացման խօսքէն ետք բեմ բարձրացաւ Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան, որ շեշտը դրաւ Մխիթարեան Միաբանութեան մշակութային եւ ազգանուէր գործունէութեան եւ հայ մշակոյթի պահպանման եւ տարածման վրայ: Ապա, արաբերէնով խօսք առաւ Տէր Գէորգ Ադամեան, որ ներկայացուց Մըխիթար Աբբահօր մշակութային գործունէութիւնը ու անոր ազդեցութիւնը հայ ժողովուրդի ազգային զարթօնքին վրայ: Իբրեւ Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահօր պաշտօնական ներկայացուցիչ, Հայր Յարութիւն Պըզտիկեան եւս խօսք առաւ ֆրանսերէնով: Ան առաւելաբար արտայայտուեցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան հունձքին մասին եւ ընդգծեց, թէ Միաբանութիւնը տուած է Դանիէլ Վարուժանի, Մկըրտիչ Պէշիկթաշլեանի եւ Ետկար Շահինի նման մշակութային գործիչներ եւ այլ քաղաքական դէմքեր: Պզտիկեան իր խօսքին աւարտին յիշեց, թէ ժամանակին Հայաստանի գաւառներէն սաներ կ'ուղղուէին Վենետիկ՝ Միաբանութեան շարքերը համալրելու համար, իսկ այսօր Միաբանութիւնը արուեստի կեդրոններ կը հիմնէ հայ գաղթօճախներու մէջ հայ մշակոյթը պահպանելու եւ ազգային ոգին վառ պահելու համար:

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ նաեւ բացումը լիբանանահայ երիտասարդ գեղանկարչուհի Թալին Քէշիշեանի անհատական մէկ ցուցահանդէսին:

Շնորհալի այս գեղանկարչուհին թէեւ երփնագրելու որոշ հմտութիւն կը ցուցաբերէ, սակայն անոր գործերէն շատեր բացիկներէ պատճէնահանուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգեն:

«ԱԶԴԱԿ»

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Պարնստոլ կալըրի Թիաթր»ի մէջ, Փետրուար 11, 12 եւ 13-ին համազգայինի Լեւոն Շանթ թատերախումբը ներկայացուցած է Ա. Ջեխովի «Արջը» եւ «Առաջարկութիւնը», բեմադրութեամբ Սեդրակ Պրոնզեանի:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 25-ին յատուկ յայտագրով մը նշուած է Երուանդ Օտեանի ծննդեան 125-ամեակը: Երեկոյթին բացումը կատարած է Միութեան անդամներէն՝ Լեւոն Փօյաճըօղլու, որմէ ետք յայտագրին գործադրութեան ձեռնարկած է Այտա Ասլանեան: Վերճիհան Զիֆլիօղլու ներկայացուցած է մեծ երգիծաբանին կենսագրականը: Ռ. Հատտէճեան շահեկան բանախօսութիւն մը ըրած է, որմէ ետք, բեմ ելած է Նորայր Տատրեան եւ ներկայացուցած է «Ծապլվարի նամակներէն» ու հատուած մը կարդացած գործէն: Տարօն Քէհյ. Սիրականեան ներկայացուցած է՝ «Թաղականին կնիկը» որմէ հատուած մըն ալ տրուած է: Հանդիսութեան վերջին խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Դողդոջ որոնելով բառերը ան խօսեցաւ պահ մը. յետոյ լռութիւն. ճռնչոցը չոր տերեւներուն անցորդներու քայլերուն տակ ու երեկոն որ կը նուաղէր ու հովիտը որ ստուերներով կը լեցուէր:

Ինծ թուեցաւ թէ այլեւս բան մը չունէինք ըսելու. պարպուած էին կարծես մեր սրտերը, պարապութիւնը՝ զոր կը թողու սիրելի կորսուած առարկայ մը:

Ոտքի ելայ. մութը կոխելու վրայ էր. «Զաւակներս ինծ կը սպասեն», առարկեցի ժպտելով:

Այդ «զաւակ» բառը իր ճակտին խոնջէնքի քօղը թանձրացուց եւ դէմքին վրայ ուրուագծուած թախծոտ ժպիտին մէջ մօրմոքի աշխարհ մը նշմարել կարծեցի: Իր երիտասարդութիւնը չէր ունեցած վայելք: Ծերութիւնն ալ չունէր նեցուկ, չունէր նաեւ իր յոգնաբեկ գլուխը հանգչեցնելու գորովներ:

Կրկին բռնեց ձեռքէս եւ տառապանքի մէջ բիւրեղացած սրտի մը ամբողջ քաղցրութեամբը ըսաւ. «Իմ փոթորկայոյզ, անձկութեամբ լեցուն կեանքիս մէջ, երբեք չմոռցայ եւ մինչեւ մահս ալ պիտի չմոռնամ ո՛չ Փանարաքիի աւազուտ ծովափը ոչ ալ ծածան մազերով, հրավառ հոգիով դեռափթիթ աղջիկը»:

Յիշատակներու սրբավայրէն ներս երկիւղածութեամբ պէտք է մտնել:

1912: Մեր կեանքը իր բնականոն վիճակը վերստացած էր, զաւակներս կրկին վարժարան, ամէն սովորութիւնները իրենց միօրինակ հատիկները կը գլորէին ինչպէս համրիչի մը հատիկները. միշտ նոյնը եւ անվերջանալի:

Գիշերները, անդորր սենեակիս մէջ, երկար կ'աշխատէի: Վայելքի ժամերս էին անոնք, ուր կարծես աներեւոյթ զօրութեան մը շունչին տակ կը գրէի, մանաւանդ ոտանաւորներ, այդ վաղազրաւ պահերը մտաւոր երանութեան վայրկեաններս եղած են, առօրեայ զբաղումներէս դուրս, մոռցած ամէն պարտադրիչ հոգ: Խաղաղ, ազուոր օրեր էին անոնք, զորս յետոյ շատ պիտի փնտռէինք:

Սակայն այդ միջոցին Պոլսոյ խաղաղութիւնը կարծես աներեւոյթ ձեռքեր խանգարելու ջանքեր կ'ընէին: Ժողովուրդին մտայնութիւնը նոյնը չէր, ինչ որ եղած էր Սահմանադրութենէն յետոյ, մէկ երկու տարի: Դժգոհութիւններ ծայր տուած էին. կառավարութիւնը վարկաբեկելու ջանքեր, տրտունջներ ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան դէմ: Վերջապէս, խուլ խլրտում մը, որ բարեգուշակ բան մը չէր:

Նորատունկեան միշտ Արտաքին Գործոց Նախարար էր: Ընդհանրապէս մտահոգ էր ան. այդ պաշտօնը անհունօրէն պատասխանատու էր: Պալքաններուն հետ ծանր անհասկացողութիւններ կային:

Երեսփոխանական ժողովին մէջ հայ երեսփոխաններ, մանաւանդ Գրիգոր Զօհրապ, քրիստոնեաներու զինուորագրութեան առաջարկը բերած էին, ենթադրելով թէ այդ հաւասարութեան միջոց մը պիտի ըլլայ Թուրքերուն հետ եւ մանաւանդ կարծելով թէ այդպէսով Թուրք բանակին մէջ քաղաքակրթութիւն մտցնել կարելի կ'ըլլայ: Սակայն հայ համայնքին մէջ շատեր չէին փափաքեր որ իրականանայ այդ ծրագիրը. տեսակ մը սոսկում իսկ կ'ազդէր իրենց՝ մտածելը թէ իրենց զաւակները Թուրք զինուորին հետ կողք կողքի պիտի կռուէին: Թերեւս այդպէս խորհողներուն հոգիին խորը մնացած էին տակաւին Ենիչէրիներուն ատենէն հնաւանդ գաղափարներ:

Հակառակ ամէն բանի ընդունուեցաւ առաջարկը. Գրեթէ ամէն տան մէջ այդ նիւթին շուրջը կը վիճաբանէին:

Հորիզոնը հետզհետէ կը մթագնէր. մթնոլորտը սպառնագին էր, եւ հովը հեռուէն կարծես կ'արձագանգէր թնդանօթի գոռումներու:

Պոլսոյ Թուրք ամբոխը ցոյցեր կը կազմակերպէր, պահանջելով պատերազմ. հարիւրաւոր բերաններ, թերեւս առանց գիտակցութեան, հարպ (պատերազմ) պոռալով կը շրջէին Ստամպօլի եւ Ղալաթիոյ փողոցները: «Ամօթալի խաղաղութիւն չենք ուզեր» կը գոչէին: Ապահովաբար խաղաղութեան ամօթալին ո՞րն է չգիտցող խեղճ մարդիկ էին ատոնք: Զօրակոչի սպառնալիքը կախուած էր երիտասարդութեան գլխուն վերեւ. վայրկեանէ վայրկեան կը սպասուէր անոր:

Այդ միջոցին, օր մը, ընկերացած էի ամուսինիս իր գործատեղին երթալու: Ինծ թուեցաւ թէ մասնաւորապէս ճնշող էր այդ օրը ամէն ինչ:

Հայերը շատ մտահոգ էին, Թուրքերը ինքնավստահ ու խրոխտ առհասարակ:

Կէս օրին, գործատեղիին ներսի սենեակը ճաշելու վրայ էինք, երբ ամուսինիս եղբօրորդւոյն ընկերներէն քանի մը երիտասարդներ գունատած, հեւ ի հեւ ներս մտան: Գուշակեցի վայրկենապէս պատահածը. պատերազմ հռչակուած էր, զօրակոչ, եւ իրենք, հայ տղաք, զինուորցու. ի՞նչ պիտի ընէին:

Այն ատեն, այդ տղաքը, բոլորովին անհաշտ ու անվարժ զինուոր երթալու գաղափարին, միւս կողմէն Թուրք բանակին մասին շրջած անիրաւութիւններու, խստութիւններու նկարագրութենէն ահաբեկած, սարսափով համակուած, մէկ յոյս միայն ունէին, այն է՝ դրամով, այսինքն պէտէլ (փրկագին) վճարելով ազատ մնալ զինուորութենէ: Բայց ո՞վ գիտէր թէ նոր օրէնքը պիտի թոյլատրէ՞ր այդ դրութիւնը, թէեւ Թուրք գրեթէ բոլոր բարեկեցիկ երիտասարդներն ալ փափաքող էին ատոր, ինչպէս եղած էր մինչեւ այն ատեն, բայց անոնք Թուրք էին:

Տեղեկացած էինք թէ այդ օրը Նախարարներու Խորհուրդը պիտի զբաղէր այդ հարցով, բայց արդէն կէսօրը անցած էր եւ լուր չկար: Հետեւեալ օրը պարտ էին ներկայանալ իբրեւ զինուոր, եւ ամէն գնով այդ իրիկունը պէտք էր տեղեկանալ եւ պատրաստել փրկագինը:

Այդ խեղճ երիտասարդները կ'ենթադրէին թէ ես լաւատեղեակ էի, որովհետեւ քեռայրս, Նորատունկեան, Նախարարներու Խորհուրդին մէջն էր:

Սրտիս խորէն մեղքցայ այդ տղաքը եւ յանձն առի իրենցմէ մէկուն հետ երթալ քրոջս տունը, Բերա, եւ ստոյգ լուրեր առնել:

(Շար. 59)

Տիկին Սիրանոյշ Թուֆանեան,
Տէր եւ Տիկին Օհան Թուֆանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Հայկ Թուֆանեան,
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Թուֆանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թուֆանեան,
Տիկին Մարի Թեղիլճեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Արթին Շիրինեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ քեռայրին՝

ԳԷՈՐԳ ԹՈՒՖԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 8-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 11, ժամը 14-ին, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին
31-33, rue Saint-Just, Arnouville
եւ մարմինը կ'ամփոփուի Արնուվիլի գերեզմանատունը:

ԸՍՏ ՈՂԲԱՑԵԱԼԻՆ ՓԱՓԱՔԻՆ ՈՉ ԾԱՂԻԿ, ՈՉ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ, ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԻԿԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ ՆԱԽԸՆՏՐԱԲԱՐ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԻԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ս. Թուֆանեանի, զաւակներուն, եւ Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թուֆանեանին:

L'A.M.I. DU JARDIN DE MUSIQUE

Svetlana NAVASSARTIAN
Pianiste
en tournée en Europe du 6 au 31 Mars

Bois Colombes — Salle Jean-Renoir
SAMEDI 12 MARS à 20h30
Beethoven, Prokofiev, Brahms, Komitas.
(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)

Champs-sur-Marne - Château de Champs
DIMANCHE 13 MARS à 11h
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)

Paris - Salle Cortot
DIMANCHE 20 MARS à 17h
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 150 F. — Réduit : 90 F. Groupes : 75 F.)

Courbevoie - Salle des Mariages
JEUDI 31 MARS à 20h45
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)

Réservations : FNAC et Virgin.

MASTER CLASS
MERCREDI 6 AVRIL à 18h30
au Salon de Paris - 9, rue Beaujon Paris 8e
Réservations :
l'A.M.I. du Jardin de Musique
Tél. : 47. 68. 30. 20 - Fax : 43. 33. 21. 33.

ARMENIE 1988 — 1994

«Les images défilent»

RETROSPECTIVE ET PERSPECTIVES
Film réalisé par Coopération Arménie

Le Mardi 15 Mars
au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille 75014 Paris

SOIREE COOPERATION ARMENIE
19h30 Accueil. Rencontre avec les parrains
Nouveaux parrainages
20h30 Film.
22h00 Repas. Sur réservation — 180 F.
Tél. Frédéric Nichanian : 42 - 08 - 86 - 68.

Coopération Arménie — 50, rue Etienne Marcel 75002 Paris Tél. : 42-36-06-79

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խաչիկ Պզտիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի Տիկին Էլիզ Տարօնեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, փարիզեան շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, յաջորդաբար Ուրբաթ երեկոներ, ժամը 7-ին, Հսկումի՝ խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Մարտ 11,
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ
Քարոզիչ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Section ESSONNE

vous convie à une

REUNION D'INFORMATION

le VENDREDI 11 MARS à 21h

Dans les locaux de la Société ILSIS
Parc tertiaire de Courtabœuf,
3, allée de Londres, 91953 Les Ulis

Présentation du projet de Gazoduc entre l'Iran et l'Arménie

avec un diaporama
présenté par
H. KEVORKIAN

U.G.A.B. Jeunes
MARSEILLE

SOIREE ANNIVERSAIRE 1 AN

SAMEDI 12 MARS
dès 22h30

au 327, Boulevard Michelet (9e)

Participation 80 F. + 1 consommation

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ. -- Ռմն Պետրոս Պօյաճեանի մահուան առթիւ 200 Ֆր.:

ՊՐՈՆ. -- Զարեհ Փեհլիվանեան 150 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նոյեմի Նազարէթ Պիլէզիքճեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը մասնակցին Արա Պէրքեանի (Պիլէզիքճեան) ցաւալի մահուան սուգին, կնոջը, Սեդա Թահանին եւ զաւակներուն, եւ այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրեն Հայաստան Հիմնադրամին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ
ներկայ գտնուելու
ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի շրջանի

ՄԻՋԻՆՔԻ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին
Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12.30-ին

Սահակ -- Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Զրպաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8e

Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10-էն առաջ
հեռաձայնելով՝
42 -- 03 -- 05 -- 63
կամ՝
91 -- 77 -- 84 -- 70

Connaissance des valeurs arméniennes

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Samedi 12 Mars à 20h30

au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP

HOMMAGE
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN

HOVHANNES CHIRAZ

1914 — 1984
à l'occasion du 10ème anniversaire de sa mort

PRESENTATION DU POETE

En français	*En arménien*
HASMIC KEVONIAN	*MOVSES BETCHAKDJIAN*
Directrice de la MCA d'Alfortville	*Ecrivain de Paris*

DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE

En français	*En arménien*
ALBERT ANDONIAN	*EMMANUEL TACHDJIAN*
de Moscou	*de Romans*

CHANTS
VARTKES VARTANIAN

ORGUE
SONIA VARTANIAN
de Valence

— Participation aux frais : 25 Frs. —

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕԼՍՈՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պօլսոյի Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, ընդառաջելով Շնորհք Գալուստեան Մշակութային եւ Մարզական Միութեան փափաքին, կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի, Մարտ 13-ին, Թաղին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ եկեղեցւոյ հովիւ Մովսէս Ա. Քհնյ. Գալէնտէրեանի, պատարագ եւ յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատարիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

վախճանման 4-րդ տարելիցին առթիւ:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր հաւատացեալները անխտիր ներկայ գտնուիլ աղօթքի եւ անձնազոհ այս մեծ հոգեւորականին ոգեկոչման արարողութեան եւ անոր անմեռ ու քաղցր յիշատակին ընծայուած մատաղի օրհնութեան:

Gala d'Arts Martiaux

organisé par
France - Karabagh
Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH

8 DISCIPLINES :

• JUDO —
Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
Champion Olympique
Champion du Monde
Pierre BLANC 5e DAN

• KARATE —
Jacques TAPOL 5e DAN
Champion du Monde
Champion d'Europe

• KENDO —
Alain DEGUITRE 5e DAN
Champion d'Europe
Alain HAGOPIAN 5e DAN
Champion de France

• KUNG FU — NUNCHAKU —
Christophe TOPALIAN
«Armenian Black Belt Association»
de France

• AIKIDO —
Pierre MATTHIEU 4e DAN
avec la sélection régionale
F.F.A.A.A.

• JUI JITSU —
Alain ADEN 3e DAN
Responsable Rhône-Alpes

• KARATE DO SHOTOKAI —
Bernard GALLICE 3e DAN
avec la sélection régionale de Shotokai France.
Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.

Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh : de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 11
VENDREDI
11 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.281 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.281

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ կրցաւ միաձայնութիւն ալ ստեղծել եւ համաձայնիլ մէկ ցանկի սկզբունքին շուրջ եւրոպականի ընտրութեանց համար : ԷՌ -- ՓԷ -- ԷՌ--ի եւ ԻՒ -- ՏԷ -- ԷՖ--ի քաղաքական բիւրօները, Մարտ 9--ին, որոշեցին մէկ ցանկով ներկայանալ : Երկու թեկնածուներ ալ կ'առաջարկուին գլխաւորելու համար ցանկը՝ Ժան -- Ֆրանսուա Տըմիո կամ Տոմինիք Պօտիս : Նոյն օրը համաձայնեցան նաեւ կանաչներու երկու թշնամի եղբայրները՝ Վէշթէր եւ Լալոնտ մէկ ցանկ ներկայացնելու համար :

ՈՒԿՐԱՆԻԱ 7 միլիոն տոլար վճարած է Ռուսաստանի պետական ընկերութեան՝ Կազբրոմի, ի հաշիւ իր հսկայ պարտքին : Միաժամանակ, սակայն, Ուկրանիա կը մեղադրէ Ռուսաստանի Տնտեսութեան նախարարութիւնը որ կը շարունակէ արեւմտեան Եւրոպայի սահմանուած կազին 25%--ը առնել իր հողամասէն անցնող կազուղիէն :

ԵԼՑԻՆ ընթրեց նախկին նախագահ Նիքսոնի հետ ունեցած ժամադրութիւնը, որովհետեւ այս վերջինը Մոսկուա հասնելուն խսկ տեսնուած էր ընդդիմութեան պարագլուխ՝ Ռուցկոյի հետ :

ՓԱՐԻԶԵԱՆ շրջանի հանրակառքերու վարորդներու գործադուլը Մարտ 9--ին, գլխաւորաբար արուարձաններու երթեւեկը խանգարեց, Փարիզի մէջ բանթողներու համեմատութիւնը նուազ էր : ԷՌ--Ա--ԹԷ--ՓԷ--ի տնօրէնութիւնը մասնակի ժամանակով 500 վարորդ կ'ուզէ առնել, սենտիքաները կ'առարկեն թէ նման ծրագիր մը նպատակ ունի հետզհետէ 600 աշխատանք ջնջելու :

ՇՈՒՆԻՒՇԻ մէջ (Լիբանան) Ֆրանսական Մշակութային Կեդրոն մը ռմբափորձի մը թիրախ եղած է, Մարտ 9--ին : Արարքը ձախողած է շնորհիւ բանակին միջամտութեան, ռումբին ծրարը դասատուի մը ուշադրութիւնը գրաւած ըլլալով երբ կեդրոն կը հասնէր :

ՎԱՈՒ ԼԸ ՎԸԼԸՆ մէջ, մթնոլորտը միշտ լարուած է եւ արուարձանին երիտասարդները, մեծ մասամբ գաղթած ընտանիքներու զաւակ, չեն հանդարտիր եւ ամէն գիշեր, յաջորդաբար, ապակեփեղկերը ջարդուփշուր կ'ըլլան, տասնեակներով կառքեր կրակի կուտան : Դրդապատճառն է 16--ամեայ երիտասարդի մը, փախչողի մը զաւակ, մահմեդական, սպանութիւնը առջի օր Ֆրանսացի պատանիի մը կողմէ : Այս վերջինը արկածի պարագայով մը կ'արդարացնէ, բայց պարզ է որ այդ վարկածը չի համոզեր արդէն պէշ տրամադրուած երիտասարդներ որոնք ամէն կողմ ցեղապաշտութիւն, խտրականութիւն կը տեսնեն եւ կ'ուզեն լսելի ընել իրենց ձայնը : Ջոհին ծնողքին եւ եղբօր հանդարտութեան կոչերն ալ ոչ մէկ օգուտ ունեցած են :

ՎՐԱՑԻ ռաֆէքէօրներու խմբակ մը ձերբակալուած է Փարիզ, շնորհիւ ծպտուած Ռուս ոստիկանի մը որ այլեւս կ'ուզէր փրկուիլ սպառնալիքներէն եւ դրամաշորթութիւններէն որոնց ենթակայ էր : Ոստիկանին, մէկ ամսուան արձակուրդով Փարիզ էր, յարձակումի ենթարկուած է մարդոց կողմէ որոնք զինք բանտարկած են յարկաբաժինի մը մէջ, 10 հազար տոլարը եւ կառքը առած են : Աւելի ուշ, 30 հազար ֆրանք յաւելեալ ուզած են եւ ժամադրութիւն մը տուած 16--րդ թաղամասի սրճարան մը : Ջոհը տեղեկացուցած է ոստիկանութեան որ ներկայ եղած է եւ տեղւոյն վրայ 4 կասկածելիներ ձերբակալած, երկու ուրիշներ ալ պանդոկի մը մէջ : Եօթներորդը որ փախուստ տուած է գտնուած է յուշանուէրներու ռուս խանութպանի մը մօտ, անմիջապէս ատրճանակը հանած ու կրակած է եւ վիրաւորած ոստիկան մը սրունքէն : Կ'ըսուի թէ Վրացիներու կազմակերպուած խմբակ մըն է զոր կը գլխաւորէ «պետ մը որ կապ ունի մոսկովեան մաֆիային հետ» :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Քիւրտ երեսփոխաններուն բանտարկութիւնը լայն արձագանգ գտած է Արեւմուտքի մէջ ու Անգարա դէմ յանդիման մնացած է բազմաթիւ ճնշումներու : Մարտ 10-ի օրաթերթերը առանձնէ յատուկ տեղ կու տային ԱՄՆ-ու զոյգ հակազդեցութեան. Նախ տեղ կը տրուէր Արտաքին փոխ-նախարար Ս/թեֆըն Օքսմանի Անգարա ժամանումին ու արտայայտած դժգոհութեան. ան ըսած է թէ իր երկիրը վրդոված է քիւրտ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութեան ջնջումէն, աւելցնելով որ քրտական հարցին քաղաքական լուծում մը հարկաւոր է, Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը պահպանելու պայմանով :

Անգարայի մէջ քիւրտ երեսփոխաններուն ազատ արձակումին համար շփումները կը շարունակէ նաեւ Եւրոպայի Խորհրդարանին ներկայացուցիչը. ան քաղաքական բազմաթիւ դէմքերու հետ հանդիպումներ ունենալէ ետք, տեսակցած է նաեւ հսկողութեան տակ գտնուող քիւրտ երեսփոխաններուն հետ :

Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Ուաշինկթընի մէջ ալ Քիւրտերը սկսած են Քոնկրէսին մէջ հակաթուրք գործունէութիւն ծաւալել :Կը տեղեկացուի որ առաջին անգամ ըլլալով ՓՔՔ-ի հետ կը գործակցին քիւրտ ղեկավարներ Թալապանիի եւ Պարզանիի ներկայացուցիչները. այս երկու ղեկավարները մինչ որոշ հեռաւորութիւն մը կը պահէին ՓՔՔ-էն : Մարդկային իրաւանց Հելսինքիի խումբին նախագահն ալ նամակով մը վարչապետ Չիլլէրի դիմելով խստիւ դատապարտած է ձերբակալութիւնները :

ԱՄՆ-ու երկրորդ նախաձեռնութիւնը որ ապտակի տպաւորութիւն գործած է Անգարայի, տնտեսական մարզին կը վերաբերի : Թուրքիա պետական գանձի պարտամուրհակներ հանած էր հրապարակ, որոնք պիտի վաճառուէին ԱՄՆ-ու, Եւրոպայի եւ Հեռաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ, ապահովելով 750 միլիոն տոլար : ԱՄՆ-ը վերջին պահուն յայտնած են թէ կը հրաժարին այդ վաճառքէն, ինչ որ տարադրամի պահեստներուն մարզին լուրջ հարուած մը կ'ըլլայ Թուրքիոյ համար որ այդ գումարով ծրագրած էր արդէն՝ տնտեսական կարգ մը կարգադրութիւններ :

Անգարայի մէջ վրդովում պատճառած է նաեւ նախագահ Միթերանի մօտիկ հետաքրքրութիւնը, ձերբակալուած քիւրտ երեսփոխաններուն հանդէպ : Մտահոգութիւն կը յայտնուի որ հարցը կրնայ լուրջ վնաս պատճառել ֆրանքօ-թուրք յարաբերութիւններուն :

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Մարտ 5 / 9)

ՌԱԶՄԱԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԹԻՒԻՆ ՇՈՒՐՋ

Հայաստանի Ներքին նախարարութեան առընթեր պատանդներու փոխանակութեան հարցերու աւագ տեսուչ՝ Ալպէռ Ոսկանեանի Մարտ 5--ին կատարած յայտարարութեան համաձայն ազրպէյճանական բանտերու մէջ արգելափակուած կը մնան մօտ 500 Հայեր, որոնց մէջ կան նաեւ կռիւներուն չմասնակցած մարդիկ, որոնք առեւանգուած են ազրպէյճանցի ահաբեկիչներու կողմէ նախկին Խորհրդային Միութեան զանազան երկիրներուն մէջ : Ան աւելցուցած է նաեւ որ հայկական կողմը յանձնած է 69 գերի, որոնց դէմ Ազերիները վերադարձուցած են 39 Հայեր : Ա. Ոսկանեան հերքած է ազրպէյճանական լրատու գործակալութեանց այն լուրերը, որոնց համաձայն Հայերը կը պահեն 3500 -- 4000 ազերի ռազմագերիներ եւ այս տեղեկատուութիւնը որակած է բանակին կրած ծանր կորուստները ժողովուրդէն պահելու փորձ :

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ Բ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մարտ 3--ին «Հայաստան» համահայկական Հիմնադրամը լրացուցած է իր Բ. տարին : Աշխարհի աւելի քան 21 երկիրներու մէջ կը գործեն համապատասխան յանձնախումբեր, որոնց դերն է ծանօթացնել Հիմնադրամին ծրագիրները եւ գործունէութիւնը : Այս առթիւ Մարտ 4--ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին գործադիր վարչութեան տնօրէն Մանուշակ Պետրոսեան կատարած է հաշուեկշիռը. -- Հիմնադրամի երկամեայ գոյութեան ընթացքին հանգանակուած է 34.500.000 տոլար որ կը գործածուի զանազան ծրագիրներու («Զանգեզուր», «Աղէտի գօտի», «Արցախ», «Գիտութիւն եւ մշակոյթ» եւայլն) համար, Միայն «Ձմեռ 93 -- 94» ծրագրին համար յատկացուած է 21 միլիոն տոլար : Հիմնադրամը, բացի դրամական նուէրներէ, ստացած է նաեւ թանկագին իրեր, ինչպէս օրինակ՝ 10704,24 կրամ ոսկի, 82614,18 կրամ արծաթ եւլն. :

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Կեդր. Դրամատան նախագահ Բագրատ Ասատրեան Մարտ 1 թուակիր հրամանագրով մը կասեցուցած է նոր դրամատուներու եւ դրամական կազմակերպութեանց ստեղծումը մինչեւ դրամագլուխներու նուազագոյն չափի սահմանումը : Կեդր. Դրամատան համապատասխան վարչութիւնները մինչեւ Ապրիլ 20 պէտք է տան հարկ եղած որոշումները :

ԿԵՂԾ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Երեւանի «Էլեկտրոն» գործատունը սարքած է փոքր գործիք մը, որ ազդանշանով եւ մանուշակի լոյսի արձակումով կը զանազանէ խաբկանք թղթադրամները կեղծերէն : Ան կրնայ ստուգել նաեւ տոլարին, ռուսական ռուբլին եւ անգլիական սթերլինկին վաւերականութիւնը : Գործիքին ծաւալուն արտադրութիւնը կը սկսի մէկ ամիսէն, որմէ նախատեսուած է արտադրել 10.000 օրինակ :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի միջերման աշխատանքներուն օժանդակելու նպատակով ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է մէկ միլիոն տոլար նուիրել Հայաստանին : Ամերիկեան կողմը առաջարկած է այդ գումարով տիէզէլ վառելանիւթ գնել եւ յարմար գինով ծախել գիւղացիներուն : Այս ծրագրին շուրջ Պետական նախարար Ռաֆայէլ Բաղոյեան շարք մը հանդիպումներ ունեցած է Միացեալ -- Նահանգներու լիազօր դեսպան Հարի Կիլմորի հետ, որոնց մասնակցած են նաեւ մասնագէտներ :

ԲՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Ուժանիւթի տագնապի պայմաններուն մէջ ջրելեկտրակայանները կ'արտադրեն Հանրապետութեան ելեկտրականութեան 70 -- 80%--ը, որու մեծ մասն ալ կ'ապահովէ Սեւանայ լիճը իր վեց կայաններով : Վերջին մէկ տարուան ընթացքին անոր մակարդակը 54 սմ. իջած է եւ տեղատուութեան այս ընթացքով շարունակելու պարագային բնապահական մեծ վտանգ կը սպառնայ լիճին :

ՄԱՄՈՒԼ

«CHRISTIAN SCIENCE MONITOR»

(8 Mars)

IF AZERBAIDJAN TALKS PEACE, ARMENIA WILL LISTEN

Ամերիկեան թերթը այս խորագրին տակ (Եթէ Ազրպէյճան խաղաղութեան մասին խօսի, Հայաստան մտիկ կ'ընէ) յօդուած մը հրատարակած է զոր ստորագրած է Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպանը՝ Ռուբէն Շուգարեան :

Դեսպանը կ'անդրադառնայ կրկին՝ հրթիռակոծման որու պատճառաւ Հայաստանի մէջ հազարաւոր զիրքեր այրուած են այս ձմեռ... : Ռ. Շուգարեան հակիրճ պատմականը կ'ընէ ղարաբաղեան դէպքերուն :

Եզրակացութեան մէջ, Ռ. Շուգարեան կը շեշտէ թէ Ազրպէյճանի ղեկավարութիւնը պէտք է գիտակցի որ ռազմական լուծում չկայ :

ՆՈՒԼԸԳԻԱՔՕՒԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԴԱՐՁԵԱԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Կը տեղեկանանք, որ երէկ գիշեր դարձեալ անծանօթներ յարձակած են Նալըգարուի Եկեղեցւոյ վրայ : Նախայարձակները փշրած են Դպրաց Դասու սենեակին, եկեղեցւոյ մայր մուտքի, ինչպէս նաեւ վերնայարկի սրահին ապակիները : Թաղային Խորհուրդը իմաց տուած է ոստիկանատան, ուր յատուկ «զապըթ» մը բռնուած է յարձակումի մասին :

Այլեւս չենք գիտեր, թէ երէկ գիշերուան յարձակումը քանի՞երորդ յարձակումն է, որ սա վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին կը գործուի միայն այս եկեղեցիին վրայ :

«Մարմարա», (Մարտ 1)

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Սփիւռքի մէջ Հայրենակցական Միութիւններու կազմութիւնը ունի մէկ դարու պատմութիւն: Շարժումը սկսած է Ամերիկայէն: Սկզբնական շրջանին անոնց նպատակը եղած է համախմբուիլ եւ մտածել իրենց ծննդավայրերուն օժանդակելու միջոցներուն մասին: Իւրաքանչիւր հայրենակցական օգնած է իր ծննդավայրի դպրոցներուն եւ կարիքաւորներուն:

1915-ի Մեծ Եղեռնէն ետք, երբ ո՛չ ծննդավայր եւ ոչ ալ հոն ապրող հարազատներ մնացած են, Հայրենակցական Միութիւնները իրենց օգնութեան ձեռքերը երկարած են Սփիւռքի տարբեր անկիւնները ծուարած իրենց հայրենակիցներուն ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովելու համար: Ապա, երբ վերապրողները տուն-տեղ եղած են գաղութներու մէջ, այս անգամ Հայրենակցականները դարձած են միացման կապ աշխարհի չորս կողմը ցրուած հայրենակիցներուն միջեւ, նոյն ատեն օգնելով դպրոցներուն՝ սաներ պահելով, հիւանդներու խնամքին կամ չքաւոր ընտանիքներու:

Վերջին տասնամեակներուն կարգ մը հայրենակցականներ օգնութեան ձեռք մեկնեցին նաեւ Հայրենիքին, մասնակցելով նոր գիւղերու եւ աւաններու կառուցման, իրենց ծննդավայրերուն նուիրուած յուշարձաններու կանգնումին, կարգ մը գործարաններու հաստատման եւայլն: Հայրենի կառավարութիւնն ալ, իբրեւ երախտագիտութիւն, նորաշէն շրջանները կոչեց ծննդավայրերու անուններով:

Ամերիկայի մէջ, մասնաւորաբար Լոս-Անճըլըսի շրջանը, Հայրենակցական Միութիւնները մասնաւոր աշխուժութիւն մը ունեցան այն օրէն, երբ կազմուեցաւ Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը (Հ.Մ.Մ.Մ.), որ կը համախմբէ 15 հայրենակցականներու ներկայացուցիչներ:

1991 Յուլիսին կազմուած Հ.Մ.Մ.Մ.-ի նպատակն է օգնել Հայաստանի, Արցախի եւ Լիբանանի Հայոց կարիքներուն, ամրացնել միջ-հայրենակցական կապերը ամբողջ Սփիւռքի տարածքին եւ պահպանել աւանդութիւնները: Հ.Մ.Մ.Մ.-ի ցարդ արձանագրած յաջողութիւններուն վրայ վերջերս աւելցաւ նոր մը, այն՝ որ Լոս-Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմինը սերտ գործակցութիւն հաստատեց Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Խորհուրդին հետ:

Հայաստանի մէջ եւս, վերջին տարիները, կազմուած են Հայրենակցական Միութիւններ, որոնց նպատակն է համախմբել հայրենակիցները, պահպանել իրենց ծննդավայրերու աւանդութիւնները, վերականգնանցնել անցեալի յուշերը եւ գրի առնել պատմական, ազգագրական նիւթերը իւրաքանչիւր ծննդավայրի, երբեմնի հայրենի օճախի: Հայրենակցական իւրաքանչիւր միութիւն ունի իր աշխատանքի ծրագիրը: Հոս եւս հայրենակցական տարբեր միութիւններու աշխատանքները ներդաշնակելու, հայրենակցական շարժումը աւելի աշխուժացնելու նպատակով կազմուած է խորհուրդ մը — Միացեալ Մարմին մը —, որ ցայժմ կը ներկայացնէ Հայրենակցական 9 միութիւններ՝ Այնթապի, Զէյթունի, Եդեսիոյ, Մուսա Լերան, Ակարքիրի, Կիւրինի, Սեբաստիոյ, Վասպուրականի եւ Հաճընի:

Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու խորհուրդը, Օգոստոս 23 թուակիր յայտարարագիրով մը հանդէս եկած էր պարզելով իր նպատակը: Յայտարարագիրը կ'ըսէր. «Ընելով Հայրենակցական Միութիւնների նպատակային ընդհանրութիւններից՝ հիմնում ենք Հայրենակցական Միութիւնների խորհուրդ: Հայրենակցական Միութիւնների Խորհուրդն ապահովում է Հայրենակցական Միութիւնների մշակութային, բարեգործական եւ տնտեսական գործունէութեան համար համընդհանուր հասարակական մթնոլորտ՝ նպաստելով համազգային խնդիրների լուծմանը, միաբանութեան ու պետականութեան հզօրացմանը: Հայրենակցական Միութիւնների Խորհուրդը միութիւնների մշակութային, բարեգործական եւ տնտեսական ընդհանուր նախաձեռնութիւններն իրականացնում է ազատ ու լիիրաւ համագործակցութեան սկզբունքով: Հայրենակցական Միութիւնների Խորհրդին կարող են միանալ նշուած նպատակներին եւ համագործակցութեան սկզբունքին հաւատարիմ Հայրենակցական Միութիւնները»:

Հայաստանի մէջ Հայրենակցական Միութիւններու կազմութիւնը եւ գործունէութիւնը, ըստ երեւոյթին, այնքան գրաւիչ հանդամանք մը ունեցած են, որ սկսած են ծնունդ առնել տեղական հայրենակցականներ՝ Ղափանի, Գորիսի, Գիւմրիի, Ջաւախքի, Սեւանի եւլն.: Բնականաբար, Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդը այդպիսի հայրենակցականներ չի կրնար ընդունիլ իր կազմին մէջ, հասկնալի այն պատճառով որ Հայրենակցական Միութեան մը կազմութիւնը կը միտի երբեմնի իրենց ծննդավայրերէն կտրուած, հեռացած կամ տարագրուած հայրենակիցներու համախմբումին, յուշերու վերականգնումին եւ աւանդութիւններու պահպանումին: Հետեւաբար, անիմաստ կը դառնայ Գորիսէն, Ղափանէն, Գիւմրիէն եւ Հայաստանի այլ շրջաններէն Երեւան փոխադրուած Հայերով կազմուած Հայրենակցական Միութիւններու գոյութիւնը:

Սեպտեմբեր 29, 1993:

Հաւաքուած ենք Երեւանի փոլիքլինիքին մէջ բժիշկ Կամօ Տէր-Պետրոսեանի գրասենեակը: Ներկայ են Այնթապի Հայրենակցական Միութեան նախագահ Վահագն Դեմիրճեան, որ նաեւ Առողջապահութեան փոխ-նախարարն է, Զէյթունի Հայրենակցական Միութեան նախագահ՝ քիմիագէտ փրոֆ. Դանիէլ Գայրակեան, Եդեսիոյ Հայրենակցական Միութեան նախագահ Ժոզէֆ Աւետիսեան, Մուսա Լերան Հայրենակցական Միութեան նախագահ բժիշկ Կամօ Տէր-Պետրոսեան, Կիւրինի Հայրենակցական Միութեան նախագահ Յակոբ Ծըլըեան: Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդին ժողովն է: Կը կատարուի հաշուետուութիւնը Սեպտեմբեր 22-ին տեղի ունեցած ձեռնարկին, որ նուիրուած էր հայ ազատատենչ ոգիին: Ձեռնարկը կազմակերպուած էր Լոս-Անճըլըսի Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի նիւթական աջակցութեամբ: Ժողովականները գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն, որ Լոս-Անճըլըսի Հ.Մ.Մ.Մ.-ի հետ գործակցութիւնը յաջողութեամբ պսակուած է եւ կը մաղթեն շարունակել եւ աւելի ամրացնել զայն, աւելցնելով որ Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդն ալ պատրաստ է, իր հնարաւորութիւններով օժանդակելու Լոս-Անճըլըսի Հ.Մ.Մ.Մ.-ին:

Այս հանդիպումին գլխաւոր նպատակը, սակայն, ուրիշ էր: Խորհուրդը, ներկայութենէս օգտուելով, կ'ուզէր իմ միջոցաւ Լոս-Անճըլըսի Հ.Մ.Մ.Մ.-ին փոխանցել Հայրենակցական Միութիւններու պաշտօնաթերթ մը հիմնելու իր փափաքը: Դիտել կը տրուի որ Հայաստան եւ Սփիւռք կան շատ մը հայրենակիցներ, որոնք պատմական, յուշագրական, ազգագրական անսպառ նիւթեր ունին իրենց ծննդավայրերէն: Զանոնք կամ թիլ առ կամ թիլ հրապարակելու, հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելու եւ թանկագին նիւթերը կորուստէ փրկելու համար անհրաժեշտ կը նկատուի պաշտօնաթերթի մը հիմնումը:

Կը յիշուի թէ ամէն տարի, Հայրենակցական Միութեան մը կազմակերպած տօնակատարութիւններու առթիւ հայրենի մամուլին մէջ նիւթեր կը տպագրուին, միութեան աշխատանքներուն մասին տեղեկութիւններ կը հրապարակուին, գրելու շնորհք ունեցող հայրենակիցներ կը պատմեն իրենց կեանքը, գաղթականութեան, աքսորի ճամբաներուն վրայ իրենց կրած ցաւերը, յետագային իրենց արձանագրած յաջողութիւնները եւ նուաճումները եւայլն: Կը նշուի նաեւ այն որ հիմնուելիք պաշտօնաթերթը կը դառնայ Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայրենակցական իւրաքանչիւր միութեան եւ միացեալ մարմիններուն այլազան գործունէութեանց հայելին: Պաշտօնաթերթը հրատարակուելու պարագային կը ղրկուի նաեւ Լոս-Անճըլըս, ցրուելու համար հայրենակիցներու շրջանակին մէջ:

Խօսելով Մուսա Լերան Հայրենակցական Միութեան ընթացիկ աշխատանքներուն մասին, բժիշկ Կամօ Տէր-Պետրոսեան կ'ըսէ, թէ իր գլխաւորած Միութիւնը ներկայիս հրատարակչական ուրիշ գործի մը մէջ է: Մշակութային ձեռնարկներ ընելով Մուսա Լերան Հայրենակցականը կը հասկնայ նաեւ իր հայրենակիցներու մոռցուած, Հայաստանի մէջ չճանչցուած գործերու հրատարակութիւնը: Այդ իմաստով ալ Միութիւնը ձեռնարկած է իր հայրենակից Եդուարդ Պօյաճեանի ժողովածուի հրատարակութեան: «Նա Հայաստանում բացարձակ անծանօթ է, որեւէ անգամ չի հրատարակուած, ո՛չ մի տող», կ'ըսէ բժիշկ Տէր-Պետրոսեան, աւելցնելով որ 250 էջնոց հատընտիր մըն է, որ մինչեւ տարուան վերջը լոյս կը տեսնէ Մուսա Լերան Հայրենակցական Միութեան հովանաւորութեամբ: Խորունկ գոհունակութիւն մը կը պատէ զիս, երբ կը մտաբերեմ, որ այսօր ո՛չ ոք կը յիշէ Սփիւռքի մէջ - յատկապէս Լոս-Անճըլըս - իր ամէնէն արժանաւոր գրագէտներէն մին, ո՛չ իսկ մամուլը երբեմն-երբեմն կ'ոգեկոչէ զինք իրմէ էջ մը հրատարակելով - բացառաբար Փարիզի «Յառաջ»էն, որ երկու տարի առաջ կ'ոգեկոչէր տաղաւխտ գրագէտին մահուան 25-ամեակը, հրատարակելով Արա Գալանճեանի ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը՝ «Եդուարդ Պօյաճեան-Սփիւռքի մոռցուած գրագէտը» խորագրով(*): Ու այս պահուն, Երեւան նստած, հոգիս կը հրճուի ի լուր գրագէտին գործերուն՝ յետ-մահու, հայրենիքին մէջ հրատարակութեան փաստին:

Ցանկարծ ելեկտրականութիւնը կ'անջատուի եւ ժողովը կը շարունակուի մոմի լոյսին տակ:

Հայաստանի Մուսա Լեռցիները ծրագրած են նաեւ հրատարակել Մուսա Լերան մասին պատկերազարդ ալպոմ մը, ուր պիտի ներկայացուին — բացի պատմութեան բաժինէն — Սփիւռքի Մուսա Լերան Հայրենակցական Միութիւններու գործունէութիւնները լուսաբանող նիւթեր, եւ Հայաստան ներգաղթելէ ետք՝ հայրենադարձ Մուսա Լեռցիներու պատմութիւնը, լուսանկարներով:

Հայաստանի Մուսա Լեռ գիւղին մէջ կայ Ֆրանց Վէրֆէլի անունով դպրոց մը, որ Հայրենակցական Միութեան պահանջով մկրտուած է աւստրիացի գրագէտին անունով: Հայրենակցական Միութիւնը իր ուսերուն վերցուցած է յիշեալ դպրոցին հովանաւորութիւնը եւ դասագրքերով, քարտէսներով, մշակութային արժէքներով կ'օժանդակէ երախաներու դաստիարակութեան, նոյն ատեն ծանօթացնելով Մուսա Լեռ գիւղին, Վէրֆէլի կեանքին ու գործերուն: Մուսա Լեռցիներու յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ Երեւանի մէջ ունենալ Եդուարդ Պօյաճեանի անունով դպրոց մը: Այս մասին բժիշկ Կամօ Տէր-Պետրոսեան կ'ըսէ. - «Երբ գիրքը հրատարակուի եւ ժողովուրդը ծանօթանայ գրողին, հաւանաբար կ'ընդառաջէ, որովհետեւ շատ աննշան մտաւորականների եւ գրողների անուններով դպրոցներ կան, իսկ Եդուարդ Պօյաճեանի պէս տաղանդաւոր գրագէտի անունն անգամ չեն լսել: Եթէ դա լինի, ուրեմն այդ դպրոցի հետ էլ Մուսա Լերան Հայրենակցական Միութիւնը հովանաւորի կապեր կ'ունենայ եւ կ'օգնի ուսուցիչներին, աշակերտներին՝ Մուսա Լեռ փրոփականտելու, Եդուարդ Պօյաճեան փրոփականտելու, նրանց մշակոյթին մօտեցնելու, մեր պատմութեանը մօտեցնելու աշխատանքներ կատարելով»:

Ահաւասիկ Հայաստանի Հայրենակցական միութիւններէն մէկուն գործունէութեան պատկերը, այնքա՜ն բովանդակալից եւ այնքա՜ն օգտակար: Այսպիսի մշակութային ձեռնարկներ հաւանաբար ունին նաեւ միւս Հայրենակցականները, սակայն Խորհուրդի անդամներու միահամուռ կարծիքով անոնք չեն կրնար մամուլին անմիջականութիւնը ունենալ: Մամուլը, Հայրենակցականներու պաշտօնաթերթը կրնայ աւելի ազդու եւ որոշիչ դեր ունենալ Հայաստանի տարածքին եւ ըՍփիւռքի տարբեր գաղութներուն մէջ:

Եդեսիոյ Հայրենակցական Միութեան նախագահ Ժոզէֆ Աւետիսեան կը նշէ թէ Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ մարմիններու տեղծումը՝ Լոս-Անճըլըս եւ Հայաստան, մտածել կուտայ նաեւ ապագայի մասին: Ուշ կամ կանուխ պիտի ստեղծուի նաեւ Հայրենակցական Միութիւններու Կեդրոնական Մարմինը եւ երկու տարին անգամ մը գումարէ իր ընդհանուր ժողովը Հայաստանի մէջ — ինչ որ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ — կամ Սփիւռքի որեւէ մէկ շրջանը: Ասիկա հայրենակցական շարժումը աւելի քաջալերելու, աւելի աշխուժացնելու եւ ընդարձակելու խթանիչ քայլ մը կրնայ ըլլալ:

Ի լուր նման լուրջ եւ համապարփակ ծրագիրներու, ժողովականներուն կ'ուղղեմ վճակալրոյց հարցում մը՝ ըսելով որ արդեօք անոնց մաքին մէջ կա՞յ հեռաւոր թիրախ մը հասնելու այնպիսի մակարդակի, որ կարելի դառնայ փոխարինել կուսակցութիւնները:

Դիտել կը տրուի որ Հայրենակցական Միութիւնները անկուսակցական են. թէեւ կուսակցական անդամներ ունին, բայց երբ հայրենակիցները իրարու քով գան, կ'ապրին իրենց յուշերով եւ իրենց այդ համախմբումը պահպանելու մաքով: Անշուշտ, եթէ Հայրենակցական Միութիւնները համախմբուին, գործակցին, կրնան մեծ ուժ մը դառնալ եւ բազմաթիւ արդիւնքներ ձեռք բերել: Ժողովականներէն մին կ'ըսէ. — «Երբ այդ ուժը գոյանում է, ե՛ւ կուսակցութիւնները, ե՛ւ հասարակական կազմակերպութիւնները, ե՛ւ նաեւ, ինչո՞ւ չէ, պետականութիւնը սկսում է գնահատել այդ ուժը: Հայրենիքում պետականութեան հաստատման փաստը կուսակցութիւններին Սփիւռքից կտրելու եւ բերելու է Հայաստան: Սփիւռքը դառնալու է անկուսակցական մարմին, ուր մէջ արդէն մեր Հայրենակցական օղակները պէտք է դեր ունենան ազգը պահպանելու, մշակոյթը պահպանելու, դպրոցները ունենալու եւ Հայրենիքի հետ կապ հաստատելու»:

Խօսք առնելով բժիշկ Կամօ Տէր-Պետրոսեան հետեւեալ ձեւով կը բանաձեւէ Հայրենակցական Միութիւններու նպատակն ու առաքելութիւնը. «Հայրենակցական միութիւնների շարժման ամբողջ նպատակը ոչ թէ կուսակցութիւնների վերացումն է կամ նրանց դերի ստանձնումը, այլ նա միտում է ժողովրդին մղել հէնց պետականութեան գիտակցումին, պետականութեան հաստատման եւ այսօրուայ մշակութային, ազգային, պետական արժէքների գնահատման, զարգացման եւ փոխանցումի: Մի բան որ այսօր 90 տոկոսով կուսակցութիւններն են վերցրել իրենց ուսերի վրայ, բայց աւելի շատ իրենց քաղաքական նպատակները հետապնդելու առումով, քան բուն նպատակին ծառայելով: Եթէ հայրենակցական միութիւնները կարողանան իրականացնել այս բոլորը, առանց ազմուկի ու աղաղակի, արդէն կուսակցութիւնները այդ պահից ետին պլան կը մղուեն: Եւ եթէ նրանք ունեն քաղաքական ծրագիր կամ նպատակ, թող գրաղուեն միայն դրանցով: Զանգուածը արդէն կը կողմնորոշուի Հայրենակցական Միութիւնների գաղափարով — պետականութեան, ազգայինի, մշակութայինի, անցեալի, այսօրուայ եւ ապագայի համար —, իսկ մնացեալ քաղաքական խաղերի համար թող լինեն կուսակցութիւնները, թող շատանան եւ իրենց քաղաքական պայքարը մղեն, բայց չխառնուեն այս ազգային, պետական արժէքների խեղաթիւրման: Որովհետեւ այդպիսի լոզունգներով, այդպիսի յայտարարութիւններով դուրս գալով մենք կը դառնանք քաղաքական խաղերի մէջ քաշուած մարդիկ: Ո՛չ քաղաքական անուանումը, ո՛չ քաղաքական նպատակը, ո՛չ էլ քաղաքական պայքարի ձեւը պիտի լինի Հայրենակցականների Միութեանը»:

Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւնների շարժումը առողջ հիմերու վրայ դրուած կը թուի: Շարժումի տարածման եւ ամրացման համար խիստ անհրաժեշտ եւ օգտակար պիտի ըլլայ պաշտօնաթերթի մը հրատարակութիւնը — ըստ նախատեսութեան՝ ամսագրի ձեւին տակ: Հայաստանի Միացեալ Մարմինը կը սպասէ Լոս-Անճըլըսի Հ.Մ.Մ.Մ.-ի կանաչ լոյսին, ճամբայ ելլելու համար:

1994 թուականը կը զուգադիպի հայ մամուլի սկզբնաւորման 200-ամեակին:

Խորհրդանշական եւ գեղեցիկ առիթ մը հիմնելու համար Հայրենակցական Միութիւններու համաշխարհային օրգանը:

(*) «ՅԱՌԱՋ». — Նաեւ էջեր Ե. Պօյաճեանէ, ինչպէս՝ «Լաքաճիոյ ածիլող Հայը», 1993, Յունուար 15-էն:

ԿՐԵՄԼԻՆԵԱՆ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Փետրուար 23-ը Կարմիր բանակին տարեդարձի օրն է. այդ օրը արտասանուած ուղերձով մը Դումայի Նախագահ Իվան Ռիպկին «Հաշտութեան յուշագիր» մը առաջարկեց երեսփոխաններուն: Ատիկա ըլլար երկրին քաղաքական փափուկ կացութեան, տնտեսութիւնը վերականգնելու հարկին անդրադառնալէ ետք: Երկու պարբերութեամբ ան նախ յայտնեց թէ նոր Սահմանադրութեան վաւերացումէն ետքը կ'առաջարկէր լայնածաւալ ներում մը, որ պիտի ընդգրկէր նաեւ 1991-ի եւ 1993-ի պետական հարուածներուն ձեռնարկողները: Երկրորդ պարբերութեամբ ալ առաջարկեց լուծել խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբը որ շաբաթ մը առաջ կազմուած էր լուսաբանելու համար Սեպտեմբեր 21 – Հոկտեմբեր 4-ի Մոսկուայի ողբերգական պատահարները: Այս ուղերձը արտասանուեցաւ հանդարտ ոճով մը ու առանց Ռուցկոյի եւ Խասպուլատովի անուններուն յիշատակութեան:

Տրամաբանութիւնը կը պահանջէր որ միահամուռ մերժում մը պատասխանէր այս առաջարկներուն, բայց այդպէս չեղաւ: Յաջորդական ելոյթ ունեցողները ամէնքն ալ նոյն հանդարտ ոճով վաւերացուցին նախագահին առաջարկները: Ու անոնք ընդունուեցան 67-ի դէմ 252 քուէով: Անկէ ետք հետաքրքրականը Ելցինի հակազդեցութիւնը եղաւ: Ան յաջորդ օրը Կրեմլինի մէջ խորհրդարանական երկու ժողովներուն միասնական նիստին խօսելով ըսաւ թէ հաշտութիւնը ներողութեան համանիշ չէր, առանց սակայն ներումի բանաձեւին դէմ որեւէ միջոցառումի ակնարկելու: Ու 24 ժամ ետք Ռուցկոյ եւ Խասպուլատով ազատ կ'արձակուէին Լէֆորթովոյի բանտէն:

Այս յանկարծակի կարգադրութեան տրուած մեկնաբանութիւնը այն է որ Ռիպկին եւ Ելցին նախապէս բանակցած էին Սեպտեմբեր 21-ին ծագած սահմանադրական տագնապին ելք մը գտնելու համար: Ռիպկին որ նախկին խորհրդարանին մէջ համայնավար խմբակցութիւնը կ'առաջնորդէր, լաւագոյն անձն էր միջնորդի դերը կատարելու համար: Մասնակցած էր Հոկտեմբեր 4-ի լուծումին նախորդող սակարկութիւններուն. սակայն վերջնական համաձայնութիւնը ստորագրուելէ 24 ժամ առաջ Ռուցկոյ եւ Խասպուլատով լքելով քաղաքական մարզը ուր յաղթանակը իրենցն էր, անցան զինուորականին ուր յաջողութեան ոչ մէկ հաւանականութիւն կար իրենց համար: Խորհրդարանական յանձնախումբը պէտք է լուսաբանէր թէ այդ սխալը իրե՞նցն էր, թէ ինկած էին լարուած ծուղակի մը մէջ: Յետոյ, Հոկտեմբեր 4-ին հրասայլերու կրակը շարունակուեցաւ նոյնիսկ երբ երեսփոխանները յանձնուիլ որոշած էին. պէտք էր յայտնի ըլլար թէ ո՞վ արձակած էր հրամանը: Եւ վերջապէս, քանի՞ էր զոհերուն բուն թիւը. պաշտօնապէս տրուած 149-ը շատ զեղչուած թիւ մը կը թուի բոլորին: Ո՞ւր թաղուած էին անոնք. այս կէտն ալ լուսաբանութեան կը կարօտէր:

Ի. Ռիպկին Խորհրդարանի ապստամբութեան աւարտին վերջին դուրս եկածն էր. հաւնելի է որ Ելցինի համակրող մը ըլլայ: Սակայն նկատելով որ երկիրը անդունդին եզրին հասած է, ան որոշած է հրաժարիլ նախագահութենէն անցեալին հաշիւը պահանջելէ: Ատոր համար պայման դրած է որ Ելցին ընդունի ներումը եւ մասնաւորը փոխէ վարած քաղաքականութիւնը: Իսկ վերջինը բնականաբար պիտի չուզէր տեսնել որ յանձնախումբը աշխատանքի կը լծուի: Անկէ զատ, համոզուած պէտք է ըլլար որ իր նախկին բարեկամները՝ Խասպուլատով եւ Ռուցկոյ մէկդի պիտի դնէին իրենց դառնութիւնը, եթէ ինք յարէր տնտեսութեան անոնց «ընկերային» թէզին որ կը հիմնուէր պետական կարեւոր մասնակցութեան վրայ:

Նախկին փոխ-նախագահին բանբերը յայտնած է թէ Ռուցկոյ 80% համաձայն է Ելցինի նոր ծրագիրներուն որոնք կաշառակերութեան դէմ պայքարը առաջին գիծի վրայ կը զետեղեն: Այս պարագան եւս կը հաստատէ այն վարկածը թէ Ռիպկինի յուշագիրը բանակցութիւններու արդիւնք է: Անկէ անդին, շատերու համար սպասելի է քաղաքական կարեւոր անկիւնադարձ մը Ռուսաստանի մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԻՒԻ ՇՆՈՐՀՈՒՄ ԻՐԱՔԱՀԱՅ ԹԵՄԻ ԲԱՐԵԽՆԱՄ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

Գերաշնորհ Տէր Աւագ Եպիսկոպոս 14 տարիներ առաջ, թեմիս առաջնորդական պաշտօնը ստանձնելէն ի վեր, հաւատարիմ իր եկեղեցական ու մտաւորական կոչումին, եկեղեցւոյ բեմէն արտասանած հոգեթովիչ քարոզներով ու իր անձին հըմայքով կրցաւ եկեղեցի յաճախող հաւատացեալներու թիւը օր ըստ օրէ ստուարացնել:

Իր կատարած բազմաթիւ աշխատանքներէն յիշենք միայն մի քանին. –

Իրաքի հայաշատ կեդրոնները կրցաւ օժտել հոգեւոր հովիւներով: Ապագայ կղերականներ պատրաստելու մտադրութեամբ ներկայիս կազմած է հոգեւոր ուսանողներու դասարան մը Պաղտատի մէջ: Ինչպէս նաեւ իր ջանքերով վերակազմըւած Սարկաւագաց եւ Դպրաց Դասը հասած է որակաւոր եւ գնահատելի աստիճանի մը:

Սրբազան Հօր անմիջական ջանքերով եւ հետեւողական աշխատանքներով հաստատուեցան թեմիս Կիրակնօրեայ Հաւաքները Պաղտատի եւ Իրաքի հայաշատ շըրջաններու մէջ, ինչպէս նաեւ առաջնորդարանիս տրնթեր Հայ Եկեղեցասիրաց Կազմը:

Սրբազան Հայրը մշակած է խիստ օգտակար յարաբերութիւններ այլ յարանուանութեանց առաջնորդներու հետ:

Իր ուղղամիտ ընթացքով շահած է պետական բարձրաստիճան շրջանակներու, ինչպէս նաեւ Կրօնից եւ Կալուածոց Գործերու Նախարարութեան վստահութիւնն ու գնահատանքը:

Վասն խաղաղութեան քրիստոնեայ հոգեւոր պետերէն բաղկացած պաշտօնական պատուիրակութիւններու քանիցս մասնակցած է հանդիպումներ ունենալով Եւրոպայի եւ Միացեալ Նահանգներու քրիստոնէական յարանուանութեանց կեդրոններու պետերու եւ բարձրաստիճան հոգեւորականներու հետ:

Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւնը հիմնուելով վերոյիշեալ տուեալներու եւ նկատելով իր անձին հանդէպ եղած ընդհանրական յարգանքը, ու իբրեւ անբասիր կղերական իր պաշտօնը ձեռնհասութեամբ վարելը, լիովին արժանի գտաւ Աւագ Սրբազանը գնահատանքի: Ուստի, դիմեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին արքութեան պատուի շնորհման համար:

Ուրախ ենք ծանուցանելու թէ, Նոր Տարուան օրը, Վեհափառ Հայրապետէն ստացուած թելեքսը կը տեղեկացնէր Աւագ Սրբազանին արքութեան պատուի շնորհումը:

Վեհափառ Հայրապետի արքութեան տիտղոսի շնորհումի Սրբատառ կոնդակը կարդացուեցաւ Պաղտատի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Առաջնորդանիստ Եկեղեցւոյ մէջ, Վարդանանց Տօնին օրը յընթացս պատարագի, յետ Հայրապետական Մաղթանքի, հաւատացեալներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Յանուն Իրաքահայութեան Առաջնորդ Սրբազան Հօր՝ Գերաշնորհ Տ. Աւագ Արքեպիսկոպոսին կը մաղթենք երկար եւ քաջառողջ կենաց տարիներ ու բեղմնաւոր գործունէութիւն ի պայծառութիւն Հայաստանեայց մեր Մայրենի Եկեղեցւոյ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ
ԻՐԱՔԻ ՀԱՅՈՑ

Պաղտատ
Փետրուար 15, 1994

PUBLICATIONS REÇUES

AZADAKROUTIOUN

De l'Association pour la reconnaissance politique des droits nationaux du peuple arménien à l'Association d'aide et de coopération à l'Arménie.

1983 - 1993 .*Une décennie au service de la Cause arménienne.*

17 D., Ave. du Bousquetier,
13012 MARSEILLE

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Շաթօ Ռուայալ սրահին մէջ, Փետրուար 27-ին հայ արքայական տարազներու ցուցադրութիւն մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Սօսէ մասնաճիւղին եւ համազգայինի մասնաճիւղերու: Բացման խօսքը արտասանած է Րաֆֆի Ծառուկեան, որմէ ետք 13 երիտասարդ – երիտասարդուհիներ ներկայացուցած են Հայոց արքունիքի տարազները: Ամէն մէկ տարազին հետ տրուած են հայերէն եւ ֆրանսերէն բացատրութիւններ:

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահը, Փետրուար 23-ին տեղի ունեցած է Մնձուրիի պոլսական յուշերուն թրքերէն հրատարակութեան նուիրուած հաւաքոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Կեդրոնական Սանուց Միութեան: Հրապարակային աւուրխի բնոյթ ունեցող հաւաքոյթը վարած է Մկրտիչ Մարգոսեան: Մասնակցած են գիրքին թարգմանիչը՝ Օր. Սիլվա Գույումճեան, Թիւրք Թարիհ Վագֆը հիմնարկի պատմաբան եւ կրթական քննիչ՝ Նէճաէթ Սաքաօղլու, գրագէտ՝ Մուրատ Պէլկէ եւ «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Բեմին մէկ կողմը զետեղուած է Քրոլ Սարաֆեանի կողմէ շինուած Մնձուրիի կիսանդրին: Բացումը կատարած է Աննա Թուրայ, ապա Մ. Մարգոսեան հաւաքոյթը բանալով, բացատրած է օրուան նպատակը եւ ծանօթացուցած աւուրխին մասնակցողները եւ հակիրճ տողերով յիշած հայ գրականութեան ծանօթ գիւղագիրները Խրիմեան Հայրիկէն համառօտ: Առաջին խօսք առնողն եղած է Կեդրոնականի տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գույումճեան որ ճշդած է թէ ինք գրագէտ չէ, այլ՝ սիրահար մը գրականութեան, ի մասնաւորի՝ Մնձուրիի: Երկրորդ խօսողը եղած է՝ Նէճաէթ Սաքաօղլու որ ցաւ յայտնած է թէ չէ ճանչցած Մնձուրին զոր մարդասէր կը նկատէ: Յաջորդ խօսք առնողն եղած է Ռոպէր Հատտէճեան որ իր ուրախութիւնը յայտնած է այս թարգմանութեան առթիւ որ թոյլ կուտայ թուրքերուն ալ ճանչնալ ու գնահատել Մնձուրիի գրականութիւնը: Շեշտած է, ապա, որ Մնձուրիի գրականութիւնը կարօտի եւ տխրութեան գրականութեան մըն է: Իրմէ ետք արտայայտուած է բանասէր Մուրատ Պէլկէ որ լայնախոհ ելոյթ մը ունեցած է էթնիք հաւաքականութիւններու միասնութեան եւ եղբայրութեան մասին: Զորս բանախօսութիւններէն ետք, Մկրտիչ Մարգոսեան ամփոփած է ըսուածները: Ներկաներէն խօսք առած են գրագէտ Վէտատ Կիւնեօլ, Ազիզ Նէսին: Հաւաքոյթը վերջ գտած է քոքթէյլով մը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Օթէլ Շերիպուր Մոն Օրֆորտի մէջ, Փետրուար 25 / 27 տեղի ունեցած է Գանատայի Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան երկրորդ տարեկան համախմբումը, զանազան շրջաններէ հաւաքուած 300 երիտասարդներու մասնակցութեամբ: Եռօրեայ շրջանին ծեծուած են զանազան նիւթեր: Հայ Դատի աշխատանքներու շուրջ խօսած է Թորոս Տիմիթեան, Արցախէն եւ Հայաստանէն առնուած նկարներու ցուցահանդէսին մասին զեկուցում տուած է Հրայր Խաչերեան: Տեղի ունեցած է նաեւ պարահանդէս մը:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Յ. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Փետրուար 25-ին, Հայ Դատի Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է 100-է աւելի հանդիսականներու ներկայութեան: Օրուան հանդիսավարը՝ Սիլվա Զարշաֆեան հրաւիրած է դասախօսը՝ ճարտարապետ Ժոզէֆ Երեմեան որ Հայաստան այցելած էր աշնան: Ան, շուրջ ժամ մը խօսած է Մեծամօրի հիւլէական կայանի վերաբացման կարելիութիւններուն, ինչպէս ներկայ վիճակին եւ այլ հարցերու մասին: Սահիկներով եւ տեսերիզով ներկայացուցած է զանազան գիտնականներու հիւլէակայանին տուած այցելութիւններէն դրուագներ:

Լրատու տեղեկատու

VAHÉ GODEL

Ալէն Պոսքէ կ'անդրադառնայ Վահէ Կոտէլի հատորին՝ «Arthur Autre» «Քոթիտիէն տը Փարի»ի մէջ (Փետրուար 23) իր գրախօսականի բաժնին մէջ: Կը գրէ թէ Կոտէլ, Ժաք Շէսէքսի հետ ամէնէն համոզիչ բանաստեղծն է Ռոմանտ Զուիցերիոյ: Իր մէջ կարելի է գտնել հաղորդակից ջերմութիւնը, ճառագայթող պարզութիւնը եւ տարբերակ մը որ երբեք չի թեքանար՝ ուղերձ մը որ ինքզինք պարտադրելու համար չինծու հնարքներու կարիքը չունի:

Պոսքէ բաւական կը ծանրանայ Կոտէլի վերջին գիրքին վրայ զոր կ'որակէ բացարձակ անջատման գիրքը: Գլխաւոր հերոսը դասատու մըն է, որ գործ ունի դասականներու հետ եւ ուրեմն անդադար դէմ յանդիման կը գտնուի երեւակայականին հետ: Վերջաւորութեան Ալէն Պոսքէ կը գրէ թէ յաճախ չի պատահիր գտնել գիրք մը ուր արեւ եւ ծծումբ միասին հոլովուին:

ԷՏՈՒԱՐ ԷՔՍԵՐԺԱՆ

Փետրուար 25-ին, Մարսէյլի Օփերային մէջ որակաւոր նուագահանդէս մը տրուած է, յայտագրին մէջ ունենալով Տարիուս Միլհոյի «քարնավալ տ'Էքս (օփ. 83)»ը: Ընդհանուր ձեւով արդէն յայտագիրը նուիրուած էր Բարեկենդանի գործերու (Պէրլիոզ, Սէն – Սանս, Ստրավինսկի):

Նուագահանդէսին եւ ի մասնաւորի ծանօթ դաշնակահար Էտուար Էքսերժանի մասին գնահատական տողեր լոյս տեսած են տեղական մամուլին մէջ: «Լա Մարսէյէզ» (Մարտ 2) կը գրէ ի մէջ այլոց. – «Սովորականէն աւելի Միլհոտիէն Էքսերժան մը եւ որ առաջին անգամ բլլալով կը ձեռնարկէր նուագախումբի հետ այս տարբերակին՝ շլացուցիչ, լուսաւոր, փայլուն մեկնաբանութիւն մը»:

Նոյնքան եւ աւելի շռայլ է իր գովեստներուն մէջ «Լը Մերիտիոնալ» (Փետր. 26):

"ՕՁՆԻ" Ի սրամտութիւններն

•

- Ինչպէ՞ս չես ամաչում, - ասում է մայրը տղային, - կրկին քո դասղեկը բողոքում է քեզանից: Գոնէ հօրիցդ օրինակ վերցնէիր՝ լաւ վարքի համար նրան ժամանակից շուտ են ազատելու բանտից:

Փարիզեան զինետներից մէկում այցելուներից մէկը բաժակ-բաժակի յետեւից կոնեակ է խմում: Սեղանակից հարեւանը, որը խիստ չափաւոր էր խմիչքների հարցում, զգուշացնում է.

- Իսկ Դուք գիտէ՞ք, որ ալկոհոլային խմիչքների չարաշահման պատճառով Ֆրանսացիների մէկ երրորդը տառապում է լեարդի հիւանդութեամբ:

- Ես Ֆրանսիացի չեմ, - ասում է խմողը, - ես Դանիացի եմ:

- Է՜, տարիների հետ մարդիկ, ո՛նց են փոխւում:

- Ո՞ւմ նկատի ունես:

- Ի՛նձ: Երիտասարդ տարիներին պատրաստ էի աշխարհը շուռ տալ:

- Իսկ հիմա՞:

- Հիմա ուրախանում եմ, երբ կարողանում եմ վերմակս շուռ տալ:

- Մաէսթրօ, - դիմում է մի կին նկարչին, - Դուք կարո՞ղ էք ինձ նկարել մերկ:

- Հարց չկայ, - պատասխանում է նըկարիչն ու սկսում... մերկանալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Աղաւնի Պզտիկեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԽԱՉԻԿ ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Ըստ ողբացեալին փափաքին փոխան ծաղիկի նուէրները յանձնուեցան «Յառաջ»ի, որ իր կարգին շնորհակալութիւն կը յայտնէ այս առթիւ նուիրատուներուն եւ ողբացեալին ընտանիքին։

Նոյն տխուր առթիւ, իր ամուսնոյն յիշատակին Տիկին Պզտիկեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

AVIS DE REMERCIMENTS

Madame Aghavnie Bzdikian et ses enfants remercient toutes les personnes qui se sont associées à leur deuil à l'occasion du décès de

KHATCHIG BZDIKIAN

par des dons, en lieu et place de fleurs.

Selon la volonté du défunt ces dons ont été remis au Journal «Haratch», qui présente à son tour ses remerciments aux généreux donateurs et à la famille du défunt.

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ Կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի՝

ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 13

Դատաւորի Կիրակիին

ԿԻՐԱԿԻ, Մարտ 20

Գալստեան Կիրակիին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ԵՒ ՀՍԿՈՒՄԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՏ 13, Կիրակի Դատաւորին
ՄԱՐՏ 20, Կիրակի Գալստեան
ՄԱՐՏ 27, Կիրակի, Ծաղկազարդ

Իսկ Մեծ Պահքի շրջանին, Չորեքշաբթի, Մարտ 16 եւ Մարտ 23–ին ժամը 17–ին, Հսկումի եւ խաղաղական ժամերգութիւններ տեղի կ'ունենան։

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture

et

Le Centre Culturel Sahak - Mesrop

présentent

PEINTRES ARMENIENS DES XIXe ET XXe SIECLES

CONFERENCE
(projection de diapositives)

par

CHAHEN KHATCHATRIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie;
Auteur du livre : "Peintres Arméniens des XIXe et XXe Siecles"

Jeudi 17 Mars à 20h30

Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado, Marseille 8^e

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE

d'Antony, Bourg-la-Reine, Fresnes, Sceaux

ET DE LA REGION

est invitée à une

RENCONTRE - DEBAT

avec

PATRICK DEVEDJIAN
Député-Maire d'Antony

et

BEDROS TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

Mercredi 16 Mars à 21 heures

Salle Dulac,
au dessus du Cinéma «Le Select»
avenue de la Division Leclerc, Antony.

— *Entrée libre* —

Fonds Arménien de France
BP 12, 75660 Paris Cedex 14

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Սիրով կը հրաւիրէ ձեզ ներկայ գտնուելու ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի շրջանի

ՄԻՋԻՆՔԻ

առթիւ կազմակերպած աւանդական ճաշին

Կիրակի, Մարտ 13, ժամը 12.30–ին

Սահակ – Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնի
Արծրունի Ճրբաշեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado
MARSEILLE 8^e

Հաճեցէք ձեր տեղերը ապահովել Մարտ 10–էն առաջ

հեռաձայնելով՝
42-03-05-63 կամ 91-77-84-70 թիւերուն։

U.G.A.B.

Jeunes

MARSEILLE

SOIREE ANNIVERSAIRE 1 AN

SAMEDI 12 MARS

dès 22h30

au 327, Boulevard Michelet (9e)

Participation 80 F. + 1 consommation

GRAND AMPHITHEATRE DE LA SORBONNE
47, rue des Ecoles — Paris 5^e

VENDREDI 18 MARS à 20 h 30
70ème ANNIVERSARE DE LA CHORALE

SIPAN - KOMITAS

40 ANS DE DIRECTION DE
GARBIS APRIKIAN

sous la présidence d'honneur de MONSIEUR JACQUES TOUBON
Ministre de la Culture et de la Francophonie

Comité de Parrainage présidé par MONSIEUR HAGOP MOVSES
Ministre de la Culture d'Arménie

AU PROGRAMME
Les œuvres de *G. Aprikian* et en création

Naissance de David de Sassoun

Fresque musicale pour Soli, Chœurs et Orchestre
Avec la participation

Solistes :

Chantal NUZZO — *soprano*
Sonia NIGOGHOSSIAN — *mezzo*
Anna KARAKAYA — *mezzo*
Philippe FOURCADE — *baryton*
Mario HANIOTIS — *basse*

Chœurs :

SIPAN-KOMITAS *Chœur Mixte Arménien de Paris*
ROLAND DE LASSUS *Chef de Chœur : Henri DASSE*
LES PETITS CHANTEURS DE L'ECOLE MIXTE ARMENIENNE
TEBROTZASSERE *Chef de Chœur : Haïg SARKISSIAN*
Orchestre Symphonique AMA DEUS
Solistes, Chœurs et Orchestre sous la direction de GARBIS APRIKIAN

92 CONSEIL GENERAL DES HAUTS-DE-SEINE

Avec le soutien du Conseil Général des Hauts-de-Seine

Prix des places : 200 F. et 150 F. — Etudiants : 100 F.
Location : FNAC — Virgin Megastore
Vente de billets : à la Sorbonne, une heure avant le concert et auprès des membres de la Chorale *Sipan - Komitas*.
Réservations et renseignements : 47. 20. 71. 10 ou 43. 60. 14. 13.

Connaissance des valeurs arméniennes

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

Samedi 12 Mars à 20h30

au Palais du Travail
— Salle des Conférences —
9, Place Lazare Goujon
69100 Villeurbanne
Derrière la Mairie,
à côté du Théâtre TNP

HOMMAGE
AU GRAND POETE
CONTEMPORAIN ARMENIEN

HOVHANNES CHIRAZ

1914 — 1984
à l'occasion du 10ème anniversaire de sa mort

PRESENTATION DU POETE

En français	*En arménien*
HASMIG KEVONIAN	*MOVSES BETCHAKDJIAN*
Directrice de la MCA d'Alfortville	*Ecrivain de Paris*

DECLAMATION DES ŒUVRES DU POETE

En français	*En arménien*
ALBERT ANDONIAN	*EMMANUEL TACHDJIAN*
de Moscou	*de Romans*

CHANTS
VARTKES VARTANIAN

ORGUE
SONIA VARTANIAN
de Valence

— Participation aux frais : 25 Frs. —

Փարիզի Խասեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Ցայտագիր՝

ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
(արտասանութիւն)

Ընկերակցութեամբ՝
Տարօն Երգչախումբի

ԵՂՍՕ (երգ)

ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆ (ջութակ)

Նաեւ մասնակցութեամբ երիտասարդներու Թատերախաղ եւ այլ եւլյթներ։

Սիրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝

Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 15-ին

Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան
Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17^e
M° Courcelles

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիսի Անահիտ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր դպրոցին համար. – Տիկին Շուշան Կանպարեան 500 Ֆր., Օր. Մարի Փաշանեան 100 Ֆր., Տիկին Աննա Ճելոյեան, Տիկին Մարի Գրիգորեան, Պր. Ա. Զաքամեան 200–ական Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.282 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.282

ԵՒՐՈՊԱ «ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆ ՄԸ» Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Եւրոպական Խորհրդարանը 212 ձայնով (3 դէմ, երկու ձեռնպահութիւն) բանաձեւ մը քուէարկեց ուր կը դատապարտէ ՏԵՓ.ի 6 երեսփոխաններու ձերբակալութիւնը: Հոն կ'ըսուի թէ, այս ձեւով, Թուրք կառավարութիւնը կը վնասէ բազմաստղ ժողովրդավարութեան եւ կը պահանջէ անմիջական ազատ արձակումը ձերբակալուած երեսփոխաններուն: Բանաձեւը կը չեշտէ որ զսպումի քաղաքականութիւնը եւ հարաւ - արեւելեան Թուրքիոյ բնակիչներուն ազատ արտայայտութեան արգելքը կրնայ միայն քաջալերել քիւրտերը զօրավիգ ըլլալու ՓՔՔ--ին: Եւրոպական Խորհրդարանը կ'ուզէ որ՝ «Թուրք կառավարութիւնը վերջապէս ճանչնայ Թուրքիոյ Քիւրտ ժողովուրդին ինքնավարութեան իրաւունքը եւ կը դիմէ Խորհուրդին եւ Յանձնախումբին որպէսզի իրենց կարելի բոլոր միջոցները ի գործ դնեն ճնշում բանեցնելու համար Թուրք կառավարութեան վրայ որպէսզի ձերբակալուած երեսփոխանները ազատ արձակուին եւ իրենց անձեռնմխելիութեան ջնջումը վերնայ»: Կ'ուզէ նաեւ որ պատուիրակութիւն մը ղրկուի Թուրքիա հետեւելու համար ընտրութիւններուն, որոնց ժողովրդավար օրինաւորութիւնը կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ, եթէ ժողովրդավար բոլոր կուսակցութիւններուն անդամները չներկայանան բնականոն պայմաններու մէջ, առանց սպառնալիքներու ենթարկուելու յատուկ սպասարկութեանց կողմէ:

- Փարիզի մէջ, Մարտ 10--ին, Մարդկային Իրաւանց Լիկաներու Միջազգային Դաշնակցութիւնը եւ Ֆրանսա -- Ազատութիւններ հիմնարկը մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած էին ՏԵՓ--ի քիւրտ երեսփոխանի մը հետ: Տիկին Միթերան ներկայ չէր եղած այն պատճառով որ եւրոպական շրջապտոյտի մը ձեռնարկած է որպէսզի եւրոպական կառավարութիւնները ճնշում բանեցնեն Անգարայի վրայ երեսփոխաններու ազատ արձակման համար:

Այս շրջանակին մէջ Տիկին Միթերան հանդիպում ունեցած է Գերմանիոյ վարչապետ Քոհլի, Արտաքին նախարար Քինքէլի, եւ Խորհրդարանի նախագահուհիին հետ: Հանդիպումը «յատուկ» որակուած ըլլալով հանդերձ, կասկածները այն ուղղութեամբ են որ Տ. Միթերանի եւ գերմանացի ղեկավարներու տեսակցութեան նիւթը կազմած է քիւրտ երեսփոխաններու հարցը ու ան ուզած է որ Պոն իր կարգին ճնշում բանեցնէ Անգարայի վրայ:

Թուրք մամուլը բուռն կերպով կը հակադրէ Տիկին Միթերանի այս նախաձեռնութիւններուն դէմ ու այն կարծիքը կը յայտնէ որ «Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին կինը այն բաներուն համար գործ չի կրնար ընել տալ Ֆրանսայի կառավարութեան, այլ տեղերէ ճնցուկ կը փնտռէ»:

Թուրքիոյ Ապահովութեան ազգային դատարանին գլխաւոր դատախազը ակնարկելով արտաքին ճնշումներու, ըսած է թէ իրենք նպատակ չունին այդ ճնշումներուն անսալու եւ թէ առաջին հարցաքննութիւններու աւարտէն ետք հսկողութեան տակ պահուած քիւրտ երեսփոխանները դատարան պիտի հանուին: Դատախազը աւելցուցած է նաեւ որ Եւրոպայի Խորհրդարանէն ղրկուած ներկա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

10-12 ՀԱԶԱՐ կը նկատուի երիտասարդ ցուցարարներու թիւը, Մարտ 10-ին, Փարիզի փողոցները եւ ցոյցը արագօրէն այլասերած է, թալանողներու մասնակցութեան պատճառով: Ասոնք, դիմակներով, խռովութիւններ կը ստեղծեն ցոյցերու մէջ, թալանի տալով ինչ որ գտնեն, այրելով կառքեր, կոտրել - թափելով ցուցափեղկերը եւ կողոպտելով խանութները: Լուրջ բախումներ տեղի ունեցած են ապահովութեան ուժերուն հետ: Ցոյցը, որ ոչ առաջինն է, ոչ ալ՝ վերջինը, կը վերաբերէր Պալատիւրի ՍԻՓ-ին, որ ՍՄԻՔ -ժէօն մկրտուեցաւ եւ որու բերուած բարեփոխութիւնները գոհացում չեն տար: Երիտասարդները կը պահանջեն որ մի անգամ ընդ միշտ վերնայ: Փուաթիէի մէջ, Ռոքար խիստ քննադատութեան մը ձեռնարկեց միաձուլելով ՍԻՓ, Ֆալու օրէնք, Ֆրն Ռատիօ եւլն. եւլն.: Ըստ իրեն, նախարարապետը եւ իր կառավարութիւնը այսօրուան աշխարհը չեն հասկնար, չեն հասկնար իրենց ժամանակաշրջանը եւ վտանգաւոր է երկրին համար: Եթէ ընկերվարականները այդքան լաւ հասկցած էին, հաւանաբար գործազրկութիւնը 3 միլիոնը անցած չէր ըլլար, տարիներու երկայնքին: Ի՞նչ հանգըստաւէտ դիրք է ընդդիմադիրի դիրքը:

ԷՌ - ՖՐԱՆՍԻ փրկութիւնը կախում ունի իր անձնակազմէն իսկ, քանի որ Պետութիւնը պատրաստ է 20 միլիառ յատկացնելու, եթէ աշխատաւորները (40.000) ընդունին նոր տնօրէնին՝ Քրիսթիան Պլանի ծրագիրը: Ան կը նախատեսէ 5.000 աշխատանքի ջնջում մինչեւ 1997 եւ աշխատավարձերու «սառեցում» երեք տարի: Սենտիքաները խոհեմութեամբ կ'ուսումնասիրեն առաջարկները, ոմանք շան-

(Շար.ը Դ. էջ)

յայտուցիչը հիացումով դիտած է Հարցաքննութեան արդիական սենեակները:

Տիարպէքիրի նախկին քաղաքապետը Մեհտի Զանա (որու կինը ձերբակալուած երեսփոխաններու մաս կը կազմէ) եւ Սեւաթ Եուրթտաշ չեչտած են Քիւրտիստանի ծանրակշիռ կացութիւնը եւ այն վտանգները որոնք կը սպառնան ՏԵՓ--ի բոլոր երեսփոխաններուն: Մարտ 22-ին, սահմանադրական Ատեանը վճիռ պիտի տայ ՏԵՓ--ը արգիլելու Թուրք կառավարութեան դիմումին մասին, եթէ, ըսած է Եուրթտաշ, կուսակցութիւնը արգիլուի, բոլոր երեսփոխանները կը կորսնցնեն իրենց անձեռնմխելիութիւնը եւ կը ձերբակալուին: Փաստաբան Ժաքոպի (Մարդկային Իրաւանց) յայտարարած է որ երեսփոխաններու ձերբակալութիւնը առանձին դէպք մը չէ եւ նպատակ ունի մաքրագործելու ՓՔՔ--ն ինչպէս նաեւ ժողովրդավար որեւէ այլընտրանք: Երկու կառավարութիւններ մեծ պատասխանատուութիւն ունին այս առընչութեամբ, ըստ մէթր Ժաքոպիի՝ գերմանականը եւ ֆրանսականը:

-- Տիարպէքիրի ճամբուն վրայ մինիպիւսի մը 10 ճամբորդները մեռած են, Մարտ 10--ին, ականի մը պայթումին հետեւանքով, 11 հոգի վիրաւորուած է: Իշխանութիւնները ամբաստանեց ՓՔՔ--ն կը վերագրեն:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 8 / 10)

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏ

Մարտ 9--ին, Մարտունիի շրջանի արեւելեան կողմը թշնամի հետեւակներ փորձած են գրոհել եւ ճեղքել Ղարաբաղեան պաշտպանական դիրքերը, սակայն ստանալով հակահարուած, վերադարձած են իրենց նախկին դիրքերը: Իսկ Մարտ 10--ի առաւօտուն վերսկսած է հայկական դիրքերու գնդակոծումը, Մարտունիի ու Ֆիզուլիի շրջաններուն մէջ: Ղարաբաղեան բանակը դիմած է հակադարձ հարուածի: Այս շրջաններուն մէջ վերջերս կը նկատուի ազրպէյճանական ռազմական ուժերու մեծ կուտակում:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Փոխ -- նախագահ Գ. Յարութիւնեան Մարտ 5--ին ընդունած է Համաշխարհային Դրամատան Հայաստանի ներկայացուցիչ Վահրամ Ներսիսեանցը, որ նոր կը վերադառնար Ուաշինկթընէն: Ան փոխ - նախագահին ներկայացուցած է Համաշխարհային Դրամատան աւելեւել գօտիին յատկացուցած 28 միլիոն տոլարի վարկին օգտագործման պայմաններուն առընչուող հարցերը: Շօշափուած են նաեւ Հայաստանի տնտեսական բարեփոխումներու, ընկերային ապահովութեան, դրամական համակարգի կայունացման եւ Համաշխարհային Դրամատան յետագայ օժանդակութեանց վերաբերող խնդիրներ:

Նոյն հարցերու շուրջ հանդիպում մըն ալ տեղի ունեցած է Մարտ 9-ին, վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի եւ Դրամատան ներկայացուցիչ Վ. Ներսիսեանցի միջեւ:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Պաշտպանութեան փոխ -- նախարար Աստուածատուր Պետրոսեան եւ յատուկ ծրագրերու պետ. վարչութեան պետ Լէոնար Պետրոսեան Արարատեան շրջան այցելելէ եւ տեղւոյն պատասխանատուներուն հետ հանդիպումներ ունենալէ ետք յայտնած են թէ շրջանի սահմանամերձ մասերուն պաշտպանութեան ուղղութեամբ կատարուող աշխատանքները գոհացուցիչ են:

ՀԱՅ -- ԻՐԱՆԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Փոխ -- նախագահ Ս. Յարութիւնեանի նախագահութեամբ Մարտ 10-ին գումարուած հայ իրանեան կապերու համակարգման պետական Յանձնաժողովի նիստին քննարկուած են երկու երկիրներու Հաղորդակցութեան նախարարութեանց բանակցութիւններու արդիւնքները եւ հեռաձայնային կանոնաւոր կապի հաստատման ուղղութեամբ տարուող աշխատանքները: Ապա, Հայաստանի առեւտրաարդիւնաբերական Պալատի տնօրէնը կատարած է Իրանի հետ համագործակցութեան աշխատանքներու հաշուետուութիւնը: Օրակարգին մաս կազմած է նաեւ Իրանի հետ պետական սահմանի հատումի նախագիծին մանրամասնութիւնները:

Նոյն օրը, Գ. Յարութիւնեան ընդունած է Իրանի գործավար Ա. Սոփհանին, որ նոր կը վերադառնար Թեհրանէն: Դարձեալ շօշափուած են համագործակցութեան եւ փոխշահաւէտ հարցեր:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ԿԱԶ... ԻՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ...

Թիւրքմէնիստան համաձայնած է երեք միլիառ խորանարդ մեթր կազ հայթայթել այս տարի Ադրբէջանի, փոխարէնը ստանալով այս վերջինէն զանազան արտադրութիւններ: Կազի գինը որոշուած է 80 տոլար հազար խոր. մեթրի համար, այսինքն տարեկան 240 միլիոն տոլար կամ 1,4 միլիառ Ֆր.:

Միւս կողմէ Թիւրքմէնիստան խոստացած է նաեւ օրական 9,5 միլիոն խոր. մեթր կազ հայթայթել Վրաստանի, այսինքն տարեկան 3,5 միլիառ խոր. մեթր: Սակայն յայտնի չէ թէ ինչպէ՞ս Վրացիները պիտի վճարեն այս կազին արժէքը, քանի ներկայիս անոնք 200 միլիոն տոլար (1,2 միլիառ Ֆր.) պարտական են արդէն Թիւրքմէնիստանի:

Իսկ Հայաստան հասնող կազի քանակը քանի մը օր առաջ 50% յաւելում արձանագրած է ու հասած 1,5 միլիոն խոր. մեթրի օրական, այսինքն, Հայաստանի պահանջքներուն մէկ տասներորդը միայն:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'HUMANITE»

(11 Mars)

ROBERT EMMIYAN, UN SAUTEUR QUI PLANCHE SUR SA RENAISSANCE

Վերոյիշեան խորագրին եւ մարզիկին 1987-ի մէկ նկարին տակ, Ռեմի Պրուլթէ երկարօրէն կ'արտայայտուի Ռոպէր Էմմիեանի մասին որ, ինչպէս գրած էինք (Մարտ 5) կը մասնակցի հեռացատքի ախոյենական մրցումներուն, Մարտ 12 եւ 13, Պերսի: Այս առթիւ, կը յիշուին մարզիկին կենսագրականը, երկրաշարժին զոհ իր հայրը, ապա իր մրցումները տարիներու երկայնքին: Այսօր, «երկրորդ երիտասարդութիւն մը կը փնտռէ», 1987-ի փայլուն օրերու վերադարձը կ'եռայէ: Այսօր, 29 տարեկան, կը գրէ թերթին աշխատակիցը, Ռոպէր կ'ուզէ հաշտուիլ «երբեմնի Էմմիեանի հետ», սրբել սեւ շրջանը ու կուտայ մարզիկին այսօրուան կացութեան դրդապատճառները՝ երկրաշարժէն ետք հոգեկան տագնապը, Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը, Ղարաբաղի կնճիռը, Խորհրդային Միութեան պառակտումը: Անկախ Հայաստանը միջոցները չունի օգնելու իր մարզիկներուն, մարզարանները պարապ են: «Ինչ որ ունինք, կ'ըսէ Էմմիեան, անցեալն է, Խորհրդային Ազգային խումբին առեն, ամբողջական հոգատարութեան տակ էի: Կը պատրաստուէի Մոսկուա կամ Լենինկրատ: Հիմա, պէտք է առանձին գլխուդ ճարը տեսնես»: Թէեւ այդ դրութեան կարօտը չունի, կ'աւելցնէ Պրուլթէ, որ կ'արձագանգէ Էմմիեանի պատմածներուն. -- «Յունաստանէն գաղթողներու զաւակ, տեղափոխուեր ենք այստեղ 12 տարեկանիս, Լենինական: Երկար ատեն հաւաքուած պարգեւներէն ոչ մէկը ստացայ: Ամէն բան Մոսկուա կ'երթար, Գորպաչովի օրով է միայն որ սկսանք մեր բաժինը ստանալ»:

Այսօր, Էմմիեան, շնորհիւ Սարգսեան Հայրապետեանի որ ինք ներկայացուցած է Ալիս Բէլօյի, Ֆրանսա հաստատուած է: Սփիւռքը շատ օգնած է իրեն:

Եզրակացութեան խօսքը Էմմիեանինն է. -- «Գլխուս մէջ է: Հարկ է որ մաքէս կարենամ ջնջել անցեալը: Եթէ 8 մեթր յաջողիմ՝ Պերսի, վստահ եմ, կրկին պիտի քալէ: Ամէն պարագայի մէջ, սորվեցայ որ կեանքի մէջ, պէտք է միշտ պայքարիլ»:

«ՄԿՆԻԿ»ՆԵՐՈՒՆ ԱՐԵՒՈՏ «ԴՂԵԱԿ»Ը

Բաւական անհիւրընկալ մուտք մը կը բացուի ամէն անոնց դիմաց որոնք օր մը կը հրեն մետաղեայ ծանր դուռը Փարիզի ուսանողական ոստանի հայկական տան: Մռայլ գոյներով ու տասնամեակներ հեռուն մոռցուածի դիմագիծով դարպաս մը բոլորովին անգիտանալ կը թուի դրան միւս կողմի աշխարհը ուր շարժում, երիտասարդութիւն կայ, օրուան գրեթէ ամէն ժամուն: Ժամանակի մութին ի վար սահելու տպաւորութեան նման բան մը կ'ընկերանայ քայլերուդ, երբ կը սկսիս իջնել դէպի գետնայարկի «սրահ»ը տանող սանդուխէն: Ան ես կը վերջանայ անհրապոյր անկիւնի մը մէջ որուն ձախին կը գտնուի սրահը․ բաւական ընդարձակ տարածութիւն մը, կեդրոնական քառակուսիի մը չորս գագաթները բռնած քառանկիւն չորս սիւներու շուրջ: Արեւոտ օրուան մը ցերեկուան ժամերուն իսկ գետնայարկին նեղլիկ պատուհաններէն թափանցող լոյսը շատ անբաւարար է ու ելեկտրական մեծ ու փոքր բազմաթիւ լամբեր զետեղուած են ձեղունին զանազան տեղերը:

Սակայն, այդ լամբերուն շողերը չեն որ այդ տարածութիւնը լուսաւոր, շատ լուսաւոր անկիւնի մը կը վերածեն ամէն շաբաթ օր: Անին, Անահիտը, Արմինէն եւ միւսները, թղթապանակներով, գիրքերով, լուսապատճէնուած էջերով բեռնաւոր ծանր պայուսակներով հոն կը հասնին շաբաթական արձակուրդի առաջին կէսօրին ու պահեստարանէն հանելով սեղան, աթոռ, բազմոց, ծածկոց, ձեռակերտ գոյնզգոյն պաստառներ, նաեւ պնակ ու գաւաթ, Հայկական Ուսանողական Տան այդ գետնայարկը կը սարքեն «Դղեակ»ը ուր քիչ ետք պիտի խմբուին «Մկնիկ»ները: Ալ դուրսը, վերը մնացած են անհիւրընկալը, մռայլը, լքուածը:

«Դղեակ»ը այն համախմբումն է ուր իրար կը գտնեն շուրջ աւելի քան երկու տասնեակ մանուկներ 3 -- 11 տարեկան, իրենց տարեկիցներով ու նմաններով գոյացած ամբողջութեան մը մէջ սորվելու, խաղալու, երգելու, նուագելու, գծելու․ մէկ խօսքով՝ գտնելու այն միջավայրը որ այլուր, այլ պայմաններու մէջ, իրենց պիտի տար հայկական դպրոցը:

Ընդարձակ սրահը սպիտակ վարագոյրներով կը բաժնուի չորս -- հինգ «սենեակ»ներու որուն ամէն մէկուն մէջ մեծերէն մէկուն շուրջ կը բոլորուի խմբակ մը․ առաջինին մէջ ամէնէն փոքրերն են որոնք աչք ու ականջ կտրած, կարմիր գլխանոցով աղջնակին հետ անտառէն կ'անցնին․ անոնց դիմացը «Մկնիկ»ներու ուրիշ խումբ մը գունաւոր մատիտներով իրարու կը միացնէ առընչակից բառեր․ վարագոյրին միւս կողմը, լուրջ գլուխներ հակած են արեւելահայերէն ընագրի մը վրայ, իսկ անդին, արեւմտահայերէնի դասագիրքէ մը ընտրուած էջ մը կայ սեղանին վրայ: Յաջորդ պահուն մեծ ու փոքր պիտի բոլորուին Արմինէին դափին շուրջ, հերթով զարնելու համար մէջտեղի զոյգ թմբուկները ու երգելու: Յետոյ պիտի սկսի արտասանութեան ժամը: Հայերէնի սիրոյն, սակայն շատ յաճախ անոր ի վնաս յարուցուած մեր մեծ փոթորիկներէն հեռու փոքր, խաղաղ աւազան մըն է «Դղեակ»ը ուրուն «Մկնիկ»ները գտած են իրենց ամէնէն յարմար բարեխառնութիւնը: Հայախօս տունին, ընտանիքին շարունակութիւնն է ան կերպով մը, իրենց նման ուրիշ «Մկնիկ»ներով կազմուած: Այդ հայախօսութիւնը ոչ պարտադրուած բան է, ոչ ալ թուղթակային կրկնութիւններու վրայ հիմնուած ինքնախաբէութիւն։ Այլապէս, գրօսանքի, զուարճութեան պահերուն Կորինը Նարեկին հետ հայերէն պիտի չխօսէր, կամ Նարօտը զբօսանքէն վերադարձին, պարտէզէն քաղած ծաղիկները «Նարեկին համար է» ըսելով ցոյց պիտի չտար ամէնուս: Անկէ տուն վերադարձին, շաբաթ երեկոյ մը, ընտանիքին մէջ հայերէն չխօսողներուն տուգանք պիտի չպարտադրէր Վաչիկը:

«Դղեակ»ին այս բարեխառնութիւնը սիրոյ, համբերութեան հետ միաբանած մանկավարժական հմտութիւն մը ունի որպէս հիմ․ «Մկնիկ»ներուն թղթապանակներուն մէջ տեղ գտած ընթերցումի, խաղի, գծագրութեան, ստեղծագործական աշխատանքի ամէն մէկ թերթ ժամերով տեւած փնտռտուքի, բաղդատականի արդիւնք է․ պէտք է ձեռք անցընել Պոլիս, Պէյրութ, Ամերիկա, Գանատա եւայլն լոյս տեսած մանկական դասագիրքերն ու այլ հրատարակութիւնները, անոնցմէ ամէնէն յարմարը ընտրելու, երբեմն պատշաճեցնելու, հարկաւոր ձեւին վերածելու, ապա բազմացնելու, բաժնելու համար համապատասխան խմբակի մկնիկներուն:

Մարտ 5, Շաբաթ յետմիջօրէին նախընթրիքի սեղանին վրայ նշելէ ետք Տանիէլին եւ Անոյշին տարեդարձները, քանի մը վայրկեանի մէջ դատարկ պնակներ, գաւաթներ մնացին: «Մկնիկ»ները վազեցին պարտէզ: Անոնց մասին շարունակեցին պատմել պատերուն վրայ զետեղուած գիր ու գիծի զարմանալի իրագործումները որոնք կը կրէին Մարալին, Վահանին եւ միւսներուն ստորագրութիւնները:

Քառորդ ժամ ետք «Մկնիկ»ները վերադարձան, այս անգամ իրենց թղթապանակներէն հանելով պատմութեան էջերը, ծալապատիկ բոլորեցին Արմինէն: Մինչ անդին, Նարօտը, Սեւանան, Շուշիկը եւ իրենց խմբակը Պոչատ աղուէսի հէքեաթին մէջ խորասոյզ, շունչ ու ծպտուն բռնած, կը հետեւէին:

Նոյն ժամերուն վերի յարկը, ճիշդ «Դղեակ»ին վերեւ, վաղահաս գարնան մը արեւով ողողուած դահլիճին մէջ հայ մտքի թափօր մը նիստ կը գումարէր, ներկայի, ապագայի նաեւ անցեալի կարեւորագոյն հարցը վճռելու համար։ Պարբերաբար ջղագրգիռ, դէմքերը պղջումի ու ցասումի խառնուածքով արտայայտութեամբ, լուրջ -- լուրջ մարդիկ դուրս կ'ելլէին լուսաւոր այդ դահլիճէն:

Ու անկարելի էր չտարուիլ մտածելու թէ վարի կէս մութ սրահէն ու վերի լուրջ դահլիճէն ո՛ր մէկը աւելի առաջ արժանի էր արձանագրուելու հայկականին տետրակին մէջ․․․:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«Մոմս Տակաւ Կը Մարի»

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ
(1894 -- 1924)
(ՄԱՀՈՒԱՆ 70--ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Հայ արդի գրականութեան հմուտ մասնագէտ՝ Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան գրած է․ «Զարիֆեան վերջինն է Դուրեան -- Մեծարենց -- Տէրեան զմայլելի գիծին»:

Զոյս դէմքեր՝ սակայն մէկ ճակատագիր․ մին աղերսեց՝ «Սիրել կ'ուզեմ դեռ ապրիլ ու ապրիլ», միւսը հառաչեց՝ «Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կը մաշի», երրորդը շշնջաց՝ «Ինձ թւում է, երբ կարմիր վերջալոյսն է մարում»:

Երգեցին մէկ մէկ կեանքն իր հազարումէկ գոյներով, բայց տառապեցան նոյն սիրոյ ցաւով:

Եւ այդ գիծը կանգ առաւ հո՛ն գերեզմանատան ճամբուն վրայ, ուր եօթանասուն տարիներէ ի վեր ձայն մը տակաւին կը հեղնէ․

«Ցաւիս խորքէն, տե՛ս ճակատագիր,
Անսահման ծիծաղ մ'ունիմ քեզի դէմ․
Գիտցի՛ր որ նորէն քեզ
կ'արհամարհեմ»:

Մ․ Զարիֆեանն է այդ որ թէեւ ըմբոստ նկարագրով ու մարմնով յաղթանդամ, ունէր սիրտ մը ականձուն նման բոլոր սրտերուն՝ որոնք շինուած են սիրելու համար:

Դեռ պատանի իր անփորձ շրթունքներուն վրայ պիտի զգայ «համբոյրը մահուան», որուն իրականութեան առջեւ իր ժպիտները պիտի փոթորկին ու վերածուին արցունքներու․ այդքա՜ն սիրելի հովտո վիչերները պիտի դառնան գերեզմանի քարեր՝ խլելով «խենթ արեւը իմ պատանի օրերուս»:

Այնուհետեւ, ամէն մէկ տող որ պիտի ըխի բանաստեղծին գրիչէն՝ պիտի դառնայ խակական լուսանկարը իր հոգեկան վրդովումներուն ու ընդվզումներուն:

Ինչպէս՝

«Ագռաւ մը ծեր կը մսի»․
«Ալ կը ծաղրեմ այս կեանքին
սրբութիւնները դըժխեմ»,

եւ կամ՝

«Հոգիս մերկ է քան անտառ մը
հրդեհուած»

եւ՝

«Սէրը հիւանդ կարապ մըն է»:

Նախանձով պիտի նայի եղեւիններուն որոնք իր սենեակին մօտ «խենթ, յուսահատ սիրահարներու պէս իրարու կը փաթթուին» ու Զարիֆեան պիտի հեծէ տրտմօրէն՝ «Հոգիս դատարկ է նորէն»։

Ինք՝ որուն համար «անմեկնելի երանութիւն» մըն է երթալ «մայրամուտի սա՛ աստղերը համբուրելու եւ աղօթել․․․», ամէնուրեք «մռայլ մահներ» պիտի տեսնէ ու պիտի զգայ թէ չիթ առ չիթ՝

«Մահն է որ կեանքիս վրայ
ցուրտ նուագով մը կ'իյնայ»:

Եւ այդ նուագը դաշնակի երգն է որ փոթորկոտ ծովու ալիքներուն հետ կը հասնի իրեն․ «Հեռո՛ւն, Շոփէն կը նուագէ»:

Հոս այլեւս ցաւը կ'արտայայտուի իր ընդհանրական տարողութեան մէջ․ ան կը դառնայ մերթ մահերգ ու մերթ՝ աղօթք խունկի բոյրով պարուրուած:

Հէգ մօրը կողքին «որ իր մեռած տղուն հոգին կը փնտռէ», բանաստեղծը կը զետեղէ պատկերը ծաղկած նշենիին․ ուժեղ հակադրութիւն՝ ուր կ'արտացոլայ խորհուրդը Յարութեան:

Մարդկային ցաւը վսեմացած է արդէն․ չէ՞ որ

«Հեռուն Շոփէն կը նուագէ»:

Ու Զարիֆեան իր կարգին կը դառնայ խակական Շոփէնը հայ բանաստեղծութեան:

Այնուհետեւ, պիտի փորձէ մերժենալ ու հաշտուիլ Աստուծոյ գաղափարին հետ․ ծունկի եկած պիտի երգէ «Ի՞նչ գանձեր ունիս, Տէ՛ր»․ սակայն երբեմն ալ ցաւի սաստկութեան տակ խելագարած՝ Դուրեանի նման պիտի ըմբոստանայ Աստուծոյ բարեգութ խնամակալութեան դէմ, ու պիտի պոռթկայ՝ իրեն նման հաւատաւոր քրիստոնեայի մը համար աններելի սոյն տողերը,

«․․․Աստուած անոնց ցաւին կը տեղայ
Արհամարհանքն իր անծիր»։

Հիւծախտը չխնայեց զինք ու գարնան գեղեցիկ օր մը աչքերը փակեց՝ ձգելով իր երգերու խորանը իբրեւ կտակ հայ գրականութեան, ուր իր հոգին կը շարունակէ արտասուել՝

«Մոմս տակաւ կը մարի»:

Վ․ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Ամերիկահայ նամականի

ԳԻՆԵՋՕՆ ԱՐԱ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ «ԳԷԹ» ՀԱՏՈՐԻՆ

Հինգշաբթի, Փետրուար 24-ի երեկոյեան, Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանաստեղծ Արա Գազանճեանի «Գէթ» հատորին գինեձօնի հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի Լոս -- Անճըլըսի մասնաճիւղի «Յովհ․ Շիրազ» գրական խմբակին: Ներկայ էր ընտրանի հասարակութիւն մը, ուր աչքի կը զարնէր երիտասարդներու ստուար թիւը, ինչ որ ուրախալի եւ գնահատելի երեւոյթ մըն էր գաղութիս մշակութային կեանքին մէջ:

Համազգայինի վարչութեան ատենապետը՝ Յակոբ Օվայեան, որ ձեռնհասօրէն կը վարէր օրուան յայտագիրը, բացումը կատարելով նախ անդրադարձաւ «Յովհ․ Շիրազ» գրական խմբակի գործունէութեան եւ ապա տուաւ Արա Գազանճեանի կենսագրական համառօտ գիծերը: Ծնած 1967-ին Այնճար, Ա․ Գազանճեան իր նախակրթութիւնը ստացած է «Յառաջ» ազգային վարժարանը, ապա՝ «Գ. Կիւլպէնկեան» երկրորդական վարժարանը: Մանուկ տարիքէն եղած է Հ.Մ.Ը.Մ.ական եւ մինչեւ հիմա մաս կը կազմէ այդ կազմակերպութեան: 1985-ին մեկնելով Վենետիկ, հետեւած է հայագիտական դասընթացքներու: Հոն է, որ առաջին անգամ հանդիպած է բանաստեղծ իր հօրեղբօր՝ Զուլալ Գազանճեանին, որուն գրականութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործած է իր վրայ: Տարի մը ետք՝ դարձեալ Վենետիկի մէջ, համալսարանի հայագիտական դասընթացքներուն հետեւելէ ետք անցնելով Փարիզ, մօտէն ծանօթացած է Գրիգոր Պըլտեանին եւ Մարկ Նշանեանին, որոնց հետ հանդիպումներն ու շփումները մեծ ազդեցութիւն գործած են իր երեւակայութեան զարգացման վրայ:

1990 Յունուարին Արա Գազանճեան կը հաստատուի Լոս -- Անճըլըս եւ կը հետեւի Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի հայագիտական ճիւղին։ Մաս կը կազմէ «Ասպարէզ» օրաթերթի խմբագրութեան եւ կ'աշխատակցի «Սփիւռքի Ձայն» ռատիօժամին: Արա Գազանճեանի արձակ թէ չափածոյ գործերը հրատարակուած են Փարիզի «Յառաջ», Գանատայի «Հորիզոն» եւ Լոս -- Անճըլըսի «Ասպարէզ» թերթերուն, ինչպէս նաեւ Փարիզի «Կայք» տարեգրքին մէջ:

Յայտագրի գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկաւ հայաստանցի ծանօթ արուեստագէտ Աղասի Սաֆարեան, որ բանաստեղծէն երկու կտոր արտասանելէ ետք, կարդաց այս առթիւ Արա Գազանճեանին ձօնուած իր բանաստեղծութիւնը: Քամանչահար Սերգէյ Գէորգեան մեկնաբանեց Սայաթ Նովայէն քանի մը մեղեդիներ, խորունկ տպաւորութիւն ձգելով ներկաներուն վրայ:

Բեմ հրաւիրուեցաւ գրական քննադատ Անահիտ Արամունի Քէշիշեան, որ համառօտօրէն եւ լուրջ քննարկումով մը ներկայացուց երիտասարդ բանաստեղծ Արա Գազանճեանի «Գէթ» հատորը: Բանախօսը կանգ առնելով Արա Գազանճեանի լաւագոյն բանաստեղծութիւններուն վրայ, տուաւ անոնց արժանիքները եւ շեշտեց ի մէջ այլոց․ «Արա Գազանճեանը գրում է ամբողջական նուիրումով ու լի բանաստեղծականութեամբ: Նա իր հետ Լոս - -Անճելըս է բերել Պէյրութում, Փարիզում ու Վենետիկում կրած իր բանաստեղծական ներշնչանքը եւ այն պահպանում է ամենայն զուրգուրանքով: Ամերիկեան այս բռնացող կենցաղի դէմ նա իրեն պատսպարել է իր հետ բերած այդ սքանչելի զէնքով եւ ապրում է իւրօրինակ մի կեանք: ․․․ Բանաստեղծութիւնների այս հաւաքածոն իր մէջ պարփակում է յոյզերով, յոյսերով, յուսախաբութիւններով ու խանդավառութիւններով ապրող մի կեանք: Այն, հարազատ վայրերից հեռացած, արեւմտեան ու արեւելեան աշխարհներում իր երազը իր սէրը փնտռող հոգու վիպային արտացոլումն է: Ինչպէս կորցրած սէրն ու երազը փնտռող որեւէ անհատ, Արան էլ հոգեպէս տառապալի կեանք է ապրում: ․․․ Արա Գազանճեանի բանաստեղծութիւնները միս ու արիւնից ստեղծուած մի--մի կտորներ են: Ինչ խօսք որ երբեմն արտայայտման ձեւերի թուլութիւնները, տեղ -- տեղ ածականների անպատեհ կուտակումները եւ երբեմն էլ նպատակայարմարութեան բացակայութիւնը մի ինչ -- որ տեղ աղօտ ստուեր են նետում նրա գրչի վրայ: Դրանք հիմնականում ոճական թերմշակուածութեան արդիւնք են: Դրանց մշակելու լաւագոյն միջոցը լայնախոհ ու խիստ առատ ընթերցումներն են՝ հայ եւ միջազգային գրականութեան: Երանի Գազանճեանի պէս ճշմարիտ ու արդար բանաստեղծը թէկուզ չնչին չափով թօթափել կարողանար առօրեայ իր բազում անարդար հոգսերն ու զանազան պարտականութիւնները եւ հնարաւորութիւն ունենար մի քիչ աւելի ծառայելու իր՝ իսկական, բանաստեղծի կոչումին: Դրանով նա աւելի ճշմարտացիօրէն ծառայած կը լինէր նաեւ մեր դպրութեան ու մշակոյթին»: Բանախօսին լուրջ ու խորազնին քննարկումը արժանացաւ ներկաներու բուռն գնահատանքին:

Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ բանաստեղծ Վահրամ Հաճեան՝ ի մէջ այլոց նշելով․ -- «Կարդալով Արայի «Գէթ» հատորը, նկատեցի որ այս երազուն աչքերով տղայի մէջ կայ բանաստեղծը»:

Խօսք առնելով Արա Գազանճեան շնորհակալութիւն յայտնեց իր ծնողքին, գինեձօնը կազմակերպողներուն եւ յայտագրին մասնակցողներուն, գիրքը ձեւաւորող Վահէ Պէրպէրեանին եւ յառաջաբանի հեղինակ՝ Մինաս Թէօլէօլեանին, իր ուսուցչին՝ Հրանդ Աճէմեանին, եւ բժշկուհի Ատրինէ Լէփէճեան -- Աճէմեանին,

ԻՍԻԻ ԿՈՒԹ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

Մարտ 6, Կիրակի օր բերնէ բերան լեցուած էր Իսիի Համագումարներու պալատին 900 հոգինոց մեծ սրահը ուր տեղի պիտի ունենար ցերեկոյթ մը, ի նպաստ Հիմնադրամին: Ներկայ էին Իսիի, Գլամառի քաղաքապետները՝ ՊՊ. Անդրէ Սանթինի, Ժ. Փ. Ֆուշէ, Հայաստանի գործավար Վահան Տէր -- Ղեւոնդեան, կրօնական դէմքեր, եւայլն:

Ժամը 15.15-ին Տիկին Ռ. Տէրվիշեանի բարի գալուստի խօսքով բացուեցաւ հանդիսութիւնը. ան յատկապէս շեշտեց թէ օրուան ձեռնարկուած էր Իսիի, Գլամառի, Մըտոնի եկեղեցական ու աշխարհական անխտիր հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն կողմէ: Ապա պատմելի Ժ. Լեւոնեան իր ֆրանսերէն խօսքով ամփոփեց 1988-էն ասդին Հայաստանի կրած տառապանքները, տեղին ձեռնարկ մը նկատեց Հիմնադրամը որպէս Հայաստանին օժանդակելու գործին լաւագոյն միջոց ու դիմեց անխտիր բոլորին առատաձեռն մասնակցութեան:

Իրեն յաջորդեց Միւռոն Վրդ. Գըվըրքեան որ նոյնպէս ծանրացաւ օժանդակութեան անհրաժեշտութեան վրայ, ու շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին, հայկական դատին բերած իր նեցուկին համար:

Օրուան գեղարուեստական բաժինին առաջին մասին մէջ բեմ բարձրացաւ 40 հոգինոց «Տարօն» երգչախումբը որ Ստեփան Եօրկանճեանի ղեկավարութեամբ ու հայկական երգերու յայտագրով մը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց. մեներգեցին տիկիններ Եօրկանճեան, Իշխանեան եւ ՊՊ. Ստեփան Պըյըքըը, Կարպիս Բուլուր:

Յաջորդեցին երկու քաղաքապետներուն ուղերձները, որոնք շեշտեցին միասնականութեան կարեւորութիւնը եւ յանձնիս իրենց, զօրակիցներ ունենալու պարագան: Ա. Սանթինի ըսաւ ի մէջ այլոց. «ամբողջ ձեր պատմութիւնը պայքարներու շարան մըն է. այսօր պէտք է ընդառաջել տնտեսական այս մարտահրաւէրին, յետոյ կարգը պիտի գայ քաղաքականին, այնքան ատեն որ Թուրքիա կը մերժէ ճանչնալ ցեղասպանութիւնը, ինչ որ արգելք է Եւրոպական Հասարակապետութեան իր մասնակցութեան»:

Երգչուհի Էվլին Ալթունեանի հայկական երգի բաժինէն ետք խօսք առաւ Հիմնադրամին Ֆրանսայի կայմին նախագահը Պետրոս Թերզեան: Ան գոհունակութեամբ ողջունելով միասնական համախմբումը, ըսաւ թէ Հայաստանի նոր անկախութիւնը առաջինէն ունի կարեւոր տարբերութիւն մը որ հինգերորդ սահմանն է անոր, այսինքն՝ Սփիւռքը: Անոր միասնութիւնը կը զօրէ յաղթելու ամէն դժուարութեան: Ապա խօսեցաւ ուժանիւթի կենսական կարեւորութեան մասին, որուն համար անհրաժեշտ էր ծրագրուած կամուրջը: Ան պիտի ըլլար երկրին անկախութեան բուն երաշխիքը: Մինչ կը խօսէր Պ. Թերզեան հսկայ պաստառի մը վրայ լուսապատկերներով ցոյց տրուեցան կամուրջին կառուցումին վայրը, եւլն.:

Ընդմիջումէ մը ետք ան պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն, միշտ շեշտելով անհրաժեշտը ճիշդ ժամանակին ընելու հրամայականը: Ապա Նաւասարդ պարախումբին հայկական պարերով ժամը 18.30-ին վերջ գտաւ ցերեկոյթը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

որ ի յիշատակ իր հօր՝ Տրդատ Լէփէճեանի, յանձն առած էր գիրքին մեկենասութիւնը, եւ աւելցուց. «Գիրքս պատանեկան երազի մը ծնունդն է, այն երազին՝ որ յաճախ հալածուեցաւ լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմին հետեւանքով, ինչպէս նաեւ սփիւռքահայու ճակատագրիս թելադրութեամբ: Երկա՛ր գիշերներ թափառած եմ գիւղիս՝ Այնճարի, վենետիկի եւ այստեղի փողոցներուն մէջ, գտնելու համար «Գէթ»ին մէջ տեղադրուած կտորները, որոնք մէկը միւսին ետեւէն եկած են: Անոնք եկած են առանձնութենէն, եկած են Սփիւռքի յարուցած հոգերէն, եկած են կարօտախտէն, եկած են վայրը չգտած ու կորսուած. եւ վերջապէս այդ գրութիւնները եկած են սիրած աղջկաս՝ Լարայի պատճառած յոյզերուն եւ ուրախութիւններուն մէջէն»:

Ֆինեճօնի արարողութեան աւարտին, Իսկօ Լէփէճեան, գնահատելով երիտասարդ բանաստեղծը, 20 գիրք գնելով նուիրեց զանոնք հայկական վարժարաններու գրադարաններուն:

Երեկոյթը վերջ գտաւ ճոխ հիւրասիրութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ
Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի
հայ պատրիարքութեան
Յուլիս -- Օգոստոս -- Սեպտեմբեր 1993
Երուսաղէմ

ՊԱԼԹԵԱՆ ԾՈՎԱՓԻՆ ՋՂՋՈՒՄԸ

Համայնավարական երջանիկ օրերուն Պալթեան ափերուն ամէնէն հմայիչ գօտին էր Լատվիոյ Եուրմալա քաղաքը: Անցեալին Խրուշչով, Քոսիկին, յետոյ նաեւ Ելցին հիացած են անոր լողափներուն եւ տաչաներուն: Սակայն Խորհրդային Միութեան քայքայումը ամէն բան գլխիվայր շրջեց: Երկու տարուան մէջ Եուրմալայի այցելուներուն թիւը 220 հազարէն իջաւ 25 հազարի:

Այս երեւոյթին գլխաւոր պատճառներէն են Ռուսերէ պահանջուած վճարովի վիզաները, Պալթեան ծովուն ապականութեան մասին ահազանգ հնչեցնող հրատարակութիւնները եւ ամէնէն կարեւորը՝ գիներու տարապայման յաւելումը: Առանց Եւրոպայի արեւմտեան ափերու հանգըստաւէտ պայմանները ընծայելու, Եուրմալա կը պահանջէ որ զբօսաշրջիկները վճարումները ընեն արժէքաւոր տարադրամով: Արդիւնքը եղած է պանդոկներու կէսին փակումը, իսկ մնացեալներուն համար սնանկութեան սպառնալիքը: Անկախութենէն ետք, Լատվիա վստահ էր թէ կրնայ հրաժարիլ ռուս զբօսաշրջիկներէ, զանոնք Արեւմուտքցիներով փոխանակելու պայմանով:

Երկիրը Խորհրդային Միութեան կցուելէ (1940) առաջ, Ռիկայի մօտ այս ծովափը մեծ հմայք ունէր Գերմանացիներու եւ սկանտինաւ երկիրներու բարեկեցիկ բնակիչներուն համար: Սակայն խորհրդային շրջանին անջնջելի փոփոխութիւններ կատարուեցան. այսօր ծովեզերքը պեթոնէ կառոյցներու տիրապետութեան տակ է: Ասոր վրայ կ՚աւելնայ յարմարութիւններու բացակայութիւնը: Առաջնակարգ շատ մը պանդոկներու մէջ հոսուն ջուր չի գտնուիր. կայ մաֆիային մշտական ներկայութիւնը եւ տեղացիներուն օտար լեզուներու անգիտութիւնը, բացի ռուսերէնէ: Անդրադառնալով իրենց սխալին, զբօսաշրջութեան պատասխանատուները այսօր կրկին կը ջանան հմայել Ռուսերը: Անոնք ճնշում կը բանեցնեն լատվիական կառավարութեան վրայ որ վճարովի վիզաներու պարտաւորութիւնը վերցուի: Իսկ տեղւոյն պատասխանատուներէն մէկը կ՚ըսէ. «կարելի չէ մեծ թիւով Լատվիացիներու հանդիպիլ որ նոյն բաները ըսեն, սակայն հոս գոհ ենք Ռուսերու վերադարձը տեսնելով: Կը կարծենք որ պիտի վերադառնան: Եուրմալա թերեւս շատ ծանօթ վայր մը չէ արեւմտեաններուն համար, բայց արեւելքի ամբողջ բնակչութիւնը կ՚երազէ իր նեանքին մէջ գոնէ անգամ մը գալ հոս հանգստանալու»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-32-

ԱՆԿԱՊ ՕՐԱԳԻՐ

Նոր օրէնք ունին արդի օրերը. --
հլու -- հպատակ մնացողները
կը գրաւեն միշտ բարձր դիրքերը:

Ձայն բարձրացնողի կարիքը չունինք,
այլ միայն մունջի ձայնին պէտք ունինք:

Կարեւորը այն չէ, թէ ի՞նչ կ՚ըսես,
այլ այն՝ թէ ո՞վ ես, որո՞ւ ինչն ես:

Ամէնէն յատկատես անհաւատը
նախկին կոյր հաւատացեալն է:

Մարդ արարածը նման է ջուրի,
որ իր ունեցած հունէն կը հոսի:
Կանգ առնելուն պէս՝ ան կը լճանայ
ու կ՚ապականի:
Երբ հունէն ելլէ՝ նախ կը ճապաղի,
ապա կը ցամքի:

Ոտքերն ալ ունին դասակարգային
բաժանում ներքին:
Ամէնէն յարգին
այն ոտքն է որ ինքզինք կը յանձնէ
ոտք լիզողներու ջերմ գուրգուրանքին:

Համրերու թագաւորութեան մէջ
թոթովները Կիկերոն կը կոչեն
որպէսզի անոնց ալ լեզուն կտրեն:

«Ծնդապահութիւնը թագաւորներու
քաղաքավարութիւնն է», -- կ՚ըսեն:
Մեր ձեռնարկներու հանդիսականները
եւ կազմակերպիչները թագաւորներ չեն:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐ

Օրը իրիկուն ըլլալու վրայ էր եւ Նախարարներու Խորհուրդը չէր վերջացած դեռ: Կ՚ենթադրուէր թէ տակաւին շատ երկար պիտի տեւէր նիստը, նկատի ունենալով երկրին ծանրակշիռ կացութիւնը: Քոյրս սիրով ընդունեց ինծի ընկերացող երիտասարդը եւ յանձնարարեց հետեւեալ առաւօտուն կանուխ կրկին գալ իրենց տունը եւ իմանալ Խորհուրդին որոշումը:

Սրտմաշուք ժամեր էին ատոնք: Անընդհատ կուգային, կ՚երթային քրոջս տունը, լուր կ՚ուզէին: Նախարարներու Խորհուրդը կը շարունակէր. արդէն կէս գիշերին մօտ էր: Անդադար կը հեռախօսէին: Հեռախօսին գլուխը նստած էր Սէյֆէտտին պէյ (վերջէն Պրուսէլի դեսպան): Երկու - երեք անգամ վրայէ վրայ խօսեցան, պնդումներով. Սէյֆէտտին պէյ, յօնքերը պռստած, սրտնեղած, ընկալուչը վար դրաւ:

-- Ի՞նչ կայ, հարցուցինք անձկութեամբ:

Ներքին Գործոց Նախարարին կողմէն կը հարցնէին թէ արդեօք նախարարին Զամըլըճայի այգիէն մը նուէր եկած մեծ կողովով խաղողը սխալմամբ Նորատունկեանին տո՞ւնը եկած էր: Երեք անգամ այս հարցումը ըրած էին, եւ Սէյֆէտտին պէյ, որ ճշմարիտ հայրենասէր մըն էր, չէր կրնար զայրոյթը զսպել: Խաղողի կողովի փնտռո՜ւք ստիպողաբար, երբ երկիրը ճգնաժամային կացութեան մէջ էր, բանակը դեռ անպատրաստ եւ պատերազմի հռչակո՛ւմ:

Կէս գիշերը անցած եկաւ Նորատունկեան: Արդարեւ պատերազմ հռչակուած էր եւ քրիստոնեաներէն պէտք պիտի առնուէր: Հետեւեալ առաւօտը շատ կանուխ եկան մեր տղաքը, իւրաքանչիւրը ծոցը դրած փրկագինը:

Խայտանքով մեկնումէն յետոյ այդ երիտասարդներուն, ես երկարօրէն խորհեցայ այն միւս տղոց վրայ՝ որոնք պիտի չկարողանային փրկագինը հայթայթել:

Թուրք ժողովուրդին մէջ անձկութիւն մը ծայր տուած էր, թէեւ պատերազմը ինք պահանջած: Բողոքներ կային թէ կառավարութեան մէջ անհամակցողութիւնները հետզհետէ կ՚ընդլայնէին:

Ասոր մէկ ապացոյցն ալ սա էր որ քեռայրս՝ դժգոհ իրաց կացութենէն՝ շարունակ Նախարարութենէ հրաժարելու խօսք կ՚ընէր, հակառակ բարեկամներու խնդրանքներուն: Ու վերջապէս այդ մտադրութիւնը ի գործ դրաւ եւ իրիկուն մը եկաւ տուն, ուր կը գտնուէի այն պահուն. մեծ շունչ մը առածի պէս ծանոյց թէ՝ իր որոշումը գործադրած էր:

Սակայն, հետեւեալ առաւօտուն երբ ճաշասրահ կ՚իջնէինք քրոջս հետ, տնական հագուստով, սանդուխին վրայ քոյրս յանկարծ քաշեց թեւէս ու դարձանք դէպի ետ. վարի սանդուխէն վեր կը բարձրանար, փառաւոր ձերմակ մօրուքով ծերունի մը, պատկառելի կերպարանքով. քոյրս դող ելած էր, ես բան մը չէի հասկնար.

-- Մեծ Եպարքոսն է, ըսաւ, Քեամիլ փաշան:

Եկած էր համոզելու Նորատունկեանը որ հրաժարականը ետ առնէ, խոստանալով անոր՝ հարթել անհամաձայնութիւնները: Ու միասին մեկնեցան:

Պահ մը մտքերու հանդարտութիւն: Ամէն մարդ իր գործովը կը զբաղէր եւ յաղթական ելլելու ապահովութիւն մը կը տիրապետէր կարծես:

Երկար չտեւեց այդ. ռազմաճակատէն եկած լուրերը սրտապնդիչ ըլլալէ հեռու էին: Անըմբռնելի յաջողութիւններ կ՚ունենար թշնամի բանակը:

Պոլսոյ՝ մանաւանդ քրիստոնեայ բնակչութենէն վախկոտները կը սկսէին հեռանալ: Օր չէր անցներ որ ծանօթ մը չգար մեր տունը խորհուրդ հարցնելու թէ՝ պէ՞տք էր, խոհեմութի՞ւն էր թողուլ մայրաքաղաքը:

Զուարճալի էր այդ. խեղճ մարդիկը կ՚ենթադրէին թէ՝ որովհետեւ քեռայրս Արտաքին Գործոց Նախարար էր, ես պէտք էր քաջ գիտնայի պատահելիքը, մինչ նախարարը ինքն ալ չէր գիտեր:

Գատը - Գիւղի Հայերուն համար՝ մեր հոն անտարբեր մնալը, վստահ ըլլալու գրաւական մը կը նկատուէր:

Սակայն Թուրքերն ալ երկիւղէ զերծ չէին: Դրացիներ ունէի Թուրք զինուորական հանգստեան կոչուած սպայ մը եւ կինն ու զաւակները. օտարատեաց, զոռոզ կին մը որ հազիւ բարեւ կուտար մեզի, արհամարհոտ դէպի ինչ որ իսլամ չէ. եւ այդ կինը իրեն եւ ինծի ծանօթ տիկնոջ մը միջոցով հարցնել տուաւ ինծի թէ՝ երբ պուլկար բանակը Պոլիս մտնէ, պիտի ուզե՞մ զիրենք մեր տունը ընդունիլ եւ ապաստան տալ իրենց. իբրեւ քրիստոնեայի տուն, ապահով կը նկատէր մեր բնակարանը: Բաւական զարմացայ, բայց իսկոյն պատասխանեցի թէ կ՚ընդունինք: Ուրեմն գործը մինչեւ հո՞ն եկած էր:

Չեմ գիտեր թէ հակառակ պարագային Թուրք տիկինը պիտի ընդունէ՞ր զիս:

Ատեն մը եղաւ որ Հայերը կատարելապէս համոզուած էին թէ Պոլսոյ վրայ յառաջացող պուլկար բանակին հրամանատարն էր Անդրանիկ, եւ չէին ըմբռներ թէ ինչո՞ւ կարգ մը Հայեր մայրաքաղաքը ձգելով կը մեկնէին, քանի որ ազգակից մըն էր եկողը: Այսպէս իրարու ներհակ երկիւղներով տոգորուած, առ խարխափ, ապրեցանք օրեր, շաբաթներ, ամիսներ:

Մօտաւորապէս տարի մը տեւեց այդ ձախորդ պատերազմը, որու միջոցին աշխարհի ամէնէն արտառոց լուրերը շրջեցան ժողովուրդին մէջ, առասպելներ՝ որոնք սակայն երբեք չէին հերքուեր պաշտօնական կեդրոններէն, եւ վերջապէս կնքուեցաւ հաշտութիւնը:

Տրթնէ չուրթ, գաղտագողի, Հայեր զմայլումի բացականչութիւններ ունէին դէպի Անդրանիկին հերոսութիւնները. արիութեան, անվեհերութեան, անձնուրացութեան խորհրդանշանն էր այդ անունը:

Շատ դժգոհ էր Թուրք ժողովուրդը. չէին գիտեր ի՞նչ բանի վերագրել այդ ջախջախիչ պարտութիւնը: Թուրքը ինքզինքը անյաղթելի նկատած էր եւ պատահածին մէջ դաւադրութիւն մը կ՚ենթադրէր: Ի՞նչ դաւադրութիւն:

Գաղտնի՛ք:

(Շար. 60)

(Շար. Ա. էջէն)

թամ կ'որակեն կառավարութեան պայմանը:

ՉԱՐԼԶ ԲՈՒԳՈՎՍԿԻ, ամերիկացի գրագէտը մեռաւ Գալիֆորնիայի մէկ հիւանդանոցը, 73 տարեկանին: «Սովորական խենթութեան հէքեաթներ»ու հեղինակը որ ազդեցութիւնը կը կրէր Քնութ Համսընի, Ճոն Ֆանթի, Հէմինկուէյի, բայց նաեւ Սելինի, հեղինակ է աւելի քան 40 հատորներու, արձակ թէ չափածոյ: Իր գործին կը տիրապետէին՝ ալքոլը, թմրեցուցիչը եւ սեռը: Իր մէկ «պայթուցիչ» երեւումը տեղի ունեցաւ քանի մը տարի առաջ (1978) Պերնար Փիվոյի Ափոսթրոֆ յայտագրէն, երբ երեք շիշ սպիտակ Սանսեռ պարպած է, անտեղի ձեռքի շարժումներ ունեցած կողքին նստած կնոջ հանդէպ, մէկ ուրիշ հիւրի խօսք պղտորութեան ենթարկուած էր եւ ի վերջոյ Փիվօ պարտաւորուած էր դուրս հանել: Ծնած էր 1920-ին, Գերմանիա:

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ հրաժարեցաւ Մարդկային Իրաւանց Ցանձնախումբէն, որովհետեւ ան կախում ունի նախարարապետէն: Անդամ էր որպէս նախագահ՝ «Ֆրանս - Ազատութիւններ» իր հիմնարկին: Նախագահին կինը, հրաժարականի իր նամակին մէջ կ'ամբաստանէ ինչ որ կ'անուանէ «կառավարութեան քաղաքական փիլիսոփայութիւնը» ու կը թուէ ազատութիւններու ամէնօրեայ նուազումը, ինչպէս ինքնութեան թուղթերու քննութիւն, օտարներու երթեւեկի սահմանափակում...:

ՏԻՐԱՆԱՒՈՐ ԱԼՊԷՐ ՏԸՔՈՒՐԹԸԷ պաշտօնապէս մուտք գործեց անմահներու կաճառը, Մարտ 10-ին գրաւելով փրոֆ. Ժան Համպուրժէրի աթոռը: Զինք ընդունեցաւ Մօրիս Շուման: Լեոնի Սրքեպիսկոպոսը յայտարարեց թէ ոչինչ ըրած էր նման պատիւի մը արժանանալու համար, նոյնիսկ կատակ կարծած էր, երբ այդ առընչութեամբ դիմում եղած էր իրեն ու ի վերջոյ տեղի տուած Լըփրէնս-Ռէնկէի եւ Մօրիս Տրիւոնի ճնշումներուն:

ԵԼՉԻՊԷՅԻ հաւանական ձերբակալութեան լուրերը ռումբի ազդեցութիւն գործած են Նախիջեւանի մէջ, երբ կառավարական ուժերը նախկին նախագահին բնակավայր Քէլէքի գիւղէն երկու քմ. հեռաւորութեան վրայ բանակած են: Էլչիպէյի կողմնակիցները բողոքի ցոյցերու դիմած ու սպառնացած են որ անոր ձերբակալութիւնը եղբայրասպան կռիւներու սկիզբ կ'ըլլայ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ փոխ - վարչապետը Նազարշոյեւ սպաննուած է Դուշամբէի իր բնակարանը, անծանօթներու կողմէ:

ՄԵԼԻՆԱ ՄԵՌՔՈՒՐԻԻ յուղարկաւորութիւնը մեծ շուքով կատարուեցաւ Հազարաւոր Յոյներու եւ օտար պետական անձնաւորութիւններու մասնակցութեամբ: Նախարարապետի մը սահմանուած շուքը տրուեցաւ: Ֆրանսան կը ներկայացնէին Մշակոյթի երկու (Նախկին եւ Ներկայ) Նախարարները, որոնց առաջինը շուքի մէջ թողուց երկրորդը, ինչպէս կ'ըլլայ տարի մըն է (արդէն շատ դժուար ալ չէ)...:

Gala d'Arts Martiaux

organisé par

France - Karabagh

Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH

8 DISCIPLINES :

- **JUDO—**
 Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
 Champion Olympique
 Champion du Monde
 Pierre BLANC 5e DAN
- **KARATE—**
 Jacques TAPOL 5e DAN
 Champion du Monde
 Champion d'Europe
- **KENDO—**
 Alain DEGUITRE 5e DAN
 Champion d'Europe
 Alain HAGOPIAN 5e DAN
 Champion de France
- **KUNG FU— NUNCHAKU—**
 Christophe TOPALIAN
 «Armenian Black Belt Association» de France
- **AIKIDO—**
 Pierre MATTHIEU 4e DAN
 avec la sélection régionale F.F.A.A.A.
- **JUI JITSU—**
 Alain ADEN 3e DAN
 Responsable Rhône-Alpes
- **KARATE DO SHOTOKAI—**
 Bernard GALLICE 3e DAN
 avec la sélection régionale de Shotokai France.
 Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.

Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. -- Մաննիկ Պետրոսեանի մահուան առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տէր -- Գալուստեանէ 250, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պօյաճեանէ 250 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Արամ Աւետիսեանի մահուան 19-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դպրոցասէրի Ամանորեան հանդիսութեան ընթացքին Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ի նպաստ հանգանակութիւն կատարուած է եւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Տէր եւ Տիկին Խրոյեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Աւետիսեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նարեկ Տուրեան, Տէր եւ Տիկին Արման Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Զամպաքճեան, Տէր եւ Տիկին Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Քէօսէեան, Պր. Սիմոն Բամպուկեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եայլա 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քըլըճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրաչեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փափազեան 100 տոլար, Տիկին Ժ. Մանուեան 200 Ֆր.:

Անանուն նուիրատուներ 100 տոլար եւ 300 Ֆր.:

Սոյն գումարները Դպրոցասէրի կողմէ փոխանցուած են «Espoir pour l'Arménie»-ին:

La Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
et
Le Centre Culturel
Sahak - Mesrop
présentent

PEINTRES ARMENIENS
DES
XIXe ET XXe SIECLES

CONFERENCE
(projection de diapositives)
par
CHAHEN KHATCHATRIAN
Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie;
Auteur du livre : "PEINTRES ARMENIENS DES XIXe ET . XXe SIECLES"
Jeudi 17 Mars à 20h30
Salle Ardzrouni Tcherpachian
339, avenue du Prado, Marseille 8e

SABERTOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

SERVICE PLUS
LA SOLUTION CONFORT ET DES PRIX COMPETITIFS POUR TOUTES AUTRES DESTINATIONS
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES

ARMENIE 1988—1994

«Les images défilent»

RETROSPECTIVE ET PERSPECTIVES
Film réalisé par Coopération Arménie

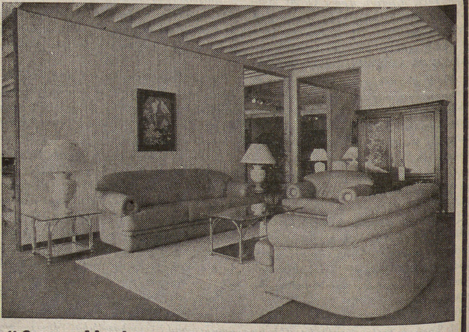
Le Mardi 15 Mars
au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille 75014 Paris

SOIREE COOPERATION ARMENIE

19h30 Accueil. Rencontre avec les parrains
Nouveaux parrainages
20h30 Film.
22h00 Repas. Sur réservation — 180 F.
Tél. Frédéric Nichanian : 42 - 08 - 86 - 68.

Coopération Arménie — 50, rue Etienne Marcel 75002 Paris Tél. : 42-36-06-79

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 15
MARDI
15 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.283 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.283

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՖՐԱՆՔՕ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 17-ին, Հայաստանի Հանրապետութեան Փարիզի գործավարը՝ Վ. Տէր-Ղեւոնդեան հրաւէր մը ուղղած էր Ֆրանսայի քաղաքական անձնաւորութիւններու, գաղութի կազմակերպութիւններու, միութիւններու, մամուլի եւ կարգ մը անձնաւորութեանց, ֆրանքօ-հայկական դաշնագրին ստորագրութեան առաջին տարեդարձին առթիւ: Ընդունելութիւնը տեղի կ'ունենար Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ:

Բացումը կատարելով, Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, ողջունեց ներկաները ֆրանսերէն շեշտելով թէ ֆրանքօ-հայկական դաշնագիրը որ ստորագրուած էր ճիշդ տարի մը առաջ, նախագահներ՝ Ֆ. Միթերանի եւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ, յանգումն էր երկու երկիրներու յարաբերութեանց որոնք զարգացած էին տարիներու երկայնքին եւ այս առթիւ կը կարդար ֆրանսերէն ուղերձը, զոր ղրկած էր նախագահ Տէր-Պետրոսեան:

Այդ ուղերձին մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը կը յիշէր Ֆրանսայի եւ Հայաստանի բարեկամութեան դարաւոր պատմութիւնը որ ամրապնդուած էր «Ֆրանսայի Հանրապետութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միջեւ բարեկամութեան եւ գործակցութեան» դաշնագրով: Այս դաշնագիրը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ նորանկախ Հայաստանի համար եւ այդ կարեւորութիւնը աւելի մեծ կը դառնայ քանի առաջինն է զոր Հայաստան ստորագրած է նախկին Խորհրդային Միութենէն դուրս Պետութեան մը հետ: Նախագահը իր խոր երախտագիտութիւնը կը յայտնէր ֆրանսական կառավարութեան անոր բերած թանկագին օժանդակութեան համար քաղաքական, տնտեսական, հողագործական եւ դրամատնային մարզերու մէջ: Լ. Տէր-Պետրոսեան յատկապէս կը շեշտէր Ֆրանսայի շինարար դերը Լ. Ղարաբաղի կնճիռին խաղաղ լուծումի գործընթացին մէջ, ինչպէս նաեւ իր գնահատելի դերը միջազգային կազմակերպութեանց ծոցը: Ֆրանսա-Հայաստան խորհրդարանական խումբի մը գոյութիւնը Ֆրանսա եւ իր համապատասխան խումբը Հայաստան կ'օժանդակեն երկու երկիրներու գործակցութեան: Նախագահը կը յիշէր թէ Հայաստան ուժանիւթի ծանր տագնապ մը կ'ապրի եւ կարիքն ունի միջազգային նեցուկի մը, մանաւանդ այդ ճիւղին մէջ եւ յոյս կը յայտնէր որ Ֆրանսայի հետ գործակցութիւնը այդ մարզին մէջ, կը վերածուէր գործնական գործակցութեան մը: Հայաստան վստահ է, կ'աւելցնէր նախագահ Տէր-Պետրոսեան որ դաշնագրին վաւերացումը (*) Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ ամուր յենարան մը կը դառնայ աւելի սերտ գործակցութեան մը համար Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ: Ֆրանսան միայն բարեկամ երկիր մը չէ Հայաստանի համար, այլեւ ժողովրդավարութեան, ազատութեան եւ մարդկային իրաւանց խորհրդանշան մը: Լ. Տէր-Պետրոսեան իր ուղերձը կը վերջացնէր յայտնելով թէ Հայաստան միշտ հաւատարիմ պիտի մնայ ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն եւ պիտի շարունակէ իր ճիգերը իրաւունքի Պետութեան մը եւ շուկայի տնտեսութեան մը հաստատման համար:

Ալֆորվիլի երեսփոխան-քաղաքապետը՝ Ռընէ Ռուքէ շատ կարճ ելոյթով մը իր ուրախութիւնը կ'արտայայտէր այս տարեդարձին առթիւ: Կ'ոգեկոչէր Հայաստանի կեանքի դժուարութիւնները, կը գտնէր որ Սփիւռքի զօրակոչը ալ աւելի պէտք է ըլլայ եւ չէր ծածկեր որ քաղաքներու զուգորդութեան գործը խոչընդոտներու կը բախի, թէ պատուիրակութիւնները անգամ մը եւս Երեւանի օդակայանը մնացած են: Իրեն կը յաջորդէր Գլամարի երեսփոխան-քաղաքապետը՝ Ժ. Փ. Ֆուռէ որ իր ուրախութեան կը միացնէր գնահատանքը իր շրջանի հայ համայնքին նկատմամբ որ կենսունակ գաղութ մըն էր, ինչպէս փաստը տուած էր նաեւ նախորդ Կիրակի օրուան փայլուն հաւաքոյթը, Իսկ, Հայաստան հիմնադրամին առթիւ: Կ'աւելցնէր որ Սանթինիի հետ, Ֆրանսա-Հայաստան խումբին մէջ, երեք հեռանկարներ ունին. — Ա) Ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ: Բ) Դաշնագրին վաւերացումը: Գ) Աչալրջութիւնը, քանի Թուրքիա միշտ հետամուտ էր մաս կազմելու Եւրոպական Համարակապետութեան: Վիթրիի քաղաքապետը՝ Մերսիէքա կը յիշէր հանդիպումը, վերջերս, Խորհրդարանի նախագահ Բ. Արարքցեանի հետ, անհրաժեշտութիւնը բանակցուած լուծումի մը Ղարաբաղի համար, դաշնագրին վաւերացումի ստիպողութիւնը ու կ'ոգեկոչէր նաեւ, ֆրանքօ-հայկական յարաբերութեանց շրջագծին մէջ Մ. Մանուշեանը: Ժորժ Սառ կը յայտարարէր թէ պարտականութիւնը նկատած էր ներկայ ըլլալ: Կը շեշտէր թէ դաշնագիրը պէտք է վաւերացուի, ու կ'աւելցնէր իր հիացումը Հայոց նկատմամբ, որոնց պատմութիւնը լաւ կը ճանչնար:

Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան խօսքը կուտար Պր. Ժերար Մալխասեանի, կցելով համդամանք մը որ առնուազն զարմացուց ներկաները, երբ կ'ըսէր թէ ան խօսք կ'առնէ յանուն գաղութին: Ճիշդ է որ այս գաղութին պարզած անտէր-անտիրական պատկերը թոյլ կուտայ որ ամէն մարդ տէր դառնայ, բայց եւ այնպէս կը խորհինք որ — եւ իր ելոյթին բովանդակութիւնն ալ արդէն հաստատեց — Պր. Մալխասեան կը ներկայացնէր միայն իր՝ Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէն կազմակերպութիւնը: Ուղերձէ աւելի, բանախօսութիւն մըն էր զոր ըրաւ Պ. Մալխասեան, պատմական յետադարձ ակնարկով մը, Սոլիտարիթէի կատարած դերը Ղարաբաղի Կոմիտէի ծագումէն, անոր բանտարկուած անդամներու հովանաւորութեան (փառենաժ) ֆրանսական զանազան քաղաքներու կողմէ, անդրադառնալու համար նաեւ այն երեք դրական տուեալներուն զորս անկախ Հայաստան արձանագրած էր. — Ժողովրդավար Պետութեան մը հաստատումը, շուկայի տնտեսութիւնը եւ արտաքին քաղաքականութիւնը: Բաւական երկար եւ օրուան ընդունելութեան դրդապատճառին հետ մասնաւոր առընչութիւն մը չունեցող նիւթերով է որ Պ. Մալխասեան փակեց իր խօսքը:

Այս պաշտօնական մասը, այս անգամ հայերէն ելոյթով մըն է զոր փակեց Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան, հաղորդելով թէ երեկոյթը կազմակերպուած էր Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէնի հետ, նաեւ գործակցութեամբ Եկեղեցւոյ որ սրահը տրամադրած էր, ապա, ծանրացաւ առաւելաբար նիւթերու վրայ որոնք կապ ունէին դեսպանատան եւ հայ գաղութին հետ:

Ընդունելութիւնը շարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ:

Ա. Մ.

(*) Այս դաշնագիրը վաւերացուած է Հայաստանի խորհրդարանին կողմէ, բայց, Ֆրանսայի խորհրդարանը դեռ չէ վաւերացուցած:

ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ - ԿՈՒԼԻԵՒ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՌԵԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Ինչպէս գրած էինք, Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 14-ին, Ղազախի եւ Իջեւանի միջեւ չէզոք վայր մը հանդիպում կ'ունենային Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի Խորհրդարաններու նախագահները՝ Բաբգէն Արարքցեան եւ Ռասուլ Կուլիեւ: Հանդիպումը տեղի ունեցած է գլուխ գլխի եւ տեւած մէկուկէս ժամ, բնականոն մթնոլորտի մը մէջ: Գլխաւոր կէտը եղած է հրադադարի այնպիսի հաստատում մը որ տեւէ, Լաչինի անցքը միշտ բաց պէտք է մնայ: Ընդհ. ձեւով կողմերը համաձայն են որ խաղաղ ելքեր գտնուին եւ որեւէ խօսակցութեան Ղարաբաղ պէտք է անպայման մասնակցի: Կուլիեւ յայտնած է թէ Ազրպէյճան, հակառակ ըսուածին, վերջնական մերժում մը չէ տուած Վիէննայի ժողովին ժամանակացոյցին, այլ ըսած է թէ պիտի քննէ, միջազգային հակակշռի մերժում չկայ: Առաջարկներ կան միշտ, Հայաստան կողմնակից է բաժնող ուժերու ներկայութեան, Ազրպէյճան կը նախընտրէ դէտեր, որոնք կրնան լայն իրաւասութիւններ ունենալ: Երեւան առաջարկած է, անգամ մը եւս, որ բեռնատար կառախումբերը Հայաստանէն անցնին դէպի Նախիջեւան, նաեւ Հայաստան պատրաստակամութիւն յայտնած է անցք տալ կազի եւ ելեկտրականութեան, որպէսզի չկրկնուի միշտ որ Հայաստան շրջափակման ենթարկած է Նախիջեւանը: Կուլիեւ դրական պատասխան չէ տուած, այլ յայտնած է թէ կը մտածեն այդ մասին: Որոշուած է միշտ կապի մէջ մնալ եւ կը նախատեսուին եռեակ հանդիպումներ (Հայաստան, Ղարաբաղ, Ազրպէյճան) որոնց կրնան մասնակցիլ նաեւ ԱԷ-ԷՍ-ԱԷ-Ը-ի եւ Ռուսաստանի ներկայացուցիչները, բայց հարցը այն է թէ ո՞վ պիտի հրաւիրէ:

Այս տեսակցութեան կ'արձագանգէին (մեր տեսած օրաթերթերէն) Քօթիտիէնը Փարի եւ Ֆիկառօ, Մարտ 14-ին: Առաջինը աւելի երկար եւ ճշգրիտ լուր կու տար յայտնելով սկիզբը որ Հայաստան եւ Ազրպէյճան նախնական համաձայնութեան մը յանգած են «չէզոք գօտիի» մը (թամփոն) ստեղծման եւ հայկական ուժերու քաշուելուն շուրջ: Այս մասին կու տար Կուլիեւի յայտարարութիւնը որ ըսած կ'ըլլայ. — «Հայկ. կողմը 10 քմ. ներս պիտի առնէ իր զօրքերը եւ ազրպէյճանական ուժերը պիտի դրաւեն ազատագրուած շրջանները երաշխաւորելու համար գաղթականներու վերադարձը»: Թերթը կ'աւելցնէ սակայն որ Հայաստան տարբեր բան կ'ըսէր Կիրակի օր, ճշդելով թէ հանդիպումը դրական էր, բայց ոչ մէկ համաձայնութիւն գոյացած էր: Ֆիկառօ շատ աւելի կարճ ձեւով կ'արձագանգէր առանց անդրադառնալու Հայաստանի յայտարարութեան, հաստատ կերպով խօսելով համաձայնութեան մը մասին: Նման ոչ մէկ համաձայնութիւն չկար, ինչպէս մեզի ալ ըսուեցաւ Երկուշաբթի առտու, Երեւանէն:

Ղարաբաղեան ճակատի վրայ, հանդարտութիւն կը տիրէ: Օդն ալ շատ դէշ է, ձիւն եւ ցեխ:

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Մոսկուայի «Նեզավիսիմայա Կազետա»յին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին քօղարկուած ազդարարութիւններ ուղղած է Ռուսաստանի եւ Հայաստանի. առաջինին թելադրած է թիկունք չկանգնիլ քրտական ՓՔՔ կազմակերպութեան ու կայսրութեան մը վերածուելու երազներ չփայփայել: Իսկ Հայաստանի մասին խօսելով Ս. Տէմիրէլ ըսած է թէ իրենք քննութիւն կը կատարեն ճշդելու համար թէ հո՞ն ՓՔՔ-ի բանակավայրեր կա՞ն, թէ ոչ: Ապա աւելցուցած է որ Երեւան կը հերքէ անոնց գոյութիւնը, բայց չի կրնար ամբողջութեամբ հակակշռել երկրին կացութիւնը: Շեշտելով թէ Թուրքիա պատրաստ է Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու եթէ ան գրաւած հողերէն քաշուի ու յարգէ միջազգային իրաւագիտական հրահանգները, Տէմիրէլ աւելցուցած է. — «Հայաստան եթէ կը փափաքի այս շրջանին մէջ իր գոյութիւնը պահել որպէս անկախ երկիր, պէտք է լաւ յարաբերութիւններ հաստատէ Թուրքիոյ հետ»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 9 -- 11)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐԻՆ ՊՐԻՖԻՆԿԸ

Մարտ 11-ին տեղի ունեցած է Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղարի պաշտօնակատար՝ Լեւոն Զուրաբեանի պրիֆինկը, ուր ան ըսած է թէ ղարաբաղեան հակամարտութեան սաստկացումը եւ կռուող կողմերու դիրքորոշումներու հետզհետէ անզիջող ընթացքը լաւագոյն փաստերն են ԱԷ-ԷՍ-ԱԷ-Ը-ի երկամեայ ջանքերուն ձախողութեան: Ապա, Ռուսաստանի միջնորդութեան ջանքերը բաղդատելով ԱԷ-ԷՍ-ԱԷ-Ը-ի փորձերուն, Լ. Զուրաբեան նշած է թէ ռուսական ծրագիրին յատկանշական կէտն է հակամարտութեան շրջանին մէջ բաժանարար ուժերու հաստատումը: Քարտուղարի պաշտօնակատարը անդրադառնալով Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարութեան վերջին յայտարարութեան, ուր ԼՂՀ եւ Հայաստան (որոնք չէին մասնակցած Մարտ 2-ին Մոսկուայի բանակցութեանց) կ'ամբաստանուէին անզիջողութեամբ, ըսած է թէ ատոր պատճառն էր գլխաւոր նախապայմանին՝ հրադադարի հաստատման բացակայութիւնը: Վերջաւորութեան Լ. Զուրաբեան աւրտած է յիշելով թէ այսօր քաղաքական աշխոյժ խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան Բաքուի, Ստեփանակերտի եւ Երեւանի պատասխանատուներուն միջեւ:

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա իբր մարդասիրական օգնութիւն Հայաստան ղրկած է 37 թոն ապրանք, որոնց մէջ 7 թոն դեղօրայք եւ բժշկական սարքաւորում, պարէնամթերք, 400 քիլօ կօշիկ երախաներու համար, հագուստեղէն եւլն.: Այս նախաձեռնութեան մասնակցած են ֆրանսական Կարմիր Խաչը, Թիւլիփ (դեղագործական ստիպողական փոխադրութիւն) եւ «Ազնաւուր Հայաստանի համար» կազմակերպութիւնները: Օգնութիւնը Հայաստան կը տանի եւ բաշխումի աշխատանքներուն կը մասնակցի երեսփոխան Ռիշար Քազընաւի գլխաւորած ֆրանսայի խորհրդարանականներու պատուիրակութիւնը:

Մեծն-Բրիտանիոյ «Միջազգային Գիտական Համերաշխութիւն» կազմա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ՝ ԶԵՐՕ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նախկին խորհրդական Աշոտ Մանուչարեանի ու Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի անուղղակի բախումը, երկուքին յաջորդական մամուլի ասուլիսներով (Յունուար 31 եւ Փետրուար 3) ծանրակշիռ հետեւանքներով յղի զարգացում մըն էր Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքին համար: Հետեւանքներ որոնց դուռ բանալու ամէն տեսակ ունէին յատկապէս Վանօ Սիրադեղեանի հրապարակումները (տե՛ս՝ «Յառաջ», Փետրուար 10 -- 11): Անոնք իրենց յախուռն թափով թէ՛ Ներքին փայուն իրավիճակը խախտելու, եւ թէ ներկայ իշխանութեան ամենավերին սատիճանները վարկաբեկելու յատկանիշը կը կրէին: Այս վերջին պարագան չատերու այն յոյսն ու սպասումը ներշնչեց որ առնուազն այդ ամենավերին իշխանութիւնը գրաւողներ, կամ գոնէ անոնցմէ մէկը, պիտի հակազդէին ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ, ու հարցը մտնէր ժողովրդավար կարգերու վայել օրինական հունի մը մէջ: Սակայն, յոյսերը վերածուեցան պատրանքի, ու սպասումը, չատ մը նախընթացներու նման, համբերութեան նոր փորձաքար մը եղաւ միայն:

Երկկողմանի ամբաստանութիւններէն ետք ուրախալի երկու տեսակներ եղան. մէկը խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբի մը կազմութեան նախաձեռնութիւնն էր, միւսը՝ այն լուրը թէ գլխաւոր դատախազը փաստեր պահանջած է Ներքին նախարարին ամբաստանութիւններուն առընչութեամբ: Սակայն այս ուրախալին ալ կէս ճամբան մնաց, որովհետեւ աւելի քան ամիս մը ետք, այսօր, ոչ միայն յանձնախումբի կազմութեան հարցը փակուած կը թուի վերջնականապէս, այլ նաեւ տեղական լրատուները ոչ մէկ արձագանգ կը բերեն գլխաւոր դատախազին ներկայացուած պահանջքին յաջորդական փուլերուն մասին: Մամուլը լայնօրէն տեղ կուտայ միայն հարցին զանազան մեկնաբանութիւններուն. անոնք կատարուած են մեծ մասով քաղաքական մարզին ոչ առաջին դէրքերը գրաւող անուններէն: Անոնք բոլորն ալ կողմնակից կը թուին Մանուչարեան -- Սիրադեղեան բախումով հրապարակուած ամբաստանութիւնները յանձնախումբի մը կազմութեամբ օրինական քննարկումի նիւթ դարձնելու: Զարտուղի ձայն մըն է ՀՀՇ-ի նախագահինը: Ան զարմանալի մօտեցումով մը, այնքան ծանր ամբաստանութիւնները քաղաքական քննարկելի հարց չի նկատեր («Հայք», Փետր. 22, թիւ 13), «որովհետեւ քաղաքական մեղադրանքներ, քաղաքական յայտարարութիւններ իւրաքանչիւր քաղաքացի ազատ է անել ժողովրդավարական հանրապետութիւնում»: Ապա. հարստութեան միլիոնաւոր տոլարներու դեղծարարութեան, իւրացումներու հանդէպ ժողովրդավարութեան նման չնաչխարհիկ ընկալում ու անոր սպասաւորելու տրամաբանութիւնը դժուար է միամտութեան կամ ապատասիրութեան արդիւնք նկատել. իր խօսքերուն շարունակութեան մէջ արդէն Յուսիկ Բհնյ. Լազարեան երբ կ՚ըսէ թէ իրենք «անթոյլատրելի են համարում բազմակուսակցական յանձնաժողովի ստեղծումը, քանի որ դատախազութեան հրսկելու այլ ուղիներ ունի Գերագոյն խորհուրդը» հասկնալի կը դառնայ ծրագրին յանդած ճախողութիւնը: Զափազանցութիւն չըլլար ըսել թէ Տ. Յ. Լազարեանի մօտեցումը իր գլխաւորած ՀՀՇ-ի երեսփոխաններուն համար հրահանգ է հաւանաբար, ու երբ նկատի առնուի որ հակառակ բոլոր կորուստներուն ան է Գերագոյն Խորհուրդին գլխաւոր խմբակցութիւնը, կը դիւրանայ բազմակուսակցական փափաքելի յանձնաժողովին կազմութեան թաղումը ըմբռնելու գործը:

Հայաստանեան մամուլին մէջ խնդիրին մասին արտայայտուողներու խումբէն ամէնէն հետաքրքրականը անունը Վազգէն Մանուկեանն է: Ան վերոյիշեալ բախումին մերկացումներուն մէջ գրեթէ տեղ չունենալով հանդերձ, որպէս «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի կարկառուն դէմք, ապա անկախութեան առաջին շրջանին իշխանութեան կարեւորագոյն դիրքերու տիրացած անձնաւորութիւն ու խօսքը կշիռ ունեցող քաղաքական դէմք, բնական է որ արտայայտուէր այնքան մտահոգութիւն պատճառած այս նիւթին մասին:

Վազգէն Մանուկեան երկրին ղեկավարութիւնը կը տեսնէ ամէն գնով իշխանութիւնը պահելու եւ այդ նպատակին համար ստախօսութիւնը որպէս միջոց գործածելու դիրքին վրայ, անոր տալով ամէնէն անթոյլատրելի պատուութիւնները: Երեւոյթը իրեն ըսել կուտայ, «երբեմն ինձ թւում է թէ մի ուրիշ ազգ եկել ու նուաճել է մեր պետութիւնը եւ մեր ժողովրդին: Երբեմն ես ինձ բռնեցնում եմ այն մտքի վրայ, թէ կարծես ապրում եմ Մոնղոլների տիրապետութեան օրօք»: Որոշ լաւատեսութիւն մըն ալ կայ իր կեցուածքին մէջ երբ կը յուսայ որ կատարուածը կրնայ «վերջին կաթիլը լինել, որը կը նպաստի, կը ստիպի հասարակութիւնը վերջապէս տեսնել, ինչ է կատարւում իշխանութեան խոհանոցում, բացել այդ խոհանոցը եւ դա գուցէ բերի որոշակի մաքրման»:

Մեկնաբանութեան բաժինէն ետք, Վ. Մանուկեան իր կարգին որոշ ամբաստանութիւններ կը կատարէ իշխանութեան հասցէին. ան չէ կրցած համաժողովրդական բնոյթ տալ Արցախի պատերազմին: Ատոր համար պակսողը ժողովուրդին ցանկութիւնը չէր, «բայց ամէն ինչ արուեց, որպէսզի ժողովուրդը մի կողմ կանգնի»: Ժողովուրդը որ ճգնաժամային պահերու կրնայ նոյնիսկ իշխանութեան չկրցածը ընել, ատոր համար պէտք ունի հաւատք, վստահութիւն ունենալու իր իշխանութեան: Անիկա Հայաստանի պարագային անկարելի կը նկատուի, «երբ նախագահն իր ելոյթում ժողովրդին ասում է թէ տասնեակ տարիներ այդպիսի վիճակ է լինելու», ինչ որ «հակազգային քաղաքականութիւն» կ՚որակուի:

Վազգէն Մանուկեան հետաքրքրական վերլուծումներ կ՚ընէ նաեւ համաձայնութեան կառավարութիւն մը կազմելու ընդդիմութեան պահանջքին մասին. ան անտեղի կը նկատէ այդ պահանջքը երբ Հայաստանի կառավարութիւնը նշանակուած վարչապետին կողմէ չի կազմուիր, այլ անոր բոլոր անդամներն ալ կը նշանակուին նախագահին կողմէ. այսպէս, ինչպէս եղած է Խ. Յարութիւնեանի պարագային, վարչապետը համաձայն չէ եղած կառավարութեան ծրագրին: Կամ եղած է որ կառավարութեան մէջ քով-քովի դան մարդիկ, տնտեսական ու քաղաքական տարբեր հայեացքներով:

Ներկայ իշխանութիւնը կ՚ամբաստանուի նաեւ նորանկախ երկրին մէջ անհրաժեշտ մեխանիզմները չստեղծելու մեղքով, ինչ որ իշխանութիւնը տասնեակ տարիներով պահելու միջոց եւ ազգային մտածողութեան բացակայութիւն կը նկատուի:

Վ. Մանուկեան կ՚ուզէ որ կառավարութիւնը աւելի յստակ պարտաւորութիւններ ստանձնէ ժողովուրդին նկատմամբ, ու տեսական կերպով հաշիւ տայ ժողովուրդին: Ան կ՚ըսէ. -- «կարծում եմ այս իշխանութիւնը այդ նպատակները չի կարող իրականացնել, որովհետեւ ժողովուրդն այլեւս չի վստահում նրան»: Ապա կ՚աւելցնէ թէ ժամանակը հասած է նոր խորհրդարան ընտրելու:

Ստեղծուած միջավայրին մէջ ուր այնքան ծանրակշիռ ամբաստանութիւններ կատարուեցան Ներքին նախարարին իսկ կողմէ, յաճախ քաղաքական լուրջ ոլորտի մը անյարիր ոճով, ու բոլորը ամենայն հանդարտութեամբ թաղուեցան անտեսումի, խորհրդարանական ճապկումներու ծովուն մէջ, կարելի՞ է սպասել որ առողջ հակազդեցութիւն յառաջ բերեն Վազգէն Մանուկեանի խօսքերը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՓԻԼՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դու զո՞վ խնդրես Մայր իմ անոյշ
Եկ, մի դողար, մօտեցի՛ր խօս.
Անլաց աչօք դիտէ զորդիդ
Ու իւր վէրքերն արիւնախօս:
Թրքաց մայրեր թող լան ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ասկէ մօտաւորապէս քսան տարի առաջ, Փարիզի հարաւային արուարձաններէն մէկուն մէջ կ՚ապրէր բարեկեցիկ ֆրանսացի ընտանիք մը, Տէր եւ Տիկին Կ., ... իրենց մէկ հատիկ տղուն՝ Փիէռ-ին հետ: Տունը երկյարկանի էր, պատշգամով, եւ ետեւէն, բլուրն ի վեր բարձրացող ընդարձակ պարտէզով մը, լի պտղատու ծառերով:

Ճակատագիրը ուզեց որ, ես ալ այդ գիւղին մէջ բնակէի, ոչ հեռու Կ. ընտանիքին տունէն: Քանի մը տարի առաջ, երբ աւելի երիտասարդ էի, սովորութիւն ունէի, կէսօրէն յետոյ չէնքիս ետեւը գտնուող քարէ աստիճաններէն ելլելով, ժամ մը բացօթեայ քալելու վերի պողոտային վրայ եւ քովի ծառաստանին մէջ: Օր մը, միջահասակ սիրուն կին մը մօտեցաւ ինծի, բարեւեց եւ քաղաքավարութեամբ խնդրեց որ նստինք մօտակայ նստարանին վրայ եւ խօսինք ծառերուն շուքին: Եղանակը հաճելի էր եւ ներշնչող: Սիրով ընդունեցայ: «Գիտէք տիկին, իմացայ որ դուք Հայ էք: Ես ալ Հայ եմ, բայց ծնած եմ Ֆրանսայի հողին վրայ: Կանուխէն կորսնցուցած եմ մայրս եւ մեծ մայրս է որ մեծցուցած է եղբայրս եւ զիս: Ան, Պոլսոյ մօտիկ գիւղաքաղաքներէն, բնիկ Ատափազարցի էր. կանուխէն գալով Ֆրանսա, այրիացած եւ տաժանքով մեծցուցած է իր թոռները: Մենք հայերէն չենք գիտեր. բայց, մեծ եղբայրս Շառլ Ազնաւուրի հօր՝ Միշայի դրացին եւ բարեկամը եղած է: Ամուսինս Ֆրանսայի ԱՅՍԻՆՉ պաշտօնէն է»:

Հարցուցի թէ, զաւակ ունի՞ք: Երանի թէ հարցուցած չըլլայի: «Ունէինք, սակայն հիմա չունինք՝. եւ ցոյց տալով մօտակայ տան մը պատշգամը, ըսաւ. --

«Այս սենեակին մէջ անձնասպան եղաւ: Դպրոցին մէջ միշտ առաջիններէն էր»:

«Սիրահարա՞ծ էր արդեօք» հարցուցի: «Ո՛չ» ըսաւ մայրը: «Տիկին, ձեր զաւակին անունը ի՞նչ էր». «Փիէռ» պատասխանեց մայրը: «Գիտէ՛ք տիկին, Փիէռին հայերէն Պետրոս կ՚ըսեն». -- «Ա՜հ, ինչ գեղեցիկ անուն է» ըսաւ կինը: Հարցուցի.

«Ո՞ւր է թաղուած Փիէռը»: Կինը պահ մը լռեց, ապա, թաշկինակը հանելով, սրբեց աչքերէն հոսող արցունքները, ու պատասխանեց. «ԲԱՇԱՆ-ի գերեզմանատունը: Զգիմանալով վիշտին, հիմա շաբաթական կը ճամբորդենք: ՓՈՐԹ Տ՚ՕՌԼԷԱՆ-ին մօտիկ գրավաճառի փոքր խանութ մը ունէինք: Առաւօտեան ժամը 5-ին կ՚ելլէինք ամէն օր, երթալ բանալու խանութը, մեզի պատահած դժբախտութենէն վերջ, գոցեցինք: Պէտք է հեռանանք միշտ: Գացինք մինչեւ Գալիֆորնիա. իսկ այս տարի գիտէ՞ք ուր էինք՝ ... Թուրքիա: Մեր նպատակն էր տեսնել սիրելի մեծ մօրս ծննդավայրը՝ Ատափազար. անկարելի եղաւ գտնել, Տիկին»:

Անցաւ մէկ -- երկու տարի: Այլեւս առիթ չունեցայ Հայ կինը տեսնելու, սակայն տարաբախտ Փիէռը չէի մոռցած: Մեռելոցի օր մը ուզեցի անպայման այցելել ԲԱՇԱՆ-ի գերեզմանատունը: Խոշոր ծաղկեփունջ մը գնեցի, եւ գերեզմանատան գրասենեակէն տեղեկացայ թէ ո՞ւր թաղուած էր Փիէռ ... «Շատ հեռու չէ Տիկին, ըսաւ պաշտօնեան»: Այն ատեն յիշեցի որ, տարիներ առաջ, այցելեր էի այս գերեզմանատունը, որուն դրան մօտիկ կը հանգչէին ողբացեալ Տիկին Հեբանոյշ, նահատակ Բարսեղ Շահպազի այրին, եւ երկու Դաշնակցական անբաժան ընկերուհիները՝ Սաթօ եւ Մարօ: Գտայ զիրենք եւ ծաղիկներէն մաս մը ձգեցի իրենց մօտ: Այդտեղ կային նաեւ ինծի անծանօթ քանի մը Հայեր: Գոնէ ասոնք չիրիմ մ՚ունեցան, խորհեցայ: Քիչ անդին էր երիտասարդին գերեզմանը: Շիրմաքարին վրայ գրուած էր միայն «18 տարեկան Փիէռի յիշատակին»: Փունջին մնացորդը դրի քարին, «Տէր Ողորմիա» երգեցի ցած ձայնով, եւ Հայերէն լեզուով ոգեկոչեցի անցեալը:

Այսօր որ Հայ ազգը այնքան պէտք ունի քու նմաններուդ, երբ արժանապատուութեան եւ հողի կռիւը կը բորբոքի ինչպէս մեր մանկութեան օրերուն, դուն չկաս: Բայց եւ այնպէս, լոյսերու մէջ հանգչի՛ր քու քաղցր հոգիդ, Պետրոս, կամ Փիէռ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ Ս. ԿԻՐԱԿՈՍՆ ՈՒ ՏԷՐ ԿԻՐԱԿՈՍԸ

Գրեց՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս Եկեղեցին քարաշէն հսկայ շէնք մըն էր: Հինգ խորան ունէր: Սիւներով, երկյարկանի կամարներով եւ հողէ տանիքով: Տանիքին աճազին բեռը, հարիւրներով հաստ գերանները կը կրէին: Երկար տարիներ գինուորութեան յատկացուած, վերջն ալ Սիւմէրպանքի տէփօ եղած էր: Թաղական Խորհուրդին երկարատեւ ջանքերով պարպուեցաւ եւ կրկին ժամերգութեան բացուեցաւ: Նորոգութենէ վերջ, ամբողջ շաբաթ մը բոլոր ընտանիքներէ կիներ, հարսեր, աղջիկներ, մենք մանուկներս եկեղեցին մաքրեցինք, ջուրով լուացինք, աւլեցինք:

Տէր Արսէնը վախճանած էր: Պոլիսէն նոր քահանաներ եկան, որոնցմէ կը յիշեմ Տէր Թորոս Զալըքճեանը, Տէր Շաւարշ Պալըմեանը: Վերջապէս Տէր Կիրակոս ձեռնադրուեցաւ եւ երկար տարիներ մեզի հետ եղաւ: Ես վեցերորդ դասարանի Դպրեվանքի աշակերտ՝ իրեն հետ առաջին անգամ ճամբորդեցինք Տիգրանակերտի դաւառը:

Տիգրանակերտի մէջ գրեթէ տասը եկեղեցի կար: Սուրիանիներու, Գըլտանիներու, Բողոքականներու եւայլն: Երբ մանուկ էի կը զարմանայի եկեղեցիի մը որ ընդարձակ պարտէզի մը մէջ էր. հոն Մեղմէ Տային կը բնակէր իր ընտանիքով: Այդ եկեղեցին փլած էր. ինչպէս Զըրազանի պալատին նախկին վիճակը, միայն պատերը մնացած էին: Ո՛չ տանիքը կար, ո՛չ ալ գերանները:

Երբ հօրս կը հարցնէի զարմանքով այդ եկեղեցիին վիճակին մասին, ան կ՚ըսէր որ, ալ ժողովուրդ չկար, անոր համար ալ աւերակ դարձած էր: Իսկ մերինը՝ իր հսկայ գերաններով՝ կանգուն էր: Տարիներ վերջ այդ եկեղեցին իր պարտէզով միասին տեղի տուաւ նորաշէն նախակրթարանի մը: Այսօր Ս. Կիրակոս Եկեղեցին ալ թէեւ անոր պէս չորս պատով մնացած չէ, բայց տանիքը մասամբ փլած է եւ ճակատագիրը անյայտ:

Ես ամառները Տէր Կիրակոսին դպրութիւն՝ երբեմն ալ երբ Տիրեցու խաչէտուը բացակայ ըլլար, սարկաւագութիւն կ՚ընէի: Փորձառու չէի: Օր մը Տէրպապայէն ողջոյն չառած «ողջոյն տուք միմեանց»ի, համար բուրվառ խնկարկեցի եւ գացի ողջոյն տալու. անմիջապէս թաղականներէն մէկը եկաւ գլխու շարժումներով զգուշացուց զիս, որպէսզի սխալս ճշդեմ եւ ճշդեցի: Շատ ամչցած էի:

Տէր Կիրակոսին հետ տեսակ մը մտերմութիւն էր մերինը: Տարիներ վերջ երկուքս ալ նորէն Պոլիս մէկտեղուեցանք: Ամէն անգամ որ զինքը տեսնեմ, աչքիս առջեւ կուգայ մեր Ս. Կիրակոս Եկեղեցին, անոր լայնածաւալ վերնատունը, այդ վերնատան մէջ սնտուկ մը՝ գիրքերով լեցուն: Մեծամասնութեամբ աւետարաններ՝ Հայերէն, Հայատառ Թրքերէն, Հայատառ քրտերէն: Անոնք ինչ եղան չեմ գիտեր: Եկեղեցիէն գիրք վերցնելը մեղք էր. ես այդ մեղքը չգործեցի: Բայց այսօր ինքզինքիս կը հարցնեմ թէ «արդեօք այդ մեղքը գործելո՞ւ էի»:

Հիմա, երբ Տէր Կիրակոսին կը նայիմ, միտքս կուգայ մեր Ս. Կիրակոս Եկեղեցին, ուր մենք իրեն հետ դէմ դիմաց «Արեւելեան կողմն աշխարհի» կ՚ըսէինք ու կը դառնայինք. «Հարաւային կողմն աշխարհի» կ՚ըսէինք ու կը դառնայինք, եւ գերանները մեզ մտիկ կ՚ընէի՞ն թէ ոչ, չեմ գիտեր: Բայց ես երբ Տէր Պապան տեսնեմ, միշտ այդ գերանները միտքս կուգան եւ ինծի այդպէս կը թուի թէ Տէր Կիրակոսը մեր մէջ կը պտըտի իբր այդ գերաններուն ներկայացուցիչը:

«Մարմարա»

ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, Նշան Արծրունիի բանախօսութեամբ փակուած է Դպրեվանքի քառասնամեակի հանդիսութիւններու շարքը։ Բանախօսը ներկայացուցած է հայ երաժշտութեան պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան երիտասարդաց կազմակերպութիւնը, Փետր. 5-ին, ճաշ – պարահանդէսով մը նշած է իր 15-րդ տարեդարձը։ Միութիւնը նաեւ «Փունջ» պարբերական մը կը հրատարակէ անգլերէն եւ հայերէն։ Երեկոյթին ընթացքին Երիտասարդացի անդամներէն Կասիա Սէթեան պարզած է երեկոյթին իմաստ ու հանգամանքը, մինչ՝ Մարտիկ Գարահան հակիրճ պատմականնըրած է իրենց կազմակերպութեան։ Խօսք առած է նաեւ Միութեան ատենապետ՝ Աշոտ Գասպարեան որ իր գնահատանքը արտայայտած է Երիտասարդացի արձանագրած յաջողութիւններուն առթիւ։ Երեկոյթը շարունակուած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Նարեկայ Տիրամօր Եկեղեցւոյ Հայ Կաթողիկէ Կեդրոնի «Աբիկեան» սրահին մէջ, Յունուար 30-ին, «Ալիշան» թատերախումբը թատերական զըւարթ կտորներ ներկայացուցած է ինչպէս. – «Ելլենք Պէյրութնիս վերադառնանք», «Հոկայ բանտը», «Այցելութիւն մը», «Ամուսնական բնաշրջում» եւ այլ գործերէ կարճ հատուածներ։

ՆիՒ – ԵՈՐՔԻ Հայ Կեդրոնի Մելքոն Փափազեան սրահին մէջ, Յունուար 23-ին, յարգանքի երեկոյթ մը կազմակերպած է Համազգայինի տեղւոյն գրական յանձնախումբը ի պատիւ բանաստեղծուհի Անոյշ Գրիգորեանի։ Ձեռնարկին բացումը կատարած է Համազգայինի կողմէ Յովհ. Պտրիկեան, Տիկին Անասիկ Բուղաղեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Հրանտ Մարգարեան, որ խօսած է Ս. Գրիգորեանի կենսագրութեան եւ գործին մասին։ Կարդացուած են բանաստեղծուհիին քերթուածներէն։ Վերջին, շնորհակալութեան, խօսքը արտասանած է Անոյշ Գրիգորեան։

ՍՈՐՊՈՆ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԷ ԱՍՏՂԵՐԸ

Սորպոնի համալսարանը կը պատրաստուի աւելի քան 300 տարուան ընդմիջումէ մը ետք վերաբանալ աստղագիտութեան բաժին մը։ Ծանօթ աստղագէտ Ժերմէն Թէսիէ կը վերադրուի այս քայլին առաջնորդութիւնը. ան իր ծրագիրը յայտնած է նախագահ Միթերանին եւ պատմաբաններու, ընկերաբաններու զօրակցութիւնը խնդրած։

Սորպոն աստղագիտութեան ամպիոն ունեցած է մինչեւ 1666 թուականը, երբ Լուի ԺԴ.ի նախարարներէն Գոլպէր Տէքարթի գաղափարներուն ազդեցութեան տակ փակած է զայն։ Ներկայի ուէքթէօրը Տիկին Մասալը համալսարանական շըրջանակի մը մէջ ուսումնասիրելու արժանի կը նկատէ աստղագիտութեան դասաւանդութեան պատմական մօտեցումը. յատկապէս վերածնունդի շրջանին եւ աստղերու հաւանական ազդեցութիւնները։

Անկարելի չէ նաեւ որ լուրը փորձի մը արդիւնքը ըլլայ. փորձ մը, չափելու համար ծնելիք հակազդեցութիւնները։ Մէկդի ձգելով նիւթին մասին լայն վերապահութիւնները, անոր գիտական արժէքը, ասայլն, դժուար է որոշել թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ հաւատքի վրայ հիմնուած այս մարզը համալսարանական դասաւանդութեան նիւթ դարձնել։ Ի՞նչպէս պիտի ընտրուին ուսանողները երբ ամէն աստղագէտ աշխատանքի ու մեկնաբանութեան իւրայատուկ ձեւ եւ ոճ ունի։ Ի՞նչ արժէք պիտի ունենայ այդ բաժինէն ստացուած վկայական մը։

Կարելի չէ մտածել որ աստղերու վերագրուած ազդեցութիւններու հազարամեայ ուսումնասիրութիւնը վերստին տեղ գտնէ գիտակարգերու մէջ, եթէ նոյնիսկ արդի գուշակները ամէնէն այժմէական մեթոտներ կը գործածեն, ինչպէս համակարգիչներ եւայլն։ Այսուհանդերձ, ձեռք ձգուած արդիւնքները կարելի չէ գիտական հիմերով տուեալ նկատել ու դուրս կը մնան գիտական ամէն շրջանակէ։

Կարելի բազմաթիւ առարկութիւններու կարգին, ամէնէն հիմնականներէն է հաւանաբար այն որ աստղագէտներու երկինքը անփոփոխ մնացած է Պտղոմէոսէն ի վեր, մինչդեռ իրականութեան մէջ, այսօր, գարնանամուտը երկար ատենէ ի վեր Ձուկի համաստեղութեան մէջ կը գտնուի։ Ատոր հետեւանքով, Մարտի եւ Ապրիլի միջեւ արեւը այս համաստեղութեան մէջ է եւ ոչ Խոյին։

Աստղագէտները որոնք օրէ օր աւելի լայն տեղ կը գտնեն լրատուներու մէջ, կ'անտեսեն այս հարցերը։ Անոնց համար 12 համաստեղութիւնները միշտ հոն են։

Մնացածը կը չփոթուի պատմութեան, աւանդութիւններու խորհրդաւորութեան մէջ։ Վերջերս կաթոլիկէ հեղինակաւոր աստուածաբաններ գրեթէ պատերազմ հռչակեցին աստղագուշակութեան դէմ։ Յայտարարեցին թէ անոնց հաւատք ընծայել մեղք գործել է։ Հետաքրքրական է տեսնել թէ ինչ դիմագիծ պիտի ունենայ մարզը եթէ յաջողին Սորպոնի մէջ աստղագիտական ամպիոն մը հիմնելու ջանքերը։

ՔԱՂՀԱՆ

Ի ԽՆԴԻՐ ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Պատմութիւնը մեզի ցոյց տուած է, թէ դարերէ ի վեր Հայ Եկեղեցին է եղած Հայուն գոյատեւման ազդակը։ Ան հանդիսացած է քաղաքական թէ վարչական ղեկը հայ ժողովուրդին։ Հայ եկեղեցականը խաչ ի ձեռին, սուրը դրած հայ հերոսներու ձեռքին, համախմբած է բանակներ, պատերազմներ մղած է մեր բոլոր դարաւոր թշնամիներու դէմ յանուն հաւատքի եւ ազգապահպանութեան։

1915-ի Մեծ Եղեռնը, արեւմտեան Հայաստանի կործանման պատճառ դառնալով ի յայտ բերաւ Սփիւռքը։ Զարդերու ահաւոր արհաւիրքներէն հազիւ ազատած եւ իր արդար օրապահիկին սուրբ պայքարը մղող Հայը, անդրադառնալով որ իր գոյատեւման միակ ազդակը հայ եկեղեցին է, օտարութեան թոհ ու բոհին մէջ չկլանուելու համար, հազարումէկ զրկանքներու գնով կառուցանեց եկեղեցիներ, շաբաթօրեայ դպրոցներ միշտ ի գլուխ ունենալով իր կղերը։ Ընդհուպ կազմակերպուեցան Հայրենակցական Միութիւններ քաղաքական կուսակցութիւններու կողքին այն խոր համոզումով, թէ ազգապահպանումը կրնայ տեւականանալ Սփիւռքի մէջ միայն Հայոց լեզուի պահպանութեամբ։

Դժբախտաբար դէպքերը տարբեր դասաւորուեցան։ Հայաստանի համայնավար կառավարութիւնը, թելադրուած Մոսկուայէն խորտակեց Հայաստանի կրօնական ծաղկեալ կեանքը, քանդեց փառաւոր եւ պատմական եկեղեցիները եւ թատրոնի շէնքերու եւ պահեստանոցներու վերածեց զանոնք։ Հոգեւորականները քըշեց՝ Սիբերիայի խորերը եւ միմիայն պահեց Էջմիածինը, յետադային իրագործելու համար իր մութ ծրագիրները։

Հայաստանի համայնավար իշխանութիւնը եօթանասուն տարիներ Սփիւռքը պառակտելու ջանքեր թափեց հայաստանասէր եւ հայաստանատեաց անուանումներ տուաւ միամիտ մարդոց իրարու դէմ լարելով զանոնք։ Կազմալուծեց գաղթահայութեան միասնականութիւնը եւ նոյնիսկ փորձեց պառակտել Հայ Առաքելական Եկեղեցին։

Այսօր եկեղեցիները կը պարպուին։ Երիտասարդութիւնը հեռու կը մնայ եկեղեցիէն։ Հայ լեզուն խորթ կը թուի ըլլալ մանաւանդ նորահաս սերունդին։

Երեւակայել որ Մարսէյլ իր մէջ մօտ 100 հազար հայ բնակչութիւն ունի, եւ սակայն երբ անցեալները 1994 Փետր. 10, Հինգշաբթի օր, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Ս. Վարդանանցը կը տօնախմբուէր, մասնակցութեամբ քաղաքիս բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, հազիւ թէ եկեղեցւոյ նստարաններուն առջեւ կը համրուէին 45 անձեր, հակառակ օրեր առաջ մեր գոյդ օրաթերթերուն տրուած յայտարարութիւններուն։ Կիրակի օրերը դադրած են այլեւս սուրբ եւ նուիրական ըլլալէ։ Այս մասին բոլոր հոգեւորականներուն, Թաղային Խորհուրդներուն եւ եկեղեցիներու բոլոր յարակից մարմիններուն քով քովի գալով, թեր ու դէմ 'արծիքներու փոխանակութեամբ աշխատանքի լծուիլը կարեւոր եւ խիստ հրամայական պահանջք մըն է։

Տարուան մէջ ունինք հինգ տաղաւարներ, որոնց յաջորդող Երկուշաբթի օրերը համաձայն տօնացոյցի յատկացուած են մեռելներու յիշատակին՝ Մեռելոց անունով։ Բայց եկուր տես, որ անոնք եւս կորսնցուցեր են իրենց իմաստը Ֆրանսայի այս օրհնեալ եւ հիւրընկալ երկրին մէջ։ Ի՛նչ պիտի ըլլայ, ծերերը կը մեկնին այս անցաւոր աշխարհէն, իսկ մնացեալներն ու երիտասարդները չեն յարգեր այս օրերու նուիրականութիւնը։ Կը տեսնենք երբեմն անոնցմէ տեղական ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին գերեզմանատուն կուգան ու իրենց սիրելի հանգուցեալին հողակոյտին եւ կամ տապանաքարին վրայ, մէկ – երկու թաղար թարմ ծաղիկ կը դնեն ու փութով կը հեռանան։

Հայերէն օրաթերթերը եւ պարբերաթերթերը պէտք է ազատօրէն մտնեն մեր վարժարաններէն ներս։ Ուսանողները պէտք է տեղեակ պահուին անոնց բովանդակութեան։ Ուսուցիչները պէտք է ծանօթացնել գիտնան հայ թերթին կատարած բարերար դերի մասին։ Օրաթերթերն ու պարբերաթերթերը պէտք է բարձրաձայն կարդացուին դասարանին մէջ աշակերտութեան կողմէ։

Հայերէն օրաթերթերը պէտք է ազատօրէն մուտք գործեն նաեւ բոլոր Հայերու տուներէն ներս։ Մեր Մայր Հայրենիք Հայաստանին լուրերը ունին անոնք, Ղարաբաղին լուրերը, ինչպէս նաեւ ի սփիւռս աշխարհի վրայ ցրուած Հայոց լուրերը։ Անոնք մեր առօրեայ հացին չափ կարեւոր են որպէս սնունդ։

Սխալ պէտք չէ մեկնաբանուի մեր նըպատակը, կը թելադրենք որ մեր զաւակները երկրին լեզուն Ֆրանսերէնը շատ լաւ սորվին ու խօսին, նոյնիսկ զարգացած Ֆրանսացիէ մը աւելի գիտնան։ Եւ սակայն Հայերէնը, սա մեր ոսկեղինիկ մեծասքանչ լեզուն լաւագոյնս սորվին եւ չմոռնան։

Անդրադառնալով մեր բուն նիւթին կ'ըսենք. ի՞նչ պէտք է ընել, քանի որ այսօր մեր Հայրենիքը ազատագրուած է։ Հոն չկան այլեւս հին տխուր դաւադրութիւնները, ատենն է որ եկեղեցին բարձրացնէ իր ձայնը խաչին ուժով պատգամելու ժողովուրդն փրկելու համար կորուստէ Հայոց դեղեցիկ ու քաղցր լեզուն եւ հայութիւնը։ Այսօր հայ հոգեւորականը գիտակցելով ազգապահպանման իր սրբազան պարտականութեան՝ համբերաշխ ոգիով, մեր աւանդական սկզբունքներու ուղղութեան մէջ եւ արժանաւոր իշխանաւորներու հովանաւորութեան տակ, պիտի միաւորուի դէպի նախնեաց մեզ աւանդ ձգուած կտակին, որն է հայապահպանութիւնը։

Ժամանակը եկած ու անցած է այլեւս, մենք եկեղեցականներս պէտք է թօթափենք մեր վրայ նստած տասնեակ տարիներու անհամաձայնութեան եւ անիշխանութեան փոշին ու նոր նուիրումով, նոր ժամանակներու հրամայականով արդի սերունդի պահանջներուն նկատառութեամբ, եկեղեցական, աշխարհական, ազգային մարմիններու, ազգանուէր հայրենակցականներու հետ, միասնաբար վերակազմելու զարկ տալու եւ պայծառացնելու մեր եկեղեցիները, դպրոցները, մշակութային օճախները ձերբազատելու համար մեր նոր մատաղ սերունդը օտարութեան ճիրաններէն։

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼՆՏԵՐԵԱՆ

Պոմոն

ԱՆԱՅԻՍ
ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 – 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Սպառնալիքի բան մը կար մթնոլորտին մէջ։ Երիտասարդ Թուրքերը խուլ դայրոյթ մը ունէին։ Որո՞ւ դէմ. ապահովաբար կառավարութեան։

Անկից անկից անախորժ քննադատութիւններ նախարարներու հասցէին։ Վերջապէս խլրտում մը որ կարծես կը նմանէր փոթորիկի մը պայթումէն առաջ օդին հանդարտութեան մէջ հեռուէն լսուած անորոշ որոտումներու ձայնին։

Առանց կասկածելու թէ ո՛րպիսի եղերերգական անցքերու ներկայ պիտի ըլլամ, քրոջս տունը գացած էի մէկ երկու օր մնալու, ինչպէս կ'ընէի յաճախ։

Այդ օրը, Նախարարներու Խորհուրդը պիտի գումարուէր լուրջ հարցերու շուրջ որոշումներ տալու համար. արտակարգ բաներ կը սպասուէին։

Եկող գացողներու դէմքին վրայ, մանաւանդ հին Թուրքերուն, խորունկ անձկութեան արտայայտութիւն մը կար։

Երեկոյեան դէմ գերման դեսպանատան կցորդներէն մէկը եկաւ. արտակարգ էր այդ ժամուն այդ այցելութիւնը. առարկեց թէ Նորատունկեանը վերադարձած կը կարծէր. ու հազիւ քառորդ ժամ մը կեցաւ ու ելաւ գնաց։

Բարեկամներ եկեւէ եկեւ կուգային. ամէնքը ներս մտածնուն պէս կը հարցընէին թէ քեռայրս վերադարձա՞ծ էր։

Քոյրս սկսաւ տարակուսիլ. ապահովաբար բան մը պատահած էր զոր իրեն յայտնել չէին ուզեր։ Ես խորհեցայ ծառան ղրկել Նախարարութիւն՝ լուր առնելու։ Դող ի սիրտ սպասեցինք այդ գալիք լուրին, որ արդարեւ դժնդակ էր ու անսպասելի։ Երիտասարդ Թուրքերու խումբ մը, խուժանին միացած, յարձակած էր Նախարարութեան վրայ։ Անկարելի եղած էր ներսը անցած դարձածը իմանալ։

Աննկարագրելի անձկութեան մը մատնուեցանք։ Ի՞նչպէս առնել տեղեկութիւն եւ ի՞նչպէս հասցնել օգնութիւն քեռայրիս եւ որո՞ւ միջոցով։

Ահ ու դողի, սոսկումի պահեր, ուր յուսալքութիւնները կ'ընէինք, մանաւանդ դառնելով եկող բարեկամներու ձախաւեր սփոփանքի խօսքերէն։ Անդարմանելին թերեւս պատահած էր. ժամերով խեղճ քոյրս բոլոր մարմնովը կը դողար, ոչ մէկ քաջալերութիւն չէր ազդեր վրան։

Միջոց մը իջայ սպասաւորներուն սենեակը. հոն արդարեւ շատ բաներ իմացած էին։ Լուր եկած էր թէ նախարարները սպաննուած էին, նաեւ Մեծ Եպարքոս Քեամիլ փաշան։ Գլուխնին ունենալով Թալաթ փաշան, Երիտասարդ Թուրքեր մտած էին խորհրդարանը եւ անխնայ ջարդած՝ ամէնքը։

Անհնար եղաւ ինձ վերստին քրոջս մօտ երթալ եւ պաղարիւնութիւնս պահել, մանաւանդ որ արդէն բարեկամներ կային մեր քով։

Անընդհատ կը ծխէր՝ ճակատս պատուհանին, միշտ յուսալով, եւ ամէն անգամ որ կառք մը կանգ կ'առնէր, սիրտս կը բաբախէր ուժգին։

Վերջապէս եկաւ Նորատունկեանը, գերմանական դեսպանատան խորհրդականին ընկերակցութեամբ։

Զափազանց գունատ էր, մոմեայի մը պէս, եւ ճակտին վրայ սեւ ուռեցք մը կար, աչքին վերեւ նաեւ սկրթուքներ։ Գերման խորհրդականը քրոջս ականջին բաներ մը ըսաւ ու մեկնեցաւ ջերմաջերմ խնդակցութեան արտայայտութիւններով։

Մազապուրծ ազատած կեանք մը արդարեւ։

Վեր ելանք։ Քեռայրս դժուարաւ կը խօսէր. անմիջապէս դեղ, դարման։ Ոչ ոք ընդունեց։ Քոյրս շատ մտերիմներու կը պատմէր եղելութիւնը, որ հետեւեալն էր. –

Ժողովին միջոցին Նախարարներուն սենեակը մտած էին Երիտասարդ Թուրքեր՝ ետեւնուն խուժան մը. վայրագօրէն նախ սպաննած էին պատերազմական նախարար Նազըմ փաշան, որ ճիշդ քովը նստած էր քեռայրիս. կրծնապետը (շէյխ իւլ իսլամ) սեղանին տակ մտած էր անմիջապէս որ ազմուկը լսած էր. Քեամիլ փաշա յաջողած էր քովընտի դռնէն խոյս տալ ընդհանուր խառնաշփոթութեան մէջ. իսկ Նորատունկեան, դռնէն դուրս ելլելու համար մաքառած ատեն, վրայ հասած էր գերմանական դեսպանատան քավասը ղինեալ ոտքէն գլուխը, եւ ուժգին մղելով սինքլոր արարած մը, որ քեռայրիս գըլխուն հարուածներ կուտար ծալուած պայուսակի մը երկաթներովը, զայն առաջնորդած էր, թեւերուն մէջ առած գրեթէ, դէպի դուրս նրբանցքը, ուր իրեն կը սպասէր դեսպանատան խորհրդականը, իր մտերիմ բարեկամը, եւ միասին եկած էին տուն։

(Շար. 61)

(Շար. Ա. էջէն)

կերպութիւնը մարդասիրական օգնութիւն ղրկած է ԼՂՀ: 770 քկ. միսի պահածոյ, 250 քկ. ալիւր, 14 հազար տուփ ապուր եւլն. յանձնուած է ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան բանակի տնօրէնութեան, բժշկական սարքաւորումներն ու դեղօրայքն ալ՝ զինուորական հիւանդանոցին:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎ ՊՐԻՒՍԵԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ եւ Կիրակի, Մարտ 12 եւ 13-ին, Պրիւսէլի Շերաթոն պանդոկը նախատեսուած միջազգային ժողովը քրտական հարցի շուրջ, տեղի ունեցաւ Զաւընթայմի օդակայանի Շերաթոն պանդոկը, ըստ «Իւմանիթէ»ի Միացեալ -- Նահանգներու եւ Թուրքիոյ ճնշումին պատճառաւ: Նախապէս ըսուած էր թէ պատճառը այն է որ Պրիւսէլի Շերաթոնի թաղամասն է որ անցեալին մերժուեցաւ պատահած էին: Ժողովին մասնակցած են պատմաբաններ, իրաւագէտներ, միջազգային մասնագէտներ եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներու երեսփոխաններ: Նպատակն էր քաղաքական երկընտրանք մը առաջարկել վերջ տալու համար տասը տարի է մղուող պատերազմին արեւելեան Անատոլու: Ցարդ 4000 մեռեալ, 250 հազար գաղթական եւ 2000 քանդուած գիւղ է հաշուեկշիռը:

Ժողովին գլխաւոր դէմքը կը նկատուի ՓՔՔ-ի ղեկավար՝ Ապտուլլահ Էօճալանի ղրկած ուղերձը որ կարդացուած է Եւրոպայի իր ներկայացուցիչին՝ Քանի Եըլմազի կողմէ: Ան կը յիշէ որ տարի մը առաջ միակողմանի երկու ամսուան հրադադար մը մերժուած էր Թուրքիոյ կողմէ եւ հինգ կէտերէ բաղկացած առաջարկներ կ՚ընէ. --

-- Կ՚ընդունինք միջազգային որեւէ նախաձեռնութիւն քաղաքական լուծումի մը նպատակաւ,

-- Չենք ուզեր Թուրքիոյ բաժանումը:

-- Պատրաստ ենք բանակցութեան նստելու Թուրք կառավարութեան հետ եւ քննելու բոլոր այլընտրանքները, ներառեալ դաշնակցութեան մը այլընտրանքը:

-- Երկկողմանի հրադադարի մը սպառազին միջազգային հակակշռի տակ եւ բանակցութեանց բացումի, յանձնառու կ՚ըլլանք խոչընդոտ չդնել այդ գործընթացին:

-- Հուսկ, յանձնառու կ՚ըլլանք ընդունելու այս ժողովէն ծնած որեւէ որոշում որ քաղաքական լուծում կ՚առաջարկէ:

Այս ժողովին վերոյիշեալ մանրամասնութիւնները կուտար «Իւմանիթէ», Մարտ 14-ին, մինչ նոյն օրուան «Լիպերասիոն»ը արձագանգ կը հանդիսանար Թանսու Չիլլէրի մերժումին: Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարած է թէ «ահաբեկիչները չեն կրնար Անգարայի խօսակիցներն ըլլալ»:

ՄԱՄՈՒԼ

«FIGARO *MAGAZINE*»

(12 / 13 Mars)

COURRIER : L'ARMENIE AVANT L'ETHIOPIE

Նամականիի բաժնին մէջ՝ Հայաստանը Եթովպիայէն առաջ խորագրին տակ, շաբաթաթերթը նամակ մը հրատարակած է փրոֆ. Շովիէ, քրիստոնէութեան մասնագէտ եւ դասախօս Մոնփըլիէի Փօլ Վալերի համալսարանը, ուր ան դիտել կուտայ թէ Ֆիկառօ -- Մակազինի Փետր. 26-ի իր թիւին մէջ Եթովպիան ներկայացուցած էր որպէս «Հնագոյն քրիստոնէութիւնը աշխարհի»: Փրոֆ. Շովի կը ճշդէ որ աշխարհի հնագոյն քրիստոնէութիւնը Հայաստանն է որու Տրդատ Գ. թագաւորը քրիստոնեայ է 301 եւ 316-ի միջեւ, ըստ տարբեր մեկնաբանութեանց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ, բայց նաեւ գաւառի մեծ քաղաքները (Մարսէյլ, Լիոն, Թուլուզ) դանդուածային ցոյցերու թեմ եղան, Մարտ 12-ին, Պալատիւրի ՍԻՓ-ի (ՍՄԻՔ - Երիտասարդ) դէմ: Փարիզ, 50 հազարի մօտ կը նկատուի ցուցարարներու թիւը եւ 200 հազար գաւառը, ի մասնաւորի՝ Մարսէյլ: Այս անգամ միջադէպ չպատահեցաւ: Նոր ցոյց մըն ալ նախատեսուած է Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Պոսնիա, Կիրակի օր, Պաշտպանութեան նախարար՝ Լէոթարի հետ: 19-րդ Ֆրանսացի զինուոր մը մեռած էր առջի օր եւ Ֆրանսայի նախարարապետը աւելի արդիւնաւէտ պաշտպանութիւն մը կը պահանջէ կապոյտ սաղաւարտաւորներու եւ կը դատապարտէ ՕԹԱՆ-ի եւ ՄԱԿ-ի հակազդեցութեանց դանդաղութիւնը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը արգիլեց երկու ցեղապաշտ շարժումներ՝ Քաշը (որու կը պատկանէր Հեպրոնի ջարդին հեղինակը՝ Կոլտշթայն) եւ Քահանա Հայը («Քահան դեռ կ՚ապրի») որոնք հակարաբ քարոզչութիւն կ՚ընեն, երկուքն ալ ժառանգ կը մնան Նիւ-Եորք սպաննուած մոլեռանդ ռաբունի՝ Քահանէ: Երկու կազմակերպութիւններն ալ յայտնեցին որ վերաքննութեան կը դիմեն բարձրագոյն Ատեանին առջեւ: Քաշի մէկ անդամը վրդոված է որ ահաբեկիչ կը նկատուի մինչ Իսրայէլ կը բանակցի Արաֆաթի հետ որ շատ հրէական արիւն ունի ձեռքերուն վրայ: Միւս կողմէ, բաւական յայտնութիւններ երեւան ելան Հեպրոնի ջարդին վերաբերեալ, որոնք բաւական նեղը կը դնեն Ռապինը: Կը հաստատուի որ իսրայէլացի զինուորները իրաւունք չունին կրակելու հրեայի մը վրայ, ինչ պարագայի մէջ ալ ըլլայ: Ըսուեցաւ նաեւ որ Կոլտշթայնի կինը լուր տուած էր ոստիկանութիւններուն որ ամուսինը դէշ մըտադրութեամբ ճամբայ ելած է դէպի «Պատրիարքներու Դամբարանը»:

ՆԻՍԻ ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ քաղաքապետը՝ Ժան-Փօլ Պարեթի երեսփոխան վերընտրուեցաւ լայն մեծամասնութեամբ, երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան որ իր դէմ կը հանէր, այս Բ. շրջանին, Ազգ. Ճակատի թեկնածուն՝ Ժաք Փերա: Առաջին շրջանին միայն 34 ձայն կը բաժնէր զինք Փերայէ, բայց, այս անգամ ամբողջ ձախը (ընկերվարական, համայնավար, կանաչ) միացած էր ճամբան փակելու համար ծայրայեղ աջին:

ԼՈՆՏՈՆԻ Հիթրոյի օդակայանը 3-րդ անգամ ըլլալով թիրախն էր ԻՐԱ-ի: Անգամ մը եւս սակայն ռումբերը չպայթեցան, բայց, մթնոլորտը լարուած է, այսուհանդերձ երթեւեկը չդադրեցաւ: Հիթրօ մեծագոյն օդակայանն է Լոնտոնի, ախոյեան միջազգային թռիչքներու:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ կազի պարտքին պատճառով երբ Մոսկուա փակած է ծորակները, Թուրքիոյ մէջ չարաթավերջին կազի մեծ նեղութիւն ստեղծուած է: Ռուսաստանի կազը Ուկրանիայէն, Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն անցնելով կը հասնի Թուրքիա ուր ան կը գործածուի թէ՛ ճարտարարուեստի մէջ, եւ թէ ջեռուցումի: Պատահարը պատճառ եղած է որ Անգարա կազի այլ աղբիւրներու փընտըռտուքին լծուի: Կազի նեղութիւնը ամէնէն աւելի զգալի եղած է Անգարայի մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Իր դաշտին վրայ Վալանսի Հայ Մարզականը 0 -- 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Պաւթխայի հետ: Դասաւորման գլուխն է կրկին Ռէնն 41 կէտով: Վալանս 18-րդ է 28 կէտով:

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Ռոպէր Էմմիեան, որմէ լաւ արդիւնք մը կ՚ակնկալուէր սրահի աթլէթիզմի Եւրոպայի ախոյենութեան իր ելոյթին առթիւ, Կիրակի, Մարտ 13-ին Փարիզ -- Պէրսի, մեծ յուսախաբութիւն ստեղծած է աւարտելով վերջին (15-րդ), 7,38 մեթր ցատքով մը, մինչ գերման Հաաֆ 8,15 մեթրնոց ցատքով հանդիսացած է առաջին:

24 AVRIL
Journée de la Cause arménienne

- Pour préserver la mémoire arménienne,
- Pour agir contre les révisionnistes de l'Histoire,
- Pour exiger réparation de la Turquie,

LA COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

(C.O.P.A. : Hentchak, Dachnak, Ramgavar)

appelle tous les Arméniens et amis à une

MANIFESTATION NATIONALE

LE 24 AVRIL

à PARIS, LYON, VALENCE, MARSEILLE

Les programmes des différentes manifestations seront communiqués ultérieurement.

Cette année le «24 Avril» coïncide avec le centenaire des premiers grands massacres d'Arméniens qui ont débuté au printemps 1894 à SASSOUN.

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՑԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

79-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած՝ Արամ Մանուկեանի մահուան 75-ամեակին,

նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Վարչութեան

կը հովանաւորէ ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթող. Պատրիարքի փոխանորդ Հարաւ. Ֆրանսայի

Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 13-ին

ՃԱՇ

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Գեղարուեստական բաժին • Վասպուրականեան մթնոլորտ

-- Հասոյթը կը յատկացուի Ղարաբաղի --

կը մասնակցի Երեւանի Արմենիա նուագախումբը

Ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ

Մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել մինչեւ Մարտ 15, հետեւեալ թիւերուն... Աստուրեան՝ 91 · 70 · 02 · 33 Պապայեան՝ 91 · 66 · 30 · 66 Կրասեան՝ 91 · 93 · 32 · 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Չորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. --

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 16
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԴԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 23
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին:

ՄԱՐՏ 16
Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

ՄԱՐՏ 23
Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Չորեքշաբթի, Մարտ 16, ժամը 17·30-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Նիս)
Քարոզիչ՝
ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 18, ժամը 17·30-ին
Ս. Յակոբ Եկեղեցի
(Պուլվար - Օտտօ)
Քարոզիչ՝
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՔՀՆՅ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Մարտ 23, ժամը 17·30-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Սէնթ - Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 25, ժամը 17·30-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Մարսէյլ)
Քարոզիչ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

UGAB-PARIS

CONFÉRENCE

Quatrième volet du cycle de conférences proposé par le **Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.**

« LA VIE QUOTIDIENNE DES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN »

Conférence, avec
M. HAROUTIOUN KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'U.G.A.B.

le Jeudi 17 Mars à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Entrée: 10 F. — Etudiants: entrée libre

LE FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE organise une

REUNION D'INFORMATION

Dimanche 20 Mars à 14h30
Salle de l'Eglise Apostolique d'Issy-les-Moulineaux
6, avenue Bourgain

Thèmes de discussion :
- **Objectif et principes d'action du FORUM**
- **Bilan des activités**
- **Concertations sur la tenue de la prochaine Assemblée générale du FORUM**

Toutes les associations sont cordialement invitées à participer à cette réunion et à confirmer leur présence en téléphonant au (1) 47 - 93 - 95 - 52 ou par télécopie au (1) 40 - 86 - 21 - 26.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16
MERCREDI
16 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.284 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.284

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՎՈՍՓՈՐԻ ՆԱՒԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾԸ ԵՒ ԲԱՔՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՉԷԹԻՆ

Վոսփորը բոցերու մէջ մնացած է Կիպրական կէս գիշերին մօտ, երկու քարիւղատարներու բախումի մը պատճառով: Կիպրական եւ յունական քարիւղատարները բախում ունեցած են Սեւ ծովէն Վոսփոր մուտքին, ծով թափելով 98 հազար թոն հեղուկ վառելանիւթ: Մեծ մասով փիլիպպեանցի նաւաստիներէն 24 հոգի մահացած են ու աւելի քան երկու տասնեակ անյայտացածներ կան: Այս արկածը ճիշդ առնելն կուգայ արդարացնելու Թրք. տեսակէտը թէ Մոնթրէօյի դաշնագիրը (1936) պէտք է վերաքննութեան ենթարկել: Այդ դաշնագրով է որ Վոսփորէն նաւերու անցքի կանոնները ճշդուած են ու սկզբունքով Թուրքիա ոչ մէկ սահմանափակում պէտք է բերէ ամէն տեսակ նաւերու անցքին: Ու վերջերս, ադրբէջանական քարիւղը արեւելք հասցնելու վէճերը օրակարգի նիւթ ըրած էին այս դաշնագիրը: Թուրքիա կը նախընտրէր որ կազմուղով Միջերկրականի իր մէկ նաւահանգիստը հասնի այդ քարիւղը ու անկէ քարիւղատար նաւերով փոխադրուի. իսկ Ռուսաստան կը պնդէր որ կազմուղը Սեւ ծովու ափը բերէր քարիւղը ու անկէ նաւերով փոխադրուէր անցնելով Վոսփորէն: Թուրքիա խօսիլ կ'ընդդիմանար այս ձեւի կարգադրութեան մը, պատճառաբանելով Պոլսոյ նման բազմամարդ քաղաքի մը համար ատոր ներկայացուցած մեծ վտանգը:

Արդարեւ, արկածէն ետք Թուրք Արտաքին նախարարը յայտարարած է. «այս արկածով փակուած է դազախ եւ ադրբեջանական քարիւղը Վոսփորէն փոխադրելու հարցը. միակ ճամբան Թուրքիայէն անցնելիք կազմուղն է»:

Որպէս անուղղակի պատասխան մը Թուրք Արտաքին նախարարութեան կեցուածքին, Ռուսաստանի Ծովային նախարարութենէն ըսուած է թէ կ'արդարացընեն Թուրքիոյ մտահոգութիւնները եւ թէ ապահովութեան խստագոյն չափանիշեր պէտք է գործադրուին Վոսփորի վրայ. այսուհանդերձ, ռուս պաշտօնատարները աւելցուցած են նաեւ թէ մինչեւ այսօր ոչ մէկ ռուսական նաւեւ արկածի պատճառ եղած է Վոսփորի մէջ:

Այս արկածը որ կրնար աւելի ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենալ եթէ տարբեր օդային օդերեւութաբանական պայմանները, ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ բնապահպանական մարզին վրայ: Պոլսոյ համալսարանէն մասնագէտներ ըսած են թէ պատահարին հաշուեցոյցը պիտի վճարէ Մարմարան ուր մեծապէս պիտի վնասուին ձուկերն ու բուսականութիւնը: Արկածին հետեւանքները երկու - երեք տարի ետք միայն կարելի պիտի ըլլայ ամբողջովին դարմանել, եթէ այսօրուընէ ձեռնարկուի ծով թափած քարիւղը մաքրելու աշխատանքին:

Այս առիթով Թուրք մամուլը կը յիշեցնէ թէ 1960-էն ի վեր աւելի քան 40 ծանր արկածներ պատահած են Վոսփորի մէջ:

Առաջին տեղեկատուութիւնները յանցանքի կարեւոր բաժին մը կը վերագրեն երկու նաւապետներուն, որոնցմէ մէկուն համար կ'ըսուի թէ ալքոլամոլ էր, իսկ միւսը զուարճութեամբ տարուած իր խուցին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԷԹՐՈՅԹԻ մէջ բացուեցաւ (Մարտ 14) Ժէ. 7-ի (եօթը ամէնէն հարուստ երկիրներու) Ելմտական եւ Աշխատանքի նախարարներու ժողովը, որու բուն օրակարգն է՝ գործազրկութիւնը: Բացումը կատարելով Նախագահ Գլինթըն ձախողի դիմեց որպէսզի աւելցնէ իր ներքին պահանջը եւ Եւրոպայի, որպէսզի նուազեցնէ իր տոկոսները: Այս ձեւով, Միացեալ - Նահանգներու նախագահը կը յուսայ պայքարիլ գործազրկութեան դէմ եւ այդ առընչութեամբ եօթը Պետութեանց նախարարները պէտք է ծրագիր մը ներկայացնեն յաջորդ վեհաժողովին որ կը գումարուի Նափոլի, Յունիսին: Ընդհրոյ առարկայ եօթը երկիրներու գործազուրկներու թիւն է 30 միլիոն:

ՑԱԾ -- ՍԱՔՍԻ շրջանային խորհրդարանի ընտրութիւնները շատ ձախող արդիւնքներ տուին Քոհլի կուսակցութեան համար: Արդարեւ վարչապետին Սէ - Տէ - Իւ-ն (Քրիստոնեայ Դեմոկրատ) զգալի նահանջ մը արձանագրեց ի նպաստ Ընկեր - Դեմոկրատ կուսակցութեան որու պարագլուխը Ռուտոլֆ Շարփինկ կը նախընտրէ շատ չյոխորտալ առայժմ, Քոհլի կուսակցութիւնը ձայներու 36,4%-ը ապահոված է (1990-ին՝ 42% էր) մինչ ԷՍ - Փէ - Տէ-ն բացարձակ մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէ աթոռներու գետնին վրայ (44,3%):

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ, Մարտ 13-ին, Խրուաթ եւ Մահմետական համաձայնութեան եկան Սահմանադրութեան շուրջ Պոսնիա - Հերցեկովինի ապագայ խրուաթ - մահմետական Դաշնակցութեան մը համար (որուն շուրջ խօսուած էր, Մարտ 2-ին, Ուաշինկթըն): Սերպերը մերժեցին միանալ այդ Դաշնակցութեան, բայց, տրամադիր են խօսելու իրենց յետագայ յարաբերութիւններու մասին:

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ պարտուեցաւ քսանամեայ Ժոէլ Լօթիէէ Լինարէսի մէջ (Սպանիա) ինչ որ ծանր անակնկալ մը եղած է ճատրակի ախոյեանին համար, նոյնքան ալ հաճելի անակնկալ մը Ֆրանսացիին համար որ որեւէ ձեւով նման յաղթանակ մը չէր իսկ երազած: Իր առաջին հանդիպումն էր Գասպարովի հետ որու յաղթեց 29 հարուածներէ ետք: Մրցաշարքին ալ յաղթականն էր Քարբով:

ԵԼՑԻՆ երկու շաբթուան արձակուրդ առած է եւ Սոչի մեկնած: Մեկնելէն առաջ ճշդած է որ առողջական վիճակին հետ կապ չունի, թէեւ կ'ընդունի թէ շատ տկարացած է յաջորդական երկու դումէ (կռիփ) ետք:

ԼԻՈՆԻ քաղաքապետ -- երեսփոխանը՝ Միշէլ Նուար կրկին դժուարութիւններու կը բախի արդարադատութեան հետ: Հարկային դատաւորը դիմում կատարած է որ դատական հակակշռի տակ դրուի որովհետեւ Լիոն քաղաքի նպաստներու քննութիւնը ցոյց տուած է որ շուրջ 7 միլիոն Ֆրանք այլ ճամբայ բռնած են եւ կրնան օգտագործուած ըլլալ Միշէլ Նուարի քաղաքական անձնական գործունէութեան համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ամսականը 40 Ֆր. է կամ 1650 Դրամ: Լուրը կը հաղորդեն ֆրանսական լրատուները («Լիպերասիոն» կ'արձագանգէր Մարտ 14-ին): Աղբիւրն է Սնարք գործակալութիւնը որ կ'աւելցնէ նաեւ թէ Հայաստանցիին ալ միջին ամսականը 18 ֆրանքը չանցնիր:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 10 / 14)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Մարտ 2 - 4-ին Փրակայի մէջ գումարուած Եւրոպայի ապահովութեան եւ համագործակցութեան Խորհուրդի նիստին քննարկուած է նաեւ Ղարաբաղի հարցը: Խոր մտահոգութիւն յայտնուած է ի տես հակամարտութեան շարունակութեան եւ անոր ստեղծած իրավիճակին: Ժողովը իր աջակցութիւնը արտայայտած է Եան Էլիասոնի այս գծով տարած գործունէութեան եւ կոչ ըրած է անմիջական հրադադար հաստատելու եւ խնդրի լուծման քաղաքական ճամբաներ փնտռելու: Ժողովին Հայաստանը կը ներկայացնէին Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ, երեսփոխան Խաչատուր Բեզիրճեանը եւ Վիէննայի մէջ Սէ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի մշտական Կոմիտէի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Արմէն Այվազեանը:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի Մարտ 9-ի խորհրդակցական նիստին քննարկուած է ԼՂՀ-ի իրավիճակը: Գլխաւոր քարտուղար Պ. Պութրոս - Ղալի խոր մտահոգութիւն յայտնած է ի տես հակամարտութեան շարունակութեան եւ լարուած կացութեան:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ

Մարտ 12-ին գումարուած է կառավարութեան ընդլայնուած նիստ, որու ընթացքին Ելմտական նախարար Լեւոն Բարխուդարեան խօսած է Ռուսաստանի տրամադրած վարկերուն մասին: Ան ըսած է թէ Ռուսաստան 1993-ին իր խոստացած գումարին (42 միլիառ ռուս. ռուբլի) միայն 40%-ը (16.7 միլիառ ռուբլի) տրամադրած է Հայաստանին, զոր օգտագործած է նաւթի, սնդամթերքի, շինանիւթերու եւայլն գնման եւ փոխադրութեան համար: Նոյն նիստին նաեւ հաստատուած է ազգային ապահովութեան պետ. Վարչութեան կանոնադրութիւնը:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան Մարտ 11-ին ընդունած է երեսփոխան՝ Ռիշար Քազընաւի գլխաւորած Ֆրանսացի խորհրդարանականներու այն պատուիրակութիւնը, որ Հայաստան տարած էր շուրջ 40 թոն ալրանք իբր մարդասիրական օգնութիւն: Նախագահը բարձր գնահատելէ ետք ֆրանքեւհայկական յարաբերութիւնները, Հայաստանի որպէս կարեւորագոյն երեք հարցերը թուած է խաղաղութեան հաստատումը, Սահմանադրութեան ընդունումը եւ հիւլէականի վերաբացումը: Հանդիպումին ներկայ եղած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպան Տիկին տը Հարթինկը:

Նոյն օրը, երեսփոխան պատուիրակութիւնը ընդունուած է Գ. Խ.-ի նախագահ Բ. Արարքցեանի կողմէ: Անդրադառնալով շրջանի իրավիճակին, Ռ. Քազընաւ ըսած է թէ իրենց վերադարձին հարկ եղածը կ'ընեն միջազգային կազմակերպութեանց ջանքերը աշխուժացնելու համար: Քննարկուած են նաեւ միջխորհրդարանական յարաբերութիւնները զարգացնելու վերաբերող հարցեր:

Նոյն օրը տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին, Ռ. Քազընաւ յատկապէս ըսած է որ իրենք լաւ գիտեն, որ Հայաստանի համար կարեւորագոյն հարցը խաղաղութիւնն է: Անդրադառնալով խորհրդարանային փոխ - յարաբերութիւններուն, շեշտը դրած է տեղեկատուութեան, ժողովրդավարութեան զարգացման, վարչական կառոյցներու փոխանակման վրայ: Ան աւելցուցած է նաեւ որ ի մօտոյ Ֆրանսա տեղի կ'ունենայ խորհրդարանականներու միջազգային ժողով մը, ուր բոլորը, նաեւ Հայաստանի երեսփոխանները, կարելիութիւնը կ'ունենան իրենց տեսակէտները եւ դիրքորոշումները արտայայտելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ

Մարտ 11-ին, նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան լրատու գործակալութեանց ղեկավարներուն հետ հանդիպման ընթացքին պարզած է Հայաստանի դիրքորոշումը՝ Ղարաբաղեան հակամարտութեան նկատմամբ, նշած է ներկայ հանգրուանի հիմնական հարցերը եւ անհրաժեշտ քայլերը:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ԼՂՀ-ի Նախարարներու Խորհուրդի խորհրդակցական նիստին խօսք առնելով Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան ըսած է թէ ԼՂՀ-ի իշխանութիւնները, ինչպէս անցեալին, այսօր ալ զօրավիգ են արինահեղութիւնը դադրեցնելու եւ հարցը խաղաղ միջոցներով լուծելու ջանքերուն: Որպէս ատոր բաւագոյն ապացոյցը, Ռ. Քոչարեան նշած է Սէ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի եւ Ռուսաստանի միջնորդական փորձերուն նկատմամբ ԼՂՀ-ի դրական կեցուածքը, հակառակ անոր որ այդ առաջարկները շատ մը անընդունելի կէտեր կ'ընդգրկէին Ղարաբաղի համար: Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի Նախագահը Ադրբէջանը դժկամութեամբ ամբաստանելէ ետք ըսած է թէ հակամարտութեան գօտիին մէջ առանց դէպերու եւ յետագային ալ բաժանարար ուժերու ներկայութեան, կարելի չէ խաղաղութեան երաշխներ մշակել:

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԶՐՈՅՑ ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆԻ ՀԵՏ

-- Եթէ գրողները կուսակցութիւնների մէջ մտնում են հրատարակուելու կամ տարադրամ ունենալու նկատառումներով, դա ստորնութիւն է»

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Սեպտեմբեր 30, 1993:

Հայաստան կեցութեանս վերջին օրն է: Նստած, զարմուհիիս՝ Գոհար Աճէմեանի հետ կը զրուցենք, մտքերու փոխանակում կ'ունենանք: Ներկայ է նաեւ վաստակաւոր լրագրող Արեւիկ Աւագեան, Հայրենիքի ցաւերով տառապող եւ այդ տառապանքին մէջ իսկ իր յոյսը չկորող, վաղուան լոյսին կարօտով ապրող տիպար Հայուհին: Զարմուհիս՝ Գոհար Աճէմեան, իբրեւ տնօրէնուհին Հայաստանի Գրողներու Միութեան Տան, ծանօթ է գրեթէ իւրաքանչիւր գրողի կենցաղային պայմաններուն, ունեցած դժուարութիւններուն եւ ապրած տառապանքին: Կը խօսինք մտաւորականութիւնը յուզող հարցերու շուրջ, կ'անդրադառնանք կարգ մը մտաւորականներու բողոքին, անոնց պահանջներուն, ակնկալութիւններուն: Կը զրուցենք ժողովուրդին ապրած տագնապներուն, շուկայական յարաբերութիւններուն, գիներու վիթխարի մագլցումներուն, մօտալուտ ձմեռուան սարսափին եւ այլազան հարցերու շուրջ:

Խօսակից մտաւորականներուն կը հարցնեմ, թէ արդեօք բոլո՞ր մտաւորականներն ու գրողները իսկապէս կարիքի մէջ են եւ արդեօք անոնց կարիքը աւելի սո՞ւր է, քան պարզ ժողովուրդինը: Հարցումս կը մեկնի, անշուշտ, այն իրողութենէն, որ յաճախ մամուլին մէջ կ'արծարծուին Հայաստանի մտաւորական խաւին դժգոհութիւնները, անոնց լքուած ըլլալու հանգամանքը, հրատարակչական ասպարէզի դադարեցումը, մշակութային կեանքի լճացումը, առաջարկելով նոյն ատեն օգնութեան ձեռք մեկնել յատկապէս մտաւորականութեան, նոյնիսկ յատուկ հիմնադրամ մըն ալ հիմնելով այդ կապակցութեամբ: Կը պարզուի որ բոլոր մտաւորականներն ու գրողները չեն որ իսկապէս խիստ կարիքի մէջ են: Անոնց մէջ կան՝ որ նախկին համակարգին մէջ, իրենց ծանօթութիւններուն, այս կամ այն իշխանաւորի հետ սերտ յարաբերութիւններուն շնորհիւ -- հազուադէպ պարագայի՝ իսկական տաղանդով -- կրցած են որոշ ինքնաբաւութիւն մը ապահովել իրենց համար: Եղած են նաեւ ոմանք, յիշեալ յարաբերութիւններէ զուրկ, բայց իսկական տաղանդով օժտուած, որոնք չեն կրցած ապագայի համար նիւթական ապահովութիւն ձեռք բերել եւ որոնք այսօր կը նկատուին իսկական կարիքի մէջ եղող մտաւորականներ եւ գրողներ: Ինչ կը վերաբերի ներկայ համակարգին, նախկին ճարպիկները սողոսկած են այս կամ այն կուսակցութեան մէջ եւ իրենց համար կը շարունակեն նիւթական ապահով միջոցներ ստեղծել: Իսկական գրողներէն շատեր, մանաւանդ երիտասարդ տաղանդներ, մնալով իսկական մտաւորականի եւ գրողի սկզբունքին կառչած, այսօր դարձեալ իրենց ուսերուն կը կրեն տիրող ծանր պայմանները: Այս իրականութենէն մեկնելով հարկ է ուշադիր ըլլալ ցուցաբերուող օգնութիւնը ճի՛շդ հասցէին ուղղելու եւ արդար վերաբերում ցոյց տալու համար: Այլապէս, համակարգէ համակարգ դիւրին ոստում կատարող պատեհապաշտ մտաւորականներ կրնան շահագործել ներկայ ծանր պայմանները եւ տրամադրուած նպաստներէն առիւծի բաժինը խլելով զրկել իրաւ տաղանդներն ու արժանաւորները այդ բարիքներէն:

Երկու շաբաթ Երեւան կեցութեանս օրերուն, երբ կրպակներէն կ'առնէի օրուան թերթերը եւ աչք մը կը նետէի անոնց վրայ, կը նկատէի որ հայրենի մտաւորականներ և գրողներ մանաւանդ հռչակաւոր անունները -- բացակայ են սիւնակներէն, իսկ թերթերուն էջերն ալ լեցուն են Սահմանադրութեան, հացի որակի, Խորհրդարանի աշխատանքներու դանդաղութեան, վառելանիւթի, շուկայի, գիներու, ռուբլիի, շահագիտութեան, սահմանային գօտիի, Ղարաբաղի, իշխանութիւն -- ընդդիմութիւն տարակարծութիւններու վերաբերող գրութիւններով: Չկան անկախութեան այս քանի մը տարիներուն Հայաստանի մէջ կատարուած իրադարձումներու մասին յօդուածներ, չկան Արցախի ազատամարտիկներու հերոսական սխրանքներու ո՛չ արձագանգները եւ ոչ ալ անոնց՝ ժողովրդական զանգուածներու մէջ հրահրած կորովին արտացոլող գրութիւններ: Պիտի ըսուի, թերեւս, որ մամուլը շրջապատի մը կեանքին հայելին է եւ այդ իմաստով ալ անոր դերն է անդրադառնալ տուեալ երկրի առօրեայ կեանքին եւ հրատապ հարցերուն: Այս յատուկ պարագային, կը կարծեմ որ երբ մեր երկիրը փոխանցման շրջանի տագնապանքէն դէպի բնականոն կեանք անցումի դրուագը կ'ապրի եւ Արցախի լեռներուն վրայ մեր աննման ազատամարտիկները իրենց հերոսական խոյանքներով մեր վաղուան լուսաւոր ապագան կը կերտեն, Հայրենի մամուլը եւ մտաւորականութիւնը պարտին ոգեւորիչ յօդուածներով բարձրացնել առօրեայ կեանքի հազրումէկ հարցերով ու դժուարութիւններով կլանուած, լոյսէ կտրուած բայց յոյսը բնաւ չկորսնցուցած մեր ժողովուրդին հոգեկանը:

Այս մտածումներով տարուած էի, երբ դուռը զարնուեցաւ եւ ներս մտաւ բանաստեղծ Գէորգ Էմին, իր կնոջ հետ: Քանի մը օր առաջ ծանօթացած էի իրեն -- Վահէ Օշականի յոբելեանին առթիւ -- եւ եկած էր բարի ճանապարհ մաղթելու ինծի եւ «մի քիչ զրուցելու»:

Կարծես նախախնամութիւնը ղրկած էր Հայաստանի ամէնէն հռչակաւոր գրողներէն մին, վերջին կէս դարու հայ քերթողութեան տիրական դէմքերէն Գէորգ Էմինը, որպէսզի զինք խօսեցնելով կարենայի ստանալ պատասխանը քիչ առաջ գլխս յուզող հարցումին, թէ ի՛նչ կ'ընեն Հայաստանի գրողները -- ներկայ դաժան պայմաններուն մէջ -- հայրենաբնակ մեր ժողովուրդին հոգեկան կորով ներշնչելու համար:

«Ի՞նչ է նշանակում այն խօսքը, որը կրկնում են բոլորը, թէ ո՞ւր են գրողները, -- ընդոստ կը պոռթկայ բանաստեղծը: -- Գրողները մի՛շտ էլ իրենց տեղերում են, մի՛շտ էլ իրենց գործը արել են: 88 թուականի Փետրուարին, երբ հրապարակում մէկ միլիոն մարդ էր հաւաքւում, այդ նաե՛ւ գրողների շնորհիւ էր արւում, որովհետեւ նրանք էին ազգային դարձրել այդ զանգուածին, հօ ՊԱԿ-ը չէր: Այն ժամանակ որ շարժումը սկսուեց, դա իսկական համազգային շարժում էր, որին մասնակցեց ամբողջ հայ ժողովուրդը: Երբ ՀՀՇ-ն եկաւ իշխանութեան գլուխ, նա իրեն պիտի շարունակողը համարէր այդ սկսուած ազնիւ շարժման, բայց նա եկաւ եւ բոլոր յեղաշրջումներին յատուկ էօֆորիայի մէջ ընկած, մի հինգ տարի, սկսաւ ամէն ինչ ժխտել, թէ Հայաստանում ո՛չ մի շէնք կառուցուած չի եղել, գործարան չի կառուցուել, ո՛չ մի գիրք չի տպուել, գրականութիւն չի եղել եւայլն: Ինձ մի անգամ ասացին թէ որոշ գրողներ ընդդիմութեան մէջ են: Ես պատասխանեցի թէ նրանք չեն ընդդիմութեան մէջ, այլ ընդդիմութեան մէջ կառավարութիւնն է, որովհետեւ նրանք՝ այդ գրողները, մի՛շտ կանգնած են -- բառի փոխաբերական իմաստով -- այդ նոյն ազատութեան հրապարակում»:

Բանաստեղծը առաջնորդելով հարցումիս շրջագիծին մէջ, կ'ըսեմ. «Ներկայիս, երբ ժողովուրդը յարաբերաբար յուսալքումի մէջ է գիներու ահաւոր թանկութեան հետեւանքով եւ վերապրումի պայքար կը մղէ, գրողները՝ իրե՛նք, մամուլի, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի միջոցով անոր հոգեկանը բարձրացնելու համար ի՞նչ կ'ընեն»:

«Գիտէ՞ք, այստեղ հոգեկանութեան հարց չէ, այլ՝ սկզբունքի հարց է, -- կ'ըսէ Գէորգ Էմին ու կը շարունակէ:

-- Եթէ դու իսկական գրող ես, պիտի այս ժամանակի թերիները, սխալները նշես, նրանք ուղղելու մտահոգութեամբ: Ցաւօք պատահում է որ նեղ կուսակցական տրամաբանութեամբ, կուսակցական գզվռտոցների պատճառով այդ սխալներն ու թերիները պատրուակ են ընդունում տեւէ մէկին ոչնչացնելու: Ես չորս -- հինգ անգամ կատաղի յօդուածներ եմ գրել քննադատելով վատը այս օրերի, բայց միշտ աւելացնելով որ այս քաղաքական իրադրութեան մէջ ձիերը փոխելու ժամանակը չէ: Երբ վարար գետը անցնում են, գետի մէջտեղում ձիերը չեն փոխում, անցնում -- վերջացնում են եւ նոր են փոխում: Որովհետեւ եթէ վարարած գետի մէջտեղը ձիերը փոխես, գետը կ'առնի կը տանի քեզ, ազգն էլ հետը: Ես գրել եմ որ իսկական մտաւորականը եթէ պայքարում է, պիտի պայքարի այդ սխալները վերացնելու եւ ո՛չ թէ դրանք օգտագործելու համար:

«Հիմա բազմակուսակցութիւնը, որ ըՍփիւռքից է եկած -- իբր թէ մենք շատ ուրախ էինք որ այնտեղ կար, բայց հիմա այստեղ աւելի սոսկալի ձեւով եղաւ -- վիճակը շատ վատացնում է: Բանականութեան վերջին նշոյլներն են ի չիք դառնում: Ես արդէն չեմ կարողանում ասել թէ այսինչը վատ բանաստեղծ է, որովհետեւ ինձ ասում են թէ վատ է, աղբ է. գիտենք, բայց մեր կուսակցութեանն է պատկանում: Սա սխալ է, չէ՞: Այնպէս որ գրողները, իսկական գրողները մի՛շտ էլ արել են այն ինչ որ պիտի անէին: Գրողը մի ձեւ ունի երեւելու՝ դա գիրք տպելն է: Եթէ գրողի գրքերը չես տպագրում, ինչով էլ որ պատճառաբանես, գրողին մնում է միայն հրապարակախօսական յօդուածներով հանդէս գալ: Իսկ գիրք տպագրելու հնարաւորութիւնները նոյնպէս շուկայական պայմաններում կային, եթէ բանը խելօք ձեւով դասաւորուէր: Բայց հիմա այնպիսի վիճակ է ստեղծուել որ ամէն մի կուսակցութիւն տիրութիւն է անում իրեն պատկանող գրողին: Դրա համար էլ -- նկատած կը լինէք -- միջակ բազմաթիւ գրողներ գնացել մտել են կուսակցութիւնների մէջ ա՛յդ նկատառումով: Շատ յիմար եւ ապազգային բան ստեղծուեց: Նրանք ովքեր հա՛յ գրող են, բոլորովին անպաշտպան են, նրանք տէր չունեն փաստօրէն:

«Բոլոր յեղաշրջումների ժամանակ, ձմեռը որ անցնում է, ձիւնի տակից միայն մանուշակներ կամ ձնծաղիկներ չեն բուսնում. նաեւ անցեալ տարուայ աղբն է դուրս գալիս: Այդ բանը տեղի ունեցաւ նաեւ ա՛յս յեղաշրջման ժամանակ: Շատ ասպարէզներում -- քաղաքային սխալ քաղաքականութեան պատճառով -- ջրի երես եկան մարդիկ, որոնք dilettante-ներ (գեղարուեստասէրներ) էին, այդ ասպարէզը չէին հասկանում: Օրինակ՝ գրականութիւնը. կային գրողներ, իսկական գրողներ, կային նաեւ սկսնակ եւ նոր գրողներ, անյաջողակներ, տափակներ: Հիմա շուռ եկաւ այնպէս որ նրանք սկսեցին ղեկավարել գրականութեան եւ հրատարակութեան բախտը կամ մշակոյթը: Դա սպանիչ վատ է: Եթէ այդպէս չլինէր, իմ այսօրուայ զանգատներս պակաս կը լինէին»:

-- Պարոն Էմին, ի՞նչ կը մտածէք այն գրողներուն մասին, որոնք մտնելով այս կամ այն կուսակցութեան մէջ, կը հովանաւորուին եւ կը հրատարակեն իրենց գործերը:

-- Իմ կարծիքով դրանք իսկական գրողներ չեն, որովհետեւ մշակոյթը, գրականութիւնը ամբողջ ազգին պատկանող սրբութիւններ են: Այն դժուար ժամանակներում, երբ ես Սփիւռք էի գնում -- ինձ յաճախ չէին թողնում --, այնտեղից իմ յետեւից լրտեսական բազմաթիւ թղթեր էին գալիս այստեղի գաղտնի գործակալներին, թէ Էմինը եկել է եւ փոխանակ միա՛յն յառաջադիմականների հետ հանդիպելու, ասենք՝ հանդիպել է սրա հետ, նրա հետ, Ռամկավարի հետ կամ Դաշնակցականի հետ: Բայց ես միշտ պահում էի այդ գիծը -- ի վնաս ինձ --, միշտ նո՛յնը անելով, որովհետեւ ես գտել եմ եւ հիմա էլ գտնում եմ որ գրականութիւնը ամբողջ ազգին է պատկանում: Ո՛չ հայրենասիրութիւնն է մենաշնորհ եւ ոչ էլ գրականութիւնը:

Այնպէս որ ես դատապարտում եմ այդպիսի նկատառումներով կուսակցութիւնների մէջ մտնող գրողներին, որովհետեւ դա նախ ծիծաղելի է եւ յետոյ՝ ամօթալի: Ուրիշ բան է եթէ նա իսկապէս այդ գաղափարախօսութեանն է հաւատում: Ինձ մի անգամ Աթէնքում գանգատուեցին թէ ի՛նչպէս Սօս Սարգսեանը նախագահ չընտրուեց: Ես ասացի. երբ դուք գալիս էք եւ ինձ ասում թէ Նաւասարդեանը դաշնակ է, թէ Թէօլէօլեանը դաշնակ է, Բարգէն Փափազեանը դաշնակ է (մի անգամ էլ գլխիս օյին են բերել Բարգէն Փափազեանի հետ Ֆրանսիայում հանդիպելուս համար), յետոյ էլ ասում էք եւ փորձում ապացուցել թէ կողքիդ ապրող այս մէկը -- որին տակն ու վրան ես լաւ գիտեմ -- եւս դաշնակ է եւ լաւ է դարձել, ես առնուազն ծիծաղում եմ, որովհետեւ նա ո՛չ միայն ոչ մի ապացոյց չունի դաշնակցական լինելու, այլ նաեւ որեւէ ընդդիմախօս լինելու փոքրիկ փաստ էլ չի տուել: Ահա թէ ինչո՛ւ Սօս Սարգսեանը չընտրուեց:

Հիմա, եթէ ինձ ասեն որ Գէորգ Էմինը դաշնակցական է կամ լսել են որ նա դաշնակցութեան մէջ է մտել, դրան մէջ 90 տոկոս, 100 տոկոս ճիշդ բան կը լինի, որովհետեւ մարդը 36 թուի մահագոյժ տարիներին Չարենցին է օգնել, Չարենցին է պաշտպանել, նամակներ է գրել Չարենցին փրկելու համար, փորձ է արել նրա կնոջը աքսորից յետ բերելու, երեխային է պահել եւ որի պատճառով Գրողների Միութիւնից հեռացրել են նրան իբրեւ թշնամու երեխայ պահող: Ա՛յս է իմ կարծիքը: Եթէ գրողները կուսակցութիւնների մէջ մտնում են հրատարակուելու, շահագիտական կամ տարադրամ ունենալու նկատառումներով, դա ստորնութիւն է»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՐԱԱ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ 1993 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՌՕՏ ԶԵԿՈՒՅՑՈՒՄԸ

Համաձայն կազմակերպութեան ծրագիր -- կանոնագրին, տարուող աշխատանքները բաժանւում են երկու գլխաւոր մասերի:

1. -- Հայ ճարտարապետութեան յուշարձանները այսօրուայ Հայաստանի սահմաններից դուրս՝ Արեւմտահայաստանում, Կիլիկիայում, Պարսկաստանում, Կովկասի տարածքում գիտարշաւների միջոցով գտնել՝ նկարել -- չափագրել և յատուկ արխիւներում դասաւորել:

2. -- Հաւաքուած այս նիւթերը, ՐԱԱ-ի գործակիցների օգնութեամբ ուսումնասիրել, եւ որպէս հրատարակութիւններ, մատչելի դարձնել այն հայ եւ օտար հանրութեան:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Արեւմտահայաստանի գիտարշաւները հակառակ բազմաթիւ դժուարութիւնների, ինչպէս մասնագէտ եւ կամաւոր մարդուժի պակասը, բարձր ծախսերը, երբեմն անբաւարար արդիւնքը, եւ վերջապէս Թուրքիայում տիրող անապահովութիւն ու քաղաքական վտանգաւոր վիճակը, ՐԱԱ-ի համար մնում է որպէս առաջնահերթ աշխատանք:

1993-ին դէպի Արեւմտահայաստան երկու ճամբորդութիւններ էին ծրագրուած որոնք Օգոստոս ամսին յաջողութեամբ աւարտուեցին:

Առաջին ճամբորդութեան ուսումնավայրը Վանայ լճի հիւսիսում՝ Սիփան լեռան եւ Արճէշ, Արծկէ քաղաքների միջեւ ընկած տարածութիւնն էր:

Ըստ մեր ունեցած տուեալների, այստեղ էին գտնուում մինչ օրս անծանօթ մնացած 9 -- 14-րդ դարերում կառուցուած 38 վանքեր, որոնցից այսօր յաճախ պատմութիւնը վկայակոչող փշրանքներ են միայն մնացել...

Այս ճամբորդութիւնը, հանդերձ տեղում ստեղծուած դժուարութիւնների, կարողացաւ աւարտել ունեցած ծրագիրը:

Երկրորդ ճամբորդութեան պարտականութիւնը, երկու մասից էր բաղկացած: Առաջին մասը, Սեւ ծովի ափամերձեայ Տրապիզոն, Զարշամպա, Ունիէ, Ֆաթսա, Օրտու, Կիրասուն, Սամսուն քաղաքների հայկական թաղերի, բնակելի շէնքերի, եկեղեցիների ու դպրոցների նկարելն էր, ինչպէս նաեւ քաղաքներին կից եւ Տաւրոսեան անտառապատ լեռներում ժամանակին հայաբնակ գիւղերում լինել, եղածը որպէս պատկեր հաւաքել:

Յիշուած քաղաքներից ամէն մէկը ունեցել է մի քանի եկեղեցիներ որոնց հետքերն իսկ այսօր գտնելը հնարաւոր չէ: Երկու եկեղեցու շէնքերը այսօր կանգուն

էն, որոնք գործածւում են որպէս մզկիթ եւ բանտ ... Գիտարշաւի երկրորդ մասը Շապին Գարահիսար բերդաքաղաքի եւ իր շրջապատում գտնուող գիւղերի ուսումնասիրութիւնն էր:

Շապին Գարահիսար քաղաքը գտնւում է Փոքր Հայքում, Գայլ գետի ափին, եւ համարւում է նոյնանուն գաւառի կենտրոնը: Այսօր այս երկրամասը Թուրքիայի Կիրասոն վիլայէթումն է:

Շապին Գարահիսարում եւ շրջակայ գիւղերում, 1915-ին ապրում էին շուրջ 25 հազար Հայեր, քաղաքում կային երկու՝ Ս. Ստեփանոս եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիները, իսկ շրջանի առաջնորդարանը գտնւում էր Ս. Առաքելոց վանքում՝ վերին եւ ներքին Աձպտեր գիւղերու միջեւ: Այս ճամբորդութեան ընթացքում նկարահանուեցին եւ չափագրուեցին քաղաքում եւ իր շրջապատում գտնուող ժամանակին հայաբնակ գիւղերի աւերակուած եկեղեցիները եւ ուսումնասիրուեցին բերդի պարիսպներն ու յարակից մասերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջնադարից սկսած, Կովկասից մինչեւ Սեւ ծովի հիւսիսային շրջանները, հայկական գաղթօջախներ են եղել, որոնց թողած ճարտարապետութիւնը մանրամասն ուսումնասիրութեան կարօտ է:

ՐԱԱ կազմակերպութիւնը, հայաստանեան գործակիցների օգնութեամբ եւ հնարաւորութեան սահմաններում, աշխատում է ուսումնասիրել հայկական կառուցական դարաւոր արուեստը, մասնաւորաբար այն բոլորը, որոնք պատմական Հայաստանի մասն են կազմում:

1993 Ապրիլ ամսին, Քարվաճառի շրջանի (Թուրք. Քելբաջար) ազատագրումը, սկիզբ դարձաւ արտահերթ մի նոր աշխատանքի:

Ժամանակաւորապէս դադարեցնելով Վրաստանի հարաւում գտնուող՝ Մեծ Հայքի Գուգարքին մաս կազմող Բոլնիսի, Դմանիսի շրջանում դեռեւս չաւարտուած յուշարձանների ուսումնասիրման աշխատանքը, առաջնահերթութիւնը տալով Հայաստան -- Արցախի միջեւ ընկած տարածութեան:

Քարվաճառը, բնակութիւնից լքուած եւ զինուորական գործողութիւնների տարածքը լինելով, գիտաշխատողների համար, իւրայատուկ դժուարութիւններ էր ստեղծում ինչպէս նաեւ երթեւեկի հնարաւորութեան պակասը, դանդաղեցնում էր հասնել նպատակադրուած վայրը, որը կատարւում էր հետիոտն:

Յունիս ամսի սկզբից, սկսուեց Քարվաճառի շրջանի հայկական յուշարձանների որոնման, յայտնաբերուածների՝ լուսանկարման, չափագրման, վիմագրերի ընդօրինակման ու վերծանման համադրուած աշխատանքները, որը տեւեց մինչեւ Նոյեմբերի սկիզբը:

Հինգ ճամբորդութիւնների ընթացքում իւրաքանչիւրը 16 -- 27 օր տեւողութեամբ, յաջողուեց գտնել ու հաշուառել 326 միաւոր հայկական պատմական յուշարձան, այդ թւում՝ 28 եկեղեցի -մատուռ, 112 խաչքար, (Բեկորներից հաշուառուած են միայն գեղարուեստական մեծ արժէք կամ արձանագրութիւն ունեցողները) 27 գիւղատեղի, 16 գերեզմանանոց, 6 կամուրջ, 33 տապանաքար, 4 ամրոց ու բերդ, 4 աղբիւր ինչպէս նաեւ աշխարհիկ բնոյթի բնակելի եւ հասարակական շինութիւններ, սեղանատներ, հիւրատներ, միաբանական սենեակներ, գրատներ եւայլն:

Նշուած ամիսների ընթացքում, յատկապէս վատ են հետազօտուել անտառածածկ շրջանները, ուր յոյս ունենք աւելի դիւրութեամբ յուշարձաններ գտնել 1994-ի Մարտ -- Ապրիլ ամիսներին՝ մինչեւ ծառերի տերեւակալելը:

Գաւառի պատմութիւնը ուսումնասիրելու իմաստով, յատկապէս կարեւոր են յայտնաբերուած բազմաթիւ վիմագիր արձանագրութիւններ:

Այդ դժուարին՝ նոյնիսկ վտանգաւոր պայմաններում տարուող ուսումնասիրութիւնների պատասխանատուն, ՐԱԱ-ի աշխատակից Պր. Սամուէլ Կարապետեանն է:

Արխիւներուն հաւաքուած մշակոյթի եւ պատմութեան այս տուեալները, նաեւ հայ դատի տեսանկիւնից, անգնահատելի արժէք են ներկայացնում:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԱՐՈՒՈՂ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պարսկաստանի հիւսիսում՝ Ատրպատականում են գտնւում պատմական Հայաստանի գաւառները, ինչպէս Արտազ, Զարեւանդ եւ Պարսպատունիք: Բացի յիշուած գաւառներում, Պարսկաստանի տարբեր քաղաքներում եւ շրջաններում դարեր շարունակ գոյութիւն են ունեցել հոծ համայնքներ իրենց ուրոյն մշակոյթով:

Համայնքների պատմութիւնը, կերտած ճարտարապետութիւնը, մշակոյթը, կենցաղն ու սովորութիւնները, անբաժան մասն են մեր պատմութեան: Հաւաքուած նիւթերը սրբագրելու եւ ամբողջացնելու նպատակով, 1993 թուին, համագործակցութիւն է սկսել Երեւանի համալսարանի երկու գիտաշխատողների հետ:

Ջուղայի թեմին է պատկանում Զարմհալ գաւառը իր տասնեակ գիւղերով որոնք 1946 -- 1948 թուերին՝ ներգաղթի տարիներին հայաթափ եղան:

1993-ի ամրան, երեք հոգինոց խմբակը եղաւ՝ մշտաձիւն գեղատեսիլ լեռներով շրջապատուած շրջանի գիւղերում, եւ նկարեց շուրջ 1200 տապանաքար, որոնք ուսումնասիրութեան հետաքրքրական նիւթ են: Դժբախտաբար ժամանակը աւերել էր կաւաշէն եկեղեցիները, իսկ հընուց կանգուն մնացած շէնքեր ինչպէս բնակելի տուն կամ դպրոց հատուկենտ էին:

ՇԷՆՔԵՐԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Պարսկաստանի Ատրպատականում վանքերի եւ եկեղեցիների նորոգութիւնների, ինչպէս Հայաստանի հարաւում՝ Զանգեզուրում սկսուող աշխատանքների զեկուցումը, կը տրուի յետագային:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տպագրական աշխատանքների շարքին, ՐԱԱ-ի համար առաջնահերթ տեղ ունի միքրոֆիլմերի հատորների հրատարակութիւնը, որին մասնակից է եւ տրամադրում է աւելի քան քսան տարիների հաւաքած նիւթերը:

Հայ ճարտ. միքրոֆիլմերի անհրաժեշտ եւ շնորհակալ գործի պատասխանատուն եւ մեկենասը փրոֆ. Վազգէն Բարսեղեանն է:

Միքրոֆիլմերի վերջին տպագրութիւնը, եօթերորդ հատորն է:

Տպագրութեան համար պատրաստ են՝ 1 -- Հայերը Աբխազիայում, 2 -- Հայերը Իմերեթիայում, Կոլխիդիայում եւ Մենգրելիայում, 3 -- Հայերը Ապշերոնեան թերակղզում:

Ուսումնասիրութեան ընթացքի մէջ են՝ 4 -- Հայերը հարաւային Օսիայում, 5 -- Հայերը Լեզգիստանում, 6 -- Համշենահայերն ու իրենց ճարտարապետութիւնը, 7 -- Վանայ աւազանի հայկական վանքերը:

ՐԱԱ-ի պատասխանատու՝
ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՈՒ՞Ր Կ'ԵՐԹԱՅ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԸ

Ֆրանսա վախնալով իր քաղաքական ու մշակութային ազդեցութիւնը կորսնցնելէ, ամերիկեան վեց համալսարաններու յատկացումներ ընել որոշած է. կը յուսայ այդ ձեւով ծնունդ տալ ֆրանսախօսներու նոր սերունդի մը: Փրինսթընի համալսարանին քաղաքական գիտութիւններու մէկ փրոֆէսէօրը բսած է թէ Ֆրանսա միակ մեծ պետութիւնն է որ ամերիկեան համալսարաններու յատկացում չէ կատարած. ու ԿԱԹԹ-ի բանակցութիւններէն ետք Միացեալ-Նահանգներու կողմէ անտեսուած կը զգայ ինքզինք:

Ճափոնի, Գերմանիոյ նման երկիրներ դրամ կուտան ամերիկեան համալսարաններու, վառ պահելու համար իրենց լեզուին ու մշակոյթին հանդէպ հետաքրքրութիւնը: Այդ գումարներով կը ստեղծուին գերմանագիտական ուսումնասիրութեան կեդրոններ:

Ֆրանսայի տրամադրած 400 հազար տոլարով ալ յառաջիկայ երեք տարուան մէջ Հարվըրտի, Փրինսթընի, Ճոն Հոփքինսի, Պէրքլէյի եւ Շիքակոյի ու Փէնսիլվանիոյ համալսարաններուն մէջ ֆրանսախօսութեան զարկ տուող ձեռնարկներ պիտի իրագործուին:

Երեւութապէս, Ֆրանսայի համար հարցը Միացեալ -- Նահանգներու հետ հաւասարակցութեան, հաղորդակցութեան բարելաւման կը վերաբերի, բայց դիմացի կողմը աւելի հիմնական դրդապատճառներ կը նշմարէ հոն. Ճոն Հոփքինս համալսարանի ֆրանսական գրականութեան ու քաղաքակրթութեան դասախօս մը կ'ըսէ թէ եթէ Ֆրանսա կորսնցնէ Միացեալ-Նահանգներու համար իր կարեւորութիւնը, քիչ ժամանակ ետք իր քաղաքացիներէն զատ ոչ ոք պիտի հետաքրքրէ այլեւս:

Կատարուած հետազօտութեան մը համաձայն, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ 1986 -- 1990 տարիներուն 18% աւելցած է օտար լեզուներու բաժիններուն կատարուած արձանագրութիւնները, մինչ Ֆրանսերէնը 1% նուազում արձանագրած է: Նոյն շրջանին մեծագոյն յաւելումը նշուած է ճափոներէնին (95%), յետոյ ռուսերէնին (31%) եւ սպաներէնին (30%) համար: Ճափոներէնի հանդէպ մեծ հետաքրքրութիւնը արդիւնք կը նկատուի շահագրգիռ երկիրներու կողմէ տրուած նեցուկին:

Պէտք է ըսել նաեւ թէ Ֆրանսայի նախաձեռնութիւնը կերպով մը փոխադարձութիւն կը նկատուի «Էօրօտիզնի»ի բացումին եւ ամերիկեան ժապաւէններու Ֆրանսացիներու մօտ գտած ընդունելութեան, սակայն խորքին մէջ երկու կողմերն ալ կը հաւատան թէ պատճառները աւելի հիմնական են:

Ամերիկեան համալսարաններու ֆրանսերէնի ճիւղերուն դասախօսները տրամադրուած գումարը համեստ նկատելով հանդերձ, գոհունակութիւն կը յայտնեն, քանի որ անոնց կարծիքով այս քայլը վերջապէս պատճառ պիտի ըլլայ որ այլ տարածքներ աւելնան կաղապարատիպ այն կարծիքներուն որոնց համաձայն Ֆրանսան միայն պանիրի ու գինիի երկիր է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄ, ԱՅԼ ՆԱԵՒ ԱՐՑԱԽ ԵՒ...

Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամը բոլորին ուշադրութիւնը գրաւեց այս ձմեռ, իր 21 միլիոն տոլարնոց ծրագիրի գործադրութեամբ: Շրջափակման ամենախիստ պայմաններուն մէջ, Հիմնադրամը յաջողեցաւ ջեռուցում ապահովել գրեթէ բոլոր այն վայրերուն, ուր ապակեդրոնացած միջոցներով (այսինքն առանց կազի, այլ կաթսայատները «մազութով» աշխատցնելով(կարելի էր այդ կատարել:

Բայց 1993 -- 1994-ի ձմեռուան ընթացքին Հիմնադրամը միայն ջեռուցմամբ չզբաղեցաւ: Իր միւս ծրագիրներու իրագործման հետ համընթաց (բնակարաններու եւ դպրոցներու կառուցում աշխեալ գօտիի մէջ, Արաքսի կամուրջ, Զանգեզուրի ճանապարհներ, Իրան -- Հայաստան կազամուղ, գիտական եւ մշակութային ձեռնարկներ...) Հիմնադրամը իր օժանդակութիւնը բերաւ նաեւ շատ կենսական այլ մարզերու:

Ի գիտութիւն բոլոր անոնց որոնք իրենց նուիրատուութիւններով մասնակցեցան Հիմնադրամի գործունէութեան (ու անոնց որոնք պիտի մասնակցին անպայման...), ահա ցանկ մը այլ իրագործումներու.

-- Ալիւրի տեղափոխում Հայաստան եւ Արցախ.

-- Հացի գործարաններու ելեկտրականութեան հայթայթում անկախ ցանցով, որպէսզի անոնք գործեն նոյնիսկ երբ կեդրոնական ելեկտրա -- սպասարկութիւնը կանգ առնէ կազի չգոյութեան պատճառաւ.

-- Ջրամատակարարման ելեկտրական մղակներու (փոմփ) աշխատանքի ապահովում.

-- Ելեկտրական ցանցի վերաշինութիւն.

-- Անզէնզէնի փոխադրութիւն Հայաստան եւ Արցախ.

-- Առողջապահական հաստատութիւններու ելեկտրականութեան կամ մազութի հայթայթում, կեդրոնական համակարգէն անկախ միջոցներով, անոնց գործունէութեան շարունակութիւնը ապահովելու համար.

-- Տիեզելի ապահովում Երեւանի հանրային փոխադրական ցանցին.

-- Արզնիի ջրելեկտրակայանի վերականգնում.

-- Հրազդանի եւ Գիւմրիի ելեկտրակայաններու կաթսայատներու աշխատանք.

-- Հայաստանի եւ Արցախի հեռախօսի եւ հեռահաղորդումի այլ հաստատութիւններու վերահաղորդիչ (ռըլէ) կայաններու ապահովում տիեզելով.

-- Կապանի հանդուցային կապի ապահովում.

-- Արցախի տնտեսութեան կենսապահպանման հաստատութիւններու մատակարարում մազութով եւ տիեզելով.

-- Երկրաշարժային դիտարաններու ուժանիւթի հայթայթում:

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75660 PARIS CEDEX 14

ՍՓԻՒՌՔ-ՔԱՂՀԱՑՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-33-

ԽՕՍՔ ԻՄ ՈՐԴՒՈՅՆ
(ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿ)

Լաւ լսէ' որդիս, չորսդիս տեսածէս
դասեր քաղելով պատգամ կուտամ քեզ:
Եթէ Սփիւռքի մեր հայ կեանքին ներս
ղեկավարի դեր ստանձնել կ'ուզես,
ամէնէն առաջ պէտք է ըմբռնես,
թէ հին դպրոցի մեր բարոյական
ըմբռնումները անելի միայն
կ'առաջնորդեն քեզ: Որպէս բնական
եզրակացութիւն՝ պէտք է անպայման
կրցածիդ չափ շատ չէզոքացնես
անբասիր մարդիկ, եթէ շուրջդ կան:
Ասոնց մէջ է որ, եթէ չհսկես,
քեզ նեղացնող անձեր կը գտնես:
Միջոցներու մէջ խտիր չդնես:
Գործէ' մութին մէջ, ինչպէս որ ուզես,
միեւնոյն ատեն՝ ուրիշներու քով
շատ «բարձրաթռիչ» ճառեր խօսելով
որ նպաստաւոր համբաւ ստեղծես:

Դուն ու ես գիտենք թէ' հին եւ թէ նոր
մեղքերդ բոլոր զօրս շատ կարեւոր
կը նկատեմ որ խնամքով ծածկես:
Այս կապակցութեամբ, ըստ
փորձառութեան,
ռազմավարութեան մէ'կ ձեւ կայ միայն. -
մի' սպասեր որ յանցանքի վրայ
ձերբակալեն քեզ: Անդադար պոռա'
թէ դուն լաւ գիտես ո՞վ է սատանայ:

Ամէն առիթով քու անձդ գովէ':
Քեզ չհաւնողը դաւաճա'ն կոչէ:
Դատաստանապետ դուն քեզ հռչակէ',
Հաշիւ պահանջէ': Վճիռ արձակէ':
Լաւագոյն ձեւն է հաշիւ չտալու,
քո'ւ սխալներդ անհետ թաղելու:

Երբ Հայաստանի մասին ճառ խօսիս,
թէ' երկրաշարժի, թէ' պատերազմի,
շրջափակումի առարկայական
խոչընդոտները չես կրնար, ըստ իս,
բնաւ չյիշել: Միշտ կրկնէ սակայն,
թէ ասոնք շատո՜նց վերցած կ'ըլլային
եթէ քո'ւ ցուցմունքներուդ անսային:
Որպէս «փաստ» յիշէ, թէ քու պահանջին
արդիւնք է այսօր Հայոց բանակին
գոյութիւնն անգամ: Ըսել կ'ուզեմ թէ
ամէն յաջող բան՝ անշուշտ վերագրէ
դուրսէն քու ըրած քննադատութեան:
Ամէն ձախող բան՝ հասցէագրէ
այդ իշխանութեանց ապիկարութեան:
Այսպէս վարուելով, հաւատա' ինծի,
թէ' կը տիրանաս քաղաքագէտի,
ներհուն իմաստուն մարդու համբաւի,
եւ թէ' հաւկիթին մէջ իսկ խեղդես
առարկութիւնը անձերու պէս -- պէս,
որոնք կը կարծեն, թէ ընդհանրապէս
անշահախնդիր վերաբերմունքի,
մաքուր կենցաղի, այլեւ մաֆիայի
նման հարցերու մասին բամբէք
դաս տուող մէկը նախ պէտք է մաքրէ
եւ լուսարձակի տակ յայտնաբերէ
ի'ր գետնայարկի
անկիւնները մութ եւ պահուած գաղտնի:

Ըստ մեր սփիւռքեան վիճակագրական
տուեալներուն որ աչքիս առջեւ կան
(անտեղեակներու համեմատական
մեծամասնութեամբ), հաւատա' խօսքիս,
իմ խրատներուս եթէ հետեւիս,
Թիւ Մէկը ազգիս կը դառնաս, որդի'ս:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՍԻՈՅ ՔԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպան միշտ ամէնէն աւելի զբօսաշրջիկ ունեցող հողամասը եղած է. Սակայն վերջին տասնամեակին զբօսաշրջութեան ամէնէն բարձր աճը արձանագրած է: Չինաստանը ասիական զբօսաշրջութեան գլխաւոր երկիրն է. 1980-էն հնգապատիկ աւելի զբօսաշրջիկ ունեցած է 1993-ին: Թէեւ, պէտք է աւելցնել որ անկէ ապահոված եկամուտը չի հաւասարիր Հոնկ -- Քոնկի եկամուտին:

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Խանթեմուրեան, զաւակներն ու թոռնիկը,
Տէր եւ Տիկին Լիպարիտ Լուսիկեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ստեփան Խանթեմուրեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Փիէր Լուսիկեան, Նալպանտեան, Օրծածի, Եահուբեան եւ Տիւրան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, պապին, փարմիկին եւ խնամիին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆԹԵՄՈՒՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 12-ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին, ժամը 14·30-ին Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»· -- Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Խ· Խանթեմուրեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին զաւակները հետեւեալ նուէրները կ'ընեն· -- Հայաստան հիմնադրամին, 1000 Ֆր·, Իսիի Կապոյտ Խաչի Տ· Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղին 500 Ֆր·, *Solidarité Protestante France-Arménie*-ի 500 Ֆր· (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին 500 Ֆր·։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe qu'il a envoyé dans l'avion du 22 Février 1994, affrété par le Ministère de l'Action humanitaire, 6 tonnes de marchandises pour l'Arménie. A savoir, parkas, tee-shirts, caleçons et pâtes alimentaires.

L'ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

organise

un RECITAL D'ORGUE

dans la Cathédrale Arménienne Catholique Sainte-Croix-de-Paris

le Dimanche 20 Mars à 17h précises

donné par

Nariné SIMONIAN

1er prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison, (Classe de Marie-Claire Alain)

sur le

GRAND ORGUE EN LIBERTE

Philippe DUFOUR (85 jeux)

au programme :

Mendelssohn — J.-S. Bach — Liszt — Komitas — Yekmalian

Adresse : 13, Rue du Perche, Paris 3e

Réservations et billets :

42. 78. 31. 93 ou 43. 26. 50. 43

Métros: République, Filles du Calvaire, Rambuteau.

Participation aux frais : 120 F.

Etudiants : 60 F.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· -- Վռամշապուհ Արք· Քիպարեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Րաուլ Գազանճեան 250 Ֆր·, Պ· Գրիգոր Շահինեան 2000, Տիկին Անի Իգնատիոսեան 300, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարաֆիլեան 300, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ճիրեան 500 Ֆր·։

LA COMMUNAUTE ARMENIENNE

d'Antony, Bourg-la-Reine, Fresnes, Sceaux

ET DE LA REGION

est invitée à une

RENCONTRE - DEBAT

avec

PATRICK DEVEDJIAN

Député-Maire d'Antony

et

BEDROS TERZIAN

Président du Fonds Arménien de France

Mercredi 16 Mars à 21 heures

Salle Dulac, au dessus du Cinéma «Le Select» avenue de la Division Leclerc, Antony.

— Entrée libre —

Fonds Arménien de France

BP 12, 75660 Paris Cedex 14

Gala d'Arts Martiaux

organisé par

France - Karabagh

Sous la présidence de

G. CHABROUX,

Maire de Villeurbanne

Samedi 19 Mars à 20h30

Maison des Sports de Villeurbanne

253, Cours Emile Zola

Station M° : Gratte-Ciel

AU PROFIT DU KARABAGH

8 DISCIPLINES :

- JUDO —
 Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
 Champion Olympique
 Champion du Monde
 Pierre BLANC 5e DAN
- KARATE —
 Jacques TAPOL 5e DAN
 Champion du Monde
 Champion d'Europe
- KENDO —
 Alain DEGUITRE 5e DAN
 Champion d'Europe
 Alain HAGOPIAN 5e DAN
 Champion de France
- KUNG FU — NUNCHAKU —
 Christophe TOPALIAN
 «Armenian Black Belt Association» de France
- AIKIDO —
 Pierre MATTHIEU 4e DAN
 avec la sélection régionale F.F.A.A.A.
- JUI JITSU —
 Alain ADEN 3e DAN
 Responsable Rhône-Alpes
- KARATE DO SHOTOKAI —
 Bernard GALLICE 3e DAN
 avec la sélection régionale de Shotokai France.
 Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

Tarif :

100 Francs : Places de choix

60 Francs

50 Francs : Tarif Club

Gratuité jusqu'à 6 ans.

Renseignements :

Secrétariat de France-Karabagh : de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

Փարիզի Լսաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Ցայտագիր՝

ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

(արտասանութիւն)

Ընկերակցութեամբ՝

Տարօն Երգչախումբի

ԵՂՍՕ (երգ)

ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆ (ջութակ)

Նաեւ մասնակցութեամբ երիտասարդներու թատերախաղ եւ այլ ելոյթներ։

Սիրով կը հրաւիրուի մշակութասէր հասարակութիւնը՝

Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 15-ին

Հ· Բ· Ը· Մ· Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

M° Courcelles

Մուտքը ազատ է։

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture

et

Le Centre Culturel Sahak - Mesrop

présentent

PEINTRES ARMENIENS DES XIXe ET XXe SIECLES

CONFERENCE

(projection de diapositives)

par

CHAHEN KHATCHATRIAN

Directeur de la Galerie Nationale d'Arménie;

Auteur du livre : "Peintres Arméniens des XIXe et . XXe siecles"

Jeudi 17 Mars à 20h30

Salle Ardzrouni Tcherpachian

339, avenue du Prado, Marseille 8e

L'A.M.I. DU JARDIN DE MUSIQUE

Svetlana NAVASSARTIAN

Pianiste

en tournée en Europe du 6 au 31 Mars

Paris - Salle Cortot

DIMANCHE 20 MARS à 17h

Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.

(Tarif Plein : 150 F. — Réduit : 90 F. Groupes : 75 F.)

Courbevoie - Salle des Mariages

JEUDI 31 MARS à 20h45

Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.

(Tarif Plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)

Réservations : FNAC et Virgin.

MASTER CLASS

MERCREDI 6 AVRIL à 18h30

au Salon de Paris - 9, rue Beaujon Paris 8e

Réservations :

l'A.M.I. du Jardin de Musique

Tél. : 47. 68. 30. 20 - Fax : 43. 33. 21. 33.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 19-ին տօն է ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ ՄՈՒՏՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

UGAB - PARIS

CONFÉRENCE

Quatrième volet du cycle de conférences proposé par le **Comité de Paris — Ile-de-France de l'U.G.A.B.**

« LA VIE QUOTIDIENNE DES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN »

Conférence, avec

M. HAROUTIOUN KEVORKIAN

Conservateur de la Bibliothèque Nubar de l'U.G.A.B.

le Jeudi 17 Mars à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Entrée: 10 F. — Etudiants: entrée libre

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

77, RUE LAFAYETTE

75009 PARIS

TEL. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE

GOUVERNANTE

POUR MAISON DE RETRAITE

Région Parisienne

Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN

POSTE A RESPONSABILITE.

Pour toute information :

S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ համար եւ միջոցաւ եղած հետեւեալ նուէրները· --

Արշամ Պապայեանի հոգեհանգստեան առթիւ։

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին· --

Տիկին Մարի Պապայեան եւ զաւակները 2500 Ֆ·, Օր· Վալէրի Պօղաճեան, Պր· Ժագ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ռիշար Ճէզվէճի 1000-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Ժա Մելքոնեան, Ֆիլիփ եւ Նուպար Փափազեան ընտանիքներ, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոսիկեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Իսկէնտէր 500-ական Ֆր·, Տիկին Սիզան Անտրանեան 300, Տէր եւ Տիկին Վահէ Տորոսեան 300, Տիկին Էլիզ Յակոբեան 200, Պր· Գրիգոր Աժտէրխանեան 200, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թուքլեան 100 Ֆր·։

Ս· Սահակ -- Մեսրոպ Երգչախումբին· --

Տիկին Մարի Պապայեան եւ զաւակները 2500 Ֆր·, Պր· Ժագ Կարապետեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արիս Դաւիթեան 1000, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքեր 300 Ֆր·։

«Հայաստան» Հիմնադրամին· --

Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Միքայէլեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մահտեսեան 500։

«Յառաջ»ին· --

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուկեան 200 Ֆր·։

Համազգայինին· --

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ղազարեան 200 Ֆր·։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գառուն մանկա - պատանեկան երգչախումբի եւ Արագած - Սասուն պարախումբի երգի - պարի համոյթը։

Կիրակի, Ապրիլ 10, ժամը 15-ին

Թէաթրը Մուլէն (Մարսէյլ)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 17
JEUDI
17 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար․ 1·000 Ֆ․ -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ․
Արտասահման : Տար․ 1·300 Ֆ․ (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ․ (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ․

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·285 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.285

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԴԵՍՊԱՆԸ՝ ԷՏՈՒԱՐ ՃԵՐԷՃԵԱՆ

Էտուար Ճէրէճեան Միացեալ-Նահանգներու Իսրայէլի նոր դեսպան կարգուած է։ Ան ամերիկեան Արտաքին Նախարարութեան բարձրաստիճան մէկ պաշտօնատարն է որ Դամասկոս, Գազապլանքա եւ Պէյրութի մէջ պաշտօնավարելէ ետք կը ղրկուի Թել Աւիւ։ Տեղական թերթի մը յայտնած է թէ ամբողջ ուժը պիտի գործածէ «խաղաղութիւն ծախելու համար իսրայէլացիներուն»։ Շատերու համար դժուար է իր գործը, որովհետեւ հրէական ծագումը Իսլամներու մօտիկ անձնաւորութիւն կը նկատէ զինքը, իսկ արաբական երկիրներուն մէջ կը դիտուի որպէս իսրայէլամէտ դիւանագէտ մը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՈՍՓՈՐԻ ծովային արկածը պատճառեց է որ լարուին յոյնեւթուրք յարաբերութիւնները։ Յունաստան կը պնդէ որ Թուրքիոյ մէջ տօնական օր ըլլալուն պատճառով արկածեալ նաւերուն շատ ուշ օգնութիւն հասած է։ Որոշապէս չէ լուսաբանուած նաեւ արկածին դրդապատճառը․ յունական մամուլը կը ծանրանայ այն տեսակէտին վրայ որ առաջնորդ թըրքական նաւաձիգը վտանգաւոր ըլլալու աստիճան իրարու մօտեցուցած է երկու նաւերը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը յայտարարած է որ յաջորդ տարիէն սկսեալ քրտական Ամանորի տօնը ազգային տօն պիտի հռչակէ ամբողջ երկրին համար։ Քրտական այդ տօնին օրը Թուրքիոյ հարաւ -- արեւելեան շրջանին մէջ ցոյցեր կը կատարուէին որոնք միշտ կը բախէին ապահովութեան ուժերու հակազդեցութեան ու կ՚աւարտէին արիւնալի բախումներով, զոհերով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Ալէն Ժիւփէ Անգարա գնաց Մարտ 16-ին, 48 ժամուան պաշտօնական այցելութեան մը համար։ Տեսակցութիւններ կ՚ունենայ իր պաշտօնակից Չէթինի հետ, ինչպէս նաեւ նախագահ Տէմիրէլի եւ վարչապետ Չիլէրի։ Մարտ 16-ին, առաւելաբար «Իմաճիթէ»ն էր որ կը ծանրանար այս այցելութեան վրայ, շեշտելով անոր տնտեսական եւ առեւտրական դրդապատճառները։ Կը գրէր թէ եօթը տարուան ընթացքին, առեւտրական փոխանակութիւնները եռապատկուած են, 5 միլիառ ֆրանքէն (1986) անցնելով 15 միլիառի (1993)։ Թուրքիոյ մէջ, ֆրանսական ձեռնարկութիւններու թիւը 10-էն 150-ի անցած է։ Ֆրանսա ներդրում ընող առաջին երկիրը դարձած է եւ 3·3 միլիառի վարկ բացած է օժանդակութեան ձեւին տակ զարգացման։ Համայնավար պաշտօնաթերթը երկար կը ծանրանայ այս այցելութեան վրայ, նըշելով թէ ան տեղի կ՚ունենայ հազիւ 2 շաբաթ ետք քիւրտ երեսփոխաններու ձերբակալութենէն ու կը յիշէ նաեւ 20 Թուրքի վաճառքը Լէօթարի կողմէ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ նախարար նշանակուած է երաժիշտ՝ Թանոս Միքըթէոփուլոս յաջորդելու համար Մելինա Մերքուրիի որու կցորդն էր։

ՄԵԾՆ -- ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ բանակներու ընդհանուր սպայակոյտի՝ զօրավար Փիթըր Հարթինկի հրաժարումը իբրեւ հետեւանք արտամուսնական իր յարաբերութեան հրապարակումին, նոր ծալքերու բացայայտումին առիթ տուաւ։ Ծանօթ է որ զօրավար Հարթինկ, 60 տարեկան, ամուսնացած եւ չորս զաւկի տէր, իր հրաժարականին մէջ կը խոստովանէր թէ Պաշտպանութեան սպայակոյտի մը պետի վայել վարուելակերպ չէ ունեցած եւ միակ արժանաւոր ելքը կը գտնէր իր հրաժարումը։ Այս առթիւ ալ լրատուիչները, գլխաւոր մամուլը մանաւանդ մեղադրուեցան որ դոյզն յարգանքը չունին անձնաւորութիւններու անձնական կեանքին նկատմամբ, բայց, այսօր մէջտեղ կ՚ելլէ որ հրապարակումները եւ բոլոր մանրամասնութիւնները (սիրային նամակ, քերթուած, նկար եւայլն, եւայլն) պատասխանատուն զօրավարին նոյնինքն՝ հոմանուհին է (32 տարեկան) Պրէնտենիտա Փերէս -- Պլանքօ, նախապէս Լէյտի Պըք, կինը ծովային նախկին ենթանախարարին, որ մէկուկէս միլիոն ֆրանքի փոխարէն մամուլին տըւած ամէն ինչ, Մաքս Գլիֆորտի միջոցաւ, մեծ մասնագէտ մը այդ ճիւղին մէջ, որ սակարկութիւնները ըրած է «Նիւզ Օֆ Թը Ուըրլտ» թերթին հետ։ «Հէրոտուհին» իր այս արարքը արդարացուցած է յայտարարելով որ խղճի խայթի հետեւանք էր։ Այժմ կրկին ամուսնացած է մեծահարուստի մը հետ, խիղճը հանդարտած եւ գրպանը լեցուած․․․։

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(16 Mars)

YOURI, LE BALLON ET L'ARMENIE

ԿԱՄ

ԿԱԼԱԹԱՍԱՐԱՅ, ՃՈՐՔԱՅԷՖ ԵՒ... ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆ

Օրաթերթը, նոյն իրիկուան Պոլիս մղուելիք ֆութպոլի մրցումին առթիւ կ՚ոգեկոչէ ․․․ 1915-ի ցեղասպանութիւնը։ Արդարեւ, մեկնելով այն իրողութենէն որ Մոնաքոյի խումբին կարեւոր խաղացողներէն է Եուրի Ճորքայէֆ (միջնապահ), կը գրէ․ -- «Եուրի Ճորքայէֆի համար, Մոնաքոյի դաշտին միլիէօն, Թրքական Կալաթասարայ խումբին դէմ մրցումները սովորական մենամարտերուն չեն նմանիր։ Այս իրիկուն, Պոլիս, ուր կը շարունակուի յամառութեամբ մերժումը 1915 - 16-ի ցեղասպանութեան ճանաչման, նաեւ հայկ․ ծագումով արիւնն է որ պիտի եռայ իր երակներուն մէջ։ «Երբի մրցումէն առաջ, կ՚ըսէ, շատ նամակներ ստացայ Հայերէ որոնք զիս կը քաջալերէին։ Ինծմէ կ՚ակնկալեն որ լաւ բան մը ընեմ թուրք խաղացողներուն դէմ»։ Երթի մըրցումին, իր օժանդակութեամբ 3 - 0 արդիւնքը զոհ ձգած է զիրենք։

Ու թերթը կը շարունակէ․ -- Առանց չափազանցնելու հայ - թրքական հարցը, ֆրանսական ախոյեանութեան 26 տարեկան լաւագոյն կէտ նշանակողը շաբաթէ մը ի վեր, անտարբեր չէ անոր հանդէպ։ Առհասարակ, դեռեւս դաւանոր իր յուզականութեան մաս չի կազմեր, բայց, կը յիշէ -- "Հայկ․ աւանդութեամբ մեծցայ, Լիոնի գաղութին տօնեբուն կը մասնակցէի եւ այսօր ալ, ամէն անգամ որ կարենամ, կ՚երթամ։ Սկզբնական շրջանի ակումբս՝ Վիլէօրպանի հայ Միութիւնն էր"։ Այն ատեն, իր միտքը կը լեցնէ իր մեծ-մայրիկը՝ Թիֆլիսի, ձերբակալուած 1915-ին, աքսորուած Սուրիա, Ֆրանսա կը գաղթէ եւ կը հաստատուի Լիոնի արուարձանը։ Տէսինի մէջ, ան հայերէն կը սորվեցնէ աղջկանը եւ թոռանը՝ Եուրիի։ "Ցանալս իր տունը կը ճանայի։ Պզտիկ տուն մը մեր տունին մօտ։ Այն ատեն հայ, բայց նաեւ ռուս գաղթականներու գիւղ մըն էր։ Աշխատանքէն ետք, մարդիկ կը հաւաքուէին խօսելու համար, միշտ մարդ կար տունը"։

Հայրը՝ Ժան Ճորքայէֆ, Լիոն ծնած է 1939-ին, Քալմուք է (Մոնղոլ) եւ կ՚ամուսնանայ Հայուհիի մը՝ Մարիի հետ։

Այս յօդուածին առթիւ, թերթը կը յիշէ նաեւ ծագումով հայ այլ խաղացողներ․ -- Մարսէյլ՝ Պօղոսեան, Քանն՝ Համբարձումեան եւ Պետրոսեան եւլն․։

Ալի-Սամի Եէն մարզադաշտին վրայ, անցեալը աւելի ներկայ պիտի ըլլայ քան ուրիշ առթիւ, բայց Ճորքայէֆ կը վստահեցնէ․ -- "Գլխուս մէջ եղածը չի կրնար փոխել խաղալու կերպս, մաքրելիք հաշիւ չունիմ, Կալաթասարայի խաղացողները թշնամիներս չեն, միայն՝ հակառակորդներս"։

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

1992-Ի ՊԻՒՏՃԷԻ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿ, 1994-Ի ՊԻՒՏՃԷԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 15-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստի օրակարգը չորս հարցեր ունէր ուրոնցմէ միայն երկուքը լուծում գտած են։ Արդարեւ, չորս հարցերն էին․ -- Սոսիալ-տնտեսական, 1992-ի պիւտճէի հաշուեփակ, 1994-ի պիւտճէի քուէարկում եւ դրամավարկային դրութեան ծրագիր։ Վէճերը շատ բուռն եղած են ինչ կը վերաբերի ընկերային - տնտեսական եւ դրամավարկային ծրագիրներուն եւ այդ մասին որոշում չէ տրուած։ Հաշուեփակը կատարուած է սակայն 1992-ի պիւտճէին եւ քուէարկուած 1994-ի պիւտճէն որ է․ -- Եկամուտ՝ 20 միլիառ 355 միլիոն Դրամ (550 միլիոն ֆրանք), ելք՝ 27 միլիառ 770 միլիոն (715 միլիոն Ֆր․), բաց՝ 165 միլիոն Ֆր․ Որպէսզի աւելի յստակ գաղափար մը կարելի ըլլայ կազմել ըսենք որ փարիզեան արուարձան՝ Մոնթրէօյ - Սու - Պուա (95 հազար բնակիչ) 970 միլիոն ֆրանքի տարեկան պիւտճէ մը ունի։ Հայաստանի մէջ, նախատեսուած դրամահոսութիւնն է (էնֆլասիոն) 600%․․․։

Գերագոյն Խորհուրդի որոշումով, ի վերջոյ, Խորհուրդին նախագահութեան յանձնուած էր բարձրաստիճան պատասխանատու անձերու կողմէ փաստերը քննելու յանձնախումբի մը նշանակումը։ Այսկա պահանջուած էր երեսփոխաններու կողմէ Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի մամուլի ասուլիսէն ետք, երբ ան յակնէ անունէ ամբաստանութիւններ ըրած է պատասխանելու համար Աշոտ Մանուչարեանի մեղադրանքներուն (տե՛ս՝ «Յառաջ», Փետր․ 10, 11, Բ․ էջ)։ Գ․ Խ․-ի նախագահութիւնը Մարտ 11-ի իր նիստին հաստատած է այդ յանձնախումբը որ պիտի քննէ պաշտօնական անձերու կողմէ դիրքի չարաշահումը, հետեւեալ կազմով․ -- Վ․ Հարոյեան, Վ․ Ջուռնաչեան (ՀՀՇ), Գ․ Փափազեան (Հ․Կ․Կ․), Դ․ Վարդանեան (ԱԺՄ), Տ․ Կիւրեղեան (Հ․Յ․Դ․), Ա․ Դալլաքեան (Ազատ Խորհրդարանական), Ռ․ Պետրոսեան (ՀՌԱԿ), Ս․ Ղազարեան եւ Ա․ Արշակեան, այս վերջինը յանձնախումբին նախագահ նշանակուած է։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 14 / 16)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐՈՎ

Ադրբեջանական աղբիւրները վերջին շրջաններուն սկսած են տարածել կարգ մը լուրեր, ըստ որոնց ճակատին վրայ տիրող յարաբերական հանդարտութիւնը հետեւանք է հայկական կողմին տուած մեծ թիւով զոհերուն։ Հերքելու համար ճշմարտութիւնը խեղաթիւրելու այս փորձերը ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան բանակի Շտապը հրապարակած է թիւեր որոնք կը պարզեն ճիշդ հակառակ պատկերը։ Անցեալ Դեկտեմբեր 18-էն մինչեւ այսօր ադրբեջանական բանակը ունեցած է 8000 մեռեալ եւ աւելի քան 25·000 վիրաւոր․ միայն Օմարի կիրճերուն թշնամին ունեցած է արդէն աւելի քան 1·500 մեռեալ։ Վերոյիշեալ ժամանակաշրջանին մէջ ազերի զօրքերը կորսնցուցած են նաեւ աւելի քան 100 ռազմական զրահքներ եւ բազմաթիւ զէնքեր, նաեւ 2 օդանաւ։ Ղարաբաղեան բանակի կորուստները համեմատաբար շատ աւելի քիչ են եւ այդ արդիւնք է զինուորական լաւագոյն պատրաստութեան, պաշտպանողական մարտավարութեանց ճիշդ ընտրութիւններուն։

ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ԵՒ ԱԲԽԱԶԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի կառավարութեան Մարտ 10-ի կարգադրութեամբ որոշուած է Շահումեանի եւ Աբխազիոյ գաղթական ընտանիքներուն մինչեւ Յուլիս 1 վճարել կենսաթոշակներ եւ մանուկներուն՝ նպաստներ, Հայաստանի օրէնսդրութեամբ սահմանուած կենսաթոշակի եւ նպաստներու նուազագոյն չափերուն համաձայն։

ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փոխ - նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի եւ Ռուսաստանի սահմանապահ զօրքերու գլխաւոր հրամանատար զօրավար Անտրէյ Նիկոլայեւի միջեւ Մարտ 15-ին տեղի ունեցած հանդիպումին քննարկուած են հայ երիտասարդներու իրենց զինուորական ծառայութիւնը Հայաստան տեղակայուած ռուսական սահմանապահ զօրքերու մօտ կատարման եւ սահմաններու միասնաբար պաշտպանութեան առնչուող հարցեր։

Նոյն օրը Պետական նախարար Վազգէն Սարգսեանի եւ զօրավար Ա․ Նիկոլայեւի կողմէ ստորագրուած համաձայնագրով մը վաւերացուած է զինուորական ծառայութիւնը ռուսական սահմանապահ զօրքերու մօտ կատարելու կարելիութիւնը։

ԼՂՀ-Ի ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան լրագրողներուն հետ Մարտ 15-ին ունեցած հանդիպումին ըսած է թէ որեւէ որոշում կամ ծրագիր կարելի չէ ընդունիլ առանց Ղարաբաղեան կողմին հաւանութեան։ Անոր այս արտայայտութեան դուռ բացած են յատկապէս այն լուրերը ըստ որոնց Ադրբեջանի եւ Հայաստանի Խորհրդարաններու նախագահներուն հանդիպումին համաձայնութիւն գոյացած է 20 օրէն Ղարաբաղեան ուժերը իրենց գրաւած հողերէն ետ քաշելու մասին։ Կ․ Բաբուրեան աւելցուցած է թէ իրենց տեղեկութեանց համաձայն այդ հանդիպումին յատկապէս շօշափուած է հայ -- ադրբեջանական յարաբերութիւններու բնականոնացման

(Շար․ը Դ․ էջ)

ԼՈՒՍԱԶՈՒՐԿ, ԲԱՅՑ ՅՈՒՍԱՎԱՌ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԶՐՈՅՑ ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆԻ ՀԵՏ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

-- Իսկական գրողները -- որոնց կարգին նաեւ դուք - այս ներկայ ժամանակաշրջանի տագնապները, երկունքը իրենց գրականութեան նիւթ կը դարձնե՞ն, հակառակ չհրատարակուելուն։

-- Անկասկած. գրողը չի կարող այլ կերպ ստեղծագործել։ Երբ 88 Փետրուարի դէպքերը սկսեցին, հիւանդանոցում պառկած էի ծանր վիրահատութեամբ. չնայած նրան՝ կնոջս երկու նամակ եմ թելադրել Միխայիլ Գորբաչովին ուղղուած։ Ելոյթներ եմ գրել որ միթինկներում կարդան։ Այնուհետեւ բանաստեղծութիւններ թէ այլ գրութիւններ, բոլորն էլ վերաբերում են այդ հարցերին։ Հիմա շատ տարածուած է այսպէս կոչուած վերացական պոէզիան, որ դատարկութիւն է, յիմարութիւն է, որովհետեւ իսկական բանաստեղծը չի կարող չարտայայտել իր ժամանակը, իր ժամանակի ոգին։ Հինգ տարի է ինձ Հայաստանի հեռուստատեսութեան մօտ չեն թողնում. դա վայրենի բան է, չէ՞։ Երբ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթը -- Գերագոյն Խորհրդի պաշտօնաթերթը -- սկսեց հրատարակուել, ես այդ օրերի դէպքերի մասին մի յօդուած ունէի։ Ընկալելով դա իմ թերթը, մե՛ր թերթը -- որովհետեւ վերջին հաշուով ազատութիւնը, անկախութիւնը բոլորիս երազն է, չէ՞--, ես այդ յօդուածը տարայ եւ պարզուեց որ ես իրենց մօտ չպիտի տպագրուեմ։ Զտպագրեցին։ Խմբագիրը մէկն էր որ դրանից առաջ աշխատել էր կոմերիտական մի թերթում եւ իմ դէմ քաղաքական հալածանքներ էր անում սովետի անունից։ Ծիծաղելի բան է, չէ՞։

-- Իսկ հիմա իսկական կոչուած մտաւորականները չե՞ն աշխատակցիր տեղական մամուլին։

-- Աշխատակցում են. այն թերթերը որ տպում են, նրանք աշխատակցում են։

-- Ուրեմն միայն գրքի հրատարակութիւնն է որ դժուար կացութեան մէջ է։

-- Այո, գիրք հրատարակելը հնարաւոր չէ։ Ցաւոք՝ ասեմ, որ հեռուստատեսութիւնն էլ դարմանալի վիճակում է։ Ես առաջարկում եմ հաղորդումներ եւ միշտ էլ մերժւում եմ։ Այս գիրքս, որ սեղանի վրայ է, նոյնիսկ չի գրախօսուել, երբ գիտենք որ բազմաթիւ կուսակցական նոբերի գրքեր անմիջապէս գրախօսւում են։ Եթէ որեւէ տեղում գրական մթնոլորտը բնական է, չի կարող պատահել որ չգրախօսուի չորս -- հինգ անուանի գրողներից մէկի գիրքը։ Եթէ դա նոյնիսկ շատ վատ գիրք լինի, շատ բացասական, այնուամենայնիւ իսկական գրողի նոյնիսկ թերութիւնները յատկանշական են։ Լռութիւնը երբեք ճանապարհը չի եղել գրականութիւն զարգացնելու կամ ստեղծելու։

Սեղանին վրայ գտնուող եւ չգրախօսուած գիրքը Գէորգ Էմինի բանաստեղծութիւններու նոր հաւաքածոն է՝ «Ելք Եգիպտոսից» խորագրով, լոյս տեսած 1989-ին։ Հեղինակը զայն կը նուիրէ ինծի։ Հատորը կ'ընդգրկէ 1979-ին լոյս տեսած «Ճամբաբաժան» գրքէն ետք գրուած նոր բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ, որոնք հասկնալի պատճառներով, չէին տպագրուած նախորդ տասնամեակներուն։

Լսելէ ետք Գէորգ Էմինի գանգատներն ու դժգոհութիւնները, պահ մը կը հարցնեմ իրեն, թէ այսպիսով դէպի ո՛ւր կ'երթանք։ «Ես այնքան լաւատես չեմ, -- կը պատասխանէ ան։ -- Եթէ խօսենք ժողովրդի մասին, ժողովուրդը ասում է՝ վերջը լաւ կը լինի։ Այդ խօսքը ստեղծուած է ժողովրդի տարիքի համաձայն, որովհետեւ ժողովուրդը գիտի որ իր տարիքը յաւերժական է եւ այդ վերջը կը լինի, ինքը կը տեսնի։ Բայց անհատ մարդը այդ չի տեսնում, դրա համար էլ անհատ մարդը պիտի հարցնի, թէ այդ վերջը ե՛րբ է։ Ի հարկէ այս բոլոր յեղաշրջումներին բնորոշ խառնակութիւնը, ժամանակները կ'անցնեն, բնական բան է եւ տեղը կ'ընկնի։ 17 թուի յեղաշրջումներից յետոյ նոյնն էր. երբ բաւական ժամանակ անցաւ մի քիչ տեղը ընկան այդ բաները։ Սա՛ էլ կ'անցնի, բայց ամէն մարդ իր կեանքի տեւողութեամբ է նայում, դատում։ Այսօր ես 74 տարեկան եմ. եթէ ես 75-ին էլ չեմ կարողանում իմ գիրքը ցոյց տալ, էլ ի՞նչ բանի մասին է խօսքը»։

Ի դէպ, մեր այս զրոյցին օրը Գէորգ Էմին կը բոլորէր իր 74-րդ տարեդարձը եւ մեծ ցաւ կը զգար որ այս պայմաններուն մէջ կարելի պիտի չըլլար 75-ամեայ իր յոբելեանը տօնել։ Երբ կը հարցնէի իրեն թէ հիմա յոբելեան տօնելու ժամանա՞կ է, երբ ժողովուրդը տագնապի մէջ է, կը պատասխանէր որ երբ գիրք հրատարակելու կարելիութիւն չկայ, գոնէ բանաստեղծին յոբելեանը նշուի։

Փորձելով զրոյցին ընթացքը կեդրոնացնել ժողովուրդին վրայ, կ'ուզեմ գիտնալ թէ բանաստեղծին կարծիքով ժողովուրդին տոկունութիւնը, անոր անխախտ ոգին դեռ երկար կրնա՞յ մնալ այսպէս։ Գէորգ Էմին կը պատասխանէ. «Ես մեր ժողովրդի առջեւ պատրաստ եմ մոմ վառելու, որովհետեւ ո՛չ մի ժողովուրդ, այս պայմաններում, այսքան չէր շարունակի տոկալ։ Սակայն ժողովրդին վշտացնում են ընկերային զարշելի անհաւասարութիւնները եւ անիրաւութիւնները։ Բանը այնտեղ է հասնում որ ասում են՝ ձեր հէքն էլ անիծած, ձեր պայքարին էլ։ Բնական բան է, որովհետեւ մարդը կարճ կեանք ունի եւ նա ամէն անգամ քաղաքական թելադրանքով չի կարող ասել՝ է՛հ, նպատակի համար է արւում այս բոլորը։ Եթէ այդպէս է, ուրեմն կոմունիստներն էլ արդար էին, որովհետեւ իրենց մեղքերը արդարացնում էին յանուն լուսաւոր գալիքի։ Տարբերութիւնը ո՞րն է՝ յանուն ընկերային գալիքի եւ յանուն լուսաւոր գալիքի, միեւնոյնը չէ՞։

Ի պատասխան այն հարցումիս թէ Հայաստանի այս կացութիւնը շրջափակումի եւ պատերազմի հետեւա՞նք է, թէ անոր մէջ դեր ունին իշխանութիւնները, բանաստեղծը կ'ըսէ. «Չէ, ասեմ ձեզ, երբոր ընդդիմախօսները երբեմն գրում են իրենց թերթերում, այդ սխալը անում են, մեղքերը բարդելով Հայաստանի կառավարութեան վրայ։ Դա սխալ բան է։ Այստեղ մի ընդհանուր նպատակի հարց կայ։ Առաջ, 14 թուին, ռուսական կայսրութիւնը ոչնչացնել էր նպատակը, հիմա էլ՝ սովետական, այսպէս կոչուած Խորհրդային Միութիւնը վերացնելը։ Այսինքն՝ հակակշիռը Ամերիկայի։ Քանդուեց այս հսկայական երկիրը. բոլոր երկրները քանդուեցին, միայն Հայաստանի հարց չի։ Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանը մի տեղ շատ ճիշդ գրել էր, թէ երբոր մեծ շէնքի վրայ, ուր քսան բնակարան կայ -- ասենք՝ Սովետը, 15 բնակարանով -- ռումբ է ընկնում, այդ ռումբից տները այնպէս են քանդւում, որ կողքի սենեակում եթէ մի հատ սխնի ձեռ տալ ուզելու համար, հողերը թափւում են գլխիդ։ Հիմա ուրեմն այդ վիճակն է. մի մասը, անշուշտ, իմ ասած պատճառներից է՝ յեղաշրջումների թերութիւններ, քաղաքական սխալ քաղաքականութիւն եւայլն, մեծ մասն էլ՝ ընդհանուր սովետական սիստեմի քայքայման պատճառով»։

Գէորգ Էմին, որ մեր զրոյցին սկիզբը կը յաւակնէր Երեւանի ազատութեան հրապարակին վրայ 88 Փետրուարին հաւաքուող մէկ միլիոն մարդիկը «ազգային» դարձնող. այսպէս կոչուած իսկական գրողներէն մէկն ըլլալ, զրոյցին վերջաւորութեան կը բացայայտէ իր գաղափարական եւ քաղաքական աշխարհահայեացքը. «Ես ձեզ մի բան էլ ասեմ -- փարատոքսալ է եւ կարող են ինձ հետ վիճել--, փարատոքս է թւում, բայց մէջը շատ մեծ ճշմարտութիւն կայ։ Փոքրաթիւ ժողովուրդներին ձեռնտու չի վերացումը այն մեծ կայսրութիւնների, որոնցում իրենք ապրում են։ Օրինակ, Սուլթան Համիտը ասենք 300.000 հայ ջարդեց. կոտորեցինք, ըմբոստացանք, Սասուն, Մուշ, Գում Գափու, Պանք Օթոման եւայլն, այդ բոլոր շարժումները բնական են, չէ՞։ Երիտասարդ Թուրքերի հետ միանալով Սուլթան Համիտին գահընկէց արեցինք։ Դա արեցինք որ մեր վիճակը լաւանայ, չէ՞։ Ի՞նչ ստացուեց։ Եկան Երիտասարդ Թուրքերը, որոնք միլիոններով սկսեցին ջարդել։ Ուրեմն, մեզ ձեռնտու չէր։ Մեզ նման փոքր ժողովուրդներին աւելի ձեռնտու էր կայուն վիճակ։ Ի՛նչ որ Սովետների ժամանակ էր. վերջին հաշուով անձի, գոյքի ապահովութիւնը կար, նուազագոյն ապրուստ կար, եթէ նոյնիսկ 100 ռուբլի ըստանայիր՝ պանիրը մէկ ռուբլիով կ'առնէիր, կարագն էլ երեքով, ո՛չ ոք սովից չէր մեռնում։ Հիմա էլ, պոռոտացինք եկանք, Գորբաչովը որոշեց Սովետը քանդել։ Ի՞նչ ստացանք։ Այն ժամանակ կայուն կեանք կար, հզօրանում էր երկիրը, կառուցւում էին գործարանները, արդիւնաբերութիւն կար, գիտութիւն, գրականութիւն, ամէն ինչ կար։ Հիմա դրա փոխարէն մենք ի՛նչ ստացանք։ Ստացանք անարխիա, ստացանք մարդկային գիշատիչ յարաբերութիւններ, ստացանք սով եւ ստացանք ա՛յն՝ որ գրականութիւնն է մէջտեղից գնում։ Այս երկրի ամենամեծ առաւելութիւնը՝ որ գրականութիւնը հովանի ունէր։ Առաջ մենք միշտ հպարտանում էինք, որ աշխարհի քիչ երկրներից մէկն ենք, որտեղ գրականութիւնը հովանի ունէր։ Այս հովանին վերացաւ եւ դարձանք մի երկիր, որտեղ եթէ ես աղքատ մարդ եմ եւ երեք երեխայ ունեմ դպրոցում սովորող, եթէ ես ամբողջ տան գոյքը ծախեմ, չեմ կարող այդ երեխաների դասագրքերը առնել։ Մի դասագիրք 300 ռուբլի արժի։ Ի՞նչպէս կարող է պատահել որ պետութիւնը չհասկանայ թէ առաջին հերթին պիտի հովանի լինի այդ հարցին»։

Գէորգ Էմին թափեց իր ներսը կուտակուած ամբողջ մաղձը։ Հին օրերու կարօտով տոչորուող, հայ զանգուածներուն «ազգային» շունչ տուող հայ գրող մը ինքզինք դաւանող բանաստեղծը, սակայն, չըսաւ թէ 100 ռուբլի աշխատավարձք ստանալու օրերուն իսկապէս քանի՞ ռուբլիի պէտք ունէր ընտանիք մը «սովից չմեռնելու» համար, չխօսեցաւ «տակից» հայթայթուած գումարներու մասին, որպէսզի ապահովուի ընտանիքի մը ապրուստը։ Ու այսօր, առատահոս այս մաղձը կը թափուի օտարի լուծէն, ստրկութենէն դուրս եկած ազատ ու անկախ հայ պետականութեան վրայ, պարզապէս անոր համար -- հաւատացած եմ -- որ բանաստեղծին գիրքը չի տպագրուիր կամ պետութիւնը չի հովանաւորեր զինք։

Քիչ առաջ Գէորգ Էմին կ'ըսէր, թէ «իսկական բանաստեղծը չի կարող չարտայայտել իր ժամանակը, իր ժամանակի ոգին»։ Այո՛, սակայն, ո՞րն է ժամանակի ոգին։ Ժամանակի ոգին՝ միայն «ընկերային անհաւասարութիւնները» չեն - անոնք կային նաեւ նախկին դասաբակարգին մէջ եւ այն ալ յանուն հաւասարութեան--, միայն «քաոսային սխալ քաղաքականութիւններն» ալ չեն -- որոնցմէ մեր հայրենիքը զուրկ չէր նաեւ նախկին տասնամեակներուն -- եւ ոչ ալ հովանաւոր ունենալը կամ չունենալը, գիրք տպագրելու կամ տպագրուելու հնարաւորութիւն չունենալը, պանիրի, հացի, կարագի կամ հաւկիթի թանկութիւնը, այլ ժամանակի ոգին -- դանդաղ, բայց հաստատ քայլերով -- նաեւ յաղթական ե՛րթն է դէպի վաղը։ Փաստ՝ արցախեան պայքարը, փաստ՝ Հայրենիքի անկախութիւնը ամրացնելու պայքարը, փաստ՝ անկախութեան տօնին առիթով ժողովրդական զանգուածներու խանդավառութիւնը։ Փա՛ռք Արցախի լեռներուն վրայ իրենց կեանքը պատարագող, իրենց արեամբ հայրենի հողը ներկող եւ իմացեալ մահով գալիք սերունդներուն համար Հայրենիքը ապահովող մեր անման ազատամարտիկներուն, որոնց նահատակութեան ոգի՛ն է որ այսօր ոտքի կը պահէ առօրեայ կենցաղային հոգերով կլանուած մեր ժողովուրդը, հակառակ բազմապիսի ծանր դժուարութիւններու։ Ո՞ւր է ա՛յս ոգին, այսպէս կոչուած իսկական գրողներու տողերուն մէջ։ Ես այդ ոգին զգացի միայն «Հայաստան» օրաթերթին մէջ Հրաչեայ Մաթեւոսեանի ստորագրած յօդուածաշարքին ընդմէջէն։

Գէորգ Էմին ճիշդ էր, երբ կ'ըսէր որ «վերջը լաւ կը լինի» խօսքը ստեղծուած է ժողովուրդի տարիքին համաձայն, որովհետեւ ժողովուրդը գիտէ ու իր տարիքը յաւերժական է եւ այդ վերջը ինք կը տեսնէ։ Հայրենիքի մը պետականութեան հաստատման եւ անոր հիմերու ամրապնդման գործընթացին մէջ անհատ մարդուն տարիքը ո՛չ մէկ նշանակութիւն ունի։

ԻՐԱՆ ԵՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

Իրանի իսլամական հանրապետութեան 15-րդ տարեդարձը անգամ մը եւս միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց իւրայատուկ յեղափոխութեան մը եւ «արտասովոր» երկրի մը վրայ։ Արդարեւ մինչեւ այսօր Արեւմուտքի համար անըմբռնելի եւ անբացատրելի կը մնայ այն քաղաքական փոթորիկը որ իր ... դաշնակից եւ այնքան տոկուն երեւցող միապետութիւնը տապալեց քանի մը շաբթուան մէջ։ Միջազգային լրատուական բոլոր միջոցներուն օրինակով, ֆրանսական մամուլը եւս ոգեկոչեց այս տարեդարձը, յատկապէս փետրուարեան ընթացքին, քանի որ յիշատակուած դէպքերը իրենց գագաթնակէտին հասած էին 1979-ի Փետրուար 12-ին, Փահլաւիներու տոհմին վերջին ներկայացուցիչ Մուհամմատ Ռեզա Շահի փախուստով (*)։

Իրան այս վերջին 15 տարիներուն ընթացքին բազմաթիւ անգամներ, չըսելու համար գրեթէ մշտապէս, մտահոգութեան աղբիւր դարձաւ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի դիւանագիտական մարմիններուն, ռազմա -- քաղաքական վերլուծումներ կատարող մասնագէտներուն եւ լրագրողներուն համար։ Իսլամական յեղափոխութենէն ծնած նոր Պարսկաստանը շփոթութեան մատնեց իր նախկին բոլոր դաշնակիցները որոնք վարժ էին Փահլաւիներու «չափաւորեալ» եւ Արեւմուտքին նպաստաւոր քաղաքականութեան. կը բաւէ ... յիշել թէ 1973-ին, Կիփուրի ... -- իսրայէլեան պատերազմին առթիւ ... ստեղծուած քարիւղի մեծ տագնապին ժամանակ, Իրան մերժելով մահմետական երկիրներուն որդեգրած շրջափակումի որոշումը կը շարունակէր Եւրոպայի երկիրներուն մատակարարել կազ եւ քարիւղ։ Պատկերը բոլորովին տարբեր 1979-էն ի վեր. կրօնապետութեան ... հանդգամանքը, ամերիկեան դեսպանատան պատանդներուն հարցը, Իրան-Իրաք պատերազմը, Պարսիկ կամաւորներու ներկայութիւնը Լիբանանի կամ Աֆղանիստանի մէջ, միջազգային «ահաբեկչութեան թղթածրարը» եւ վերջապէս հնդիկ գրող Սալման Ռուշտիի դէմ արձակուած մահապատիժի վճիռը աւելի ...

կը ներկայացնէ արեւմտեան զարգացած պետութիւններուն ընկերութիւններուն համար: Կայ վերջապէս դիւանագիտական հարցը որուն մէջ Իրան կը փորձէ գործօն դեր մը խաղալ. այս դերը կրկին կարելի կը դառնայ մանաւանդ Խորհրդային Միութեան փլուզումէն յետոյ: Իրան՝ է՛ւ մշակութային ու պատմական, է՛ւ քաղաքական գետնին վրայ ինքզինքը մօտ կը զգայ նորանկախ կարգ մը երկիրներու եւ պատրաստ է անոնց հետ համագործակցելու: Շրջանային նոր դեր մը ստանձնելու Թեհրանեան այս յաւակնութիւնները բնական մտահոգիչ են անշուշտ Ամերիկայի, եւ յատկապէս Թուրքիոյ նման հաւատարիմ ու վստահելի իր դաշնակիցին համար: Բազմաթիւ դիւանագէտներ եւ լրագրողներ արդէն գործի լծուած են վերլուծումներ կատարելու եւ ռազմավարութիւն ճշդելու համար: Ֆրանսայի մէջ վերջերս «La Documentation française» պետական հետազօտական կեդրոնին կողմէ հրատարակուող «Problèmes politiques et sociaux» հանդէսը լման թիւ նուիրած է այս հարցին: Հոն, ծագումով պարսիկ Զուիցերացի մը՝ Մոհամատ Ռեզա Ճալիլի -- Ժընեւի համալսարանի միջազգային յարաբերութեանց ուսումնասիրութեան կեդրոնէն -- լուրջ եւ ամբողջական վերլուծումներ կը կատարէ իրանեան դիւանագիտական նոր ուղղութիւններուն մասին: Սոյն ուսումնասիրութեան վերնագիրն ու հարցադրումն է. «Իրան՝ դէպի շրջանային նո՞ր դեր մը» (**):

Հեղինակը մանրամասնօրէն կ'ուսումնասիրէ Իրանի ներկայութիւնը եւ դերը դրացի կարգ մը շրջաններու մէջ, ինչպէս՝ Պարսից Ծոցը (արաբական աշխարհին համար՝ Շաթ էլ Արաբ), Միջին -- Արեւելքը, Անդրկովկաս եւ Կեդրոնական Ասիա, Ափրիկէն եւայլն... Ան կը փորձէ պարսկական դիւանագիտութեան յառաջխաղացումները կամ նահանջները մատնանշել, նժարին վրայ դնելով այս նոր քաղաքականութեան յաջող կէտերը՝ հզօր վերազինում մը, իսլամական շարժումներու գործօն ցանցի մը գոյութիւնը, ահաբեկչութիւնը, եւ միւս կողմէն՝ խոչընդոտները որոնք կը սահմանափակեն այս քայլերը՝ յարատեւող միջազգային մեկուսացումը եւ ներքին, տնտեսական եւ ընկերային ծանր վիճակը որուն հետեւանքով երկրին մէջ կը տիրէ մնայուն անկայունութիւն մը:

Մեզի համար ծայր աստիճան հետաքրքրական է անշուշտ Թեհրանի կեցուածքը Հայաստանի հանդէպ, մանաւանդ այս օրերուն երբ ամէն մարդ կը զգայ որ Արցախի հարցը հասած է վճռական հանգրուանի մը: Գաղտնիք չէ որ Հայաստան հակառակ Թեհրանի բազմաթիւ բանաւոր -- խիստ ու նուազ խիստ -- ազդարարութիւններուն, վայելած է իր դրացիին լուռ հաւանութիւնը որոշ հարցերու մէջ:

Հայաստան, Վրաստան եւ Ազրպէյճան մինչեւ երեք տարի առաջ աննշան դրացիներ էին Իրանի համար, թէեւ Պարսիկները միշտ մօտէն հետեւած են այդ երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն խնդիրներուն, միայն անոր համար որ Իրանի սահմաններուն մէջ կը գտնուին 10 միլիոնէն աւելի Ազերիներ եւ փոքրաթիւ 200-էն 250 հազարի հասնող, հարուստ եւ բարգաւաճ հայկական գաղութ մը: Այսօր, դառնալով լիիրաւ անկախ պետութիւններ, այդ շրջաններուն կարեւորութիւնը առաւել եւս կը շեշտուի Իրանի համար երբ մանաւանդ ան կը պատրաստուի այդ ցանկացած միջազգային նոր դերը ստանձնել իր դարաւոր հակառակորդին՝ Թուրքիոյ դէմ եւ աւելի նուազ չափով ալ Ռուսիոյ: Անդրկովկասի այս երեք երկիրները զատ զատ բանալիներ են պարսկական դիւանագիտութեան բարդ խաղին մէջ: Իրանի եւ Անդրկովկասեան երկիրներուն յարաբերութիւններուն նուիրուած գլուխը իսկապէս Մոհամատ - Ռեզա Ճալիլի գործին ամենահետաքրքրական մասերէն մէկն է: Այս հարցին նուիրուած հինգ էջերէն (էջ՝ 19--էն մինչեւ 23) երկուքուկէսը յատկացուած են Ազրպէյճանին, մէկուկէսը Հայաստանին եւ մէկ էջն ալ Վրաստանին:

Իր նպատակին հասնելու համար Ճալիլի օգտագործած է, ինչ որ յատկանշական է, միայն ու միայն անգլիացի եւ ամերիկացի մասնագէտներու աշխատասիրութիւններ: Այդ արդէն կը բաւէ փաստելու համար թէ որքանով հրապուրիչ են Բաքուէն բխող քարիւղի հոտերը անգլեւսաքսոնեան աշխարհին համար եւ թէ ո՛րքան ուշացած է Ֆրանսան այս մարզին եւ այս շրջաններուն մէջ որոնք գրեթէ «անգլիական պարտէզի» մը վերածուած են...: Ուրեմն հեղինակը այստեղ պարզապէս գոհացած է անգլիական եւ ամերիկեան աղբիւրներէն առնուած տեղեկութիւնները թարգմանելու գործով, միայն վերնագիր մը աւելցնելով ինչ որ բաւական նրբութեամբ կատարած է: Իւրաքանչիւր վերնագիր ընտրուած է ամենասուր եւ ամենաճշգրիտ ձեւով ցոլացնելու համար Պարսկաստանի եւ տուեալ երկրին յարաբերութիւններուն եւ համագործակցութեան պատմական, ռազմավարական եւ տնտեսական բոլոր պատճառները:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) -- Այս մասին շահեկան հաղորդում մը սփռուեցաւ հեռատեսիլի «Ֆրանս 2»ի կայանէն, Քլօտ Սերիյոնի վարած «Géopolis» հաղորդաշարին մէջ:

(**) «IRAN : vers un nouveau rôle régional ?».

Problèmes politiques et sociaux — N° 720 — 28 Janvier / Série: Russie.

Նոյն հանդէսին Դեկտեմբերի թիւը նուիրուած էր Հայաստանի Գլէռ Մուրատեանի ստորագրութեամբ:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՍՊԵՏԻ ՇՔԱՆՇԱՆ ԷՏՈՒԱՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Մարտ 10-ին, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ֆիլիփ Սէկէնի հրաւէրով Փարիզի հայ գաղութի կրօնական, միութենական թէ մամուլի ներկայացուցիչներ եւ զանազան անձնաւորութիւններ, Ֆրանսացի թէ հայ հաւաքուած էին Հօթէլ տը Լասէի շքեղ սրահները, ուր Ֆ. Սէկէն պատուոյ լէգէոնի ասպետի կարգի շքանշանի տուչութիւնը կը կատարէր Պր. Էտուար Վարդանեանի: Ենթական այս պատիւին արժանացած էր հայկական երեք կազմակերպութիւններու ծոցը իր տարած գործունէութեան համար: Այս երեք կազմակերպութիւններն էին Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը եւ «Էնսթիթիւ Արմէնիէն տը Ֆրանս»ը:

Ազգ. Ժողովի նախագահը ջերմ խօսքերով ողջունեց ներկաները, շեշտելով թէ քանի որ Ազգ. Ժողովի շէնքին մէջ է որ կ'ըլլայ ընդունելութիւնը, անոնք հիւրեր չեն 'այլ՝ իրենց տան մէջ են: Ապա, Ֆ. Սէկէն թուեց մեծարեալին անձնուրաց գործունէութիւնը նախ Դպրոցասէրի մէջ, յիշելով որ այդ անունը կը նշանակէր՝ դպրոցի սէր եւ թէ այսօր Ֆրանսայի մէջ կար ոչ թէ դպրոցի, այլ՝ դպրոցի սէրին տագնապը: Այս ճիւղին մէջ, գնահատանքի իր խօսքերուն միացուց նաեւ Տիկին Վարդանեանը: Ապա, անդրադարձաւ Աղքատախնամին, յիշելով թէ մօտէն ծանօթ էր կազմակերպութեան գործունէութեան, քանի, երբ Ընկերային Հարցերու նախարար էր, պաշտօնի բերմամբ, ծանօթ էր հանգստեան տուներու կարիքներուն եւ վեց տարի առաջ ալ բացումը կատարած էր Մոնմորանսիի Հանգստեան տան նորոգուած բաժնին: Կը խորհիմ, ըսաւ որ օգնած եմ ձեզի, մանաւանդ որ Պ. Վարդանեան միշտ գիտցած էր զինքը համոզել: Անցնելով Ֆրանսայի Հայկական Հիմնարկին, անդրադարձաւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու, որոնք Առաջին եւ Երկրորդ աշխարհամարտին իրենց անսակարկ մասնակցութիւնը բերած էին, նաեւ դիմադրական շարժումին: Այս առթիւ, յիշեց թէ Էնսթիթիւն իր նպաստը բերած էր ֆրանքօ-հայկական յարաբերութեանց որոնք նոր չէին, ընդհակառակն կ'երկարէին մինչեւ խաչակրութիւնները: Այս երեք մարզերուն մէջ տարած իր գործունէութիւնը լայնօրէն կ'արդարացնէր որ առաջարկած ըլլար պատուոյ լէգէոնի շքանշանը Պ. Վարդանեանի համար: Ֆ. Սէկէն ոգեկոչեց նաեւ ենթակային արհեստի մէջ գտած յաջողութիւնը քանի որ զանազան արհեստներէ ետք, հիմնած էր իր իսկ ձեռնարկութիւնը Օմնիմը (միքրօ -- էնֆորմաթիք եւ միքրօ ֆիլմ) ուր իր ընկերակիցներուն հետ կ'աշխատցնէր 40 հոգի: Հուսկ, Ֆ. Սէկէն, յանուն Հանրապետութեան նախագահին Պ. Վարդանեանի կուրծքը զարդարեց պատուոյ լէգէոնի ասպետի կարգի շքանշանով:

Արդարօրէն յուզուած, Պ. Վարդանեան ըսաւ թէ մեծ հաճոյք մը կը պատճառէ Ֆ. Սէկէն ընդունելով Ֆրանսայի Հայաստանը: Շեշտեց թէ Ազգային Ժողովի նախագահը լաւ կը ճանչնայ այն երեք կազմակերպութիւնները զորս կը ներկայացնէ եւ որոնցմէ երկուքը աւելի քան հարիւրամեայ են (Դպրոցասէր եւ Աղքատախնամ):

Անդրադառնալէ ետք այդ երեք կազմակերպութիւններուն, յիշեց թէ Ֆ. Սէկէն լայնօրէն զօրավիգ եղած էր Աղքատախնամին եւ այսօր Սէն - Ռաֆայէլի Հոմը ամբողջովին վերանորոգուած եւ արդիականացած էր: Ակնարկելէ ետք նաեւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու նուիրումը Ֆրանսայի, Պ. Վարդանեան կը խօսէր Հայաստանի մասին, Ֆրանսահայերու, հոս եկած 1915-ի ցեղասպանութենէն ետք, շեշտելու համար թէ պէտք չէ լռել Ղարաբաղի իրադարձութիւններուն մասին ու կ'եզրակացնէր՝ «աւելի քան ուրիշներ գիտակից ենք որ Ֆրանսան մեծ է, երբ մեծ է՝ աշխարհի համար»:

Ընդունելութիւնը շարունակուեցաւ ճոխ հիւրասիրութեամբ մը ջերմ մթնոլորտի մէջ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

"ՈԶՆԻ"ի սրամտութիւնները

Անսպասելի ընդունարան է մտնում տնօրէնի կինը եւ տեսնում, որ քարտուղարուհին նստած է ամուսնու ծնկներին:

Տնօրէնը սարսափով եւ յանկարծ նկատելով ներս մտնող կնոջը, քարտուղարուհուն սառնասիրտ թելադրում է. «Ելնելով վերը նշուածներից, խնդրում եմ իմ ընդունարանի համար տալ եւս մէկ աթոռ: Ստորագրութիւն»:

- Ես մեծ ուրախութեամբ կը գնէի այս տունը: Ասացէք, խնդրեմ, իսկ շրջապատը խաղա՞ղ է, աղմուկ չկա՞յ:

- Ոչ մի ձայն: Վերջին մէկ տարում այստեղ հինգ տուն են թալանել, երեք-չորս անցորդի սպանել, բայց ոչ մի ձայն չի լսուել:

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Կառավարութիւնը անցած էր Երիտասարդ Թուրքերուն:

Այդ ալ պատմական դէպք մը եղաւ, ինչպէս անկէ յետոյ շատ պատմական օրեր, դէպքեր ունեցանք Պոլիս, մէկը միւսէն աւելի ահազդեցիկ:

Անքուն ժամերէ վերջը, խեղճ քոյրս առաւօտուն հաստատապէս որոշած էր այլեւս չմնալ Թուրքիա. ինքը՝ որ կորովի կին մը չէր, այդ առիթով մեծ կորով ցոյց տուաւ եւ համոզեց ամուսինը թէ մեկնիլը լաւագոյն էր իրերու այդ վիճակին մէջ:

Նորատունկեան ընկճուած չէր. բայց միայն տխրուած Նազըմ փաշային ճիշդ իր մօտը սպաննուած ըլլալէն: Ինք չէր փափաքեր մեկնիլ, բայց կնոջը պնդումէն զատ, լաւատեղեակ եւ իմաստուն բարեկամներ իրեն խորհուրդ տուին գոնէ պահ մը հեռանալ Թուրք դիւանագիտական միջավայրէն, նոյնիսկ մայրաքաղաքէն:

Մէկ քանի շաբաթ յետոյ մեկնեցան, թողլով տուն - տեղ, ամէն ինչ, առանց պատրաստութեան, մէկ պայուսակով, իրենց աղջկան հետ հեռացան իրենց սիրելի վայրերէն:

Եւ այն անբաղդատելի դիւանագէտը՝ որ երկար ատեն Օսմանեան Կայսրութեան գործերը վարած էր անմրցելի կարողութիւնով, ան՝ որուն համար Փարիզի դեսպան Րիֆաթ փաշա ըսած էր, «Եթէ Նորատունկեան քրիստոնեայ չըլլար, արդէն երեք անգամ Մեծ Եպարքոս եղած կ'ըլլար», չկրցաւ բնաւ վերադառնալ իր ծննդավայրը:

1913 Յունուարի սկիզբներն էր:

Ձմեռը բաւական խիստ եղած էր. ձիւն, փոթորիկ յաճախակի, եւ ինծ անհաճոյ չեղաւ առժամապէս փոխադրուիլ Բերա քրոջս տունը: Քաղաքի անլոյս տուն մը չէր ան. ընդհակառակն, հիանալի բնանկարի մը կը տիրապետէր ետեւի կողմէն, իսկ ճակատէն՝ Թաքսիմի լայն հրապարակը:

Սիրելի էր ինծ այդ վայրը. շատ հաճելի պահեր ունեցած էի հոն: Իրիկուններ պատուհանէն, ուրկէ աչքիս առջեւ կը պարզուէր Արեւելքի գիշերներու կախարդանքը՝ մօտակայ մզկիթի միւէզզինին կոչը երազի քաղցր ժամեր կուտար ինծ:

Միւս կողմէն բարեկամներ, մանաւանդ մտաւորականներ, ստէպ տեսնելու առիթը կ'ունենայի, կեդրոնին մէջ ըլլալուս: Սիրուած բանաստեղծ Մերուժան Պարսամեան տանը մտերիմը այլեւս, աւելի յաճախ ինծ կը ներկայացնէր նոր գրողներ:

Պատահեցաւ որ անգամ մը «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ ուշադրութիւնս գրաւեց պատմուածք մը, երկու սկզբնատառերով իբրեւ ստորագրութիւն: Ա՛յնքան նուրբ էր այդ գրուածքը, ա՛յնքան քնքոյշ որ կարծես փետուրէ հովանոցի մը փայփայանքներուն տակ գրուած էր:

Նոր աւարտած պատերազմէն դրուագ մըն էր, նկարագրութիւնը Թուրք գիւղի մը՝ ձիւներու տակ ծածկուած, թշնամի ռումբերէն գրեթէ հիմնայատակ, բնակիչներուն մեծ մասը ջարդուած՝ մինչեւ մզկիթին միւէզզինը: Այգուն, հաւատացեալներուն առաջին հրաւէրը տալու համար, կրօնականին 13 տարեկան աղջիկը, ձիւներուն վրայէն, բոկոտն, գացած էր իր հօրը տեղը, մինարէին բարձունքէն աղօթքի կոչը տալու եւ գիւղացիները ապշահար, այդ մատղաշ ձայնը լսելնուն, կարծեր էին թէ երկինքէն հրեշտակ մը իջած է եւ զիրենք մզկիթ կը կանչէ: Ինծ թուեցաւ թէ անսպասելի կին մըն էր այդ փափուկ տողերը գրողը, եւ կամ շատ զգայուն բանաստեղծ մը:

Նորէն Պարսամեանին դիմեցի. հետաքրքրութիւնս յագեցնելու համար. ան խոստացաւ ինծ ծանօթացնել այդ գեղեցիկ գրուածքին հեղինակը. եւ իրիկուն մը առաջնորդեց զայն մեր տունը.

Վտիտ, համակրելի եւ երկչոտ, շատ երիտասարդ տղայ մը Յովհաննէս Պօղոսեանը՝ որուն հետ այդ օրէն սկսեալ կապուեցանք անքակտելի բարեկամութեամբ մը. անձնուէր եղաւ ան միշտ մեզի: Իր գրողի կարողութիւնը ուրիշ գետնի վրայ բարգաւաճեցաւ. բայց ես պիտի փափաքէի որ ան այդպիսի պատմուածքներ շատ տար մեր գրականութեան:

... Առատ ձիւն, պատուհանէս տեսարանը այդպէս ճերմակ, հանդիպակաց Սկիւտարի բլուրները ու կապոյտ ջուրերուն վրայ սպիտակ Գըզ -- Գուլէն, իր հին աւանդավէպին հմայքովը գեղազարդուած, իրապէս հրաշալիք մըն էր: Նկարուելու արժանի էր այդ համայնապատկերը: Երբ այդպէս կը խորհէի եւ կը ցաւէի վրձին բռնել չգիտնալուս, սենեակիս դուռը զարկին եւ ծառան ծանոյց թէ Պ. Փանոս Թէրլէմէզեանը եկած էր: Զուգադիպութիւն մտածումներու:

Համակրելի նկարիչը կուգար խնդրելու արտօնութիւն՝ պատուհանէն նկարելու այդ հազուադէպ տեսարանին չքեղութիւնը: Եւ իր նկարը իսկական չքեղութիւն մը եղաւ եւ յետոյ, աչքառու տեղ մը գրաւեց իր ցուցահանդէսին մէջ:

Նկարելու պահուն խոժոռ էր ան եւ լռակեաց. բայց ես կը խօսէի երբեմն իրեն հետ. ան գլխու շարժումներով կը պատասխանէր: Պարզ ու խրոխտ հոգի մըն էր այդ պատուական արուեստագէտը: Կը սիրէի իր խօսակցութիւնը, երբ դադրէր նկարելէ. ի բնէ շատախօս չէր, բայց գունագեղ էին ըսածները եւ երբեմն նոյնիսկ քիչ մը հում:

Հայ Տառերու Գիւտին 1500--ամեակին առիթով կազմակերպուելիք հանդիսութեանց կարգադիր մասնախումբի մը ընտրութեան համար հրաւէր ստացած էի երթալու Ղալաթիոյ Եկեղեցին Խորհրդարանը ժողովի:

(Տար. 62)

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Խանթեմուրեան, զաւակներն ու թոռնիկը,
Տէր եւ Տիկին Լիպարիտ Լուսիկեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ստեփան Խանթեմուրեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Փիէր Լուսիկեան, Նալպանտեան, Օրճանի, Եահուբեան եւ Տիւրան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, պապին, զարմիկին եւ խնամիին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆԹԵՄՈՒՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 12-ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին, ժամը 14·30-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Խորէն Ուլուսեան իր եղբօր՝ Յովսէփ Ուլուսեանի մահուան 13-րդ տարելիցին առթիւ եւ իր հօրը՝ Ազնիւին մահուան 3-րդ տարելիցին, նաեւ իր կնոջ՝ Ազնիւ Ուլուսեանի մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆր.։

(Շար. Ա. էջէն)

հարցը եւ տարածքայական որեւէ համաձայնութիւն չէ գոյացած։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՆԱՄԱԿԸ

Ընդառաջելով Ռուսաց պատրիարք Ալէքսի Բ.ի Հայաստանի եւ Ազրպէջանի հոգեւոր առաջնորդներուն Փետր. 24-ին գրկած նամակին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. նամակ մը ուղղած է նախագահ Տէր-Պետրոսեանին, որպէսզի ան ջանք չխնայէ ղարաբաղեան հարցին խաղաղ լուծման ուղղութեամբ։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՏԵՍՈՒՉԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Մարտ 10-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է պետական Համալսարանի գլխաւոր տեսուչ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսեանը, որու հետ քննարկած է հաստատութեան անձնակազմին ընկերա-տնտեսական վիճակին, ուսումնական համակարգի բարելաւման, շէնքի վերանորոգման, նաեւ Համալսարանի 75-ամեակին նուիրուած հանդիսութեանց կազմակերպման առնչուող հարցեր։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեանի եւ Միացեալ-Նահանգներու լիազօր դեսպան Հարի Կիլմորի տեսակցութեան նիւթ եղած են Հայաստանի առողջապահութեան ներկայ վիճակը, անոր զարգացման ուղղութիւնները եւ հարցերը։ Յատկապէս նշուած է այս ընագաւառին մէջ Միացեալ-Նահանգներու ցուցաբերած օգնութիւնը, արդիւնաւէտ համագործակցութիւնը։ Դեսպանը խօսած է նաեւ Հայաստանի դպրոցներուն օգնութեան ծրագրի մը մասին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Բարսեղ Խրիմեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 20, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյն իրենց եղբայրներուն եւ մօրեղբայրներուն՝

ԷՏՈՒԱՐ ՄԱՎԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին

ՊԵՐՃ ՄԱՎԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին

ինչպէս նաեւ՝ Մավեան եւ Խրիմեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Արշալոյս Տէր-Անդրէասեան, Տիկին Անահիտ Տէր-Անդրէասեան, Պր. Հրաչեայ Տէր-Անդրէասեան, Պր. Հրայր Ճանիկօղեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պաղտասարեան, Այրի Տիկին Վարդուհի Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Անդրէասեան, Պր. Ժանօ Թորիկեան կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 20, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ զարմիկին՝

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

"Fondation
Léa et Napoléon
Bullukian"

SUBVENTIONS 94

Offre aux associations arméniennes de bienfaisance
relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer dossier avant le 30 Avril 94

à FONDATION BULLUKIAN

18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

Dans le cadre de ses activités, l'U.G.A.B. — LYON propose un

VOYAGE EN SYRIE
du 10 au 21 mai

PARIS / DAMAS / PARIS

7 750 FF TOUT COMPRIS

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays :
DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK DES CHEVALIERS, PALMYRE, MARI, EBLA, etc.

Visite de sites plus méconnus hors des circuits traditionnels : le quartier chrétien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, Deir el Zor...

Renseignements et inscriptions :

KATIA BOUDOYAN : 21, Rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin
Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

Dernier délai pour l'inscription : 15 Avril

.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS
de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE

Donation pour l'entrée : 1 500 FB

Tenue de ville — Parking gratuit

avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL*
(de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAïRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV*
et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ օր, Մարտ 19, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ սուրբ չարչարանացն եւ մտին ի Վիրապն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։

«Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ, Խորանին վարագոյրը կրկին կը գոցուի։ Մեծ Պահքի շրջանին մէջ ենք տակաւին։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Մարտ 20, Գալստեան Կիրակի։

Ժամը 10-ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 19-ին տօն է ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ ՄՈՒՏՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ
ԵՒ
ՀՍԿՈՒՄԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՏ 20, Կիրակի Գալստեան
ՄԱՐՏ 27, Կիրակի, Ծաղկազարդ

Իսկ Մեծ Պահքի շրջանին, Չորեքշաբթի, Մարտ 23-ին, ժամը 17-ին Հսկումի եւ խաղաղական ժամերգութիւն տեղի կ'ունենայ։

LE FORUM DES ASSOCIATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE
organise une

REUNION
D'INFORMATION

Dimanche 20 Mars à 14h30
Salle de l'Eglise Apostolique
d'Issy-les-Moulieneaux
6, avenue Bourgain

Thèmes de discussion :
— Objectif et principes d'action du FORUM
— Bilan des activités
— Concertations sur la tenue de la prochaine Assemblée générale du FORUM

Toutes les associations sont cordialement invitées à participer à cette réunion et à confirmer leur présence en téléphonant au (1) 47 - 93 - 95 - 52 ou par télécopie au (1) 40 - 86 - 21 - 26.

L'ASSOCIATION
SAINTE CROIX DE PARIS
organise
un
RECITAL D'ORGUE
dans la Cathédrale Arménienne
Catholique
Sainte-Croix-de-Paris
le Dimanche 20 Mars à 17h précises
donné par
Nariné SIMONIAN
1er prix 1993 à l'unanimité
du CNR de Rueil-Malmaison,
(Classe de Marie-Claire Alain)
sur le
GRAND ORGUE EN LIBERTE
Philippe DUFOUR (85 jeux)
au programme :
Mendelssohn — J.-S. Bach — Liszt —
Komitas — Yekmalian
Adresse : 13, Rue du Perche, Paris 3e
Réservations et billets :
42. 78. 31. 93 ou 43. 26. 50. 43
Métros: République, Filles du Calvaire,
Rambuteau.

Participation aux frais : 120 F.
Etudiants : 60 F.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 18
VENDREDI
18 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.286 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.286

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՏՈՒԱՐ ՊԱԼԱՏԻՒՐ նամակ մը ուղղեց երիտասարդներուն «Լիպերասիոն»ի միջոցաւ, այն յոյսով որ իր բացատրութիւնները կը համոզեն անոնք որոնք չարաթներէ ի վեր ցոյցերով ո՛չ կ'ըսեն կառավարութեան ծրագրին: Նախարարապետը կ'ըսէ թէ Ֆրանսա չի կրնար համակերպիլ որ 750 հազար երիտասարդ աշխատանք չգտնեն: Պալատիւր կը մերժէ այդ կացութիւնը: Արհեստի պայմանագրութիւնը, կ'ըսէ թոյլ կուտայ երիտասարդներուն որ աշխատանք մը գտնեն, ուրեմն՝ եկամուտ մը: Ու Նախարարապետը երկարօրէն կը պաշտպանէ ՍԻՓ-ի իր գաղը: Այդ նամակը լոյս կը տեսնէր Մարտ 17-ին, այսինքն այն օր երբ բոլոր սենտիքաները միացած (չնորհիւ ... Պալատիւրի) եւ երիտասարդական շարժումները փողոց կ'իջնէին, Փարիզ եւ գաւառը իրենց ընդդիմութիւնը յայտնելու համար: Կառավարութիւնը բարեփոխութիւններ ըրաւ, բայց, կը պահանջուի բոլորովին ջնջել:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ դիւանը մերժեց ջնջել Միշէլ Նուառի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը, այլ պատճառաբանութեամբ որ դատական քննութեան ներկայ պայմաններուն մէջ անհրաժեշտ չէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Տիկին Չիլլէր յայտարարած է որ քիւրտ վեց երեսփոխաններու դատավարութիւնը թոյլ պիտի տայ որ անոնք իրենք զիրենք «մաքրեն» անջատողական ամբաստանութիւններէն:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը հակասահմանադրական հռչակեց այն հանրաքուէն որ տեղի պիտի ունենայ Մարտ 27-ին ռուս եւ ուկրանական կրկնակ քաղաքացիութեան եւ «Ռուսիոյ հետ յարաբերութեանց» վերաբերեալ:

ՎՈՍՓՈՐԻ արկածէն ետք, բողոքելու համար բնապահական մեծ վնասին դէմ, ձկնորսները որոշած են արգիլել նաւային երթեւեկը ու փակել նեղուցը: Եթէ քարիւղատար նաւերու Վոսփոր մուտքը չարգիլուի, անոնք Սեւ ծովու եւ Մարմարայի մուտքը պիտի փակեն ձկնորսական իրենց նաւերով: Նոյն ժամանակ, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն պաշտօնատարներ յայտնած են թէ անկարելի է Մօնթրէօյի դաշնագիրը փոփոխութեան ենթարկել ու սահմանափակել նաւերուն անցքի ազատութիւնը:

ՇԹՈՒԹԿԱՐՏԻ մէջ օտարականներու բնակութեան յատկացուած շէնքի մը մէջ ծագած հրդեհ մը 7 հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Անոնցմէ երկուքը Թուրք են:

ԳԵՐՄԱՆ ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻ մը՝ Սանտրա Փարեթթի իր մահուան գոյժը հրատարակել տուած է գործերական «Նոյը Ցիւրխըր Ցայթունկ»ի մէջ, իր անձնասպանութենէն 48 ժամ ետք: 59 տարեկան, խլիրդէ վարակուած, թերթին նամակ մը ղրկած էր քերթուածի ձեւին տակ, ուղղուած իր հարազատներուն եւ ընթերցողներուն. - «Բարեկամներս, ձեր մտքէն կ'անցնէ՞ր սուգ բռնել, երբ արձակուրդի կը մեկնէի: Լաւ եւ դիւրին կեանք մը ունեցայ: Նման Մոցարթի համանուագի մը, գիս տարաւ ցեղեցիկ եւ դիւրին վախճանի մը, լուսաւորուած անհամբերութենէն»:

ԱԹԷՆՔԻ Ֆրանսական Հիմնարկին դէմ ռմբահարձ մը գործուեցաւ Մարտ 16-ին, որուն տէր եղաւ «Յեղափոխական ժողովրդական պայքար» խումբ մը:

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ՇՈՒՐՋ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՏՐՊԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ՕՄԱՐԻ ՇՈՒՐՋ

Մարտ 17-ին, վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Մոսկուա գացած էր, ուր նոյն օրը կը ստորագրուէր Ռուսաստանի հետ համաձայնագիրը հիւլէակայանի վերաբացման վերաբերեալ: Քանիցս ձըգձգուած այս համաձայնագիրը կենսական նշանակութիւն ունի Հայաստանի համար:

Չորեքշաբթի, Մարտ 16-ին, անսպասելի կերպով յարձակում գործած են ատրպէջանական ուժերը Ղարաբաղի Օմարի շրջանը եւ շատ երկար մարտեր մղուած են ամբողջ օրը: Ատրպէջանցիք մեծ ուժեր գործածած են: Ի վերջոյ, դիրքերու փոփոխութիւն չէ արձանագրուած: Հայկական կողմը մէկ մեռեալ երկու վիրաւոր ունի:

Նախորդ իրիկունն ալ, ժամը 19-ի շուրջ եւ մինչեւ 21, ատրպէջանական բանակը գնդակոծումի ձեռնարկած է սահմանամերձ շրջանը Իջեւանի Կիրանց եւ Նոյեմբերեանի Ոսկեպար գիւղերու վրայ: Վնասներ չկան:

Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին, վերջին օրն էր հին (մետաղեայ) ռուբլիներու գործածութեան համար: Գրած էինք որ արդէն հրապարակ կարելի եղած է հանել մետաղեայ (լումայ) դրամն ալ (Լեհաստան պատրաստուած) եւ 20 օր է երկուքն ալ ի զօրու կը մնային դիւրացնելու համար փոխանակութիւնը:

Մարտ 16-ին, Խորհրդարանը վաւերացուցած է դրամական միջազգային հիմնարկի 28 միլիոն տոլարի աղէտեալ գօտիին եղած յատկացման օգտագործումը:

Վերջ գտած է Խրամի գետին երկաթուղային կամուրջի նորոգութիւնը եւ վերսկսած է Հայաստանի կապը արտաքին աշխարհի հետ: Մարտ 13-էն Հայաստան կրցած է ստանալ 120 վակոն հացահատիկ, որոշ քանակութեամբ քարիւղ, 23 վակոն բրինձ եւ մազութ: Որոշ քանակութեամբ հացահատիկ ալ առ այժմ Թիֆլիս կը գտնուի:

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը «Ուաշինգթըն Թայմզ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածովը յայտնած է թէ իր երկիրը որոշած է այսուհետեւ աւելի գործօն դեր մը կատարել նախկին խորհրդային տարածքին վրայ հրահրող ցեղային բախումներուն մէջ: Կոզիրեւ գրած է. «Ռուսաստանն իր շահերը պաշտպանելու մտահոգութեամբ կը շարժի միայն. այս նըպատակով աւելի գործօն ու աւելի պահանջկոտ կեցուածք մը պիտի ունենայ. պէտք է միջազգային հանրային կարծիքը պատրաստ գտնուի այդ կեցուածքը ընկալելու»: Յետոյ ակնարկելով պատերազմական իրադարձութիւններուն, գրած է. «այս պայմաններում մէջ, մեր շահերը պաշտպանելու եւ բնդունիլ տալու համար աւելի հզօր ու ի հարկին աւելի խիստ վարւելակերպ ցոյց տալէ զատ այլընտրանք չունինք»: Այս տողերուն ուաշինկթընեան մեկնաբանութիւնը այն եղած է որ Ռուսաստան մօտ ժամանակի մէջ հաւանաբար աւելի գործօն մասնակցութիւն պիտի բերէ եւ ուժ գործադրէ հայ-ատրպէջանական կնճիռին մէջ:

Մինչ այդ, նախագահ Ալիեւ կարենալ չարունակելու համար ռուսաստանեան զօրքերու մուտքին իր ընդդիմութիւնը, կը ջանայ Արեւմուտքի նեցուկը ապահովել: Ան Թուրքիոյ, Միացեալ - Նահանգներու եւ այլ կարգ մը երկիրներու դեսպանները հրաւիրելով, մտահոգութիւն յայտնած է Մոսկուայի ճնշումներուն մասին, պահանջելով որ Արեւմուտքը կեցուածք ցոյց տայ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԱՏՐՊԷՋԱՆ Ի՞ՆՉ ԿԸՆԷ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ-ի Ազգ. Ապահովութեան պետական Վարչութեան պետ Կամօ Աբրահամեան ըսած է թէ միջազգային կազմակերպութեանց եւ Պետութեանց ատրպէջանցի գաղթականներու համար կատարած մարդասիրական օժանդակութիւնը Ատրպէջանի կառավարութեան կողմէ կ'օգտագործուի ռազմական նպատակներու համար: Այսպէս, յատկապէս Դեկ. 1-ին Թուրքիոյ ղրկած 40 միլիոն տոլարը Ատրպէջան օգտագործած է զինամթերքի գնման համար, Մեծն-Բրիտանիոյ տրամադրած 500 հազար տոլարը ծախսուած է «գրադ»ի արկերու գնման, նման նպատակներու ծառայած է նոյնպէս Իրանի կեդր. Դրամատան յատկացուցած 1 միլիոն տոլարը եւլն.:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱԶԱՏԱԳՐՄԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 3-ին արտասահմանի հետ մշակ. կապերու հայկ. Ընկերութեան մօտ տեղի ունեցած է Պուլկարիոյ օսմանեան լուծէն ազատագրման 116-րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Խօսք առած են «Հայաստան -- Պուլկարիա» ընկերութեան նախագահ Եդուարդ Գրիգորեան, պատմական գիտութեանց դոկտորներ՝ Ռուբէն Սահակեան, Զօհրապ Ղասաբեան: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական բաժին մը:

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Ալիեւի Յունուարին Ֆրանսա այցելութեան օրերուն Հայաստանի երեսփոխան Գրիգոր Ասաղեան նամակ մը ղրկած էր Ֆ. Միթերանի, ուր ան կը նշէր խորհրդային օրերէն սկսած Ալիեւի հակահայկական եւ հակաժողովրդավարական քաղաքականութիւնը: Ֆրանսայի նախագահը պատասխան նամակով մը ըսած է թէ Ֆրանսա կը ձգտի ղարաբաղեան հակամարտութեան արդար եւ մնայուն լուծումին եւ այդ ուղղութեամբ է որ կը գործէ նաեւ Մինսկի խումբը: Ֆ. Միթերան վերջաւորութեան նշած է, որ Ֆրանսա յատկապէս կողմնակից է դէպի իրենց հողը վերադարձին՝ բոլոր անոնց որոնք կալուած են անոր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԼԻԿԱ

Պոլսոյ մէջ խաղ, Մոնաքօ 0-ի դէմ երկու կէտով փայլուն յաղթանակ մը տարաւ տեղւոյն Կալաթասարայի խումբին դէմ: Այս վերջինը 12 տարի է չէր պարտուած իր դաշտին վրայ: Երթէն ետք, դարձի մրցումին այս յաղթանակը թոյլ կուտայ որ առաջին խումբին գլուխը գտնուի Մոնաքօ 6 կէտով: Իրեն կը յաջորդեն Պարչելոնա, Կալաթասարայ, Մոսկուայի Սպարտակը (որ 1-ի դէմ 5 կէտով պարտուեցաւ սպանական խումբէն):

Բ. խումբին մէջ, դասաւորման գլուխն է Միլանօ Ա - Սէ, 6 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Փորթօ, Վերտէր Պրեմ, Անտըրլեխթ:

Կէսաւարտականները տեղի կ'ունենան Ապրիլ 27-ին: Ա. խումբին առաջինը կը մրցի Բ. խումբին 2-րդին հետ եւ Բ. խումբին առաջինն ալ Ա. խումբին երկրորդին:

ԹՈՒՎԻԷԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ ԱՆՑԵԱԼԸ ՄԻՇՏ ՆԵՐԿԱՅ

Վերսայլի ոճրային Ատեանին առջեւ է որ բացուեցաւ, Մարտ 17-ին, Փօլ Թուվիէի դատավարութիւնը: Առաջին անգամն է որ Ֆրանսացի մը կը դատուի՝ «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի յանցանքով: Այսօր 79 տարեկան, Լիոնի քաղաքացօրքի (միլիս) նախկին պետը գրաւման շրջանին, ամբաստանուած է որ 1944-ին եօթը հրեայ պատանդի գնդակահարումը կազմակերպած էր Ռիյէօ - լա - Փափ: Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնէն ի վեր միշտ յաջողած էր փրկուիլ արդարադատութենէն, բայց, այս անգամ չկրցաւ: Իր այս դատավարութիւնը կը միտի նաեւ կարգ մը շրջանակներու համար Վիշիի կառավարութեան դատը տեսնելու, նաեւ լուսաբանելու Եկեղեցւոյ դերը, որ ոմանց համար պղտոր կը մնայ: Ծանօթ է որ մանաւանդ Թուվիէի պարագային, կ'ամբաստանուի որ ապաստան տուած է անոր երկար տարիներ: Թուվիէ ծնած է 1915, Ալպեաններու շրջանը, 1939-ին զինուոր է, 1943-ին կ'անդամակցի Միլիսին եւ անոր ղեկավարը կը դառնայ Լիոն: 1944 Յունիս 28-ին, դիմադրականներու զօրագունտ մը կը սպաննէ Ֆիլիփ Անրիօ, լրատուութեան նախարար Վիշիի կառավարութեան: Յաջորդ օրը, Թուվիէ գնդակահարել կուտայ եօթը հրեայ պատանդ: 1945-ին թաքստոցն է: 1946 - 47, երկու անգամ մահուան կը դատապարտուի ի բացակայութեան, նախ Լիոն, ապա՝ Շանպէրի: 1949-ին կ'ապաստանի, գաղտնաբար, հօրը տունը եւ նեցուկը կը վայելէ կրօնականներու: 1967-ին ոճրային դատապարտումներու ժամանցում կը հռչակուի: 1971, Նոյեմբեր 23-ին, նախագահ Փոմփիտու ներման հրովարտակ մը կը ստորագրէ որ կը ջնջէ Թուվիէի ինչքերու գրաւումը եւ կեցութեան արգելքը: 1972-ին, Էքսփրէս նկարը կը հրատարակէ Թուվիէի Շամպէթի մէջ (Շանպէրի) եւ կը հրապարակէ ներումը: Թուվիէ կ'ապաստանի քանի մը վանքեր: 1973-ին, բողոքներ կը յանձնուին Լիոն «մարդկութեան դէմ ոճիրի» համար: 1981-ին ձերբակալման հրամանագիր կ'ելլէ: 1989-ին կը ձերբակալուի Նիսի Սէն - Ֆրանսուա վանատան մէջ: 1991 Յուլիսին ազատ կը ձգուի առողջական պատճառներով (շաքանակագեղձի խլիրդէ կը տառապի): 1992-ին, ծիրանաւոր Տըքուըթրէի պահանջէն ետք (1989) կը հրապարակուի «Թուվիէ եւ Եկեղեցի» տեղեկագիրը: 1992 Ապրիլ 13-ին, Փարիզի Ամբաստանութեան սենեակի վերաքննիչ ատեանը ընդհանուր ձեւով դատի ջնջում (նոն - լիէօ) կը հռչակէ այն պատճառաբանութեամբ որ Վիշի ամբողջատիրական պետութիւն մը չէր: Փարիզի ընդհ. դատախազը անմիջապէս բեկանիչ ատեանի կը դիմէ: 1992, Նոյեմբեր 27-ին, դատի ջնջումի որոշումը կը բեկանուի: 1993 Յունիս 2-ին, Թուվիէի դատը կը յանձնուի Վերսայլի ոճրադատ ատեանին:

Ամբաստանող կողմին համար, այս դատավարութիւնը պատիժէն անդին, յիշողութեան դատն է, խիղճի եւ դատախազութեան սահմանուած: Թուվիէի փաստաբանը կը յայտարարէ՝ «յաճախորդս, խորքին մէջ Շէնտլէրն է: Այդ պատճառով չեմ պահանջեր որ իր ծառն ունենար Արդարներու տան մէջ, բայց, պէտք չէ հետապնդումի ենթարկուի» (Շէնտլէր այն Գերմանացին է որ Հրեաներ փրկած է եւ որու մասին ֆիլմ մը կը ցուցադրուի ներկայիս):

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ՞ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ

Երբ Ղարաբաղի հարցին ընդունելի կարգաւորման մը սպասումները զօրացած են ու կարելի է նկատել թէ հրադադարը կը յարգուի, կը մնան հարցումներ, կէտեր որոնք չեն գտներ գոհացնող պատասխաններ: Իսկ աւելի կ'աւելցնէ թերահաւատութիւնը, մտահոգութիւնը վերջնական լուծումի մը մասին:

«Երկիր» օրաթերթին Փետրուար 25-ի թիւին մէջ Ղարաբաղի Արտաքին Նախարարին հետ կատարուած հարցազրոյցը լաւագոյնս կը շեշտէ այդ կէտերը:

Արկադի Ղուկասեան նախ ռազմական գործողութիւնները դադրեցնելու Ղարաբաղի նախընտրած ձեւը կը բացատրէ ուրկէ կը ծագի անորոշութեան առաջին կէտը: Ան կ'ըսէ թէ իրենց համար լաւագոյնը գործողութիւններու կասեցումն է այսօրուան վիճակով. առանց որեւէ նախապայմանի: Առոնց պէտք է յաջորդեն բանակցութիւնները: Աւելի Հայաստանի ղեկավարութեան ալ տեսակէտն է ու խնդրին հանդէպ կեցուածքի նոյնութիւն մը կ'ենթադրուի Ստեփանակերտի ու Երեւանի համար այսօր, անցեալի տարակարծութիւններէն ետք:

Սակայն, հարցը հոն է որ «բոլոր միջնորդները որպէս զինադադարի յաջորդ քայլ առաջ են քաշում նախ բոլոր տարածքներից զօրքերի դուրս բերման պահանջը»: Աւելի շատ վտանգաւոր կը նկատէ Ա. Ղուկասեան քանի որ «hեռանկարը չենք տեսնում. ասենք մենք այսօր զօրքերը յետ քաշեցինք, իսկ յետո՞յ...»: Ո՞վ պիտի երաշխաւորէ տրուելիք խաղաղութեան հաւաստիքները, արդարեւ: Մոսկուայի առաջարկը կ'ընդգրկէ դէտերու ուղարկումը, ինչ որ շատ - շատ կրնայ վկայել զինադադարը բռնաբարող արարքի մը մասին. սակայն աւելի չի նշանակեր ատոր արգելքը ու խաղաղութեան պահպանումը: Ա. Ղուկասեան այս մասին վստահ ըլլալու համար անհրաժեշտ կը նկատէ դէտերու հետ նաեւ խաղաղարար զօրքերը որոնք կրնան ըլլալ ռուսական զօրամիաւորներ:

Անապահովութիւն թելադրող պարագայ մըն ալ զինադադարին ընկալումի ձեւն է. գաղտնիք չէ որ Ատրպէյճան Դեկտեմբերէն ի վեր գարկ տուած է ռազմական գործունէութեան, ամէն գնով յաջողութիւններ ձեռք ձգելու եւ բանակցութիւններու սեղանին աւելի զօրաւոր դիրքէ մը ներկայանալու համար: Երաշխիքներու պակասը հոս եւս զգալի կ'ըլլայ ու Ա. Ղուկասեան կ'ըսէ. – «Մենք կողմ ենք խաղաղարար գործընթացին, բայց մտահոգուած ենք որ Ադրբեջանը իրոք կարող է օգտուել զինադադարից պատերազմի նախապատրաստուելու համար»:

Այս վարանումներուն քով, գործընթացը արձանագրած է դրական կէտեր ալ: Գլխաւորը այն է որ «արդէն բոլորն ընդունում են Ղարաբաղը որպէս կնճիռի կողմ: Եթէ սկզբնական շրջանում մեզ նայում էին որպէս ինչ – որ կազմակերպութեան ներկայացուցիչների, այժմ շատ լրջօրէն են մեզ վերաբերւում եւ առանց մեզ հետ խորհրդակցելու, ոչ մի նոր առաջարկ չեն մտցնում» կ'ըսէ Ղարաբաղի Արտաքին Նախարարը: Այս զարգացումը ի վերջոյ արձանագրուած է, հակառակ որ Թուրքիա եւ Ատրպէյճան ամէն ձեւով պայքարած են անոր դէմ:

Ա. Ղուկասեանի համար մեծ նշանակութիւն պիտի չունենայ այսօր Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան ճանաչումը Երեւանի կողմէ: Այս հարցը որ անցեալին այնքան չահագործուեցաւ ընդդիմութեան կողմէ, կարեւորութիւնը կորսնցուցած ըլլալ կը թուի. այո, անշուշտ, «վաղ թէ ուշ Հայաստանը պէտք է ճանաչի ԼՂՀ-ն», բայց նախարարը վստահ չէ թէ աւելի անպայման օգուտ կ'ունենայ այսօր. «գուցէ նոյնիսկ կը խանգարի»:

Հակառակ այս դրական նշումներուն, հարցականներու եւ անոնց հետ մտահոգութիւններու երկրորդ բաժին մը ծագում կ'առնէ Ատրպէյճանի մերժողական կեցուածքէն, ամէն անգամ որ միջնորդներու ջանքերով օրակարգի նիւթ կ'ըլլայ հրադադար մը: Ծանօթ է որ վերջին փուլին, հակառակ Դեկտեմբերէն ի վեր կրած ծանր կորուստներուն որոնց մասին մինչեւ 6 – 7 հազար մարդկային զոհերու թիւ կը տրուի, Բաքու առարկեց ռուս զինուորական դէտերու ներկայութեան: Ինչպէս կ'ըսէ Ա. Ղուկասեան, նաեւ ոչ մէկ տրամադրութիւն ցոյց կուտայ փոխ զիջումներով հարցին քաղաքական լուծում մը բերելու: Ատրպէյճանցի ղեկավարները լաւագոյն պարագային կը խօսին մշակութային ինքնավարութիւն մը տալու մասին, ինչ որ սկզբնակէտին վերադառնալու անիմաստ քայլ մը կ'ըլլայ հայկական կողմին համար: Ղարաբաղ նոյնիսկ տրամադիր է դաշնակցութեան մը, կամ համադաշնակցութեան մը մասին բանակցելու:

Երբ ձախողած են զինուորական յաջողութեան ձգտող բոլոր ձեռնարկները, կամ մեծ թիւով զոհեր որոնք կարեւոր ազդակ մը կը նկատուին երկրին ներքին կայունութեան խախտումին մէջ, ի՞նչ ակընկալութեամբ ու ի՞նչպէս Բաքու կը չարունակէ բանակցութեան ամէն առաջարկի մերժողական նոյն դիրքը ցոյց տալ:

Ատրպէյճանի ներկայ իշխանութիւնը ներքին լուրջ հարցերու դէմ յանդիման է. ընդդիմութիւնը, հասանօրէն քաջալերուած ռազմաճակատին ծանր կորուստներուն դէմ իշխանութեան անզօրութենէն, կը փորձէ ներկայութիւն ցոյց տալ. ու լրասփիւռները կ'արձանագրեն այդ փորձը մաբելու, ճնշելու քաղաքականութեան մը: Տնտեսական ճգնաժամն ալ այլ, թերեւս նոյնիսկ աւելի ծանրակշիռ ազդակ մըն է դժգոհութիւնները հրահրող:

Նման ընդհանուր պատկեր մը, տրամաբանօրէն, պէտք է մղէր Ալիեւի իշխանութիւնը գոնէ ռազմաճակատին հետ հարցերը կարգադրելու եւ որոշ չափով ամրապնդելու իր դիրքը: Սակայն նման մօտեցումի մը բացակայութիւնը մտածել կուտայ հաւանական խաղաքարտերու մասին, որոնց կը վստահի Բաքու: Անոնց գլխաւորը բնականաբար իր քարիւղն է ու Անգարայի նեցուկը: Առաջինին տեղին չահարկումը կրնայ կարճ ատենէն դարմանել տնտեսական վէրքերը. արդէն ժողովներու, բանակցութիւններու նիւթ եղած են անոր մասին սակարկութիւնները ու Ալիեւ կը փորձէ առաւելագոյն շահը ձեռք ձգելու կարգադրութիւնը յաջողել, արեւմտեան բազմաթիւ երկիրներու հետաքրքրութիւնը օգտագործելով: Իսկ Հայաստանի համար պատերազմի խրախաքանչիւր ժամը, ամենասուղ միջոցներով ալ դժուար վերականգնելի բաներ կ'առնէ կը տանի. թէ՛ նիւթական, թէ՛ բարոյական:

Կարելի է մտածել որ Ալիեւ որպէս հեռաւոր նպատակ կը հետապնդէ Հայաստանի այս առումներով առաւելագոյն քայքայումը: Բայց, միւս կողմէ, քարիւղի իր փայփայած ծրագիրներն ալ սկսած են բախիլ խոչընդոտներու որոնց գլխաւորն է պատերազմական վիճակի մը գոյութիւնը, տուեալ շրջանին մէջ:

Դրական կէտերու քով մտահոգութիւններ չեշտող բաներ կ'ըսէ ԼՂՀ-ի Արտաքին Նախարարը. բաներ որոնք աւելի ու աւելի հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն Մոսկուայի նախաձեռնած հաշտութեան գործընթացին յետագայ փուլերուն հանդէպ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԻՐԱՆ ԵՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«ԱԴՐԲԵՋԱՆ՝ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿՇԻՌԸ»

Այս երկրին պարագան ներկայացնելու համար, ծալլի կ'օգտագործէ Շերին Հընթըրի յօդուածը «Ադրբեջան՝ ճարտաբարուեստի մը եւ նոր գործընկերներու որոնումով» արտատպուած՝ Գէյմպրիճի համալսարանին կողմէ հրատարակուած հատորէ մը (1): Ամերիկացի յօդուածագիրին համար յստակ է որ Թեհրանի եւ Բաքուի յարաբերութիւնները չափազանց բարդ են եւ փոթորկալից:

Իր վերլուծումը ընդհանուր տպաւորութիւնը կը ձգէ թէ Թեհրան կրնայ Ատրպէյճանով չահագրգռուած ըլլալ եթէ այդ երկիրը սպառնալիք մը չդառնայ իր հողային ամբողջականութեան համար եւ եթէ խաղաքարտ մը ըլլայ իր ձեռքերուն մէջ, Թուրքիոյ դէմ: Շատ բաներ կախում ունին նաեւ Իրանի ներքին կացութենէն. եթէ Թեհրան չյաջողի իր ժողովուրդին գոհացում տալ ընկերային եւ տնտեսական հարցերուն մէջ, այդ պարագային «հարաւային Ատրպէյճան»ի (այսինքն իրանեան Ատրպատականի) զանգուածները կրնան իրենց նայուածքները սեւեռել դէպի Բաքու ուր «ազգայնականները» (այսինքն Ատրպէյճանի ժողովրդային ճակատը – Էլչիպէյի կուսակիցները) եւ նախկին համայնավարները նոյն քաղաքականութիւնը կը վարեն այս հարցին մէջ: Հայտար Ալիեւ, այսօրուան նախագահը, 1983-ին արդէն կը յայտարարէր թէ «իր փափաքն էր իր աչքով տեսնել Ադրբեջանի վերամիացումը»:

Նման չարժում մը, ըստ Հընթըրի, կըրնայ միայն պատերազմի մը հասցնել: Բայց Հընթըրի համար վերամիացումին գլխաւոր հակառակորդները Ատրպէյճանցիները իրենք են. հիւսիսային, այսինքն նախկին խորհրդային Ատրպէյճանցիներուն միտքին մէջ միացումը կրնայ կատարուիլ միայն Բաքուի ղեկավարութեան տակ – Հընթըր կը չեշտէ հիւսիսային Ատրպէյճանցիներուն «գերակայութեան բարդոյթ»ը իրենց «պարսիկ» եղբայրներուն հանդէպ: Փոխադարձ ալ ձեւով մը ճիշդ է որովհետեւ Ատրպատականի Ազերիները որոշ հեգնանքով կը դիտեն անդրարաքսեան «ռուսացած» իրենց հայրենակիցները: Հեղինակը կ'աւելցնէ թէ անոնք պատրաստ չեն Թեհրանը Բաքուով փոխարինելու, նոյնիսկ եթէ հիւսիսային Ատրպէյճանցիները խոստացած են միացեալ Ատրպէյճանի մայրաքաղաքը Թաւրիզ հաստատել:

Հընթըր կ'եզրափակէ հետեւեալ տողերով. «Իրանի մէջ կան անշուշտ Ադրբեջանցիներ որոնք Թեհրանէն աւելի մեծ ինքնավարութիւն մը եւ նոյնիսկ անկախութիւն կը պահանջեն, սակայն քիչ հաւանական է - բացառութիւններ կան - որ անոնք պատրաստ ըլլան մտնելու Ռուսերու կողմէ ղեկավարուած դաշնակցութեան մը մէջ կամ դառնալու թրքական նահանգ մը»:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Հայաստանի եւ Իրանի յարաբերութիւններուն ուսումնասիրութիւնը կը պարտինք անգլիացիի մը՝ Ֆելիքս Գօրլէի: Ան այս յարաբերութիւնները կը դիտէ նախ հայկական եւ յետոյ ամերիկեան ակնոցով: Յօդուածին վերնագիրն է՝ «Հայաստան եւ Իրան, հաւասարակշռութեան փորձ մը» (2):

Գօրլէ հանդիպած է Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարար Վահան Փափազեանին եւ նոյն նախարարութեան բաժնի Արամ Սարաֆեանին. երկուքն ալ կը հաստատեն թէ իրենց երկրին յարաբերութիւնները բաւական ջերմ են Թեհրանի հետ «եւ առոր մէջն ալ ոչ մէկ բարդոյթ ունինք» կ'ըսէ Վահան Փափազեան աւելցնելով «ի տարբերութիւն այլ երկիրներու» (կ'ակնարկէ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներուն): Երկուքն ալ կը ծանրանան հայ - պարսկական բարեկամութեան աւանդութեան վրայ: Կը խօսուի Թեհրանի միջնորդութեան եւ իր խաղաղարար դերին մասին Արցախի կնճիռին մէջ: Մասնաւոր շեշտ մը կը դրուի տնտեսական համագործակցութեան վրայ. առեւտուր, կամուրջի եւ կազատարի շինութիւն եւ այլն... անգամ մը եւս կը խօսուի պարսկահայ գաղութին մասին անշուշտ շատ դրական կերպով:

⁂

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս ենթախորագիրին տակ Ֆ. Գօրլէ կը մատնանշէ Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներու դիւանագէտներու վերապահութիւնը այս սիրալիր յարաբերութիւններուն մասին: Հեղինակը չեշտեց յետոյ Ամերիկացիներուն ներկայութեան կարեւորութիւնը, զայն կը չափէ իրենց դեսպանատան դիրքով՝ Գերագոյն Խորհուրդի շէնքին դիմաց եւ հեղինակը կը փորձէ ապացուցել որ Հայաստանի ազդեցութիւնը աւելի մեծ է Ուաշինկթընի մէջ շնորհիւ ամերիկահայ «լոպի»ին, քան Ամերիկայինը Երեւանի մէջ: (Ատոր ... ձայնը լսելի դարձնէր...) Երեւանի մէջ աշխատող ամերիկացի դիւանագէտ մը (անունը անյայտ կը մնայ) կ'ըսէ. «Միացեալ - Նահանգները Հայաստանը չե... քաջալերեր Պարսկաստանին հետ իր յ... բերութիւնները զարգացնելուն մէջ»: Ան կ'աւելցնէ որ Ամերիկայի համար այ... դրացիական յարաբերութիւնները հաւ... նալի են չրջափակումին պատճառով, ... կայն՝ «Արտաքին Գործոց նախարարութիւնը ոչ պաշտօնական ձեւով Հայաստան... զգուշացուցած է այս մասին»:

Դիւանագէտը իր տեսակէտը կը մեղմ... ցնէ ըսելով թէ իր երկիրը «չուզեր երկ... երկիրներուն առեւտրական յարաբերու... թիւնները խանգարել երբ մանաւանդ Հա... յաստան ամէն ձեւի օգնութեան պէտք ունի»: Մեր ամերիկացի բարեկամ... կ'արժէր յիշեցնել ժողովրդային հին ... ռածը՝ «Նախընտրելի է լաւ դրացի ու... նալ, քան՝ հեռաւոր ազգական» ... բայ... անցնինք:

Թէ ինչքանով կ'արժարացուի այս ... ռածը, ապագան կ'ըսէ, սակայն լու... պատճառներ ունինք մտածելու համար ... Հայաստան - Պարսկաստան հին դրացի... թիւնը կրնայ նոր բարեկամութեան ... ծնունդ տալ: Սակայն դիւանագիտակ... այս լաբիւրինթոսին մէջ Հայաստան մ... նակ չէ ... Եթէ Պարսկաստան Կովկաս... մէջ երեք տարբեր բանալիներ ունի ... քաղաքականութիւնը յաջողցնելու համար, Հայաստանի միջոցները աւելի նեղ են: Մէկ խօսքով հայկական դիւանագիտու... թեան մարտադաշտը սահմանափակ կը մնայ:

⁂

ՎՐԱՍՏԱՆ՝ ԱՌԱՋԱՑԱԾ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Եթէ Ատրպէյճանի եւ Հայաստանի հե... յարաբերութիւնները հիմնուած են գլխ... աւորաբար պատմական եւ ռազմավար... կան հրամայականներու վրայ, կացու... թիւնը քիչ մը տարբեր է երբ կարգը կ... գայ Իրան - Վրաստան յարաբերութիւ... ններուն ուր կարծէք տնտեսականը գեր... իշխող է: Ճէյմս Տօրսէ, կրկին անգլիացի մը, «Իրան եւ Վրաստան՝ հնարաւոր գործընկեր (?) մը» յօդուածին մէջ (3) կը վեր... լուծէ երկու երկիրներուն կապերը: Ըստ Տօրսէի, այս համագործակցութեան հիմ... քը նախ տնտեսական է. Վրաստան, կով... կասեան միւս երկու պետութիւններուն պէս, կը միտի «տնտեսական եւ առեւ... տրական խաչմերուկ» մը դառնալ Եւրո... պայի եւ Ասիայի, Ռուսաստանի եւ Մի... ջին - Արեւելքի միջեւ: Հոս ալ անշուշտ քարիւղի եւ կազի հոտեր կան ... Վրա... ցիները երկու տարբեր ծրագիրներ ունին կապուած այս երկու նիւթերուն հետ. առաջինը՝ Վրաստանով անցընել Ղազախստանէն Եւրոպա փոխադրուելիք կա... զին խողովակը, երկրորդը որ Հայաս... տանի համար յոյժ վտանգաւոր է՝ Ատր... պէյճանի տարածքով միանալ Պարսկաս... տանի կազատար ցանցին, այս երկրի... արտադրած կազը դէպի Եւրոպա արտա... ծելու համար. (Ուկրանիան նոյնպէս շա... հագրգռուած է այս երկրորդ ծրագիրի յաջողութեամբ: Իրանեան եւ վրացական համագործակցութիւնը ուրիշ հեռանկար... ներ ալ ունի. Պարսկաստան պատրաստ է Պաթումի քարիւղի զտարանին արդիա... կանացումը կատարելու եւ Փոթիի նա... ւահանգիստին բարեկարգումին ծախքե... րը վճարելու: Վերջապէս, երկու երկիր... ները մտադիր են Փոթի - Բաքու - Թեհրան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻԻ

Մարտ 7-ին, Թոխմախ լիճի քաղաքային գերեզմանատունը հողին յանձնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան առա-Հայաստանի վարչապետի՝ Յովհաննէս Քաջազնունիի վերջին ժառանգը՝ իր աղջիկը՝ Մարգարիտ Քաջազնունի, 93 տարեկանին: Իրենց վերջին յարգանքը մատուցանած են հարազատներ, բարեկամներ եւ Հ. Յ. Դ.-եան Բիւրոյի անդամներ՝ Տիգրան Ճինպաչեան եւ Ռուբէն Յովսէփեան:

մայրուղի մը կառուցել ... Այս բոլորին դիմաց Վրաստան կը պատրաստուի «Սուխոյ Սու 25» ռազմական օդանաւներ եւ ասոնց հետ համապատասխան մասերը ծախել Թեհրանի: Պարսկաստան օդանաւներու շինութեան կը մասնակցի Թիֆլիսի կառավարութեան յանձնելով պէտք եղած բոքսիթը (aluminium):

«Յառաջ»ի մէջ վերջերս կը կարդայինք թէ «21-րդ դարու շրջանի տնտեսական քարտէսը կը գծուի առանց Հայաստանի (4): Կ'ուզենք հաւատալ որ այս խօսքը լոկ յանկարծաբանութիւն էր, սակայն ծալիլի եւ անգլիացի ու ամերիկացի իր պաշտօնակիցներուն վերլուծումները մեզ դէպի լաւատեսութիւն չեն մղեր: Դժբախտաբար:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(1) Shireen T. HUNTER «Azerbaïdjan Search For Industry and New Partners» in *Nation and Politics in the Soviet Successor States*, Cambridge University Press, 1993, p. 228-232 (քաղուածք).

(2) Felix CORLEY — «Armenia and Iran : Balancing Act» in *Middle East International*, London, 28. 08. 1993, p. 15, (քաղուածք).

(3) James DORSAY — «Iran and Georgia : Alliance on the Cards» in *Middle East International*, London, 2 April 1993, p. 14 (քաղուածք).

(4) «Թուրքիա իր յարաբերութիւնները կը զարգացնէ Թիւրքմէնիստանի հետ»: «Յառաջ» -- թիւ 18273 -- Չորեքշաբթի, Մարտ 2, 1994:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՉԻ ՀԱՒՆԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկայի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ մարդկային իրաւանց համաշխարհային կացութեան մասին պատրաստուած տարեկան տեղեկագիր հատորը մեծ գայթոյթ պատճառած է Ֆրանսայի պատասխանատուներու: Փետրուար 1-ին լոյս տեսած հատորը խիստ քննադատութիւններ կ'ուղղէ Ֆրանսայի, անոր ոստիկանութեան կոպտութեան, աշխատավայրերու մէջ կիներու ենթարկուած խտրականութեան եւ ցեղապաշտութեան պատճառով: Ոստիկանութիւնը կ'ամբաստանուի նաեւ կամայական ձերբակալութիւններով որոնց գլխաւոր զոհերը կ'ըլլան փոքրամասնութիւններու պատկանող անձեր: Տեղեկագրին համաձայն, ֆրանսական արգելարաններու պայմանները անմարդկային են ու վատթարագոյն: Մշակութային ու ցեղային տարբերութիւնները յաճախ անհանդուրժելի կը նկատուին եւ կիները տնտեսապէս շահագործումի առարկայ են:

Այնքան անընդունելի բաներ կան հոն Ֆրանսայի հասցէին որ Փարիզի համալսարանէն դասախօս մը ըսած է թէ կարդալով այդ էջերը այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ ենթական զինուորական բռնապետութեան մը, կամ երկրորդ աշխարհի պետութիւն մըն է:

Նոյն դասախօսը ընդունելով հանդերձ թէ ոստիկանութեան եւ իրաւական մարզերուն մէջ անխոցելի չէ ֆրանսական ընթացքը, ինչպէս են այլ ժողովրդավարութիւններ, ներառեալ՝ ամերիկեանը, կ'ընդվզի տեսնելով որ ամերիկեան կառավարութիւն մը իրեն կը վերապահէ առաջին քարը արձակելու իրաւունքը: Ան կը փորձէ երեւակայել թէ ի՛նչ հակազդեցութիւն պիտի ունենային Ամերիկացիները եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը ըլլար Միացեալ - Նահանգներու մարդկային իրաւանց բռնաբարումներուն մասին պաշտօնապէս արտայայտուողը: Անշուշտ ամերիկեան մամուլը մեծ աղմուկ - իրարանցում պիտի փրցնէր, իսկ ծերակուտականներ պիտի պահանջէին պոյքոթի ենթարկել ֆրանսական ապրանքները:

Այդպէս եղած էր արդէն 1992--ին, երբ Լոս - Անճըլըսի ըմբոստութիւնները ծագած էին եւ Նախագահ Միթերան բացատրած էր թէ Ամերիկայի մէջ ցեղապաշտութիւնն էր բրտութիւններու պատճառը եւ թէ ցեղային փոքրամասնութիւններու հանդէպ վերաբերումը աւելի լաւ էր Ֆրանսայի մէջ, քան՝ Միացեալ - Նահանգներու: Ամերիկեան լրատուները թիրախ առած էին Ֆրանսայի նախագահը ու Միացեալ - Նահանգներու Փարիզի դեսպանատունը պաշտօնական բողոքագիր մը յանձնած էր:

Ֆրանսացի քաղաքական մեկնաբան մը յիշեալ տեղեկագրով Ֆրանսայի ուղղուած ամբաստանութիւնները ուղղակի «անընդունելի» կը նկատէ: Այդ տեղեկագրին նպատակը մարդկային իրաւանց դէմ գործուած ոտնձգութիւնները հրապարակել է: Յատկապէս նկատի կ'առնուին այն երկիրները ուր գրեթէ անկարելի է օրինաւոր շրջանակի մէջ գետեղել այս մարզը: Ատիկա չէ անշուշտ Ֆրանսայի պարագան որ ժողովրդավար ընկերութիւն մըն է եւ ուր կը յարգուին օրէնքը, աւելի, քան Միացեալ - Նահանգներու մէջ:

Նոյն մասնագէտը կ'ըսէ թէ այս կարգի ամբաստանութիւններու թիրախ կ'ըլլան այն երկիրները որոնք Միացեալ - Նահանգներու կողմէ տնտեսական եւ զինուորական նեցուկ կը վայելեն, մեկնելով այն իրողութենէն որ այդ նեցուկը իրաւունք կու տայ որոշ չափով միջամտելու ըլլալու տուեալ երկրին ներքին գործերուն: Բայց ատիկա չի կրնար վերաբերիլ Ֆրանսայի որ Միացեալ - Նահանգներու հաւասար եւ դաշնակից պետութիւն է:

Ներքին նախարար Շ. Փասքուա այս մասին խօսելով ըսած է թէ ինք պիտի չուզէր դատել Ֆրանսայի բարեկամ ու դաշնակից երկիրներու ժողովրդավարութիւնը, բայց Ֆրանսայի հանդէպ Միացեալ - Նահանգներու դատումներուն առիթով աւելցուցած է թէ Ամերիկացիները հակումը ունին բարոյականի դասեր տալու աշխարհի մնացեալ մասին, մանաւանդ երբ իշխանութիւնը ժողովրդավարներու ձեռքն է:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ մէջ (Գալիֆորնիա) Մարտ 2-ին, իր մահկանացուն կնքած է Արշաւիր Յովսէփեան: Ողբացեալը ծանօթ էր մանաւանդ Լիբանանի մէջ իր տարած բեղուն գործունէութեամբ Հ. Յ. Դ.-եան մէջ (եղած է Կեդր. Կոմիտէի անդամ) ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.-եան: Վերջին տարիներուն ընտանիքին հետ փոխադրուած էր Միացեալ - Նահանգներ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 5-ին, տեղւոյն Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ մէջ, Փետրուար 27-ին, իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ Արամ Արման, բուն անունով՝ Սուրէն Պաամաճեան, 71 տարեկանին: Ծնած էր Ալեքսանտրէթ: 1941-46 պաշտօնավարած է Հալէպի Զաւարեան վարժարանը, 1946-ին ներգաղթած է Հայաստան եւ տարիներ աշխատած «Գրական Թերթ»ի խմբագրութեան մէջ: 1979-ին հաստատուած է Միացեալ - Նահանգներ: Իր գործերն են.. «Խաչբուռ», «Վերադարձ», «Հայրենիքի եւ սիրոյ երգեր», «Քերթուածներ»: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 3-ին: Դամբանական խօսած է Մանուէլ Քէօսէեան:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 6-ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ-եան Գոլըլեան Նախակրթարանի եւ Պապայեան մանկապարտէզի տարեկան ճաշը: Հանդիսավարը եղած է Յարութիւն Շիթիլեան: Պր. Վարուժան Նիկոլեան, յանուն վարժարանի կրթական մարմնին գնահատագրերով պարգեւատրած է դպրոցի տնօրէն Մարգար Շարապխանեանը եւ ուսուցչուհի Յասմիկ Խրլագեան 15 տարիներու իրենց ծառայութեան համար:

ՊՈԼՍՈՅ Ճեմալ Րէշիտ Ռէյ համերգասրահին մէջ, Մարտ 3-ին, բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած է Չիլինկիրեան քառեակը (Լոնտոն): Յայտագրին մէջ տեղ գտած էին Հայտընի, Մոցարթի, Շուպէրթի գործերը:

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ (Գալիֆորնիա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Փետրուար 25-ին, 27 երիտասարդներ մտած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը (9-ը՝ Միացեալ - Նահանգներէն, 6-ը՝ Սուրիայէն, 3-ը՝ Հայաստանէն, 2-ը՝ Իրաքէն, 1-ը՝ Պարսկաստանէն, 1-ը՝ Քուէյթէն եւայլն): Երդման արարողութիւնը կատարած է արեւմտեան - Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. Կեդր Կոմիտէի գործավար՝ Վահիկ Գիւրջեան: Հաւաքոյթը փակուած է խրախճանքով:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէն, Մարտ 4 - 6 տեղի ունեցած է Պետրոս Ասլանեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն կերպարուեստի յանձնախումբին:

ԱՆԱՅԻՍ

ԽԻՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Անհամար տարիներու ընթացքին Պոլսոյ Հայութեան համար այդ Ղալաթիոյ Ամենափրկիչ Եկեղեցին մասնաւոր քաշողութիւն մը ունեցած է: Ուխտատեղի մը եղած է ան, ուր հեռուէն թէ մօտէն ամէն Հինգշաբթի օր դիմած է խուռներամ բազմութիւն մը հաւատացեալներու, նոյնիսկ անհաւատներու:

Մայրաքաղաքին՝ իբր բարոյական մակարդակ, ամէնէն ցած մէկ երեսին վրայ, Ղալաթիոյ մէկ դռեհիկ անկիւնը կառուցուած է աղօթատեղին. երբեք չէ գիտցուած թէ ինչո՛ւ. Թերեւս անոր շինուած ատենը այդ վայրը լաւագոյն պայմաններու մէջ կը գտնուէր, եւ չուրջը դատարկ գետիններ միայն կային: Իսկ յետոյ ան շրջապատուած է տուներէ, որոնց տէրերը այլանդակ անուններով կիներ էին, ոմանք Յոյն, ոմանք Իտալացի, ոմանք ալ իրենց ի՛նչ ըլլալը իրենք ալ չգիտցող: Ա՛յնքան զարմանալի էր տպաւորութիւնը այդ բնակչութեան, նուիրական սրբավայրի մը մօտ որ կարծես կ'արինէր հոն մօտեցող հոգիները:

Պատահած է որ, մեծ պողոտայէն բաժնող նեղ փողոցը մտած ատեննիս, որուն վրայ կը բացուէր մեծ դուռը բակին, այդ տուներուն պատուհաններէն, դուռնէն, շպարուած, այլազան գոյներով հոլանի շապիկներ հագած լկտի աղջիկներ անպատկառ քահ - քահներ ուղղէին մեզի կամ խօսքեր՝ գետնի քարերը կարմրցնելու կարող: Այս այնպիսի տարօրինակ հակադրութիւն մը կը կազմէր սրբավայրին հետ որ այդ թաղին ծանօթ չեղողները պարզապէս կը զայթակղէին:

Եւ բսել թէ ազգին լաւագոյն տարրին պատկանող պատանութիւնն ալ ճիշդ այդ փողոցներուն մօտ գտնուող դրացի Կեդրոնական վարժարանը կը յաճախէր եւ առաւօտ երեկոյ կը տեսնէր այդ արարածները, որոնք անշուշտ սիրահրաւէր ակնարկներ կ'ուղղէին անոնց անփորձութեան: Ցաւալի երեւոյթ մըն էր այս, որ ժամանակին նըկատի չէր առնուած դժբախտաբար:

Վեհապանծ աղօթատեղի մըն էր Ս. Փրկիչ Եկեղեցին. երկու ընդարձակ տաճարներ մէջ մէջի. ճակատը՝ խորաններ. ձախ կողմի խորանին քովը, սեղանին աստիճաններուն գրեթէ կից, դուռ մը կար, ուրկից կը մտնուէր պզտիկ մատուռ մը. հոն, ձախ կողմի պատին մէջ, մասնաւոր պահարան մը ապակեպատ, ուր զետեղուած էր մասունքը, ոսկեճամուկ մեծ խաչի մը սրտին:

Այդ փոքր մատուռին մէջ շարունակաբար խաչահանդիստ տեղի կունենար մասնաւորներու խնդրանքով: Իսկ, Հինգշաբթի օրերը, ընդհանուրին համար մասունքը կը բերուէր Մայր Խորանին առջեւ, պատարագէն յետոյ, եւ հոն կը կատարուէր խաչահանգիստի արարողութիւնը:

Բայց հաւատացեալները ընդհանրապէս այն համոզումը ունէին թէ՝ մասնակի խաչահանգիստը աւելի ազդու էր, եւ իրենց խնդրանքը աւելի շուտով կ'ընդունուէր Աստուծմէ: Այդ մասնաւոր աղօթքին սակը որոշուած չէր թէեւ, բայց ամէն քսակի մատչելի պերճանք մը չէր ան: Ղալաթիոյ Եկեղեցին Պոլսոյ ընտրանիին ժամադրավայրն էր ուխտի օրերը. իսկ միւս օրերը, ընդհանրապէս հոն կ'երթային իրենց տէրտը լալ խեղճ հայ պանդուխտները, գործաւորները, բանուորները:

Մեծ Պահքի օրը լաւագոյն քարոզիչները կը քարոզէին հոն:

Անոնք որ գիտէին թէ որպիսի ծիծաղելի անցքեր տեղի կ'ունենային հոն, այդ աղօթատեղիին մէջ. կը յիշէին մանաւանդ Քրիստոսի խօսքը. «Հօրս տաճարը առեւտուրի տուն են դարձուցեր»:

Սակայն առեւտուր մը բոլորովին տարբեր բնոյթ կրող:

Կը պատմէին թէ քիչ տարիներ առաջ հարսնցու աղջիկներ, զարդարուած իրենց ամէնէն սիրուն պչրանքներով, հոն կ'ընկերանային իրենց մօր, որ կանխաւ կարգադրութիւն ըրած կ'ըլլար ընդհանրապէս եկեղեցիին լուսարարին հետ: Հետաքրքրաշարժ տիպար մըն էր այդ գիրուկ լուսարարը, Եփրեմը՝ որ մէկ երկու սեռունդներէ ի վեր մտերիմ էր կարգուելիք աղջիկներու եւ տղայոց ծնողքներուն, որոնց հետ շատ անգամ, առանց ենթակային գիտակցութեան, կը կարգադրէր աղջիկտեսի արարողութիւնը:

Մէկ կամ միւս կողմը մասնաւոր խաչհանգիստ մը ընել կու տար՝ պաշտամունքին աւարտումէն յետոյ, եւ ծնողքն ու զաւակները իրար կը տեսնէին այդ միջոցին: Լուսարարը շատ վարժ էր այդ կարգադրութեան եւ չգիտցողին շատ բնական բան մը կը թուէր այդ հանդիպումը, աղօթք մը:

Յետոյ իւրաքանչիւրը իր կարծիքը կը յայտնէր լուսարարին, որ սրբավայրէն դուրս ալ կը գործէր, եւ կը պատահէր որ ամուսնութիւնը տեղի ունենար եւ լուսարարը գոհ մնար ամէն կերպով:

Հիմա այլեւս շատ սակաւ էր այդ առեւտուրը. տաճարին ծառայողը ծերացած էր. իսկ աղջիկ ու տղայ, զիրար տեսնելու շատ ուրիշ առիթներ ունէին:

Սակայն միշտ Հինգշաբթի օրերը Ամենափրկիչ երթալը պահանջքի պէս բան մը եղած էր: Կիները սիրուն արդուզարդերով. այրերն ալ թերեւս հոն կ'երթային զանոնք տեսնելու համար:

Միայն, չմոռնամ ըսելու որ նոյնիսկ Թուրքերուն մէջ այդ ուխտատեղիին զօրութիւնը ընդունուած էր: Ես տեսայ Թրքուհիներ, որոնք մասնաւոր խաչահանգիստ ընել տալով, ծունկի եկած, արտասուաթոր, «Մերիէմ Աննէ»էն (Մարիամ Աստուածամայր) կը խնդրէին առողջութիւն իրենց հիւանդ զաւակին համար:

(Շար. 63)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենց յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին։

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը Եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը
40, rue d'Arménie

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք

78 - 88 - 92 - 51
կամ՝
72 - 35 - 15 - 86

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ

Կիրակի, Ապրիլ 3

Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր հաւկիթներու եւ չէօրէքներու։

Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով։

«ԳԷՈՐԳ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Ներկայիւս կը յայտնենք, թէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ

«Գ Է Ո Ր Գ Ե Ր Ե Ւ Ա Ն Ե Ա Ն
Գ Ր Ա Դ Ա Ր Ա Ն »ը

բաց է մեր հասարակութեան՝ Երեքշաբթի, Զորեքշաբթի, Հինգշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, կէսօրէ ետք, ժամը մէկէն մինչեւ ժամը հինգ։

Կրօնական եւ գեղարուեստական գրականութիւններու կողքին, «Գէորգ Երեւանեան Գրադարան»ին մէջ ընթերցասէրները պիտի գտնեն նաեւ այլազան հաւաքածոներ, գրական եւ կրօնական հանդէսներ, ամսագրեր եւ օրաթերթեր։

Գրադարանի վարիչն է Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան։

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան առթիւ՝

Լուսի Մկրտիչեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ. — Տիկին Լուիզ Մկրտիչեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 1500 Ֆր., Պր. Արման Ուզունեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ եւ Տէր եւ Տիկին Մօրիս Ղազարեան 1000 Ֆր., Տիկին Իվ Վելին 1000 Ֆր., Տիկին Կարմիրեան 500 Ֆր.։

Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալեքսանեան 500 Ֆր. Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանին։

Տիկին Շուշան Ղամպէրեան 500 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տիկին Քէշիշեան 300 Ֆրանք Եկեղեցւոյ։

Կրէկուար Մարիլոսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ստեփան եւ Անայիս Տիլմէճեան 500 Ֆր. Եկեղեցւոյ։

Պետրոս Պօյաճեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Վահէ Մամաս Քիթապճեան 200 Ֆր. Եկեղեցւոյ։

Association du 7 Décembre 1988

COMMUNIQUÉ

Les camions du 7 Décembre 88 ont quitté Erevan le 15 Mars et seront à Paris le 28 Mars. Nous avons besoin de votre soutien pour qu'ils reviennent plusieurs fois —coût d'un camion aller-retour : 25 000 F.

L'un passera par la Grèce, l'autre par la Pologne. Acceptons aussi colis et matériel en tout genre.

Pour les abonnés de «Haratch», en remerciment au Journal nous transportons les colis personnels gratuitement, pas plus de 40 kg.

Pour toutes informations :
HEROLD ALEXANIAN
46. 38. 38. 80 ou 46. 38. 88. 32.

COMMUNIQUÉ

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél: 48 78 02 99 / Fax: 42 80 61 45

Les trois maisons du troisième âge entièrement rénovées, restructurées et ayant l'agrément de la cure médicale peuvent accueillir des pensionnaires soit en hote payant, soit pris en charge par l'Aide Sociale.

Pour tous renseignements, prière de contacter les directions des établissements.

MONTMORENCY : Melle YAVER
44-50, Ave. Charles de Gaulle
Tél: 39 83 20 67
Fax: 34 28 37 17

GONESSE : M. FESDJIAN
7, rue de l'Eglantier
Tél: 39 85 24 24
Fax: 34 53 95 23

ST-RAPHAEL : Mme GARABEDIAN
107, Ave. du Marechal Lyautey
Tél: 94 95 00 30
Fax: 94 95 71 43

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Նոր տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւ կատարուած խղճդինի հետեւեալ նուէրները. —

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Արթինեան 500, Տիկին Ագատուհի Խանէտանեան 100, Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան 200, Պր. Ժագ Ֆէյտի 200, Տիկին Անահիտ Օճագեան 200, Տիկին Մարիլէն Պասմաճեան 700, Տիկին Ա. Խաչատուրեան 200, Մի Ոմն՝ 500, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Լասիր 500, Տէր եւ Տիկին Ժորժ եւ Հերմինէ Խաչատուրեան 300, Տէր եւ Տիկին Մարուգէ Պօյաճեան 100, Պր. Սարգիս — Գէորգ Արմէնեան 300, Պր. Գրիգոր Շահինեան 500, Օր. Սոնիա Կիւմիւշեան 1500, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ճիրեան 500, Տէր եւ Տիկին Ալէն Համբարձումեան 200, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 300, Տիկին Հայկանոյշ Մովսէսեան 50, Օր. Վիրժինի Մանուկեան 100, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովնանեան 500, Տէր եւ Տիկին Գլոտ Գայինեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէր - Աբէլեան 200, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքպիրեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահան Պետրոսեան 200, Տիկին Մարի — Լուիզ Արեւեան 100, Տիկին Հայարփի Փափազեան 500, Տիկին Սրբուհի Տէմիրճեան 200, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պալեան 500, Տիկին Սիրան Եսայեան 300, Տէր եւ Տիկին Բաուլ Գազանճեան Պր. Ժորժ Գալփագեան, Տէր եւ Տիկին Խուսար Վարդանեան 200-ական, Պր. Գրիգոր Տիւլէր 100, Տէր եւ Տիկին Րիշար Ինճէյեան 150, Պր. Տրդատ Արանեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Ճէնէթեան 1000, Տէր եւ Տիկին Էրիգ Գործունեան 1000, Տիկին Մատլէն Փափազեան 500, Տիկին Անիհա Ալեքսանեան 2500, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 500, Պր. Ժան — Ժագ Տամլամեան 500, Պր. Արմէն Մուրատեան 200 Ֆր.։

(Շար.)

Gala d'Arts Martiaux

organisé par
France - Karabagh
Sous la présidence de
G. CHABROUX,
Maire de Villeurbanne
Samedi 19 Mars à 20h30
Maison des Sports de Villeurbanne
253, Cours Emile Zola
Station M° : Gratte-Ciel
AU PROFIT DU KARABAGH

8 DISCIPLINES :

- J U D O —
 Bernard TCHOULLOUYAN 7e DAN
 Champion Olympique
 Champion du Monde

 Pierre BLANC 5e DAN
- K A R A T E —
 Jacques TAPOL 5e DAN
 Champion du Monde
 Champion d'Europe
- K E N D O —
 Alain DEGUITRE 5e DAN
 Champion d'Europe

 Alain HAGOPIAN 5e DAN
 Champion de France
- K U N G F U —
 N U N C H A K U —
 Christophe TOPALIAN
 «Armenian Black Belt Association»
 de France
- A I K I D O —
 Pierre MATTHIEU 4e DAN
 avec la sélection régionale
 F.F.A.A.A.
- J U I J I T S U —
 Alain ADEN 3e DAN
 Responsable Rhône-Alpes
- K A R A T E D O
 S H O T O K A I —
 Bernard GALLICE 3e DAN
 avec la sélection régionale de Shotokai France.

 Arthur FAKRIKIAN 2e DAN.

T a r i f :
100 Francs : Places de choix
60 Francs
50 Francs : Tarif Club
Gratuité jusqu'à 6 ans.

Renseignements :
Secrétariat de France-Karabagh :
de 8h à 12h. — Tél. : 72 02 07 98.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ օր, Մարտ 19, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ասկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։

«Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ, Խորանին վարագոյրը կրկին կը գոցուի։ Մեծ Պահքի շրջանին մէջ ենք տակաւին։

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Մարտ 20, Գալստեան Կիրակի։

Ժամը 10-էն Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

L'ASSOCIATION
SAINTE CROIX DE PARIS
organise
un
RECITAL D'ORGUE
dans la Cathédrale Arménienne Catholique
Sainte-Croix-de-Paris
le Dimanche 20 Mars à 17h précises
donné par
Nariné SIMONIAN
1er prix 1993 à l'unanimité
du CNR de Rueil-Malmaison,
(Classe de Marie-Claire Alain)
sur le
GRAND ORGUE EN LIBERTE
Philippe DUFOUR (85 jeux)
au programme :
Mendelssohn — J.-S. Bach — Liszt — Komitas — Yekmalian

Adresse : 13, Rue du Perche, Paris 3e
Réservations et billets :
42. 78. 31. 93 ou 43. 26. 50. 43
Métros: République, Filles du Calvaire, Rambuteau.

Participation aux frais : 120 F.
Etudiants : 60 F.

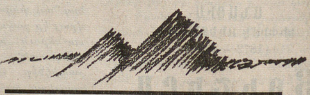
ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գարուն մանկա - պատանեկան երգչախումբի եւ Արագած - Սասուն պարախումբի երգի - պարի համոյթը։

Կիրակի, Ապրիլ 10, ժամը 15-ին
Թէաթրը Մուլէն (Մարսէյլ)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville. 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

NOUVEAU
SERVICE PLUS
LA SOLUTION CONFORT ET DES PRIX COMPETITIFS
POUR TOUTES AUTRES DESTINATIONS
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL.

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 94

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.287 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.287

Ո՞ՒՐ Է ՆՈՐ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

(ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԵՐԸ ԱԶԳԱՄԻՋԵԱՆ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ)

«Ամէն բան ընթացիկ է եւ փոփոխական». կը հեռանան առաջնորդները, գըլխաւոր քարտուղարները, նախագահները ու անոնցմէ ետք կը փոխուին «մեծ երթուղիներու» պլատակները: Ապրեցանք ընկերվարութեան շրջանը. 1980-ին պէտք է մուտք գործէինք համայնավարութեան ներս, բայց ինկանք զարգացած ընկերվարութեան գիրկը. իսկ յետոյ սկսաւ «արագացում»ը:

Անցաւ «վերակառուցում»ը, մեզի ժառանգութիւն ձգելով երկու բառակապակցութիւններ. «նոր մտածողութիւն» եւ «մարդկային արժէքներու նախապատուութիւն»: Համաշխարհային հանրութիւնը ջերմօրէն արձագանգեց անոնց եւ անոնք վստահութեան մեծ «դրամագլուխ» ապահովեցին զանոնք արտասանողներուն: Աւելի, անկախ այն բանէն որ երբեմն անոնց իրագործումը չափազանց կ'ուշանար, իսկ երբեմն ալ տեղի չէր ունենար բնաւ:

«Նոր մտածողութեան» եւ «մարդկային արժէքներու նախապատուութեան» ամէնէն տարրական եւ յստակ իրագործումին դաշտ դարձաւ, Խորհ. Միութեան, ապա ՀԱՊ-ի մէջ, ազգամիջեան յարաբերութիւններու բնագաւառը: Հոն ուրկէ անցեալէն ամբողջ մնաց ստալինեան ազգ. քաղաքականութիւնը. ստալինականութիւնը: Անոր վրայ կը հիմնուէր կեդրոնի քաղաքականութիւնը երբ ամբողջ տարրութեամբը ներկայացաւ Սումգայիթը: Յետոյ անոր հետեւեցան նորանոր քաղաքներ ու նոր արիւն, պալթեան երկիրներուն, Մոլդովայի, Վրաստանի, Օսեթիոյ մէջ: Արդեօք դատապարտուա՞ծ են այդ արիւնը թափողները: Գոնէ ամենափոքր ժամանակով մը դատուա՞ծ են, ոչ անշուշտ ճամբարներու մէջ 10 կամ 7 տարի տեւող դատավարութիւններով, ինչպէս կը դատուէին այլախոհները, «Կուլակեան արշիպելագոսը» կամ «Քրոնիկա» ցրուելու յանցանքով: Այս բոլորէն ետք, կ'արժէ՞ արդեօք զարմանալ փեսերաբեան ներումին: Ասկէ շատ առաջ մենք անպատիժ ձգեցինք մեր քաղաքէն այլ տեղեր արիւն թափողները: Ու մեզի վերադարձաւ մեր ձայնին արձագանգը:

Գորբաչովէն ետք Ստալինի ուրկէ ամէնէն հաւատարիմ հետեւորդներ յայտնուեցան քաղաքական երկու դէմքեր՝ Հ. Ալիեւ ու Է. Շեւարնաձէ. անոնց վերելքը տարօրինակ կերպով երկու զուգահեռներու չափ նմանութիւն կը մատնէր. վերելք՝ ապահովութեան մարմիններու ճամբով դէպի կուսակցական եւ պետական բարձունքներ: Եկաւ պահ մը երբ այնպէս թուեցաւ որ անոնց ճակատագրերը (հետեւաբար նաեւ հայեացքները) այլեւս երբեք չեն նմանիր իրարու:

Անոնցմէ մէկը «վերակառուցում»ը չըպըրտեց քաղաքական յետին դիրքեր, ով գիտէ մեղքերէն ո՛ր մէկուն համար: Միւսը դարձաւ «նոր մտածողութեան» գլխաւոր արտայայտիչը, առենին հրաժարականի դիմեց, ճիշդ հաշուելով Գորբաչովի մայրամուտը. այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր կը շարունակէ օգտուիլ այն ատեն ձեռք ձգած «դրամագլուխ»էն:

Երկուքն ալ բախտի հերթական վերիվայրումներով դարձան նորաստեղծ պետութիւններու նախագահներ. սակայն նախ այն պատճառով որ ճիշդ ժամանակին յայտնուեցան որպէս ազգային գաղափարի կրողներ: Ատոր համար ալ ներողութեան արժանացաւ համայնավարական, ՔԱ -- ԿԷ -- ՊԷ-ական անոնց անցեալը:

Այժմ անոնք առաջնորդներ են. թէ՛ մահմետականը, թէ՛ քրիստոնեան իրենց իշխանութեան համար ստացած են իրենց հօգեւոր գերագոյն պետերուն օրհնութիւնը: Երկուքն ալ իշխանութեան հասան պատերազմական իրավիճակով երկիրներու մէջ: Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել որ իրենք չէին այդ պատերազմներուն նախաձեռնողները: Սակայն իրենց երկիրներուն պատերազմական վիճակը օգնեց երկուքին ալ որ տիրանան իշխանութեան: Նկատի առած իրենց անցեալը, տրամաբանական կ'ըլլար ակնկալել որ անոնք տարբեր ձեւով պիտի լուծէին պատերազմի եւ խաղաղութեան խընդիրները: Սակայն այս կէտին վրայ եւս անոնք իրարու նման շարժեցան: Սկսան զարկ տալ ռազմական գործողութիւններու եւ վրացեւաբխազական ու ազրբէջանեւ-ղարաբաղեան բախումները համատարած պատերազմներու վերածեցին. այդ պատերազմներուն ընթացքին բազմապատկուեցան մարդկային զոհերու եւ գաղթականներու թիւերը:

Վրացիները կրնան նկատել որ աւար մեղաւորը Ռուսաստանն է որ թիկունք կը կանգնի Աբխազիոյ: Ազրբէջանցիները իրենց կարգին, կրնան ենթադրել որ Թուրքերէն բաւական օգնութիւն չստանալով, հարցը կարելի է լուծել վարձկան մուճահետներու եւ ռուս զինուորներու թիւը տասնապատկելով:

Սակայն, այդ երկիրներուն նախագահներուն համար հասած է ժամանակը որ անոնք սորվին համատեղել պետականութեան եւ ազգամիջեան համակեցութեան երկու սկզբունքները, վերաբերող՝ տարածքային ամբողջականութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքին, որոնց մասին վերջերս իր մէկ զեկուցումին մէջ խօսեցաւ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը:

Կրնա՞յ ատիկա ընել Շեւարնաձէն զոր Արեւմուտքը դեռ կը նկատէ «նոր մտածողութեան» տէր: Եւ կրնա՞յ Ալիեւը որ կը ձգտի միջազգային ճանաչումի, բայց ամէն անգամ կը մերժէ միջազգային դէտեր ընդունիլ, երբ համաձայնութիւն կը գոյանայ հրադադարով, պատճառաբանելով որ ատիկա կրնայ հակամարտութեան միջազգայնացման վտանգ ներկայացնել:

Իսկ մինչ այդ, Ռուսաստանի մէջ մենք եւ մեզի հետ ամբողջ աշխարհը պէտք է խոստովանինք որ իրականութեան մէջ «մարդկային արժէքներու նախապատուութիւն» տուողներ եղան ոչ թէ նախ անոնք որոնք այդ մասին շատ կը խօսէին, այլ Ռուսաստանի նախագահ Ելցինն ու Թաթարստանի նախագահ Շայմիեւը: Ցաւալի անո՛նք ցուցաբերեցին «նոր մտածողութիւն»ը եւ յաջողեցան խուսափիլ ճակատումէ, գտնելով ժողովուրդներու համակեցութեան քաղաքակիրթ ձեւը որ կը հիմնուի թէ՛ ժողովուրդներու ինքնորոշման, թէ՛ տարածքային ամբողջականութեան վրայ: Արդէն գոյութիւն ունի «Ռուսաստան -- Թաթարստան» օրինակը: Ոչ մէկ նշանակութիւն ունի անոր դաշնակցութիւն, կամ համադաշնակցութիւն անուանումը: Կարեւորը այն է որ մարդոց կարելիութիւն կուտայ խաղաղ ապրելու: Կարելի է որ նոյն հիմերով, երկու նախագահներ՝ Ելցին եւ Դուդաեւ յաջողին լուծել Չեչենիոյ հարցը: Ամէն պարագայի ատիկա արդէն զօրավոր Ռուցկոյի «կը-ռըմ-բա-կո-ծե՛մ» զոռոցը չէ:

Եւ պայմանագրային այս նոյն տարբերակը՝ որով նախատեսուած կ'ըլլայ Աբխազիոյ ազատ առընչումը Ռուսաստանին, իսկ Ղարաբաղինը՝ Հայաստանին, պէտք է պահանջէ Ռուսաստան, ստանձնելով անդրկովկասեան հակամարտութիւններուն մէջ խաղաղարարի դերը: Նոյն նըպատակը պէտք է հետապնդեն ՄԱԿ-ը, ԱԷ - ԽԱ - ԱԷ - Ը-ն եւ արեւմտեան պետութիւններու առաջնորդները, եթէ կը ձըգտին խաղաղութիւնը հիմնաւորել անդրկովկասեան տարածքին վրայ եւ իսկապէս, գործով եւ ոչ թէ խօսքով՝ կը պաշտպանեն «Մարդու իրաւունքներ»ը:

ԼԻԼԻԱ ՊՈՆԷՌ
Մոսկուա

«La Pensée russe» (11 Mars)

ՄԱՄՈՒԼ

«VSD»

(17-23 Mars)

ARMENIE : La guerre oubliée

TROIS ANS QUE ÇA DURE. AVEC LES MEMES INGREDIENTS DRAMATIQUES QU'A SARAJEVO : LE BLOCUS, LE MANQUE DE VIVRES, LE FROID, LA MORT. LE 10 MARS, 37 TONNES D'AIDE HUMANITAIRE ONT PU ETRE ACHEMINEES.

Վերոյիշեալ խորագրին եւ ենթախորագրին տակ է որ Գարոլին Մանժէզ ակնարկ մը նուիրած է Հայաստանի եւ անոր ներկայ ծանր կացութեան: Գրութենէն կը պարզուի որ նոր վերադարձած է, քանի կ'անդրադառնայ, Մարտ 10-ին, օդանաւով հասած այն 37 թոն մարդասիրական օգնութեան, որ բաղկացած էր գլխաւորաբար դեղօրայքէ, բժշկական կազմածէ, կօշիկէ, ամնդեղէնէ զորս հայթայթած էին Կարմիր Խաչը, Թիւլիփ (դեղագործական ճարտարարուեստի սփիւռքական փոխադրութիւն) Միութիւնը եւ «Աղնաւուր Հայաստանի համար» (տե՛ս, «Յառաջ», Մարտ 15) չեչտելու համար թէ, երկրին այդ պայմաններուն մէջ, մեծ օժանդակութիւն մըն է ու կ'արձագանգէ Կարմիր Խաչի միջազգային գործողութիւններու տնօրէնին խօսքերուն. -- «Հայերը չէին կրնար ապրիլ առանց այս օգնութեան որ շատ սուղի կը նստի: Փոխադրութիւնը միայն օդային ճամբով կարելի է, Ազրբէջանի եւ Թուրքիոյ կիրարկած շրջափակումը գրեթէ անթափանցելի է»:

Լրագրողուհին, սակայն, կը շարունակէ բաւական անտեղի եւ մանաւա՛նդ անպատասխանատու ակնարկութիւններով, երբ կը գրէ. -- «Հայկական Սփիւռքը որ երկրին դուրսը կը գտնուի («Յառաջ»՝ ո՞ւր պիտի գտնուէր...) կը վճարէ օժանդակութեան գլխաւոր մասը -- «իսկ զէնքերը» հարց կուտան մարդասիրական օժանդակութեան դէտերը -- ի նպաստ հայկական Հանրապետութեան որ պատերազմի մէջ է Ազրբէջանի դէմ: Մարդասիրական Գործունէութեան ֆրանսական նախարարութեան Մարտ 10-ին վարձած Իլիուշին 76-ին մէջ, շուրջ 20 մազութի վառարան կար նուիրուած "Ազնաւուր Հայաստանի Համար"էն: Տրքը հասցէագրուած էր՝ Պաշտպանութեան հայկական նախարարութիւն»: Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ նման «լրատուութիւնով» մը, զոր կը շարունակէ իրեն բոլորովին չվերաբերող խորհրդածութիւններով. -- «Թերեւս այս տեսակ «ժեստ»ի շնորհիւ է որ Ղարաբաղի հայ մարտիկները, հակառակ անոր որ տասն անգամ նուազ են թիւով ազերի իրենց թշնամիներէն, կը շարունակեն հող շահիլ...»:

Նման պարագաներու Ֆրանսացիները կ'ըսեն՝ առիթ մը կորսնցուցած է լռելու, մանաւանդ, երբ մարդ կը խօսի իր չգիտցած բաներուն մասին:

Վերջացնելով, լրագրողուհին կը խօսի Երեւանցիներու տաժանակիր կեանքին, ֆրանսական պատուիրակութեան այցելութեան (Բալըտիւ) եւ Մեծամօրի հիւլէակայանի վերաբացման անհրաժեշտութեան մասին, ինչպէս նախագահ Տէր -- Պետրոսեան ալ բացատրեր է Բալըտիւի:

ՔԻՒՐՏ ՎԵՑ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԵՑԱՆ

Ալէն Ժիւփէի Անգարա գտնուած օրն իսկ էր որ Թրքական իշխանութիւնները բանտ առաջնորդեցին այն վեց քիւրտ երեսփոխանները (մէկը՝ կին) զորս ձեր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵԾԱՄՕՐ

ՌՈՒՍ - ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Մարտ 17-ին, Մոսկուայի մէջ ստորագրուած է միջպետական համաձայնութիւն մը Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ Մեծամօրի հիւլէակայանի վերաբացման վերաբերեալ: Կը նախատեսուի հիւլէակայանի երկու միաւորներէն մէկուն վերանորոգումը, բանիլը, վառելիքի հայթայթումը, այս ամբողջը մէկ տարուան ընթացքին:

ՊԷՆԶԻՆԻ ԳԻՆԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին պէնզինին գինը գրեթէ կրկնապատկուած է Հայաստանի մէջ: Այժմ 1 լիթր պէնզինը կ'արժէ գրեթէ 1 տոլար:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 15-ին Երեւանէն Ստեփանակերտ անցած է Ռուսաստանի Ազգային -- Հանրապետական կուսակցութեան պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր պարագլուխն իսկ՝ Նիկոլա Լիսենկօ: Անոնց նպատակն է ծանօթանալ շրջանի կացութեան եւ քաղաքական բանակցութիւններ վարել: Ռուս կուսակցականները Երեւան ալ շարք մը տեսակցութիւններ ունեցած են քաղաքական տարբեր հոսանքներու ներկայացուցիչներու հետ:

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Մարտ 15-ին Հայաստանի Անգլիոյ դեսպան՝ Արմէն Սարգսեան հանդիպում մը ունեցած է իր պաշտօնակից՝ Մահմուտ Կուլիեւի հետ: Քննարկած են Ղարաբաղեան կնճիռի լուծման եւ հայ -- ազրբէջանական յարաբերութիւններուն առնչուող հարցեր: Դեսպանները որոշած են շարունակել կապ պահել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ կը նկատուէր ցուցարարներու թիւը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, Մարտ 17-ին: Փարիզէն զատ աւելի լիսէներու աշակերտներն եւ ուսանողներն էին որոնք ցոյցին բուն ոգին էին քան «միացած» սենտիքաները: Փարիզի մէջ 32.000-էն (ըստ ոստիկանութեան) 50 հազար (ըստ կազմակերպիչներուն) էր ցուցարարներու թիւը: Անոնք Տանֆէր -- Ռոշըրոյէն Էնվալիտ կ'երթային եւ այս անգամ ալ կարելի չեղաւ միջադէպերու առաջքն առնել, թալանողները ցոյցին վերջաւորութեան կառքերը կրակի տուին, խանութներ կողոպտեցին, բախումներ եղան ապահովութեան ուժերու հետ: 200 երիտասարդ հարցաքննուեցան: Գաւառն ալ միջադէպերը բազմաթիւ եղած են, տեղ-տեղ մինչեւ կէս գիշեր տեւած են: Ցոյցերը ծաւալ առած են մանաւա՛նդ Լիոն, Թուլուզ, Մարսէյլ, Լիլ, Պորտօ, բայց նաեւ Նանթ, Ռէննեւլն.: Ոմանք միայն կոտրել թափելու համար եկած են եւ կ'արդարացուի կամ գոնէ կը բացատրուի յայտնելով թէ չափազանց յուսահատութեան մը արտայայտութիւնն է: Ոմանք 68 Մայիսի մը ծնունդ տալ կ'ուզեն, բացարձակապէս անգիտանալով թէ 68 Մայիսը ուրիշ ոգի մը ունէր, գոնէ սկիզբը:

ԽՈՐՀՈՒՐԴԱՐԱՆԻ վարչապետը, Մարտ 17-ին, ընդունեցաւ Պալին կողմէ, որմէ խնդրեց որ օժանդակէ Պաղեստինցիներու հետ խաղաղութեան գործընթացին վերսկսման: Ռապին Երուսաղէմ հրաւիրեց Պապը, անգամ մը եւս, եւ կը թուի որ այս անգամ Յովհ. - Պօղոս Բ. խոստացած է այցելել Ս. վայրերը:

«ՓԱՅԼՈՒՆ» ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Հայերս սկսած ենք զիրար չհասկնալ. բայց, խորքին մէջ, ե՞րբ հակառակը պատահած է: Երկու հիմնական պատճառներ, լեզուակա՛ն եւ իշխանութեան հարց, մեզ բերած են այս կէտին եւ որոնք կրնան տակաւ բարդանալ: Նախ, լեզուի առումով, պարզապէս դար մը յետ քայլ ըրած ենք որովհետեւ, ամէնուրեք, հայ լեզուն իր ճիւղաւորումներով, կը ներկայացնէ պատկերը աղճատուած հայերէնի մը, որ իր այս բնոյթով կը նմանի դար մը կամ դար ու կէս առաջ կիրարկուածին: Ահա ժողովուրդ մը որ չէ յաջողած իր լեզուն ամրապնդելու գծով: «Ժամանակներու յարմարում», «յետամնացութիւն», «ազգայնամոլութիւն», «միջազգայնացում», «արդիականացում», «արհամարհանք», «գերադասութիւն», «ստորադասութիւն» եւ այլ պիտակաւորումներ ընկերացած են չարչարեալ լեզուին ու կը շարունակեն զայն չարչարել: Մինչ, այլուր, մեծ ճիգեր կը թափուին, հմուտ լեզուաբաններ կը տքնին կորսուած, վտանգուած կամ ապրող լեզուներու ուսումնասիրութեան եւ արժեւորման, որպէս հարստութեան մէկ մասնիկը մարդկային պատմութեան. Հայերը, որոնք բախտը ունին երկու լեզուներու կիրարկման, խեղճութեան մէջ զիրար հարստացնող, անփոյթ կերպով զանոնք լքած են ժամանակի քմայքին:

Սփիւռքի պարագային, իբրեւ թէ օտարումի աւերները բաւական չըլլային, կարծէք կը սպասուի որ արեւմտահայերէնն ու դասական ուղղագրութիւնը հետզհետէ մարին, ինչ որ ներկայ ընթացքով ստոյգ կը թուի, շնորհի՛ւ մասնաւորաբար Սփիւռքի անճարակութեան: Հայաստանի պատկան մարմիններն ու հանրային կարծիքը, հետզհետէ երեւան եկող արտայայտութիւններով եւ յայտարարութիւններով, սխալ մօտեցումով մը, «կամայ» թէ «ակամայ» կը սատարեն արեւմտահայերէնի ջնջումին: Եւ վասն ինչի՛: Եօթը տասնամեակներէ ի վեր Սփիւռքի մէջ հսկայական ուժականութիւն մը իմաստութեամբ օգտագործուելու պարագային, կրնար այնքան նուաճումներ արձանագրել ու ներկայիս շատ աւելի մեծ օգուտ բերել Հայաստանին, համայն հայութեան եւ, ինչո՞ւ չէ, մարդկութեան: Անտեսումի նոյն ճակատագրական սխալն է որ կը կրկնուի: Դժուար եւ անբաղձալի՞ է առաջքը առնել:

Նախապէս, կը հաւատայի թէ երբ օր մը Հայաստանը անկախանայ, բնականաբար Հայերը պիտի գտնեն իրենց լեզուին հարազատութիւնը, որպէս հաւաքական ինքնութիւնը ամրապնդող ազդակ եւ, Հայաստանն ու Սփիւռքը պիտի ներդաշնակուին: Երբեք մտքէս չէր անցած (խոստովանիմ որ դեռ տեղեակ չէի «ախպար»ի խնդրին), թէ սփիւռքահայ մը, ինծի անհասկնալի պատճառներու համար եւ ընդհանրացած ըմբռնումով մը, կրնայ օտար, լուսանցքային նկատուիլ եւ կամ վերէն դիտուիլ Հայաստանի իր հայրենակիցներուն կողմէ (բացառութիւնները յարգելի), որպէս տեսակ մը պարզամիտ, երկրորդ կարգի քաղաքացի մը, զգացական, օդային, նիւթապաշտ եւ անպատկառ: Անշուշտ, ասոր կողքին, իրողութիւն է թէ ողորմելիօրէն զօռող, մակերեսային, ցուցամոլ եւ տափակ Սփիւռքահայերու թիւը քիչ չէ: Բայց ինչո՞ւ միայն այս երեսակը նկատի ունենալ: Եթէ այս է Սփիւռքահայուն կպցուած պատկերը, ապա ինչպէ՞ս կ'անտեսուին հիմնադրամին կազմումը, այն բազմաթիւ Սփիւռքահայերու պարագան, որոնք ոգի ի բռին կը տքնին Հայաստանի բարօրութեան եւ օժանդակութեան գծով: Արդեօ՞ք հաւաքական ողջմտութիւնը անհասանելի բան մըն է հայ ժողովուրդին համար...:

Այս վերաբերումին պատճառները միայն հոգեբանական եւ բարոյական չեն, այլ նաեւ քաղաքական: Եթէ նկատի առնուի հասարակական կեանքին մէջ մշտնջենական ուժի յարաբերութիւնը, սպասելի էր որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնն ալ օր մը հասնի հոն: Բնական երեւոյթ: Զօրաւորը կ'ուզէ տիրել ու ղեկը իր ցանկացած ուղղութեամբ դարձնել: Տրամաբանութիւնը կ'ըսէր թէ Հայաստան ունենալով պետական կառոյց, իսկ Սփիւռքը զուրկ ըլլալով նման բանէ մը, օր մը կշիռքը պիտի հակի Հայաստանի կողմը:

Բայց, մեզի թող ներուի յայտնել թէ այս ուժի յարաբերութիւնը հեռու չէ կոճկուած բռութենէ մը, ինչպէս ցոյց կուտան, օրինակ, կարգ մը նախարարներու, պատասխանատու մարդոց, պատգամաւորներու կամ հայրենաբնակ այլ քաղաքացիներու յայտարարութիւնները: Հայաստանը, ինչպէս որեւէ իշխանութիւն, թերեւս կը միտի իր պատկերումը պարտադրել, իմա՝ Սփիւռքին եւ, ըստ երեւոյթին, հակամէտ է անտեսելու եւ գիծ մը քաշելու անոնց վրայ՝ որոնք պիտի չուզեն ենթարկուիլ այս բռութեան: Արդարեւ, այստեղ կ'անտեսուին արեւմտահայու լեզուն եւ ինքնութիւնը, նոյնիսկ եթէ այս վերջինը միակազմ չէ եւ անկայուն: Ինչպէ՞ս կրնար տարբեր ըլլալ: Այս հոլովոյթով, Սփիւռքի մէջ մեզմէ շատերուն համար, յարատեւ ինքնահարցադրումի եւ կրկնակի օտարումի պարագան, դէպի ներս եւ դէպի դուրս, անխուսափելի իրողութիւն կը դառնայ: Փայլո՛ւն հեռանկար:

Բայց այս, ներկայի դրութեան արմատները շատ աւելի հին են, երբ աչքի առաջ առնուի «արեւելահայ»ի եւ «արեւմտահայ»ի աւանդական հակադրումը եւ «հակամարտութիւն»ը: Կը նկատենք թէ, ժամանակի ընթացքին, նոյն բանն է որ տեղի կ'ունենայ՝ պիտակաւորումները փոխելով, ըստ տիրող պայմաններուն: Սակայն, մեր կարծիքով, Հայաստանն է որ, որպէս պետութիւն, պէտք է քաղաքական որոշումով մը կարգաւորէ այս հարցը: Տարտղնուած, անզուսպ եւ անկազմակերպ Սփիւռքը չի կրնար այս հրամայականը իրագործել: Սփիւռքի մէջ իսկ գաղութներ եւ համայնքներ կան որոնք դեռ իրարու միջեւ «գերադաս»ի եւ «ստորադաս»ի հարցերով տարուած են...:

Սխալ չհասկցուինք: Որպէս սփիւռքահայ, «հակամարտութիւն» մը չէ որ կը պատկերացնենք: Մեր բոլորին նպատակը ըլլալ է, իր ամբողջութեանը մէջ, միակամ եւ յառաջադէմ ժողովուրդ մը: Ասոր կարեւոր կռուաններէն մին կը նկատենք Հայաստան -- Սփիւռք կապին ներդաշնակութիւնը, նոյնիսկ եթէ Սփիւռքը ներկայիս համազօր կառոյց մը չունի: Այս պարագային, յատկապէս, թերեւս պէտք է զանց առնել «իրաւունքը զօրաւորինն է» եզրը, Սփիւռքի մէջ փրկելու համար այն ինչ որ դեռ կարելի է փրկել, ի շահ բոլորին:

ԱՆՏՈՒԱՆ Բ.

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հաւանաբար ամէնէն հետաքրքրական ու նաեւ շահեկան երեւոյթը Հայաստանի մշակութային կեանքին մէջ անոր գրագէտ - լրագրող երիտասարդութիւնն է որ օգտուելով հիներու հարկադրեալ լռութենէն (գրեթէ անկարելի դարձած է ներկայիս գրագէտներու համար լայնաշունչ գործ երկնել. հրատարակել, սպառել ու դեռ ակնկալել հասոյթով բարեկեցիկ գոյութիւն մը եւ վարկ մը ապահովել), հրապարակ իջած է գրական - ընկերային կարեւոր պարբերականներով: Աւելցնելու է անմիջապէս որ սերունդներու սուր պայքար մը կը մղուի մշակոյթի ամէն կալուածի մէջ - Ակադեմիայէն մինչեւ ընկերային հանդիպումներու կալուածը - հին ու նոր մտայնութեան ներկայացուցիչներու միջեւ: Անկախութենէն քանի մը տարի առաջ դեռ Երեւանի ծանօթ մտաւորականներէն Ալիք Թոփճեան կը գանգատէր թէ «տարիները կ'անցնին, աշխարհը կը փոխուի սակայն Հայաստանի աւագ մտաւորականութիւնը իր հին առանձնաշնորհումներուն կառչած՝ առիթ չի տար որ նորերը ծաղկին ու տեղ հասնին»: 1994-ը հասեր ենք եւ յստակ է որ բան մը փոխուած է Հայաստանի մէջ ու նոր ալիք մը կը շրջագայի մեր երկրի մշակոյթի երակներուն մէջէն (Պր. Թոփճեան սակայն, բախտի դաժան մէկ խաղով, «սիսթէմ»էն կամ «էսթապլիշմընթ»էն դուրս կը մնայ տակաւին, տեսակ մը մշակութային ասպատակ կամ Փէտայի՝ որ ոչ մէկ հիմնարկի կարգապահութեան կամ անուանացանկին մաս կը կազմէ, սակայն կենսական մէկ մասնիկն է մշակութային քարտէսին):

Հանդիպեցայ երիտասարդական խմբակներէն մի քանիին: Նախ կան «Ազատամարտ»ի մշակութային թեւին ներկայացուցիչ «Վարուժան» երիտասարդական խմբակին տղաքն ու աղջիկները, բոնկած արուեստի ապրումին խանդավառութեամբ: Նոր Դասականութեան մը ոգին կը թուի փչել անոնց մէջէն ու յստակ յանձնառութիւն մը զգալի է լեզուն իր մեսրոպեան շնորհքին բերելու եւ մանաւանդ արեւմտահայ գրական ժառանգին տէր կանգնելու ոչ թէ իրենց հայրերէն ոմանց ոգիով (Յակոբ Պարոնեանի եւ Երուանդ Օտեանի գրութիւններուն վերհրատարակութիւնն ու ժողովրդականացումը արդեօք ծածուկ նպատակ մը չունէ՞ր Թրքահայերուն վրայ խնդալու, աւելի քան գեղարուեստի գործեր վայելելու...) այլ վաւերական ճիգով մը մեր երկու հատուածներու համադրումին: Յատկանշական է այս իմաստով «Վարուժան»ի Ապրիլեան Եղեռնին նուիրուած անցեալ տարուան թիւը ուր խմբագրական կարճ նօթ մը կ'ըսէ.

«Այս օրերին, երբ ապրիլեան հանդիսաւորութեամբ վերստին ոգեկոչում ենք 1915-ի ու յաջորդող տարիների մեր բիւրաւոր նահատակների յիշատակը՝ մեր ցաւին ու մորմոքին միախառնելով զայրոյթ ու ցասում, մենք մի անգամ եւս փորձում ենք հասկանալ անագորոյն ու հրէշաւոր իրադարձութիւնների շղթան, որ մեզ յանգեցրեց աննախադէպ փորձութեան:

«Մեր կորուստները՝ անհամար ու անթիւ, մեր զրկանքը՝ մեծ ու ահռելի, ազգի կէսը՝ բովանդակ իր հայրենիքով ու մտաւորական ընտրանիով...

«Մտաւորական ընտրանի, որի մեղքը իր ժողովուրդի հոգեւոր առաջդիմութեանը ծառայելն էր, քաղաքակրթութեանը սպասարկելը եւ, ինչու չէ, նաեւ՝ միամտաբար, դահճի մշակութային ու հասարակական զարգացմանը նպաստելը:

«Կոմիտասը՝ զարմանալի ու հանճարեղ, Գրիգոր Զօհրապը՝ տիրական ու գեղեցիկ, Ատոմ Եարճանեանը ու Դանիէլ Վարուժանը՝ խրոխտ ու ասպետական...»:

Այս տողերը կրնային շատ դիւրաւ Սփիւռքի մէջ գրուած ըլլալ, այնքան հարազատ կը հնչեն ու այնքան բնականօրէն կ'արտայայտեն դէպի «մէկ հայկական մշակոյթ» ձգտումը այդ երիտասարդներուն որոնք ալ չեն հանդուրժեր հին ու ամուլ քէները իրենց երէցներուն: Ու հակառակ անոր որ խմբագրականը ոչ մէկ ճիգ կը թափէ նորոգելու կամ գոնէ վերանայելու աւանդութիւն դարձած հռետորական տարազները նահատակուած սերունդի արժեւորումին՝ գոնէ զգալի է հայ ժողովուրդին առաքելութիւն մը ունենալու գաղափարին ներկայութիւնը, եւ ուր կ'ուրուագծուի նոր կեցուածք մը՝ հայ ու թուրք մշակոյթներու հաւանական մերձեցումին ու համակեցութեան նկատմամբ: Ճիշդ է, այս վերջին գաղափարը կ'արժանանայ գրողին հեգնանքին երբ այդ թուրք - հայ յարաբերութիւններու ջատագովները «սուրբ միամտութեամբ տառապող մտաւորականներ» կ'որակուին, սակայն ներկայ պայմաններուն մէջ, այդքան ըսելն իսկ ապագային նայող մտածում է, կեանքի յոյս մը կուտայ մեզ յաջորդող սերունդներուն որոնց ճակատագիրն է ապրիլ Թրքական ծովի մը մէջ: Նուբի Խաչատրեանը որ տիրական ոգին ու միտքն է այս երիտասարդ հանդէսին, եւ իր սերունդին ամէնէն յուսադրիչ տարրերէն մին՝ դեռ շատ բան ունի մոռնալիք ու սորվելիք մարդկային բնոյթի մասին: Հայաստանի մէջ շատ կը խօսուի «մտաւորականի պաշտօնի կամ պարտաւորութեանց» մասին: Ընդունելով պահ մը թէ նման բան գոյութիւն ունի՝ ատենը չէ՞ եկած որ այդ նոր մտաւորականները խորհին թէ իրենց վրայ դրուած է հայութեան ապագան «մտածելու», «բանաձեւելու» պատասխանատուութիւնը եւ ոչ անպայման ժողովուրդը դաստիարակելու կամ անոր դատին լծուելու կոչումը: Դժուար չէ գտնել թէ ուրկէ եկած մաս կազմած է մեր մշակոյթին «ժողովուրդ» միսթիքը, ժողովուրդին ծառայելու հրակայ իտէալը: Յստակ է որ 19-րդ դարու մեր արեւելահայ գլխաւոր մտաւորական -- լրագրողները Ստեփան Նազարեանց եւ Գրիգոր Արծրունի, եւ իրենց ճամբով՝ դարավերջի մեր յեղափոխական կազմակերպութիւններուն բոլոր կարեւոր ղեկավարները, հզօր ազդեցութեան տակը ինկան ռուսական populisme-ի եւ իրապաշտութեան (յիշենք միայն քանի մը տեսաբանները՝ Հէրցէն, Պաքունին, Չէրնիշեւսքի, Լավրով, Թքաչեւ, Նէչաեւ, «Ժողովուրդի Կամքը» հանդէսը): Անոնցմէ էր որ եկաւ այն զգացական գաղափարաբանութիւնը որ «ժողովուրդ»ին բարոյական արժէքը կը գերադասէ բոլոր այլ արժէքներէ: Արդեօք մեր այդ ռահվիրաները երբեք խորհեցա՞ն թէ ժողովուրդ յղացքը ռուս մշակոյթի մէջ կրնար բոլորովին տարբերիլ մեր հայկական խմորէն: Արեւմտահայերուն մօտ, օրինակի համար, «ժողովուրդ»ը երբեք չէ ունեցած բարոյական գերակշիռ արժէքը որուն կը հանդիպինք Կովկասահայ գրեթէ բոլոր մտաւորականներու մօտ, մինչեւ իսկ այսօր: Անկէ է որ կը ծագի մտաւորականի «պաշտօնի», ժողովուրդի միսթիք որակի գաղափարը:

Սակայն եթէ պէտք է անպայման սահմանել մտաւորականի բնոյթին հրամայականները, կարելի է քանի մը պարզ բառերով ուրուագծել զանոնք:

Առաջին «պարտաւորութիւնը» յստակ մտածելն է, երկրորդը՝ այդ մտածումը անվախ կերպով արտայայտելն է: Երրորդ՝ համամարդկային դատի մը հանդէպ յանձնառութիւն ստանձնելն է, բոլորովին կամաւոր կերպով:

Այսպէս է որ ես կը դառնամ Պր. Խաչատրեանին խմբագրականին ու հարց կուտամ -- յաւիտենական ատելութիւն, յաւիտենական մերժում եւ թշնամութի՞ւն կը տանին մեր ազգը: Պատասխանը յստակ է, դէթ ինծի համար ստեղծագործական ամլութիւն՝ որ մեր ազգը ստոյգ մահուան կը տանի, եթէ Թուրքերը չմաքրեն աշխարհին երեսէն առաջ: Ոչ, Պր. Խաչատրեան, Հայը պիտի ապրի մէկ ձեռքը զէնք՝ միւսը գրիչ բռնած, Ամէն կաթիլ արիւնը որ կը թափի Արցախի սահմաններուն, Հայու թէ Թուրքի՝ մեզ Հայերուս համար աւելի կը դժուարացնէ 21-րդ ու 22-րդ դարերուն մէջէն քալելը, երջանկութեամբ ու գեղեցկութեամբ: Ներկայիս պատմական հրամայական կայ մեր հողերը պաշտպանելու, ի գին ամէն զոհողութեան: Ուզենք չուզենք արիւն պիտի թափենք: Բայց ինչ պիտի ըլլայ այդ արիւնահոսութեան հետեւանքը ասկէ տասնամեակներ ետք: Թուրքին հոգը չէ ատիկա, սակայն մեր հայ մտաւորականներուն հոգն է: Թշնամին մարդ ընել, արիւնը դադրեցնել, ժամանակի մէջ վեհանձն ըլլալ, կռուի թէժ վայրկեանին՝ մտածել խաղաղութեան ու հաշտութեան կարելիութեան մասին - ասիկա Թուրքին տրուած չէ դժբախտաբար:

«Սուրբ միամտութեան տառապանք»ը մեր ազգը մինչեւ հոս ու հիմա բերած է: Կարելի չէ՞ պահանջել երիտասարդներէն որ ըսեն մեզի թէ ինչ նոր գաղափարաբանութեամբ կը փոխարինեն անոնք այդ [illegible] փիլիսոփայութիւնը, ինչ պիտի ըլլայ մեր նոր պատմութեան փիլիսոփայութիւնը ասկէ անդին: Վստահաբար ունին հատ մը սակայն որուն բանաձեւումին համար ոչ հանգիստ գլուխ ալ ժամանակ կուտայ իրենց դէպքերու արագ ընթացքը:

Շատ շահեկան յօդուածներ կան «Վարուժան»ի մէջ որոնք գրական նուրբ հասկացողութեան ու ճաշակի փաստ կը բերեն, Սփիւռքէն նայողին:

Քիչ մը աւելի խստապահանջութիւն պիտի թելադրէինք սակայն բանաստեղծութիւններու ընտրութեան մէջ: Գրական բարձր մակարդակի պահպանումը բոլոր գրութիւններու մէջ առաջին հրամայականն է ամսաթերթի մը: «Վարուժան» իրաւունք չունի հետեւեալ մակարդակի գրութիւն հրատարակելու (թիւ 12, Օգոստոս 1993):

Ժամն է արդէն, եղբայրներ,
Ու կռիւն է ճշմարիտ,
Պիտի ելնենք անհամբեր
Թշնամու դէմ նենգ ու բիրտ:
Ցոյց պիտի տանք աշխարհին,
Որ մեր հողին տէրն ենք մենք,
Մեր լեռների, դաշտերի,
Զաւակների սէրն ենք մենք...
- Զինակիցներ, դէ, ելէք:

Մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսի արտասանութի՞ւն է այս, ժողովրդային փնտռուած էսթրատային երգիչի մը հնչած տողե՞րը թէ արեւելահայ բանաստեղծութեան մէջին մը, որ հանրութեան կողմէ կ'ընդունուի իբրեւ «օգտաշատ, զգայուն եւ ժողովուրդին սիրելի» արուեստ եւ այդ վկայութեան ուժով կը մտնէ ամսաթերթին մէջ: Այդ ճաշակի խմբագիր մը առաջին ծառէն կը կախենք մենք Սփիւռքի մէջ: Քիչ մը զգաստութիւն, Պր. Խմբագիր:

«Ասպարէզ»

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԷ ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Եկատերինբուրգը, - նախկին անունով՝ Սվերդլովսկ-, նոյնանուն մարզին կեդրոնական քաղաքն է: Այս մարզը կը գտնուի Ռուսաստանի դաշնակցութեան հարաւ-արեւելեան շրջանին մէջ: Զարմանալի չէ կարդալ որ այդ անկիւնին մէջ ալ կան Հայեր որոնք համայնք մը կազմելու չափ ալ թիւ կը ներկայացնեն:

Այս մասին տեղեկատու աղբիւր կ'ըլլայ Մարտ 8-ի «Հայաստանի Հանրապետութեան» մէջ Գոհար Նուրիջանեանի հանդիպումը այդ համայնքին նախագահ Միքայէլ Մնոյեանի հետ:

Համայնքը որ 7 - 10 հազար հոգիէ կը բաղկանայ, կազմակերպումի փուլ մը կ'ապրի. առոր դրդապատճառ եղած է, ինչպէս այլուր, ղարաբաղեան խնդիրը եւ 1988-ի երկրաշարժը: Կազմակերպուելու հայկական մղումը լաւ կը դիմաւորուի տեղւոյն իշխանութեան կողմէ որ առիթ կու տայ Հայերուն հեռատեսիլէն արտայայտուելու:

Մ. Մնոյեանի բառերին համաձայն, այդ շրջանի հայութիւնն ալ, որպէս գործունէութիւն, սկսած է բարեսիրական արարքներով. հագուստ, դեղօրայք, առողջապահական այլ նիւթեր, թէ՛ աղէտի գօտիին, եւ թէ Ղարաբաղի կռուողներուն:

Համայնքին դժուարութիւնը այն է որ Հայերը հաւաքական բնակութեան շրջան մը չունին: Կեդրոնական քաղաքէն զատ Հայեր կան նաեւ կարգ մը մեծ քաղաքներու մէջ, ինչպէս՝ Սերով, Նիժնի Տագիլ, եւայլն: Վերջերս տրուած թիւը աճելու միտումներ ցոյց կու տայ որովհետեւ Հայաստանի տնտեսական ճգնաժամէն հոն եւս ապաստանողներ կ'ըլլան:

Համայնքին մէջ մեծ թիւ կը ներկայացնեն մասնագէտ բժիշկները, ձեռնարկները, ձեռնարկութիւններու տնօրէնները, առեւտրականները. կարեւոր ներկայութիւն են նաեւ արհեստաւորները: Ղեկավարութիւնը կը ջանայ բոլոր խաւերը ընդգրկել համայնքին արդիւնաւէտ գործունէութեան մէջ: Երեւանի մէջ ան հանդիպում ունեցած է Արտաքին նախարարութեան Սփիւռքի բաժնի վարիչին հետ ու համաձայնութիւն գոյացած է ապրանքներու փոխանակութիւն կատարելու:

Եկատերինբուրգի Հայ Համայնքին կազմակերպութեան գործը կարեւոր կը նկատէ մշակութային -- կրթական կեանքը: Արդէն պատրաստուած է հարիւր հոգինոց կիրակնօրեայ դպրոց մը. գնուած են դասագիրքեր, ընտրուած է ուսուցչական կազմը: Ծրագրուած է առաջնահերթ որոշ խնդիրներու լուծումէն ետք ձեռնարկել հայկական եկեղեցիի մը շինութեան:

Հակառակ մեծ հետաքրքրութեան, Հայաստանեան անցուդարձը ամբողջովին անոնց հասողութեան մատչելի չէ: Լուրերու գլխաւոր աղբիւրը ռուսական հեռատեսիլն է, ապա «դէպքից դէպք ձեռք ընկնող հայկական մամուլը եւ կենցաղային մակարդակով այն տեղեկատուութիւնը որ ստանում ենք գնացող -- եկողներից»: Այս կացութիւնը շատ անբաւարար կը նկատուի ու համայնքին ղեկավարութիւնը սկսած է լրջօրէն մտածել սեփական մամուլ ունենալու մասին: Հայաստանեան մեծ օգնութիւն կը նկատէ Մ. Մնոյեան մամուլի կանոնաւոր առաքումը որ չի կատարուիր:

Ուրախալի է կարդալ Երեւանէն ու մնացեալ Հայութիւններէն խզուած նման համայնքներու զարթօնքին մասին: Եթէ չըլլայ ինքնապահպանումի նորայայտ այս թափը անոնց մօտ, անդադար նոր կորուստներով պիտի հարստանայ ժամանակակից Հայոց պատմութիւնը, քանի որ Հայաստան իր մեծ ու ծանրագոյն հարցերու քառին մէջ, դժուար է որ կարելիութիւն ու տրամադրութիւն գտնէ զբաղելու այս կարգի փոքր ներկայութիւններով:

ԱՄԵՐԻԿԵԱ՞Ն ԹԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹ

Ամերիկացիները շատ չեն սիրեր քննադատուիլ. յատկապէս մշակոյթի նիւթով: Այս է պատճառը որ ամերիկեան մամուլը վերջերս սկսած է նիւթ ընել ամերիկեան մշակութային աշխարհակալութեան մը յաճախ յիշուած երեւոյթը: Միայն Եւրոպացիները չեն որ թիրախ են այդ աշխարհակալութեան. Ասիացիներն ալ սկըսած են ամերիկեան ժապաւէններու, տեսերիզներու եւ երաժշտութեան լայնածաւալ արտածումէն գանգատիլ, տակաւ իրենց տեղական ինքնութեան ուղղուած սպառնալիք մը նկատելով: Այս մասին «Նիւ Եորք Թայմզ» հարց կու տայ թէ ամերիկեան մշակոյթին տիրակալութիւնը արդիւնք է անոր ներքին ուժականութեան, ժողովրդավարական իտէալներուն, բեմի ու պաստառի ըմբռնումին եւ միջազգային նոր լեզու մը հաստատելու կարողութեա՞ն, թէ ինչպէս կը սիրեն ըսել օտարները, Միացեալ -- Նահանգներու տնտեսական եւ զինուորական գերիշխանութեան մէկ ցոլացումն է պարզապէս: Ապա կը բացատրէ թէ ամերիկեան յաջողութեան մէկ մասը ամէն կասկածէ դուրս է թէ արդիւնք է բաւական յարձակունակ վարչագիտութեան մը: Որակաւոր ժապաւէններու հետ տկար գործեր ալ կ'արտածուին. այս մասին փոյթ չեն ըներ գործի մարդիկը եւ փորձամ Ամերիկայի պատկերներուն կարօտ հանրութիւնը. սակայն տակաւ կը տկարացնէ Ամերիկայի պատկերը:

Թերթը կը շարունակէ տակաւին թէ ամերիկեան մշակոյթը չի սահմանափակուիր հեռատեսիլի անհեթեթ ու բիրտ շարքերով. կան ճարտարապետներ, նկարիչներ եւ պարողներ ալ որոնք խանդավառութեամբ կ'ընդունուին աշխարհի ամէն կողմը: Ամերիկեան ժողովրդական մշակոյթն ալ միայն ժխտական ազդեցութիւններ չունի, կ'աւելցնէ նիւ - եորքեան թերթը, տակաւ մինչեւ իսկ օգտակար նկատելով ցեղային ատելութիւններով պառակտուած աշխարհի մը համար:

Որպէս վերջին պատճառաբանութիւն, «Նիւ Եորք Թայմզ» կը մէջբերէ Հոլիվուտի միջազգային բնոյթը, գրելով որ կարելի չէ ուղղակի ամերիկեան նկատել Հոլիվուտեան արտադրութիւնը, երբ ամերիկեան շարժանկարին գլխաւոր աստղը աւստրիացի է, ուրիշ մը պելժ, երրորդ մը չինացի: Եւ տակաւին ի՞նչպէս զուտ ամերիկեան կոչել արուեստ մը որուն Հոլիվուտեան աշխատանոցներուն մէկ մասը Ճափոնացիներուն, մէկ մասը Ֆրանսացիներուն ձեռքն է: Այս տուեալները պատճառ կ'ըլլան որ ամերիկեան արուեստը քոսմոփոլիթ յատկանիշով մը, միջազգային մշակոյթի մը նախաքայլը նկատուի ամերիկացի լրագրողին կողմէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Շաբաթ, Մարտ 5-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը ապրեցաւ իր ամէնէն խանդավառ երեկոներէն մին:

Նախագահ Պր. Գեղամ Կանանեանի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր ճաշ մը՝ Մեծ Պահքի ծիրին մէջ, որ առիթը ընծայեց բազմաթիւ Հայերու՝ եկած տարբեր հորիզոններէ, դառնալու իրիկուան մը կարճատեւ ակնթարթին մէջ՝ իրարու սեղանակիցներ:

«Հայաստան Ձայնասփիւռ»ի ալիքներուն վրայէն ինչպէս նաեւ «Յառաջ» օրաթերթի էջերուն մէջ կատարուած յայտարարութիւնները չէին մնացած ապարդիւն:

Արդարեւ, արտասովոր բազմութիւն մը կար ճաշասրահին մէջ, զարմացնելով նոյնիսկ կազմակերպիչ մարմնի անդամները:

Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան անդրադառնալէ ետք ծոմապահութիւն ու պահեցողութիւն բառերու իմաստին շուրջ, հրաւիրեց ներկաները հաղորդուիլ Մեծ Պահքի խորհուրդով եւ հուսկ օրհնեց սեղանները «Հայր Մեր» աղօթքով:

Այնուհետեւ Հայ Մշակոյթի Տան «Արցախ» նուագախումբը հրամցուց երգեր ու նուագներ ստեղծելով հայկական մաքուր մթնոլորտ մը, այնպէս ինչպէս մատնանշած էր իր բացման խօսքին մէջ Պր. Գեղամ Կանանեան՝ խօսելով «Հայկական սովորութիւններն ու աւանդութիւնները» վառ պահելու անհրաժեշտութեան մասին. «որպէսզի ցոյց տանք մեր տարբերութիւնը ուրիշ ժողովուրդներու կողքին»:

Եւ այսպէս խանդավառ՝ ճաշը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի խաչուհիները՝ անգամ մը եւս մեզ հրապուրեցին իրենց ազնուութեամբ ու նուիրումով:

«Առանց իրենց գործակցութեան անկարելի պիտի ըլլար իրականացնել սոյն երեկոյթը», յայտարարեց Պր. Գեղամ Կանանեան:

Պարզ խօսքեր ... որոնք անտարակոյս շնորհակալութիւն կը նշանակէին:

Վ. Ք.

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-34-

ՊԱՐՏԷԶ – ՊԱՐՏԻԶՊԱՆ ԿՆՃԻՌԸ

Այսօրուան օրս՝
պարտիզպանութեան գործը Սփիւռքի
պարտէզներուն մէջ՝ մենաշնորհի
վերածուած հարց է ըստ ամենայնի:

Այս պարագան մեծ փորձանքներով լի
հետեւանք ունի ամէն տեսակի
բուսականութեան, ծառի, ծաղիկի
եւ մինչեւ անգամ անմեղ խոտի
ազատ աճելու պարզ իրաւունքի
հանդէպ յարգանքի տեսակէտէն, զի
պարտիզպան դարձած մի քանի հոգի,
բախտով տիրացած հատու գործիքի,
հաչակած են թէ իրենցմէ բացի
հասակ նետողը պիտի գլխատուի...
Չեն հանդուրժեր որ ճիւղ մը երկարի,
հաւասար կտրած մարգագետինի
խոտերէն մէկը քիչ մը աւելի
իր շուրջիններէն բարձր երեւի,
ուրոյն տեսակի կոկոն մը ծաղկի...
Հնձան թէ մկրատ, մանգաղ, գերանդի
ձեռքերնին առած՝ կը լծուին գործի
եւ աջ ու ահեակ առանց դադարի
կը կտրեն մինչեւ որ ըստ վճռի՝
ծառը վերածեն անտերեւ փայտի,
խոտն ու ծաղիկը՝ դեղնաւուն յարդի...

Բայց այս վարմունքը սուր է երկսայրի:
Ո՞վ կրնայ ըսել ի՞նչ կը պատահի
եթէ այլազան բոյսեր Սփիւռքի՝
կարգախօս ընտրեն եւ ելլեն ցոյցի. -
«Բոյսե՛ր հայկական մեր զաղթաշխարհի,
միացէ՛ք յանուն բնական աճի
ընդդէմ մանգաղի եւ գերանդիի»...
Ու հիմը դնեն հակապարտիզպան
մէկ նոր շարժումի անխուսափելի
ծայրայեղական վտանգներով լի...
Չէ՞ որ պարտէզը շտապ պէտք ունի
որակաւոր եւ բազմակողմանի
տեսիլք ունեցող լաւ պարտիզպանի...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Ոչ ոք կար հոն երբ ներս մտայ այդ օրը, կերոն մը վառելով պահ մը մտամփոփուելու, ա՛յնքան խորախորհուրդ է սրբավայր մը՝ որ պարապ է եւ ուր կը ծածանի տակաւին խունկին հոտը:

Յետոյ, գացի ժողովին մասնակցելու: Արդարեւ եթէ Խորհրդարանին պատերը կարենային խօսիլ, բաւական հետաքրքրական բաներ պիտի պատմէին այդ ժողովներուն մասին:

1913: Աշնան մօտ երեկոյ մը, Շաբաթ երեկոյ: Գում - Գաբուի, Եէնի - Գաբուի այդ ժողովրդական թաղերուն, մանաւանդ ծովեզերեայ մասին մէջ, միշտ հաճելի եղած է ինծի Շաբաթ իրիկունները եռուզեռը, ոգեւորութիւնը իրիկնամուտին:

Հոն կարծես կեանքը պարզապէս կը զեղու: Ամբողջ շաբթուան մը դատանքէն յետոյ, Կիրակիին հանգչեցնող հեռանկարը, առաւօտեան հանգիստին ծոյլ հըրճուանքը, ընկերներու հետ դէպի ծով երկընցած գինետուններու թէրասէն օղիին ախորժագրգիռ բոյրը, տապկուած փոքր ձուկերուն (իբրեւ մէզէ) օդը հեշտօրէն լեցնող մուխը, յետոյ՝ լայնատարած ծովը, կապուտակ Մարմարան, երբեմն ալ նօսթալժիք եղանակները լաթէրնայի մը, որ կուլայ ու կը խնդայ, համաչափ, կարծես, ալիքներու ծփանքին հետ, ամէն յոգնութեան պահ մը դադար, պահ մը սփոփանք, մոռացում կու տան: Ու ժողովուրդի մարդուն սիրտը կը հրճուի, իր համեստ, այլ քաջարի սիրտը:

Եէնի - Գաբուն այդ գիշեր սովորականէն շատ աւելի ոգեւորուած էր:

Մեծ ցնծութիւն մը եւ ամէն դէմքի վըրայ ժպիտ: Երջանկութիւն մը սփռուած էր, խայտանք մը որ կարծես Մայր Եկեղեցիին մեծ զանգակատան պղինձներուն վրայէն թեւածելով եկած թառած էր հոգիներուն վրայ այդ աշխատանքի զաւակներուն:

Հայկական տօն մըն էր, տօնը տառերու գիւտին, տօնը՝ Սահակ - Մեսրոպին: Եկեղեցին կատարուած էր նախատօնակը եւ հիմա ամբողջ ժողովուրդը փողոցները, սրճարանները, գինետան թէրասները խռնուած, առաւել կամ նուազ առասպելներով խառն կը պատմէին իրարու այդ հրաշալի գիւտին պատմութիւնը:

Հէքեաթի մը ձեւը առած էր ան, երբեմն խառն ճշմարտութեամբ: Բայց ա՛յնքան աւելի աղուոր, հոգեյոյզ էր այդ հէքեաթը, քան՝ իրականութիւնը պատմաբաններէ, բանասէրներէ պատմուած վկայութիւններով, մէջբերումներով, թուականներով, սպաննելով ամբողջ բանաստեղծութիւնը:

Բարեկամուհիիս հետ կը շրջէինք ծովեզերքը, կը լսէինք խօսակցութիւնները: Ան կը գայթակղէր քիչ մը իմ հետաքըրքրութենէս. չէր սիրեր մնալ այդ մարդոց մէջ, որոնք սակայն զմայլելի էին իրենց բուռն ուրախութեան մէջ, թերեւս քիչ մը շատ բուռն:

Մեծ փառք մը, մեծ հարստութիւն մը ձեռք բերած ըլլային կարծես. եւ ի՜նչ զուրգուրոտ կերպով կը գոչէին. -- «Մեր Ա. Բ. Գ.--ը կտեր են, ծօ՛, հրեշտակը գծեր է լուսով երկինքին վրայ, Ս. Սահակ, Ս. Մեսրոպ տեսեր են, ծունկի եկեր, գրեր են...»:

Եւ բերնէ բերան շարունակաբար, յաճախակի օղիի գաւաթներուն թախումին մէջէն: Եւ ըսել թէ՝ այդ մարդոցմէն շատեր կարդալ իսկ չէին գիտեր. բայց կը հրճուէին. Հա՛յ էին, հայերէն լեզուն այդ գիրերով ողջ պիտի մնար:

Իսկ անդին, քանինե՛ր բացարձակապէս անտարբեր էին այդ գիւտին եւ այդ տօնին, քաղաքակրթուածներ, զարգացածներ (°), եւրոպականացածներ:

... Կիրակի առաւօտ, մեծ օրուան առտուն: «Խուռն ամբոխ նման կատաղի ալեաց...», քերթողին բառերին պէս, խուժած էր դէպի Մայր Եկեղեցի: Անվերջ մարդկային հոսանք մը կամուրջէն, Սիրքէճիի կայարանէն, Կէտիկ - փաշայի զառիվարէն, ամէն կողմէ, մեծ, պզտիկ, ծեր, երախայ, հիւանդ, առողջ, հարուստ, աղքատ, չիք արդուզարդ, ցնցոտի, խառն ի խուռն: Կարգադիր մասնախումբը, որ այս անգամ մասնաւորաբար կարող ուժերէ կազմուած էր, ամէն ջանք ըրած էր կարգ կանոն պահելու:

(Շար. 64)

(Շար. Ա. էջէն)

բակալած էին եւ որոնց ազատ արձակումը կը պահանջէին Եւրոպացիք: Ինչպէս գրած էինք, կրնան մահուան դատապարտուիլ քանի եղած ամբաստանութիւնն այն է որ վնասած են «ազգային հողամասին ամբողջականութեան»:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը քանիցս արտայայտած է Ֆրանսայի մտահոգութիւնը մարդկային իրաւանց յարգումի նկատմամբ, շեշտած է որ պաշտպանութեան իրաւունքները պէտք է կիրարկուին եւ խօսակիցները ամէն ապահովութիւն տուած են այդ ուղղութեամբ... Ժիւփէ յայտարարած է սակայն. – «Մեզի համար շատ կարեւոր են Թուրքիոյ միասնականութիւնը եւ ամբողջականութիւնը ուրպէս Պետութիւն եւ ազգ: Կը դատապարտենք բռնութիւնը ուրկէ որ ալ գայ: Ցոյց տուինք որ տրամադիր չենք թոյլ տալու որ մեր երկիրը աՀաբեկչութեան ուրպէս Հեռաւոր յենարան ծառայէ»:

Մարդկային իրաւանց Հիմնարկին նախագահը յայտարարած է որ Տիկին Չիլլէր գիտակցաբար քրտական Հարցը եւ ՓՔՔ-ն նոյնացնելով կը յուսայ վերաջահել Թրքական հանրային կարծիքը եւ մոռցնել տալ միւս Հարցերը:

Լիպերասիոնի մէջ (Մարտ 18) այս լրատուութենէն զատ լոյս տեսած էր «տեսակէտ» մը զոր ստորագրած էին Պերնար Քուշնէր եւ Պերնար Տորէն (դեսպան): Անոնք ջատագովելով քեմալականութեան արժէքները չեն ուզեր Հաւատալ որ Եւրոպայի դուռը բախող Թուրքիան կը պատրաստուի «վերջնական լուծում»ի դիմել Քիւրտերուն Համար: Թուրքիա պէտք է փաստէ, կ՚ըսեն, որ իր գործադրած ժողովրդավարութիւնը միայն երեւութական չէ: Գալիք ժամերուն կամ կ՚որոշէ ընաջնջել իր 14-էն 18 միլիոն Քիւրտերը, ինչ որ ռազմական գետնի վրայ անկարելի գործ մըն է կամ խաղաղութիւնը կ՚ընտրէ:

Եզրակացութիւնն այն է որ Թուրքիա պէտք է արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը ճամբան բռնէ եւ այն ատեն կ՚ողջունեն Թուրք ղեկավարներու քաջութիւնը, Հակառակ պարագային թող գիտնան որ իրենց ճամբուն վրայ պիտի գտնեն միջազգային Հաւաքականութիւնը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր Հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի (մեռած Պուլկարիա) յիշատակին, Մարգրիտ Գրիգորեան կը նուիրէ 400 Ֆր. ԻՒՄԱՖ-ին, 300 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին:

– ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ –

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Հայերէն խօսուն շարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Ցիսուսի կեանքը»:

Մուտքը ազատ է:

Կը Հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ Հոգեճաշ մը Եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը 40, rue d'Arménie

Ձեր տեղերը ապահովելու Համար Հեռաձայնեցէք

78 - 88 - 92 - 51

կամ՝

72 - 35 - 15 - 86

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Անարէ Դաւիթեանի եւ զաւակներուն, Ալիս եւ Ժանօ Հէքիմեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն, Հօր, մեծ - Հօր, քեռայրին, խնամիին, ազգականին, Միութեանս անդամ՝ Եղիա Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

L'ASSOCIATION
SAINTE CROIX DE PARIS
organise
un
RECITAL D'ORGUE
dans la Cathédrale Arménienne Catholique
Sainte-Croix-de-Paris
le Dimanche 20 Mars à 17h précises
donné par
Nariné SIMONIAN
1er prix 1993 à l'unanimité du CNR de Rueil-Malmaison, (Classe de Marie-Claire Alain)
sur le
GRAND ORGUE EN LIBERTE
Philippe DUFOUR (85 jeux)
au programme :
Mendelssohn — J.-S. Bach — Liszt — Komitas — Yekmalian

Adresse : 13, Rue du Perche, Paris 3e
Réservations et billets :
42. 78. 31. 93 ou 43. 26. 50. 43
Métros: République, Filles du Calvaire, Rambuteau.

Participation aux frais : 120 F.
Etudiants : 60 F.

Փարիզի
Հայեան Սանուց Միութիւնը
կը կազմակերպէ՝

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Յայտագիր՝

ՌԱԶՄԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
(արտասանութիւն)

Ընկերակցութեամբ՝
Տարօն Երգչախումբի

ԵՂՍՕ (երգ)

ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆ (ջութակ)

Նաեւ մասնակցութեամբ երիտասարդներու թատերախաղ եւ այլ ելոյթներ:

Սիրով կը Հրաւիրուի մշակութասէր Հասարակութիւնը՝

Կիրակի, Մարտ 20, ժամը 15-ին

Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան
Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3

Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր Հաւկիթներու եւ չէօրէքներու:

Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները Հայկական այս բարիքներով:

ENFIN DISPONIBLE!

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Le manuel complet est vendu 550 F. (+ 50 F. frais d'expédition).

Pour le recevoir, s'adresser avec le chèque correspondant à l'ordre de l'auteur-éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Նոր տարուան եւ Ս. Ծնունդի առթիւ կատարուած իւղագինի Հետեւեալ նուէրները. --

Տէր եւ Տիկին ԱՀարոն Դաւիթեան 500, Պր. Արարատ Մելտոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Անարէ Պուրժէ 300, Պր. Սարգիս Սարգիսեան 100, Պր. Խտոն Թէրզեան 300, Տիկին Սոնիա Մասէն -- Տաղիլճեան 500, Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Էթեէմէզեան 250, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կէվրէկեան 500, Տէր եւ Տիկին Գամէր Գոչեան 300, Օր. Էլիզապէթ Պիպլիզեան 400, Տիկին Էլիզ Պասմաճեան 200, Պր. Երուանդ Պէրպէրեան 5000, Պր. Արման Խանճեան 100, Տէր եւ Տիկին Լորան Շափոյ 250, Տէր եւ Տիկին Հայկ Փափազեան 200, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Ճիզմէճեան 500, Պր. Քերովբ Գույումճեան 500, Տէր եւ Տիկին Արշակ Տամլամեան 100, Տիկին Արլէթ Պալօղլու 100, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 800, Տիկին Սեւան Տէմիրճեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Արոյեան 250, Տէր եւ Տիկին Ժան Ադանալուր 300, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տանձիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Րոժէ Պալեան 300, Տիկին Ա. Ներսէսեան 50, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յակոբեան 500, Տէր եւ Տիկին Ճէմս Զամիչ 200, Օր. Փոլէթ Տալէմ 1000, Տիկին Մարի Մովսէսեան 500, Տիկին Սէլա Ալթըփարմաքեան 300, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան 1000, Օր. Սիլվիա Գիզիրեան 500, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէչիչեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալֆայեան 800, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Զիթճեան 300, եւ Տիկին Գայեանէ Գարոյեան 200 Ֆր.:

Շաքէ Ղազարոսեանի մահուան առթիւ Տիկին Սէլա Ալթըփարմաքեան 200 Ֆր.:

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE

Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit

avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL* (de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAÏRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV et LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobilier présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 22
MARDI
22 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.288 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.288

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԿԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԻ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄՕՏ

32 ՄԵՌԵԱԼ

ԻՐԱՆ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ՂՐԿԵՑ

Հինգշաբթի, (Մարտ 17) իրիկուան ժամը 22.30-ին է որ պարսկական Սէ-130 Հերքիւլէս օդանաւ մը կը ջախջախուէր Ստեփանակերտէն 5 քմ. հեռու: Առաջին առթիւ, Ազրպէյճանի Թուրան գործակալութիւնը կը յայտնէր թէ օդանաւը վար առնուած էր հայկական հակօդային ուժերու կողմէ, ինչ որ որեւէ հիմ չէր գտած, մինչեւ Երկուշաբթի առտու (Մարտ 21) երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ: Օդանաւը կ'ապահովէր Մոսկուա -- Թեհրան գիծը եւ կը փոխադրէր 19 Պարսիկներ դիւանագիտական մարմնին պատկանող որոնք կ'երթային Թեհրան պարսկական նոր տարուան առթիւ: Այս 19 հոգիին մէջ կային 9 մանուկներ, օդանաւին անձնակազմն ալ կը բաղկանար 13 հոգիէ, ինչ որ 32-ի կը հասցնէ մեռեալներու թիւը:

Օդանաւը որեւէ պատճառ չունէր Ղարաբաղէն անցնելու եւ այս իսկ պատճառաւ է որ զանազան վարկածներ նկատի կ'առնուին:

Մարտ 18-ին, «Հայաստանի Քաղաքացիական Աւիացիայի Գլխաւոր Վարչութիւնը» զեկոյցով մը կը հաղորդէր. -- «1994 թ. Մարտի 17-ին, ժամը 22.30-ին Մոսկուա -- Թեհրան գիծը իրականացնող Իրանի իսլամական Հանրապետութեան պատկանող Ս. -- 130 օդանաւը, առայժմ չպարզուած պատճառներով շուրջ 100 քիլոմեթր շեղուելով սահմանուած երթուղիէն, յայտնուած է Լ. Ղարաբաղի օդային տարածքը եւ Ստեփանակերտէն 5 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ վթարի ենթարկուած: Պատահարի հանգամանքները կը ճշդուին»:

Լ. Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնն ալ կը կատարէր հետեւեալ յայտարարութիւնը. --

«Ելնելով Լ. Ղարաբաղի հանրապետութեան տարածքը Մարտ 17-ին, իրանական ինքնաթիռի կործանման կոնկրետ հանգամանքները իրաւասու յանձնախումբի կողմէ միջազգայնօրէն ընդունուած կարգով անաչառ բացայայտելու կարեւորութեան, Լ. Ղարաբաղի հանրապետութեան իշխանութիւնները իրենց պատրաստակամութիւնը կը յայտնեն այդ նպատակի համար ստեղծելու բոլոր անհրաժեշտ պայմանները»:

Զոհերու մարմինները փոխադրուած էին Երեւան ուրկէ Թեհրան կը փոխադրուէին Երկուշաբթի օր, Մարտ 21-ին: Կիրակի օր, Երեւան ժամանած էր պարսկական յանձնախումբ մը որ պիտի քննէր պատահարին պատճառները: Մինչեւ Երկուշաբթի առտու, ինչպէս գրեցինք, ոչինչ թոյլ կուտար ըսել որ օդանաւը վար առնուած էր հայկական ուժերու կողմէ: Ինչ որ յստակ է այն է որ ինչ -- ինչ պատճառներով, օդանաւը շեղած է իր ճամբէն: Կը թուի որ թեքնիք խանգարումներ եղած են եւ Հայաստանի վրայ արդէն, ժամը 19.10-ի շուրջ, օդաչուն հաղորդած է որ դժուարութիւններ ունի: Այդ հաղորդումէն ետք, կապը խզուած է եւ օդանաւը անհետացած:

Փարիզեան օրաթերթերը Մարտ 19-ին կ'անդրադառնային պատահարին, առանց իւրացնելու ազրպէյճանական տեսակէտը, խորագրերէն իսկ պայմանական եղանակ գործածելով:

Այսպէս, «Իւմանիթէ» կը խորագրէր. -- «UN AVION IRANIEN AURAIT ETE ABATTU»

Ու կը ծանրանար պատահարին վրայ, աղբիւր տալով Իթար - Թասը, ըստ որուն օդանաւը կրնայ վար առնուած ըլլալ աթիճկըր տեսակի հրթիռներու կողմէ: Շատ ցածէն կը թռէր որովհետեւ օդանաւին ներքին մթնոլորտը անշնչելի դարձած էր սարքերու խանգարումի հետեւանքով: Այս առթիւ, կը յիշուէր անշուշտ ղարաբաղեան կնճիռը եւ այն դերը զոր Իրան կը փորձէ խաղալ հրադադար մը ձեռք ձգելու համար:

Լիպերասիոն աւելի կարճ կ'անդրադառնար, ճշդելով թէ օդաչուն խանգարումներու մասին խօսած է երբ Թիֆլիսէն կ'անցնէր, ապա՝ անհետացած: Ազրպէյճանցիք ըսեր են որ արձանագրութիւն մը ունին որ կը փաստէ թէ Հայերը վար առած են օդանաւը: Հայ զինուորականներու խօսակցութիւն մըն է ուր անոնք իրենց գոհունակութիւնը յայտնած կ'ըլլան որ ազրպէյճանական օդանաւ մը վար առած են:

Քոթիտիէն ալ իր խորագրին մէջ հարցական մը կը դնէ Հայերու կողմէ վար առնուած ըլլալու վարկածին քով: Նոյն իրիկուան (Մարտ 20 - 21) Մոնտն ալ կը խորագրէր. --

«L'AZERBAIDJAN ACCUSE LES ARMENIENS D'AVOIR ABATTU UN AVION CIVIL IRANIEN»

ու կու տար նոյն մանրամասնութիւնները, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի օդանաւին չարժակին խանգարումներուն:

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է իր պաշտօնակից՝ Ռաֆսանճանիի: Լ. Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնն ալ ցաւակցութիւն յայտնած է, շեշտելով. -- «ԼՂՀ-եան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը Ղարաբաղի ժողովուրդին անունով իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Իրանի Իսլամական Հանրապետութեան իշխանութիւններուն եւ ողջ ժողովուրդին: Վիշտ ու կսկիծ տեսած Արցախցիին համար անչափ ծանր ցաւ է իրանցի քոյրերու եւ եղբայրներու հետ պատահած աղէտը: Անոնց հարազատներու եւ մերձաւորներուն հետ կը սգանք անդառնալի կորուստը»:

Վերոյիշեալ տուեալներէն մեկնելով Փարիզի Հայաստանի դեսպանատան մամուլի սպասարկութիւնն ալ զեկոյց մը հրապարակեց Մարտ 19-ին:

Օմարի լերան շուրջ կրկին ազրպէյճանական յարձակումներ եղած են, բոլորն ալ ետ մղուած են եւ դիրքերը միշտ հայկ. ուժերու ձեռքն են:

Մարտ 21-ին, 2,5 միլիոն խորանարդ մեթրի հասած էր կազի հայթայթումը Հայաստան, ինչ որ երկար ատեն է չէր պատահած: Օդն ալ մեղմ է:

Բաքուի փապուղիին մէջ ռումբ մը պայթած է Շաբաթ օր (Մարտ 19): 12 մեռեալ եւ 61 վիրաւոր կայ: Ազրպէյճանական իշխանութիւնները հայկական ոճրագործի վարկածը հրապարակ կը դնեն:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ՈՒԺԵՐՈՒՆ

Փոխ -- նախագահ Գագիկ Ցարութիւնեան Մարտ 17-ին այցելած է Հայաստան տեղադրուած ռուսական սահմանապահ զօրքերու Արտաշատի ջոկատը: Սպայական կազմին հետ հանդիպումին ընթացքին փոխ -- նախագահը նշած է որ անոնք պահպանելով Հայաստանի սահմանները, միաժամանակ կը հսկեն ՀԱՊ-ի սահմաններուն ապահովութեան, կը պաշտպանեն երկու երկիրներու շահերը:

ՌՈՒՍ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ռուսաստանի Դումայի երեսփոխան, Ազգ. Հանրապետական կուսակցութեան հիմնադիր եւ պարագլուխ Նիկոլա Լիզենկօ, որ քաղաքական բանակցութիւններու համար Ստեփանակերտ այցելած էր, շրջանին մէջ խաղաղութեան վերահաստատման կապակցութեամբ իր տեսակէտներուն շուրջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Մարտ 18-ին Երեւան: Ան յիշելէ ետք թէ միջնորդական առաքելութեան դերը կը վիճակի Ռուսաստանին, Արցախ մղուած պայքարը որակած է պատմական արդարութիւնը վերահաստատելու կոչուած դատ եւ աւելցուցած թէ Ռուսաստան պարտաւոր է իր աշխարհաքաղաքական շահերուն առումով շրջանին ապահովութիւնը երաշխաւորելու: Նիկոլա Լիզենկօ շարունակելէ ետք թէ Դումայի մէջ փորձեր կը կատարուին 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչման, նշած է նաեւ պանթուրքական շարժումին վերածնունդեան ներկայացուցած վտանգը, որ որքան այսօր Պոնթոսի եւ Ղարաբաղի նոյնքան ալ վաղը Ռուսաստանի կրնայ սպառնալ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(19 Mars)

L'ARMENIE SELON MOISE

Ժան - Փիէր Փերոնսէլ - Հիւկոզ գրախօսական մը ստորագրած է Խորենացիի Հայոց պատմութեան ֆրանսերէն նոր թարգմանութեան առթիւ (Ա. եւ Ժ. Փ. Մահէ, տես՝ «Յառաջ Միտք եւ արուեստ» 1993, Դեկտեմբեր 3):

Ժ. Փ. Փերոնսէլ - Հիւկոզ գրախօսականին երկրորդ մասին մէջ, զուգադիպութիւն մը կը տեսնէ այս գիրքին հրատարակութեան («Հայկական արմատներու այս Մեծ Գիրքը» կ'որակէ) եւ անգլեւամերիկացի Պերնար Լէուիսի յայտարարութիւններուն («Մոնտ, Նոյեմբեր 16) միջեւ: Այս առընչութեամբ, յանկարծ (երեւի այս ալ ուրիշ զուգադիպութիւն մըն է), կ'իւրացնէ հայկական տեսակէտը, քանի որ կը յիշէ թէ 1961-ին, Պերնար Լէուիս խօսած էր «1916-ի այն սարսափելի ողջակիզումին մասին երբ մէկուկէս միլիոն Հայեր բնաջնջուեցան» իսկ 1993-ին այդ նոյն հաստատումը որակած էր «պատմութեան հայկական տարբերակը»: Ի դէպ, այս յայտարարութիւնը ըրած էր ի պատասխան նոյնինքն Ժ. Փ. Փերոնսէլ - Հիւկոզի հարցումին...:

RECIT D'EXIL

Նոյն թուականի «Լը Մոնտ»ի այս գրական յաւելուածին մէջ, Փ. Քէշիշեան կարճ, բայց շատ դիպուկ գրախօսականով մը կ'անդրադառնայ Նիկողոս Սարաֆեանի «Վէնսէնի անտառ»ին թարգմանութեան (Անահիտ Տրէզեան): Ան կը գրէ որ Սարաֆեան, իր ժամանակակիցներու շատերուն նման վերապրած է աղէտէն, ցեղասպանութենէն զոր որոշեց եւ գործադրեց 1915 - 1916-ի երիտ-Թուրք կառավարութիւնը: Կ'ակնարկէ Սարաֆեանի կեանքին, եզրակացնելու համար այս գիրքին առթիւ. - «գրուածքի եւ բանաստեղծութեան այս մշտական շարժումը որ կը միտի նուազեցնելու հեռաւորութիւնը, մեղմելու անդարմանելի վէրքի մը հետքերը, այս պարմանահրաշ գիրքը կը վերածէ աքսորի մեծ գործերէն մէկուն»:

CANTONALES

ԸՆԴՀ. ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Ա. ՇՐՋԱՆ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԳՈՀ ԵՆ

Ըստ սովորութեան, այս անգամ ալ, բոլոր հոսանքները գոհ են ընդհանուր խորհրդատուներու ընտրութեանց այս առաջին շրջանի արդիւնքներէն:

Տեղական բնոյթ ունենալով հանդերձ, Ֆրանսան ամէն ընտրութեան յատուկ նկարագիր մը կուտայ եւ քաղաքական եզրակացութիւններ, երբ, յաճախ, ընտրողը քաղաքական մղումներէ չէ տարուած, քանի որ երեսփոխանական ընտրութիւններ չեն:

Ընդդիմութիւնը անխոհեմութիւնը ունեցած էր թեսթ որակել այս ընտրութիւնները մեծամասնութեան համար, այն կանխահաս յոյսով որ աջը ջախջախիչ պարտութիւն մը կը կրէ: Բայց, ոչ մէկ պարտութիւն կրեց, ընդհակառակն շատ գոհացուցիչ արդիւնքներու հասաւ ձայներու 44,7%-ը ձեռք ձգելով, իր բոլոր նախարարները (բացի՝ Քառինեոնէ) վերընտրուած են եւ Պալատիւր կրցաւ յայտարարել՝ եթէ թեսթի հարց կայ կառավարական քաղաքականութեան համար, այդ պարագային նպաստաւոր է:

Ընկերվարականներն ալ գոհ են, հակառակ անոր որ կը նահանջեն 1988-ի բաղդատմամբ, բայց կը յառաջդիմեն անցեալ տարուան երեսփոխանական ընտրութեանց բաղդատմամբ: Ձայներու 22,56%-ը ստացան եւ Միշէլ Ռոքար պատկերալից բացատրութեամբ մը ըսաւ թէ աջը այլեւս սպիտակ հաց ուտելը վերջացուց, ձախն ալ սեւ հաց ուտելը վերջացուց: Համայնավարները 11.45%-ով իրաւացի կերպով կրնան գոհ մնալ: Այս անգամ զգալի յառաջդիմութիւն մը արձանագրած են իրենց ետին թողլով Ազգ. Ճակատը որ 9.78% ունի միայն: Արմատականները 1.21% ունին, բայց, Պ. Թափի 43%-ով Մարսէյլ - 5 (համայնավար) ընտրաշրջանին մէջ, լաւատես է գալ Կիրակիի համար:

Բուն պարտուողը կանաչներու ճակատն է 3.52%-ով բայց, Պրիս Լալոնտ կը յաջողի գոհերու շարքին մնալ, յայտարարելով թէ թեկնածուներու իրենց թիւը շատ քիչ էր:

Ինչպէս ըսինք ներկայացուող ինը նախարարներէն ութը ընտրուեցան, Քառինեոն միայն ընտրուած չէ, հակառակ անոր որ քուէներու 51,46%-ը ստացաւ բայց, արձանագրուածներու 25%-ը չանցաւ:

Մասնակցողներու համեմատութիւնը 60,5% շատ գոհացուցիչ է նման ընտրութեան մը համար որ ընդհանրապէս ձեռնպահութեան մրցանիշ կը կոտրէ: Ընտրութիւնները կը վերաբերէին 2028 խորհրդատուներու (բացի Փարիզէն եւ այն շրջաններէն որոնք նորոգելի չէին):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ թիւ 904 բանաձեւով դատապարտեց Հեպրոնի ջարդը, բայց, բնագրին երկու նախադասութիւններուն հանդէպ Միացեալ -- Նահանգները ձեռնպահ մնացած են: Այդ նախադասութիւններուն մէջ կ'ըսուէր. -- 1949 Օգոստոս 12-ին Ժընեւի 4-րդ պայմանագրութիւնը գործադրելի է 1967 Յունիսին Իսրայէլի կողմէ գրաւուած հողերուն, ներառեալ Երուսաղէմը, եւ կը հաստատէ Իսրայէլի պատասխանատուութիւնը այդ առընչութեամբ»: Ամէն պարագայի մէջ, այս բանաձեւը պէտք է թոյլ տայ որ խաղաղութեան գործընթացը վերսկսի:

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ նոր երկրաշարժ մը պատահեցաւ Կիրակի օր, Մարտ 20, ժամը 16-ին, տեղական ժամով: Ռիխթէրի աստիճանաչափի վրայ 5.3 էր, բայց զոհ չկայ այս անգամ, ոչ ալ ծանր վնասներ:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

1993 Թուականի ամրան Սահմանադրութեան երկու պաշտօնական նախագիծեր ներկայացուեցան Հայաստանի քաղաքացիներուն։ Առաջինը, որ Յուլիս 13-ին լոյս տեսաւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի Սահմանադրութեան Յանձնաժողովի մշակած նախագիծն է (այսուհետեւ Յանձնաժողովի նախագիծ), իսկ երկրորդը վեց կուսակցութիւններու (ՀԱԺԿ, ՀԴԿ, ՀՀԿ, ՀՅԴ, ՀՌԱԿ, ՍԻՄ) քաղաքական համաձայնութեան Սահմանադրութեան Խորհուրդի միասնական աշխատանքը (այսուհետեւ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծ), 1994-ի Յունուարին ստացաւ իր վերջնական բովանդակութիւնը - տե՛ս՝ «Երկիր» օրաթերթին 1994 Մարտ 2-ի թիւը։ Երկու նախագիծերն ալ յանձնուած էին քաղաքացիներուն քննարկման, լրացումներու եւ բարեփոխութեան համար։

Սահմանադրութեան նախագիծերուն սպառիչ մեկնաբանումն ու վերլուծումը կը պահանջեն արտայայտութեան այլ միջոց քան օրաթերթը։ Այդ պատճառով յաջորդական երեք մասերու մէջ պիտի քննարկենք միայն երեք, սակայն էական հիմնահարցեր։

Առաջինը կը վերաբերի ժողովրդավարութեան։ Պէտք է կողմնորոշուինք թէ հրամցուած երկու վարչաձեւերէն ո՛ր մէկը կը համապատասխանէ Հայ ժողովուրդի առանձնայատկութիւններուն։ Որոշելու համար ըսենք որ Յանձնաժողովը կ'առաջարկէ նախագահական ժողովրդավարութիւն իսկ Սահմանադրութեան Խորհուրդը՝ խորհրդարանական ժողովրդավարութիւն (աւելի ճիշդը ժողովական համակարգ)։ Ժողովրդավարութիւնը քննարկելու ժամանակ, մեզի համար ալ աւելի էական է իմանալ թէ արդեօ՞ք Ազգը գերիշխան է։ Ազգին տրուա՞ծ են արդեօք այն անհրաժեշտ միջոցները որոնց շնորհիւ Ազգը ի գործ կը դնէ իր գերիշխանութիւնը։

Երկրորդ հիմնահարցը Մարդու իրաւունքներն են, որոնց լայնօրէն կ'անդրադառնան Սահմանադրութեան երկու նախագիծերը։ Արդեօ՞ք բոլոր անհրաժեշտ պայմանները եւ միջոցները նախատեսուած են որպէսզի երաշխաւորուի Իրաւական Պետութեան հաստատումը Հայաստանի մէջ։

Երրորդ եւ վերջին հիմնահարցը կը վերաբերի Հանրապետութեան պետական մարմիններու բնականոն գործունէութեան։ Իւրաքանչիւր իշխանութեան տրուած իրաւասութիւնները եւ երեք իշխանութիւններուն փոխ-յարաբերութիւնը թոյլ կուտա՞ն որ համակարգը ճկունութեամբ գործէ, թէ ոչ ան դատապարտուած է անշարժութեան, ուրեմն անարդիւնաւէտութեան։

Երկու նախագիծերը պիտի վերլուծենք վերեւ յիշուած երեք խնդիրներուն լոյսին տակ, որդեգրելով զուտ իրաւագիտութեամբ եւ քաղաքական գիտութեան մօտեցում։ Նոյնպէս, որովհետեւ սկզբունքօրէն դէմ ենք Հայաստանի մէջ այս կամ այն երկրի սահմանադրական համակարգի ընդօրինակութեան, մեր վերլուծութեան մէջ պիտի չյիշատակենք թէ ինչպէս կազմուած են եւ կը գործեն տարբեր ժողովրդավարութիւններու պետական մարմինները։ Ընդհակառակն, մեր վերլուծութիւնը պիտի կառուցենք ժողովրդավարութեան եւ մարդու իրաւունքներու հասկացողութիւններուն վրայ։ Ըստ այնմ պիտի գնահատենք կամ ընդհակառակն քննադատենք այս կամ այն նախագիծին կատարած ընտրութիւնները, միշտ բացատրելով տարբերութեան սկզբունքի հիմքը։ Նաեւ, պիտի ներկայացնենք առաջարկներ, անհեթեթութիւնները վերցնելու եւ Սահմանադրութեան նախագիծերը լրացնելու եւ բարելաւելու համար։

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ստուգելու համար թէ Սահմանադրութեան նախագիծերը մշակուած են ըստ ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն, անհրաժեշտ է առանձնացնել ժողովրդավարութեան չափանիշ ազդակները եւ վերլուծել անոնց կիրառումը։ Ազգային գերիշխանութիւնը (Հայաստանի մէջ տարածուած է ինքնիշխանութիւն գործածութիւնը) եւ անկէ բխած կիրառումները հիմնական ազդակներն են զորս այստեղ պիտի քննարկենք։

1․ – Ժողովրդավարութիւններու մէջ Պետութեան գերիշխանութիւնը Ազգին կը պատկանի։ Ազգն է գերիշխանը եւ ո՛չ Սահմանադրութեան կողմէ ստեղծուած իշխանութիւնները, կամ իշխանութիւններէն մէկը։

Սահմանադրութեան երկու նախագիծերն ալ իրենց առաջին յօդուածին մէջ կը հաստատեն Հայկական Պետութեան ինքնիշխանութիւնը, սակայն երկու նախագիծերուն մէջ շփոթ կայ «իշխանութիւն» եւ «ինքնիշխանութիւն» հասկացութիւններուն միջեւ։

Նախ եւ առաջ, երկու նախագիծերուն մէջ խօսք կայ «ինքնիշխանութեան կրողին» մասին։ Յանձնաժողովի նախագիծին երկրորդ յօդուածին մէջ կը կարդանք «Հայաստանի Հանրապետութեան ինքնիշխանութեան կրողը ··· Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովուրդն է···»։ Իսկ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին երկրորդ յօդուածին առաջին կէտին մէջ կը կարդանք հետեւեալը՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում պետական իշխանության տերը եւ ինքնիշխանության կրողը ժողովուրդն է»։ Իրականութեան մէջ, ժողովրդավարութիւններու պարագային, գերիշխանութիւնը Ազգին կը պատկանի եւ Ազգն է գերիշխանը։ Ազգը միայն գերիշխանութեան կրողը չէ։

Նոյն նկատողութիւնը կը կատարենք երկու նախագիծերուն մէջ երկրորդ ընթացիկ սխալին որ կը վերաբերի «պետական իշխանության իրականացման»։ Երբ Յանձնաժողովի նախագիծին երկրորդ յօդուածին ընթերցումը շարունակենք կը կարդանք հետեւեալը՝ ժողովուրդը··· «իր իշխանությունն իրականացնում է հանրաքվեի, ընտրությունների ··· միջոցով»։ Իսկ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին երկրորդ յօդուածին երկրորդ կէտին մէջ կը կարդանք որ «ժողովուրդը պետական իշխանությունն իրականացնում է անմիջականորէն համրաքվեի եւ ազատ ընտրությունների ··· միջոցով»։ Իրականութեան մէջ, ինչպէս քիչ յետոյ պիտի տեսնենք, ընտրութիւններն ու հանրաքուէն ժողովուրդին իշխանութեան իրականացումը չեն, այլ անոր գերիշխանութեան։

Նաեւ, Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին երկրորդ յօդուածին երրորդ կէտը («ժողովրդին պատկանող պետական իշխանության իւրացումը կամ բռնատիրումը ծանրագոյն յանցագործութիւն է») անհասկնալի է, թերի եւ անաւարտ։ Այդ առումով, Յանձնաժողովին համապատասխան յօդուածին (երկրորդ յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը կը հաստատէ որ «ժողովրդի մի մասը, որեւէ կազմակերպութիւն կամ անձ չեն կարող իւրացնել պետական իշխանութեան իրականացումը») մէջ արտայայտուած միտքը կը համապատասխանէ ժողովրդավարութեան պահանջներուն։ Սակայն այստեղ նոյնպէս պէտք է սրբագրութիւններ կատարել։ Յօդուածը պէտք է գրել հետեւեալ ձեւով՝ «ժողովրդի մի մասը, որեւէ կազմակերպութիւն կամ անձ չեն կարող իւրացնել Ազգային գերիշխանութիւնը»։

Վերջապէս, կ'ուզէինք ընթերցողին ուշադրութիւնը հրաւիրել ժողովրդավարութեան հետեւեալ սկզբունքին վրայ։ Ժողովրդավարութիւններու մէջ Պետութիւնը առանձին -- եւ ոչ այս կամ այն իշխանութիւնը -- իրաւունք ունի մարմնացնելու Ազգային գերիշխանութիւնը որովհետեւ Պետութիւնը Ազգին իրաւաբանական ներկայացումն է։

Եթէ Սահմանադրութեան նախագիծերուն մէջ Ազգային գերիշխանութեան սկզբունքին յայտարարութիւնը անհրաժեշտ է, այն բաւարար չէ, որովհետեւ գործնական գետնին վրայ Ազգային գերիշխանութիւնը անհետեւանք չէ Պետութեան քաղաքական կեանքին եւ Սահմանադրութեան կողմէ ստեղծուած պետական մարմիններու գործունէութեան վրայ։ Յաջորդող բաժիններուն մէջ պիտի տեսնենք թէ ի՞նչ ձեւերով կը գործադրուի Ազգային գերիշխանութիւնը։

2 -- Ազգը իր գերիշխանութիւնը կը կիրառէ երբ ան ընտրէ իր ներկայացուցիչները։ Այս պարագային կը գործէ ներկայացուցչական ժողովրդավարութիւնը։

Ժողովրդավարութեան այս սկզբունքին արդի հասկացութիւնը կը պահանջէ համընդհանուր, հաւասար ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութիւն։ Սահմանադրութեան երկու նախագիծերն ալ կը հաստատեն այս իրաւունքը (տե՛ս Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 69-րդ յօդուածը եւ Յանձնաժողովի նախագիծին երկրորդ յօդուածը)։

Ա -- Ազգը նախ եւ առաջ կ'ընտրէ օրէնսդիր մարմնի (Ազգային ժողով ըստ Սահմանադրութեան Խորհուրդի հեղինակներուն, Ազգային խորհուրդ՝ Յանձնաժողովի նախագիծի հեղինակներուն համար) պատգամաւորները։

Ժողովրդավարութեան համար նոյնքան որոշիչ դեր կը խաղայ ընտրական համակարգը։ Միայն Սահմանադրութեան Խորհուրդի հեղինակները յարմար գտած են Սահմանադրութեան մէջ մշակել ընտրութիւններու համակարգը։ Անոնց ներկայացուցած համակարգը կը պարունակէ թէ մեծամասնութեան եւ թէ համամասնական տարրեր (տե՛ս՝ յօդուած 69-ի երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ կէտերը)։

Նախ, համաձայն Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին, Հայաստանի Հանրապետութեան տարածութիւնը բաժնուած է 61 ընտրատարածքներու։ Իւրաքանչիւր ընտրատարածքի մէջ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կամ կուսակցութիւններու դաշինք կը ներկայացնէ մէկ թեկնածու -- կրնան ներկայանալ նաեւ անկախ, ոչ -- կուսակցական թեկնածուներ։ Ընտրատարածքին պատգամաւոր կ'ընտրուի այն թեկնածուն որ կը հաւաքէ ամէնէն շատ քուէները։ Օրինակի համար, եթէ 17-րդ ընտրատարածքի չորս տարբեր կուսակցութիւններու չորս թեկնածուները ստանան հետեւեալ ձայները՝

Թեկնածու Ա -- 38%
Թեկնածու Բ -- 20%
Թեկնածու Գ -- 39%
Թեկնածու Դ -- 3%

ընտրատարածքի պատգամաւոր կը դառնայ երրորդ թեկնածուն -- եթէ ընտրութիւնները մէկ հանգրուանի են։ Այս ձեւով կ'ընտրուին 61 պատգամաւորներ եւ իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ 61 ընտրատարածքներէն մէկը։

Միաժամանակ, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կամ դաշինք կը պատրաստէ 60 թեկնածուներու անունները կրող ցանկ։ Այս պարագային ընտրատարածքներ չկան։ Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կամ դաշինք կը ստանայ այնքան խորհրդարանական աթոռ, ինչքան ձայներու տոկոս Հանրապետութեան մակարդակին վրայ։ Օրինակի համար, ենթադրենք չորս կուսակցութիւններ (Ա․, Բ․, Գ․, Դ․) որոնք ազգային քուէարկութեան ժամանակ յաջորդաբար ստացան ձայներու 40, 30, 20 եւ 10 առ հարիւրը։ Խորհրդարանի մնացեալ 60 աթոռները կը բաժնուին հետեւեալ ձեւով՝

Կուսակցութիւն Ա -- 40% × 60 = 24 աթոռ
Կուսակցութիւն Բ -- 30% × 60 = 18 աթոռ
Կուսակցութիւն Գ -- 20% × 60 = 12 աթոռ
Կուսակցութիւն Դ -- 10% × 60 = 6 աթոռ
Ընդհանուրը՝ 100% = 60 աթոռ

Կը ստանանք 121 պատգամաւորներէ բաղկացած Խորհրդարան, ուր 61-ը ընտրուած են մեծամասնութեամբ, իսկ 60-ը համամասնական ընտրական համակարգի հիման վրայ։

(Շար․ 1)

ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՊՐՈՒԻՆ ԿԱՆԱՆՉ-ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկրաշարժէն ի վեր Հայաստանի դժ-ւարութիւններուն մեծագոյն կրողը եղաւ անչափահասներու զանգուածը․ եթէ որբանոցները առաջին գիծը կը կազմեն հոն, մնացեալին ջախջախիչ մեծամասնութիւնն ալ ցուրտին, թերի սննդառութեան ու խորունկ փոփոխութիւններու յորձանքին մէջ անճրկած մեծերու տագնապներուն միջեւ մնացած է 4-5 տարիէ ի վեր։ Այս կացութիւնը մտահոգութեան աղբիւր է թէ՛ երկրին վաղուան տէրերուն որակին տեսակէտէն, եւ թէ ամէն մէկ մանուկի չապրուած մանկութեան նկատառումով։ Այս ամենատկար խաւին առաւելագոյն ուշադրութիւն դարձնող քաղաքականութիւն մը կարելի՞ էր վարել, որպէսզի հարուածը աւելի թեթեւ ըլլար այսօր՝ անոնց, իսկ վաղը՝ ամբողջ երկրին համար․ դժուար է վճռական ու կշիռ ունեցող պատասխան մը բանաձեւել հեռուէն, որքան ալ տեղեկ- հաւանական թուի։

Այդ հեռուն այս պարագային Սփիւռք- է․ այլ մօտեցումներով, չափազանցութիւն չէ հեռու նկատել նաեւ Երեւան նստող ու գործողներ ալ որոնք ոչ մտահոգութիւն, ոչ ալ հետաքրքրութիւն ունի- մանուկներու կամ մեծերու, ծերերու տառապանքին հանդէպ։ Ու Սփիւռքը, առաջին օրէն ձեռնարկուած օժանդակութեան գործին մէջ միշտ յատուկ տեղ մը տուաւ մանուկներու զանգուածին։ Անիկա չէր նշանակեր անշուշտ որ կատարուածը միշտ լաւ ծրագրուած, ճիշդ կազմակերպուած ու յարմար ձեւով կիրարկուած էր․ անշուշտ, եթէ նուիրումը անհրաժեշտ մեկնակէտն էր նման գործունէութեան մը, նոյնքան կարեւոր էին ձեռնհասութիւնը, հեռատես ըլլալու կարողութիւնը, փորձառութիւնը եւայլն, եւայլն։ Ու հոս ու հոն պատահեցաւ որ նուիրումը, սրտի ցաւը այլ որակներ փոխանակող բաւարար ազդակ նկատուին․ հետեւանքը այն եղաւ որ կաթիլ-կաթիլ հանգանակուած գումարներ չկրցան իրագործել նպատակները յաճախ․ կամ դուրսիններուն փորձառութեան պակասն ու միամտութիւնը, տեղական ճարպիկներու աչքըլրացութեան կեր դարձուցին միջոցներ որոնք բոլորովին այլ թիրախներու ուղղուած էին։ Այս բոլորին արդիւնքը այն եղաւ որ այսօր, ինչպէս ըլլայ բոլոր մարզերուն, նոյնպէս մանկականին մէջ, դրական կէտեր արձանագրուած են ու կ'արձանագրուին մանուկի փոքր խմբակներու գործունէութեամբ որոնք գրեթէ անհատական բնոյթ կը կրեն։

Շուրջ տասը հոգինոց այս կարգի կազմակերպութիւն մըն է «Coopération Arménie»ն (*) որ գործի լծուած է երկրաշարժին վաղորդայնին, Հայաստանցի երախաներու տառապանքը քիչ մը պակսեցնելու առաջադրանքով։ Իրենց գործունէութիւնը սկսած է որբացած երախաներու խնամակալներ գտնելու ծրագիրով ու հետզհետէ տարածուած նաեւ այլ մարզերու վրայ։ Երկրաշարժի գօտիէն --Սպիտակ, Գիւմրի, Վանաձոր- ծնողազուրկ 350 երախաներու ցանկ մը պատրաստուած ու անոնցմէ առայժմ միայն հարիւրին խնամակալներ գտնուած են․ անոնց կատարած վճարումները կազմակերպութիւնը կը գործածէ ընդհանուրին բարիքին համար, զանազան ձեռնարկներ իրագործելով։

Այդ ձեռնարկներուն ու Հայաստան-

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1994-ի Մեծ Պահքի շրջանին Քէօլնի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ սկսան կատարուիլ խաղաղական ու հանգստեան ժամերգութիւնները, որոնք կանոնաւորաբար տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյն։ Հսկումի այս ժամերգութիւններէն յետոյ, Քրիստոնեայ Հայ Երիտասարդական Կազմակերպութեան («ԱՔՅՕ») նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ սրահին մէջ հաստատուեցաւ Ս. Գրքի ընթերցման ու խորհրդածութեան պահեր, որուն բաւական մեծ թիւով հաւատացեալներ կը մասնակցին։ Անոնք աւելի մօտէն կը ծանօթանան օրուան Աւետարանին եւ իրենց հարցումներուն կը ստանան պատասխաններ, որոնք կը վերաբերին եկեղեցւոյ պաշտամունքի, հաւատքի կամ կարգ ու կանոնի։

Ընդհանրապէս Առաջնորդ Սրբազան Հօր մասնակցութեամբ կատարուող այս արարողութիւններէն մէկուն, Մարտ 2-ին իր բարեհաճ մասնակցութիւնը բերաւ Լիոն քաղաքի Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Գեր. Տ. Նորվան Ս. Եպսկ. Զաքարեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր Թեմիս Առաջնորդ Սրբազան Հօր կողմէ։ Նորվան Սրբազան Տնտեսի նուիրուած օրուան աւետարանական հատուածը ձեռնհասօրէն մեկնաբանեց եւ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց ներկայ հաւատացեալներուն։

1993 Հոկտեմբեր 2-3-ին Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ գումարուած Թեմական պատգամաւորական ժողովին իւրացուցած Գերմանիոյ Թեմի կանոնագրութիւնը նոյնութեամբ վաւերացուեցաւ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմէ, իր Մարտ 10 թուակիր պաշտօնագրով, յուրախութիւն Թեմի ներկայացուցիչներուն եւ հաւատացեալ ժողովուրդին։

1993 տարուան Հոկտեմբերին, Քէօլնի Առաջնորդարանին մէջ եւ ի ներկայութեան Հայաստանի Հանրապետութեան Անգլիոյ դեսպան մեծարգոյ Պ. Արմէն Սարգսեանի, գումարուած համայնքներու ժողովին մէջ որդեգրուեցաւ Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդութեան օժանդակութիւնը ՀՀ Գերմանիոյ մէջ հիմնուելիք ներկայացուցչութեան։ Այնուհետեւ տրուած որոշումներու համաձայն, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնը իր անուան շէնք մը պիտի գնէ եւ զայն որոշ ժամանակով պիտի տրամադրէ Հայաստանի ներկայացուցչութեան։ Իսկ անոր առաջին ծախքերուն ալ պիտի մասնակցի որոշ գումարով մը։

Ներկայացուցչութեան տրամադրուելիք շէնքի նման գործողութիւնները ընկլուած են Թեմական Խորհուրդէն ընտրուած յանձնախումբի մը նախաձեռնութեամբ, որոնք շուտով կ'աւարտին եւ ՀՀ-ը Գերմանիոյ մէջ եւս կ'ունենայ իր ներկայացուցիչը։

Քէօլնի կաթողիկէ եկեղեցւոյ Արքեպիսկոպոսարանին սեփականութիւնը եղող այս շէնքին կից յաւելեալ ընդարձակ հողամաս մը, վրան 150 հոգինոց մատուռով, նոյնպէս առ ի գործածութիւն 99 տարուան համար կը տրամադրուի Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան։ Թեմական Խորհուրդի այս կարգադրութիւնները գոհունակութիւն պատճառելով ՀՀ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան, Արտաքին Գործոց Նախարար Պ. Վահան Փափազեան իր հաւանութիւնը յայտնած է 23. 02. 1994 թուակիր իր շնորհակալագիրով։

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Մարտ 16

ԴԱՐՄԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՍՏԵՂԾԱԾ ՀՈԳԵՑՆՑՈՒՄԸ

1988, Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժէն անմիջապէս վերջ, Հայաստան շտապեց պատուիրակութիւն մը «Աշխարհի Բժիշկներ»ու (M.D.M.), որ ինչպէս ծանօթ է, 1970-ին հիմնուած է Ֆրանսայի Առողջապահութեան եւ մարդասիրական գործունէութեան նախկին նախարար Տոքթոր Պերնար Քուշնէրի կողմէ։

Շուտափոյթ օժանդակութիւններէ վերջ երեւան եկաւ նաեւ հոգեկան վնասներու օգնելու անհրաժեշտութիւնը։

Մարդ արարածը չի կրնար անզգայ մնալ իր իսկ մարմնին մէջ ապրելէ վերջ այդքան ահազդեցիկ երկրաշարժ մը, տեսնելով անհամար մահեր ու ականատես դառնալով ահաւոր աւերներու որոնք իր կեանքի միջավայրը կը փճացնեն։ Մանուկ թէ չափահաս ամէն ոք ենթարկուեցաւ այդ հոգեկան ցնցումին։

Այս աւերներուն յաջորդեց Հայոց բռնագաղթը, Ղարաբաղի պատերազմը, Հայաստանի շրջափակումն ու տնտեսական անկումը։ Հոգեպէս շատ տառապեցան Հայերը, եւ առաւելաբար՝ մանուկները։

Ես ինքս ըլլալով հոգեվերլուծող, եւ միաժամանակ 1915-ի ցեղասպանութենէն վերապրողի զաւակ, հայ ժողովուրդին այս նոր տառապանքին ի տես վայրկեան մը իսկ չվարանեցայ, եւ անմիջապէս մասնակցութիւնս առաջարկեցի հոգեբուժական այն առաքելութեան զոր կազմակերպեց «Աշխարհի Բժիշկներ»ու Միութիւնը։

1989 եւ 1990 տարիներու Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն ընթացքին բազմաթիւ աղէտեալ հիւանդներ քննեցի Երեւանի, Կիրովականի, Սպիտակի եւ Լենինականի մէջ, միաժամանակ նուիրուելով հայաստանցի արհեստակից բժիշկներու մասնագիտացման, հոգեվերլուծական մարզի մէջ։

Կրցանք հաստատել թէ, որոշ թիւով մանուկներու եւ իրենց ծնողներուն հետ ունեցած մեր խօսակցութիւններուն իբր արդիւնք, անոնք կրցան արտաբերել այն անհանդուրժելի տառապանքը, որ թաղուած կը մնար իրենց հոգիին խորը։ Յաջողելով խօսակցութեան գետին մը ստեղծել, կրցանք ամոքել որոշ մտավախութիւններ, հաստատ արտայայտուելու եւ ապրելու փափաք, եւ դարմանել ընկերային հոգեկան կառուցուածք մը որ բզկտուած էր բրտօրէն։

Հայաստանի բժիշկները տպաւորուելով այն հակասութենէն որ ի յայտ կու գար իրենց կիրարկած դարմանումի եղանակին (հիւանդանոց պառկեցնել, դեղաբուժութիւն, ելեկտրաֆիզիքաբուժում, եւայլն) եւ մեր կողմէ ի գործ դրուած պարզ խօսակցութեան ճամբով բժշկումի մեթոտին միջեւ, մերը ընդունեցան խանդավառութեամբ, եւ փափաքեցան գործադրել ի բուժում տառապեալներուն։

Այդ օրերուն, մեր առաջարկած դարմանումի ձեւը յառաջ բերաւ խնդրանքի ալիք մը, որ կը ծաւալի օրէ օր։ Եւ սակայն, Հայաստանի մեր արհեստակիցները չեն կրնար գոհացում տալ այդ խնդրանքներուն, քանի որ հարկ եղած պատրաստութիւնը չունին։ Այսուհանդերձ, այդ հոգեբաններն ու հոգեբոյժերը ջերմօրէն կը փափաքին շարունակել աշխատանքը զոր ի գործ դրինք միասին։ Եւ այդ փափաքը հաստատ կերպով կը զօրանայ երեք տարիէ ի վեր։

Բայց դժբախտաբար, ներկայիս Հայաստանի մէջ ո՛չ մէկ հաստատութիւն կրնայ հոգեվերլուծական գետնի վրայ մասնագէտ հասցնել։

Հետեւաբար PARIS VIII համալսարանին (Հոգեվերլուծական Ճիւղի Քլինիքի Բաժին եւ Հիմնական Ուսումներ) հետ ծրագիր մը մշակեցինք, հնարաւոր դարձնելու համար որ Հայաստանէն բժիշկներ Ֆրանսա գան կատարելագործուելու, տեսական դասընթացքներու եւ գործնական սթաժներու միջոցաւ։

Ներկայիս, հայ հոգեբոյժ մը կը գտնուի Փարիզ եւ կը հետեւի այս դասընթացքներուն եւ սթաժներուն։

Այս ծրագրին գործադրութիւնը ստանձնած է մեր Հոգեվերլուծական Հետազօտութիւններու եւ Ուսումնասիրութիւններու Ֆրանսահայ Ընկերակցութիւնը (Association Franco-Arménienne de Recherches et d'Etudes Psychanalytiques — A.F.A.R.E.P. — 16, rue Chabrol, 75010 Paris) որուն նպատակն է դիւրացնել հոգեվերլուծման տեսական եւ քլինիք ուսումը, Ֆրանսացի եւ հայ բժիշկներու փոխանակման ճամբով։

Հայաստանի Աշխատութեան եւ Ընկերային Ապահովութեան Նախարար Պ. Աշոտ Եսայեան գործնական յանձնառութիւններով կը հովանաւորէ այս նախաձեռնութիւնը, ըլլալով մեծապէս գիտակից աղէտահար մանուկներու տրուելիք այս դարմանումին կարեւորութեան։ Եւ սակայն, երկրին տնտեսական կացութիւնը թոյլ չի տար որ ստանձնէ ուսման եւ բնակութեան ծախքերը Ֆրանսա գալիք թեկնածուներուն։

Դիմած ենք սփիւռքահայ զանազան կազմակերպութիւններու, անոնց աջակցութիւնը ապահովելու համար։ Բայց ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքը բաւարար չէ։

Ուստի, այսօր կը դիմե՛նք մեր բոլոր ազգակիցներուն. Ամէն ոք, համաձայն իր կարելիութիւններուն, կրնայ մասնակցիլ հայ բժիշկներու մասնագիտացման այս գործին, որպէսզի անոնք ի վիճակի դառնան պէտք եղած դարմանը տալու տառապող տղոց։ Կրնաք դառնալ բարերար անդամ, ձեր նուէրները ղրկելով հետեւեալ հասցէին.

Association A.F.A.R.E.P.
Banque Populaire
64, Bd. de Strasbourg, 75010 Paris
Compte N° 09230350558

Մի՛ վարանիք Միութեան հասցէով մեզի դիմելու, յաւելուածական տեղեկութիւններ ստանալու համար։

Ջերմօրէն կը յուսանք որ պիտի քաջալերուի իրականացումը մեր այս ծրագրին եւ վստահ ենք որ ամէն Սփիւռքահայ իր մէջ պիտի զգայ Հայաստանի այդ դժբախտ տղոց հոգեկան տառապանքը, եւ անոնց ապագայ բարւոքման անհրաժեշտութիւնը։

ԽՈՒԱՆ-ԳԱՐԼՈՍ ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Հոգեվերլուծող, Հիմնադիր անդամ A.F.A.R.E.P.-ի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ, ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ ԵՒ ՍԱՄԱԹԻՈՅ մէջ, Մարտ 6-ին ոգեկոչուած է Շնորհք Պատրիարքին վախճանման 4-րդ տարելիցը, յետ պատարագի կատարուած հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօններով։ Այս առթիւ, Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի կողմէ հրատարակուած էր գրքոյկ մը որ կը բովանդակէր Պատրիարքին յուշատետրէն էջեր։ Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը այս առթիւ հոգեճաշ մը սարքած է եկեղեցւոյ սրահին մէջ։ Յաջորդաբար խօսք առած են Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անունով՝ Եդուարդ Թովմասեան, ապա՝ Սեդրակ Սարկաւագ, Վահագն Սինանեան (Միացեալ երգչախումբին անունով), Ռոյ Սարկաւագ, հուսկ՝ Մեսրոպ Արք.։ Նոյն օրը, ժամը 15-ին հոգեհանգիստ կատարուած է նաեւ Շիշլիի գերեզմանատունը Պատրիարքին շիրիմին շուրջ։ Արարողութեան նախագահած է Շահան Արք.։

ՊՈԼՍՈՅ Ազգ. Հիւանդանոցին մէջ, Մարտ 7-ին, իր մահկանացուն կնքած է Մուրատ Արոյեան, խոր ծերութեան մէջ։ Բնիկ Զառացի, ողբացեալը ծանօթ էր որպէս մեծ բարերար մը համայնքին եւ հինէն իսկ բոլորին կողմէ «պապա» կը յորջորջուէր։ Շատ երկար տարիներ նեցուկ եղած էր երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի եւ նախախնամութիւնն ալ այնպէս տնօրինած է որ իր մահկանացուն կնքէ Պատրիարքին վախճանման չորրորդ տարելիցի օրը։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 11-ին Գումգաբուի Ս. Աստուածածին եկեղեցին։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 20-ին «ՄԷԿ»-ի (Մխիթարեան - Էսաեան - Կեդրոնական) հրաւէրով Պերճ Ֆազլեան դասախօսութիւն մը տուած է նիւթ ունենալով «Պոլսոյ Թատրոնը երէկ եւ այսօր»։ Պ. Ֆազլեան Պոլիսէն Պէյրութ, հուսկ՝ Մոնրէալ ունեցած է թատերական բեղուն գործունէութիւն (բեմադիր, դերասան, թատերական քննադատ)։ Դասախօսութեան աւարտին եղած են հարցումներ։

կատարուած դեկտեմբերեան հերթական այցելութեան մասին հաշուետուութեան երեկոյթ մը կազմակերպած էր Մարտ 15-ի երեկոյեան, Եան'ց Ակումբին մէջ։ Անդամակցողներու եւ համակիրներու ուղղուած բարի գալուստի խօսք ուղղելով նախագահուհի Լիլեան Տարօնեան, հակիրճ բացատրութիւններ տուաւ պատրաստուած տեսերիզին մասին, ապա ցուցադրուեցաւ այդ տեսերիզը որ կը բաղկանար քանի մը մասէ։

Առաջին մասին մէջ կ'ոգեկոչուէր Միշա Սահակեանի յիշատակը որ Հորադիզի պաշտպանական կռիւներուն ինկած էր անցեալ Յունուարին։ Երեք զաւակի հայր 35 տարեկան այս Գիւմրեցին առաջին աշխատակիցներէն մէկը եղած էր կազմակերպութեան, յետոյ երբ իրավիճակը այնպէս պահանջած էր, դարձած էր ռազմա[illegible], դառնալով Գիւմրիի ջոկատին ղեկավարը։

Երկրորդ բաժինը յատկացուած էր «Coopération Arménie»ի գործունէութեան, անոնք մեկնելով այն համոզումէն որ Հայաստանի ժողովուրդին պէտք եղածը ձուկը չէր, այլ ձուկ որսալ սորվիլը, ձեռնարկած էին զանազան գործատեղիներու բացումին։ Գիւմրիի մէջ հաստատուած էր կարի աշխատանոց մը, Վարդենիսի մէջ գորգագործութիւն կը փորձուէր, իսկ Վանաձորի մէջ բացուած էր տաղձագործարան մը։ Անոնց հետ կազմակերպութիւնը Գորիսի ու Կապանի մէջ բացած էր մարդասիրական ճաշարաններ ուր օրական 160 - 170 հոգիի ճաշ կը տրուէր։ Այս ձեռնարկը կարելի եղած էր շնորհիւ «Ֆրանս - Լիպէրթէ»ի մասնակցութեան։ Այս ճաշարաններուն քով եւ նաեւ Վանաձորի մէջ հիմնուած էին ագարակներ, հարկաւոր սննդամթերքը հայթայթելու համար։ Գորիսի ճաշարանէն առնուած նկարները ցոյց կու տային որ հոն յաճախողներու մեծ մասը անոնք տարեցներն են որոնք ոչ միջոցները, ոչ ալ կարողութիւնը ունին ձիւներու տակ ծածկուած քաղաքին մէջ ուտելիք ճարելու։

«Coopération Arménie»ի նշելի մէկ այլ գործունէութիւնը «Ֆրանսահայ Կազմակերպութիւններու Ֆորում»ին հետ Գիւմրիի դպրոցներու ջեռուցման ծրագրին մասնակցութիւնը եղաւ այս ձմեռ։ Անոնց ջանքերուն շնորհիւ, ջեռուցում ու հետեւաբար բաց մնալու կարելիութիւն ունեցան 44 դպրոցներ, 22 հազար աշակերտութեամբ։ Գիւմրիի փորձէն քաջալերուած, ներկայիս ձեռնարկուած է Երեւանի մէջ նոյն կիրարկումը ընելու։ Այդ ծրագրին նիւթականը հայթայթուած է Ֆրանսայի Մարդասիրական Նախարարութեան, Եւրոպական համայնքին յատկացումներով։

Տեսերիզին ամէնէն հետաքրքրական մասը կը վերաբերէր ուղղակի Համագործակցութեան ջանքերով իրագործուած մանկական ծրագրին որ ծնունդ տուած էր Գիւմրիի «Գորովանք» կեդրոնին։ Աղէտեալ մանուկներու կեանքի խանդավառութիւն ներարկելու նպատակը կը հետապնդէ այս կեդրոնը, մաթեմաթիկի, արուեստներու, լեզուներուն, ձեռային աշխատանքներու բաժիններով։ Աւելի քան 500 պատանիներ կը յաճախեն հոն։ Տեսերիզը ցոյց տուաւ անոնցմէ ազուոր մանչուկներ ու աղջնակներ որոնք ֆրանսերէն, անգլերէն արտասանութիւններ կ'ընէին, ուրիշ մը դուդուկ կը նուագէր պարի հրաւիրելով իր տարեկիցները։ Յետոյ պաստառը գրաւեց առժամեայ խրճիթներու խորքի մը վրայ բոցավառ աչքերով պատանուհի մը որ այս անգամ հայերէն կ'արտասանէր, հարց տալով. «ո՞ւր է մեր կանաչ-կարմիր մանկութիւնը»։

Այդ հարցումը որ թիրախ ունէր Հայաստանի իշխանութենէն մինչեւ Սփիւռքի ամենահեռաւոր Հայը, ամէնէն զգայուն ու գործօն հասցէն գտած է յանձին «Coopération Arménie»ի։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) 50, rue Etienne Marcel, 75002 Paris

(Շար. Ա. էջէն)

Նախորդը պատահած էր Յունուար 17-ին եւ 60 մեռեալ կար, նաեւ ծանր վնասներ: Բնակիչները միշտ «մեծ շարժին» սարսափով կ'ապրին (Սան Անտրէաս):

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ իշխանութիւնները 14 Քիւրտեր յանձնած են Թուրքիոյ, ցոյց տալու համար իրենց զօրակցութիւնը ահաբեկչութեան դէմ իրենց պայքարին մէջ: Այս Քիւրտերը Թուրքերէն փախելու համար Պարսկաստան ապաստանած էին եւ 5-ն ալ վիրաւորուած էին:

ՆԱՓՈԼԻԻ մօտ փոքրիկ գիւղի մը (Քազալ տի Փրինչիփէ) եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Տոն Փեփփինօ 36 տարեկան, սպաննուած է եկեղեցւոյ մէջ իսկ, Քամոռայի ձեռքով: Առաջին անգամն է որ մաֆիան եկեղեցիի մը մէջ ոճիր կը գործէ, ինչ որ մեծ յուզում պատճառած է Իտալիոյ մէջ: Քահանան ծանօթ էր մաֆիային դէմ իր տարած բուռն պայքարին համար:

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ արտաքսուած են 70 գերման դեմոկրատներ Մարտ 19-ին: Եկած էին հարաւ-արեւելեան քրտական երկու քաղաքներու մէջ տօնելու համար քրտական Ամանորը:

ՊԷՈՒԼԻՆ եւ Աուկսպուրկ տեղի ունեցած քրտական երկու ցոյցերու ընթացքին 90 հոգի վիրաւորուած են, 24 հոգի ալ ձերբակալուած: Քիւրտերը կը բողոքէին Ամանորը պատրաստող տօնակատարութեան մը արգելքին դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ ՓՔՔ-ջի շարքային մը յանձնած է Թուրքիոյ, այն օրերուն երբ Ա. Ժիւփէ Անգարա կը գտնուէր: Ենթական 1990-ին հասած էր Ֆրանսա ու ապաստանեալի կարգավիճակ խնդրած: Ֆրանսական իշխանութիւնները մերժած էին իր դիմումը: Նոյեմբերին ամուսնանալով Ֆրանսուհիի մը հետ երկրորդ դիմումով մը բնակութեան իրաւունք ուզած էր, ինչ որ կրկին մերժուած էր, այն պատճառաւ որ կեղծ ամուսնութիւն մը կնքած է ու որոշուած էր որ յանձնուի Թուրքիոյ: Ասլան Էրսօյ ընդդիմած էր ու օդանաւ չէր մտած, ինչ որ պատճառ եղած էր բանտարկութեան դատապարտութեան: Պատիժին աւարտին ան տարուած է Օրլի ու հակառակ Մարդկային իրաւանց միջազգային կազմակերպութեան ու Կանաչներու բուռն բողոքներուն, ղրկուած է Թուրքիա: Ֆրանսայի կողմէ այս կեցուածքը, Թուրքիան սիրաշահելու ժեսթ մը կը նկատուի Թուրք մամուլին կողմէ:

Pour la paix au Karabagh

COMMUNIQUE

La FRA Nor Seround organise, sur l'ensemble de la France, une journée de mobilisation *pour la paix au Karabagh*, le Samedi 26 Mars. Une série de rassemblements est organisée sur Paris, Lyon, Valence et Marseille.

La guerre au Karabagh dure depuis trop longtemps. A l'heure actuelle, Haïdar Aliev, président de l'Azerbaïdjan, refuse systématiquement toute négociation et tout plan de paix. Les troup azéries portent des attaques incessantes sur tous les fronts du Karabagh, n'hésitant pas à utiliser les services de mercenaires afghants et peut-être même britanniques.

Cette guerre du Karabagh a trop duré. Elle menace l'existence même de l'Arménie dont les habitants fuient en Occident. Elle ne sert plus que les intérêts russes dans la région qui pratiquent le «diviser pour mieux régner».

Il faut exiger la *Paix pour le Karabagh*. Il est absolument essentiel que la France, membre du groupe de Minsk de la CSCE* et membre permanent du Conseil de Sécurité de l'ONU fasse pression sur Moscou, Bakou et Ankara pour que cesse enfin ce conflit.

LE 26 MARS A 17 HEURES

MANIFESTATION

POUR LA PAIX AU KARABAGH

PARIS	**Place de l'Opéra**
LYON	**Place Bellecour**
VALENCE	**Place de l'Hôtel de Ville**
MARSEILLE	**Chambre de Commerce La Canebière**

* *Le groupe de Minsk est chargée par la CSCE, de proposer un plan de paix pour le conflit du Karabagh. Il comprend, entre autres, la France, la Biélorrusie, la République Tchèque et la Russie. (CSCE: Conférence sur la Sécurité et la Coopération en Europe).*

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկայացում Միութեանս «ԿԱՅՔ» Տարեգիրքի 3-րդ թիւին եւ ԶՐՈՅՑ

«ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԸ ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ:

«Զրոյց»ին կը մասնակցին՝

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՓԻԷՐ ՏԷՐ-ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԺԱՆ-ԺԱԳ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

«Կայք»ը կը ներկայացնէ եւ «Զրոյց»ը կը վարէ՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓՔԸՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 17-ին,

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ

118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES

-- Մուտքը ազատ է --

Dans le cadre de ses activités, l'U.G.A.B. — LYON propose un

VOYAGE EN SYRIE

du 10 au 21 mai

PARIS / DAMAS / PARIS

7 750 FF TOUT COMPRIS

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays : DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK DES CHEVALIERS, PALMYRE, MARI, EBLA, etc.

Visite de sites plus méconnus hors des circuits traditionnels : le quartier chrétien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, Deir el Zor...

Renseignements et inscriptions :

KATIA BOUDOYAN : 21, Rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin

Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

Dernier délai pour l'inscription : 15 Avril

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը Եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը

40, rue d'Arménie

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք

78 - 88 - 92 - 51

կամ՝

72 - 35 - 15 - 86

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ՓԱՐԻԶ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 12·30-ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել

42 - 40 - 22 - 74 թիւին:

●

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆ

(սոփրանօ)

Յայտագիր՝

ԿՈՄԻՏԱՍ, ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, ՄՈՑԱՐԹ ...

Ընկերակցութեամբ Կոմիտաս Գէորգեանի

(երգեհոն)

Ուրբաթ, Ապրիլ 22, ժամը ճիշդ 20·30-ին

Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

13, rue du Perche, 75003 Paris,

M°s République / Filles du Calvaire

Հեռաձայնել՝

42 - 40 - 22 - 74 / 48 - 24 - 63 - 89

Թիւերուն:

Մուտք՝ 100 Ֆր. -- 70 Ֆր.:

●

«ԴԻՄԱԿ»

ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

կը ներկայացնէ

Յակոբ Պարոնեանի

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը

Բեմադիր՝ Վազգէն Մութաֆեան

Ուրբաթ 6, Շաբաթ 7 Մայիս

ժամը 20·30-ին

Կիրակի Մայիս 8, ժամը 16-ին

Musée Guimet

6, Place d'Iéna, 75016 Paris, M° Iéna

Հեռաձայն՝ 48 - 24 - 63 - 89:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ

Կիրակի, Ապրիլ 3

Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր հաւկիթներու եւ չէօրէքներու:

Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով:

Imprimé sur les Presses

du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

SIRET : 51027317 A R. C. Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Չորեքշաբթի երեկոները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի՝ Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի. --

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Մարտ 23

ԼԸ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հսկումի, Խաղաղականի, Հանգստեան ժամերգութիւն կը կատարուի՝

ՄԱՐՏ 23

Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 5-ին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Չորեքշաբթի, Մարտ 23, ժամը 17·30-ին

Ս. Աստուածածին Եկեղեցի

(Սէնթ - Մարկրիթ)

Քարոզիչ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 25, ժամը 17·30-ին

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի

(Մարսէյլ)

Քարոզիչ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՄԱՇՏՈՑ

Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան եւ Զարգացման Միութիւնը կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՆՊԱՏՐԱՍՏԻՑ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

10-18 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Կիրակի, Մայիս 8, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահը:

ՄՐՑՈՅԹԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ. -- Արտասանութեան համար պարտադիր կտորն է՝ Ով Մեծասքանչ դու լեզու: Երկրորդ կտորի ընտրութիւնը ազատ է, որուն սակայն նիւթը պէտք է ըլլայ հայ լեզուն (Մեծասքանչի, Մեսրոպ Մաշտոցի նուիրուած բանաստեղծութիւններ, ներբողներ): Իսկ ընթերցանութեան կտորները թեկնածուները վիճակով կը քաշեն եւ կողքի սրահին մէջ առանձնանալով կը պատրաստեն զանոնք՝ տրուած ժամանակամիջոցի ընթացքին:

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ. - Ա. մրցանակ՝ 500 Ֆր. եւ Փարիզ -- Լոնտոն -- Փարիզ օդանաւային տոմս մը,

Բ. մրցանակ՝ 400 Ֆր.:

Գ. մրցանակ՝ 300 Ֆր.:

Իսկ բոլոր մասնակցողները կը ստանան յուշանուէրներ:

ԴԱՏԱԿԱԶՄ. - Տիկիններ՝ Մելինէ Քոնաթանթէն եւ Նոյեմիկ Եուսէֆեան. Պր.ներ՝ Սարգիս Պօղոսեան, Ռազմիկ Աբրահամեան եւ Ալեքս Ալթունեան:

Թեկնածուները պէտք է արձանագրուին մինչեւ Ապրիլ 30, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն. --

48 - 41 - 49 - 37 կամ 47 - 50 - 97 - 51

Ծնողներէն, դպրոցներու տնօրէններէն եւ ուսուցիչներէն կը խնդրուի քաջալերել եւ պատրաստել աշակերտները:

– ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ –

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն շարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Յիսուսի կեանքը»:

Մուտքը ազատ է:

Կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 23
MERCREDI
23 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.289 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.289

Երեւան — ՀԵՌԱՏԻՊ — Փարիզ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 17 / 18)

ԿԱՐՍԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻՆ ԳԻՒՄՐԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի կառավարութեան Շիրակի մարզի լիազօր ներկայացուցիչ Անդրանիկ Քոչարեանի հրաւէրով Մարտ 17-ին մէկ օրուան այցելութեամբ Գիւմրի գացած է Կարսի նահանգապետ Հիւսէյին Աթաք։ Այս մասին տուած մամուլի ասուլիսին Ա. Քոչարեան ըսած է, որ նախաձեռնութեան նպատակն էր երկար ընդմիջումէ ետք վերահաստատել բարիդրացնութեան յարաբերութիւնները եւ այդ կարգին քննարկել սահմանի առեւտուրի կազմակերպումը, երկաթուղիի գիծին վերահաստատումը եւ փոխ - շահաւէտ այլ հարցեր։ Իսկ Շիրակի լիազօր ներկայացուցիչին փոխադարձ այցելութիւնը նախատեսուած է գալ ամսու ընթացքին։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Մարտ 18-ին Գ. Խ.-ի փոխ - նախագահ Արտաշէս Թումանեանի կողմէ ընդունուած են վերակառուցման եւ զարգացման եւրոպական Դրամատան ներկայացուցիչները՝ Եան Լուքազ վան Հըրն եւ Սվէն Քելսթրոն։ Խորհրդարանի փոխ - նախագահը հիւրերուն պարզած է Հանրապետութեան քաղաքական, ընկերա - տնտեսական իրավիճակը, Խորհրդարանին գործունէութիւնը։ Ապա Ա. Թումանեան խօսած է Արցախի հարցին մասին։

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ

ՄԱԿ-ի գաղթականաց Գրասենեակի վարչութիւնը միջազգային հանրութեան կոչ ըրած է 30 միլիոն տոլար հանգանակելու՝ Հայաստանի, Ատրպէջանի, Վրաստանի, Կրասնոդարի, Տաճիկստանի, Ուզպէկստանի, Կիրգիզստանի եւ Ղազախստանի գաղթականներուն ի նպաստ։ Ինչ կը վերաբերի անձնապէս Հայաստանին, 180.000 գաղթականներու համար նախատեսուած է 4,3 միլիոն տոլար։

Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԻՆ

Վահան Փափազեան ՕԹԱՆ-ի գլխաւոր քարտուղար Մանֆրէտ Վէօրնէրին Փետր. 28-ին ուղղած նամակով կը բողոքէր ատրպէջանական ուժերուն կողմէ խաղաղ բնակչութեան ռմբակոծման դէմ եւ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէր ի տես 1992-ին Վիէննա ստորագրուած սպառազինման սահմանափակման մասին համաձայնութեան Ատրպէջանի կողմէ անտեսումին։ Պատասխանելով այս դիմումին, Մ. Վէօրնէր Մարտ 10-ին նամակ մը ղրկած է Հայաստանի Արտաքին նախարարին, ուր ըսած է թէ վերոյիշեալ հարցերուն նկատմամբ բծախնդիր է Ատլանտեան Ուխտը եւ ինք այս բողոքը կը ներկայացնէ ՕԹԱՆ-ի Խորհուրդի անդամներուն ուշադրութեան։

ՄԱԿ-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Մարտ 16-ին ընդունած է ՄԱԿ-ի մարդասիրական օգնութեան փորձագէտներու պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Կերհարտ Փուլթման Քրամէր։ Ներկայացնելով Հայաստանի տնտեսական ներկայ վիճակը, վարչապետը ընդգծած է յատկապէս ուժանիւթի եւ հաղորդակցութեան բնագաւառներուն մէջ Հայաստանին օգնելու կարելիութիւնները։ Հիւրերը ըսած են թէ իրենց ուսումնասիրութիւններէն ետք կը պատրաստեն հարկ եղած տեղեկագիրը եւ կը յանձնեն զայն պատկան մարմիններուն։

Արտաքին փոխ - նախարար Ժիրայր Լիպարիտեան եւս ընդունած է ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ հիւրերը, որոնց հետ տեսակցութեան ընթացքին արծարծուած են շրջանի իրավիճակը, խաղաղասէր փորձերը եւ եղած են առաջարկներ մարդասիրական օգնութեան վերաբերեալ։

Մարտ 17-ին ալ փոխ - նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան ընդունած է պատուիրակութեան պետ Կերհարտ Փուլթման Քրամէրը։ Փոխ - նախագահը ընդգծած է ՄԱԿ-ի Երեւանի գրասենեակին կարեւորութիւնը եւ տարած աշխատանքը մարդասիրական օգնութեան գծով։ Հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ Պետական նախարար Ռաֆայէլ Բաղոյեան, ՄԱԿ-ի Երեւանի գրասենեակի տնօրէն Թելմա օ'Քոն Սոլորսանօ, ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Բիմ Ուլթաս։

ԱՊՕՐԻՆԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան Խորհրդարանին առջեւ թեր արտայայտուած է տարադրամով առեւտուր ընողներուն դէմ պատժական խիստ միջոցներու ձեռնարկելու մասին։

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ Ի ՆՊԱՍՏ ՅՈՒՇԱՀԱՄԱԼԻՐԻ

Ղարաբաղի կռիւներուն զոհ գացած մարտիկներու յիշատակին կառուցանուող յուշահամալիրին ի նպաստ վերջերս հիմնուած է օգնութեան ֆոնտ մը՝ «Արցախպանք» թիւ 14217 հաշիւով։

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԻՒՐԵՐԸ

Պուլկարիոյ Արտաքին նախարարութեան աւընթեր ՀԱՊ-ի երկիրներու վարչութեան պետ Օգնեան Քրկովի գլխաւորած պուլկարական պատուիրակութիւնը Մարտ 17-ին ընդունուած է Արտաքին փոխ - նախարար Ժիրայր Լիպարիտեանի կողմէ։ Խօսակցութեան նիւթ եղած են հայ - պուլկարական յարաբերութիւնները եւ անոնց սերտացման հարցը, շրջանի իրավիճակը եւ խաղաղութեան փորձերը։ Ժ. Լիպարիտեան պարզած է հայկական տեսակէտը։ Պատուիրակութեան կ'ընկերանայ Պուլկարիոյ մէջ Հայաստանի գործավար Տիկին Սեւդա Սեւան։

ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄ

Հայաստանի Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդի կանոնագրութիւնը պաշտօնապէս վաւերացուած է Արդարադատութեան նախարարութեան կողմէ։ Խորհուրդին ատենապետն է Եղեսահայերու Հայր. Միութեան նախագահ Ժոզէֆ Աւետիսեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ եւ մանաւանդ թալանները չարունակուեցան գաւառը, Լիոն եւ Նանթ, մինչ Փարիզի մէջ Աշխատանքի նախարարը՝ Ժիրօ սենտիքաները կ'ընդունէր պարզելու համար վերջին եւ վերջնական բարեփոխումները զորս կառավարութիւնը կ'ընէր ՍԻՓ-ի (երիտասարդներու ՍՄԻՔը, ինչպէս մըկըրտուեցաւ) մէջ։ Այս ընելով, նախարարը կը յաջողէր պառակտել սենտիքաներու միասնական ճակատը։ Սէ -- էՖ -- Թէ -- Սէ եւ Սէ -- Ժէ -- Սէ աւելի հաշտարար ոգիով կը մօտենային նոր բնագիրին, բայց Սէ - էՖ - Տէ - Թէ - էՖ - Օ եւ Սէ - Ժէ - Թէ դէմ կը մնային։ Լիոնի մէջ, յանպատրաստից ցոյցեր բոլորովին այլ բնոյթ ստացան, մանաւանդ վերջաւորութեան, երբ ուսանողները այլեւս չէին կրնար հակակշռել ցոյցը եւ կոտրել - թափելը բողոքի նոր ձեւը կը նկատուէր։ 20 ոստիկան վիրաւորուած էր։

ԱԼԺԵՐԻԱ չի հանդարտիր եւ ամէն օր նոր մեռեալներ կ'աւելնան։ Զօրս յարձակողներ, Մարտ 21-ին, կրակ բացած են «Հէպրօ Լիպերէ» թերթին շէնքին վրայ։ Երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ։ Իսլամապաշտ այս ահաբեկիչները ներկայացած են որպէս գաղտնի ոստիկաններ եւ մուտքը անցնելէ ետք, կրակել սկսած են։ Մարտ 26 եւ 27-ին, ալժերական կարգ մը թերթեր որոշեցին լոյս չտեսնել, ի նշան բողոքի։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ 90 միլիոն տոլար եւս պիտի տայ Ուկրանիոյ զայն ապահիւլէականացնելու համար։ Այս 550 միլիոն ֆրանքի նոր գումարը կը բարդուի նախապէս (1993, Դեկտեմբեր) տրուած 810 միլիոն ֆրանքին։

ՆԻԿՈՍԻՈՅ մէջ, Մարտ 20-ին, սպաննուած է Թէոֆիլոս Եորղիատէս, «Քիւրտիստանի հետ կիպրական զօրակցութեան» կոմիտէի նախագահը։ Կիպրական կառավարութիւնը կ'ամբաստանէ «Թուրք գործակալներ»։

ԲԱՔՈՒԻ փապուղիին մէջ տեղի ունեցած պայթումէն ետք, ռումբեր պայթած են նաեւ գաղթակայանի մը մէջ ուր մէկ հոգի մեռած, երեք հոգի վիրաւորուած են։ Վերջին օրերուն կ'ըսուի թէ աւելցած են Թուրք ուսանողներու եւ գործի մարդոց դէմ յարձակումները։ Կ'ենթադրուի թէ անոնց նպատակը խանգարել է Թուրք եւ ազերի ժողովուրդներուն բարեկամութիւնը։

«ՔՈԹԻՏԻԷՆ ՏԸ ՓԱՐԻ»Ն դիմագիծ եւ գին փոխեց Մարտ 22-ին, նախ ջնջելով «Փարի»ն եւ մնալով միայն «Քօթիտիէն», ապա գինն ալ 6-էն 4 ֆրանքի իջեցնելով։ Տնօրէնը՝ Ֆիլիփ Թէսոն որ ուրիշներէ աւելի կը զգայ մամուլի, մանաւանդ՝ տեսակէտի մամուլի տագնապը, կը բացատրէ նոր հեռանկարները։ Միաժամանակ կը ստեղծուի «Քօթիտիէն»ի բարեկամներու միութիւն մը որ ընթերցողները կը հրաւիրէ իրենց օժանդակութիւնը բերելու 3000, 10.000, մինչեւ 80 հազար ֆրանքի մասնակցութեամբ։

ԵԼՑԻՆԻ առողջութեան մասին շշուկներու բազմացումը «երկրորդ փորձ մըն է» իշխանութիւնը անկայունացնելու ըստ նախագահին բանբերին։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ Իսրայէլացիք եւ Պաղեստինցիք կը ջանան ձեւ մը գտնել վերսկսելու համար բանակցութիւնները։ Արաֆաթ սակայն պահանջներ կը դնէ Իսրայէլի նկատմամբ։ Բանակցելէ առաջ, կ'ուզէ որ Հեպրոնի կեդրոնէն հողատէրերը տեղափոխուին։ Եթէ վերջին սակարկութիւնները ելքի մը յանգին, Արաֆաթ եւ Փերէս կրնան հանդիպում մը ունենալ, Փարիզ, Հինգշաբթի, Մարտ 24-ին։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ շունը՝ Կունթըր Դ. Լիվուրն կը բնակի եւ դրամատունը 480 միլիոն ֆրանքի հաշիւ մը ունի։ 19 ամսու այս գերմանական Պէրժէն, 1991-ին ժառանգած է կոմսուհի Լիպընշթայնի հարստութիւնը։ Երբեմն օգնութեան ալ կը հասնի իր նմաններուն, առջի օր վճարած է Քիքա անուն շնիկի մը տուգանքը։ Իր հարստութիւնը մատակարարող հիմնարկն է որ որոշած էր վճարել տուգանքը զոր չափազանցուած եւ անարդար կը գտնէր։ Քիքա ազատօրէն պտըտած էր Փալերմայի վիլլա Սփերլինկա հանրային պարտէզը...։

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԸ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԱՐԿԱԾ ՄԸՆ ԱԼ

Երեքշաբթի, Մարտ 22-ին, դեռ չէին լուսաբանուած Մարտ 17-ին, Ստեփանակերտի մօտ ջախջախուած պարսկական օդանաւին արկածին պարագաները։ Թեհրան լուռ կը մնար, մինչ Ռուսերը նոր վարկած մըն ալ հրապարակ կը հանէին, քիչ մը աւելի շփոթութիւն ստեղծելով։ Ռուսերը կը խորհին որ օդանաւը (ամերիկեան ապրանք) կրնայ օգտագործուած ըլլալ հետախուզութեան նպատակով եւ այս վարկածին հիմ կը ծառայէ անձնակազմի անդամներու մեծ թիւը --13-- բաղդատմամբ ճամբորդներու։ Մեռեալներու վերջնական թիւը 34 է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ընտրութիւններու այս համակարգը ժողովրդավարութեան համար անհրաժեշտ է, որովհետեւ անոր մեծամասնութեան տարրերը կը յառաջացնեն խորհրդարանական բեւեռացում, հետեւաբար, մեծամասնութեան եւ ընդդիմադրութեան կուսակցութիւններու շարքերէն ներս քուէարկութեան կարգապահութիւն, միաբանութիւն եւ կայունութիւն։ Այս վիճակը թոյլ կուտայ կազմել կայուն, ուրեմն գործող կառավարութիւն։

Միւս կողմէ, ընտրութիւններու այս համակարգին համամասնական տարրերը թոյլ կուտան որ փոքր կուսակցութիւնները ներկայացուցիչներ ունենան Խորհրդարանէն ներս, հետեւաբար կարողանան արտայայտել եւ պաշտպանել իրենց ընտրողներուն եւ համակիրներուն տեսակէտները առանց վնաս հասցնելու քաղաքական կայունութեան։

Սահմանադրութեան Խորհուրդի մշակած համակարգը կ'օժանդակէ ժողովրդավարութեան ամրացման եւ անոր ներկայութիւնը Սահմանադրութեան մէջ անհրաժեշտ է։ Սահմնադրութեան Խորհուրդի նախագծին հեղինակները իրաւունք ունէին բացառել ընտրութիւններու զուտ համամասնական կարգը, որովհետեւ այս մէկը քաղաքական անկայունութիւն կը յառաջացնէ եւ կը տկարացնէ պետական իշխանութիւնները։

Սակայն վերեւ յիշուած ընտրութիւններու համակարգը կիսատ է։ Պէտք է աւելցնել հետեւեալ պայմանները։ Պէտք է նախատեսել երկու հանգրուանի ընտրութիւններ։ Երկրորդ, Խորհրդարանի աթոռներ պէտք է յատկացնել միայն այն կուսակցութիւններուն որոնք ընտրութիւններու ժամանակ կը հաւաքեն ձայներու առնուազն 10 (կամ 12) տոկոսը։

Բ -- Հանրապետութեան Նախագահին ընտրութիւնը ժողովուրդին կողմէ համընդհանուր, ուղղակի քուէարկութեամբ ժողովրդավարութեան կատարելագործուած ձեւն է։ Ան Ազգին կը ճանչնայ Ազգային գերիշխանութիւնը։

Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծը կը մերժէ ճանչնալ Ազգին գերիշխանութիւնը Նախագահական ընտրութիւններու ժամանակ։ Նախագծին հեղինակները կ'առաջարկեն Հանրապետութեան Նախագահ ընտրել ընդլայնուած ժողովի կողմէ, բաղկացած 242 ընտրողներէ (տե՛ս՝ յօդուած 64)։ Ազգային Ժողովի 121 պատգամաւորներուն կը միանան շրջաններու եւ համայնքներու ներկայացուցչական մարմիններու ներկայացուցիչներուն կողմէ նշանակուած եւ նոյն մարմիններուն պատկանող 121 անդամները եւ կ'ընտրեն Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը։ Այստեղ ունինք երեք նկատողութիւններ։

-- 242 ընտրողները Հանրապետութեան Նախագահ ընտրելու համար ուղղակի պատգամ չեն կրեր Հայաստանի քաղաքացիներէն։ Հանրապետութեան Նախագահ ընտրելու ժամանակ, ընդլայնուած ժողովը կը վայելէ ընտրութեան բացարձակ ազատութիւն եւ պատասխանատու չէ Ազգին առջեւ։

-- Նման կարգի նախագահական ընտրութիւն հակաժողովրդավարական է որովհետեւ ան ծնունդն է Ազգին նկատմամբ վատառողջ տրամադրութեան, անվստահութեան ու վերապահ զգացումներու։ Չվստահելով ժողովուրդին դատողութեան, Հանրապետութեան Նախագահին ընտրութիւնը կը յանձնուի փակ շրջանակի, ուր միայն 242 Հայեր իրաւունք ունին մասնակցելու քուէարկութեան։

-- Անհեթեթութիւնը կը դառնայ ակնյայտ երբ նկատի ունենանք այն փաստը որ նախագծին հեղինակները կը նախատեսեն քաղաքապետները եւ գաւառապետները ընտրել, յաջորդաբար, քաղաքի ու գաւառի բնակչութեան կողմէ ուղղակի եւ համընդհանուր քուէարկութեամբ (տե՛ս՝ յօդուած 93, երրորդ կէտ)։ Կը գտնուինք տարօրինակ երեւոյթի առջեւ, արդիւնք՝ տարօրինակ տրամաբանութեան։ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան կը մասնակցին 242 անձեր, իսկ Երեւան քաղաքի քաղաքապետի ընտրութեան կը մասնակցին աւելի քան 600.000 քաղաքացիներ...։ Նոյնիսկ ամենափոքր քաղաքներու քաղաքապետներու ընտրութեան կը մասնակցին շատ աւելի մեծ քանակով ընտրողներ, քան՝ Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան։ Այլ խօսքով, Երեւանի, Վանաձորի թէ Մեղրի քաղաքի (այս վերջինը ունի աւելի քան 3.000 ընտրական իրաւունք ունեցող քաղաքացիներ...) քաղաքապետները, ինչպէս նաեւ գաւառապետները շատ աւելի բարձր օրինականութիւն, հետեւաբար հեղինակութիւն կը վայելեն քան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը...։

Պատճառաբանութիւն կայ, ըստ որուն այս տիպի ընտրութեան նպատակն է արգիլել բռնապետութեան գալուստը։ Այս պատճառաբանութիւնը անհիմն է, որովհետեւ բռնապետութիւն կարելի է հաստատել ոչ թէ շնորհիւ այս կամ այն ընտրական ձեւին, այլ՝ պետական իշխանութիւններու տարանջատման եւ անոնց հակիշխան առաքելութեան բացակայութենէն, ինչպէս նաեւ օրէնսդիր իշխանութեան կողմէ գործադիրին վրայ վերահսկողութեան, եւ բռնութեան պարագային սահմանադրական պատժամիջոցներու բացակայութենէն (այս էական խնդիրները պիտի քննարկենք Երրորդ Մասին մէջ)։ Ընտրական ձեւը ոչ մէկ կապ ունի բռնապետութեան հետ եւ խորհրդարանական ժողովրդավարութիւնը անհամաձայնելի չէ Հանրապետութեան Նախագահին ուղղակի, համընդհանուր ընտրութեան կարգին հետ։ Այս առումով, Սահմանադրութեան Խորհուրդի կատարած ընտրութիւնը անընդունելի է։ Ոչ մէկ արդարացնող պատճառ կայ որ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը չընտրուի ժողովուրդին կողմէ։ Մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք այն փաստը որ երկու նախագիծերը Հանրապետութեան Նախագահներու իրաւասութիւններու ոլորտներուն միջեւ տարբերութիւնները չնչին են։

Խնդիրը հետեւեալն է։ Ո՞վ պէտք է ընտրէ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը։ Հայաստանի քաղաքացինե՞րը թէ միայն 242 «առանձնաշնորհեալներ»։ Չենք կրնար երեւակայել որ Հայաստանի քաղաքացիները հրաժարին Հանրապետութեան Նախագահը ընտրելու իրաւունքէն եւ զայն ուրանալով յանձնեն մի քանի տասնեակ անձնաւորութիւններու կամայականութեան։

Այս կապակցութեամբ, գոհունակութեամբ կը դիմաւորենք Ցանձնաժողովի նախագիծը որ կ'առաջարկէ Հանրապետութեան Նախագահի ուղղակի, համընդհանուր ընտրութիւն (տես յօդուած երկու, երրորդ պարբերութիւն, ինչպէս նաեւ 64-րդ, 65-րդ, 66-րդ, 67-րդ, 68-րդ յօդուածները)։ Այս ձեւով Հանրապետութեան Նախագահը կը վայելէ իսկական օրինականութիւն եւ կ'ընտրուի ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն համաձայն, որովհետեւ գերիշխան Ազգն է որ զինքը այդ պաշտօնին կը նշանակէ։ Այստեղ Ազգին նկատմամբ կասկած կամ վերապահութիւն չկայ։

Աւելին, Հանրապետութեան Նախագահի համընդհանուր, ուղղակի ընտրութիւնը անհրաժեշտ ազդակ է Հանրապետութեան կուսակցութիւններու վերակազմաւորման համար։

Արդարեւ, Հանրապետութեան Նախագահի ուղղակի ընտրութիւնը առիթ է ապագայ «նախագահացու» թեկնածուներու փորձառութեան եւ յայտնաբերման։ Կուսակցութիւններու համախոհները կը համախմբուին իւրաքանչիւր կուսակցութեան կեդրոնական անձնաւորութեան շուրջ եւ անոր միջոցով քաղաքացիներուն մօտ կը տարածեն կուսակցութեան ուղղութիւնը։ Քաղաքացիները լաւագոյնս կը ծանօթանան իւրաքանչիւր թեկնածուի ծրագրին եւ գաղափարներուն։ Հետեւաբար, Հանրապետութեան Նախագահի Ազգ. ընտրութիւնը կ'օժանդակէ բոլոր կուսակցութիւններու հաստատման Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին վրայ։ Հանրապետութեան Նախագահի ուղղակի ընտրութիւնը բազմակուսակցական վարչաձեւ ունեցող Պետութեան մէջ, կ'օժանդակէ կուսակցութիւններէն ներս ներքին միաբանութեան եւ կարգապահութեան արմատացման ինչ որ իր կարգին կ'օժանդակէ պետական իշխանութիւններու կայունացման։

Գ. -- Դատաւորներու ընտրութեան կամ նշանակութեան կարգը կապուած է անոնց անկողմնակալութեան, եւ օրէնսդիր ու գործադիր իշխանութիւններու նկատմամբ անոնց անկախութեան հետ։ Այդ պատճառով, այդ հարցին պիտի անդրադառնանք Երկրորդ Մասին մէջ ուր պիտի վերլուծենք Իրաւական Պետութիւնը։

Այստեղ կ'ուզէինք պարզապէս յիշեցնել որ, նոյնիսկ եթէ առաջին հայեացքով ընտրութիւնը կը թուի ըլլալ ժողովրդավարութեան կիրառում եւ դատաւորին անկախութեան երաշխիք, իրականութեան մէջ այդպէս չէ։

⁂

Ժողովրդավարութիւնը ունի իր կանոնները։ Այդ կանոնները կը բացառեն դատական իշխանութեան անդամներուն ընտրութիւնը, որովհետեւ դատաւորին ուղղակի կամ անուղղակի ընտրութիւնը կը ծառայէ անոր անկախութեան ու անկողմնակալութեան վերացման։

Երկրին քաղաքական կեանքին մասնակցելու երկրորդ ձեւը հանրաքուէն է։ Այս պարագային, Ազգը իր գերիշխանութիւնը կը կիրառէ ուղղակիօրէն, առանց միջնորդի միջամտութեան։ Հանրաքուէներուն շնորհիւ քաղաքացիները կը դառնան Պետութեան իրաւաբանական նորմերուն հեղինակը։

Այստեղ անհրաժեշտ կը գտնենք կատարել հետեւեալ ճշգումը։ Ճիշդ է, ներկայացուցչական ժողովրդավարութիւններու մէջ Ազգը գերագոյն է եւ ըստ այնմ կրնայ փոխարինել օրէնսդիր մարմինը։ Սակայն հանրաքուէները պէտք է ըլլան բացառութիւն եւ ո՛չ Հանրապետութեան քաղաքական կեանքին առօրեան։ Ներկայացուցչական ժողովրդավարութիւններու մէջ Խորհրդարանը ստեղծուած է որ ան Սահմանադրութեան մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցնէ, որ ան մշակէ ու քուէարկէ Հանրապետութեան օրէնքները, որպէսզի ան ստանձնէ Հանրապետութեան օրէնքներուն որակին եւ բովանդակութեան պատասխանատուութիւնը։ Եթէ ոչ Խորհրդարան ընտրելու կարիք չէր ըլլար։ Ցիրաւի, երբ դժուարութեան առջեւ գտնուող Խորհրդարանը հանրաքուէի դիմէ, այդ յաճախ ապացոյց է ոչ թէ չափազանց ժողովրդավարութեան, այլ՝ այն փաստին որ խորհրդարանականները քաջութիւն չունին որոշում կայացնելու, կը հրաժարին ստանձնել իրենց պատասխանատուութիւնը եւ կը խուսափին իրենց վրայ դրուած պարտականութենէն։ Նոյնպէս, երբ Ազգը իր վրայ վերցնէ հանրաքուէի միջոցով օրէնք քուէարկելու պատասխանատուութիւնը, այդ յաճախ նշան է որ ան վստահութիւն չունի իր ներկայացուցիչներուն վրայ։ Այս վերջինը ժողովրդավարութեան անկման ազդանշան է։

Այս պատճառով է որ կը մերժենք Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագծին 74-րդ յօդուածին առաջին կէտը, ըստ որուն Ազգային Ժողովին առջեւ օրէնքի նախաձեռնութեան իրաւունք ունին 10 հազար քաղաքացիներ։ Ժողովրդավարութիւն հաստատել ձեւացնող այս դրոյթը ընդհակառակն ժողովրդավարութեան խախտման, տկարացման եւ ամբոխավարութեան միջոց է։ Ժողովրդավարութիւնը կը նշանակէ որ Հանրապետութեան Խորհրդարանի պատգամաւորներն ու կառավարութեան անդամները իրենք կը նկատեն քաղաքացիները յուզող հարցերը եւ ըստ այնմ իրենք կը զբաղին անոնց լուծումներ որոնելով եւ չեն սպասեր որ մտահոգ քաղաքացիներ ստորագրութիւն հաւաքեն հարցը Ազգային Ժողովին ուշադրութեան յանձնելու համար։

Հակառակ մեր վերապահութեան, կը գտնենք որ հանրաքուէները -- այսինքն ուղղակի ժողովրդավարութիւնը -- պետական թէ տեղական խնդիրները լուծելու ժողովրդավարական ձեւ է որ պէտք է արմատացնել Հայաստանի մէջ։ Սակայն անհրաժեշտ է անոր կիրառումները կարգաւորել առաջքը առնելու համար հնարաւոր ամբոխավարութեան եւ չարաշահումներուն։

Այս անհրաժեշտ զգուշացումները կատարելէ ետք կը շարունակենք նախագիծերու վերլուծութիւնը։

3. -- Ազգը իր գերիշխանութիւնը կը կիրառէ երբ ան վաւերացնէ Սահմանադրութիւնը կամ երբ անոր մէջ փոփոխութիւններ մտցնէ։

Սահմանադրութեան երկու նախագիծերն ալ կը ճանչնան Ազգային գերիշխանութիւնը այն ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան վաւերացման։ Սահմանադրութիւնը Ազգային գերիշխանութեան բարձրագոյն արտայայտութիւնն է, ուստի Ազգն է որ զայն կը վաւերացնէ։

Նոյնպէս, ըստ երկու նախագիծերուն, միայն հանրաքուէով կարելի է Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնել կամ լրացումներ կատարել։ Առանց հանրաքուէի ոչ մէկ սահմանադրական փոփոխութիւն կամ լրացում արտօնուած չէ (տե՛ս՝ Ցանձնաժողովի նախագծին 110-րդ յօդուածը իսկ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագծին 99-րդ յօդուածը)։

Եթէ այս ընթացքը սկզբունքով հիմնըւած կը թուի ըլլալ ժողովրդավարութեան վրայ, գործնականին մէջ անոր կիրառումը աւելորդ բարդութիւն եւ ճկունութեան պակաս կը ստեղծէ, երբեմն ալ ամբոխավարութիւն կը յառաջացնէ։ Սահմանադրութեան ամենաչնչին եւ անկարեւոր փոփոխութիւնն անգամ հանրաքուէի կը դրուի, ինչ որ անհեթեթութիւն է։

(Շար. 2)

ՇԱՀԸ՝ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ՆԻՒԹ

Պարսկաստանի մէջ մեծ հետաքրքրութեան կ'արժանանան ժամանակակից պատմութեան մասին գրի առնուած հատորները։ Պատճառներէն մէկը այն է որ տեղական հրատարակութիւնները գոհացում չեն տար ընթերցող զանգուածին, իսկ թարգմանութիւնները որակաւոր չեն միշտ, ոչ ալ հանրամատչելի։

Հետաքրքրութեան կարեւոր մէկ պատճառն ալ այն է որ մարդիկ կ'ուզեն տեղեկանալ իրենց ժամանակակից անցքերու իրականութեան, որովհետեւ հանրութիւնը ամէն բանէ հեռու պահուած է անցեալ տասնամեակներուն։ Յատկապէս երիտասարդ սերունդը միշտ կը փնտռէ Շահին անկումի պարագաներուն եւ անոր նախորդած տարիներուն մասին պատմող գիրքերը։

Շահը, ճնշումներու վրայ հիմնուած իշխանութեամբը ու պարսկական կայսրութեան վերածնունդի երազներով տարուած, անտեսած է ժողովուրդն ու մտաւորականները։ Ղեկավարութեան բոլոր օղակները իր ձեռքը կեդրոնացուցած, ան միայնակ կը վարէր քարիւղի տնտեսութիւնը, արտաքին քաղաքականութիւնն ու բանակը. միջամուխ կ'ըլլար մինչեւ իսկ երկրորդ կարգի պատասխանատուներու նշանակումին. Իր կարծիքով մարդիկ զուրկ էին քաղաքական անհրաժեշտ միտքէն, այդ պատճառով կը խուսափէր զանոնք լուսաբանելէ վարած քաղաքականութեան մասին։ Ամէն գաղափար ճնշումի կ'ենթարկէր ու կը վարկաբեկէր գրագէտները, մամուլի մարդիկը։ Իր նախարարներէն մէկը կ'ըսէ թէ խստի կը պատժուէին մամուլի այն մարդիկը

որոնք ամենափոքր քննադատութիւն մը կ'ընէին իր մասին: Ամենամօտիկ նախարարներն իսկ չէին համարձակեր որեւէ տարակարծութիւն յայտնել իրեն ու արքայական ընտանիքէն միջնորդ մը կը ճարէին տուեալ նիւթի մը մասին իրենց կարծիքը փոխանցելու համար անոր:

1978-ին առաջին անգամ ըլլալով Շահը արտօնած է մամուլի ազատ ասուլիս մը որուն հարցումները նախապէս պատրաստուած չէին. տակաւին ըրած է ժողովրդավարութեան որպէս ցոյց, խոչընդոտելու համար իսլամական յեղափոխութիւնը: Անոր քով, բոլորովին տարբեր կեցուածք ունեցած է արեւմուտքի մամուլին հանդէպ, ոչինչ մերժելով անոր: Երբ ծանօթ լրագրողուհի Օրիանա Ֆալաչի հարցազրոյցին ընթացքին հարցուցած է. - «Եթէ փոխանակ իտալացիի, պարսիկ ըլլայի, ունենալով այսօրուան գաղափարներս ու գրէի, այսինքն՝ քննադատէի ձեզ, պիտի դատապարտուէի՞, դատարան պիտի առաջնորդուէի՞, պիտի բանտարկուէի», Շահը պատասխանած է. «անշո՛ւշտ», աւելցնելով. «ըսեմ ձեզի որ Պարսկաստանի մէջ դիւրին բան չէ զիս քննադատելը»:

Շահին հաստատած գրաքննութիւնը պատնէշ մը քաշած էր իր եւ ժողովուրդին միջեւ: Այդ է գլխաւոր պատճառը որ այսօր շուկան ողողուած է անոր մասին օտար հեղինակներու գիրքերուն թարգմանութիւններով: Արգիլեալ այդ գօտիէն, որ արքունի պալատն էր, դուրս սպրդած ամէն տեղեկութիւն մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ հետաքրքիրներու շրջանակին մէջ:

Հետաքրքրութեան Բ. պատճառ մըն ալ այն է որ Շահին շրջանակին քաղաքական դէմքերը պաշտօնավարութեան շրջանէն ետք իրենց յուշերը գրի առնելու սովորութիւնը չունէին. յատուկ սպասարկութիւններ կը շարունակէին մօտէն հետեւիլ անոնց քայլերուն, նոյնիսկ արտասահմանի մէջ: Այս հոլովոյթէն զերծ չէ մնացած նոյնիսկ Սորայա իշխանուհին: Շահէն բաժնուելէ ետք երբ արկածախնդրութիւն փնտռած է սինեմայի աշխարհին մէջ, Շահը անվթար պահելու համար իր արքայատոհմին համբաւը, իր գաղտնի սպասարկութեան հրահանգած է գնել անոր առաջին եւ վերջին միակ ժապաւէնին բոլոր օրինակները, մեծամեծ գումարներու փոխարէն:

Այսօր հրապարակին վրայ գտնուած գիրքերու շնորհիւ պարսիկ ժողովուրդը կրնայ տեղեկանալ Ռըզա Փահլավիի երիտասարդութեան ու մանկութեան մանրամասնութիւններուն: Կրնայ կարդալ քրոջ եւ մօրը իր վրայ ունեցած մեծ ազդեցութեան, կամ քարիւղի ազգայնացումին պատճառած խռովութեան մասին, յիսունական թուականներուն սկիզբը: Կայ նաեւ դահակալութեան վերջին շրջանի մանրամասնութիւնները. Շահը մէկ կողմէն ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս կեանքը միշտ վտանգուած ղեկավար մը, միւս կողմէ կը նախընտրէ զինուորամէտ քաղաքականութիւն մը ու յարաբերութիւններ կը պահէ արտասահմանի, յատկապէս սիոնիստներու հետ:

Հրապարակին վրայ այսօր կարելի է գտնել նաեւ Շահին գրի առած հատորը իր ժամանակաշրջանին մասին: Ան 1980-ին գրուած է անգլերէն ու լոյս տեսած Նիւ-Եորք: Տասներչորս տարի ետք միայն պարսկերէնի թարգմանուած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՄԵՐԳ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌԷՖՕՐՄԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Մարտ 12, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 20.30-ին, Մարսէյլի չորրորդ թաղամասի ծանօթ Ռէֆօրմէ Եկեղեցիին մէջ, հայ եւ ֆրանսացի երաժշտասէր հասարակութիւնը գեղեցիկ պատեհութիւնը ունեցաւ ունկնդրելու որակաւոր երգահանդէս մը, որ տրուեցաւ Փլան տը Քիւք-ի ֆրանսական (Ամատէուս) երկսեռ երգչախումբին կողմէ Պր. Ռոպէր Արթինեանի ընտիր ղեկավարութեան ներքեւ, որուն դաշնակով կ'ընկերանար իր շնորհալի կինը ծանօթ արուեստագիտուհի Տիկին Սիւզան Արթինեան:

Շուրջ վաթսուն երկսեռ անդամներէ բաղկացեալ այս երգչախումբը կը վայելէ վերին հովանաւորութիւնը Մարսէյլի Փլան տը Քիւք-ի քաղաքապետութեան եւ գրեթէ ամէնուրեք կուտայ երաժշտահանդէսներ ընդմիշտ արժանանալով արուեստասէր հասարակութեան անվերապահ եւ ջերմ գնահատանքին:

Դաշնակահար Տիկին Սիւզան Արթինեան վկայուած է Երեւանի Պետական Երաժշտանոցէն առաջնակարգ աստիճանով եւ տուած է բազմաթիւ նուագահանդէսներ գտած է լաւագոյն ընդունելութիւն գրեթէ ամէն տեղ: Իսկ ամուսինը Պր. Ռոպէր Արթինեան, բոլորած է բարձրագոյն երաժշտագիտական դասընթացքներ Երեւանի մէջ: Եղած է երկար տարիներ Երեւանի պետական Օփերային արժանաւոր վարիչը: Արժանացած է Շէֆ տ'Օրքէսթրի հանգամանաւոր պաշտօնատիտղոսին: Իր ընկերային դիւրահաղորդ բնաւորութեամբ եւս երգչախումբը առած է խանդ ու եռանդ, որուն շնորհիւ ան արձանագրած է իրերայաջորդ պատուաբեր յաջողութիւններ ընդմիշտ լաւագոյն տպաւորութիւն առթելով երաժշտասէր ունկնդիրներուն:

Ընդհանուր ձեւով յայտագրին առաջին մասը նուիրուած էր հետեւեալ հեղինակներուն՝ Հէնտէլ, Շուպէրթ, Մենտելսոն, Պէթհովըն, Ռամօ, Շուման, Մոցարթ, Վերտի. իսկ երկրորդ մասը՝ Պէթհովըն, Սոյիվիեւ - Սետոյի, Հէնտէլ, Վերտի, Մոցարթ, Վիվալտի:

Վերոյիշեալ մեծ երգահաններուն արժէքաւոր գործերը երկսեռ երգչախումբին կողմէ սքանչելի կերպով բազմաձայն մեկնաբանուեցան երգահաններուն իսկ գրած լեզուներով, որոնք արժանացան ընդհանուրին ծափահարութեանց: Հանրային խանդավառ գոհունակութեան այս խօսուն պատկերին առջեւ, վարիչը հարկադրուեցաւ երկու ժողովրդային խիստ կարեւոր գործեր եւս կրկնել տալ խումբին, որ այս անգամ եկաւ հանդիսանալ ներկայ երաժշտասէր հասարակութեան յոտնկայս եւ որոտընդոստ ծափահարութեանց, որոնց ընդմէջէն կը լսուէին «պռավօ»ներու բացագանչութիւններ:

Հոս տեղին պիտի ըլլայ ըսել, թէ արուեստագէտ դաշնակահարուհի Տիկին Սիւզան Արթինեան, գիտցաւ ճարտարօրէն՝ լաւագոյնս յարմարիլ այս մեծ համերգին, լուսաւոր եւ փայլուն երանգաւորումներով:

Օգտուելով ընծայուած այս բարեպատեհ առիթէն, կը փութանք տեղեկացնել, թէ Պր. Ռ. Արթինեան, արդէն իսկ սիրով եւ անձնուիրաբար ստանձնած է Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարիչ - ուսուցչի պաշտօնը, աջակից ունենալով Տիկին Ս. Արթինեանը, որ պիտի ընկերանայ իրեն երգեհոնով պատարագի երգեցողութիւններուն:

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պօմոն

Օրուան հարցեր

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ՝ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԶԻՆԱՎԱՃԱՌԸ

Զէնքի համաշխարհային շուկան կորսնցուցած կը թուի ամէն արժէչափ. վերապահութիւնները, զգուշութիւնները մէկդի դրուած են ու զէնք արտադրող բոլոր երկիրները, անխնայ մրցակցութեամբ, կը հետապնդեն իրենց ապրանքը ծախելու նպատակը: Զլամարտի աւարտէն ի վեր, երբ նոյնիսկ Ուաշինկթըն երկրագունդին ապահովութեան համար չափաւոր ըլլալու կոչեր կ'ուղղէ, Միացեալ-Նահանգները աշխարհի ամէնէն աշխոյժ զինավաճառներուն վերածուած են: Ասիոյ հարաւ-արեւելքէն մինչեւ Զուիցերիա, անցնելով Միջին-Արեւելքէն, անոնք ջնջելով խոչընդոտները որոնք կային զինավաճառքի համար, ամէն բան կ'ընեն զարկ տալու համար զինական իրենց ճարտարարուեստին: Այս գործունէութեան արդիւնք է օրինակ Մալէզիոյ կողմէ առնուած ութ զինուորական օդանաւերու ապրանքը: Ասիկա միայն մէկն է երրորդ աշխարհի երկիրներուն կողմէ զինանիւթի գնումի դիմումներուն: Ամերիկեան ապրանքները զարգացման հոլովոյթի երկիրներուն կողմէ գնուած զէնքերու 57%-ը կազմած են 1992-ին:

Գլինթընի իշխանութիւնը ջերմօրէն կը զօրակցի ամերիկեան ձեռնարկութիւններուն արտածումի գործունէութեան, նոյնիսկ երբ նոյն ժամանակ Մոսկուայի ռուսեւամերիկեան հանդիպումին դէմ կ'արտայայտուի զէնքերու տարածումին: Ուաշինկթընի միջնորդութեամբ անցեալ տարի ստորագրուած զինամթերքի պայմանագրութիւններուն ընդհանուր գումարը կը հասնի 34 միլիառ տոլարի, ինչ որ աննախընթաց բան մըն է:

Կեցուածքի այս փոփոխութիւնը, պահու մը երբ տնտեսական ներքին հարցերը աւելի կարեւոր տեղ կը գրաւեն քան՝ աշխարհաքաղաքական խնդիրները, պատճառ կ'ըլլայ որ շատեր վրդովում յայտնեն: Անոնք վտանգաւոր կը նկատեն Միացեալ-Նահանգներու ընթացքը որ երկրին օգուտ բերելով հանդերձ, կը սպառնայ երկրագունդին փափուկ կէտերը բոլորովին ապակայունացնել: Մանաւանդ վտանգաւոր կը նկատուի այն պարագան որ Ռուսաստան եւ Եւրոպա մրցակցութեան գաղափարներ կ'ունենան, տեսնելով Միացեալ-Նահանգներու ընթացքը:

Միւս կողմէ, ընդհանուր առմամբ, կը նուազի աշխարհի զինամթերքի պահանջքը: Գնող շատ մը երկիրներ տնտեսական դժուարութիւններ ունին, կամ Արեւելք-Արեւմուտք լարումին նուազումին պատճառով նոյնքան սպառնալիքի ենթակայ չեն զգար իրենց ապահովութիւնը:

Այսուհանդերձ, մրցակցութիւնը այնպիսի համեմատութիւններ առած է որ ձեռնարկութիւններու տնօրէններէն ոմանք մտահոգութիւն կը յայտնեն, տեսնելով զէնք արտածողներու կեցուածքը որ ամէն բանէ առաջ կը միտի աշխատանք ապահովել ու անգործութեան արգելք ըլլալ: Զէնք արտածող ձեռնարկութիւններէն մէկուն տնօրէնը մինչեւ իսկ ըսած է թէ ամբողջ աշխարհը այս մրցակցութեան որպէս հետեւանք, կը մօտենայ սպառազինումի վտանգաւոր մակարդակի մը:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 - 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Այդ, սակայն, դիւրին գործ չէր: Խուժան. հայհոյանք, պոռչտուք: «Եկեղեցին ամէնունն է...». երբեմն ալ անոյշ ու լեղի դիտողութիւններ՝ կրթեալ ենթադրուածներէ: Երեք ընդարձակ տաճարները լեփլեցուն էին արդէն երբ տակաւին հազարներով ժողովուրդ կուգար: Արտասովոր էր սակայն, հակառակ ամէն բանի, տեսնել այդ մարդիկը, որոնցմէ շատեր գիշերը չէին քնացած, լուսցուցած էին եկեղեցիին դրան առջեւ: Նոյնիսկ կիներ կային որ ծծկեր երախաներ ունէին գիրկերնին:

Բարեկամուհիիս հետ մենք ալ չէինք կրցած քնանալ. ո՜րքան բացառիկ էր ամէն երեւոյթ եւ քիչ հաւանական ուրիշ անգամ տեսնելու:

Հազար հինգ հարիւր ամեակը հայ տառերու գիւտին. ո՞ր յոբելեանը այդ շահեկանութիւնը, այդ ժողովրդականութիւնը կրնայ ունենալ:

Ճշմարտապէս մեծապայծառ, լուսաճաճանչ, աստուածային էր այն օրը Մայր եկեղեցին իր ջահերուն շողշողացումովը, իր լուսափողփող խորանովը, իր սպիտակափայլ դպիրներովը, ոսկեճամուկ զգեստաւորուած քահանաներովը, մետաքսէ ծանրագին շապիկներ հագած սպասաւորներովը ու պատարագիչին թանկարժէք զգեստներովը, մինչեւ սաղաւարտը՝ մարգարիտ ու ադամանդ՝ կանանչ թաւիշի վրայ ոսկեհուռ բանուած, ճշմարիտ հրաշալիք մը արեւելեան ձեռագործ արուեստի եւ արքայավայել ճոխութեան, շքեղութեան:

Պատարագիչն էր Գաբրիէլ Եպիսկոպոս Ճէվահիրճեան, համբաւաւոր Պոլսոյ մէջ իր զուարճարան քարոզներով, որոնք մեծ յուղարկաւորութիւններու ժամանակ ամէնէն վշտակիր սգաւորին ծիծաղը կը շարժէին ակամայ, որովհետեւ Սրբազանը իբրեւ սրամտութիւն չէր հրամցներ իր դամբանականները, այլ՝ իբրեւ փիլիսոփայութիւն:

Այդ միջոցին պատրիարքական տեղապահ էր Ճէվահիրճեան, եւ այդ օրը, իբրեւ կրօնական պետը ազգին, ինքն վիճակուած էր պատարագել:

Անպատեհութիւն մըն էր այդ. ընդհանուր եկեղեցական արարողութեան հրաշալի կազմակերպութեան եւ ներդաշնակութեան մէջ fausse-note մը, որովհետեւ Սրբազանին ձայնը անախորժ էր եւ անվարժ ու շատ դէշ կ'երգէր:

Երբ խունկերու կապոյտ մուխերուն մէջ, քշոցներու, ծնծղաներու խայտանքներուն ձայնով սպիտակ արծաթահիւս վարագոյրը բացուեցաւ, խորանին շողշողացումին մէջէն կարծես կ'ուրուագծուէին երկու լուսաճաճանչ հոգիները Սահակին եւ Մեսրոպին ու կ'օրհնէին հայ ժողովուրդը, քաջարի, տոկուն, հաւատացեալ, որ հոն խռնուած էր ի պատիւ իրենց, ու կ'աղօթէր եւ կը փղձկէր ի յիշատակ իրենց գիւտին. իրենց աշխատութիւններուն կ'անմահացնէր դարէ դար իրեն հասած նուիրական յիշատակը:

Վերի դասին մէջ կեցած էին պաշտօնական անձնաւորութիւններ, Թուրք նախարարներ, Ներքին եւ Դատական գործոց, ինչպէս նաեւ օտար դեսպանատանց ներկայացուցիչներ, ծերակուտականներ եւ կրօնական պետեր: Անոնց ետեւը կեցած մենք, տիկին Սիպիլ եւ ես, հրաւիրուած՝ ծանօթ ընտանիքներ, խմբագիրներ, մտաւորականներ, եւայլն ընդունելու համար: Թէեւ անհունապէս դժուարին էր պահել կարգ կանոնը, հակառակ կարգադրիչ մասնախումբի երիտասարդներու ջանքերուն, բայց ոչինչ պատահեցաւ գայթակղեցուցիչ, բարեբախտաբար:

Երբ «Հաւատամք»ի աւետարանը վերջացաւ, մեծ տաճարին գմբէթը դղրդացնող զմայլելի ձայն մը «Փա՜ռք քեզ, Տէր»ը թնդացուց. ամէն հոգիներէ սարսուռ մը անցաւ. Շահմուրատեանն էր, վերջին պահուն հասած եւ երգեց մեներգները հիանալիօրէն:

Ծերակուտական Մանուկ Ազարեան, որ բարեկամս էր, կեցած էր առջեւս, գերման դեսպանատան առաջին թարգմանին մօտ, որ քաջ երաժշտագէտ մըն էր: Պահ մը այդ պարոնը բան մը փսփսաց Ազարեանի ականջին, ան ալ ինձ դառնալով - «Գիտէ՞ք ի՞նչ կ'ըսէ, ըսաւ. կ'ըսէ թէ այդպիսի պատարագ երկինքին մէջ միայն կրնայ տեղի ունենալ»:

Կէսօրուան մօտ վերջացաւ եկեղեցական արարողութիւնը: Ժողովուրդին մեծ մասը մնաց հոն, որովհետեւ կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին աշխարհական հանդէսը պիտի սկսէր: Ի՞նչ փոյթ թէ անօթի սպասէին. կը բաւէր որ տեղ ունենային:

Մենք բարեկամուհիիս հետ տուն դացինք: Լեցուն էին փողոցները. կատարեալ բանաջիրի օր:

Տիկին Սիպիլ, Տիկին Քալէմքեարեան եւ ես բաւական մտահոգ էինք վերջի կարգադրութեան մասին. կրկնապատկուած էր ամբոխը դուրսի. ի՞նչպէս հնար պիտի ըլլար կարգն ու կանոնը պահելու: Անմիջապէս որոշուեցաւ օգնական ուժեր առնել Գում-Գաբուի, Եէնի-Գաբուի երիտասարդներէն:

Զօ՛ւր կանխազգուշութիւն:

Հազիւ պատառ մը բան կերած՝ վերադարձանք եկեղեցի. արդէն հնար չէր հասնիլ դրան: Բարապան մը մեծ դժուարութեամբ Տիկին Սիպիլն ու զիս անցուց ամբոխին մէջէն ցոյց տալով մեր մասնախումբի քօքարտները, եւ հազիւ կրցանք նորէն դասին ետեւը մեր տեղերը գրաւել, բան մը որ, հակառակ բարապանին բացատրութիւններուն, դժգոհութեան մրմունջներու տեղի տուաւ. բայց մենք չլսել ձեւացուցինք. արդէն ա՛յնքան պոռչտուք, ա՛յնքան աղմուկ, հրմշտուք, վայնասուն կար որ բան մը հասկնալ, բան մը լսել հնար չէր:

(Շար. 65)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ճապուրեան ընտանիքը ի յիշատակ իրենց հօր՝ Արթին Ճապուրեանի եւ իր 1500 քաջարի հայ ընկերներու նահատակութեան (աքսորուած, 1915 Ծաղկազարդի օրը Մարաշէն եւ նահատակուած Ուրֆա, Ապրիլին) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 10·30-ին Սէն - Շամոնի հայ մատրան մէջ։

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգող բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն։

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մերաղն ժողովուրդին թէ

Կիրակի, Ապրիլ 3

Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր հաւկիթներու եւ չէօրէքներու։

Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻԶ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 12·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
42 - 40 - 22 - 74 թիւին։

Association du 7 Décembre 1988

COMMUNIQUÉ

Les camions du 7 Décembre 88 ont quitté Erevan le 15 Mars et seront à Paris le 28 Mars. Nous avons besoin de votre soutien pour qu'ils reviennent plusieurs fois —coût d'un camion aller-retour : 25 000 F.

L'un passera par la Grèce, l'autre par la Pologne. Acceptons aussi colis et matériel en tout genre.

Pour les abonnés de «Haratch», en remerciment au Journal nous transportons les colis personnels gratuitement, pas plus de 40 kg.

Pour toutes informations :
HEROLD ALEXANIAN
46. 38. 38. 80 ou 46. 38. 88. 32.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 26, յիշատակ յարութեան Ղազարու։ Ժամը 16·30-ին Կիրակմուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին խորանին վարագոյրը կը բացուի։

– ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ –

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն շարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Յիսուսի կեանքը»։

Մուտքը ազատ է։

Կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին։

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը Եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը
40, rue d'Arménie

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք

78 - 88 - 92 - 51

կամ՝

72 - 35 - 15 - 86

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկայացում Միութեանս «ԿԱՅՔ» Տարեգիրքի 3-րդ թիւին եւ ԶՐՈՅՑ

«ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԸ ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ։

«Զրոյց»ին կը մասնակցին՝

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՓԻԷՐ ՏԷՐ-ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

«Կայք»ը կը ներկայացնէ եւ «Զրոյց»ը կը վարէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 17-ին,
Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES
-- Մուտքը ազատ է --

.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *M A N U E L*
(de Los Angeles))
et l'Orchestre *N A ï R I* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B. :*
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV et LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 27

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-ին։
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութեան ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Դռնբացէք ժամը 17-ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Դռնբացէք ժամը 17-ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Դռնբացէք ժամը 16-ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 17-ին։

ՎԱԼԱՆՍ – Ս. ՍԱՀԱԿ

Rue de Cécile

Ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին։
Պատարագը ժամը 10-ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Առաւօտեան ժամերգութիւն 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16·30-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Դռնբացէք ժամը 16-ին։

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Դռնբացէք ժամը 16-ին։

"Fondation Léa et Napoléon Bullukian"

SUBVENTIONS 94

Offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer dossier avant le **30 Avril 94**

à FONDATION BULLUKIAN

18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

DINERS DANSANTS

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS
DIRECTEMENT DE BOLIS

BARTEV

Vendredi 25 Mars au «Chinagora»
Alfortville

au Restaurant VARTAN

MARTEN YORGANTZ

Vendredi 1er Avril et Dimanche 3 Avril
Réservations: 43. 26. 20. 68

au Restaurant TAMARIS (ARSEN SEFER)
Vendredi 15 Avril
Réservations: 42. 21. 03. 38.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 24
JEUDI
24 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.290 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.290

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ չեն դադրիր Ֆրանսայի մէջ եւ ՍԻՓ-ի հրովարտակին հրատարակութիւնը Պաշտօնաթերթին մէջ, թէկուզ դգալի գիջումներով, գրգռութիւն նկատուեցաւ ուսանողութեան եւ աշակերտութեան մը կողմէ, որոնք ամբողջական ջնջումը կը շարունակեն պահանջել: Կառավարութիւնը բաւական ջուր խառնած էր իր գինիին, բայց, վճռած էր տեղի չտալ պահպանելու համար Պետութեան հեղինակութիւնը: Կառավարութեան բանբերը որ նաեւ պիւտճէի նախարարն է եւ հրովարտակը ստորագրողներէն մէկը փորձեց (Անթէն 2) խօսիլ չորս երիտասարդներու հետ (Լիոնէն) որոնք, ի դէպ, այն տպաւորութիւնը թողուցին թէ շատ լաւ չեն գիտեր թէ ինչ դատ կը պաշտպանեն: Շատեր «Մայիս 68»ի մը սպառնալիքը հրապարակ կը դընեն, առանց գիտնալու թէ ինչ էր Մայիս 68-ը, որ ոչ մէկ կապ ունի այսօրուան հարցերուն հետ: Ուսանողները նոր ցոյց մը որոշած են, Ուրբաթ, Մարտ 27-ին: Գալով Ներքին Նախարարութեան, շատ փափուկ կացութեան մէջ է, մէկ կողմէ կ'ուզէ կարգ ու կանոնը պահպանել, միւս կողմէ վախը կայ միջադէպերու (Մալիք Ուսեքինի յիշատակը կայ): Կառավարութիւնը դիմեց նաեւ դպրոցներու տեսուչներուն որպէս թոյլ չտան բացակայութիւնը անչափահաս աշակերտներու: Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը շատ լարուած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ սահմանադրական Ատեանը վերահաստատած է եօթը քիւրտ երեսփոխաններէն մէկուն՝ Սելիմ Սատաքի երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւնը: Հաստատած է, սակայն, միւս վեցերուն անձեռնմխելիութեան ջնջումը: Ասոնք պիտի դատուին «անջատողական» քարոզչութեան մեղադրանքով: Իրենց պաշտպան փաստաբանն է՝ Ռոլան Տիւմա, Ֆրանսայի Արտաքին նախկին նախարարը:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՄԱՆՈՐԸ (Մարտ 21) ողբերգական հետեւանքներ ունեցած է Գերմանիա, ուր տօնակատարութիւնները հակթուրք ցոյցերու բնոյթ առած են: Ֆրանքֆուրթի շրջանը, երեք Քիւրտեր փորձած են իրենք զիրենք կրակի տալ եւ ծանրօրէն վիրաւորուած, հիւանդանոց փոխադրուած են: Այս միջադէպերէն ետք, Գերմանիոյ կառավարութիւնը որոշած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել տեղւոյն քիւրտ համայնքին նկատմամբ (450 հազար) եւ դէպի Թուրքիա արտաքսել այն գործօն տարրերը որոնք մասնակցած են բազմաթիւ ցոյցերու վերջերս: Այս ցոյցերէն ոմանք դրուած էին Պէռլինի, Քէօլնի եւ Ֆրանքֆուրթի մօտ կառուղիները: Առջի օր ալ երկու կիներ իրենք զիրենք կրակի տուած էին Մանհայմ, մէկը մեռած է, միւսը ծանր վիճակի մէջ է: Ցոյցերու ընթացքին, պաստառներու վրայ կը պահանջուէր. - «Քիւրտիստանի ջարդերուն դադրեցումը», «զինուորական օժանդակութեան դադրեցումը Թուրքիոյ», եւայլն, եւայլն:

ԱԼԺԻՐԻ մէջ, Մարտ 22-ին, մօտ 50 հազար հոգի ցոյց ըրած են բողոքելով իսլամապաշտ ահաբեկչութեան դէմ: Հսկայ պաստառի մը վրայ արձանագրուած էր. - «Լռութիւնը՝ մահն է եւ դուն, եթէ լռես, կը մեռնիս եւ եթէ խօսիս՝ կը մեռնիս: Ուրեմն՝ խօսէ՛ եւ մեռիր»: Նոյն օրուան օրաթերթերուն մէկ էջը ամբողջովին բռնուած էր ի յիշատակ սպաննուած լրագրողներուն: Ալժէէն զատ, նման համախմբումներ եղած են նաեւ Օրան, Կոնստանթին, Թիզիուզու եւայլն:

48 ՄԻԼԻՈՆ 500 ՀԱԶԱՐ Իտալացիներ քուէատուփ պիտի դիմեն, Կիրակի օր, Մարտ 27-ին նոր - 12-րդ - Խորհրդարանը ընտրելու համար 1948-էն ի վեր: Ընտրական նոր դրութիւնը չափազանց բարդ է: 630 երեսփոխաններուն մէկ քառորդը եւ 315 ծերակուտական կ'ընտրուին համեմատականի դրութեամբ, ինչ որ թոյլ կուտայ քաղաքական ներկայացուցչական արդիւնք մը, մինչ 475 երեսփոխան եւ 232 ծերակուտական պիտի ընտրուին, առաջին անգամ ըլլալով, մէկ անունի ցանկի դրութեամբ: Միայն մէկ շրջան կայ: Նախորդ խորհրդարանը 14 կուսակցութիւն ունէր, 15 կուսակցութիւններ կը ներկայանան, բայց երեք մեծ գինակցութիւններ կան. - Յառաջդիմականները (ձախ ուժ համախմբում), «Իտալիոյ Համար Ուխտը» (ժողովրդական կուսակցութիւնը, ժառանգորդ Դեմօ -- Քրիսթիանիի եւ Բարենորոգիչները) եւ ան որ կոչուած է մեծ դեր մը խաղալու՝ Ֆորցա Իթալիան (Պէրլիւսքոնի) որ աջի համախմբում մը ապահոված է:

ԱՅԷՐՈՖԼՈԹԻ խոշիւս մը որ Մոսկուա -- Հոնք-Քոնկ գիծը կ'ապահովէր ջախ-- ջախուած է կեդրոնական Սիպերիա: 74 հոգիներէն ոչ մէկ վերապրող կար:

ԱԲԽԱԶԻԱ, յուսահատ որ զբօսա -- շրջիկութիւնը բոլորովին վերջ գտած է եւ մէկ ամիս է ոչ մէկ ճամբորդ եկած է, որոշած է նոր առաջարկներով հրապուրել օտարները: Այսպէս, ձրի եւ զինեալ առաջնորդով մը այցելութիւններ կ'առաջարկուին...:

ԹՈՒՐՔ մամուլին համաձայն, Մոսկուայի ու Բաքուի միջեւ քարիւղի սակարկութիւնները կը շարունակուին. Բաքու իր քարիւղէն 10% բաժին տալով հանդէպ Մոսկուայի, այս վերջինս կը պնդէ որ այդ համեմատութիւնը կրկնապատկուի: Այլեւ տրամադիր կը թուի այդ զիջումին, Ռուսաստանէն զինուորական նեցուկ ունենալու յոյսով: Մոսկուա կը պահանջէ նաեւ որ բոլորովին ջնջուի Բաքու - Իսքենտէրուն կազատարին ծրագիրը որուն իրագործումը 1.5 միլիառ տոլար պիտի արժէ:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԸ ՕԴԻՆ ՄԷՋ ՊԱՅԹԱԾ Է

ԲՈՒՌՆ ՄԱՐՏԵՐ ՀՈՐԱԴԻԶԻ ՇՐՋԱՆԸ

Չորեքշաբթի, (Մարտ 23) տակաւ գեռ չէին ճշդուած պարսկական օդանաւին ջախջախման (Մարտ 17) պատճառները Ստեփանակերտէն 5 քմ. անդին: Պարսկական յանձնախումբը միշտ Ստեփանակերտ կը գտնուէր, նաեւ հայ փորձագէտներ: Նախորդ օրը, Մարտ 22-ին, սուղի արարողութեան մը ընթացքին, Երեւանի մէջ, Պարսկաստանի Արտաքին նախարարութեան իրաւագիտական բաժնի պետը՝ Ախպար Ամիրնի յայտարարած է որ օդանաւը պայթած է օդին մէջ: Հերքած է թէ շարժակի խանգարման հարցեր ունեցած ըլլայ, հերքած է նաեւ ռուսական այն ենթադրութիւնը թէ թռիչքը ռազմական հետախուզութեան նպատակ ունէր: Այլ հաստատ որեւէ եզրակացութիւն չկար տակաւին: Ծանօթ է որ Ս--130 Հերքիւլէսը Վրաստանէն երբ Ատրպէյճան անցած է 7500 մեթր բարձրութեամբ կը թըռէր, ապա, փոխանակ Հայաստան անցնելու, անցած է Արցախ անծանօթ պատճառներով եւ այն ատեն միայն 3500 մեթր բարձրութենէ կը թռէր: Այս երկու կէտերը ճշդած է ռուսական օդանաւ մը որ նոյն շրջանը կը գտնուէր այդ միջոցին:

Բուռն մարտեր տեղի ունեցած են Մարտ 22--ին, Ղարաբաղի հարաւը, Հորադիզի շրջան: Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը չորս բարձունքներ գրաւած են:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԷՆ

Տնտեսական տագնապին, ընկերային անկումին ու քաղաքական ճակատումներուն չափ, ոճիրներու յաւելումն է որ գլխաւոր մտահոգութիւնն է նախագահ Ելցինի: Նոյնիսկ Խորհրդարանին մէջ խօսած մէկ ճառով ակնարկութիւն ըրած է այս մասին, ըսելով. «ոճիրներու արհամարհանքը ամրացուցած է իր դիրքը, նոյնիսկ մինչեւ հեռաւոր արտասահմանեան շրջաններ»: Արդարեւ, ռուսական զանազան մաֆիաներ Պալթեան երկիրներուն մէջ իրենց հակակշռին ենթարկած են տնտեսութեան մեծ մասը, Լեհաստանի մէջ պարտադրած են պտղակութեան իրենց ցանցը, իսկ Պեռլինի ու Համպուրկի մէջ Ռուսերու միջեւ կատարուած հաշուեյարդարներ արդէն տասնեակ մը զոհերու պատճառ եղած են: Արեւմուտքի մէջ ուր որ նոր հարուստ Ռուսեր կը հաստատուին, իրենց ազգակից դրամաշորթներու եւ բռնի ուժով դրամ կորզողներու խմբակներ անյապաղ կը գտնեն անոնց հետքը:

Ելցին խստօրէն քննադատած է ապահովութեան ուժերու անկարողութիւնը, կազմակերպուած ոճիրներու դէմ պայքարին մէջ: Անշուշտ դիւրին չէ անոնց գործը, երբ երկրին մէջ կը գործեն 260 տարբեր մաֆիաներ որոնք երբեմն կապուած են իրարու, իսկ յաճախ մրցակիցներ են: Ոստիկանութիւնը ճանչնալով հանդերձ այդ միջավայրին մարդիկը, ոչ անհրաժեշտ փաստերը կրնայ հաւաքել, ոչ ալ հարկաւոր վկաներ ճարել, յանցաւորները արդարութեան ներկայացնելու համար: Այդ պատճառով ալ ոճիրներու համար աւելի խիստ տրամադրութիւններով Պատժագիրքի մը ծրագիրը կ'առաջարկէր Ելցին իր ճառով:

Պէտք է ըսել որ տեղին է առաջարկը. 1991-էն 1993 ոճիրներու թիւը կրկնապատկուած է 16 հազարէն 30 հազարի հասնելով: «Իզվեստիա» կը գրէ թէ այսուհետեւ աւելի դիւրին է Մոսկուայի կամ Ս. Պետերսպուրգի մէջ մարդ սպաննել, քան Շիքակոյի, Ուաշինկթընի կամ Նիւ - Եորքի մէջ: Միայն Մոսկուայի մէջ 1993-ի ընթացքին 1404 հոգի սպաննուած են: Ճամբաներու վրայ եւս կացութիւնը աւելի փայլուն չէ: Ամէնէն յաճախադէպ պատահարներէն են կողոպուտները:

Այսուհանդերձ ճիշդ չէ ըսել թէ ռուսական դատական ատեանները թոյլ կը վարուին. 1992-ին 157 ոճրագործներ մահուան դատապարտուած են ու անոնցմէ 103-ին վճիռը գործադրուած է: Սակայն, այս բոլորը «զսպախրախիչ» ոչ մէկ արդիւնք կ'ունենան: 1993-ին դատարանները 550 նոր մահավճիռներ արձակած են ինչ որ մրցանիշ մը կը նկատուի:

Գայթակղութիւններու աղբիւր են նաեւ սեփականաշնորհումները. օրինակ, Ս. Պետերսպուրգի մէջ ուր ամէնէն յառաջացած մակարդակին վրայ է սեփականաշնորհումը, աճուրդով բոլոր վաճառքները - խանութ, ճաշարան, փոքր ձեռնարկութիւններ-, նախապէս կարգաւորուած են, ճիշդ թատերգութեան մը նման: Այսպէս, կը պատահի որ մէկ սենեակնոց յարկաբաժինի մը գինով այսինչին վաճառուի քաղաքին լաւագոյն ճաշարաններէն մէկը:

Հոն եւս, հակառակ ամէն բանի, գըլխաւորը անապահովութեան հարցն է. այնքան որ Ներքին նախարարութենէն բարձրաստիճան պաշտօնատար մը սեպականներու գործը դժուարացնող հետեւեալ միջոցառումները առաջարկած է ժողովուրդին. պէտք չէ առանց ուղեկից ունենալու փողոց ելլէ մէկը որ կարեւոր գումար մը ունի քովը: Պէտք է բնակարանին պետը արգիլէ կնոջն ու աղջիկներուն զոհարեղէններով կամ սուղնոց մուշտակներով շրջիլ քաղաքին մէջ, վտահ ըլլալով որ կէս միլիոն ռուբլի արժող մուշտակ մը անմիջապէս անոնց հետքերուն վրայ պիտի զետեղէ մարդասպանները: Տունը պէտք չէ դրամ պահել. իսկ եթէ ատիկա անխուսափելի ըլլայ, ոչ ոքի դուռ պէտք է բանալ, նոյնիսկ եթէ եկողները յայտարարեն թէ ոստիկանութենէն են: Եթէ մարդ ինկած է չարագործի մը ձեռքը, պէտք չէ ձայն գրգռելու ձեւով շարժի, եթէ վստահ չէ որ պիտի յաջողի չէզոքացնել զայն: Այս «բացարձակապէս անհրաժեշտ» որակուած հրահանգներէն զատ, կը տրուին յորդորներ ալ. պէտք չէ անծանօթներ առնել անձնական կառքերու մէջ ու զգուշանալ գեղեցիկ կիներէ որոնք կը խնդրեն այսինչ վայրը առաջնորդուիլ. հոն հասնելով 2 ամբակազմ աւազակներ պիտի կողոպտեն շարժավարը ու ձեռքէն առնեն ինքնաշարժը: Պէտք չէ տակաւին որ մարդ մամուլի ծանուցումներով որեւէ բան ծախել փորձէ. այն որ պիտի ներկայանայ որպէս գնորդ, վճռած պիտի ըլլայ ամէն բան առնելու, ոչինչ վճարելով - հեռատեսիլ, յարկաբաժին, տեսոյց, ինքնաշարժ--: Յարկաբաժիններ «զողնալ»ու մասնագիտութեան տէր խմբակ մը սպառնալիքի տակ կը պարտադրէ որ իրենց տունն ու տեղը ձգեն երթան տարեց մարդիկ. յետոյ տիրանալով անոնց բնակարանին, բարձր գինով կը ծախէ զայն:

Սպանական «Էլ Փայիս» թերթին համաձայն, սեփականաշնորհումի ցանկին վրայ գտնուող 3000 յարկաբաժիններու վարձակալները անյայտացած են առանց որեւէ հետք ձգելու: Անոնցմէ միայն 11-ին դիակները գտնուած են:

Այդ միջավայրին մէջ կան յատկապէս վտանգաւոր արհեստներ. 1993-ին Ռուսաստանի մէջ դրամատան 120 տնօրէններ սպաննուած են: Ուրիշներ մահափորձերու թիրախ եղած են, կամ խոշտանգուած ծանրօրէն: Պատճառը այն է որ անոնք շատ բան գիտեն ոչինչէն յայտնըւած մեծ դրամագլուխներու եւ ապօրինի գումարները օրինականացնելու ճամբաներուն մասին:

Ալքոլամոլութեան պատճառած բռնութիւնն ալ նորութիւն չէ հոն. սակայն ընկերային կացութեան լուրջ վատթարացման պատճառով, ծանրածանր համեմատութիւններ առած է ներկայիս: Ամբողջ ընկերութիւնը բարոյական մեծ անկումի մէջ է: Ժողովուրդը շատ դըժուարութեամբ կրնայ զոհ մնալ կառավարութեան բարի կամեցողութենէն որ կ'ուզէ ոճրագործութեան դէմ պայքար մղել: Ժիրինովսկի առաջարկած է զինուորական վիճակ հռչակել ու մինչեւ իսկ ու կրակել չարագործներուն վրայ: Ներքին նախարարը կ'ըսէ թէ խնդրութիւն կ'ըլլայ նման բան մը: Կան ուրիշներ ալ որոնք կը նախընտրեն ոճրային արարքներու ամէնէն խիտ շրջաններուն մէջ զինուորական վիճակ հռչակել ու մինչեւ իսկ արգիլել գործադուլները: Սակայն մաֆիաները այդ պարագային ալ ամէնէն շահաւորները պիտի ըլլան, երբ ոճիրներու դէմ պայքարը տեղափոխուի ընկերային ճնշումի շրջանակին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՌՈՊԷՐ ԱԹԱՅԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Ռոպէր Աթայեան, ծանօթ երաժշտագէտ եւ մանկավարժ՝ «Կոմիտասագէտ»: Ծնած էր Թեհրան 1915-ին: Աւարտած է Երեւանի Երաժշտանոցի ստեղծագործական դասարանը 1941-ին եւ հոն ալ դասաւանդած է 1944-էն սկսեալ: 1962-էն վարիչն էր երաժշտութեան տեսութեան եւ ստեղծագործութեան ամպիոնի: Ուսումնասիրած է հայկական միջնադարեան երաժշտութիւնը եւ խազային նօթագրութիւնը, կազմած է եւ խմբագրած Կոմիտասի աշխատութիւններու ակադեմական հրատարակութիւնը: Հեղինակ է երաժշտական բազմաթիւ աշխատասիրութիւններու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կը հասկնանք երկու նախագիծերու հեղինակներուն մտահոգութիւնը՝ արգիլել որ ժողովուրդին չահերուն ու կամքին հակառակ փոփոխութիւններ մտցուին Սահմանադրութեան մէջ: Սակայն, նման հակաժողովրդավարական արարքներէ խուսափելու համար հարկաւոր չէ Սահմանադրութիւնը լրացնելու կամ անոր մէջ փոփոխութիւն մտցնելու բոլոր գործողութիւնները անչարժութեան մատնել: Անհրաժեշտ է յիշեցնել որ խորհրդարանը նաեւ սահմանադիր մարմին է եւ ըստ այնմ իրաւասու Սահմանադրութեան մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցնելու: Կը մնայ գտնել համաձայնուած բանաձեւ, ամրացուած երաշխաւորող դրոյթներով, որ կ'արգիլէ չարաշահումները, միաժամանակ, ընթացքին մէջ ճկունութիւն կը մտցնէ: Այդ կապակցութեամբ կ'առաջարկենք նմանօրինակ յօդուած՝

«Երբ կառավարութիւնը Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելու առաջարկով դիմէ խորհրդարանին, եւ եթէ պատգամաւորներու ընդհանուր թիւին պարզ մեծամասնութիւնը համաձայն գտնուի, նախագիծը կը քննարկուի խորհրդարանին կողմէ եւ 2 / 3-ի (կամ 3 / 4-ի) թեր քուէով Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւնը կը մտցուի»:

«Կառավարութեան առաջարկը չի կրնար վերաբերիլ երբեք իշխանութիւններուն սահմանադրական իրաւասութիւններուն»:

«Սահմանադրութեան մէջ ամրագրուած քաղաքացիներուն իրաւունքներն ու ազատութիւնները, բացի յաւելեալ իրաւունքներու եւ ազատութիւններու աւելացումը, կարելի չէ ջնջել կամ փոխել ո'չ Ազգային խորհուրդին կողմէ, ո'չ իսկ հանրաքուէով»:

Այժմ քննարկենք թէ երեք հնարաւոր հեղինակներէն -- Ազգը, օրէնսդիր իշխանութիւնը, գործադիր իշխանութիւնը -- ո՞ր մէկը իրաւասու է առաջարկել Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնել:

-- Երկու նախագիծերն ալ կը մերժեն Ազգին նախաձեռնութեան իրաւունքը: Մերժումին նպատակն է արգիլել ամբոխավարութիւնը: Սակայն, նոյնիսկ եթէ ամբոխավարութիւնը հնարաւոր է, այդ բաւարար պատճառ չէ մերժելու համար ժողովրդական նախաձեռնութիւնը: Մեր կարծիքով, Հայաստանի քաղաքացիները Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու նախաձեռնութեան իրաւունք պէտք է ունենան, սակայն կը միանանք երկու նախագիծերու հեղինակներուն զգուշութեան: Սահմանադրութեան ստեղծած պետական իշխանութիւններու կայունութեան եւ գործունէութեան առաջին տարիներուն վտանգաւոր է ո'չ միայն ժողովրդական նախաձեռնութիւնը, այլեւ՝ Սահմանադրութեան մէջ որեւէ փոփոխութիւն: Առաջին տարիները տատանումի, փորձի եւ փորձառութեան տարիներ են եւ միայն ժամանակն ու տարողութիւնը կարող են ստեղծել սահմանադրական սովորութիւն: Այսու հանդերձ, ապագային համար պէտք չէ բացառել սահմանադրական դրոյթ որ Հայաստանի քաղաքացիներուն որոշ բնագաւառներու մէջ սահմանադրական փոփոխութիւններ նախաձեռնելու իրաւունք կուտայ:

- -Երկու նախագիծերը կը ճանչնան օրէնսդիր իշխանութեան իրաւասութիւնը՝ Սահմանադրութեան վերաբերող հանրաքուէներ կազմակերպելու մէջ:

Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 71--րդ յօդուածին երկրորդ կէտը, միայն Ազգային Ժողովին կը յանձնէ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններու առաջարկները մշակելու եւ այդ առաջարկները հանրաքուէի ներկայացնելու իրաւասութիւնը: Նոյնիսկ եթէ նախագիծին մէջ ոչ մէկ դրոյթ չարգիլեր որ Հանրապետութեան Նախագահը կամ կառավարութիւնը Ազգային Ժողովին ուշադրութեան յանձնեն Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելու հարցը, սակայն անոնք իրաւունք չունին ոչ առաջարկ բանաձեւելու, ոչ հանրաքուէ կազմակերպելու, ոչ ալ ստիպելու որ Ազգային Ժողովը հանրաքուէ կազմակերպէ: Ազգային Ժողովը կը վայելէ բացարձակ ազատութիւն:

Այլ խօսքով, Սահմանադրութեան բանալին գտնուած է միայն ու միայն Խորհրդարանին ձեռքերուն մէջ: Այստեղ, Սահմանադրութեան Խորհուրդի ստեղծած Ազգային Ժողովը եթէ կամենայ, կրնայ առանց պատասխանատուութեան արգիլել կամ կանգնեցնել Սահմանադրութեան որեւէ փոփոխութիւն որ քաղաքական կեանքի հոլովոյթը այլեւս անհրաժեշտ կը դարձնէ: Այս պարագային, ոչ մէկ հակակշիռ իշխանութիւն կարող է գործել, ուրեմն, այն ինչ կը վերաբերի Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելուն, Ազգային Ժողովը հանդէս կուգայ որպէս գերիշխան, ինչ որ անընդունելի է: Նախապէս ըսած էինք, այստեղ հարկադրուած կը զգանք կրկնել, ժողովրդավարութիւններու մէջ միայն Ազգն է գերիշխան եւ ան չի հանդուրժեր որ պետական իշխանութիւնները կամ իշխանութիւններէն մէկը գրաւէ Ազգային գերիշխանութիւնը: Հետեւաբար, Սահմանադրութեան Խորհուրդի այս առաջարկը «ժողովրդականօրէն» անընդունելի է: Պէտք է մտածել հակակշիռ իշխանութիւն ստեղծելու մասին:

Ընդհակառակն, Ցանձնաժողովի նախագիծը Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ առաջարկելու եւ զանոնք հանրաքուէի դնելու իրաւասութիւն կուտայ թէ Ազգային Խորհուրդին (յօդուած 57, առաջին կէտ) եւ թէ Հանրապետութեան Նախագահին (յօդուած 70, երրորդ կէտ) (տես՝ նաեւ երրորդ եւ 111--րդ յօդուածները): Այստեղ կը գտնուինք ժողովրդավարութեան համար անհրաժեշտ հակակշիռ իշխանութիւններու ներկայութեան առջեւ: Երբ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ կատարելը անխուսափելի դառնայ, ո'չ Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ արգիլել որ Ազգային Խորհուրդը հանրաքուէ կազմակերպէ, ո'չ ալ Ազգային Խորհուրդը կրնայ արգիլել Հանրապետութեան Նախագահին կազմակերպած հանրաքուէն: Սակայն հարկաւոր է սահմանափակումներ մտցնել որովհետեւ այստեղ եւս ամբոխավարութեան վտանգը առկայ է:

Երկու պայմաններ կուգան լրացնել Ցանձնաժողովի նախագիծին հանրաքուէ կազմակերպելու կարգը:

Ա. -- Հանրաքուէին կողմ պէտք է քուէարկեն «ընտրական իրաւունք ունեցող քաղաքացիներից կէսից աւելին» (յօդուած 3, երրորդ պարբերութիւն): Ուրեմն, հանրաքուէին պէտք է մասնակցի ընտրական իրաւունք ունեցողներուն առնուազն կէսը: Այսինքն, Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն մտցնելու առաջարկը կ'ընդունուի ո'չ թէ երբ մասնակցողներուն մեծամասնութիւնը թեր քուէարկէ, այլ երբ մասնակցելու իրաւունք ունեցողներու համրանքին կէսէն աւելին թեր քուէարկէ:

Այլ խօսքով, հանրաքուէին ժամանակ ձեռնպահ մնալը համազօր է բացասական քուէի, ինչ որ անընդունելի է: Ընդհակառակն, ժողովրդավարութիւնը կը պահանջէ որ քաղաքացին մասնակցելով արտայայտէ իր որոշումը: Ուրեմն, այն քաղաքացին որ կ'ուզէ բացասական քուէ դնել քուէատուփին մէջ, պէտք է հանրաքուէին մասնակցելով արտայայտէ իր մերժումը: Պէտք է յարգել եւ հաշուի առնել միայն տեղափոխուելու ջանք թափող քաղաքացիներուն կարծիքը, որովհետեւ միայն անոնք են որ կը կատարեն իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնը:

Բ. -- Հանրաքուէն տեղի կ'ունենայ հանրաքուէ կազմակերպելու որոշումի կայացումէն «ոչ շուտ, քան մէկ ամիս եւ ոչ ուշ, քան երեք ամիս յետոյ» (յօդուած 3, առաջին պարբերութիւն): Մէկէն երեք ամսուան ժամանակամիջոցը հնարաւորութիւն կուտայ որ հանրաքուէին նկատմամբ թեր ու դէմ մեկնաբանութիւնները արտայայտուին, քուէարկողները ծանօթանան մեծամասնութեան եւ ընդդիմադրութեան դրական եւ բացասական փաստերուն, ըստ այնմ կողմնորոշուին եւ քուէարկեն, որպէս քաջատեղեակ եւ գիտակից քաղաքացիներ: Նոյնպէս, այս ժամկէտը կ'անդամալուծէ ամբոխավարութիւնը, թոյլ կուտայ որ կիրքերը հանդարտին եւ կ'արգիլէ որ դէպքերու ազդեցութեան տակ ոգեւորուած քաղաքացիները կարճատես որոշում կայացնեն:

Աւելցնենք նաեւ որ Խորհրդարանը կրնայ քուէարկել հանրաքուէի կայացումը բայց ան հանրաքուէ կազմակերպելու իրաւունք չունի: Հանրաքուէ կազմակերպելը գործադիր իշխանութեան պարտականութիւնն է:

4. -- Ազգային գերիշխանութիւնը ի գործ կը դրուի նաեւ երբ հանրաքուէի միջոցաւ Ազգը անձամբ կը քուէարկէ Հանրապետութեան օրէնքները:

Այս պարագային, Ազգը ժամանակաւորապէս Խորհրդարանին ձեռքէն ետ կ'առնէ Հանրապետութեան օրէնքները քուէարկելու լիազօրութիւնը եւ ինք անձամբ, ազգովին կը դառնայ օրէնսդիր մարմին:

Ա. -- Սահմանադրութեան խորհուրդի նախագիծին 71-րդ յօդուածին երրորդ կէտին համաձայն հանրաքուէ տեղի կ'ունենայ Ազգային Ժողովի որոշումով -- Հանրապետութեան Նախագահը կամ կառավարութիւնը միջամտելու ըլլալու իրաւունք չունին: Ինչպէս Սահմանադրութեան վերաբերող հանրաքուէները, այստեղ եւս ժամկէտ չկայ:

Երկրորդ, նախագիծը չի պարտադրեր որ հանրաքուէի դրուած փաստաթուղթերը համաձայնին Սահմանադրութեան հետ: Նախագիծին ներկայ շարադրումը թոյլ կուտայ որ Սահմանադրութեան հակասող առաջարկներ առանց վերահսկողութեան դրուին հանրաքուէի եւ ընդունման պարագային կիրառուին: Արգիլելու համար չրջանցուած ձեւով Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններու կամ հակասահմանադրական փաստաթուղթերու հանրաքուէն, հարկաւոր է ձեւակերպել Սահմանադրական դատարանի միջամտութիւնը:

Բ. - Յանձնաժողովին նախատեսած օրէնքի հանրաքուէները կը կազմակերպուին այնպէս ինչպէս կը կազմակերպուին Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու հանրաքուէները: Սակայն կան յաւելեալ պայմաններ:

- Նախ, հանրաքուէի դրուած փաստաթուղթերը պէտք չէ հակասեն Սահմանադրութեան (տե'ս՝ յօդուած 3): Կ'ենթադրենք որ սահմանադրականութեան քննարկման կարգը պիտի սահմանուի օրէնքով, հակառակ անոր որ վերահսկողութեան մասին յիշատակութիւն չկայ նախագիծին մէջ, ինչ որ թերութիւն է:

- Ընտրական իրաւունք ունեցող քաղաքացիներէն 200 հազարը հանրաքուէի նախաձեռնելու իրաւունք ունի: Սակայն այստեղ երկու կղպանքներ կը գործեն:

- Ըստ Ցանձնաժողովի նախագիծին երրորդ յօդուածին երկրորդ պարբերութեան, Ազգային Խորհուրդը կը քննարկէ 200.000 քաղաքացիներու ստորագրութիւնը կրող դիմումը եւ «ընդունում է որոշում հանրաքուէ անցկացնելու մասին»: Ուրեմն, Ազգային Խորհուրդը կրնայ մերժել քաղաքացիներուն հանրաքուէ անցկացնելու ցանկութիւնը: Այլ խօսքով, Ազգին հանրաքուէի նախաձեռնելու իրաւունքը ստիպողական բնոյթ չունի այլ կախեալ իրաւունք է:

- Շփոթ կայ Ցանձնաժողովի նախագիծին երրորդ յօդուածին մէջ յիշուած օրէնքի նախագիծ բացատրութեան շուրջ: Օրէնքի նախագիծը այն իրաւաբանական փաստաթուղթն է որ կը քննարկուի Ազգային Խորհուրդին կողմէ, քուէարկութեան համար: Եւ գիտենք որ «օրէնսդրական նախաձեռնութեան իրաւունք ունեն Ազգային խորհրդի մշտական յանձնաժողովները, պատգամաւորները, Հանրապետութեան նախագահը եւ կառավարութիւնը» (յօդուած 54, առաջին պարբերութիւն):

Եթէ երրորդ յօդուածին մէջ յիշուած օրէնքի նախագիծը կը համապատասխանէ վերեւ կատարուած սահմանումին, այդ պարագային քաղաքացիները հանրաքուէի դրուելիք հարցը չեն կրնար բանաձեւել: Անոնք կրնան պահանջել որ միայն օրէնքի նախագիծերը հանրաքուէի դրուին:

Ինչպէս կը տեսնենք, Ցանձնաժողովի նախագիծին ստեղծած կղպանքները [illegible] րէն կը սահմանափակեն հանրաքուէներու միջոցով Ազգին արտայայտութեան իրաւունքը: Մեր կարծիքով, Ազգային Խորհուրդը պէտք է պարտադրուած ըլլայ քուէարկել հանրաքուէի կայացումը եւ հանրաքուէի յանձնել քաղաքացիներուն բանաձեւած առաջարկը, բացի այն պարագաներուն երբ առաջարկը հակասահմանադրական յայտարարուի Սահմանադրական դատարանին կողմէ: Նոյնպէս, քաղաքացիներու նախաձեռնութեամբ հանրաքուէի դրուելիք ոլորտները պէտք է սահմանափակել եւ թուարկել Սահմանադրութեան մէջ ամբոխավարութենէ խուսափելու համար:

5. -- Տեղական բնոյթի հանրաքուէները:

Միայն Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին հեղինակները նախատեսած են, առանց խորանալու, տեղական մակարդակի հանրային կարծիքի արտայայտման ուղղակի ձեւը հանրաքուէ (տե'ս՝ նախագիծին 93--րդ յօդուածին առաջին կէտը): Տեղական հանրաքուէի նպատակն է տեղական ներկայացուցչական մարմիններուն հաղորդել բնակչութեան կարծիքն ու նախասիրութիւնը տեղական բնոյթի հարցերուն վերաբերեալ:

Տեղական բնոյթի հանրաքուէները կապուած են տեղական ինքնակառավարման առկայութենէն: Սահմանադրութեան Խորհուրդը ինքնակառավարում կը հաստատէ թէ գաւառի եւ թէ համայնքի (քաղաքային, գիւղ) մակարդակներուն վրայ, իսկ Ցանձնաժողովը միայն համայնքի մակարդակին: Ինքնակառավարում չկայ մարզերուն մէջ:

Ինքնակառավարման պարագային, որ գոյութիւն ունի ապակեդրոնացում, պետութեան տարածքային միաւորները կը ղեկավարուին ընտրուած մարմիններու կողմէ: Այս վերջինները ունին իրաւասութիւններու ոլորտներ որոնց մէջ անոնք կը վայելեն տնօրինելու ազատութիւն կեդրոնական իշխանութեան նկատմամբ:

Բայց պէտք է զգուշութեամբ մօտենալ ինքնակառավարում հասկացողութեան: Տեղի բնակչութեան կողմէ ընտրուած տեղական ներկայացուցչական մարմինները իշխանութիւններ չեն որովհետեւ ժողովուրդին մէկ մասը չի կրնար իւրացնել Ազգային գերիշխանութիւնը: Ինքնակառավարուող միաւորները չունին օրէնսդիր, գործադիր կամ դատական իշխանութիւններու իրաւասութիւններ: Տեղական կամ տարածքային ներկայացուցչական մարմինները իրենց ներկայացուցած տարածութիւնները չեն կառավարեր, այլ կը տնօրինեն: Այս առումով, սխալ է տեղական ինքնակառավարման մասին խօսիլ որովհետեւ ապակեդրոնացած Պետութիւններու մէջ տեղական ինքնակառավարում գոյութիւն չունի: Գոյութիւն ունի տեղական ինքնատնօրինում:

Հետեւաբար, տեղական հանրաքուէները Ազգային գերիշխանութեան արտայայտութիւնները չեն, որովհետեւ անոնք ներկայացնեն Ազգին միայն մէկ հատուածին ցանկութիւնը: Միայն Հանրապետութեան մակարդակի հանրաքուէները կ'արտայայտեն Ազգային գերիշխանութիւնը:

Իսկ Ցանձնաժողովի ներկայացուցած նախագիծը կը մերժէ տեղական հանրաքուէն: Այդ մերժումը հասկնալի է այն [illegible] կը վերաբերի մարզերուն որովհետեւ այդ մակարդակին վրայ ինքնակառավարում չկայ: Սակայն մերժումը անարդարանալի է համայնքներու մակարդակին ուր կը գործէ ինքնակառավարում: Տեղական հանրաքուէն տեղական խնդիրները լուծելու ժողովրդավարական ձեւ է որ պէտք է արմատացնել Հայաստանի մէջ:

Այստեղ կ'աւարտենք Առաջին Մասը ուր Հայաստանի Սահմանադրութեան երկու նախագիծերը քննեցինք ժողովրդավարութեան անհրաժեշտ ազդակներուն լոյսին տակ: Քննադատեցինք միայն այն որ ժողովրդավարօրէն անընդունելի էր: Ընդհակառակն, գնահատեցինք խորհրդարանական ընտրութիւններու կարգը, մշակուած՝ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին մէջ, կամ Հանրապետութեան Նախագահի ուղղակի եւ համընդհանուր ընտրական կարգը, մշակուած Ցանձնաժողովի նախագիծին մէջ: 21-րդ դարու շեմին, անոնք, եւ շատ ուրիշներ, պարտադիր դրոյթներ են որեւէ ժողովրդավարական Սահմանադրութեան համար: Ինչպէս յօդուածիս ընթերցողը հաստատեց, անհրաժեշտ փոփոխութիւններ եւ լրացումներ պէտք է կատարել երկու նախագիծերուն մէջ:

(Շար. Գ. եւ վերջ Ա. մասի)

ՆՈՒՊԱՐ ԱԿԻՇԵԱՆ ԳՐԱԳԷՏԸ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Ամէն անգամ երբ սփիւռքահայ մի գըրագէտ ենք կորցնում, նօսրանում է մեծ գոհողութիւններով մշակած մեր մշակոյթի մեկուսի անտառը։ Ընկած ծառի տեղը թափուր է մնում։ Նոր ծիլերը դժուարաւ են աճում։ Մենք հիմա ինչպէ՞ս մի այլ Նուպար Ակիշեան հասցնենք։ Եւ այսպէս, հները գնում են եւ նորերը, լաւագոյն դէպքում, մնում են խոստում ու բաղձանք։

Սփիւռքի ծնունդ էր Ակիշեանը որպէս նկարագիր ու մշակոյթ։ Բոլորիս պէս քարաւանային եղաւ իր կեանքը։ Գերգեան, Հալէպ, Կիպրոս, Գահիրէ, Պոսթըն, Լոս - Անճըլըս, Ֆրէզնօ եւ դեռ յայտնի եւ անյայտ քաղաքները հին ու նոր աշխարհների, հոգեկան ու մարմնական յարատեւ պրկում, ուսման հետ աշխատանք, աշխատանքի հետ ընտանիք ու ազգ, մշակոյթի ծարաւ։ Մի կերպ չունչ պարգեւելու կաւէ անօթին։

Նուպարի պէս մարդիկ մի քանի մարդ պիտի լինեն միաժամանակ։ Այդ է պահանջում Սփիւռքը իր լաւագոյն զաւակներից։ Հասարակական գործիչ ու մշակոյթի մշակ, խմբագիր ու բանուոր, ապա զինուորական ու զինաշխատող դերհաղորդիչների հետազօտաբանում։ Եւ այս բոլորի արանքում գիր ու գիրք ու գրականութիւն, որը դիցուհու պէս կատարեալ զոհաբերութիւն է պահանջում։ Մի՞թէ սիրտ կը դիմանայ։ Եւ Ակիշեանը եղաւ անխոնջ քուրմը իր սեփական բագինի մէջ, էջ առ էջ, հատոր առ հատոր, աշխարհ առ աշխարհ։ Դուք երբեւէ լսե՞լ էք սպիտակ ճիչը սպիտակ թղթի։ Նա գրեց յօդուած ու պատմուածք ու վէպ։ Գրեց 11 գիրք, իսկ իր «Հողի եւ Հացի մարդիկ» եռահատոր շարքից վերջինը՝ «Գոյամարտ»ը հրատարակութեան էր սպասում, երբ անդարձ մեկնեց հեղինակը։

Եւ բնականաբար, Նուպար Ակիշեանի գրական աշխարհը Սփիւռքն է, իր աքսորի ու այլութեան հեւքերով, հայ լինելու հետ մարդ լինելու հրամայականով, այլ աշխարհների որոնումների հետ զուգընթաց՝ սեփական ներաշխարհի հեռաւոր ակունքներին հասնելու մտասեւեռումով։ Հայ լինելու առաքելութիւնը։ Մարդ լինելու աստուածային թնճուկը, ամէն օր, ամէն ժամ, յարատեւօրէն, լաւագոյնին հասնելու մշտակայ մղձաւանջը, երբ լաւագոյնը տալուց յետոյ գտնում ես, որ ոչինչ ես տուել։

Ակիշեանը մնում է սփիւռքահայ արդի գրականութեան ինքնատիպ մշակներից մէկը։ Հեմինկուէյի եւ Գաբրիէլ Գարսիա Մարքէզի նման նա էլ տատանւում էր լրագրութեան եւ գրականութեան միջեւ, ըստ երեւոյթին, մէկը ամբողջացնելով միւսին։ Լրագրութիւնը նրան պարգեւեց իրապաշտութիւն եւ առարկայականութիւն, միւս կողմից, նրա մէջ հասունացած գրագէտը թռիչք ու երեւակայութիւն դրոշմեց նրա խմբագրական ու հրապարակագրական վաստակի վրայ։ Ակիշեանի գործերն են՝ «Հոսանքն ի վար» պատմուածքներ, 1976, «Անարգուած մարդիկ» պատմուածքներ, 1978, «Շահան Շահնուր» մենագրութիւն, 1982, «Գաղթականները», վէպ, 1983, «Լեւոն Զաւէն Սիւրմէլեան» մենագրութիւն, 1984, «Օտար անցորդը» պատմուածքներ, 1986, «Մարդը հողին վրայ» պատմուածքների երեւանեան հրատարակութիւն, «Երբ դաշտերը կը մեռնին» պատմուածքներ, 1988, «Հողի եւ հացի մարդիկ» շարքից «Փախուստը» եւ «Վերադարձը» հատորները։

Սփիւռքը ահռելի երկունքով է գրող ծնում, իսկ վիպասան՝ հազուադէպ։ Նուպար Ակիշեանը այդ բացառութիւններից էր, ստեղծագործ ու քանքարեղ, անկարելի երազին կառչած, քամելով իր հոգու ու մարմնի նեկտարը, մի կերպ լուսաւորելու մեծ աքսորի ճամբան, որպէսզի իմաստաւորուի իր կեանքը, որոշ նկարագիր տանայ այն աշխարհատարած գոյականը, որ Սփիւռքն է, եւ եւ որ ամէնից կարեւորն է՝ ոչինչից մի բան ստեղծուի։ Որպէսզի որբ չմնան մեր զաւակները։

«Հայրենիք»

ՍՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ո՛Վ ԿԸ ԾԱԽԷ ԶԷՆՔԵՐԸ

Լոնտոնի «Էքոնոմիսթ» թերթը յօդուածով մը կ'անդրադառնայ զէնքի առուծախի հարցին որ միշտ հետաքրքրութիւն հրահրող նիւթ մը եղած է։ Յօդուածը առաջին նախադասութենէն կը հերքէ այն կարծիքը թէ այդ առուծախը կը կատարուի յատուկ զինավաճառներու կողմէ։ Ըսուածը այն է որ կառավարութիւնները իրենք կը կատարեն այդ գործը, գլխաւոր նպատակ ունենալով նիւթական շահը։ Ըսուածին օրինակ կը տրուի Ուկրանիան որ անցեալ տարի Իրանի գերձայնային հրթիռներ ծախած է, ինչ որ կ'աւելցնէ Պարսկական Ծոցին մէջ արեւմտեան երկիրներու առեւտրական նաւարկումներուն սպառնացող վտանգը։ Իրան 1992-ին Ռուսաստանէն արդէն ընդծովեաներ գնած էր։ Երկու երկիրներն ալ շատ պէտք ունէին այդ վաճառքէն գոյանալիք հասոյթին։ Կան զէնք ծախող այլ կառավարութիւններ եւս որոնք Ռուսաստանէն եւ Ուկրանիայէն աւելի ծանօթ են անուղղակի վաճառքի ցանցերու։

Զինաստան անոնցմէ մէկը կը նկատուի։ Չինական զինեալ ուժերը քիչ մը ընդլայնելու համար պաշտպանութեան յատկացուած համեստ պիւտճէն, արտասահմանեան երկիրներու զինուորական կազմածներ ծախած են թէ՛ ուղղակի, եւ թէ ընկերութիւններու միջոցով որոնք տեսականօրէն անկախ են, բայց կը ղեկավարուին բանակին պատասխանատուներուն, կամ անոնց մերձաւորներուն կողմէ։ 80-ական թուականներուն երբ Իրան Պարսկական ծոցին մէջ չինական զինամթերք բեռցած նաւերուն վրայ հրթիռներ կ'արձակէր, Զինաստան կ'ըսէր թէ ինք տեղեակ չէ անոնց գոյութենէն ու Հիւսիսային Գորէային կը ձգէր պատասխանատուութիւնը։ Յետոյ սակայն, պարտաւոր կ'ըլլար խոստովանիլ երբ Միացեալ -- Նահանգներու Արտաքին նախարարը լուսանկարներ ցոյց կուտայ ուր յստակօրէն կ'երեւէին հրթիռներու Գորէայի ճամբով, բայց չինական նաւագիտներէ, չինական նաւերով կատարուած փոխադրութիւնը։ Զինաստան հրթիռ ծախած է նաեւ Սաուտի Արաբիոյ, Փաքիստանի, Սուրիոյ, խուլ ձեւանալով Միացեալ - Նահանգներու բողոքներուն։

Այս գործունէութեան ոլորտին մէջ երկրորդ անունն մըն է Հիւսիսային Գորէան որ թէ հրթիռներ կ'արտածէ եւ թէ հիւլէական զաղտնի գործունէութիւն կը տանի։

Զէնքի վաճառքի մարզին մէջ ուշագրաւ պարագայ մը եղած է 80-ական թուականներուն Միացեալ -- Նահանգներու Իրանի ծախած զէնքն ու զինամթերքը, այն յոյսով որ կրնայ դրական զարգացում մը ձեռք ձգել պատանդներու հարցին մէջ։ Այս վաճառքը պատճառ եղած է որ պահեստամասեր պակսին ամերիկեան զինարաններէն. ատոնք ամբողջացնելու համար յետագային Նիքարակուայէն, նաեւ Իսրայէլէն զինամթերք գնուեցաւ ու այդ զինամթերքին մէկ մասն ալ յետոյ ծախուեցաւ շրջանի թմբեցուցիչի մեծերուն։

Զէնքերու այս ապօրինի վաճառքներուն մէջ որոնք կը կատարուին կառավարութիւններու կողմէ, տարօրինակ բարեկամութիւններ կը յայտնուին յաճախ։ Օրինակ, ջլամարտի տարիներուն Միացեալ Նահանգներ եւ Ռուսաստան միլիառաւոր տոլարներու արժէքով զինուորական օժանդակութիւն կատարած են երրորդ աշխարհի մրցակից երկիրներու։ Անկոլա, Եթովպիա, Նիքարակուա, Գամպոճ այս ձեւով բաւական բան ստացած են։ Մրցակցութիւնը գագաթնակէտին հասած է Աֆղանիստանի պատերազմին տարիներուն։ Կարգ մը արժեւորումներու համաձայն, 1987-էն սկսեալ շուրջ 65 հազար թոն մեծ մասով չինական զէնք փոխադրուած է Աֆղանիստան, Փաքիստանի ճամբով։ Նոյն տարին աֆղան ընդդիմադիրները Ամերիկացիներէն ստացած են հրթիռներ։ Երկու կողմին տրամադրած ընդհ. զինամթերքին շուրջ մէկ երրորդը երբեք չէ հասած իր տեղը. այդ բաժինը անհետացած է մեկնակէտին ու նպատակակէտին միջեւ զանազան վայրեր։ Շրջանը տակաւին մեծ թիւով զէնքի գաղտնի մթերանոցներ կը գտնուին, որոնք լքուած են պատերազմէն ի վեր։ Ամերիկացիներու օգնութիւն հրթիռները ծանր կորուստներ պատճառեցին խորհըրդային ուղղաթիռներուն ու ազդակ մը եղան Գորպաչովը համոզելու թէ Աֆղանիստանի գրաւումը շատ սուղ կ'արժէր իրեն, թէ՛ տնտեսապէս, թէ՛ քաղաքական մարզին մէջ։

Այս տեսակէտէն, յաջողութիւն մը եղաւ Միացեալ -- Նահանգներու արարքը։ Սակայն այս կարգի նախաձեռնութիւններ ունին իրենց անպատեհութիւններն ալ. 1988-ին Միացեալ - Նահանգները նկատեցին թէ Իրանի Յեղափոխութեան պահակները Աֆղաններու տրուածներէն առնուազն 12 հրթիռներ ձեռք անցուցած են։ Անկէ ի վեր ամերիկեան կառավարութիւնը ամէն ջանք կը գործադրէ մնացեալը գտնելու եւ ետ գնելու համար, սակայն ի զուր։

Այս հրթիռներուն պարագան մէջտեղ կը դնէ զէնքի վաճառքին առընչուած հարցերուն թերեւս ամէնէն ծանրակշիռը. այն, որ անգամ մը յանձնուելէ ետք, գրեթէ անկարելի կ'ըլլայ հակակշիռ տակ պահել անոնց գործածութիւնը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԻՈՆԷՆ

ՄԻՋԻՆՔ

Չորեքշաբթի, Մարտ 9, առաւօտեան ժամը 10-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուէր Արեւագալի արարողութիւն, որու կը նախագահէր Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ շրջանի՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան։

Եկեղեցւոյ մէջ հաւատացեալներ երկիւղածութեամբ կը հետեւէին արեւագալի արարողութեան, հոգեւորական դասին եւ հիւրաբար ներկայ գտնուող դպիրներու կողմէ երգուած շարականներուն։

Նորվան Եպիսկ. ներկայ հաւատացեալներուն բացատրեց արեւագալի եւ միջինքի իմաստը եւ շարունակեց իր խօսքը ըսելով «Փառք կու տանք Աստուծոյ որ այս դարաւոր աւանդութիւնը վերահաստատեցինք եւ այս երկրորդ տարին է որ փառաշուք կերպով կը տօնենք Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ»։

Ապա արարողութեան աւարտին, ներկաները ուղղուեցան Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը, ուր Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը միջինքի ճաշ մը պատրաստած էր ներկայ հասարակութեան։

Նախորդ տարին ճաշը տեղի ունեցած էր Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ ազգային տան սրահին մէջ, սակայն այս տարի նոյն սրահը մկրտուած էր Կարպիս Մանուկեան եւ նորոգութեան մէջ էր։

Ճաշը անցաւ շատ հաճելի մթնոլորտի մէջ. ներկաները շատ ուրախ էին, որ աւանդութիւններ տակաւին կը պահուին։

Կապոյտ Խաչի տիկինները եկած էին, տարեց եւ նոր սերունդ ձեռք ձեռքի տալով, պատրաստելու համեղ ճաշեր, գոհ ձգելու համար ներկաները. ջերմ մթնոլորտ, անթերի սպասարկութիւն։

Ձեր վարձքը կատար։ Կը մաղթենք նորանոր ձեռնարկներ։ Յաջողութիւն։

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Դուռներուն առջեւ կատարեալ պայքար, յարձակում, իրապէս մարդկային կատաղի ալիքներ, սանձարձակ ու սպառնալից։ Երբեք չէի տեսած այդքան խուժանային համախոնում, տեսակ մը սոսկում կը զգայի, ամօթահարութիւն. բարեբախտաբար տակաւին օտար հիւրերը չէին եկած։

Օրինակելի անձնուիրութեամբ մը, Սամաթիոյ, Գում-Գափուի, Եէնի - Գափուի ջրհանկիրները իրենց տօնական հագուստներով, լայն գօտիներով, երկար փէսերով, ոստիկաններու պէս կը պաշտպանէին տաճարին դուռները եւ դէմ կը դնէին ամբոխին դէպի ներս խուժումներուն, որովհետեւ ներսը այլեւս իրարու վրայ խռնուած էր բազմութիւնը. պատուհաններուն երկաթներուն վրայ թռչուններու պէս թառած էին աղջիկներ, տղաք։ Մէկ կողմէն կը նեղուէինք, միւս կողմէն կը զմայլէինք այն բուռն ոգեւորութեան որ կը տիրապետէր հոն, թէեւ սանձարձակ եւ քիչ մը վայրի։

Վերջապէս Կոմիտաս վարդապետ իր 300 աշակերտներով սկսաւ Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզուն։ Կարծես դիւթական ցուպի հարուած մը վայրենապէս լռեցուց հազարաւոր բերաններով ամբոխը։ Աղջիկներ սպիտակ հագուած, տղաք՝ սեւ, սեղանին վրայ երկու մասի բաժնուած էին, վարդապետը մէջտեղը։ Շատեր կը հեծկլտային, ջիղերը չափազանցօրէն գրըգռուած։

Իրարու յաջորդեցին ճառեր, որոնց մեծ մասէն բան չլսուեցաւ, որովհետեւ վերսկսած էր աղմուկը։ Մեր առջեւ, դասին մէջ կեցած էր պաշտօնական հրաւիրեալներուն մէջ, Թալաթ պէյը (վերջէն Թալաթ փաշա), այն ատեն Ներքին Գործոց Նախարար. ան ալ խօսք առաւ, շատ կուռ, ճոխ բանախօսութիւն մը։ Հիացումով արտայայտուեցաւ դէպի հայ ժողովուրդը. «Մենք, ըսաւ, յեղափոխութիւնը մեր հայ եղբայրներէն սորվեցանք. անոնք մեզ արթնցուցին, ազատութեան ճամբան ցոյց տուին»։

Եւ մենք այդ պահուն հաւատացինք ու յուզուեցանք հպարտացած։

Քովս կեցած էր հայագէտ Թուրք ծանօթ մտաւորական Սիւրէյա պէյը։

-- Տիկին, ըսաւ ան ականջիս, նկատի առէք որ այսպէս խօսողը Ներքին Գործոց Նախարարն է։

Արդարեւ պէտք էր նկատի առնել։ (*)

Յետոյ Տօքթոր Թորգոմեան եկեղեցիին միւս դասէն փորձեց խօսիլ։ Հազիւ լսելի եղան իր առաջին քանի մը բառերը։ Ահագին պոռչտուք, հրմշտուք. նոր եկողներ ոչ մէկ արգելքի կարեւորութիւն չտալով ներս խուժած էին։ Գոռում գոչում։

Ծարահատ լռեց ու ետ քաշուեցաւ Թորգոմեան եւ իր տեղը ամպիոն ելաւ Խաժակ, պարթեւ հասակով ու գոռ ձայնով։ Ան նախ սաստեց ժողովուրդը իր անվայել, աղմկայոյզ վերաբերումին համար սրբավայրի մը մէջ եւ նուիրական տօնակատարութեան մը պահուն։ Կարծես երկաթ սանձով մը ան զսպեց ամբոխը, որ տակաւ լռեց՝ այդ տիրապետող ձայնին չեչտերէն ազդուած։

Նոյն միջոցին, Պոլսոյ Հայ ուսկերիչներէն պատգամաւոր երկու երիտասարդ Խաժակին յանձնեցին իրենց, այսինքն՝ ուսկերիչներուն կողմէ պատրաստուած կոթող մը, որուն վրայ ադամանդով շատ նրբօրէն եւ յստակօրէն քանդակուած էին Ս. Բ. Գ. ը։ Ոսկերչական արուեստին մէկ գլուխ գործոցը կրնար նկատուիլ այդ աշխատութիւնը։

(Շար. 66)

(*) Գնչուի զաւակ էր Թալաթ։ Իր մայրը, երբ զաւակը անուանուեցաւ նախարար, երբեք չկրցաւ նստիլ թիկնաթոռի կամ բազմոցի վրայ. միշտ կը սահէր գետինը, ուր միայն հանգիստ կ'ըլլար։ Նոյն սովորութիւնը ունէր նաեւ Թալաթի կինը, ան ալ ի ծնէ գնչուհի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՎ. - Յ. Շիրվանեան 200 Ֆր.:

CONCOURS
de récitation et de lecture

POUR LES ELEVES
AGES DE 10 A 18 ANS
organisé par
l'ASSOCIATION MACHTOTZ
pour la défense et le développement de la langue arménienne
le Dimanche 8 Mai à 14 h 30
Salle N. Fringhian,
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

E p r e u v e s :

1° Récitation d'un texte imposé : «*Ov Medzaskantch tou lézou*»
2° Récitation d'un texte choisi par le candidat mais dont le thème est obligatoirement la langue arménienne. (Poèmes dédiés à Medzaskantch, à Mesrob Machtotz...).
3° Lecture d'un texte tiré au sort sur place par le candidat qui disposera d'un temps de préparation.

RECOMPENSES :

1er Prix : 500 Frs. et un billet d'avion A/R LONDRES
2ème Prix : 400 Frs.
3ème Prix : 300 Frs.

Chacun des participants recevra un cadeau souvenir.

JURY: Méliné Constantin, Noémie Youssefian, Sarkis Boghossian, Razmig Abrahamian, Alex Altounian.

I n s c r i p t i o n s :
Jusqu'au 30 Avril par téléphone au :
48. 41. 49. 37 ou 47. 50. 97. 51

Parents,
Directeurs d'écoles et Enseignants;
Encouragez et préparez les candidats !

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ *ՓԱՐԻԶ*

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 12·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
42 - 40 - 22 - 74 *թիւին* :

— ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ —

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն շարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Յիսուսի կեանքը» :
Մուտքը ազատ է :
Կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարի-Ժանն Խաչատուրեանին, զաւակներուն եւ ընտանիքին բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ Լուսաբեր Արթինեանի *մահուան առթիւ :*

Այս տխուր առթիւ մասնաճիւղը ստացած է հետեւեալ նուէրները. —
Այրի Տիկին Մարի-Ժանն Խաչատուրեան 1·000 *Ֆր., Օրիորդ Միրէյլ Խաչատուրեան* 500 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խոսրով Կիրակոսեան* 1·000 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Սէֆէրեան* 1·000 *Ֆր., Տիկիններ Սէֆէրեան - Մալաթեան* 500 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քոէֆիք* 300 *Ֆր., Տիկին Ժոզէֆ Տօնիկեան* 200 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պատուականն* 150 *Ֆր., Տիկին Վիքթորիա Տատայեան* 50 *Ֆր., Տիկին Լուիզ Ոսկանեան* 200 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան* 100 *Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ազաչեան* 300 *Ֆր.:*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Կիրակի, Մարտ 27, իրենցմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին :

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը Եկեղեցիի կից Կ. Մանուկեան սրահը
40, rue d'Arménie

Ձեր տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնեցէք
78 - 88 - 92 - 51
կամ՝
72 - 35 - 15 - 86

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 26, յիշատակ յարութեան Ղազարու : ժամը 16·30-*ին Կիրակմուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին խորանին վարագոյրը կը բացուի :*

ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» *մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 26, ժամը* 20·30-*էն սկսեալ՝*
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Տեղերը ապահովելու համար՝
46 - 58 - 03 - 17 (*ժամը 20-էն ետք*)
43 - 83 - 92 - 75

L'A.M.I. DU JARDIN DE MUSIQUE

Svetlana NAVASSARTIAN

Pianiste
en tournée en Europe du 6 au 31 Mars

Courbevoie - Salle des Mariages
JEUDI 31 MARS à 20h45
Bach, Brahms, Komitas, Prokofiev, Alécian.
(Tarif Plein : 90 F. — Réduit : 75 F. Groupes : 65 F.)
Réservations : FNAC et Virgin.

MASTER CLASS
MERCREDI 6 AVRIL à 18h30
au Salon de Paris - 9, rue Beaujon Paris 8[e]
Réservations :
l'A.M.I. du Jardin de Musique
Tél. : 47. 68. 30. 20 - Fax : 43. 33. 21. 33.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Մարտ 27, Ծաղկազարդ :
Պատարագ ժամը 11-ին :
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին :
- ժամը 13-ին ճաշ Եկեղեցւոյ սրահը :

Pour la paix au Karabagh

COMMUNIQUE

La FRA Nor Seround organise, sur l'ensemble de la France, une journée de mobilisation *pour la paix au Karabagh*, le Samedi 26 Mars. Une série de rassemblements est organisée sur Paris, Lyon, Valence et Marseille.

La guerre au Karabagh dure depuis trop longtemps. A l'heure actuelle, Haïdar Aliev, président de l'Azerbaïdjan, refuse systématiquement toute négociation et tout plan de paix. Les troup azéries portent des attaques incessantes sur tous les fronts du Karabagh, n'hésitant pas à utiliser les services de mercenaires afghans et peut-être même britanniques.

Cette guerre du Karabagh a trop duré. Elle menace l'existence même de l'Arménie dont les habitants fuient en Occident. Elle ne sert plus que les intérêts russes dans la région qui pratiquent le «diviser pour mieux régner».

Il faut exiger la *Paix pour le Karabagh*. Il est absolument essentiel que la France, membre du groupe de Minsk de la CSCE* et membre permanent du Conseil de Sécurité de l'ONU fasse pression sur Moscou, Bakou et Ankara pour que cesse enfin ce conflit.

LE 26 MARS A 17 HEURES
M A N I F E S T A T I O N
POUR LA PAIX AU KARABAGH

PARIS	**Place de l'Opéra**
LYON	**Place Bellecour**
VALENCE	**Place de l'Hôtel de Ville**
MARSEILLE	**Chambre de Commerce La Canebière**

* *Le groupe de Minsk est chargée par la CSCE, de proposer un plan de paix pour le conflit du Karabagh. Il comprend, entre autres, la France, la Biélorrusie, la République Tchèque et la Russie. (CSCE: Conférence sur la Sécurité et la Coopération en Europe).*

.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
G R A N D E T O M B O L A
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *M A N U E L*
(de Los Angeles))
et l'Orchestre *N A ï R I* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B. :*
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV et LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՑԵՐՈՒՍԱՂԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 27

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-*ին :*
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-*ին :*
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութեան ժամը 8·30-*ին :*
Պատարագ ժամը 10-ին :
Դռնբացէք ժամը 17-ին :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30-*ին :*
Դռնբացէք ժամը 17-ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-*ին :*
Պատարագ ժամը 10-ին :
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀէՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից
Դռնբացէք ժամը 16-ին :

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10·30-*ին :*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏէՐՏէՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 17-ին :

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Rue de Cécile

Ժամերգութիւն ժամը 9·30-*ին :*
Պատարագը ժամը 10-ին :

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Առաւօտեան ժամերգութիւն 8·30-*ին :*
Պատարագ ժամը 10-ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16·30-*ին :*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին :
Պատարագ ժամը 10-ին :
Դռնբացէք ժամը 16-ին :

ՍէՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-*ին :*
Պատարագ ժամը 10-ին :
Դռնբացէք ժամը 16-ին :

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մերազն ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3
Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր հաւկիթներու եւ չէօրէքներու :
Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 25
VENDREDI
25 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·291 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 69e ANNEE — N° 18.291

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 23)

ՌԱԶՄԱՃԱԿԱՏԷՆ

Մարտ 23-ին ազրպէյճանական ուժերը շարունակած են իրենց մարտական գործողութիւնները Ֆիզուլիի արեւելեան հատուածին մէջ, ուր գրոհները ձեռնարկած են դէպի ղարաբաղեան դիրքերը: Հակառակորդը փորձած է վերագրաւել նախորդ օրուան մարտերուն կորսնցուցած Ալխանլիի շրջանի կարգ մը բարձունքները: Այս յարձակումները ապարդիւն մնացած էին բախելով հայկական ուժերուն հակադարձ հարուածին եւ Ազրպէյճանցիները կարեւոր կորուստներ կը կրէին:

Նոյն օրը, իրիկունը ազրպէյճանական «Տ-72» հրասայլ մը շուրջ կէս ժամ հրետակոծած է Տաւուշի շրջանի Չինարի գիւղի պաշտպանական դիրքերը, առանց վնաս պատճառելու:

Մարտունիի շրջանին մէջ ալ վերսկսած են դիրքային կռիւները, Մարտ 23-ին, ազրպէյճանական զօրքին բուռն հրետակոծութեան իբր հետեւանք:

⁂

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄ

Մարտ 27-ին, Հայաստան կ'անցնի ամառնային ժամի դրութեան:

⁂

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԱՐԿԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹ

Հայաստանի կառավարութեան Մարտ 22-ի նիստին քննարկուած են Ռուսաստանի յատկացուցած պետական վարկերու օգտագործման արդիւնքները: Ելմտական նախարար Լեւոն Բարխուդարեան իր զեկուցումին մէջ անդրադարձած է այդ վարկերով ձեռք ձգուած մթերքի, վառելանիւթի, այլ ապրանքներու ծաւալին եւ ծախքին: Պարէնի եւ Մթերումներու նախարար Դաւիթ Զադոյեան ալ մանրամասն հաշուեկշիռը կատարած է հացահատիկի մթերման, ներածման, ալիւրի, ցորենի, խտացուած կերերու արտադրութեան:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԴԷՏԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈՎ

ՄԱԿ-ի հսկիչ յատուկ Կոմիտէն, որուն դերն է ուսումնասիրել միջազգային խաղաղութեան եւ ապահովութեան ինչպէս նաեւ վէճերու լուծման առնչուող հարցեր, ընթացիկ երեքշաբաթեայ նստաշրջանին համար Հայաստանին շնորհած է դէտի կարգավիճակ:

Ա Մ Ր Ա Ն Ժ Ա Մ

Շաբաթէն Կիրակի լուսնալիք գիշերը (Մարտ 26-էն 27) հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ առաջ տանիլ, անցնելու համար ամրան ժամուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԱԼԺԷՐԻ մէջ, երկու Ֆրանսացի եւս -- հայր ու տղայ -- սպաննուեցան իրենց բնակարանին մէջ, ինչ որ ութի կը բարձրացնէ սպաննուած Ֆրանսացիներու թիւը Սեպտեմբերէն ի վեր: Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը թելադրեց այն Ֆրանսացիներուն որոնց ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ Ալժերիա, որ Ֆրանսա վերադառնան: Վերջին զոհերը կը բնակէին կղզիացած վիլլայի մը մէջ եւ հայրը եւ տղան մորթուած են ընտանիքին միւս անդամներուն աչքին առջեւ: Կը կարծուի թէ դեռ 2 -- 3 հազար Ֆրանսացի կայ Ալժերիա, որոնք կ'աշխատին դեսպանատունը, հիւպատոսարանը, մշակութային կեդրոնները կամ վարժարանները:

ՃՈՒԼԻԷԹԹԱ ՄԱՍԻՆԱ, հազիւ քանի մը ամիս ապրեցաւ Ֆետերիքօ Ֆելլինիի մահէն ետք եւ Մարտ 23-ին գնաց վերագտնելու կեանքի 50 տարիներու իր ընկերը: 1943-ին է որ կ'ամուսնանան, 10 օր առաջ գիրար ճանչցած են: Մասինա կը սիրէր ճշդել· -- «Ամուսնութիւն բառը չի յարմարիր մեր պարագային: Ֆետերիքօ եւ ես ընտանիք մը չկազմեցինք: Զաւակ չկայ: Աւելի լաւ է խօսիլ զոյգի մասին, երկու անձեր որոնք միասին մնացին ազատ ընտրութեամբ»: Ճիշդ է որ Ճուլիէթթա Մասինա ուրիշ բեմադիրներու հետ ալ ֆիլմ դարձուցած է (Ռոսելլինի, Քոմէնչինի, տէ Ֆիլիփփօ, Շապրոլ) բայց, անմոռանալի կը մնայ Ֆելլինիի ֆիլմերուն մէջ, ինչպէս Ստրատային՝ Ճելսոմինան, Ինչպէս Ֆելլինի, 74 տարեկան էր:

ՀԱՅՏԸԼՊԷՐԿԻ մէջ, Յունիս 8-ին, նախագահ Միթերան եւ վարչապետ Քոհլ պիտի մասնակցին Երիտասարդութեան մեծ տօնի մը եւ այս հանդիպումը առիթ մըն է որ երկու երկիրներու միջեւ ծագած տարակարծութիւնները փարատին: Ծանօթ է որ Քոհլ «վշտացած էր» որովհետեւ չէր հրաւիրուած ցամաքհանման 50-ամեակի արարողութեանց Յունիս 6-ին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ վճռապէս դէմ է որ Թըրքական զօրք ղրկուի Պոսնիա, ինչպէս կը նախատեսէ ՄԱԿ-ը: Արտաքին նախարար՝ Փափուլիաս առկայողական նամակ մը ղրկած է Ապահովութեան Խորհուրդի հերթական (Ֆրանսացի) նախագահին, խնդրելով որ Թուրքիա եւ պալքանեան միւս երկիրները արտօնութիւն չունենան ՄԱԿ-ի ուժերու մաս կազմելու: Փափուլիաս նկատել կուտայ որ Թուրքիա պէտք չէ մասնակցի ՖՈՐՓՐՈՆԻՒ-ի (ՄԱԿ-ի պաշտպան ուժեր) որովհետեւ «պատմականօրէն դեր ունեցած է Պալքաններու մէջ եւ ռազմականօրէն ալ դեռ կը գրաւէ Կիպրոսը»:

ՍԻԲԵՐԻԱ ջախջախուած էրպիւս Ա-310-ը կրնայ ոճրափորձի մը զոհ գացած ըլլալ, յայտարարած է Ռուսաստանի փոխ - վարչապետը: 75 ճամբորդներէն եւ անձնակազմի անդամներէն ոչ մէկ վերապրող կայ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Ա· Շիկվաձէ ստորագրած է բնագիր մը ՕԹԱՆ-ի հետ «Խաղաղութեան ընկերակցութեան համար»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է լուծել լիբանանեան ուժերու կուսակցութիւնը (Սամիր Ժաժայի): Այս որոշումը տրուած է Լիբանանեան Ուժերու թիւ 2-ին ձերբակալութենէն ետք: Պաշտօնապէս հաստատուած էր որ Լիբանանեան Ուժերու անդամներ մաս ունին հիւսիսային Պէյրութի Եկեղեցիին ոճրափորձին մէջ (Փետր· 27, 10 մեռեալ):

ՄԵՔՍԻՔՕՅԻ մէջ սպաննուած է նախագահական թեկնածու մը (իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան) ընտրապայքարի հանրաժողովին մէջ իսկ, ուր խօսք առած էր:

ԱՆԳԱՐԱ կ'ամբաստանէ Յունաստանը որ, Կիպրոսի մէջ, «կը վտանգէ խաղաղութիւնն ու կայունութիւնը»:

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐ» Միութիւնը կը դատապարտէ իսրայէլեան իշխանութիւնները Հեպրոնի ջարդին առնչութեամբ: Քննիչ պատուիրակութիւնը իր տեղեկագրին մէջ դիտել կուտայ որ եթէ «իսրայէլեան իշխանութիւնները ստանձնած ըլլային իրենց պատասխանատուութիւնը վիրաւորներ փրկուած կ'ըլլային»: Ցահալը (իսրայէլեան բանակ) փակած է մզկիթին ելքերը քանի մը տասնեակ վայրկեան, հիւանդանոցներուն լուր չէ տուած եւ ոչ մէկ կարգադրութիւն ըրած է:

ԼՈՆՏՈՆԻ Քիւրտիստանի լրատուական կեդրոնին համաձայն, Մարդկային իրաւանց եօթը պաշտպաններ ձերբակալուած են հարաւ - արեւելեան Թուրքիա: Հարցաքննուած է անգլիական մարդասիրական կազմակերպութեան մէկ պատուիրակութիւնը Տիարպէքիրի մօտ: Քննութիւն կը կատարէր ջարդերու շուրջ զորս թրքական ուժերը կը կատարեն Քիւրտերու դէմ: Տիարպէքիրի ենթանահանգապետարանը հերքեց:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, ձերբակալուած է պարսիկ մտաւորական մը որ թէեւ կը քննադատէր իսլամական վարչակարգը, բայց եւ այնպէս մտերիմն էր նախագահ Ռաֆսանճանիի: Սիրճանիի գրատունը գրաւուած է: Ըստ Պանի Սատրի (Փարիզ ապաստանած) վերջերս, շուրջ 100 կրօնաւորներ ձերբակալուած են Ղոմ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ յայտնի դժգոհութեամբ կ'արձագանգէ Տիկին Միթերանի զօրակցութեան նամակին որ ուղղուած է ձերբակալուած քիւրտ երեսփոխանուհի՝ Լէյլա Զանայի: Տիկին Միթերան գրած է թէ ինք ամէն բան պիտի ընէ որպէսզի արգելափակուած քիւրտ երեսփոխանները ազատ արձակուին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսութեան լուրջ հարուած մը կը նկատուի «Ստանտըրտ էնտ փուրս» կազմակերպութեան տեղեկագիրը որ Թուրքիոյ միջազգային վարկէն զեղչած է չորս կէտ: Այս կազմակերպութիւնը միջազգային տնտեսութեան շրջանակին մէջ հեղինակութիւն կը նկատուի ու մեծ կշիռ կը վայելեն իր արժեւորումները: Երկրին իշխանութիւնը մտահոգութիւն կը յայտնէ որ ժխտական այս արժեւորումը պատճառ պիտի ըլլայ որ Թուրքիոյ դէմ փակուին փոխառութեան բոլոր դուռները:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1994 Մարտ 22-ին Պրիւսէլի մէջ Հայաստանի Արտաքին նախարար Վ· Փափազեան հանդիպում ունեցաւ Եւրոպական Յանձնաժողովի փոխ-նախագահ, մարդասիրական օգնութեան գծով պատասխանատու Մանուէլ Մարէնի հետ: Հանդիպումին նախարարը ներկայացուց Հայաստան տիրող իրավիճակի ընդհանուր պատկերը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի դիրքորոշումը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ: Մ· Մարէն մեծ հետաքրքրութիւն ցուցաբերեց ընթացքի մէջ գտնուող խաղաղութեան տարբեր նախաձեռնութիւններու վերաբերեալ նախարարին տուած բացատրութիւններուն հանդէպ: Խօսելով մարդասիրական օգնութեան մասին, Պ· Փափազեան շնորհակալութիւն յայտնեց Եւրոպական Միութեան՝ Հայաստանին ցուցաբերած օգնութեան համար:

Նախարարը, այնուհետեւ անդրադարձաւ Հայաստանի կարիքներու հարցերուն, յատկապէս սննդամթերքի բնագաւառին: Մ· Մարէն կրկին հաստատեց Եւրոպական Միութեան կամքը Հայաստանին կարելի առաւելագոյն մարդասիրական օգնութիւն ցուցաբերելու ուղղութեամբ:

Նոյն օրը Պ· Նախարարը հանդիպում ունեցաւ նաեւ եւրոպական Յանձնաժողովի արտաքին տնտեսական յարաբերութիւններու պատասխանատու, եւրոպական Յանձնաժողովի անդամ Սըր Լէոն Պրիտանի հետ: Ամբողջ հանդիպումին կեդրոնին կը գտնուէին Եւրոպական Միութեան Հայաստանին ցուցաբերած օգնութիւնը: Արտաքին նախարարը յատկապէս ընդգծեց երկու կողմերու համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը: Ան նաեւ շեշտը դրաւ սննդամթերքով օգնելու, ուժանիւթի, ինչպէս նաեւ թէքնիք օգնութեան բնագաւառներուն մէջ Հայաստանի ակնկալութիւններուն վրայ: Սըր Լէոն Պրիտան ապահովութիւն տուաւ, որ ամէն ինչ կը կատարուի Հայաստանին օգնելու համար: Ան նաեւ յայտնեց, որ ցորենի գնման համար Հայաստանին յատկացուած է 3 միլիոն էքիւ:

Այդ հանդիպումներուն նախարարին կ'ընկերանար Մեծն-Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպան, Եւրոպական Միութեան մօտ առժամեայ գործավար Արմէն Սարգսեան եւ Եւրոպական Միութեան մօտ Հայաստանի Առաքելութեան ղեկավարի տեղակալ Քրիստինէ Տէր-Ստեփանեան:

Երեկոյեան Պ· Փափազեան հիւրընկալուեցաւ պելժա - հայկական համերաշխութեան Միութեան մօտ, որ կը գործէ ի նպաստ Հայաստանի եւ Պելժիոյ յարաբերութիւններու զարգացման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ՝
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՄՕՏ

Մարտ 23

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Ա.

ԱՆՄԱՐՍԵԼԻՆԵՐՈՒ ԳՈՒՄԱՐԸ

Գոյութեան երկրորդ տարին բոլորեց համահայկական ու իր տարողութեամբ առաջին ձեռնարկը որ կոչուեցաւ «Հայաստան» հիմնադրամ: Ան հիմնուած էր 1992 Մարտ 3-ին, նախագահական յատուկ հրամանագրով մը ու նպատակ ունէր հայութեան գոնէ տնտեսական ուժը համախմբել ու ծառայեցնել հայկական պետականութեան ամրացման գործին: Հայաստանէն ու Սփիւռքէն կարելի բոլոր շերտերը ներկայացնող հոգաբարձուներու խորհուրդով ու տեղական ենթակառոյցներով ան արդէն իր տեղը ունի այսօր մինչեւ Սփիւռքի ամենահեռաւոր շրջանները:

Ինչպէս քանիցս ծանուցուեցաւ նախաձեռնութեան սկիզբին, Հիմնադրամը ունի կենսական որոշակի ծրագիրներ - Արցախ, Զանգեզուր, Աղէտի գօտի, կազամուղ եւայլն -- որոնց իրագործումին համար համայն հայութիւնը մասնակցութեան կանչուած է: Նման նախաձեռնութիւն, բնականաբար, անոր սպասողներու զանգուածին քով, որ տնտեսապէս հզօրագոյն դասը չի կազմեր յաճախ, պիտի ստեղծէր նաեւ տատամսողներու, տեղի ու անտեղի պատճառաբանութիւններ փնտռողներու եւ ուղղակի ընդդիմադիրներու խումբեր ալ: Մինչ առաջիններուն համար նուիրական բան էր ամէնէն հանգամանաւոր ճամբով պետականութեան ամրացման գործին մասնակցութիւնը, երկրորդները պիտի չվարանէին քառասուն տեղէ ջուր բերելու, անոր դէմ դիրք գրաւելու համար: Զէ՞ որ համահայկական իր բնոյթով ու «պետական»ի դրոշմով, ան հացին ու ջուրին ճամբան փակելու ոչ արհամարհելի ազդակ մըն էր շատ մը կազմակերպութիւններու համար: Ո՞ր մէկ իշխանութիւն, կամ մարմին պիտի զօրէր -- յատկապէս Սփիւռքի մէջ -- մրցելու «պետական»ին հովանաւորութեամբ ասպարէզ իջած Հիմնադրամին հետ, երբ հայութեան այս թեւը երկար ատենէ ի վեր բաւական հաւատք կորսնցուցած էր իր կառոյցներուն, ղեկավարներուն մեծ մասին հանդէպ: Մասնաւորապէս երկրաշարժէն ի վեր, Սփիւռքը վայրն էր հանգանակուած բայց այլ նպատակի ծառայած գումարներու, չորցուած հաշիւներու ու անպատասխան մնացած բազմաթիւ հարցումներու առթած դժգոհութեան:

Այսուհանդերձ, որքան ալ մանրամասն հանրամատչելի հաշուետուութիւն մը տակաւին չէ յայտնած հանգանակուած գումարներու չափը, դժուար չէ ըսել թէ տակաւին Հիմնադրամը հեռու է համահայկական ակնկալուած ընդունելութիւնը գտած ըլլալէ: Ճիշդ է, կա՛ն կատարուած մեծ նուիրատուութիւններ, մասնակցողներու ցանկեր, բայց հայութեան անվերապահ գուրգուրանքը չէ տարածուած անոր վրայ՝ նկատի առած՝ ընդհանրացումի ձգտումը:

Այս երեւոյթին մէջ կարեւոր բաժին մը ունի անվստահութեան ազդակը, որ յաջորդական հանդրուաններով իր տիրակալութեան տակ առաւ սփիւռքեանէն ետք, հայաստանեան ոլորտն ալ: Այդ հանդրուանները մարմին առին չարաշահումներու, իւրացումներու, մաքսանենգութիւններու պարբերական պարագաներով որոնց արձագանգեց հայաստանեան մամուլը, առաւելաբար ընդդիմութեան թերթերով: Գրուեցաւ պետութեան ստացուածքէն հսկայ գումարներով անհետացած նախարարի մը, զանազան իւրացումներու հեղինակ իշխանաւոր դէմքերու, քաղաքական մարզին այս կամ այն անունին կատարած մաքսանենգութեան կամ «բարեբար միջնորդութեան» մասին, այս կամ այն ապօրինութեան յաջողութեան համար: Այս բոլորին գագաթնակէտը եղաւ Մանուչարեան -- Սիրադեղեան ճակատումը որ պատշաճութեան, քաղաքական ոլորտի բոլոր պայմանադրականներուն ալ խորտակումով, աննախադէպ փուլ մը նշեց արդէն արատաւորուած այս մարզին մէջ:

Եւ ինչ որ ամէնէն ծանրակշիռն է այս բոլորին, այն լռութիւնն է որ կը պահուի, այնքան յամառօրէն: Ոչ մէկ նիւթի մէջ Հայաստանի իշխանաւորները, պատկան իշխանութիւնները սկզբունքի այն խոռունկ ըմբռնումը ցուցաբերած են, որքան ապօրինութիւններու շշուկներուն դէմ լռութեան պահպանումին մէջ: Միակ հարցականը որ կը ներկայանայ այս երեւոյթին դիմաց, հետեւեալն է. չե՞ն անդրադառնար թէ որքան քանդիչ դեր կ'ունենայ այդ ամօթալի լռութիւնը համահայկական ամէն ձգտումի մէջ, թէ խորքին մէջ այդ ձգտումները ոչ մէկ լուրջ նշանակութիւն ունին անոնց համար: Կամ, արդեօ՞ք, տրուելիք պատասխան մը աւելի ծանրակշիռ բնոյթով պիտի ներկայանայ, քան մինչեւ այսօր կատարուած ամբաստանութիւնները:

Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, պատկան իշխանութիւններու այս կեցուածքը կարելի չէ ուրիշ բանով բացատրել ժողովրդավարութեան պայմաններուն մէջ, այլ միայն ժողովուրդը անտեսելու շեշտուած կեցուածքով: Այն ժողովուրդը որ կը հրաւիրուի համբերող ըլլալու, նեցուկ կանգնելու հայկական պետականութեան ամրացման գործին ու մասնակցելու «Համահայկական» մակնիշով հրապարակ հանուած կենսական ծրագիրներու:

Երբ այս է գծուած պատկերը Հիմնադրամին ստեղծումէն երկու տարի ետք, անոր յաջողութեան համար մեծագոյն գործը կը վիճակի Սփիւռքի անոր կառոյցներուն ղեկավարներուն ու անդամներուն. անոնք քարոզչական արդէն դժուարին գործին զուգահեռ, պէտք է հանճարը ունենան ձեւը գտնելու պետական մակարդակի լռութիւնները փոխարինելու «ընդունելի» բացատրութիւններով, նորոգելու յաջորդական հարուածներէ մնացուած վստահութիւնները ու չվհատելու, յաջողելու իրենց վճռակամութիւնը չկորսնցնելու:

Ի վերջոյ, մէկը պէտք է տանի բեռը, որովհետեւ լքումի պարագային արձանագրուելիք ձախողութիւնը անդառնալի պիտի ըլլայ, ինչպէս բոլոր արդար -- անարդար ամբաստանութիւններն ու տեղի -- անտեղի բացատրութիւնները՝ աւելորդ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԳԼԻԱՆ

ԵՒ

ՀԱՅԵՐԸ

Գրեց՝ ՏԻԳՐԱՆ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ

Երեւան, 1994

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Երիտասարդական ուրիշ պարբերաթերթ մըն է «ԱՐ» (ֆրանսերէն՝ «ART», այսինքն «ԱՐՈՒԵՍՏ») շաբաթաթերթը որուն խմբագիրն է Տիգրան Պասգեւիչեան եւ որ կը վայելէ պետական բարձրաստիճան պաշտօնեայ ու մտքի մարդ Մերուժան Տէր -- Գուլանեանի հովանաւորութիւնը: Խմբագրական կազմին հետ միասին ճաշ մը ըրի ու խօսեցանք գրականութիւն, երիտասարդութիւն, Սփիւռք, արուեստ եւ անշուշտ Հայաստանի այժմու (Սեպտեմբերին տեղի կ'ունենար հանդիպումը սակայն կացութիւնը չէ բարւոքած ատկէ ի վեր) անձկալի վիճակի մասին: Դժգոհ՝ բայց լուռ, զգաստ տղաք, արմատականօրէն տարբեր «Վարուժան» հանդէսի տղոց աշխարհահայեացքէն որ տէր կը կանգնէր ազգին անցեալին եւ արեւմտահայ գրական մշակոյթին միեւնոյն ատեն փորձելով գործածել այժմէականութեան լեզուն: «Ար»ը գտած է այդ լեզուն որ կրնայ այդքան վայելուչ չըլլալ որքան պիտի փափաքէինք դասական ճաշակի մարդիկ, սակայն գայթակղեցուցիչ ոչինչ ունի ինծի նման արեւմուտքէն հոն եկած մարդուն համար: «Ար» այդ լեզուն առած կը ջանայ գործածել ու կը յուսայ նետուիլ ապագային մէջն իսկ...: Թերթը չի քաշուիր ընդարձակ թարգմանութիւններ ընելէ -- իմաստուն որոշում՝ որպէսզի գրական ճաշակը փոխուի եւ հայերէն լեզուն ճոխանայ եւ արդիականանայ: Թերթը լայն տեղ կու տայ զուարթանկարներու եւ քաղաքի կեանքի բարատոքներու շուրջ նկարներու: Սակայն հայ «ընկերային վիճակը» (այն՝ որուն Սփիւռքի մէջ ազգային կեանք անունը կու տանք) գլխաւոր դաշտն է խմբագրութեան հետաքրքրութեան: Եւ ինչպէս «Վարուժան»ի պարագային, հոս ալ Հայաստանի քաղաքական ղեկավարութիւնը ու տնտեսական կացութիւնը սուր քննադատութեան ու սարքասմի կ'ենթարկուին: Ահա նմոյշ մը այդ ոճէն որ տարի մը առաջ գրուած է սակայն կրնայ այսօր ալ գրուիլ, այնքան բարդ է Հայաստանի վիճակը:

«Ի՞նչ է Հայաստանն այսօր: Ամփո՞փումն ամենայնի, թէ տրտունջք՝ փոքր ենք, քիչ ենք, թոյլ: Գուցէ ի վերջոյ ամփոփումն է ջղաձիգ ինքնարտայայտման, գուցէ վերջին դէմքն է՝ վերջին մարդու կերպարանքով, որ թանգարանի փոխարէն այսօր տեղ է զբաղեցնում աշխարհի քարտէսի մէջ: Գուցէ մեծ զարմանքն է Հայաստանը բազում զարմացողների, եւ է զարմանքը որդւոց իւրոյ: Իսկ գուցէ մխիթարութիւն է եւ դրանով իսկ դարձեալ զարմանք: Կամ գուցէ վրէժխնդրութիւն:

«Ձգտումներն այն, որ կային, փոլքլոր են այլեւս: Երեխաներն այլեւս ուրիշ երգ են ուզում, երգ, որ համեմուած չլինի մեծ փառքի ու մեծ տկարութեան մեղեդիներով: Երեխաներն այլեւս ուրիշ երգ են ուզում՝ վերապրում -- կեանք յատուկ անցումներով: Եթէ խունկ է ծխում յիշատակի համար, ծուխը վերածիգ է: Եթէ արցունք է թափւում յիշատակի համար, ուղղագիծ է: Համբերութիւնն է լոկ ծփում երկրի վրայ, ծեծում սահմանների քարը սպիտակ: Փոքր երկրում հիմա չկայ քէն ու վրէժ, կայ ուժ, կայ կամք, կայ սէր»:

Անկէ երեք տարի առաջ նոյն թէմայով մշակուած գրուածք մը անցաւ ձեռքս, պատահաբար ու զարմանալի, նոյնիսկ հոգեպնդիչ գտայ «ԱՐ»ի խմբագրի վերեւի տողերը ուր նորագոյն սերունդի աչքերով կը դիտուի Հայաստանը: Ահա 1991-ին «Մունետիկ» պարբերականի Հոկտեմբեր 1-ի կողքին գրուածը իր զարհուրելի իրապաշտութեամբ: Ստորագրուած է Արմէն Դաւթեանի կողմէ: Այս գրութիւնն ալ կու տամ դասական ուղղագրութեամբ ու պիտի շարունակեմ ասկէ ետք այդ սկզբունքին հետեւիլ հակադարձելու համար Հայաստանի լրագրողներու յոռի սովորութեան՝ արեւմտահայերու գրուածքները կամ արտագրուած հարցազրոյցները արեւելեանական ուղղագրութեան փոխելու:

Առէք ու...

Որպէս երկնքում գնդակահարուող հրեշտակների արնափետուր երամ, որպէս խոնարհուող եկեղեցու գմբէթ, տապալւում է հողին Աւետեաց Երկրի տեսլականը, եւ սաւանների տրորուածութեամբ ճերմակ դրօշներ, հեղինակազուրկ երկինքների մէջ յուսահատութիւն ծածանելով, խելացնորման սերմեր են բերում հանճարեղութեան մեր ակօսներին ... աստուածամոռաց ճորտամբոխների որպէս կերակուր, սա է Երկիրն իմ, առէք ու կերէք:

Հայաստանի ներկայ ահաւոր քաոսին եւ աւագ մտաւորականներու սակաւութիւնը կամ բացակայութիւնը ամէնօրեայ գրական կեանքի կրկէսէն ազատութիւն կը թուի տուած ըլլալ երիտասարդներուն ծայրայեղ կեցուածքներ բռնելու: Մէկ կողմէ լաւ նշան է -- կը թարմանայ լեզուն այդ տղոց գայրոյթին եւ յանդգնութեան հետեւանքով, կրնայ նոյնիսկ ճոխանալ գրական աւանդը: Ատոր մէկ օրինակը ունինք Սփիւռքի գրող Հրազդան Զէյթլեանի վերջին գրքին՝ «Ռեհ»ի պարագային ուր փորձ կ'ըլլայ արդիական hypertext (կարելի՞ է այս բարդ իրականութեան հայերէն «տարագրուածք» բառը պատշաճեցնել) մը ստեղծել համադրելու համար իր ցարդ հրապարակ հանած գրական վաստակը եւ նաեւ նոր սահմաններ կերտելու՝ օգտագործելով ջիղերու պրկուածքի, գայրոյթի, անյուսութեան եւ ստեղծելու կիրքի միացեալ տենդերը:

Ուրիշ իմաստով, այդ բացարձակ եւ անզիջող ժխտումները՝ Հայաստանի գրական աշխարհի անկայունութեան ու շուարած մտաւորականութեան մը փաստերն են: Ասիկա նորութիւն չէ, ոչ ալ եւ միայն մէկ երեսն է այն ահաւոր ճգնաժամին որուն ենթարկուած է մեր հայրենիքը իր իսկ զաւակներու ապիկարութեան եւ մեղքերուն հետեւանքով: Ինչ որ սակայն նորութիւն պիտի ըլլար՝ այդ ալ յոյսի նշոյլի եւ կեանքի անխուսափելի յաղթանակի առաջին նշաններու գիտակցութիւնը, արտայայտութիւնը, անընդհատ թելադրութիւնը՝ Հայաստանցիներու մօտ: Ի վերջոյ Հայաստան ծնիլ ու անոր բարոյական հսկայ ուժին ժառանգորդը ըլլալը որոշ նշանակութիւն ունի, յատուկ պարտաւորութիւն կը դնէ անոնց վրայ՝ լսելու այդ նշանաւոր «Հողին ձայնը», «Քարերուն լեզուն», «Պապերուն պատգամը», «Պատմութեան իմաստութիւնը» եւ առնելու զգայնութիւնը «Արեւահամ բառին» («բառին» թէ «բարին»՝ այդ ալ շատ յստակ չէ): Մենք է որ, հազարաւոր մղոններ հեռու եւ ապրելով ուրացումի ափերը, պիտի թո[...]տանք մեր երեւակայութեան թեւերը ու փորձենք հասկնալ «Հայ հրաշքի» գաղտնիքը (ինչպէս վերջերս կը գրէր փրոֆէսէօր Խոսրով Ալթայեան Պր. Նախագահին իր գրած մէկ նամակին մէջ), հասկնալ ինչպէ՞ս Հայը կը դիմակայէ տագնապները: Մենք մեր կարծիքը ունինք Սփիւռքի յարատեւութեան մասին, սակայն Հայաստանը ուրիշ պարագայ է: Մէկ բան յստակ կը թուի -- Պատմութիւնը շատ դաժան պիտի դատէ այսօրուայ մտաւորականներու եւ պաշտօնական ու անպաշտօն ղեկավարներուն հանդէպ, Նախագահէն մինչեւ օղակային [illegible] պաշտօնեան, երբ գայ դատել անոնց արարքները: Դաշնակցութեան եւ միւս կուսակցութիւններու արխիւները ունին համոզիչ փաստեր՝ թէ ինչու տէր չկանգնեցան, ամէն միջոցներով, սովահար եւ խուճապահար ժողովուրդին, իր այս նեղ օրերուն: Ժամբորդներէ կ'իմանամ թէ աննկարագրելի համեմատութիւններու հասած է անիշխանութիւնը, սովը, զրկանքը եւ յուսահատութիւնը Հայաստանի քաղաքային բնակչութեան, ուղիղ հետեւանք ապաբարոյ, ընչաքաղց իշխանաւորներու դասակարգի մը ախորժակներուն: Ո՞ր օրուան կը սպասէ մեր Նախագահը մաքրելու հրապարակը եւ իր յաղթանակով կամ մահուամբ՝ հայութեան երախտագիտութիւնը շահելու, առ յաւէտ (չեմ ուզեր «հերոսանալ» բառը գործածել այն հաւանականութեամբ որ ան կրնայ խրտչիլ այդ քիչ մը շատ մաշած բառէն):

Վերջերս, պաղեստինցի ծանօթ մտաւորական Էտուար Սաիտ կը գրէր թէ Օսլոյի համաձայնութենէն ետք, ՊԱԿ-ը պէտք է վերաքննէ իր կառոյցի ու ղեկավարութեան ամբողջ համակարգը որովհետեւ նոր անկիւնադարձի մը պարագային, կազմակերպութեան մը մէջ (կամ ազգի մը, ինչպէս մեր պարագան), նոր մարդիկ ու նոր գաղափարներ պէտք է երեւան գան (թելադրելով Արաֆաթի հեռացումը իշխանութեան գլուխէն): Սաիտ կը գրէր

ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՈՒ Կ. ԱՖՐԻԿԵԱՆԻ ԿՐԿՆԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Իր ստեղծած խանդավառութեամբ ու հաւաքած մեծ բազմութեամբ, շատ շատերու համար նշելի պիտի մնայ Մարտ 18-ի երեկոյթը որ նուիրուած էր Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին 70-ամեակին ու Կարպիս Աֆրիկեանի ղեկավարութեան 40-ամեակին: Ցայտարարուած ժամէն շատ առաջ արդէն, բազմութիւնը խռնուած էր Սորպոնի գլխաւոր մուտքին առջեւ, անհամբեր՝ հասնելու մեծ սրահը: Ժամը 21-ին, երբ գրաւուած էին բոլոր աթոռները, երեկոյթը սկսաւ երգչախումբին նախագահ Մկրտիչ Պօղոսեանի բարի գալուստի խօսքով: Ան անդրադարձաւ ձեռնարկին կրկնակի տօնակատարութեան, այդ առիթով Կ. Աֆրիկեանի «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը» գործին ներկայացման որ ձօնուած էր երգչախումբին, ըսաւ թէ ան կերպով մը ճամբորդութիւն մըն էր դէպի մեր անցեալը, պատմութիւնն ու մշակոյթը: Շնորհակալութեան խօսք ուղղեց ներկայ անձնաւորութիւններուն, բոլոր ներկաներուն որոնց մէջ կային արտասահմանեան բազմաթիւ երկիրներէ ժամանած համակիրներ: Ապա կարդաց Վազգէն Ա.ի շնորհաւորական գիրը:

Իրմէ ետք, բեմ մուտք գործեց յոբելեար ղեկավարը, տեղ գրաւեց նուագախումբին ու երգչախումբին առջեւ ու սկսաւ համերգը:

Յ. Օշականի նոյն խորագիրով բնագրին վրայ յօրինուած «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը» ութսուն վայրկեաննոց գործ մըն է նուագախումբի, երգչախումբի ու մեներգողներու համար: Սիփան-Կոմիտաս եւ Ռոլան տը Լասիւս երգչախումբերուն միացած էր Դպրոցաւէրի փոքրիկներուն երգեցիկ խումբը (ղեկավարներ՝ Անրի Տաս, Հայկ Սարգիսեան), անոնց կ'ընկերանար Սամ Տէուս նուագախումբը. իսկ որպէս մեներգու դերեր ստանձնած էին Շանթալ Նիւցցօ, Աննա Գարապայա, Ֆիլիփ Ֆուրքատ եւ Մարիօ Հանիոթիս. իսկ Սօնիա Նիկողոսեան անհանգստացած ըլլալով, զինք փոխարինեց Միրէյ Փաթրուա:

Մեկնաբանութեան աւարտին, խանդավառ ծափերու ընդառաջելով կրկնուեցաւ գործին վերջին մասը, որմէ ետք բեմ բարձրացան Փարիզի 9-րդ Թաղամասին քաղաքապետը Պր. Պասփերեթ, 5-րդ Թաղամասին քաղաքապետ ու Փարիզի քաղաքապետին որպէս ներկայացուցիչ՝ Պր. Թիպէռի եւ Գիւտ Արք.: Առաջին երկուքը շնորհաւորեցին Կ. Աֆրիկեանը, գրուատելով անոր երկարամեայ վաստակը, ապա Պ. Թիպէռի Փարիզ քաղաքին վերմէյլ մետալով պարգեւատրեց յոբելեար ղեկավարը: Իրենցմէ ետք, որպէս Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներու ներկայացուցիչ, նոյնպէս գնահատութեան խօսքերով հանդէս եկաւ Փարիզի առաջնորդը, արտայայտուելով հայերէն, ինչ որ առնուազն կենցաղավարութեան անտեսում մըն էր այդ մթնոլորտին մէջ: Ան ալ Կ. Աֆրիկեանի կուրծքը զարդարեց երկու կաթողիկոսներէն նուիրուած Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի շքանշաններով. յանուն երգչախումբին, անոր նախագահ Մ. Պօղոսեանն ալ յանձնելով Ս. Սահակ - Մեսրոպ շքանշանը:

Իսկ Սիփան – Կոմիտասը Ժան Վանատմի կողմէ պատրաստուած յաղթանշան մը նուիրեց իր ղեկավարին. անոր վրայ քանդակուած էին «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը»ին քանի մը ձայնանիշերը: Երեկոյթը վերջ գտաւ Կ. Աֆրիկեանի շնորհակալութեան խօսքերով որոնք կը մատնէին խոր յուզում մը:

Երաժշտութեան մարդը ձեռնհաս գրիչներուն ձգելով գործին ներկայացումն ու արժեւորումը, պէտք է ըսել որ երեկոյթը ուշագրաւ էր երաժշտութենէն ու օրուան իմաստէն անկախ քանի մը կէտերով. նախ նշելի պարագայ էր շուրջ երկու հազար հոգիի ներկայութիւնը, գաղութին երգչախումբին 70-ամեակին առիթով. ինչ որ կը նշանակէր թէ հակառակ յաճախակի յայտնուած յոռետեսութեան, կային իմաստ ներկայացնող բաներ, որոնք կը յաջողէին դուրս մնալ համատարած անտարբերութենէն: Կար այն երեւոյթը որ Սփիւռքի մէջ հայերէն բնագիր մը առաջ կը հանդիսանար հայ երաժիշտի մը ու հայկական երաժշտութիւն կը յօրինուէր, ուղղակի հայկական թեմայով նիւթէ մը մեկնելով: Վերջապէս, ներկայի ծանօթ պայմաններուն մէջ, նշել կ'արժէ նաեւ հայ երգը սիրողներու նուիրումը որ երգչախումբի մը կեանքը կը շարունակէ այլազան պարտաւորութիւններով ծանրացած առօրեաներէ ժամանակ ու տրամադրութիւն յատկացնելով անոր. ու ատով ալ չգոհանալով, նիւթական կարեւոր զոհողութիւններու գնով չի վարանիր իրեն փոխանցուած աւանդին 70-ամեայ տարեդարձը նշելու, կարելի ամէնէն մեծ շուքով:

Այս մասին խօսուն վկայ մըն է պատրաստուած շքեղ մատեանն իսկ որ այս կրկնակի յոբելեաններուն ձօնուած գաղութի գործ մը ունի որպէս կողք: Հոն օրուան յայտագրէն, հովանաւորողներու ցանկէն ետք տրուած են Յ. Օշականի բնագիրը, հանդիպակաց էջին վրայ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ (թարգմանութիւն Արփինէ Տատեան), անցեալէն էջեր ու լուսանկարներ: Յաջորդական էջերու մէջ տեղ գրաւած են Սիփան – Կոմիտասի նախորդ ղեկավարները (Ս. Ցակոբեան, Ն. Սերգոյեան, Ա. Պարթեւեան, Գ. Ալէմշահ), երեկոյթին մասնակից ֆրանսական երգչախումբին, նուագախումբին ու մենակատարներուն յատկացուած էջեր, երաժշտական քննադատներու տողեր, եւայլն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆՈՊԷԼԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Մրցանակ մը կրնայ ճակատագրական ըլլալ. ոսկեայ խնձորը Ափրոտիտին տալով Փարիս թէ՛ իր կեանքը կորսնցուց, եւ թէ կործանումի առաջնորդեց Տրովադան: Դարէ մը ի վեր շատեր նոյն ճակատագիրը կը մաղթեն շուէտական ակադեմիային որ կ'որոշէ Նոպէլեան մրցանակիրները:

Այս մրցանակը Ի. դարու ամէնէն երկարատեւը եղած է ու յարգուածը. կարելի չէ խորհիլ որ ատոր մէջ դեր ունենայ դրամական պարգեւը, նոյնիսկ եթէ արհամարհելի գումար մը չէ: 1975-ին ալ երբ տասնապատիկ նուազ էր ան, մրցանակը նոյն վարկը կը վայելէր:

Արարողութեան շուքը կարեւոր դեր ունի հոն. ամէն տարուան Դեկտեմբեր 10-ին (Ալֆրէտ Նոպէլի մահուան օրը) Շուէտի արքայական զոյգը ու ազնուականութիւնը ներկայ կ'ըլլան հանդիսութեան: Տարւոյն նշելի այս դէպքը արձագանգ կը գտնէ ամբողջ աշխարհի լրատուամիջոցներուն մէջ: Մրցանակակիրները իրենց ընտանիքով կը ճամբորդեն առաջին կարգի տոմսերով ու օդակայանին մէջ արքայական ընդունելութեան կ'արժանանան: Օգնական մը եւ լիմուզին մը կը դրուի անոնց տրամադրութեան տակ: Անոնց կիները կամ ընկերուհիները իրենց օրը կ'անցընեն Ստոքհոլմի շուկաներէն գնում ընելով. յետոյ կը վերադառնան Մեծ պանդոկը ուր կը մեծարուին թագաւորական յարկաբաժիններու մէջ. այս բոլորը հիմնարկին հաշուին:

Մրցանակին շողշողուն այս ցուցափեղկին ետին, շատեր կապ կը նշմարեն միջազգային քաղաքականութեան հետ: Դիւաններու վրայ կատարուած պրպտում մը ուշագրաւ կէտեր կը յայտնաբերէ. պատերազմին Շուէտ կ'ամրապնդէ Գերմանիոյ հետ կապերը ապահովելու համար Պալթեան ծովուն վրայ իր դիրքը: Երեք մրցանակներ կը տրուին Գերմանացիներու:

Այսուհետեւ, Հիմնարկը միշտ յայտարարած է թէ երբեք չէ ենթարկուած կառավարութիւններու ազդեցութիւններուն: Շուէտի Գիտութիւններու ակադեմիան որ 230 անդամ ունի, կ'որոշէ բնագիտութեան, տարրաբանութեան եւ տնտեսագիտութեան մրցանակակիրները. Շուէտի Ակադեմիան կը զբաղի գրականութեան ճիւղով, իսկ Գարոլինսքա հիմնարկը բժշկականով: Գալով խաղաղութեան մրցանակին, ան կախում ունի նորվեկիական Հիմնարկէն,

Դիւաններու պրպտումը ուշագրաւ պարագաներ կը մատնանշէ. 1934 -- 1940 շրջանը երբ Շուէտ լաւագոյն յարաբերութիւններ կը մշակէ Հիթլէրի հետ, ոչ մէկ մրցանակ կը տրուի Հրեայի մը: 1944-ին, ամերիկեան ճնշումի տակ բնագիտութեան մրցանակը կը տրուի Գերմանիայէն Միացեալ - Նահանգներ գաղթած Հրեայի մը:

Մրցանակը ունի նաեւ սխալներու բաժին մը. 1917-ին Շառլ Պարքլա կը պարգեւատրուի անգոյ յայտնագործումի մը համար: Անհասկնալի է նաեւ Այնշթայնի պարագան. ոչ ոք կը նշմարէ յարաբերականութեան տեսութիւնը: Յետոյ, ան 1921-ին, երկար վէճերէ ետք կը պարգեւատրուի ուրիշ աշխատութեան մը համար:

Հիմնարկին հարստութիւնը տարուէ տարի կ'աւելնայ, շնորհիւ տեղին յատկացումներու: Եւ Ստոքհոլմ չուրանար որ ճնշումներ կը փորձուին հիմնարկին վրայ, ինչպէս թեկնածու մը առաջ քշել տալու համար դեսպանատուներէ ղրկուած բազմաթիւ նամակներն ու հեռաձայնով կատարուած բազմահազարաւոր դիմումները:

Հարցական ստեղծող պարագայ մըն է այն որ բժշկագիտութեան մրցանակներուն կէսը որոնք տրուած են Ամերիկացիներու, միշտ նախկին դափնեկիրներու աշակերտներուն բաժին կ'իյնան: Ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ տնտեսական յատկացումներ տեղան հետազօտական այն հիմնարկին ուր կը գործեն նախկին այդ դափնեկիրները:

Կասկածէ զուրկ է որ Նոպէլեան մրցանակը ոսկեզօծ ճամբաներ բացող ազդակ մըն է. կրնան այդ ուղղութեամբ մեծ փորձութիւններ ըլլալ միշտ: Բայց Շուէտ գիտէ նաեւ թէ միջազգային իր վարկը լայնօրէն առնչուած է այս մրցանակին: Ու անբնական չէ որ օգտուի անկէ, իր անունին փայլը աւելցնելու համար: Ի վերջոյ ամերիկեան մամուլի ծանօթ անուններն իսկ երբեմն կ'օգտուին մրցանակին հմայքէն. երբ գիտնական մը դիւրին դիւրին չի յօժարիր զիրենք ընդունիլ, խմբագրութիւնը կը թելադրէ հասկցնել անոր որ լրագրողը աշխատակից է Ստոքհոլմի թերթերէն մէկուն:

ՔԱՂՀԱՆ

”ՌԶՆԻ„ի սրամտութիւնները

Գիշերային խաւարից յետոյ առաւօտեան տեսնելով արեգակը, ծափ տուեցին.

- Ուռա՜, լոյսը տուե՜լ են...

Ապա փողոցում տեսնելով բեռնատար աւտոմեքենաներ, որ ալիւր են թափում, աւելի ուժեղ ծափ տուեցին.

- Ուռա՜, հացը բերե՜լ են...

...ակա նկատի ունենալով թէ՛ արտասահմանի եւ թէ ալ երկրի Պաղեստինցիները: Գաղափար մըն է այս որ կը թուի պատշաճիլ Սփիւռքի եւ Հայաստանի քաղաքական ղեկավարութիւններուն: Համայն հայութիւնը կը պահանջէ որ նոր, թարմ ուժերու յանձնուին Սփիւռքի եւ Հայաստանի ղեկերը մեր պատմութեան այս կարեւոր հանգրուանին՝ եթէ ներկայ ղեկավարները անկարող են իրար հետ համեբաշխ գործել ու փրկել մեր հայրենիքն ու ժողովուրդը ստոյգ աղէտէ: Անշուշտ քաղաքական հարցերը այդպէս միամիտ ձեւով չեն լուծուիր, սակայն քանի դեռ համահայկական խորհրդարան մը գոյութիւն չունի, ժողովուրդին այս բաղձանքը կարելի չէ անտեսել: Անհրաժեշտ է որ հայ ազգը իր ձայնը լսելի ու հնազանդելի դարձնէ ներկայ կացութեան մէջ: Ամէն միջոց արտօնելի է այս նպատակը իրականացնելու համար երբ ազգին ճակատագիրն է խնդրոյ առարկան, նոյնիսկ ժողովրդային (Անգլիացիք grassroot կ'ըսեն այդ տարրերային շարժին) ըմբոստութիւն մը վերջ դնելու թէ՛ եկեղեցական թէ՛ ալ քաղաքական այս ջլատիչ պառակտումներուն, թէ՛ Սփիւռք եւ թէ Հայաստան: Արցախը բարեբախտաբար աւելի միակամ է եւ աւելի իմաստուն:

«Ասպարէզ»

ԱՆԱՅԻՍ

ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Գրեթէ 2·5 մեթր բարձրութիւն ունեցող կոթող մըն էր, տաշերը շարուած չորս կողմը՝ պսպղուն ու գեղեցիկ: Բանախօսը գուրգուրանքով ցոյց տուաւ զայն ժողովուրդին. դրուատեց արուեստին փափկութիւնը, ճաշակը եւ նպատակին նուիրականութիւնը:

Երկար խօսեցաւ Խաժակ սրամիտ ու ժողովրդական իր ոճովը, համեմելով իր խօսքերը կարճ անէքտոթներով: Ոսկերչութեան արուեստին մասին խօսած միջոցին, յիշեց գերման վարչապետ Պիսմարքին Ֆրանսացի արուեստագէտի մը հետ ֆրանսական արուեստին մասին վիճաբանած առենը, արուեստագէտին առարկութիւնը թէ՝ Ֆրանսացի ոսկերիչները կրնան ոչինչէն գեղեցիկ բան մը շինել, հրաշալիք մը նոյնիսկ: Պիսմարք թերահաւատ, կը փրցնէ իր թաւ պեխերէն թել մը եւ Ֆրանսացիին տալով կ'առարկէ. «Ասով ալ կրնա՞ն արուեստի հրաշալիք մը շինել»: Ֆրանսացին կ'առնէ պեխին թելը եւ թղթապանակին մէջ կը դնէ: Մէկ երկու շաբաթ յետոյ, գերման վարչապետին հետ նորէն տեսակցած միջոցին, անոր կը յանձնէ տուփ մը, որուն մէջ զետեղուած էին երկու գունաւոր կլոր քարեր, մէկուն վրայ փորուած ոսկեզօծ տառերով Գերմանիա եւ միւսին վրայ Ալզաս ու պեխին թելովը իրարու կապուած, ամբողջութիւնը հիանալի նրբութեամբ շինուած: Պիսմարք չի կրնար հիացումը ծածկել, բայց չընդունիր նուէրը:

Յեղափոխական բանախօսը Պոլսոյ մէջ մեծ համակրութիւն շահած էր իր խօսելու դրութեան եւ սրամտութեան համար: Պոլսեցիք անժպիտ մարդիկը չէին սիրեր. եւ Խաժակ ժպտելով, կատակելով իսկ՝ շատ լուրջ բաներ ըսելու մեծ յատկութիւնը ունէր:

Ինչպէս ամէն գեղեցիկ բան, այդ յոբելեանի տօնակատարութիւնն ալ վերջացաւ: Մենք, մասնախումբի անդամներս, գոհ էինք, որովհետեւ որեւէ լուրջ անպատեհութիւն, կռիւ, ծեծկռուք, եւայլն պատահած չէր այնքան խուռներամ ամբոխի մը մէջ: Ասկէ զատ, հպարտութիւնը ունեցած էինք գեղեցիկ բան մը, վայելուչ բան մը ըրած ըլլալու եւ տեսնելու մանաւանդ որ Պոլիս այդ օրը մեզմով, Հայերովս զբաղած էր:

Դուրսը, եկեղեցիին շրջափակը զբօսավայրի մը երեւոյթը առած էր կատարելապէս: Ոմանք գետինը նստած կը ճաշէին, փոխեղ, պանիր եւայլն կ'ուտէին. կիներ երախաները կը դիեցնէին. ամէն տեսակ բան կար հոն: Սիպիլ կը նեղուէր, ես վերջին ծայր կը զուարճանայի:

Վերջապէս հարկ եղաւ բաժնուիլ ու դառնալ Գատը - Գիւղ, ուր նոյն գիշերը, ձմեռնային թատրոնին մէջ, յոբելենական հանդէս սարքուած էր Արամեան եւ Թորոսեան Վարժարաններուն կողմէ եւ ուր գիս ալ հրաւիրած էին խօսելու: Բայց, ես բնաւ միտք չունէի այդպիսի բան մը ընելու, թէեւ գրած էի ինչ որ կրնար կարդացուիլ այդ հանդէսի միջոցին եւ օրիորդի մը տուած, որպէսզի վերջին պահուն իմ տեղս կարդայ գրածս, որ արդէն զգայացունց բան մըն ալ չէր:

Երկար էր այդ հանդէսը, թէեւ խնամքով պատրաստուած: Անվերջանալի բաներ կարդացուեցան, խօսուեցան, արտասանուեցան, որոնցմէ միայն յիշողութեանս մէջ մնաց Զօպանեանի Գեղօն ի պատիւ հայ լեզուին՝ բաւական լաւ առոգանութիւն ունեցող աղջնակի մը կողմէ:

Հոն ոգեւորութիւնը շատ հեռու էր նմանելէ Մայր Եկեղեցիի ժողովուրդին եռանդին, աւիւնին, սրտաբուխ ցնծութեան, թէեւ ամէն ինչ շատ կանոնաւոր էր, կարգապահութիւնը օրինակելի, բազմութիւնը բաղդատաբար բարեկիրթ, աղմուկը շատ նուազ, եւ ոչ մէկ երախայ կամ թերեւս շատ քիչ, ինչ որ հայկական հաւաքոյթի մը համար հազուադէպ երեւոյթ է:

(Շար. 67)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լորիս Աթմաճա եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Մարտ 27, Կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ, իրենց մօր, մեծ - մօր եւ հանիին՝
ՏԻԿԻՆ ՇԱՔԷ ՀԱՍԷՐ -- ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին եւ իրենց հօր, մեծ - հօր եւ հանիին՝
ԽԱՉԻԿ ՀԱՍԷՐ -- ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ
մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Գարուն» մանկապատանեկան երգչախումբի անդամուհիներէն Մայտա Կարապետեանի հօր՝ Յարութիւն Յովսէփեանի մահուան առթիւ երգչախումբին տնօրէնութիւնը 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՀԱՅ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (Գ.)
(Մերձաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի յատուկ)

Ներկայ հաղորդագրութեամբ կու զանք յայտնելու, թէ Գ. հատորի նիւթերը գրեթէ ամբողջացած են: Կ'ուզենք յիշեցնել, թէ Գ. հատորը պիտի ընդգրկէ 1953-էն 1993 ժամանակահատուածը միայն եւ պիտի բովանդակէ հայրենակցական ղործունէութիւնները Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ. նաեւ՝ կենսագրութիւնները այնթապցի եկեղեցականներու, կրթական մշակներու, արուեստագէտներու եւ անոնց, որոնք բարոյապէս կամ նիւթապէս օգտակար եղած են Հայաստանին կամ Հայութեան, ինչպէս նաեւ ազատ ասպարէզի մասնագէտները (բժիշկ, դեղագործ, ճարտարապետ, ճարտարագէտ, փաստաբան եւայլն), եթէ նոյնիսկ չեն ունեցած ազգային գործունէութիւն, նկատի առնելով, որ կը բարձրացնեն Հայութեան մտաւորական մակարդակը:

Արդ, կոչ կ'ընենք մեր հայրենակիցներուն, որ առաւելագոյն մինչեւ 1994 Յունիս 30 հաճին ստորեւ տրուած հասցէին հասցնել հարցաթերթիկները: Իսկ անոնք, որոնց կարելի չեղաւ հարցաթերթիկ ուղարկել, թող ներողամիտ ըլլան, եւ իրենց կենսագրութիւններն ու նկարները հաճին հասցնել մեզի, Գ. հատորի բովանդակութեան շուրջ տրուած բացատրութիւնները նկատի առնելով ընդհանրապէս: Յունիս 30-էն ետք ստացուած գրութիւնները նկատի պիտի չառնուին:

Գրութիւններուն զտումը եւ դասաւորումը պիտի կատարուին խմբագրական օժանդակ յանձնախումբին կողմէ:

ՀԱՅ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆԱՊԵՏ՝
ԺԱԳ ԱՊԱՃԵԱՆ
ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ՝
ՓՐՈՖ. ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱՅԵԱՆ

Հասցէներ՝
Mr. Armen Haroutunian
Maguy-el-Haj St, Amanos, Beirut, Lebanon
P.O.Box 11-66-77 Beirut, Lebanon
Հեռ. 265-449, 324617 (բն.)

M. Kevork Bakerdjian
35, rue de Trévise, 75009 Paris, France

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Հայ Մշակոյթի Տունը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Անահիտ Տավիսեանին, Քլոտէթ Տավիսեանին, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Տավիսեանին եւ զաւակներուն ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, ազգականին՝ Եղիա Տավիսեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Մարտ 27, Ծաղկազարդ:
Պատարագ ժամը 11--ին:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16-ին:
- Ժամը 13-ին ճաշ Եկեղեցւոյ սրահը:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Երեքշաբթի (Մարտ 29), Ցիշատակ Տասը Կուսանաց:
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝
ժամը՝ 16.30-ին:

Ս. ՍԱՀԱԿ — ՎԱԼԱՆՍ

Երեքշաբթի, Մարտ 29, Ցիշատակ Տասը Կուսանաց: Ժամերգութիւն ժամը՝ 18-ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկայացում Միութեանս «ԿԱՅՔ» Տարեգիրքի 3-րդ թիւին եւ ԶՐՈՅՑ

«ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԸ ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ:

«Զրոյց»ին կը մասնակցին՝

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՓԻԷՐ ՏԷՐ-ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ
ՄԱՐԿ ՆՇԱՆԵԱՆ

«Կայք»ը կը ներկայացնէ եւ «Զրոյց»ը կը վարէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 17-ին,
Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° COURCELLES
-- Մուտքը ազատ է --

SABERTOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
NOUVEAU

SERVICE PLUS
LA SOLUTION CONFORT ET DES PRIX COMPETITIFS
POUR TOUTES AUTRES DESTINATIONS
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL.

SABERTOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13
FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTE
69003 LYON
TEL: 78 60 13 66
FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN
EREVAN 10
TEL: 52 85 48
FAX: 52 54 48

AFFRETEUR DE ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 94

ՃԱՄԲԱՐ

COLONIE DE VACANCES

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հաճոյքն ունի ձեզի տեղեկացնելու թէ կը կազմակերպէ իր 11-րդ Երիտասարդական (7-14 տարեկան) ճամբարը որ տեղի կ'ունենայ Վարս գիւղի տեսարժան լեռներուն վրայ, Յուլիս 9 -- 30:

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝
Տիկին Հերմինէ Անֆիսիոյին՝ 91. 73. 95. 31 եւ
Տիկին Մարթին Գույումճեանին՝ 91. 71. 91. 28:

■

UGAB-Marseille recherche pour sa Colonie de Vacances à Vars (Hautes-Alepes):
— MONITEURS, MONITRICES (avec BAFA de préférence)
— ASSISTANT SANITAIRE
pour le séjour du 9 au 30 Juillet.

Renseignements auprès de : *Mme Herminé Enficiaud* : 91. 73. 95. 31 ou
Mme Martine Kouyoumdjian : 91. 71. 91. 28

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ Ի ՏԱՃԱՐՆ
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 27

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9.30-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10.30-ին:
Դռնբացէք ժամը՝ 16-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Դռնբացէք ժամը՝ 12-ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10-ին:
Դռնբացէք ժամը 18-ին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Դռնբացէք ժամը 16.30-ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՐԻ[Զ]

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 12.30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris, M° Cadet
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնե[լ]
42 - 40 - 22 - 74 թիւին:

ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը, Շաբաթ, Մարտ 26, ժամը 20.30-էն սկսեալ՝
17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan
Տեղերը ապահովելու համար՝
46 - 58 - 03 - 17 (ժամը 20-էն ետ[ք])
43 - 83 - 92 - 75

– ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ –

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 27, ժամը 18-ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայերէն խօսուն շարժապատկերի մը ցուցադրութիւն. «Ցիսուն կեանքը»:
Մուտքը ազատ է:
Կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լեւոնի Մարգարեան եւ փափազեան ամենօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար. --

Պետրոս Պօյաճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Տէր և Տիկին Ժանփիէր Միրճանեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ճնկըրտեան, Տէր եւ Տիկին Հայկարամ Պօյաճեան եւ զաւակները 1.000-ական Ֆր., Պրոնի Թաղամասէն մտերիմ բարեկամները 1.250 Ֆր., Օրիորդ Սիգան Մամաս, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պօյաճեան 500-ական Ֆր., Պ. Ֆրետերիք Մալճեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թոպէր Էժտահարեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մահտեսեան, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միսքճեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ուզուն 200-ական Ֆր., Պ. Սահակ Սուքիասեան 150 Ֆր., Պ. Նազարէթ Տօլլաթեան, Տիկին Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Նազարեան, Պ. Յակոբ Սալմասլեան, Տիկին Սիլվի Թութլուեան, Սուքիասեան ընտանիք 100-ական Ֆր., Պ. Խաչեր Պօյաճեան 1.000 Ֆր., Պ. Յակոբ Պօյաճեան 500 Ֆր., Պ. Անտրէ (Շարլ Մասալաճաու) 250 Ֆր., Լիբհա հաստատութիւն 312 Ֆր.:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.292 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 69e ANNEE — N° 18.292

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԷՐ ՉՍԽԱԼԻԼ

Ցոյցերը հղացրեցան ամբողջ չարթուան երկայնքին եւ Ուրբաթ օր, Մարտ 25-ին, կը հասնէին՝ գլխաւորին։ Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին վրայ, դասաւէ դասաւ, քաղաքէ քաղաք, երիտասարդներ կը գրաւեն փողոցները, հրապարակները եւ ցոյցերն ալ յաճախ բուռն բնոյթ կը առնեն։ Թալանողները չեն պակսիր նման պարագաներու մէջ։

Պահանջը չէր փոխուած։ Ամբողջական ջնջումն էր այդ պայմանագրութեան (ՍԻՓ) որ սահմանուած էր աշխատանք հայթայթելու գործազուրկ երիտասարդութեան մը եւ որ փոթորիկ ստեղծեց։ Կառավարութիւնը, մղուած հեղինակութեան պահպանման անտեղի նախանձախնդրութենէ մը, աճապարեց Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակել համապատասխան հրովարտակը թէկուզ փիջումներէ ետք։

Ի տես այն մերժումին որ համատարած բնոյթ առած էր այլեւս, անհրաժե՞շտ էր այս հապճեպ հրատարակումը որ քիչ մը աւելի իւղ լեցուց կրակին վրայ։ Նախընտրելի չէ՞ր փորձի շրջան մը անցընել, ապա միայն վերջնական բնոյթ տալ պայմանագրութեան մը որ այսօր խորհրդանշական դարձած է եւ անոր դէմ պայքարն ալ այլեւս կապ իսկ չունի ՍԻՓ-ի բուն էութեան հետ։

Կառավարութիւնը դաւ մը կը տեսնէ մղուած այս պայքարին մէջ եւ «դաւադիրներն» ալ միայն սենտիքաները կամ ընկերվարականները չեն, նախարարապետին մեծամասնութեան եւ գործադիրութեան մէջ ալ, ջատագովները բանակ չեն կազմեր։

Տասնամեակէ մը աւելի է որ իրարու յաջորդող կառավարութիւնները զանազան պայմանագրութիւններով փորձած են լուծում մը գտնել գլխաւորաբար երիտասարդներու գործազրկութեան։ Ֆրանսան մրցանիշը կը կոտրէ, քանի անոնց թիւը 750 հազար է։ Ոչ ոք հրաշք դեղահատը գտած է եւ ճախն ալ, հաւանաբար քիչ մը աւելի փիւռէօր կրնար ցոյց տալ եւ չճաղկել այսքան բիրտ կերպով փորձ մը, երբ ինք տասը տարի է ճախողած է այդ մարզին մէջ եւ իր օրով է որ գործազուրկներու թիւը երեք միլիոնն ալ անցաւ երկրին մէջ։ Բայց, ընդդիմութիւնը, ինչ գոյնի ալ ըլլայ, գիտէ որ ի՛նչ պէտք է ընել ... երբ ընդդիմութիւնն է ու յանկարծ կ՚անճրկի երբ, օր մըն ալ, իշխանութիւն կը դառնայ։

Եթէ Պալատիւր անցեալ Կիրակի օրուան ընտրութիւններէն առաջ իր ուժը ասպարէզ կարդալու համար ապաղայ չտեսնող երիտասարդներու, կը նշանակէ թէ հաշիւը սխալ ըրաւ։

Եթէ Պալատիւր կարծեց որ հրովարտակը հրատարակելով, վերջակէտ կը դրուի հարցին եւ ամէն ոք կը համակերպի, ալ աւելի սխալ հաշիւ մըն էր։

Պայքարը զոր կը մղեն այսօր երիտասարդներ, որոնք «68 Մայիս»ի սպառնալիք ալ կ՚ըլլեն, անդիտանալով թէ 68 Մայիսը ճիշդ հակառակ դրդապատճառներ ունէր եւ տարբեր ալ ոգի, այլեւս խորհրդանշական է։ Ո՞վ տեղի պիտի տայ։ Եթէ կառավարութիւնը, ի վերջոյ, սոխալի, հարուածը շատ աւելի ծանր է իր հեղինակութեան համար, ոչ միայն այսօ՛ր, այլեւ՝ վաղը։

Կարեւոր էր չսխալել։

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՅԱՏՈՒԿ ՄԱՐՄԻՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Հինգշաբթի, Մարտ 24-ին, հիւլէակայան գացած են նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Հրանտ Բագրատեան, Վ. Զիտչեան, Սեպուհ Թաշճեան եւ այլ նախարարներ, ժամը 13.30-էն 16։ Որոշուած է ամէնէն արագ պայմաններուն մէջ ապահովել հիւլէակայանի բացումը։ Տեղի ունեցած է կառավարական արտակարգ նիստ եւ այդ նիստին որոշուած է Մեծամօրի հիւլէակայանը վերածել «իրաւական յատուկ մարմնի» (entité juridique)․ այլ խօսքով «չափահաս» է եւ այլեւս կախում չունի նախարարութենէն։

Ռազմաճակատի հարաւ-արեւելեան կողմը շարունակուած են բուռն մարտերը։ Մարտ 24-ի առաւօտեան ատրպէջանական օդուժը ռմբակոծած է հայկական դիրքերը Ֆիզուլիի ուղղութեամբ։ Ալխանլիի մօտակայքը տեղի ունեցած կռիւներուն հակառակորդը ունեցած է 40 մեռեալ եւ կորսնցուցած՝ հրասայլ մը եւ հրետանի մը։ Ղարաբաղեան կողմէն զոհ գացած են երկու մարտիկ եւ 11 ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուած։ ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան բանակը յաջողած է պաշտպանել իր դիրքերը։ Իսկ նախորդ իրիկուն (Մարտ 23-ին), Ազերիները գնդակոծած էին Հայաստանի հիւսիս-արեւելեան սահմանը։ Նոյեմբերեանի շրջանի Բերդաւան գիւղի պաշտպանական դիրքերու այս հրետանային գնդակոծումէն կային վիրաւորներ։

Մարտ 25-ին, համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր։

Հայաստանի Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան Մարտ 23-ին Պրիւսէլի մէջ հանդիպում ունեցած է Վրացի իր պաշտօնակիցին հետ։ Քննարկուած են երկկողմանի հետաքրքրութեան հարցեր։ Նշուած է որ երկու երկիրներու կառավարութիւնները ամէն բան կ՚ընեն հայ-եւվրացական յարաբերութիւնները զարգացնելու համար։ Յատուկ ուշադրութեան առարկայ եղած է ճամբաներու ապահովութեան միջոցներու հարցը։ Վրացի նախարարը Չիկվաիձէ յայտնած է թէ բոլոր միջոցները ձեռք կ՚առնուին որպէսզի բարեկամական մակարդակի վրայ պահուին հայեւվրացական յարաբերութիւնները։

Նախանիւթի չգոյութեան եւ ուժանիւթի տագնապին հետեւանքով Հանրապետութեան արդիւնաբերութիւնը կը գործէ նուազագոյն եղանակով։ Ներկայիս բանող 160 գործատուներէն առաւելաբար կ՚արտադրեն ոսկիի եւ ալմաստի մշակման, Վանաձորի «Աւտօկէնմաշ», քիմիական նիւթերու ձեռնարկութիւնները։ Մարտի սկիզբէն ի վեր ձեռք բերուած է 827 միլիոն 157 հազար դրամի արտադրութիւն, իսկ նոր տարիէն ի վեր՝ 2 միլիառ դրամի արտադրութիւն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՐՏԱԿԱՆ ՋԻՆԵԱԼ կազմակերպութեան՝ ՓՔՔ-ի ղեկավարներէն մէկը, ըստ Թրքական աղբիւրներու, սպաննուած է Թունճէլիի մէջ, ապահովութեան ուժերու հետ բախումի մը ընթացքին։ Ան երբ շրջապատուած է իր մարտիկներով ու ելքի ճամբայ չէ մնացած, ռումբով մը անձնասպան եղած է։ Անոր մահուան փոխվրէժի արարք մը կը նկատուի Մարտ 24-ին Պոլսոյ Գոց Շուկային մուտքին պայթած ռումբը որ չորս հոգիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած է։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Բազմաթիւ հակազդեցութիւններու տեղի տուաւ վարչապետ Պալատիւրի գոհունակութիւնը որ յաջորդեց kանթոնալ ընտրութիւններու առաջին շրջանի արդիւնքներուն։ Անշուշտ վարչապետը գոհունակութեան հաստատ հիմ ունէր երբ աջը ընդհանուր առմամբ, քուէներու 45,54% ստացած էր։

Սակայն, քիչ չէ թիւը անոնց որոնք բաւական մակերեսային ու հապճեպ կը նկատեն յայտնուած գոհունակութիւնը։ Կը մատնանշեն պարագաներ զորս Պալատիւր պէտք է նկատի ունենար վճռական արտայայտութենէ մը առաջ։

Անոնցմէ առաջինը ցոյցերով արտայայտուած դժգոհութեան մը ներկայութիւնն է որ փոխանակ հանդարտելու, նոր թափ կը ստանայ։ Ճիշդ է որ երիտասարդներու ցոյցերուն հայելին չեղան ընտրութեան արդիւնքները, սակայն պէտք չէ մոռնալ որ քաղաքական ընթացիկ երեւոյթ է․ պատահարի մը ու անոր ընտրական ներգործութեան միջեւ միշտ քանի մը ամսուան միջոց կը գտնուի։ Այսպէս, վարչապետը աւելորդ փութկոտութիւն ցոյց տուած կը նկատուի Յունուար 16-ի եւ ներկայի ցոյցերուն բաղդատականով․ դպրոցական օրէնքին դէմ կատարուած ցոյցերը ճիշդ է որ հարիւր հազարաւոր ցուցարարներ ունէին, իսկ երիտասարդները միայն քանի մը տասնեակ հազար կ՚ըլլան փողոցներուն մէջ․ սակայն, ինչ որ անտեղի կ՚ընէ այս բաղդատականը, այն է որ առաջիններուն ձեռնարկողները չափահասներ էին որոնք ունէին երիտասարդներու նեցուկը եւ ցոյցը ազգ․ բնոյթ կը կրէր։ Մինչդեռ, Մարտ 17-ինը ապակեդրոնացած էր, երիտասարդներու կողմէ կազմակերպուած, որ մեծ քաղաքներէ զատ բազմաթիւ մեծ ու փոքր կեդրոններու մէջ եւս հազարաւորներ փողոց իջեցուցած էր։

Բոլորովին տեղին չէ նաեւ անվերապահ հաւատքը թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը զանգուածային կերպով կը վաւերացնէ ներկայի իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը։ Հեռու չէ 1988 թուականը երբ Ռոքար եւս յաղթական դուրս եկած էր kանթոնալներէն։ Արդէն, Արտաքին Գործոց Նախարարը պէտք տեսաւ յիշեցնելու թէ ընդհ. խանդավառութեան մէջ պէտք չէր կարծել որ ընտրութեան յաջողութեամբ լուծուած էին բոլոր հարցերը։

Տեղին չէ նաեւ վարչապետին կարծիքը թէ յաջողութիւնը հիմնական է արդէն, մինչդեռ Մարտ 27-ին կրնայ յաղթանակը իր յուսացած պատկերը չտալ։ Աջի շուրջ 40 երեսփոխաններ կան որոնք անկարելի չէ որ պարտուին։ Կայ նաեւ ներքին շարժում մը։ Օրինակ, Ժ. Շիրաք ուղղակի դժգոհութիւն յայտնած էր Պալատիւրի արտայայտած գոհունակութեան։ Ուրիշներ կը յիշեցնեն որ ան մերժած էր թեկնածուներուն զօրակցութիւն յայտնել, ներկայութիւն ցոյց տալով ընտրապայքարին ընթացքին։

Կայ տակաւին ձախին յաջողութիւնը․ տարուան մը մէջ 10 կէտ շահած է ան։ Եւ վարչապետը հարկին տակն է լուրջի առնելու նաեւ այս թիւը զոր ինք եւ իր ընկերակիցները քիչ մը աճապարած էին թաղելու։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՍԻԱ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՈՒՄ

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՊՐԻՒՍԵԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1994, Մարտ 23-ին Հայաստանի Արտաքին նախարար Պ. Վ. Փափազեան հանդիպումներ ունեցաւ Եւրոպայի Խորհրդարանի արտաքին գործերու Յանձնաժողովին մէջ։

Յանձնաժողովի նախագահ Էնրիքէ Պարոն Քրեսփոն, իր ելոյթին սկիզբը նշեց Հայաստանի հանդէպ եւրոպական այս հաստատութեան համակրանքը։ Ան կըրկին հաստատեց Եւրոպայի Խորհրդարանի աջակցութիւնը հայ ժողովուրդին՝ իր գոյութեան եւ ինքնութեան համար մղած պայքարին մէջ։

Այնուհետեւ ան հրաւիրեց Պ. Փափազեանը՝ ներկայացնելու Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը։

Նախարարը իր ելոյթին ներկայացուց երկրին արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր ուղղութիւնները, ընդգծելով յատկապէս Հայաստանի և Ռուսաստանի, ինչպէս նաեւ դրացի երկիրներու հետ փոխյարաբերութիւնները, ներկայացուց նաեւ Հայաստանի դիրքորոշումը Լեռնային Ղարաբաղի կնճիռին նկատմամբ։

Նախարարին ելոյթը մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ լսարանին կողմէ։

Նախարարին ելոյթէն յետոյ, Ֆրանսացի երեսփոխան, նախկին Արտաքին Նախարար Գլօտ Շէյսոն իր ելոյթին մէջ բարձր գնահատեց հայ ժողովուրդը, Ֆրանսահայ համայնքին օրինակելի համարկումը։

Այնուհետեւ նախարարը պատասխանեց խորհրդարանականներու հարցումներուն։ Վերջիններս իրենց մտահոգութիւնը արտայայտեցին տարածաշրջանին մէջ Թուրքիոյ խաղացած դերին կապակցութեամբ։ Պ. Նախարարը ընդգծեց Թուրքիոյ բացասական վերաբերումը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մէջ, դատապարտեց Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ կողմէ կիրարկուող շրջափակումը։ Ընդառաջելով խորհրդարանականներուն, որոնց առանձնապէս կը հետաքրքրէին հայեւ թրքական յարաբերութիւնները, Պ. Փափազեան խօսեցաւ 1915-ի Եղեռնի մասին, զայն ներկայացնելով որպէս Հայաստանի իշխանութիւններու կողմէ անհերքելի երողութիւն։

Նախարարը նաեւ ճշդեց, որ Հայաստան որեւէ նախապայման չէ դրած Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ հաստատելու համար։ Ան յայտարարեց, որ իր կողմէ, Հայաստանը բազմաթիւ քայլերու ձեռնարկած է այդ ուղղութեամբ, սակայն, ցայսօր Թուրքիա այդ քայլերը անպատասխան թողած է։ Այնպէս որ, ներկայ իրավիճակին պատասխանատուութիւնը կ՚իյնայ Թրքական իշխանութիւններուն վրայ։ Որոշ խորհրդարանականներ իրենց մտահոգութիւնը յայտնեցին Թուրքիոյ ներքին իրավիճակին կապակցութեամբ, յատկապէս մարդկային իրաւանց խախտման հարցին մէջ, մասնաւորապէս Քիւրտերու նկատմամբ։

Պ. Փափազեան ըսաւ, որ կ՚ընդունի այդ երկրին մէջ որոշ հարցերու գոյութիւնը, սակայն անոնք Թուրքիոյ ներքին հարցերն են եւ Հայաստան ոչ մէկ կապ ունի անոնց հետ։

Պատասխանելով փորթուկալցի երեսփոխանի մը հարցումին՝ Հայաստանի եւ իր հարեւաններու փոխյարաբերութիւններուն վերաբերեալ, Պ. Փափազեան յայտնեց բոլոր հարեւան երկիրներու հետ բարիդրացնութեան յարաբերութիւններ զար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Բ.

ԾՈՒՌ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ՃԻՇԴ ԹԻՐԱԽԻՆ ՉԵՆ ՏԱՆԻՐ

Երկրորդ տարեդարձին օրերուն Հիմնադրամը բնականոն ընթացքով մը պէտք է ներկայանար որպէս պետականութեան ամրացման ընդհանրական կուռան մը, վարանումները ամբողջութեամբ ջնջած ու անտարբերութեան բոլոր պատերը խորտակած: Նման փափաքելի պատկեր միայն կրնար ապահովութեան, վստահութեան խորքի մը վրայ մարմին առնել, համազգային նորադոյն կառոյցին աւանդութիւնը հաստատելով օրէ օր մեր իրականութեան մէջ: Այդպէս չեղաւ: Տեղական նեղ հաշիւներէ մղուած խոչընդոտումներ կը դժուարացնեն Հիմնադրամին պատասխանատուներուն հետեւողական, յամառ ջանքերը. միւս կողմէ, ճիշդ է որ Հայաստանեան ճակատէն մինչեւ այսօր ոչ մէկ չչուկ առընչուած է անոր, սակայն այլ մարդերու տխուր նախընթացները անխուսափելիօրէն իրենց ստուերը կը ձգեն անոր վրայ, յիշեցնելով կաթէն բերանը այրածին օրինակը:

Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է գործը յատկապէս Սփիւռքի պատասխանատուներուն որոնք իրենց ընթացքով, գործունէութեամբ պէտք է չքացնեն բոլոր վերապահութիւնները, որովհետեւ գործնականին մէջ հայութեան այս չերտն է առաւելաբար, եթէ ոչ առանձին, որ պիտի գոյացնէ ծրագրուած նպատակներուն անհրաժեշտ գումարները: Այսօրւան պայմաններով, կարելի՞ է ըսել որ Հիմնադրամը դիւրութեամբ աւանդական կառոյցի մը պիտի վերածուի, ինչպէս օրինակ եկեղեցին, ան որ նուիրատուներու ամէնէն անվերապահ դիմումին հասցէն է միշտ, հակառակ անոր որ ամէն մարդ անկէ բխած տրտունջի պատճառ մը ունի եւ գաղութին մէջ կան շատ մը շատ աւելի կենսական հասցէներ որոնց այսօր զլացուած նեցուկը վաղը կրնայ ճակատագրական ըլլալ ընդհանուրին համար: Կամ կարելի՞ է յուսալ որ առանց անդարմանելի յապաղումներու, Հիմնադրամը վայելէ այն գուրգուրանքը որ գրեթէ ամէն կիրակի կ'արտայայտուի Պոլսոյ սիրոյ սեղաններուն վրայ, թաղի մը դպրոցին հանդէպ:

Որքան ալ արդիականացած հաւաքականութիւններու մէջ ապրին մեր գաղութները, մտայնութիւններու եւ հոգեվիճակներու կաղապարները դիւրութեամբ չեն առընչուիր շրջապատին տուեալներուն. ու ատիկա ժամանակին լուսանցքին վրայ կը ձգէ մեր հաւաքականութիւնները որոնք սակայն շատ անգամ չեն իսկ գիտակցիր այս երեւոյթին: Ու այս խորքին վրայ, Հիմնադրամն ալ կենսական նորութիւններու ընդհանրապէս անհաղորդ մեր կեցուածքէն իր բաժինը կ'առնէ, երբ պէտք եղածը չի կատարուիր զարկ տալու անոր համազգային բնոյթին որ յաճախ ամէնէն սատած լարերն ալ թրթռացնող ազդակ է:

Հիմնադրամին այս ճակատին մասին գործի անցնելու հարկը յայտնապէս զգացած է անոր Գործադիր վարչութիւնն ալ, թէեւ ոչ վերոյիշեալ մեկնակէտերով: Երկրորդ տարեդարձին օրերուն հրապարակուած Ուղերձ մը եւ Յայտարարութիւն մը այդ մասին կը վկայեն: Առաջինը ազգային զգացումներու խօսող, պարագայական էջ մըն է, անկախութեան ու աստուածաշնչական յղումներով: Ան կ'անդրադառնայ խնկական բաւական բիրտ տուեալները, փորձելով տօնական զգայնութիւն մը ստեղծել: Երկրորդը աւելի իրապաշտ գրիչով մը շարադրուած, հրապարակ կը դնէ չօշափելի մտահոգութիւններ:

Մարտ 16 թուակիր այս էջը կ'ըսէ թէ վերջին շրջանին մամուլին մէջ սկսած է շահարկուիլ Հիմնադրամին անունը «անստորագիր» եւ «ստորագրուած» յօդուածներու մէջ: Անոնցմէ երկուքին պարագան ուշադրութեան կը յանձնուի: Առաջինը «Ազատամարտ»ի թիւ 10-ի (Մարտ 1994) խմբագրականն է, երկրորդը «Հայաստանի Հանրապետութեան» (Մարտ 11) մէջ լոյս տեսած անստորագիր նամակը որ ղրկուած է Իրանէն եւ որ ունի «Եւ դարձեալ Դաշնակցութիւնը» խորագիրը: Այս զոյգ նշումներուն առաջին բաժը այն այն է որ Հիմնադրամին անունին շահարկումը գլխաւորաբար կը յղուի ՀՅԴ-ին, քանի որ «Ազատամարտ»ը նոյն կուսակցութեան պաշտօնաթերթն է որ լոյս կը տեսնէ Երեւան, 1991-էն ի վեր:

Անոր խնդրոյ առարկայ խմբագրականը մեկնելով Մանուչարեան - Սիրադեղեան ճակատումէն, ծանրակշիռ տուեալներ կը հրամցնէ, ըսելով որ 1993 Յունիս 8-ին կնքուած պայմանագրին եւ Յունիս 11-ի հրամանին համաձայն «ինքնիշխան Հայաստանից 225 փաթեթներով դուրս բերուեցին ոչ աւել, ոչ պակաս, 8470 յղկուած ադամանդներ, այդ թւում մի քանի տասնեակ քարեր...» եւայլն: Ամբողջին ընդհ. արժէք կը տրուի 1 միլիոն ամերիկեան տոլար: Ու թերթը կ'աւելցնէ. «գուցէ մաֆիայի դէմ պայքարող Պր. Ներքին Գործոց նախարարը տեղեակ պահի մեր ժողովրդին՝ վերոյիշեալ ադամանդների միակ օրինական տիրոջը, թէ ո՞ւր անհետացաւ այդ գումարը»: Նոյն գրութեան վերջին մասին մէջ է որ խօսքը կ'առնչուի Հիմնադրամին, հետեւեալ տողերով. «Եւ եթէ մենք Հայաստանում նոր միայն սկսում ենք գիտակցել թէ ինչ փուչ պղպջակ էր Հայաստան հիմնադրամը, Արեւմուտքի գործարար մարդկանց համար դա պարզ էր ի սկզբանէ»: Խմբագրականը կ'աւարտի այն հաւաստումով որ կատարուած ամբաստանութիւններուն առնչուած փաստերը իր դպրոցներուն մէջ ունի խմբագրութիւնը:

Հասկնալի է ու տեղին Հիմնադրամի Գործադիր վարչութեան նրբազգածութիւնը որ տուն տուած է Մարտ 16-ի Յայտարարութեան: Սակայն, երբ Հիմնադրամի նիւթին շահարկումը, ճիշդ է բաւական անկապակից ձեւով--, կ'ընկերանայ այնքան ցնցող յայտնութիւններու, կրնա՞յ բաւարար ըլլալ Գործադիր վարչութեան վերագրումը որ քաղաքական պայքարին կ'առնչէ ՀՅԴ-ի ժխտական կեցուածքը: Առ նուազն, պէտք չէ՞ր պատկան իշխանութիւններու լուսաբանութիւն մը ընկերացնել չարաշահումի պնդումին մասին, որքան ալ ատիկա գործը չըլլայ Հիմնադրամին վարչութեան: Ի՞նչպէս պիտի վերանորոգուին նման ամբաստանութիւններով (նոյնիսկ եթէ անոնք կեղծ են հիմնովին) խախտած վստահութիւնները, եթէ ոչ փաստացի, հանգամանաւոր հերքումներով: Ճիշդ է որ այս կէտին վրայ հարցը կ'առնչուի Հիմնադրամէն շատ աւելի լայն շրջանակի մը ուր կը պարփակուին երկրին Ներքին նախարարութիւնը, արդարադատութիւնը, եւայլն: Ու երբ այնքան թարմ է օրինակը թէ որքա՛ն բնականօրէն իր ընթացքին ձգուեցաւ Մանուչարեան - Սիրադեղեան ճակատումով պայթած փոթորիկը, բաւական լաւատեսութիւն պէտք է այլ ճակատագիր ակնկալելու համար «Ազատամարտ»ի հրապարակումին: Սակայն, ի վերջոյ, մէկը պէտք է միջոցը գտնէ պատկան իշխանութիւններու հասկցնելու թէ լռութիւնը միշտ ոսկի չէ: Ասիկա, մանաւանդ այն պարագային երբ ազգային է գլխաւորը, ինչպէս Հիմնադրամը:

Յայտարարութեան երկրորդ ակնարկութիւնը բոլորովին «անարժան» է ցուցաբերուած ուշադրութեան, պարզ այն պատճառով որ անստորագիր է: Մեծադիր էջերով թերթին մէջ աւելի քան կէս էջի հասակով չորս սիւնակ գրաւած այդ գրութիւնը որ մակագրուած է «Նամակ Իրանից», զարմանք կը պատճառէ արդէն, լուրջ թերթի մը մէջ հիւրընկալուած ըլլալու երեւոյթով: Ազգասիրութեան ամէնէն աժան կաղապարներով ու բաւական նախնական ոճով գրի առնուած էջը, ունկնդիր զանգուածը կորմնցուցած ճառախօս մը կը մատնէ երբ հետեւեալին նման պատգամներ կը յղէ. «... թող հայկական Սփիւռքը լաւ հասկանայ. ապագան Արցախինն ու Հայաստանինն է եւ ոչ թէ Սփիւռքինը»:

Այս վերջին չուրջ մէկուկէս սիւնակին մէջ թիրախ կ'առնուի «Հայ շատ յեղափոխական դաշնակցութիւն»ը որ իշխանութիւն չունենալուն համար թոյլ չի տար որ Իրանէն եւ Լիբանանէն մէկ կոպէկ իսկ անցնի Հայաստան եւ Ղարաբաղ: Այս իրականութեան հետ, Հիմնադրամով զբաղողները պէտք է գիտնան անծանօթ նամակագրին թելադրանքով որ «եթէ այս փտած ատամը չքանդենք եւ դուրս չնետենք մեր ժողովրդի բերանից, անկարելի է իրականանայ հիմնադրամի աշխատանքը Սփիւռքում»:

Գրութեան վերջին մասին մէջ ալ տեղ տրուած է Պարսկաստանի մէջ նոյն կուսակցութեան վերագրուած իւրացումներու որոնք կ'առնչուին մինչեւ իսկ երկրաշարժին առիթով հանգանակուած գումարներու:

Թէ որքա՛ն անլուրջ մօտեցումով գրի առնուած է «նամակ»ը, լաւագոյն փաստը կուտայ վերջին պարբերութիւնը ուր կը կրկնուի «փտած ատամ»ի նշումը ու իբրեւ թէ Հիմնադրամին նիւթէն մեկնած մտահոգութիւնները կը յանգին «Թուրքիայի եւ իր կողմնակիցների դէմ» պայքարին, «մինչեւ վերջին յաղթանակ»:

Այնքան լուրջի առնուելու հանգամանքէն զուրկ է գրութիւնը որ նոյնիսկ չի զօրեր արդար հարցականներ բանաձեւելու Հայաստանի իշխանութեան համար ու ներկայի իշխանաւորներուն դէմ ՀՅԴ-ի մղած պայքարին մասին: Մնաց որ քաղաքական կուսակցութեան մը իշխանութեան տիրանալու պայքարը որպէս այդ, ոչ մէկ անբնական կողմ ունի, այնքան ատեն որ չի հակասեր ժողովրդավար կարգերու սկզբունքներուն: Այս վերջին պարագաներն ալ ՀՅԴ-ի գործունէութ[...] մէջ ստուգել, մատնանշել, վերոյիշ[...] անստորագիր նամակէն քիչ մը աւ[...] լուրջ մօտեցումի ու ձեռնհասութեան [...] կարօտի: Տարօրինակ է այն երեւոյ[...] որ նման հիմնական կէտեր յաճախ տե[...] չունին հայաստանեան մամուլին մ[...] մասին մէջ որ առանց ամենափոքր վեր[...] պահութեան կը հիւրընկալէ որեւէ բ[...] ,,ո տուեալներ ունի իր մէկ թեզը գոր[...] ցնելու:

Սակայն հոս, էականը մամուլին մօտ[...] ցումի նիւթը չէ, այլ Հիմնադրամին վար[...] չութեան կեցուածքը որ գոնէ վերոյիշ[...] երկու պարագաներուն մէջ հիմնուած [...] շատ կողմնակի, անմիջուկ տուեալներ[...] վրայ. ստոյգ է որ կա՛ն պախարակելի [...] բողութիւններ, կա՛յ վստահութիւն չ[...] լու, չահուածին շրջանակը ընդլայնել[...] անհրաժեշտութիւնը եթէ առաջին մտ[...] հոգութիւնը Հիմնադրամին նման կեն[...] սական ձեռնարկի մը յաջողութիւնն է: [...]տոր համար, վարչութիւնը պէտք է գի[...] նայ, կամ քաջութիւնը ունենայ տեղ[...] ընտրութիւնը կատարելու քննադատել[...] ու ճիշդ փաստերով հրապարակ գալ[...] որքան ալ դժուար ըլլայ ատիկա:

Հակառակ պարագային, օրէ օր պիտի դժուարանայ արթուն պահել հետաքրք[...] րութիւնները, մասնակցելու տրամադ[...] րութիւնները, հակառակ Սփիւռքի մէջ տարուած գրական ու մեծապէս գնահա[...] տելի աշխատանքին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊՈԼԻՍ 1958 – 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԺԸ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Անցեալ անգամ, Եդուարդ Սիմքէշեանի ինքնատիպ անձին համառօտ նկարագրութեանը խսկոյն արձանագրեց կեդրոնականի փարիզաբնակ նախկին սաներէն Վարդան Օզինեան, որ պոլսեցի մեր նշանաւոր բանահիւսի ալեծածան կեանքը բնորոշող դեռ ի՛նչ - ի՛նչ դրուագներ պատմեց խըմխըմ ծիծաղով մը եւ հազար երանի տալով յետ պատերազմեան տարիներուն:

Այդ ժամանակ, վախվխալով խմբագրատուները յաճախող նորափետուր գրոց - բրոցներ հայ գրականութեան ամեհի ոստիկանին փոթորկայոյզ զայրոյթին պըտուղները ըմբոշխնելու մարմաջէն տարւած՝ հրապարակ կը նետէին շինծու ըսի - ըսաւներ որպէսզի ան բորբոքէր եւ բերանը բանար իր հայհոյանքի տոպրակին: Սիմքէշեանի հետ իմ հազուագիւտ հանդիպումներս այնքան «պաշտօնական» եղած էին որ բնաւ չէի կրնար մտածել անոր քիւֆիւրպազ ըլլալու մասին:

Սակայն մեր բարեկամ Օզինեանի վկայութեամբ, ստեղծուած պարագաներուն համեմատ, անոր հայհոյանքները իրենց աստիճանաւոր ուժգնութիւններն ունէին: Այսպէս, դասական եւ արդիական բանաստեղծութեան տարբերութիւնը զգացնելու համար, չէր վարաներ հետեւեալ համեմատականը առաջարկել. «Սեղանին վրայ երկու պնակներ կան, մին անուշապուրով լեցուն, իսկ միւսը՝ թրիքով, ո՞րը կը նախընտրէք: (Մարդկային արտադրութեան քառը խնայեցի):

Ուրիշ անգամ մ'ալ, իմանալով որ «կոկոզավիզ բանաստեղծներ» (ափսո՛ս իր հասակը կարճ ըլլալուն, երկարահասակ երիտասարդները անհանդուրժելի էին) յանդգնած էին զինք անուանել կոտոշաւոր, երբեմն ալ ծլարձակ, անոնց հասցէին այնպիսի գռեհիկ նախատինք մը շպրտեր էր, զոր չենք համարձակիր դըրաշարին յանձնել, գթալով ամօթխած ու փափկասուն ականջներն արի արանց... Թէեւ Պոլսոյ ենթըլմէններէն՝ Թօկօ Աճէմեան, որդին երբեմնի հռչակաւոր փաստաբանին, ամէնուրեք համարձակօրէն կը կրկնէր. «Սիմքէշեանի եղջիւրներուն հետքերը դեռ ափերուս մէջ են», իբրեւ թէ ինք եղած ըլլար անոր գեղանի կնոջ տարփածուն:

Ահա թէ ինչպէս Սիմքէշեանի անձը դարձած էր երիտասարդ գրոց - բրոցներուն նշաւակը կատակներուն, համեմատութեամբ Յակոբ Պարոնեանի Տիմոթէոս աղայի տիպարին, «որ ամէն օր կը տեսնուէր հասակակից մէկու մը հետ, զոր կը բարկացնէր խաղի մէջ, զուարճանալու համար», (Հոսհոսի ձեռատետրը), այնքն աղն ու պղպեղը իրենց մ[...] հանապազորդին:

Ինչ մեղքս պահեմ, քառասուն տա[...] առաջ, ես ալ, իմ կարգին, Մարսէյլի մէ[...] 1900-ի տարիներուն, պոլսահայ գրակ[...] միջավայրի կարկառուն ներկայացուցի[...] ներէն՝ Ենովք Արմէնը զգուշութեամ[...] զրգռելու փորձեր կը կատարէի, որպէսզ[...] ան ծալքերը բանար այդ կորուսեալ [...] խարհին եւ ես ալ մտիկ ընէի զանոն[...] յուզումով: Թերեւս այս պահուն, իմ կար[...] գին, այս յուշերու փոխանցումով, ես [...] ակամայ դրդուած ըլլալու եմ նման քայլ[...] մը:

Մեր ընթերցողներուն հետաքրքրութի[...] նը գոհացնելու ցանկութեամբ, մեծարեն[...] եան աւինով թրծուած Սիմքէշեա[...] «Վարդավառ» հնչեակին միայն առաջ[...] քառեակին ծանօթանալէ ետք, այլե[...] շարունակենք մեր հանդիպումը այդ տ[...] րիներուն գործող գրագէտներուն հետ:

Դուն Անահիտ մըն էի, ոսկեծղի
աղջիկ[...]
Որ միտռնի պէս տուիր ջուրը
կոյժէդ զովա[...]
Ուղեւորին պարտասած, սիրահար[...]
քերթող[...]
Եւ հնձուորին որ անցաւ առտուա[...]
մէջ անապա[...]

Պոլսոյ «Մարմարա» եւ «Ժամանա[...]» օրաթերթերուն արմատապէս կապուա[...] գրագէտներէն զատ կը գործէին նա[...] այսպէս կոչուած անհատական գրողներ[...] շարք մը, ինչպէս Զոհական, փնտռու[...] բառերով յօրինող մը մարմարակերտ քե[...] թուածներու, հետեւողութեամբ անո[...] բակոյս իր մաթեմաթիկոսի խմորուա[...] պատճառաւ, Յովհաննէս Թլկատին[...] հայրենակիցը, այն ատեն տնօրէն կեդր[...] նական Վարժարանի, կողակիցը խա[...] եանցիի մը, որոնց հետ յաճախակի հա[...] դիպումներ ունեցայ: Իսկ Կեդրոնակա[...] աշակերտներուն այցելած օրս, այլե[...] սովորաբար ինծի ընծայուած ծաղ[...] փունջը անոր շնորհելու փափկանկատ[...] թիւնը ունեցայ. սակայն յաջորդ օ[...] իսկ անոր ձեռքով այդ փունջին հօր[...] բօրս տունը վերադարձը զարմացում[...] նշմարեցի: Թերեւս նման ժեստ մը [...] ւարաւ ըմբռնելի ֆրանսահայու[...] աշխարհին համար:

Գրեթէ Զոհականի տարեկից, Համբ[...] Գուրգէն Թրենցին ալ հանդիպեցայ [...] մէյի - Հիսարի բարձունքը մագլցել[...] ան որ իր պարապոյ ժամերուն կը փորձ[...] բաւական դժուարութեամբ մեր աշուղ[...]

րուն հետքովը ընթանալ: Վոսփորի երրուն հետքովը ընթանալ: Վոսփորի երկայնքով գիս հոն տանող թաքսին Օրթաքայնքով գիս հոն տանող թաքսին Օրթագիւղէն ետք տեղ մը կանգ առաւ եւ ագիւղէն ետք տեղ մը կանգ առաւ եւ արագօրէն վարորդի կողքին տեղ գրաւեց հագիւ տասնեւերեք տարեկան պատանի մը, աղեղն ու ջութակը ձեռքերէն կախած. եւ ճռնչող լարերու ընկերակցութեամբ, թերեւս ձայնով մը սկսաւ ղատական զուրպէթի ալեծածան եղանակ մը արձակել, հայրենիկս իր քեմանով երգած էկին հավասին հետեւողութեամբ: Մինչ թաքսին անվարան կը սուրար, հեռաւոր Անատոլուէն Պոլիս իյնկած եւ գժուարութեամբ փղձկումը զսպող այդ փոխ մանչուկը այնպիսի խոր յուզումով կ'արձակէր այդ եղանակին ունգային եւեւէջները որ անհնար էր ունկնդրողին լսարդն ու թօքը չալեկոծէր:

Ո՛հ, Աստուած իմ, բնաւ չէի պատրաստուած նման հոգեկան փոթորկումի մը: Լսածս մեր հայերէն «Կռո՛ւնկ, ուստի՞ կուգաս»ին թրքերէնին յար եւ նման էր եւ այդ փոխ տղուն սրտակեղէք բառերն ու եղանակը այնքա՜ն կը յուզէին զիս... Եթէ երբեք երգողը չափահաս մէկը եղած ըլլար, երեւոյթը կարելի էր բնական համարել, բայց ծննդավայրէն ու հարազատներէն բաժնուողը պատանեակ մը ըլլալուն՝ տեսարանը կը դառնար ողբերգական:

Այլեւս երկու ձեռքերս առջեւի նստարանին յենած՝ կ'ուզեմ հնչուած ամէն մէկ բառը անյագօրէն ճաշակել: Բայց երեք տուն երգուելէ ետք, կառքը գգուշութեամբ մայթին մօտեցաւ ու կեցաւ: Մինչեւ այս առեն, ես տղուն գանկին ետեւը միայն տեսած էի. այժմ ան ետին դառնալով՝ տխրամած աչուկները ինծի ուղղեց եւ ջութակն ու աղեղը զատ զատ բռնած՝ դուրս նետեց ինքզինքը կառքէն եւ անհետացաւ:

Պահ մը մնացի անձայն ու շշմած, ապա վարորդին հարց տուի.

- Ո՞ւրկէ ուր այս տղան ներս եկաւ, երգեց ու գնաց:

- Անոր մուտքը փարա հաւաքել էր, պատասխանեց վարորդը:

Անիծելով անիծեցի տխմար խելքս որ չէր հասկցած եղելութիւնը: Մէյ մըն ալ ինչ կերպով պիտի հանդիպէի այդ աշուղ պատանիին:

Նմանատիպ դէպք մ'ալ պատահեցաւ երբ տասնեակ մը տարի ետք, ընտանիքով գացինք մեր ծննդավայրը Արաբկիր եւ ոխտաւորի ջերմեռանդութեամբ շրջեցանք մեր Ամբրկա գիւղին դաշտերն, ու լանջերը: Պահ մը ինծմէ մեծ եղբայրս, աւելի տեղեակ վայրերուն, փափաքեցաւ երթալ տեսնելու քարայրի մը ծոցէն հոսող փրփրադէզ ջուրը, Ղըզլար անուանեալ, ձեղունէն կախուած ստինքաձեւ գունտերուն պատճառաւ: Այնտեղ հանդիպեցանք երեք պատանի հովիւներու, որոնց ափերուն մէջ նաշխուն կաքաւներ կը չրջէին: Այնքա՜ն լսած էի կաքաւներու մասին եւ սիրած զանոնք... Հօտաղներէն մէկը, իր ափին կկուզ եկող կաքաւներէն մէկուն գլուխը մեղմօրէն շոյելէ ետք ինծի երկարեց, պնդելով որ զայն առնէի իր կողմէ նուէր: Ենէէս լսած էի որ կաքաւը իբրեւ նուէր շատ պատուական նշան մըն է, հարսնցուներ, տղաձղաններ, նորահարսեր երջանիկ կ'ըլլային զայն ստանալով:

Բայց ես ճամբորդ մարդ, այդ անգին արժաղանը մայրենի հողէն մինչեւ Ֆրանսա ինչպէս բերէի: Ափսոսալով մերժեցի հովիւին առաջարկը: Եւ երբ հօրս պատմեցի եղելութիւնը, ան բացատրեց որ այդ ձեւը միջոց մըն էր քեզմէ դրամ ուզելու: Անցորդէ մը օգնութիւն խնդրելու այս երկու օրինակները գեղջկական ամօթխածութիւնը յատկանշող նմոյշներ են, որքան վսեմ նոյնքան փափուկ, եւրոպական մուրացկանութենէն շա՜տ հեռու:

Այս երկու սրտայոյզ դէպքերը միջանկեալ գրի առնուեցան դէպի Ռումէլի - Հիսար ճամբորդութեանս պատճառով, 1958, Մայիս 14-ին, Գուրգէն Թրենցին ապաշխարական հրաւէրին գոհացում տալու համար: Բայց ո՞ւրկէ ուր ան գացած էր թառիլ այս հեռաւոր բայց զմայլելի բարձունքին վրայ: Պարզապէս անոր համար որ 1922-էն սկսեալ հինգ տարի ամնօրէն կարդուած ըլլալով Թաղի վարժարանին, տեղւոյն վրայ բնակութիւն ընտրելով՝ արմատ էր ձգած եւ մնացած այլեւս: Իր տունն ալ Ս. Սանդուխտ Եկեղեցւոյ կից ըլլալուն, ժամկոչի դերն ալ ստանձնած էր, բանալին իր քով պահելով: Ընդունելութենէն ետք, իր կնոջ, զաւակներուն եւ հազուագիւտ հայ բնակիչներուն հետ տաճարն ալ այցելելու առիթը ստեղծուեցաւ:

Ջոհականէն եւ Գուրգէն Թրենցէն զատ, անհատական գրողներու խմբակին մաս

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՌԼԸԳԱԲՈՒԻ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 11-ին, նախաձեռնութեամբ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Իրապաշտ Շարժումին: «Մարմարա» կը վկայէ որ շատ յաջող կերպով յարդարուած էր բեմը եւ մեծ խնամքով պատրաստուած էր իւրաքանչիւր իրապաշտ գրողին դիմանկարը: Բացումը կատարած է Սանուց Միութեան անունով Եսայի Գարթուն: Առաջին առթիւ խօսք առած է Արէտ Անուշեան որ պատրաստած էր խղճամիտ ուսումնասիրութիւն մը: Առաջին ներկայացուցիչ նկատուած Արփիար Արփիարեանի մասին արտայայտուած է Էրգա Աճէմեան եւ կարդացուած են էջեր «Կարմիր ժամուց»էն եւ «Ղարիպ ակրակէր»էն: Գրիգոր Զօհրապի կենսագրութիւնը ներկայացուած է Վրէժ Ներսէսեան եւ կարդացուած են հեղինակին ճամբորդական նօթերէն նմոյշներ: Արէտ Անուշեան խօսած է Արշակ Չօպանեանի մասին: Եդուարդ Սրմաքէշխանեանը ներկայացուած է Էրգա Աճէմեան: Երկրորդ բաժնին մէջ, Վրէժ Ներսէսեան ներկայացուցած է Գեղամ Տէր - Կարապետեանը, ապա՝ Արէտ Անուշեան Հրանտ Ասատուրը: Կարդը եկած է Զապէլ Ասատուրին (Սիպիլ) որու մասին արտայայտուած է Էրգա Աճէմեան, յետոյ յաջորդաբար ներկայացուած են Յովհ. Յարութիւնեան, Լեւոն Փաշալեան, Տիգրան Կամսարական Վրէժ Ներսէսեանի կողմէ: Յայտագիրը փակուած է Արէտ Անուշեանի կողմէ ներկայացուած «Արեւելահայ գրականութեան» հակիրճ ակնարկով մը:

կը կազմէին շա՜տ շատեր, Սիրվարդ Կիւլպէնկեան, Սօնա Տէր - Մարգարեան, Բագարատ Թեւեան, Ատրինէ Տատրեան, Զաւէն Պիպէռեան ... Նաեւ բանաստեղծութեամբ վառուողներու շարան մըն ալ, ընդհանրապէս գեղեցիկ սեռին պատկանողներ, ինչպէս Արփինէ Հէօլեան, Մալվինէ Վալիտէեան, Սեդա Ծնոօեան, Վերժին Հաճընեան, որոնց երբեմն կը պատահէր ցանցառ սալոններու մէջ իրենց անտիպ ոտանաւորները հրամցնել: Մատիտով ձեռագիր քառեակ մ'ալ եկաւ գիս գտնել:

> Հոգիս ձեզ փնտռեց աստղերում վրայ,
> Շա՜տ բարձր էին, չկրցայ ելլել:
> Հոգիս ձեզ փնտռեց ծովերում խորը,
> Շա՜տ խորունկ էին չկրցայ իջնել:

Միամտութիւն թէ՞ մեծամոլութիւն եթէ փորձէի ինքզինքս դնել վերի փնտռուածին տեղը...

Ս. Պ.

Փ ա ր ի զ

Մարտ 20, 1994

ՇՈՒԷՏԻ ԴՂԵԱԿԱՆՄԱՆ ԲԱՆՏԵՐԸ

Ազատութեան արգելքէն զատ, ոչ մէկ պատժիչ կողմ ունին անոնք: Շուէտի բանտերը որոնք մեծ զարմանք կը պատճառեն յատկապէս օտարազգի յանցապարտներու, օժտուած են հանգստաւէտ բոլոր պայմաններով: Անոնց հանդարտութիւնն ու հանգիստը մարդ չի կրնար նոյնիսկ գտնել ամէնէն սուղ առողջարաններուն մէջ: Հեռաձայն չկայ. չտապելու, սիրտհատնումի ոչ մէկ պատճառ: Բանտարկեալը երբ բան մը փափաքի, կը կոխէ կոճակի մը վրայ ու սպասարկու մը կը կատարէ ամէն բաղձանք: Այնքան գոհացուցիչ են կեցութեան պայմանները որ չարագործ մը յանցանքը կրկնելէ արգիլող ոչ մէկ հանգամանք կը ներկայացնեն:

Բանտարկեալը հոն կը պահուի կոկիկ խուցի մը մէջ ուր կ'ունենայ սպիտակ սաւաններ, լաւագոյն ուտեստեղէններ, գունաւոր հեռատեսիլ, ձայնասփիւռ, հեռաձայնելու, հեռապատճէն ստանալու եւ ղրկելու կարելիութիւն, այցելու ընդունելու արտօնութիւն, եւայլն, եւայլն: Ան հոն ոչ բնակարանի վարձք, ոչ ալ այլ ծախքեր ունի վճարելիք. ուտելիք պատրաստելու մասին խորհելու պէտք չունի, ոչ ալ աման կամ լաթ լուալու: Դրամատան, թղթատարութեան գրասենեակներուն առջեւի հերթերը իրեն համար չեն, ոչ ալ պարտաւոր է ցուրտին դուրս ելլելու թերթ գնելու համար: Ամէն բան իրեն կը տրամադրուի ափսէի մը վրայ: Դրամատնային ու թղթատարական գործերը կը կարգաւորուին տեղւոյն անձնակազմին կողմէ, առանց սու մը վճարելու: Տակաւին, ի հարկին հոգեբոյժ մը կուգայ զրուցելու արգելափակուած չարագործին հետ ու խօսքը կ'աւարտէ ըսելով. «եթէ կայ բան մը որ կրնաճք ընել որպէսզի աւելի հանգիստ ըլլաք, բաէք մեզի»:

Խոստովանեցի բանտարկեալ մը այնքան գոհունակութեամբ խօսած է իր վիճակին մասին որ բանտի ընկերները այն տպաւորութիւնը ունեցած են թէ ան երբեք պիտի չուզէ իր ազատութիւնը վերագտնել:

Բանտերու այս հանգստաւէտութեան կը վերագրուի երկրին մէջ չարագործութիւններու կրկնութիւնները. եթէ բանտերը այնքան չնմանին առաջնակարգ առողջարաններու եւ ունենան պատժիչ միջոց ըլլալու աւելի յատկանիշներ, պիտի կրնան դաստիարակիչ դեր կատարել ու նիւթական նուազ բեռ ըլլալ կառավարութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -35-

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

Կը գիտակցինք որ տարուան երկայնքին շատ մեծ կարիքներ ունինք ազգովին:

Ասոնցմէ մէկը՝ թէեւ կենսական՝
ցարդ չէ յանձնուած ձեր ուշադրութեան:
Եւ որպէս արդիւնք այդ լուրջ անտեսման
չփոթ կը տիրէ ի մէջ հանրութեան:

Խօսքիս առարկան՝
օրուան պահանջին համապատասխան
մէկ նոր բառարան է բացատրական,
որպէսզի մարդիկ գոնէ հասկնան
լսած խօսքերու այժմէական
իմաստը, ոգին, տառը իսկական:

Օրինակ՝ այսօր բոլոր բեմերէն
մեզի կը յայտնեն. -
«Անցողական է իշխանութիւնը,
սակայն մնայուն է Պետութիւնը»:
Մեր սովորական լեզուով դասական՝
միանշանակ տեսաբանական
իմաստ ունէին բառերը որ կան
մէջը չակերտած նախադասութեան:
Սակայն ասոնք նոր իմաստաւորման
ենթարկուած են այլաբանական:
Այս հոլովոյթին յատկանշական
գիծը այն է որ բուն եւ հիմնական
միտք բանին տուեալ արտայայտութեան՝
այնտեղ լուռ անցած մանրամասնութեան
մէջ է ամփոփուած. -

«Անցողական է (քու) իշխանութիւնը:
Սակայն (ինչպէս) Պետութիւն մնայուն
(պէտք է դառնայ իմ իշխանութիւնը»)...

Արդի բարբառով՝ թիւրիմացութեան
դուռ բացող շատ մը ուրիշ բառեր կան,
որոնք լեզուական հասկացողութեան
վտանգ կը սպառնան: Այդ բացատրական
նոր բառարանը որպէս բնաբան
եթէ ընտրէ «Ես», այս մէկ բնական
պարզ յաւելումով՝ այժմէական
շատ ասացուածքներ իրենց իսկական
լրիւ իմաստով յայտնի կը դառնան,
Եւ վերջ կը դնենք գոնէ լեզուական
մարզէն ներս տիրող անիշխանութեան:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Բայց, չեմ գիտեր ինչ մը կար հոն բըռնազբօսիկ, մանաւանդ մէկուն համար որ երկու օրերու ընթացքին ներկայ եղած էր ինքնաբեր ու հոգեյոյզ ցոյցերուն Գում - Գափուի, Եէնի - Գափուի, Սամաթիայի երիտասարդութեան: Պարզուկ ժողովուրդն էր ան, հոյակապ սիրտ մը որ կը զգայ եւ կը բաբախէ ուժգին, որ կը պահէ նուիրականութիւնները իր պարզութեանը խորը եւ զոր ոչ մէկ բան կրնայ հեռացնել անկից, ո՛չ ժամանակը, ո՛չ անցքերը, ո՛չ բռնակալութիւնը եւ ոչ ալ քաղաքակրթութիւնը: Բուն ժողովուրդը, որուն համար Վ. Հիւկօ ըսած է. «ժողովուրդը վերն է, իսկ ամբոխը՝ վարը»:

«Պոլիսը, գրած է Մօրիս Տէքոպրա սըրամիտ վիպասանը, Վոսփորի վրայ շինուած է այն օրը՝ ուր Աստուած ճարտարապետութեան դաս մը առած է անդենականի գեղարուեստից վարժարանին մէջ: Կարծես կը տեսնեմ բնանկարիչներուն կարողագոյնը, Ամենակալը, որ կը չափչփէ հորիզոնը, կը զետեղէ Ստամպոլը բլուրներուն վրայ, մէկ կողմը Էյուպը, ուր կը յօրինէ գերեզմաննոց մը խորախորհուրդ նոճիներով, թերեւս աւելի մօտ տանելու համար մեռնողներուն հոգիները: Իրաւ ալ Պոլիսը մարդկութեան նուիրուած է գեղեցկութեամբ տոգորուած նախախնամութեան մը կողմէ, տպաւորութիւն կրող սրտերուն մէջ թողելու համար անմոռանալի տեսիլքը տեւական կախարդանքի մը»:

Արդարեւ:

Թափառելու մարմաջի օր մը, բարեկամի մը հետ գացած քարերուն վրայ նստած էինք այն հրաշագեղ բնակարանին առջեւ՝ որ Եսկի - Սէրայի (հին պալատ Սէրայ - Պուրնուի) բարձրաբերձ պատերուն ստորոտէն կը պարզուի մահկանացուներուն աչքին եւ որ սարսուռ կուտայ, խորհրդաւոր սարսուռը նախախնամութեան անմրցելի արուեստագէտի կարողութեան:

Ո՞ր վրձինը հնարքը կրցած է գտնել ստեղծելու այն դրախտէն խուժած լոյսին, այն յարափոփոխ ստուերներուն, եւ այն անհունութեան որ կը տարածուի հեռուն՝ այգեւէտ կղզիներու ծոցին մէջ: Ու Ողիմպոսը վեհափառ, ուր աստուածներ կը նստէին եւ աղէն Վոսփորը ոլորապտոյտ, բեռնաւոր պարակներով եւ դէմը Զամլըճան, Ղըխոն, եւ Սկիւտարը մըթաստուեր նոճեստանով:

Ո՞ր երեւակայութիւնը պիտի կարենար այդ դիւթանքը յղանալ: Մարդկային հանճարը պիտի ջախջախուէր կրկնելու փորձն իսկ ընելով այն աստուածային երկունքէ մը ծնունդ առած անմոռանալի չքեղութեան:

Կը մնայինք հոն՝ հմայուած, բարեկամս ու ես: Մեր գլխուն վերեւ կ'երեւէր թըխագոյն պատը շատ բարձր, որուն վրայ հաստատուած է Հին - Սարայը, սպիտակ, բազմաթիւ լայն պատուհաններով:

Ցոզնած էի զգալէ. ինծ կը թուէր թէ պարզ քարը, որուն վրայ նստած էի, առասպելական խոշոր թռչուն մըն էր որ զիս կը տանէր միջոցին մէջէն: Աչքերս գոցեցի պարփակելու համար կախարդանքը:

Միտքս այդ հրաշալիքին մէջէն կը թեւածէր շատ հեռուները ընկրկելով դարերը: Նոր աշխարհը, նոր երկիրները, նոր մարդիկը կ'աներեւութանային տակաւ ու հոն կեանք կ'առնէր մոխիրներուն մէջէն, Բիւզանդիոնի կայսրութիւնը, Յուստինիանոսի մայրաքաղաքը:

«Լպիրշ ու փառապանծ իր չնաշխարհիկ դիւցազուններով, ուր ցեխը զմուռս էր եւ շատ անգամ նուիրականութիւնը, պիղծ»: Ուր սկսած էր տակաւ տարածուիլ քրիստոնէութիւնը, սակայն տաճարներու մէջ տակաւին կը շողշողար Անահիտի աստուածութիւնը:

(Շար. 68)

(Շար. Ա. էջէն)

ցանելու Հայաստանի փախաքը: Պատասխանելով Լեռնային Ղարաբաղի հարցի խաղաղ կարգադրութեան վերաբերող հարցումներուն, Նախարարը թուեց այն տարբեր հանգրուանները, որոնք կը տանին այդ հարցին լուծման. (ա) հրադադար՝ միջազգային լիազօրութեամբ միջնորդ ուժերու տեղադրմամբ, բ) Լեռնային Ղարաբաղի եւ ազրբէջանական ուժերու եռ քաշում գրաւուած տարածներէն, գ) Լեռնային Ղարաբաղը եւ Հայաստանը իրարու կապող ճամբու վերահսկողութիւն Հայերու կողմէ, դ) Մինսկի ժողովի բացում կամ Լեռնային Ղարաբաղի կարգավիճակի որոշում: Պ. Փափազեան յատկապէս ընդգծեց միջազգային երաշխիքներու անհրաժեշտութիւնը, առանց որոնց հակառակորդ երկու կողմերը դժուար կ'ըլլայ համաձայնութեան բերել: Ան Եւրոպայի Խորհրդարանին կոչ ըրաւ աջակցելու՝ ինչպէս Ռուսաստանի, այնպէս ալ Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի խաղաղասիրական ջանքերուն եւ եւրոպական կազմակերպութիւններուն առաջարկեց ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ, որպէսզի աւելի չինէ դէր խաղայ:

Այնուհետեւ Պ. Նախարարը անդրադարձաւ Հայաստանի եւ Եւրոպական Միութեան փոխյարաբերութիւններուն: Ան ընդգծեց այդ հաստատութեան Հայաստանին ցուցաբերած օգնութեան նշանակութիւնը եւ արտայայտուեցաւ Եւրոպական Միութեան կողմէ թէքնիք, սննդամթերքի եւ ուժանիւթի բնագաւառներուն մէջ ցուցաբերուող օգնութեան ծաւալումին օգտին մասին:

Խորհրդարանականները, իրենց ելոյթներուն մէջ հետաքրքրութիւն ցուցաբերեցին Հայաստանի հարցերուն հանդէպ, դրական գնահատեցին Հայաստանի կառավարութեան պատասխանատուութիւնը երկրին կարեւոր հարցերու լուծման առընչութեամբ:

Նոյն օրը, Եւրոպական Միութեան Խորհուրդի նախագահ, Միութեան եւրոպական գործերու պատասխանատու յոյն նախարար Թէոտոր Փանկալոս Պ. Փափազեանի ի պատիւ ընդունելութիւն կազմակերպեց:

Նոյն օրը Պ. Նախարարը հանդիպում ունեցաւ Եւրոպայի Խորհրդարանի նախագահ Էկոն Քլեփշի հետ: Հանդիպումի ընթացքին շօշափուեցան տարածքաշրջանին վերաբերող ընդհանուր հարցեր, եւ նախագահ Քլեփշ կրկին հաստատեց իր համակրանքը Հայաստանի նկատմամբ:

Օրուան բոլոր հանդիպումներուն նախարարին կ'ընկերանային Մեծն-Բրիտանիոյ Հայաստանի դեսպան, Եւրոպական Միութեան մօտ Հայաստանի փորձավար Պ. Ա. Սարգսեան, Եւրոպայի Միութեան մօտ Հայաստանի Միսիայի ղեկավարի տեղակալ Ք. Տէր-Ստեփանեան:

× Մարտ 25-ի Լիպր-Պէլժիք օրաթերթը կ'անդրադառնար Արտաքին նախարար՝ Վ. Փափազեանի այցելութեան եւ անոր կարգ մը յայտարարութիւններուն՝ թերթին: Ղարաբաղի մասին խօսակցութիւնը պատճառ է որ Բորիս Թումանով՝ «յոռետես» գտնէ Վ. Փափազեանը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանի սեղանի թէնիսի երկսեռ հաւաքականը 12 մարզիկներով կը մասնակցի, Մարտ 25-էն Ապրիլ 5, Պիրմինկամի մէջ (Անգլիա) Եւրոպայի երկիրներու ախոյենութեան մրցաշարքին:

Հայաստան որ կը գտնուի Իսլանտայի, Կալլէսի, Սպանիոյ, Նորվեկիոյ եւ Թուրքիոյ խմբակին մէջ, իր առաջին մրցումը կը կատարէ Թուրքիոյ դէմ:

Նշենք որ Հայաստանի ազգային խումբէն երեք մարզիկներ կը մարզուին Ռումանիոյ մէջ, շնորհիւ A. I. S. A.-ի (Association Internationale du Sport pour l'Arménie) անդամ Գըրմզեան եղբայրներու հովանաւորութեան, որոնք իրենց ապահոված են տուն, աշխատանք եւ մարզումի լայն կարելիութիւններ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նախկին ակումբին մէջ:

Օրինակելի կեցուածք, որ յուսանք վարակիչ դառնայ...

Շ. Ո.

Ալեքսի եւ Նիքոլա

ուրախութիւնն ունին ծանուցանելու

իրենց փոքրիկ եղբօր՝

ԺԵՐՈՄ - ՐԱՖՖԻ-ի

ծնունդը, 1994, Մարտ 15-ին

Neuilly s/Seine

Ալիս եւ վահէ Թորոսեան

31, Bd. Georges Clémenceau,

92400 COURBEVOIE

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ (Մարտ 31)

Ոտնլուայ ժամը 17·30-ին:

Պատարագ ժամը 18·30-ին:

Խաւարում ժամը 20·30-ին:

ՈՒՐԲԱԹ (Ապրիլ 1)

Թափօր Թաղման ժամը 18-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ. -- Տիկին Սիմա Հասպանեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի (Ղարաբաղ) (առանց «Յառաջ»էն) Տիգրան Խանթեմուրեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ֆերմանեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Մարտ 27, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ -- մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՊԵՏՈՅԵԱՆԻ

մահուան 10--րդ

եւ իրենց հօր ու մեծ - հօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ՊԵՏՈՅԵԱՆԻ

մահուան 36-րդ

տարելիցներուն առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեքշաբթի, Մարտ 29, Յիշատակ է Տեառ Կուսանաց:

Ժամերգութիւն ժամը 16·45-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Պ. Քիւրտօղլեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ զաւակները 500 Ֆր., Արզումանեան եւ Մալխքեան ընտանիքները 50 Ֆր.:

Ովսաննա Թուրիկեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մէկհալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Մէկհալեան 150 Ֆր.,

Տէր եւ Տիկին Ա. Պօտուրեան 250 Ֆր., Ջինիճեան ընտանիք 200 Ֆր., Տիկին Զապէլ Տիրիկեան 300 Ֆր., Տիկին Ճգնաւորեան 300 Ֆր.:

24 AVRIL

Journée de la Cause arménienne

- Pour préserver la mémoire arménienne,
- Pour agir contre les révisionnistes de l'Histoire,
- Pour exiger réparation de la Turquie,

LA COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

(C.O.P.A. : Hentchak, Dachnak, Ramgavar)

appelle tous les Arméniens et amis à une

MANIFESTATION NATIONALE

LE 24 AVRIL

à PARIS, LYON, VALENCE, MARSEILLE

Les programmes des différentes manifestations seront communiqués ultérieurement.

Cette année le «24 Avril» coïncide avec le centenaire des premiers grands massacres d'Arméniens qui ont débuté au printemps 1894 à SASSOUN.

.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES

Hôtel SWITEL d'Anvers

— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle

Remise des prix aux vainqueurs

GRANDE TOMBOLA

1er prix : **Voyage en ARMENIE**

Donation pour l'entrée : 1 500 FB

Tenue de ville — Parking gratuit

avec la participation du célèbre chanteur acteur *M A N U E L*

(de Los Angeles))

et l'Orchestre *N A ï R I* de Valence

— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :

Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE

Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*

Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*

Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*

Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV et LEON KEBABDJIAN*

Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՄԱՐՏ 31, ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ՅԻՇԱՏԱԿ ԸՆԹՐԵԱՑ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժամերգութիւն ժամը 8-ին:

Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ոտնլուայ ժամը 16-ին:

Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:

Կարգ ապաշխարողաց եւ Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Ոտնլուայ ժամը 16-ին:

Խաւարում ժամը 19·30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

Ոտնլուայ ժամը 16-ին:

Խաւարում ժամը 20-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 9·30-ին:

Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Ոտնլուայ ժամը 16·30-ին:

Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ոտլուայ ժամը 17-ին:

Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին:

Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ոտնլուայ ժամը 16-ին:

Կարգ չարչարանաց ժամը 19·30-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ոտնլուայ ժամը 16-ին:

Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Ոտնլուայ ժամը 17-ին:

Խաւարում ժամը 20-ին:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Rue de Cécile

Հաղորդութեան պատարագ ժամը 12-ին:

Ոտնլուայ ժամը 18-ին:

Խաւարում ժամը 20·30-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Պատարագ ժամը 10-ին:

Ոտնլուայ ժամը 17-ին:

Խաւարում ժամը 19·30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

Ոտնլուայ ժամը 17-ին:

Խաւարում ժամը 19·30-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը 9-ին:

Ընթրեաց պատարագ ժամը 10-ին:

Ոտնլուայ ժամը 17-ին:

Խաւարում ժամը 20-ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10-ին:

Ոտնլուայ ժամը 18-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 29
MARDI
29 MARS
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.293

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

69e ANNEE — N° 18.293

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 25)

ՕԹԱՆ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 23-ին Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեան ընդունած է ՕԹԱՆ-ի «Համագործակցութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին ներկայացուցիչները : Հանդիպումին նիւթը եղած է վերոյիշեալ ծրագրին Հայաստանի մասնակցութեան հարցը եւ համաձայնութիւն գոյացած է փորձագէտներու յատուկ խումբեր կազմելու :

Նոյն օրը ՕԹԱՆ-ի պատուիրակութիւնը տեսակցութիւններ ունեցած է Արտաքին նախարարութեան մօտ :

ՋՈՒՐԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ՄՂԵԼՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Երեւանի մեթրոյի փապուղիներէն ջուրերը դուրս մղելու աշխատանքներուն 250 հազար էքիւ տրամադրած է Եւրոպայի տնտեսական Խորհուրդը : Այս ուղղութեամբ կազմակերպուած մրցումին յաղթական ֆրանսական ընկերութիւն մըն է որ կը ստանձնէ աշխատանքները, որոնք կը տեւեն շուրջ 8 ամիս :

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐ

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան Մարտ 24-ին ստորագրած է դիւանագիտական անցագիրներու մասին հրամանագիրը, որու համաձայն երեսփոխաններուն, կառավարութեան անդամներուն, արտասահմանի մէջ պաշտօնավարող ներկայացուցիչներուն եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կը շնորհուին դիւանագիտական անցագիրներ ։

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԳԻՐ՝ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻՆ

Յունաստանի Ազգային Անկախութեան օրուան առթիւ Գ. Խ.-ի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան իր յոյն պաշտօնակից՝ Ա. Կակլամանիսին շնորհաւորական նամակ մը ուղղած է, ուր իր վստահութիւնը յայտնած է, թէ երկու երկիրներու Խորհրդարաններու համագործակցութիւնը ալ աւելի կ'ամրապնդուի :

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 24-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընդունած է փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեանը Ս. Էջմիածնի մէջ : Հանդիպումին նիւթ եղած են Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին նախապատրաստութիւնները :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 2-ի դէմ 1 կէտով պարտուեցաւ Տէօնքէրքէն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ : Դասաւորման գլուխն է Ռէնն 43 կէտով : Վալանս 18րդ է Նիորի հետ 28 կէտով :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

CANTONALES

ԸՆԴՀ. ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆ ՊԱՏԿԵՐ

Ընդհ. խորհրդականներու ընտրութիւններու այս Բ. շրջանը նուազ նպաստաւոր եղաւ աջին, բայց, ընդհ. ձեւով քաղաքական ճակատի վրայ հիմնական փոփոխութիւնները շատ քիչ են :

Ձեռնպահներու համեմատութիւնը բաւական կարեւոր էր՝ 41,23%, ինչ որ կը փաստէ կրկին որ մինչ քաղաքական դէմքերու եւ մեծերու ժողովրդային հետաքրքրութիւնը կը կեդրոնանայ ընտրութիւններու վրայ (եւ Ֆրանսայի մէջ, չեն պակսիր), ժողովուրդը որոշ անտարբերութիւն և «ras le bol» մը կ'արտայայտէ իր այս դիրքով, ճիշդ է որ այլ հոգեր ունի ։

Ցատկանշական կէտերն են. — Ընկերվարականները կը պահեն իրենց որոշ բերդերը՝ Նիէվր, Պելֆոր, Թարն, աջին ձեռքէն կ'առնեն երկու նահանգ՝ Ժիրոնտ, Թարն եւ կը կորսնցնեն իրենց յիսնամեայ բերդը՝ Քրէօզի նահանգը : Պարտուած դէմքերու մէջ է Էլիզապէթ Կիկու, նախկին նախարարուհի, Վօքլիւզի մէջ (հիւսիսային Աւինեոն) : Ձախերու ճակատին վրայ (ձախ արմատական) ջախջախիչ յաղթանակ մը տարած է Պերնար Թափի որ կ'ընտրուի ձայներու 68%ով եւ այլեւս աւելի բացայայտ ձեւով աչքը կ'ուղղէ Մարսէյլի քաղաքապետարանին վրայ :

Աջը դժգոհ ըլլալու մասնաւոր պատճառ մը չունի, տեղ տեղ կը տուժէ, հետեւանք, անկասկած, չարժուան ցոյցերուն, բայց հաստատ մեծամասնութիւն մը կը վայելէ երկրին մէջ, ձայներու 52%-ով : Իր ճակատին վրայ, պարտուած ծանօթ դէմքերն են Ժան - Ֆրանսուա Փոնսէ եւ Վառի մէջ Մորիս Արէքս, որ կը վճարէ Եան Փիայի սպանութեան մէջ անորոշ բայց պղտոր դեր մը : Իր տեղը կ'անցնի Ազգ. Ճակատի թեկնածուն Տիկին Էլիան տը լա Պրոս եւ այս ընտրութիւնը Թուլոնի մէջ, կը հաստատէ Ազգ. Ճակատի ամուր դիրքը միջերկրականեան ափին վրայ : Տրէօյի մէջ, Տիկին Մարի - Ֆրանս Սթիրպուա, նաեւ Ազգ. Ճակատ ձայներու 54%-ով պարտութեան մատնած է ընկերվարական իր մրցակիցը : Պարտեալներու կարգին է կանաչներու պարագլուխ՝ Պրիս Լալոնտ : Համայնավար կուսակցութիւնը ձայներու 7,68%-ով 145 աթոռներով թեթեւ կորուստ մը կ'արձանագրէ (7 աթոռ) ։

Յիշենք որ վերանորոգելի էին 2028 աթոռ, որոնց 656-ը տէր դառած էին առաջին շրջանին, մնացեալն ալ՝ Մարտ 27-ին :

Արդիւնքներէն քանի մը վայրկեան յետոյ կարճ ելոյթ մը ունեցաւ նախարարապետ՝ Է. Պալատիւր եւ խօսքը կ'ուղղէր գլխաւորաբար երիտասարդութեան : Է. Պալատիւր յայտարարեց թէ այս երկրորդ շրջանին, Ֆրանսացիք ցոյց տուին իրենց վստահութիւնը կառավարութեան եւ մեծամասնութեան հանդէպ եւ այդ առընչութեամբ շնորհակալութիւն յայտնեց : Բայց, Պալատիւր կ'ուզէր երիտասարդներուն ըսել որ երկխօսութիւնը պէտք է վերահաստատուի : Կառավարութեան առաջին հոգածութիւնը գործազրկութիւնն է եւ պայքարը երիտասարդներու գործազրկութեան դէմ, որ քառապատիկ աւելի է, քան՝ դրացի երկիրներուն մէջ, ինչ որ կը բացատրէ տրուած որոշումները : Այսօր, սակայն, այդ որոշումները կը մեկնաբանուին որպէս ուշադրութեան պակաս մը երիտասարդներուն հանդէպ, ուրեմն, կ'աւելցնէ Պալատիւր իր պարտականութիւնն է եւ պատասխանատուութիւնը պատասխանել երիտասարդներու կոչին ։ Ով որ այսօր 20 տարեկան է, ծնած օրէն միայն տագնապի մասին լսած է եւ ընկերութեան պարտականութիւնն է ապագայ մը տալ իրեն : Մէկ խօսքով, ինչ որ չըսաւ բայց, կը գուշակուի, Պալատիւր պիտի առկախէ այդ նշանաւոր ՍԻՓ-ը, զոր աճապարեց հրովարտակով հրատարակել Պաշտօնաթերթին մէջ, փաստելու համար կառավարութեան հեղինակութիւնը եւ այսօր բոլորովին կը վարկաբեկուի այդ հեղինակութիւնը, եթէ ստիպուի ետ առնել, առաջքն առնելու համար նաեւ Հինգշաբթի օրուան (Մարտ 31) ցոյցին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Միջխորհրդարանային Պրիւսէլի ժողովին (92-րդ) մասնակցելու համար Եւրոպա կը գտնուէր Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահ Արա Սահակեանի գլխաւորութեամբ. իրեն կ'ընկերանային երեսփոխաններ՝ Բաւէլ Ասատրեան եւ Ֆէրտինանտ Ղազարեան : Միջազգային այս կազմակերպութեան որուն անդամ են 170 երկիրներ, Հայաստան մաս կը կազմէ դէտի կարգավիճակով :

Պրիւսէլէն վերադարձին, պատուիրակութիւնը որպէս հիւրը Ֆրանսական Խորհրդարանին, երկու օր գտնուեցաւ Փարիզ, ինչ որ առիթ տուաւ հայ մամուլի ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումի մը, Մարտ 25, Ուրբաթ երեկոյեան, Հայաստանի Փարիզի ներկայացուցչութեան գրասենեակին մէջ :

Գործավար Վ. Ղեւոնդեան ներկայացնելէ ետք հիւրերը որոնց միացած էր նաեւ Միացեալ — Նահանգներէն վերադարձի ճամբուն վրայ երեսփոխան Գէորգ Պաղտասարեան, խօսքը տուաւ Արա Սահակեանի ։ Ան ըսաւ թէ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի կեդրոնին մէջ գումարուած ժողովին, օրակարգի շրջանային կնճիռներու եւ խաղաղութեան պահպանման նիւթին քննարկումին ընթացքին Թուրքիա եւ Ազրպէյճան ամէն ջանք գործադրած էին Հայաստանը որպէս նախայարձակ ու Ազրպէյճանի հողերը գրաւման տակ պահող երկիր ներկայացնելու համար ։ Կրկնուած էին թէ այս գրաւումներուն հետեւանքով մէկ միլիոն գաղթական կար եւայլն, եւ թէ իրենք պատրաստ էին խաղաղութեան բանակցութիւններու, անմիջապէս որ հայկական ուժերը ետ քաշուէին գրաւուած շրջաններէն : Այս տեսակէտներուն որպէս նեցուկ ներկաներուն բաժնուած էին քարտէսներ ու յօդուած մը որ լոյս տեսած էր «Ազրպէյճան» թերթին Դեկտ. 9-ի թիւին մէջ : Այդ յօդուածը վերլուծում մըն է ազրպէյճանցի գերիներու ճակատագրին մասին տրուած տեղեկութիւններուն : Ինչպէս դժուար չէ ենթադրել, հոն կը պատմուին հայկական «վայրագութիւնները» որոնք կիրարկուած են պատանդներու եւ գերիներու դէմ :

Հայկական պատուիրակութիւնը որպէս հերքում համառօտ գրութիւն մը ցրուած էր մասնակիցներուն ուր կ'ըսուէր թէ անհիմն են ազրպէյճանական պնդումները, եւ թէ միջազգային ոչ մէկ բանաձեւի մէջ Հայաստանի «Նախայարձակ» որակումը տրուած էր : Հայաստան եւ Ղարաբաղ միշտ դրական պատասխանած էին ՄԷ — ԽՍ — ՄԷ — Ը-ի առաջարկներուն, մինչ Ազրպէյճան մերժած էր, ինչ որ ցոյց կուտար հարցը ուժի միջոցով լուծելու անոր տրամադրութիւնը : Կ'ըսուէր նաեւ թէ Հայաստան պատրաստ է ամբողջ իր կարելին ընելու, որպէսզի խաղաղութիւնը հաստատուի շրջանին մէջ :

Ա. Սահակեան ըսաւ տակաւին թէ նիստերու ընթացքին Նորվեկիոյ պատուիրակութիւնը խստիւ քննադատած էր Թուրքիան, քիւրտ բնակչութեան հանդէպ մարդկային իրաւունքներու անդադար բռնաբարումին պատճառով :

Հայկական պատուիրակութիւնը մասնակի հանդիպումներ ունեցած էր զանազան երկիրներու ներկայացուցիչներուն հետ ։

Հանդիպումին Բ. բաժինը յատկացուեցաւ հարցումներու որոնք շօշափեցին միջխորհրդարանային ժողովէն աւելի լայն շրջանակով զանազան հարցեր, ինչպէս Մանուչարեան — Սիրադեղեան բախումին առիթով կազմուած խորհրդարանական յանձնախումբին աշխատանքը, Սահմանադրութեան ու անոր առընչուած՝ քաղաքացիութեան օրէնքին պարագան, յաջորդ տարուան ընտրութիւնները, եւայլն :

Տխուր է ըսել որ Սփիւռքէն այնքան կարեւոր նկատուած նման հարցերու արծարծումը այս անգամ եւս առիթ եղաւ տեսնելու թէ շատ յաճախ նոյն լարերուն վրայ չեն պտըտիր հայութեան երկու թեւերուն մտահոգութիւնները : Որքան ալ հակառակ պատկերը փորձեն տալ «Հայաստանը բոլոր Հայերուն հայրենիքն է», կամ «Մէկ ազգ, մէկ հայրենիք»ի նման լոզունգներ, օրէ օր ակներեւ կը դառնայ որ քիչ է Սփիւռքը լուրջ, «լիիրաւ» խօսակից նկատելու մօտեցումը Հայաստանի իշխանաւորներուն մօտ : Զափազանցութի՞ւն կ'ըլլայ արդեօք ըսել թէ անոնց մեծամասնութեան համար լաւագոյն սփիւռքահայը այն է որ կամ շատ բարակը մանելու խելք կամ տրամադրութիւն չունի, եւ կամ հայրենիքն ու անոր ղեկավարները զանազանելու չափ ողջամիտ ըլլալով հանդերձ, առաջինին հանդէպ նուիրականութեան մը զգացումով կը լռէ յաճախ... :

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ Այա Սոֆիա տաճարին պարտէզին մէջ պայթած ռումբ մը երեք ըզբօսաշրջիկներու վիրաւորուելուն պատճառ եղած է : Արարքին պատասխանատուութիւնը ստանձնած է ՓՔՔ-ի վրիժառու խմբակը : Նոյն օրը, քրտական շրջաններու դէմ ձեռնարկուած զինուորական գործողութիւններուն ընթացքին, օդանաւէ մը արձակուած ռումբ մը 12 հոգիի մահուան պատճառ եղած է Շըրնաքի մէջ :

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ երեսփոխանական առաջին ազատ ընտրութիւնները տեղի ունեցան Մարտ 27-ին : Մասնակցութեան համեմատութիւնը անհրաժեշտ 50%-էն աւելի եղած է (63-էն 76% նոյնիսկ) :

ԵԼՑԻՆ Մոսկուա վերադարձաւ եւ վերջ տուաւ իր առողջութեան վերաբերող շըշուկներուն ։ Ամերիկեան թերթ մը յայտնած էր թէ Ռուսաստանի Նախագահը լեարդի սիրոզէ կը տառապի :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ *ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ*

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սահմանադրական երկու նախագիծերն իրենց առաջին յօդուածներուն մէջ հանդիսաւոր ձեւով կը յայտարարեն որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը Իրաւական Պետութիւն է։

Ինչպէս ժողովրդավարութեան պարագային, այստեղ եւս պիտի չբաւարարուինք դիտաւորութիւններու յայտարարութեամբ։ Քննադատական վերլուծութեամբ պիտի կարդանք Սահմանադրութեան երկու նախագիծերու դրոյթները որոնք կը վերաբերին իրաւական Պետութեան։ Բայց նախքան այդ պիտի ծանօթանանք իրաւական Պետութիւն հասկացութեան հետ։

1. -- Ի՞նչ է Իրաւական Պետութիւնը։

Իրաւական Պետութիւնը հաւաքականութեան կողմէ քաղաքական եւ ընկերային կեանքի կազմակերպութեան ընկալման յատուկ ձեւ է։ Նախքան Իրաւական Պետութեան ստեղծումը, հաւաքականութեան բոլոր անդամները պէտք է գիտակցին որ միայն անձը գերագոյն է եւ որմէ բարձր հեղինակութիւն գոյութիւն չունի Պետութեան ընկերային եւ քաղաքական կառոյցներուն մէջ։ Քաղաքացին իբրեւ անձ ունի բնական, անօտարելի եւ անժամանցելի ենթակայական - եւ ո՛չ առարկայական -մարդու իրաւունքներ որոնք ո՛չ ոքի կամ ո՛չ մէկ պետական մարմնի կողմէ չեն կրնար ոտնակոխուիլ։ Սակայն այս գիտակցութիւնը բաւարար չէ մարդու իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը ապահովելու համար։ Իրաւունք գոյութիւն ունի երբ հաւաքականութիւնը գիտակցի որ կարելի է կանոններն ու օրէնքները ոտնահարողներուն դէմ հաւաքաբար կազմակերպուիլ։ Հետեւաբար, Իրաւական Պետութիւն գոյութիւն ունի երբ հաւաքականութիւնը ընդունի որ արդար է պատժել եւ գործնականօրէն կազմակերպուի եւ արդար հիմքերու վրայ հիմնուելով պատժէ իրաւունքներն ու օրէնքը ոտնահարողները։

Այս կազմակերպութիւնը որով կը պաշտպանուի իւրաքանչիւր քաղաքացիին իրաւունքները եւ կ'երաշխաւորուի անոր ազատութիւնը Իրաւական Պետութեան պարագային Պետութիւնն է։ Իրաւական Պետութեան պարտականութիւնն է ծառայել իւրաքանչիւր քաղաքացիին եւ կատարել անոր գերագոյն կամքը, արտայայտուած գերիշխան Ազգին ստեղծած եւ անոր թոյլտուութեամբ գործող իրաւաբանական նորմերուն կողմէ։ Իրաւաբանական նորմերը, որոնց գագաթին կը գտնուի Սահմանադրութիւնը, Ազգին կողմէ ստեղծուած այն գործիքներն են որով կը վերցուի Պետութեան կամայականութիւնը եւ կ'արգիլուի հարստահարող բռնապետութեան գալուստը։

Իրաւական Պետութեան մէջ, Պետութիւնը չէ որ կ'որոշէ յարգել քաղաքացիին իրաւունքները, այլ քաղաքացիներն են որոնք այդ կը պարտադրեն Պետութեան։ Հետեւաբար Պետութիւնը ամենահզօր չէ այլ կաշկանդուած է եւ սահմանափակուած։ Իշխանութիւնները կրնան գործադրել, գործածել եւ հրահանգել միայն այն ինչ որ թոյլատրուած է Ազգին ստեղծած իրաւաբանական նորմերուն կողմէ։

Իրաւական Պետութիւնը հիմնուած է դատաւորին ուսերուն վրայ։ Անկախ, անկողմնակալ եւ քաղաքական հոսանքներէ եւ պայքարէ հեռու դատաւորն է որ քաղաքացին կը պաշտպանէ իշխանութիւններուն չարաշահումներուն դէմ։ Իրաւական Պետութեան մէջ Սահմանադրական դատաւորը ազատութիւններուն պաշտպանն է։ Ան է որ կը պաշտպանէ Սահմանադրութիւնը օրէնսդիր իշխանութեան «ադատասապան» ակտերուն դէմ եւ չեղեալ կը յայտարարէ անոր քուէարկած հակասահմանադրական օրէնքներն ու օրէնքներու դրոյթները։ Իսկ արդարադատութեան համակարգի դատաւորը կը քննէ գործադիր իշխանութեան ակտերուն օրինականութիւնը -- գործադիր իշխանութեան ակտերը պէտք է ենթարկուին օրէնքին եւ գործեն անոր արտօնութեամբ -- եւ չեղեալ կը յայտարարէ կառավարութեան եւ վարչութիւններուն հակօրինական ակտերը։

Սակայն ձեւական (formel) տարրերը անհետեւանք չեն Իրաւական Պետութեան հաստատման, պահպանման եւ հզօրացման գործին համար։ Ընդհակառակն, հետեւեալ ձեւական պայմաններու յարգումը անհրաժեշտ է Իրաւական Պետութեան համար։

-- Իրաւական Պետութեան մէջ գոյութիւն ունի իրաւաբանական նորմերու դասաւորում։ Բարձրագոյն ուժ ունի Սահմանադրութիւնը։ Ցետոյ կու գան, յաջորդաբար, միջազգային փաստաթուղթերը, օրէնքը, դատական իշխանութեան իրաւաբանական ակտերը, գործադիր իշխանութեան ակտերը։ Իւրաքանչիւր ստորադաս նորմ պէտք է ենթարկուի եւ համաձայնի գերադաս բոլոր իրաւաբանական նորմերուն հետ։

- Սահմանադրութիւնը բարձրագոյն իրաւաբանական ուժ ունեցող փաստաթուղթ է եւ անկէ բարձր կամ անոր հաւասար ուրիշ իրաւաբանական նորմ գոյութիւն չունի։ Իրաւական Պետութեան մէջ օրէնքը այլեւս գերագոյն չէ, այլ ան պէտք է ենթարկուի Սահմանադրութեան։ Օրէնքը կ'արտայայտէ Ազգին կամքը պայմանաւ որ ան համաձայնի Սահմանադրութեան գրութեան եւ հոգիին։ Մնացեալ իրաւաբանական նորմերը նոյնպէս, ինչպէս օրէնքը, պէտք է համաձայնին Սահմանադրութեան։

-- Քաղաքացիներուն ենթակայական իրաւունքներն ու ազատութիւնները պէտք է ամրագրուին Սահմանադրութեան մէջ։

-- Քաղաքացիներուն ենթակայական իրաւունքներն ու ազատութիւնները, հետեւաբար Սահմանադրութիւնը, պէտք է պաշտպանուին պետական իշխանութիւններու գրաղեցնողներէն։ Իրաւական Պետութիւնը չի հանդուրժեր գերագոյն օրէնսդիր կամ գերագոյն գործադիր իշխանութիւն։ Երբ օրէնսդիր մարմինը կամ գործադիր մարմինը օժտուած է բացառձակ իշխանութեամբ, ան կը բռնադրաւէ Ազգային գերիշխանութիւնը եւ կը ստեղծուի անիրաւական Պետութիւն։

Այս ներկայացումը կատարելէ ետք յաջորդաբար պիտի քննարկենք հետեւեալները․

-- Երկրորդ Բաժին Իրաւական Պետութեան պայմանները։

-- Երրորդ Բաժին Իրաւական Պետութեան միջոցները։

2. -- Իրաւական Պետութեան պայմանները։ Այստեղ պիտի քննարկենք Սահմանադրութեան գերակայութիւնը, օրէնքներու սահմանադրականութեան վերահսկողութիւնը եւ ակնարկ մը պիտի նետենք Սահմանադրութեան մէջ ամրագրուած քաղաքացիներուն իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն վրայ։

Ա. -- Սահմանադրութեան գերակայութիւնը կ'ենթադրէ Իրաւաբանական նորմերու դասաւորում (hierarchie des normes)։

-- Ցանձնաժողովի նախագիծին 99--րդ յօդուածին առաջին կէտին մէջ իրաւաբանական նորմերը դասաւորուած են հետեւեալ կարգով (բարձրագոյն նորմէն նուազագոյն նորմ) Սահմանադրութիւն, օրէնք, միջազգային պայմանագրեր եւ համաձայնագրեր, Ազգային Խորհուրդի որոշում Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագրեր ու կարգադրութիւններ, Գերագոյն դատարանի լիակազմ նիստերու դատական պարզաբանումներ, պետական իշխանութեան այլ մարմիններու ընդունած իրաւաբանական ակտեր։

-- Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին վեցերորդ յօդուածին չորրորդ կէտը կը հաստատէ հետեւեալ դասաւորումը Սահմանադրութիւն, օրէնք, ենթաօրէնսդրական ակտեր, միջազգային պայմանագրեր եւ համաձայնագրեր։

Երկու նախագիծերուն կատարած դասաւորումները կը պարունակեն էական սխալներ։

ա. -- Երկու նախագիծերն ալ կը հաստատեն Սահմանադրութեան գերակայութիւնը։

Ցանձնաժողովի նախագիծին հինգերորդ յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը կ'երաշխաւորէ Սահմանադրութեան գերակայութիւնը։ Բոլոր օրէնքները, ինչպէս նաեւ բոլոր իրաւաբանական ակտերը (ներառեալ Հանրապետութեան Նախագահին հրամանագրերն ու կարգադրութիւնները, տես՝ յօդուած 71), չեն կրնար հակասել Սահմանադրութեան։

Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծը նոյնպէս բացմիցս կը շեշտէ Սահմանադրութեան գերակայութիւնը։ Նախագիծին 6-րդ յօդուածին երրորդ կէտը կը հաստատէ դայն «Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնն ունի բարձրագոյն իրաւաբանական ուժ...։ Սահմանադրութեան հակասող օրէնքները եւ միւս իրաւաբանական ակտերն անվաւեր են»։

բ. -- Սակայն անկարելի է չնկատել Ցանձնաժողովի նախագիծին 90--րդ յօդուածին առաջին պարբերութիւնը ուր խօսք կայ օրէնքներու «գերիշխանութեան» մասին, ինչպէս նաեւ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին վեցերորդ յօդուածին առաջին կէտը ուր կը կարդանք հետեւեալ հաստատումը «Հայաստանի Հանրապետութիւնը հռչակում եւ երաշխաւորում է օրէնքի գերակայութիւնը»։

Վերեւ տեսանք որ իրաւական Պետութիւնը չի կրնար հանդուրժել օրէնքի գերակայութիւնը։ Երբ օրէնքը ստանայ գերագոյն ուժ, Սահմանադրութիւնը կը կորսնցնէ իր արժէքը եւ կը դառնայ անկիրառելի փաստաթուղթ, կը վերանայ Իրաւական Պետութիւնը եւ քաղաքացիներուն իրաւունքները կ'ոտնակոխուին։ Օրէնքի գերակայութիւնը կամ օրէնքի գերիշխանութիւնը պէտք է ջնջուին երկու նախագիծերէն որովհետեւ միայն Սահմանադրութիւնը գերակայ է իրաւական Պետութեան մէջ։

Ցստակեցման համար ճշդենք որ նոյնիսկ եթէ Սահմանադրութեան նախագիծերը օրէնքը կը գանգատեն որոշումէն, իրաւաբանական գետնին վրայ Խորհրդարանի որոշումները օրէնքի ուժ ունին որովհետեւ անոնք յղուած են օրէնսդիր մարմնին կողմէ։

գ.-- Միջազգային պայմանագրերն ու համաձայնագրերը առանձին տեղ կը գրաւեն Պետութեան իրաւաբանական նորմերու դասակարգին մէջ որովհետեւ անոնք արդիւնք են երկու գերիշխան Պետութիւններու միջեւ կայացած համաձայնութեան։ Ընդհանրապէս ընդունուած է -- համաձայն միջազգային իրաւունքին -- որ միջազգային փաստաթուղթերը ունին օրէնքէն բարձր ուժ։

Ըստ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 6-րդ յօդուածին չորրորդ կէտին, միջազգային փաստաթուղթերը ունին օրէնքէն բարձր ուժ, որովհետեւ Ազգային Ժողովը փոփոխութիւններ կը մտցնէ Հանրապետութեան օրէնսդրութեան մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան կնքած միջազգային փաստաթուղթերուն համաձայն -- այնպէս ինչպէս կը պահանջէ միջազգային իրաւունքը։ Նոյն դրոյթը կ'աւելցնէ որ միջազգային փաստաթուղթերը պէտք է համաձայնին Հանրապետութեան Սահմանադրութեան հետ։ Ուստի, միջազգային փաստաթուղթերը ունին օրէնքէն բարձր եւ Սահմանադրութենէն ցած ուժ։

Իսկ Ցանձնաժողովի նախագիծը միջազգային փաստաթուղթերուն կու տայ օրէնքի ուժ իր հինգերորդ յօդուածին չորրորդ պարբերութեան մէջ եւ օրէնքէն ցած ուժ 99--րդ յօդուածին մէջ։ Այս հակասութիւնը պէտք է վերնայ։ Այլապէս, նախագիծը չի նախատեսեր ո՛չ Հայաստանի Սահմանադրութեան հետ անոնց համաձայնելու պարտաւորութիւնը ո՛չ ալ անոնց սահմանադրականութեան քննարկումը, ինչ որ վտանգաւոր, հետեւաբար անընդունելի է, որովհետեւ այս ձեւով հակասահմանադրական պայմանագրեր կրնան լրջօրէն վտանգել Հայաստանի քաղաքական համակարգը։

դ. -- Ցանձնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդուածին մէջ արդարադատութեան վճիռներուն, դատավճիռներուն եւ որոշումներուն դասաւորումը չէ նշուած։ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 87-րդ յօդուածին երկրորդ կէտին մէջ եւս չեշտուած չէ դատական եւ գործադիր իշխանութիւններուն ակտերուն փոխ - յարաբերութիւնը։ Այդ իսկ պատճառով կը կատարենք հետեւեալ պարզաբանումները։

Արդարադատութեան առաքելութիւնն է վերահսկել գործադիր իշխանութեան եւ վարչութիւններուն գործունէութիւնը եւ ապահովել որ անոնք կը կատարեն Խորհրդարանի քուէարկած օրէնքները եւ կ'ենթարկուին անոնց։ Երբ դատարանները յայտնաբերեն որ կառավարութեան կամ վարչութիւններուն ակտերը հակօրինական կամ անօրինական են, այդ ակտերը դատարանի վճիռով անկիրառելի կը դառնան։ Իրաւական Պետութիւնը չի հանդուրժեր որ գործադիր իշխանութեան ակտերը դատական իշխանութեան ակտերէն գերադաս համարուին։ Հետեւաբար Սահմանադրութեան մէջ պէտք է չեշտել որ Դատական իշխանութեան իրաւաբանական ակտերը ունին ենթաօրէնսդրական, եւ գործադիր իշխանութեան ակտերէն բարձր իրաւաբանական ուժ։

ե. -- Հանրապետութեան Նախագահին իրաւաբանական ակտերը յատուկ տեղ կը գրաւեն իրաւաբանական նորմերուն դասաւորման մէջ։ Անոր իրաւասութիւնները կը բխին Սահմանադրութենէն։ Ան օրէնսդիր իշխանութեան ակտերը գործադրողը չէ։ Հետեւաբար Հանրապետութեան Նախագահին իրաւաբանական ակտերուն միայն սահմանադրականութիւնը կը քննարկուի եւ ոչ օրինականութիւնը. այդ չի նշանակեր որ Հանրապետութեան Նախագահը հակօրինական ակտեր կրնայ յղել։ Յիշեցնենք որ Հանրապետութեան Նախագահին ակտերը կրնան վերաբերիլ միայն Սահմանադրութեան մէջ սպառիչ կերպով թուարկուած Հանրապետութեան Նախագահին տրուած բնագաւառներուն։ Այդ ոլորտներէն դուրս Հանրապետութեան Նախագահը իրաւունք չունի հրամանագրեր ու կարգադրութիւններ յղել։ Ինչպէս կը տեսնենք, իրաւական Պետութեան մէջ Հանրապետութեան Նախագահը սահմանափակ բայց կարեւոր բնագաւառներու մէջ իրաւասութիւն ունի եւ ենթարկուած է Սահմանադրական դատարանին վերահսկողութեան։

զ. -- Կառավարութեան եւ վարչութեան իրաւաբանական ակտերը, կարգադրութիւնները, որոնց վերաբերեալ չկայ Սահմանադրութեան Նախագիծերուն մէջ, երկու տեսակի պէտք է ըլլան։ Առաջինը պէտք է վերաբերի Խորհրդարանի քուէարկած օրէնքները կատարելու համար կիրառական ակտերուն։ Այս պարագային կը գործէ օրէնքներու արտօնութիւնը։ Օրէնքներու բացակայութեան ժամանակ գործադիր իշխանութիւնը իրաւունք չունի այս տիպի կարգադրութիւններ յղել։ Կը խօսուի կախեալ իրաւասութեան մասին։ Դատաւորները կը վերահսկեն եւ անօրինականութեան պարագային կը ջնջեն կառավարութեան եւ վարչապետին կարգադրութիւնները։ Դատարանները կը հսկեն եւ անօրինականութեան պարագային կը ջնջեն կառավարութեան կարգադրութիւնները։

Երկրորդ տիպի կարգադրութիւնը կը վերաբերի Նախարարութիւններու վարչութիւններուն ներքին գործունէութեան։ Միայն այս պարագային է որ գործադիր իշխանութիւնը օրէնսդիր իշխանութեան նկատմամբ կը վայելէ յարաբերական անկախութիւն։ Խորհրդարանը գործադիրին ներքին գործերուն մէջ չի կրնար միջամտել։

Վերջապէս, նշենք որ այն ոլորտները որոնք Սահմանադրութեան կողմէ օրէնսդիր իշխանութեան տրուած են, այդ ոլորտներուն մէջ գործադիր իշխանութիւնը հրամանագրեր կամ կարգադրութիւններ կայացնելու իրաւունք չունի։

(Շար. 4)

(1) - Իրաւական Պետութեան մասին աւելի մանրամասնօրէն ծանօթանալու համար ընթերցողը կը հրաւիրենք կարդալ Jacques Chevallier-ի l'Etat de Droit, Mont Chreslien, 1992։ Յօդուածիս մէջ արտայայտուած միտքերը առնուած են այդ գիրքէն։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՓԱՔԻՍՏԱՆՑԻ ԿԻՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆՈՒՀԻՆ

Փաքիստանի Փէնճապ շրջանին Մուլթան քաղաքին առաջին կին իրաւագէտը վկայուած է Տիկին Խոքար, քանի տարի առաջ: Այդ քաղաքին մէջ կիներու մեծամասնութիւնը տակաւին լաչակով կը շրջի. անոնց կեանքի պայմանները ըմբոստացուցած են Տիկին Խոքարը որ լծուած է իր սեռին ենթարկուած անիրաւութիւններուն դէմ անողոք պայքարի:

46 տարեկան այս կինը մխրճուած է գիւղերու թղթածրարներուն մէջ, որոնց ամէն մէկը օժանդակութիւն կը խնդրէ. անոնց մեծադոյն մասը յարձակումներու, խմբական բռնաբարումներու զոհեր են ու իրենց դէմքը թթուով (ասիտ) այլանդակուածներ: Այս պատիժին կ'ենթարկուին այն կիները որոնք արտամուսնական կապերով կը մեղադրուին: Խոքար գրասենեակի վերածած է բնակարանին մէկ սենեակը որուն ամէն կողմը դիզուած են թղթածրարներ, թուղթի դէզեր ու այդ վայրը անընդհատ երթեւեկի մը վկան կ'ըլլայ ամէն օր: Շատ են անոնք որոնք չեն կրնար վճարել իրենց պաշտպանողականին փոխարժէքը ու այլ ձեւերու կը դիմեն: Գրասենեակին կը ծառայէ երիտասարդուհի մը որ հինգ տարի առաջ, 13 տարեկանին կնութեան տրուած է 60 տարեկան մարդու մը, ան դիմած է Խոքարին, որպէսզի չեղեալ յայտարարուի իր ամուսնութիւնը: Դատը տարուէ ետք ալ չէ ուզած մեկնիլ ու մնացած է անոր ընտանիքին հետ:

Անոր տարած պայքարը շատ մը յաղթանակներ ապահոված է իրեն, բռնաբարողներու, ամուսիններու եւ մինչեւ իսկ ոստիկանութեան դէմ: Իրենց կիներուն դէմքը թթուով այլանդակուած երկու ամուսիններու դէմ անոր շահած դատերը իրաւաբանական նախընթացի արժէք ունեցած են ու այսուհետեւ 27 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին նոյն ամբաստանութեամբ դատարան ներկայացուող այրերը: Դատը շահելէն ետք ալ ան երկու զոհերուն դարմանումին համար հարկ եղած գումարը ճարելու աշխատանքին լծուած է: Անոնք կորսնցուցած են իրենց տեսողութիւնը ու զայն վերադարձնելու համար անհրաժեշտ է որ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուին արտասահմանի մէջ:

Իր բնակած քաղաքին մէջ այնքան ծանօթ է Տիկին Խոքարի անունը որ երբեմն առանց հասցէի ղրկուած նամակներ իսկ կը հասնին ճիշդ տեղը: Իր պաշտօնակիցները կը խոստովանին որ կը վախնան իրմէ եւ թէ իր պաշտպանողականներն ու պատճառաբանութիւնները մեծ վէճերու տեղի կուտան:

Այս բոլորին հետ, սակայն, Տիկին Խոքար բաւական վտանգներու կ'ենթարկուի: 1985-ին վեց ամիս բանտարկուած է որովհետեւ գործունէութիւն տարած է ի նպաստ ժողովրդական կուսակցութեան որ ընդդիմութեան մաս կը կազմէր: Իսկ կնոջը դէմքը այլանդակած ամուսինի մը դատավարութեան ընթացքին ամբաստանեալը սպառնացած է անոր. սակայն ինք առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, պատասխանած է. «Հոգ մի՛ ըներ, բանտէն դուրս պիտի չելլես»: Ու յանցաւորը 27 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է:

Այսուհանդերձ, մարդկային իրաւանց դասական պաշտպանի տիպար մը չէ այդ կինը, դէմ ըլլալով մահապատիժի ջնջումին: Համոզուած է որ ծանրագոյն պատիժը միշտ ետ կեցնող դեր կը կատարէ յատկապէս կիներու դէմ գործուած ոճիրներու պարագային:

Տիկին Խոքար շատ արժէք չի տար նաեւ միջազգային դատումներու: Գրասենեակին պատին վրայ զետեղուած է լուսանկար մը որ ձեռքը կը սեղմէ Սատտամ Հիւսէյնի: Անոր հանդիպած է 1993-ին Պաղտատի մէջ, իրաքցի կիներու համագումարի մը ընթացքին: Այս լուսանկարը իրեն ղրկուած է «Նուէր՝ Ս. Հիւսէյնի կողմէ» մակագրութեամբ:

Հակառակ իր ջանքերուն ու բեղուն գործունէութեան, տակաւին Փաքիստանի քաղաքական կեանքին մէջ ոչ մէկ շօշափելի քայլ առնուած է մեծ թիւով կիներու դէմ գործուած ոճիրները պատժելու համար: Վարչապետուհի Պութթօ դատական բացառիկ ատեաններ հաստատելու մասին խօսած է, սակայն գործադրուած ոչինչ կայ: Ու որոշ կեդրոններու մէջ կնոջական համախմբումներու ձեւակերպած պահանջքներն ալ տակաւին լուրջ արձագանգ չէ գտած:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՍԱՐՍԱՓԵԼԻՕՐԷՆ ՀԱՅԸ»՝ ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 10-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

1915 -- 1984

Վիլէօրպանի «դասախօսութիւններու» սրահին մէջ այդ երեկոն Շիրազի հոգին կը թեւածէր ամէնուրեք, ուր հայ գրականութեան բոյլ մը սիրահարներ եկած էին կրկին ջերմանալու՝ բոցերո՛վը հայրենի աշուղին:

Ձեռնարկը կատարուեցաւ Շաբաթ, Մարտ 12-ին, ներկայութեամբ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի:

Գեղարուեստական բաժինը պատրաստուած էր Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան նախագահ՝ Պր. Գեղամ Կանանեանի խընամքներով:

Փարիզէն հրաւիրուած էին գրագէտ՝ Մովսէս Պչաքճեան ու Տիկին Յասմիկ Գեւոնեան:

Ածականներ, գրական վերլուծումներ փորձեցին կերտել Շիրազի դիմագիծը:

Պր. Պչաքճեան զինք նկատեց իբրեւ ցոլարան մը ուր Հայու ցաւը կը գտնէ համամարդկային հանդամանք, չէզոքելով նա մանաւանդ թէ՝ «համամարդկային է լոկ ա՛ն որ նախ եւ առաջ մարդկային է»: Ինչպէս՝ Շիրազ:

Անդրադառնալով անոր քերթողութեան ելեւէջներուն՝ ան ընդգծեց, «եթէ հայերէնի մէջ կան բաղդատական, ստորադասական ու գերադրական ձեւեր՝ Շիրազ կը պատկանի քերականութեան այն չորրորդ տարողութեան որ կը կոչուի բանաստեղծութիւն»: Պարզապէս՝ «բան -- ըստեղծել»:

Հուսկ, բեմ բարձրացաւ Էմմանուէլ Թաշճեան՝ որ հրաւիրուած էր Ռոմանէն: Ահաւասիկ Շիրազի իսկական սիրահար արտասանող մը որ քանի վայրկեան տեւողութեամբ ալեկոծեց սրահը. վրդովեց ու յուզեց ամէն ինչ. ու մեր զգացումները յանկարծ կրկին ըմբոստացան՝ երբ ան պոռթկաց հեւ ի հեւ.

«Մասիս, զէթ մի քար տուր՝
Խփե՛մ Արեւմուտքի ճակատին»:

Յայտագիրը շարունակուեցաւ նոյն երկլեզուութեամբ՝ շնորհիւ Տիկին Յասմիկ Գեւոնեանի:

Ֆրանսերէնով՝ ան ներկայացուց բանաստեղծին գրական նկարագիրն ու անոր այլազան երանգաւորումները, ցայտեցնելով հո՛ն՝ «Սարսափելիօրէն Հայը» որ գեղեցկագոյն քանդակն է Շիրազի տիպարին:

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան տնօրէնուհին առաջարկեց նաեւ բանաստեղծին կեանքը յիշատակող լուսապատկերներ, որոնք սահեցան մեր աչքերուն առջեւէն՝ Լօրիս Ճգնաւորեանի նուագով մը ընկերացած, որուն ընթացքին ֆրանսացի դերասան՝ Ժորժ Շաֆէլ արտասանեց փունջ մը քերթուածներ Շիրազի քնարէն:

Ինչպէս յայտագրին սկիզբը, երգիչ Վարդգէս Վարդանեան՝ Վալանսէն, կըրկին ներկայացաւ բեմին վրայ:

Ընկերակցութեամբ իր աղջկան Սօնային՝ ելեկտրոնական երգեհոնի վրայ, ան հրաւիրեց բոլոր ներկաները հայ երգի լարերով շրջապտոյտ մը կատարել ու փակել օրուան հանդիսութիւնը:

Մեծարանքի երեկոն հասաւ իր աւարտին, ու մենք մնացինք երազկոտ՝ ինչպէս կարօտի երգը Յովհաննէս Շիրազի:

Վ. Ք.

20-ԱՄԵԱԿ ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՆԻՍ. -- («Յառաջ»). -- Միութեան տարեկան պարահանդէսը՝ նիւթական գլխաւոր աղբիւրներէն մէկը, եթէ ո՛չ հիմնականը ուսումնական եւ բարեգործ ծրագիրներու եւ աշխատանքներու գործադրութեան, այս տարի զուգադիպեցաւ համանուն միութեան հիմնադրութեան 20-րդ տարեդարձին:

Այս պատեհ առիթով սարքուած պարահանդէսը, Պարսամեան սրահ, Մարտ 19, յատուկ փայլ ստացաւ: Ֆրանսական, հայկական եւ Նիս քաղաքի դրօշներով զարդարուն սրահը՝ ճաշակով յարդարուած, մէկտեղեց կրթական եւ բարեգութ գործերը գնահատող ազգայիններ: Պատւոյ նախագահ՝ Նիսի քաղաքապետ Ժան-Փօլ Պարէթի:

Տիկնանցի այժմու նախագահուհին՝ Տիկին Շաքէ Յակոբեան -- Գլաուան, կարճ եւ յստակ, հայերէն ու ֆրանսերէն, պարզեց միութեան առաջադրութիւն -- գործունէութիւնը: Ա. -- բարեսիրական. այց հիւանդներու եւ անկելանոց, բարեսիրտ յատկացումներ կարօտեալներու եւ այլ: Բ. -- հիմնականը՝ Միօրեայ դպրոցը: Հոս կը մէջբերենք բուռածէն, -- «սկսելով գաղութիս գոյութեան առաջին օրերէն իսկ, շարունակելով նախկին հոգեւոր հովիւներէն Աստմ Քահանայ Իքքճեանի դասաւանդութիւններով, եւ մինչեւ մեր օրերու ուսուցչական կազմի ջանքերով, հարիւրաւոր աշակերտներ սորվեցան եւ կը շարունակեն սորվիլ մեր լեզուն»: Նպատակը յստակ. Լեզու, մշակոյթ, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն նիւթերու ջամբումով հայածիններու ներարկել ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ իմաստով բնորոշուող ոգի: Գիտակցութիւն: Հպարտութիւն:

Մանրամասնութիւններու յիշատակումը ձգելով ժամանակին հետ աղերս ունեցող անձերու (աւա՜ղ՝ թիւի նօսրացում, ընութեան հարկադրանք) իբրեւ թուական արձանագրենք, թէ Տիկնանցը հիմնուած է 1974-ին, Սէն - Թ'էթիէնէն Նիս կայք հաստատած Տիկին Ազատ Մոզեանի նախաձեռնութեամբ. ի դէպ համանուն միութեան անդրանիկ վարչութեան նախագահուհի: Իրերայաջորդ վարչութիւններ, օրինակելի ջանադրութեամբ, փութաջան եւ ժրաջան, կը շարունակեն բոցավառել ջահը: Ատենապետուհիներ՝ Տիկիններ Ատրինէ Փափազեան, Լուիզ Անտալեան, Եղիզապէթ Թաշճեան, ողբացեալ՝ Այտա Սրապեան, իսկ այժմ նախորդ վարչութիւններուն եռուն աշխատանքը գնահատող հանդիսավար նախագահուհին:

Հեռու մնալով երեկոյթի նկարագրութեան սահմաններէն, քսանամեակին առթիւ փորձենք յետադարձ ակնարկով մը քանի մը կէտեր արձանագրել:

-- Մինչեւ 1986 Միօրեան, իբրեւ «վարժարան» կ'օգտագործէ տեղւոյս եկեղեցիին ներքնայարկը՝ Օշական սրահը: Անհրապոյր եւ անյարմար, յատկապէս դասարաններու հաստատումին համար:

Քրտնաջան ճիգերու շնորհիւ, միութիւնը տուեալ թուականին կը յաջողի ապահովել առանձին ընդարձակ յարկաբաժին մը, սիրայօժար տրամադրուած քաղաքապետարանին կողմէ: Այսպէս՝ 5-էն 15 տարեկան 50 եւ աւելի աշակերտներ, իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան չորս դասարաններ՝ Մանիշակ, Վարդ, Կակաչ, Շուշան յանկուցիչ անուններով:

Պարսամեան Համալիր: Տեղափոխուելով՝ Միօրեան վերջնապէս իր մնայուն կայքը կը հաստատէ հոս, Զօրեքշաբթիները օգտագործելով դաղութիս Միօրեայ վարժարանին յարմարաւէտ, վայելուչ դասարանները: Աւելցնենք անգամ մը եւս, թէ ուսուցչուհիներու համապատասխան թիւով, Միօրեան ներկայիս ունի 5 դասարան, 47 աշակերտով:

Քսանամեակին առիթով բոցակէզ ջահեր սրահի մուտքին: Խորհրդանշան՝ Ա. Բ. Գ. Ջամբող հոգեպարար Լոյսի:

Թող միշտ անշէջ մնայ այդ Բոցը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Երաժշտութեան պարտէզը» ընկերակցութեան հրաւէրով, շարք մը նուագահանդէսներ տալու համար Փարիզ հրաւիրուած էր, Հայաստանէն ծանօթ դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան, Մարտ 20-ին ան նուագեց «Գորթօ» սրահին մէջ, Պախի, Պրամսի, Կոմիտասի, Փրոքոֆիեւի եւ ընկերակցութեան ղեկավար Խօ. Ալէքսեանի գործերէն կազմուած յայտագրով մը:

Ս. Նաւասարդեան այն արուեստագիտուհին է որ ամենափոքր կտորն իսկ կը մեկնաբանէ շատ իւրայատուկ դրոշմով, բազմիցս ունկնդրուած գործի մը ընդմէջէն իսկ նորանոր տարածքներ, գղայնութիւններ յայտնաբերել տալով: Ստեղնաշարին առաջին հպումէն, ան կ'ապաստանի երաժշտութեան ոլորտին անծայրածիր հորիզոններուն, բոլորովին խզուած անմիջական շրջապատէն, տալով այն լաւագոյնը որ տուեալ գործէն կ'արտադրէ իր հարուստ ներաշխարհը: Այդ հարստութեամբ ան ամենայն բնականութեամբ, անսայթաք կ'անցնի ամենամեղմ ձայնանիշերէ դէպի ամէնէն ուժգին բաժիններ, մատներուն տակ չունչ'տալով ամէնէն յետին ձայնանիշին անգամ:

Երաժշտական բազմաթիւ քննադատներու գնահատական արտայայտութիւններուն արժանացած դաշնակահարուհին բացառիկ ճոխութեամբ իր նուագացանկով ուր դաշնակի 60 քոնչերթոներ կան, շրջած է աշխարհի բոլոր մեծ ոստանները, անվերապահ հիացում պատճառելով:

Թերեւս ձեռնարկներու խաչաձեւումն էր պատճառը որ այնքան եզական վայելքի մը հաղորդակից դարձան սակաւաթիւ ներկաներ: Արդարեւ, շուրջ հարիւր հոգի միայն հաւաքուած էր Փարիզի երաժշտանոցին սրահը Կիրակի, հազիւ 48 ժամ ետք, Սփիւռ -- Կոմիտասի յոբելեանին առթիւ Սորպոնի մէջ կայացած մեծ համախմբումէն: Պատճառ մըն ալ հաւանաբար լաւագոյն ծանուցումի գործունէութեան մը բացակայութիւնն էր, յատկապէս Ֆրանսական շրջանակներու մէջ:

Փարիզեան շրջանին մէջ վերջին առիթ մը պիտի ըլլայ Մարտ 31-ի Գուրպըվուայի նուագահանդէսը, Ս. Նաւասարդեանի նուագը ունկնդրելու:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՋՐԻ ԴԱՐՄԱՆՈՒԻԼ...

Ամէն ամիս աւելի քան տասը հազար Ամերիկացիներ ձրի դարմանումի սիրոյն կը մեկնին Գանատա: Անոնք կը գործածեն ընկերային ապահովութեան փոխ առնուած կամ խարդախուած քարտեր: Այս խորամանկութեան կը դիմեն առաւելաբար յղի կիները որոնք մեծ մասով կ'ուզեն ծննդաբերել անվճար, լաւ պայմաններու մէջ: Գանատացի բժիշկները անդրադարձած են պատահարին, բայց չեն ուզեր մատնիչի դեր կատարել:

ԿՈՃԱԿ ԿԱՐԵԼ ԿԸ ՍԻՐԷ՞Ք

Շատերու համար ժխտական է այս հարցումին պատասխանը: Անոնց համար ճարտնական ձեռնարկութեան մը տէրը գործնական լուծում մը գտած է: Կոճակին կարուելիք դերձանին թելին վրայ կաթիլ մը խէժ պիտի դրուի, որպէսզի վերջ տայ կոճակ փրթելու անախորժ պատահարը: Այդ խէժը շրջապատի խոնաւութեան ազդեցութեան տակ պիտի թափանցէ դերձանին մէջ ու աւելցնէ անոր տոկունութիւնը: Դերձանը իր ճկունութիւնը պահելով հանդերձ, այնքան հաստատուն պիտի ըլլայ որ կոճակը գրեթէ անկարելի պիտի ըլլայ նոյնիսկ փրցնել: Այս միջոցը տնտեսականօրէն ալ ձեռնտու է, քանի որ աւելորդ կը դարձնէ պահեստի կոճակները: Փորձերը ցոյց տուած են որ գեսնմները մաքրելու գործն ալ որեւէ ազդեցութիւն չի գործեր խէժին վրայ:

Այրի Տիկին Նեկտար Ինկիլիզեան,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Փանոսեան,
Հիւանդապահուհի Սանդուխտ Ինկիլիզեան (Միացեալ -- Նահանգներ),
Տոքթոր Գէորգ Ինկիլիզեան (եղբօրորդին, Միացեալ -- Նահանգներ),
Այրի Տիկին Տոքթոր Մարքա -- Ցարութիւն Ինկիլիզեան,
Զարմիկներ՝ Խաչատուր Սարաֆեան եւ քոյրը՝ Օր. Սիւզան Սարաֆեան,
Ժիրայր Եաղուպեան, Այրի Տիկին Ա. Արթինեան եւ զաւակները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին, եղբօր, ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԻՆԿԻԼԻԶԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 10-ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Մարտ 12-ին, Վալանսի Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ, աջօթակցութեամբ Վալանսի քոյր եկեղեցիներու հովիւներ՝ Զանտրեան վարդապետին եւ Նարեկ Քահանայ Վարդանեանի։

Մարմինը ամփոփուեցաւ իր բնակավայրին Մոնթէլեմէի գերեզմանատունը։ Իր յիշատակին հողեգաչ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ բազմաթիւ ազգականներու եւ բարեկամներու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԹՈՆԻ. - Արփինէ եւ Երուանդ Տատեան Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի համերգին առթիւ 500 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Ա. Խանտանեան 500 Ֆր.։

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ. - Տիկին Սիմա Հապապեան 200 Ֆր.։

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'IADE SOCIALE

77, rue Lafayette
75009 Paris
Tél. : 48. 78. 02. 99

RECHERCHE
GOUVERNANTE
POUR MAISON DE RETRAITE
Région Parisienne

Langues parlées FRANÇAIS/ARMENIEN
POSTE A RESPONSABILITE.

Pour toute information :
S'adresser au Siège tous les jours de 14h à 18h30.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՈՒՐԲԱԹ (Ապրիլ 1)
Թափօր Թաղման ժամը 18-ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պոլ. Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Ազնիւ Քէօսէեանի մահուան առթիւ՝ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Մելքոն Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Մխիթարեան, Տէր եւ Տիկին Ժան-Փլոտ Ամօր 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Ղուկասեան 100 Ֆր.։

Այրի Տիկին Ֆիլոր Ֆերէնեան իր ամուսնոյն յիշատակին 100 Ֆր.։

Իրենց ծնողաց՝ Ովսաննա Կոնոյեանի 10-րդ տարելիցին եւ Ադամ Կոնոյեանի յիշատակին զաւակները՝ Տէր և Տիկին Կարօ Կոնոյեան 100 Ֆր., Տիկին Ժիւլիա Կոթիէ 100 Ֆր., Այրի Տիկին Ժորժէթ Մարիթէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէրտէրեան 50 Ֆր.։

Զարուհի Քասոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ զաւակները՝ Քասոյեան ընտանիք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սահակեան 200 Ֆր.։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ԱՊՐԻԼ 1, ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ ԵՒ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ
Թափօր Թաղման ժամը 18-ին։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ
Rue de Cécile
Թափօր Թաղման ժամը 18-ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Թափօր Թաղման ժամը 16·30-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ
Թաղում ժամը 17-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ
Թաղում ժամը 18-ին։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
Թաղում ժամը 16-ին։

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE
Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL* (de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAÏRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV et LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian — 16 / 75 56 33 74*

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE

poésie

*Vous qui aimez la POESIE universelle et arménienne
qui aimez l'écouter, la lire, l'écrire et la transmettre*

Venez rejoindre
LE CERCLE DES POETES D'A VENIR DE LA M.C.A.
Chaque premier *Lundi* du mois de 21 h à 22h30

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son centre de vacances de Bellefontaine pour les séjours des mois de juillet et août :

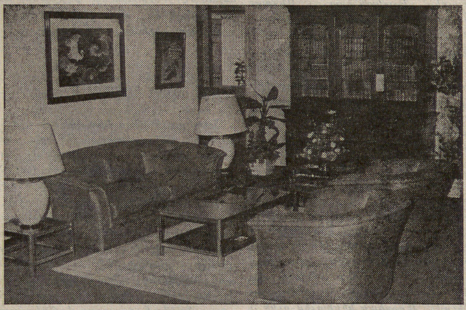
Directeurs	Economes
Assistants sanitaires	Cuisiniers

Moniteurs (avec B.A.F.A. de préférence).
Ecrire à :
C.B.A.F. — 17, rue Bleue. 75009 PARIS

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ՃԱՄԲԱՐ
COLONIE DE VACANCES

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հաճոյքն ունի ձեզի տեղեկացնելու թէ կը կազմակերպէ իր 11-րդ Երիտասարդական (7-14 տարեկան) ճամբարը որ տեղի կ'ունենայ Վարս գիւղի տեսարժան լեռներուն վրայ, Յուլիս 9 -- 30։

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝
Տիկին Հերմինէ Անֆիսիոյին՝ 91 · 73 · 95 · 31 եւ
Տիկին Մարթին Գույումճեանին՝ 91 · 71 · 91 · 28։

■

UGAB-Marseille recherche pour sa Colonie de Vacances à Vars (Hautes-Alpes):
— MONITEURS, MONITRICES (avec BAFA de préférence)
— ASSISTANT SANITAIRE
pour le séjour du 9 au 30 Juillet.

Renseignements auprès de : *Mme Herminé Enficiaud* : 91. 73. 95. 31 ou
Mme Martine Kouyoumdjian : 91. 71. 91. 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55835

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
MERCREDI
30 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.294 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.294

ԱՂԴԱՄ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԵՏ ՄՂՈՒԵՑԱՆ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ

ԹԵՀՐԱՆ ՀԱՅԵՐԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

Երկուշաբթի, Մարտ 28-ին, ադրբէջանական ուժերը բուռն յարձակումի անցած են Աղդամի ուղղութեամբ եւ մարտերը սաստկացած են: Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը կրցած են բաւական ձեւով հակազդել եւ 40 քիլոմեթր ճակատի վրայ ետ մղել հակառակորդները: Ըստ «Արմէնփրէս»ի Ազերիները 150 զինուոր եւ սպայ կորսնցուցած են եւ 10 հրասայլ: Հայկական ուժերը մէկ մեռեալ եւ չորս վիրաւոր ունին:

Միշտ Մարտ 28-ին, գնդակոծուած էր նաեւ Տաւուշի շրջանը եւ անհանգիստ իրավիճակ կը տիրէր սահմանամերձ գօտիին մէջ: Շրջանի բոլոր գիւղերը ամբողջ օրը անընդհատ գնդակոծուած են հրասայլերէ եւ գրադներէ:

Իրանեան իշխանութիւնները, յետ քննութեան, Հայերը կ'ամբաստանեն իրանեան օդանաւին ջախջախման որպէս պատասխանատու: Ծանօթ է որ Մարտ 17-ին, իրանեան օդանաւ մը Ս-130 ինկած էր Ստեփանակերտէն հինգ քիլոմեթր հեռու եւ 32 ճամբորդները մեռած էին: Անոնց մեծ մասը (19) կիներն ու պզտիկներն էին Իրանի դիւանագիտական մարմին, որոնք Մոսկուայէն Թեհրան կ'երթային Նախիջեւանի (ամանոր) առթիւ: Մարտ 28-ին է որ Պարսկաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարեց թէ Հայերն են որոնք վար առած են օդանաւը, ընդունելով հանդերձ որ ան շեղած էր իր ճամբէն: Պարսիկները կ'ըսեն թէ օդանաւը ջախջախուած է Հայերու արձակած հրթիռին հարուածէն: Նախարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ Իրան իրեն կը վերապահէ «օրինաւոր որեւէ արարքի» իրաւունքը եւ կը հրաւիրէ Հայաստանի կառավարութիւնը որ «ճշդէ ինքնութիւնը եւ պատժէ այն անձերը որոնք յանցաւոր են վար առած ըլլալով օդանաւը»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 28)

ԱՐԿԱԾԻՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնները յաճախող պարսկահայ ուսանողներու նախաձեռնութեամբ, Մարտ 27-ին, Երեւանի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ, պարսկական օդանաւին արկածին զոհերուն յիշատակին հոգեհանգստեան արարողութիւն մը կատարուած է, որուն մասնակցած են Իրանի գործավար Ա. Սոփհանի, դեսպանատան պաշտօնեաներ, մայրաքաղաքի ներկայացուցիչներ եւ հիւրեր:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Մարտ 28-ին գումարուած պետական խորհրդակցական ժողովին քննարկուած

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՁԻ ՊԱԼԱՏԻՒՐԻ «ՍԻՓ»Ը

ՈՒԹՕՐԵԱՅ ԱՌԿԱԽՈՒՄ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԻ

Նախարարապետ Է. Պալատիւր նահանջեց, ինչպէս կը սպասուէր եւ Երկուշաբթի առտու (Մարտ 28) ընդունելով երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան ներկայացուցիչներ յայտնեց թէ ութ օրուան համար կ'առկախէ ՍԻՓ-ի գործադրութիւնը եւ մինչ այդ երիտասարդներուն կ'առաջարկէ, խորհրդակցաբար ԱՆՓԸ-ի (Աշխատանքի Ազգային Գործակալութիւն) ընդհ. տնօրէնին Միշէլ Պոնի հետ որ գայն փոխարինող բան մը գտնեն: Ես հոս, հարկ է իրաւունք տալ երիտասարդի մը, երբ «Անթէն 2»ի յատուկ յայտագրէն (Մարտ 28, ժամը 20-էն, «վաղը՝ երիտասարդները») առարկեց՝ «15 տարի է կառավարութիւնները բան մը չեն գտած եւ կ'ուզեն որ ութ օրէն մենք գտնենք»:

Անկասկած, փողոցը յաղթեց եւ կառավարութիւնը բաւական վարկ կորսնցուց այս ձախաւեր պատմութեան մէջ: Մէկ տարուան իշխանութեան ընթացքին, առաջին անգամն ալ չէ որ փողոցը կը յաղթէ (Ֆալու օրէնքի ջնջումն ալ շատ յաջող գործ մը չէր) եւ վտանգաւոր նախընթաց մըն ալ կը ստեղծէ այլ մարդերու համար, շրջանի մը մէջ, ուր հոգերն ու տագնապները եւ անոնցմէ ծագած դժգոհութիւնները չեն պակսիր:

Պալատիւրի այս զիջումները, առ այժմ գոնէ, առաջքը չառին Մարտ 31-ի ցոյցին: Երկուշաբթի իրիկուն երիտասարդներու ձայները (Անթէն 2) յատակ կերպով կ'արտայայտէին իրենց մերժումը, զօրացած իրենց տարած յաղթանակով, պատճառ չեն տեսներ կէս ճամբան մնալու: Ընդհակառակն: Կը պահանջեն փառաշուք թաղումը ՍԻՓ-ի եւ պարզ է որ տարբեր հակազդեցութիւն չէին կրնար ունենալ ի տես իրենց ձեռք ձգած արդիւնքներուն: Անկարելի է, թերեւս, խորհրդածութիւններ ընել, բայց, կարելի չէ չհաստատել որ ամէնէն խելացի, վարժուած քաղաքական ղեկավարներն ալ մեծ սխալներ կը գործեն, թերեւս գինովցած հարցախոյզներէ որոնք սին պատրանքներ կուտան:

ԻՏԱԼԻԱ

ԱՋԸ ԿԸ ՑԱՂԹԷ ԵՒ ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ Է

Մեծ անակնկալ մը չէ, բայց եւ այնպէս յաղթանակը ջախջախիչ բնոյթ ունի իր համեմատութեամբ՝ 44%: Յաղթանակներու տիրապետելը սակայն, աւելի դժուար է քան պարտութիւններու եւ Սիլվիօ Պերլուսքոնիի գործը բաւական դժուար է, քանի իր համախմբման երեք տարրերէն մէկը՝ Հիւսիսի Լիկան կը մերժէ գործակցիլ երրորդ բաղկացուցիչ՝ ՄՍԻ-ի (Նոր - Ֆաշիստ) հետ:

Երեւոյթը, անկասկած, հետաքրքրական է: Հազիւ երկու ամիս առաջ է, Յունուար 26-ին որ իտալական մետիաներու մեծը՝ Սիլվիօ Պերլուսքոնի կուսակցութիւն մը կը հիմնէր՝ Ֆորցա Իթալիա եւ կը վճռէր երկրին ղեկը ձեռք առնել, բուռն պայքար մըն ալ տանելով ձախին դէմ:

Յաջողեցաւ: Այսօր, իր կուսակցութիւնը քաղաքական առաջին ուժն է երկրին եւ աջ համախմբումը բացարձակ մեծամասնութիւնն ալ պիտի ապահովէ երեսփոխանական ժողովին մէջ 325-էն 345 աթոռով (316 է մեծամասնութիւնը), ծերակոյտի մէջ ալ 171 աթոռներէն 153-ը ձեռք պիտի ձգէ: Մեծ յուսախաբութիւն մը կը կրէ ձախ համախմբումը ձայներու շուրջ 35%-ով, 225-էն 245 աթոռ կրնայ ունենալ, գալով երբեմնի հզօր «Դեմօ Քրիսթիանի»ին, իր ժառանգորդը՝ «Ուխտ Իտալիոյ համար» հազիւ 45-էն 65 աթոռ կրնայ ունենալ, ձայներու միայն 15½-ով:

Արդիւնքները վերջնական բնոյթ չունէին տակաւին Մարտ 29-ի առաւօտեան (ընտրութիւնները երկու օր տեւած էին, Մարտ 27 եւ 28), բայց, գրեթէ ապահով էր որ Սիլվիօ Պերլուսքոնի Իտալիոյ վաղուան վարչապետն է: Պերլուսքոնի պարտութիւն չճանչցած մարդ մըն է, որ այսօր, սակայն ասպարէզ կը փոխէ եւ պիտի տեսնէ թէ քաղաքական յաղթանակները մեծ փորձաքարեր են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԱՂԱՅՔԸ ՁԱԽՁԱԽ ՈՒՆԷ՞Ր

«Կոմյունիկէ, միսիա, ինտեգրեցիա, կոնֆլիկտ, էտապ, կոնստրուկտիւ, ակտիւր, պրոցեսուրային...»: կարելի է երկարել շարքը վերջին ութ -- տասը օրերուն Հայաստանի ներկայացուցչական գրասենեակներէն հասած գրութիւններէ ու հիւրաբար Փարիզ գտնուող ղեկավարներու արտայայտութիւններէն քաղուած նման նմոյշներու: Օտարամուտ, ու հայաստանեան մաղէն անցնելով այլանդակուած նման բառեր, ցաւալի է որ տակաւին կը յամենան պաշտօնական գրութիւններու եւ ղեկավար դէմքերու պաշտօնական խօսակցութիւններուն մէջ. ասիկա՝ հակառակ այն երեւոյթին որ Հայաստանի մամուլը լեզուական ակներեւ մաքրագործումի մը դաշտը դարձած է վերջին տարիներուն: Իսկ այդ բառերուն հայերէն փոխարժէքները երկար ատենէ ի վեր ամենայն բնականութեամբ կը գործածուին Սփիւռքի ոչ -- պետական մամուլին մէջ:

Աւելցուցէ՛ք ասոր վրայ, կատարուած առարկութեան մը դէմ "հանճարեղ" բացատրութիւնը այդ ղեկավարներէն մէկուն, թէ մեր լեզուն, վախնալու բան չկայ, չի՛ տկարանար, չի՛ վնասեր, կը դիմանայ նման փոխառութիւններու...: Իսկ ուղղագրութիւնը սրբագրելու հարցը՞. *«չէ՛, չի՛ կարելի էդպէս մի օրից միւսը ժողովուրդը դարձնել անգրագէտ...»*: Աւելորդ է յիշեցնել թէ 1920-ին շատ լաւ կարելի եղաւ նոյն բանը ընել, կամ թէ *«մէկ օրից միւսը»* բառածը արդէն շուրջ հինգ տարուան ժամանակ մը կը յատկանշէ, որուն ընթացքին ոչ մէկ լուրջ քայլ առնուած է...:

Իրա՛ւ. արդեօք մե՞նք ենք միամիտ ըլլալու չափ լաւատես, թէ ձաղացքը ձախջախ չունէր արդէն...:

Թ. ԱՐՓԻ

ԹԱՏՐՈՆԸ ՍՈՒԳԻ ՄԷՋ

ՄԱՀ՝ ԷՕԺԷՆ ԻՈՆԷՍՔՕՅԻ

Անհեթեթի մեծ թատերագիրը՝ Էօժէն Իոնէսքօ մեռաւ Փարիզի իր բնակարանը 81 տարեկանին: Նոյն իրիկունը -- Մարտ 28 -- Հիւշէթի թատրոնը 11.944-րդ անգամ ըլլալով կը ներկայացնէր «La Cantatrice chauve»ը եւ «La Leçon»ը, համաշխարհային մրցանիշ մը: 1957-ին է որ երկու գործերը, առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուէին փարիզեան այս թատրոնին մէջ, որ ձեւով մը հեղինակին երկրորդ բնակարանը դարձած էր:

Ծագումով ռումանացի, Իոնէսքօ ծնած էր Սլաթինա 1912-ին, մէկ տարի ետք ամբողջ ընտանիքը Փարիզ կը հաստատուէր, բայց, ծնողքին ամուսնալուծումէն ետք շրջան մը կը վերադառնար Պուքրէշ, նախքան վերջնապէս Ֆրանսա հաստատուիլը:

Իոնէսքօ առաջին օրէն յաջողութիւն չէ գտած: Ընդհակառակն, իր առաջին գործերը որոնք վերոյիշեալ թատերգութիւնները եղած են, ընդունելութիւն չեն գտած, քանիվէճ ալ եղած է «Ֆիկարօ»ի եւ «Առ»ի մէջ, 1955-ին ալ թատերական քննադատ՝ Ժան - Ժաք Կօթիէ զինքը «ժամանակավրէպ փիւմիսթ» որակած է:

Իր այլ գլխաւոր գործերէն, յիշենք՝ «Աթոռները», «Ժագ կամ ենթարկումը», «Ապագան հաւկիթներուն մէջ է», «Ռնգեղջիւրը», «Արքան կը մեռնի», «Մաքպէթ», եւայլն, եւայլն:

Փրանշօփ համար («Ֆիկարօ», Մարտ 29)՝ «Մեր դարը երկու հեղինակներու դրոշմը կը կրէ՝ Ադամով եւ Իոնէսքօ»: Ամբողջ յեղաշրջում մը, նոյնիսկ յեղափոխութիւն մըն է զոր բերած է թատերական արուեստին մէջ:

Ինչպէս շատեր, դժուար կը համակերպէր ծերութեան, հիւանդութեան, տառապանքին եւ այդ բոլորին տրամաբանական եւ անխուսափելի վախճանին՝ մահուան: Այս մասին արտայայտուած էր «Ֆիկարօ»ի մէջ, Դեկտեմբեր 3-ին եւ թերթը Մարտ 29-ին վերհրատարակած էր այդ գրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ոչ վերջնական արդիւնքներուն համաձայն, Մարտ 29-ի առաւօտեան առաջին դիրքի վրայ կը գտնուէր վարչապետուհի Թանսու Չիլլէրի «Ուղիղ ճամբայ» կուսակցութիւնը, քուէներու շուրջ 25%-ով: Սակայն մեծ անակնկալը եղած է «Բարօրութեան կուսակցութեան» հինգ մեծ քաղաքի մէջ արձանագրած յաջողութիւնը: Կրօնամոլ հոսանքներէ տիրապետուած այս կուսակցութիւնը շահած է Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը ու անոր թեկնածուն Թ. Էրտօղան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ մեծ մզկիթ մը պիտի կառուցուի Թաքսիմի հրապարակին վրայ ու բոլոր հանրատուները պիտի փակուին:

ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ընդդիմադիր հինգ կուսակցութիւնները միանալով «Ժողովրդավարական համագումար» մը կազմած են, երկիրը փրկելու համար ներկայի ճգնաժամէն: Համագումարը նպատակ ճշդած է զրաւեալ հողերու ազատագրումը, ներքին քաղաքականութեան անկախութեան պահպանումը, նոր ընտրութիւններ, տնտեսական բարեշրջումներ, եւայլն:

ԱԼԺԷՐԻ ռուսական դեսպանատան մէկ պաշտօնեան է որ, այս անգամ, սպաննուեցաւ Ալժէրի հարաւային մէկ արուարձանը: Արտաքին նախարարութեան ափրիկեան բաժնի մէկ պաշտօնատարն ալ սպաննուած է նոյն օրը, մինչ ոստիկանութիւնն ալ չորս իսլամապաշտ կը սպաննէր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աւարտելու համար, կ'առաջարկենք իրաւաբանական նորմերու դասաւորման հետեւեալ կարգը Սահմանադրութիւն, միջազգային փաստաթուղթեր, օրէնք եւ որոշում, արդարադատութեան իրաւաբանական ակտեր, կառավարութեան եւ վարչութիւններու ակտեր, տեղական մարմիններու ակտեր:

Բ. -- Իրաւաբանական ակտերու վերահսկողութիւնը: Իրաւաբանական նորմերու յստակ ու ճշգրիտ դասաւորումը նախապայման է իրաւաբանական ակտերու կանոնաւորութիւնը վերահսկելու համար: Ստորեւ պիտի տեսնենք որ իրաւաբանական նորմերու դասաւորման վերեւ նշուած չափը կը կրկնուի վերահսկողութիւն կատարող մարմիններու իրաւասութիւններուն պարագային:

ա. -- Սահմանադրական երկու նախագիծերուն համաձայն, իրաւաբանական նորմերու սահմանադրականութեան վերահսկողութիւնը կը կատարէ ո՛չ թէ արդարադատութեան համակարգի գագաթին գտնուած Գերագոյն դատարանը այլ արդարադատութեան համակարգէն դուրս, անկէ անջատուած եւ անկէ անկախ Սահմանադրական դատարանը: Այս ընտրութեան հետեւանքները իրաւաբանական ակտերու վերահսկողութեան վրայ անտեսուած են երկու նախագիծերուն մէջ: Այդ պատճառով պիտի կատարենք յաջորդող պարզաբանումները, սրբագրելու համար ընթացիկ չափը:

Ինչպէս իր անուանումը ցոյց կուտայ, Սահմանադրական դատարանը կը քննարկէ պետական իշխանութիւններու խնդրոյ առարկայ իրաւաբանական ակտերու սահմանադրութիւնը միայն: Իրականութեան մէջ, Սահմանադրական դատարանը պէտք է քննարկէ կառավարութեան կնքած միջազգային փաստաթուղթերու, Խորհրդարանի օրէնքներու եւ որոշումներու սահմանադրականութիւնը: Նոյնպէս, կասկածի պարագային, Սահմանադրական դատարանը կը վճռէ եթէ օրէնսդիր կամ գործադիր իշխանութիւններուն իրաւաբանական ակտերը կը համապատասխանեն Սահմանադրութեան կողմէ անոնց տրուած իրաւասութիւններուն այնպէս ինչպէս կը հաստատէ Սահմանադրութեան Խորհուրդի 90-րդ յօդուածին երկրորդ կէտին դ. պարբերութիւնը: Օրինակի համար, երբ Սահմանադրութեան կողմէ հաստատուած օրէնսդրութեան պատկանող ոլորտի մէջ կառավարութիւնը որոշում կայացնէ, Սահմանադրական դատարանը կը վճռէ որ այդ ոլորտը կը պատկանի օրէնսդիր մարմնի սահմանադրական իրաւասութեան, ուստի կը ջնջէ կառավարութեան ակտը -- նոյնիսկ եթէ այս վերջինը հակասահմանադրական դրոյթներ չի պարունակեր:

Հետեւաբար, Սահմանադրական դատարանը իրաւաբանական ակտերու օրինականութեան վերահսկողը չէ: Անոր պէտք չէ տրուին, օրինակի համար, կառավարութեան կամ այլ պետական մարմնի իրաւաբանական ակտերու օրինականութիւնը քննարկելու պարտականութիւնը (Յանձնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդուածին առաջին կէտը), ո՛չ ալ կուսակցութիւններու գրանցման կամ գործունէութեան համապատասխանութիւնը Սահմանադրութեան (Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 90-րդ յօդուածին երկրորդ կէտին ը - եւ թ - պարբերութիւնները): Այս երկու ոլորտներէն առաջինը վարչական դատարաններու, իսկ երկրորդը քաղաքացիական դատարաններու իրաւասութիւն է: Հետեւաբար, Յանձնաժողովի նախագիծին 99-րդ ինչպէս նաեւ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 90-րդ յօդուածները պէտք է սրբագրուին: Մանաւանդ որ երկու նախագիծերն ալ կը հաստատեն վարչական դատարաններու եւ Գերագոյն դատարանին իրաւասութիւնները գործադիր իշխանութեան ակտերը վերահսկողութեան գործին մէջ (ինչ որ նախատեսուած է Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 103-րդ յօդուածին ութերորդ կէտին, եւ Յանձնաժողովի նախագիծին 91-րդ յօդուածին առաջին կէտին մէջ):

Վերջապէս յիշեցնենք որ Սահմանադրական դատարանը, որ արդարադատութեան համակարգէն դուրս կը գտնուի, Գերագոյն դատարանի վճիռները, դատավճիռները եւ որոշումները բեկանելու, ջնջելու եւ քննելու իրաւասութիւն պէտք չէ ունենայ, բացի սահմանադրականութեան եւ Սահմանադրութեան վերաբերող հարցերու պարագային:

բ. -- Այժմ պիտի քննարկենք միջազգային փաստաթուղթերու եւ օրէնքներու սահմանադրականութեան քննարկման հետեւանքները եւ պիտի տեսնենք թէ ո՞ր հեղինակութիւնները իրաւասու են դիմել Սահմանադրական դատարան:

-- Սահմանադրականութեան քննարկման հետեւանքները:

Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 90-րդ յօդուածին երրորդ կէտը Սահմանադրական դատարանին կուտայ Սահմանադրութեան հակասող օրէնքները եւ միջազգային փաստաթուղթերը վերացնելու իրաւասութիւն:

Իսկ ըստ Յանձնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդուածին առաջին կէտին, Սահմանադրական դատարանը քննութեան կ'առնէ իրաւաբանական ակտերու սահմանադրականութիւնը: Իր կարգին, 100-րդ յօդուածը կը հաստատէ որ Սահմանադրական դատարանը կ'ընդունի որոշումներ «որոնք վերջնական են»: Սակայն նախագիծին մէջ չեն յիշուած այդ քննութիւններուն հետեւանքները եւ որոշումներու առարկան: Յանձնաժողովի նախագիծը պէտք է յստակօրէն հաստատէ որ Սահմանադրական դատարանը կը վերացնէ Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան հակասող իրաւաբանական ակտերը, ինչպէս կ'ընէ Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծին 90-րդ յօդուածը:

-- Սահմանադրական դատարան դիմելու իրաւունք ունեցող անձերը չեն նշուած երկու նախագիծերուն մէջ: Հետեւաբար կ'առաջարկենք համապատասխան լրացումներ:

Նախ եւ առաջ, Սահմանադրական դատարանը պէտք է քննարկէ, առանց ուեւէ անձի կամ պետական մարմնի դիմումին, կառավարութեան կողմէ ստորագրուած բոլոր միջազգային փաստաթուղթերը, Ազգային Խորհուրդի կանոնակարգը (2) ինչպէս նաեւ հանրաքուէի դրուած օրէնքի առաջարկները (3), եւ յայտարարէ անոնց Սահմանադրութեան հետ համաձայնութիւնը:

Պէտք է մերժել որ իրաւաբանական ակտերը ինքնաբերաբար, Սահմանադրական դատարանի սեփական նախաձեռնութեամբ, քննարկուին այս վերջինին կողմէ: Սահմանադրական դատարանը պէտք է քննարկէ օրէնքներու սահմանադրականութիւնը օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւններու դիմումին ընդառաջելով միայն:

Օրէնքներու սահմանադրականութեան քննարկման համար Սահմանադրական դատարան պէտք է կարենան դիմել, օրէնքի վաւերացումէն առաջ, վարչապետը, Ազգային Խորհուրդի Նախագահը, կամ պատգամաւորներուն առնուազն 20 առ հարիւրը: Սահմանադրական դատարան պէտք է կարենան դիմել նաեւ Գերագոյն դատարանը -- երբ ան գտնուի Սահմանադրութեան մեկնաբանութեան հետ կապուած գործի առջեւ --, եւ քաղաքացիները -- պայմանաւ որ արդարադատութեան դատարանները նախապէս մերժած ըլլան քննարկել հարցը կամ երբ իրենք զիրենք անիրաւասու յայտարարեն:

20 պատգամաւորներու Սահմանադրական դատարան դիմելու իրաւունքը թոյլ կուտայ Խորհրդարանի փոքրամասնութեան որ մեծամասնութիւնը չոտնակոխէ քաղաքացիին իրաւունքներն ու ազատութիւնները: Այդ հնարաւորութիւնը բռնապետութեան դէմ պայքարելու երաշխիքներէն է, հետեւաբար անոր ամրագրումը Սահմանադրութեան մէջ անհրաժեշտ է:

Հանրապետութեան Նախագահը պէտք չէ կարողանայ դիմել Սահմանադրական դատարան որովհետեւ անոր նախաձեռնութիւնը կրնայ քաղաքական ծանր հետեւանքներ ունենալ: Երբ Սահմանադրական դատարանը վճռէ որ Հանրապետութեան Նախագահին առարկութիւնները անհիմն են, այն ատեն Հանրապետութեան Նախագահին հեղինակութիւնն է որ կը վնասուի:

-- Վերջապէս, Սահմանադրական դատարանը պէտք է քննարկէ, միջազգային փաստաթուղթերու պարագային Խորհրդարանի վաւերացումէն առաջ, հանրաքուէներու պարագային, նախքան որ օրինագիծը կամ առաջարկը հանրաքուէի դրուի, իսկ Խորհրդարանի կողմէ քուէարկուած օրէնքներու պարագային, Հանրապետութեան Նախագահին վաւերացումէն առաջ:

գ. -- Հայաստանի քաղաքացիներուն իրաւունքներու ամրագրումը Սահմանադրութեան մէջ:

Սահմանադրութեան երկու նախագիծերն ալ լայն տեղ կ'ընծայեն Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներուն եւ բնակչութեան իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն: Երկու նախագիծերու հեղինակները կը ցուցաբերեն իրենց ցանկութիւնը տեսնել Հայաստանի Հանրապետութիւնը յարգել իւրաքանչիւր Հայու ենթակայական իրաւունքները, համաձայն միջազգային համագումարներու եւ վեհաժողովներու պահանջներուն:

Սահմանադրութեան մէջ թուարկուած իրաւունքներն ու ազատութիւնները բոլորը միասին կը կազմեն կոյտ կամ ամբողջութիւն: Անդպչելի սահմանադրական կոյտ հասկացութիւնը պէտք է տարածել Հայաստանի մէջ որովհետեւ ան կ'օգնէ Մարդու իրաւունքները պատկերացնել եւ զանոնք ընդունիլ որպէս միահամուռ «անխոցելի» ամբողջութիւն, որմէ կարելի չէ կրճատումներ կատարել կամ դրոյթներ փոխել առանց ամբողջութիւնը աղաւաղելու, եւ որ հարկաւոր է յարգել բոլորը և իւրաքանչիւրը կարենալ խօսելու համար իրական Պետութեան մասին:

Հնարաւոր չէ այստեղ իւրաքանչիւր իրաւունքին առանձին անդրադառնալ: Ընդհակառակն, այստեղ պիտի քննենք այդ իրաւունքներն ու ազատութիւնները սահմանափակելու միջոցները եւ պայմանները: Մեր նպատակն է ո՛չ թէ արդարացնել սահմանափակումները, այլ ընթերցողը զգուշացնել եւ զինքը հրաւիրել շրջահայեցութեան թէ ո՞ր պայմաններու մէջ իր ո՞ր իրաւունքները Պետութիւնը կրնայ սահմանափակել:

Ինչպէս Սահմանադրութեան երկու նախագիծերը կ'ակնարկեն, մարդու եւ քաղաքացիներու վերաբերող միջազգային համագումարներն ու վեհաժողովները կ'ընդունին որ թուարկուած իրաւունքներն ու ազատութիւնները կարելի է սահմանափակել իրաւական Պետութեան մէջ: Սակայն անմիջապէս կը զգուշացնեն որ Պետութիւններ բացարձակ կամայականութեամբ չէ որ կրնան այդ իրաւունքներն ու ազատութիւնները սահմանափակել: Պետութիւններ կրնան միայն սահմանափակել -- եւ ո՛չ վերացնել կամ ջնջել --, եւ անոնք կրնան սահմանափակել միայն որոշ իրաւունքներ եւ ազատութիւններ:

Այսպէս, ո՛չ մէկ Պետութիւն, ո՛չ մէկ ատեն եւ ո՛չ մէկ հանգամանքի տակ, երբեք, չի կրնար ջնջել հետեւեալ իրաւունքներն ու արգելքները.

-- Պետութիւնը չի կրնար բռնադատել կեանքի իրաւունքը,

-- Պետութիւնը չի կրնար վերականգնեցնել չարչարանքը, անմարդկային եւ նուաստացնող պատիժներն ու վերաբերմունքը,

-- Պետութիւնը չի կրնար վերականգնեցնել պարտադիր աշխատանքը եւ ստրկութիւնը, բռնի ծառայեցնել անհատը,

-- Պետութիւնը չի կրնար վերականգնեցնել քրէական պատիժներու յետարկութիւնը (rétroactivité):

Քաղաքացիին միւս ազատութիւններն ու իրաւունքները Պետութիւնը կրնայ սահմանափակել -- բայց ոչ ջնջել կամ վերացնել -- պատերազմի կամ արտակարգ վիճակներու ժամանակ, ինչպէս նաեւ երբ հետեւեալ շահերը վտանգուած են

-- հասարակութեան կամ Ազգային ապահովութիւնը,

-- Երկրին տնտեսական շահերը,

-- հասարակութեան առողջապահութիւնը եւ բարոյականութիւնը,

-- այլ անձերու իրաւունքներու եւ ազատութիւններու պաշտպանութիւնը,

-- անկարգութեան եւ ոճրագործութեան դէմ պայքարելու արդիւնաւէտութիւնը:

Սահմանափակումները պէտք է համապատասխանեն կացութեան կամ վտանգի ուժգնութեան:

Միջազգային իրաւունքը այս վտանգներու առկայութիւնը ազատօրէն գնահատելու լայն իրաւասութիւն կուտայ Պետութիւններուն: Սակայն, ինչպէս տեսանք, առկայութիւնը գնահատելու ազատութիւնը համազօր չէ իրաւունքներու ոտնահարման եւ ազատութիւններու վերացման իրաւասութեան:

Նոյնիսկ եթէ քաղաքացիներուն ազատութիւններն ու իրաւունքները ամրագրուած են Սահմանադրութեան մէջ եւ նոյնիսկ եթէ սահմանադրականութեան եւ օրինականութեան քննարկման եւ վերահսկողութեան ընթացքներ գոյութիւն ունին, անոնք բաւարար չեն իրական Պետութեան ամրապնդման համար: Իրաւական Պետութիւնը կառուցուած է յենուելով դատաւորին ուսերուն վրայ: Դատաւորին անկողմնակալութեան եւ անկախութեան երաշխիքները պիտի քննարկենք յաջորդ բաժնին մէջ:

(Շար. 5)

(2) -- Խորհրդարանին կանոնակարգը պէտք է համաձայնի Սահմանադրութեան հետ որպէսզի այս վերջինին կողմէ արգիլուած կամ չթոյլատրուած ընթացքներ չմտնեն կանոնակարգին մէջ շրջանցելով Սահմանադրութեան գրութիւնը կամ ոգին:

(3) -- Ճշդենք որ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցնելու հանրաքուէները կարելի չէ յանձնել Սահմանադրական դատարանի քննարկման որովհետեւ անոնք կը միտին փոխել [illegible] գործող Սահմանադրութեան դրոյթները:

ԽՕՍՔ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՎԱՐՊԵՏԻՆ՝ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Թոյլ տուէք, վարպետ, որ մենք ալ, համեստ անդամները Սփիւռք -- Կոմիտաս երգչախումբին, մեր զգացումները, մասամբ գոնէ, արտայայտենք:

Գնահատական խօսքեր ըրիք համերգի վերջ: Հրճուեցանք ... Շնորհակալութեան խօսքեր ալ, ազնուութեամբ: Բայց ինչո՞ւ...

Ի հարկէ, քիչ մը յոգնեցանք (առանց յոգնութեան վարձատրութիւն չկայ): Մասնակցելու համար ներկայացման վեհ գործին՝ «Սասունցի Դաւիթ Ճնշուածի»ին, կարգ մը զոհողութիւններ ալ [illegible] րով ընդունեցանք:

Բայց գիտէ՞ք թէ ինչ անհամբերութեամբ կը սպասէինք Երեքշաբթի օրերուն, երբ դուք հանելով ձեր պայուսակէն նօթագրութիւնները, ցոյց կուտայիք մեզի, քիչ -- քիչ, եւ կը նուագէիք ձեր ստեղծագործութենէն մասնիկներ. Իսկ մենք, արուեստասէրներս, յափշտակուած, անյագօրէն կ'ունկնդրէինք, զգալով գեղեցկութիւնը գործին, ենթարկուած դիւթիչ ուժին արուեստին:

Օր մըն ալ, վերջապէս, ունկնդրեցինք ստեղծագործութիւնը իր ամբողջութեան մէջ: Յետոյ երգեցինք ընկերակցութեամբ սէմֆոնիք նուագախումբին: Մերթ [illegible] թօրկալից եւ մերթ քնքուշ նօթերու [illegible] մէջէն, ապրեցանք անցեալէն հզօր պատկերներ եւ ապագայի փայլուն հեռանկարներ...

Հասաւ այնքան սպասուած օրը՝ Մարտ 18-ը: Երգեցինք Սորպոնի շքեղ մեծ ամփիթատրոնին մէջ: Անզուսպ յուզումի [illegible] ջանացինք զսպել՝ անհրաժեշտ էր [illegible] հովել յաջողութիւնը երեկոյթին: Եւ [illegible] ձեր դէմքին վրայ կը նշմարէինք գոհ[illegible] նակութեան նշոյլներ, խանդավառու[illegible] մեր կարելին կ'ընէինք:

Մեծ էր խորհուրդը պահուն: Մինչ [illegible] սրահը կը թնդար ծափերով, մենք, բեմին վրայ, վարձատրուած էինք արդէն [illegible] ինչու չըսել, գոհ եւ հպարտ մեր փոքրիկ նպաստը բերած ըլլալու համար ձեր վեհ գործին:

Շնորհակալ ենք ձեզի՛...

Ձեր վարձքը կատար սիրելի վարպետ

Ղեկավարեցէք մեզ, երկա՛ր տարիներ, ձեր նուրբ եւ խորին ճպոտով:

ԱՐՓԻՆԷ ՏԱՏԵԱՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԷ ԵԳԻՊՏՈՍԻ

Վերջերս, Եգիպտոսի հիւսիսային, Լիբիոյ սահմանակից շրջանի զինուորական մէկ դատարանին մէջ, մեծ գաղտնապահութեամբ դատուեցան Իսլամական ճիհատի ինը անդամներ որոնք այդ շրջանի գլխաւոր օդակայանին մէջ մեծ քանակութեամբ պայթուցիկ զետեղած էին ու ականներու պաշար մը կուտակած նոյն քաղաքին մէջ, լուրջ յեղաշրջումի մը ձեռնարկելու նպատակով: Եւ այս բոլորը այն օրերուն երբ Նախագահ Մուպարաք հոն պիտի այցելէր:

Դատավարութիւնը յայտնի դարձաւ երբ կազմակերպութենէն խմբակի մը բախումին հետեւանքով վիրաւոր չարքային մը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ու կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց ապահովութեան ուժերուն:

Եգիպտոսի մէջ ուր օրէ օր կը բազմանան ահաբեկչական արարքները, իրավիճակը անկայունացնելու եւ զբօսաշրջիկներն ու ներդրումներու օտարերկրեայ տէրերը խրտչեցնելու վախով, լրատուութիւնը մեծ ուշադրութեամբ ու սահմանափակումներով կը կատարուի: Այսուհանդերձ, շատերու համար գաղտնիք չէ որ 1981 Հոկտեմբեր 6-ին իր նախորդին սպանութիւնը տեսնելէն ի վեր, նոյն սպառնալիքին ենթակայ է Նախագահ Մուպարաք:

Անոր սպանութիւնը անփոփոխ կէտերէն մէկն է գաղտնի կազմակերպութեան ծրագրին: Այդ կազմակերպութիւնը հիմնուած է 70-ական թուականներուն ու ներկայիս որպէս ղեկավար ունի եգիպտացի շէյխ մը որ երկրէն խոյս տուած է: Հակառակ որ կազմակերպութեան շուրջ 20 ղեկավարները անցեալ տարի զինուորական ատեանի մը կողմէ դատապարտուեցան, անոր եռանդէն ոչինչ պակսեցաւ: Ճիհատը միշտ իր անդամներուն կը հրահանգէ սպաննել Նախագահը. իսկ ատիկա անձնասպանական արարքի մը վախը կը ներշնչէ ապահովութեան պատասխանատուներուն:

Իր նախագահութեան սկիզբին բարի կամեցողութեան լուրջ ցոյցեր կատարած էր Մուպարաք: Ընդդիմութեան ղեկավարները ազատ արձակել տուած ու զանոնք իր պալատը ընդունած էր, ինչ որ կը նշանակէր գրեթէ ներողութիւն խնդրել անոնցմէ: Վերջ տուած էր նաեւ մամուլին հակառակ քարոզչութեան որով կը պահանջուէր փոխադարձութեան դիմել արաբական աշխարհէն Եգիպտոսի մեկուսացումին համար: Ան խոստացած էր նաեւ որ ոչ մէկ կաշառակերութիւն կամ չարաշահութիւն գաղտնի պիտի պահուէր ու հրապարակած էր այս կարգի բազմաթիւ անուններ, որոնց մէջ կար նաեւ Նախագահ Սատաթի եղբայրը:

Երբ 80-ական թուականներուն վտարուած կաշառակերները սկսան վերադառնալ, բողոքներու թիւը աւելցաւ: Հետեւանքը այն եղաւ որ Մուպարաքի խաղաղասէր քաղաքականութիւնը բազմաթիւ թշնամիներ շահեցաւ իրեն: Գործազրկութեան աճը եւ տնտեսական վատթարացող պայմանները ստեղծեցին դայրոյթի ընդհանուր մթնոլորտ մը: Ասոր քով, քաղաքական ազատութիւնը գործնական դեր չկատարեց. ընդդիմադիր մամուլը ճիշդ է որ խստիւ քննադատեց ղեկավարներու դասը, բայց անոնք խուլ ձեւացան. միւս կողմէ, ոստիկանութիւնը կանոնաւոր կերպով կը միջամտէր ամէն ցոյցի ու ապստամբի խնդրանքի: Կուսակցութիւններու հաւաքոյթները կը կարօտէին արտօնութեան, իսկ ուսանողները չէին կրնար իրենց ֆաքիւլթէէն այլ տեղեր շրջիլ: Անկախ քաղաքական դէմքերու Սահմանադրութիւնը փոխելու եւ քաղաքական աւելի լայն ազատութիւններ տալու առաջարկները ոչ մէկ արդիւնք տուին: Նախագահը համոզուած էր որ ժողովրդավարութիւնը պէտք է փոքր ումպերով ճաշակուի, որպէսզի բռնակալութեան չվերածուի:

Ահաբեկչական արարքներէ ետք կասկածելիներ ձերբակալելու գործը յաճախ շրջանակ կ'ունենար իսլամական քաղաքական ոլորտը, ինչ որ չեչտուած դժգոհութիւններու պատճառ կ'ըլլար: Ասկէ զատ, անոնց դէմ մղուած պայքարը արտաքին ճակատին վրայ ալ պատճառ եղաւ Իրանի ղեկավարներուն եւ միջազգայնական կրօնամոլ կազմակերպութիւններու թշնամութեան: Անոնց համար Մուպարաք անշրջանցելի պատուար մըն էր:

Այս ժխտականներուն միջեւ իրեն մնացած նեղ երիզէն կը ջանայ այսօր յառաջանալ Եգիպտոսի Նախագահը, նպատակ ունենալով վերադարձնել երկրին ուժը եւ վերականգնել տնտեսութիւնը: Այս մասին սակայն բաւական սկեպտիկ է Նախագահ Նասէրի եւ Սատաթի մօտ բարեկամ, գրագէտ Հայքալ որ հարց կուտայ թէ Եգիպտոսի նուիրուած այնքան բազմաթիւ գումարները ի՞նչ եղած են: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ ալ Մուպարաք կը ջանայ լուծել խրթին հաւասարութիւն մը որ շրջանին մէջ կայուն առաջատարի դիրք մը պիտի տայ Եգիպտոսի:

Եթէ յաջողի, անոր անունը լուսէ տառերով պիտի արձանագրուի պատմութեան մէջ. սակայն, ներկայի բազմաթիւ դժուարութիւնները լաւատեսութիւն չեն ներշնչեր Նախագահ Մուպարաքի ձեռնարկներուն ապագային մասին, տուեալ միջազգային եւ տեղական պայմաններուն մէջ որոնց դէմ յանդիման է երկիրը ուր կաշառակերութիւնն ու ահաբեկչութիւնը կը քայքայեն ամէն բան:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔԻ ՆՈՐ ՁԵՒ

Փետրուար 21-ին Թեհրանի հիւսիսակողմը հրապարակաւ ինքզինքը հրկիզած է 54 տարեկան հոգեբան մը որ երեք տարի առաջ վտարուած էր համալսարանի դասախօսի պաշտօնէն: Բացի Լոնտոնի պարսկական թերթէն, ամբողջ մամուլը լռութիւն պահած է այդ ողբերգական մահուան մասին, մինչ 15 հազար հոգի հետեւած են անոր դագաղին:

Վերջին տարիներուն, մահուան այս ձեւը յաճախակի կերպով ընտրուած է անձնասպանութեան դիմողներու կողմէ: Անոնց մէջ մեծ տոկոս կը կազմեն 10 -- 30 տարեկան երիտասարդուհիները: Միայն Խորասանի շրջանին մէջ 1993-ին 4000 անձնասպանութիւն արձանագրուած է, 70% կին ենթականերով: Թշուառութիւն, ընկերային արդարութեան բացակայութենէն զատ, դրդապատճառ կը նկատուի կիներու կիրարկուած խտրականութիւնը. այս մասին վերջին օրինակներէն մէկը եղած է 14 տարեկան պարմանուհիի մը անձնասպանութիւնը: Ան փրկուելու այլ միջոց չէ գտած իր ծնողքին ճնշումէն որ նպատակ ունէր զինք կնութեան տալ 42 տարեկան մէկուն:

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԵՆ

Աշխարհի վրայ 9600 տեսակ թռչուններ կ'ապրին: Այս մարզին մասնագիտացած պարբերականին համաձայն, անոնց 70%-ը օրէ օր վատթարացող պայմաններու ենթակայ են, իսկ 10%-ը՝ ուղղակի անհետանալու սպառնալիքին տակ: Մտահոգիչ այս կացութեան պատճառը շրջապատին ապականութեան հետեւանք կը նկատուի: Այդ ապականութիւնը կը փճացնէ թռչուններուն բնակավայրերը եւ քիմիական նիւթերու ներգործութեան պատճառ կ'ըլլայ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ՏՈՂԵՐ
Նոր տարւոյ առիթով
բարեկամական կազէլներ
ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

Մոնմորանսի, 1994

ԱՄՆ ԼՈՒԾԱԾ Է ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

«Նիուզուիք»ի մէջ լոյս տեսած յօդուած մը կը շեշտէ այն առաւելութիւնը զոր ունին Միացեալ -- Նահանգները Եւրոպային համեմատած՝ գործազրկութեան հարցին մէջ: 1970-էն ի վեր հոն 41 միլիոն նոր գործեր ստեղծուած են, մինչ Եւրոպայի համար այդ թիւը 8 միլիոն է միայն, եռապատիկ բնակչութեան մը համար:

Ճիշդ է որ գործի մարզը կ'ենթարկուի երկրին մէջ տիրող պայմաններուն, բայց եւ այնպէս, Միացեալ -- Նահանգներու մէջ ոչ պետական մարզը գործի խնդրին մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ: 1970 - 1991 սեփական մարզին մէջ վեց գործի տեղ ստեղծուած է, հանրային մարզին մէկ տեղին դէմ: Եւրոպայի մէջ այս համեմատութիւնը մէկի դէմ երկուք է: Եւրոպային մէջ գործազրկութեան գլխաւոր պատճառ կը նկատուին վճարումներու բարձր մակարդակը, ընկերային կարեւոր առաւելութիւններ ու ամսավճարներէ զանձուած բարձր տուրքեր:

Եւրոպան բռնուած է երկսայրի կացութեան մը մէջ. մէկ կողմէ, ձեռային աշխանքին բարձր գինը կը ջլատէ գործի նոր մարդ առնելու տրամադիր գործատէրները, միւս կողմէն, ընկերային առատաձեռն յատկացումները պատճառ կ'ըլլան որ մարդիկ նախընտրեն առանց աշխատանքի ապրելու ձեւը:

Միացեալ -- Նահանգներու մէջ 1900 թուականին 27 միլիոն գործի տեղեր կային. այդ թիւը այսօր 119 միլիոնի բարձրացած է: Ծաղկուն տնտեսութիւն մը աւելի կուտայ ճարտարարուեստ ու զանազան մասնագիտութիւններու տէր անձնակազմի մը աշխատանք հայթայթելու: Եւրոպա կորսնցուցած է այս ճկունութիւնը. եւ եթէ նոյն ընթացքը ունենան նաեւ Միացեալ -- Նահանգները, կը մատնուին նոյն դժուարութիւններուն: Այս վախը յարուցած է բոլոր աշխատաւորները ապահովագրելու Նախագահ Քլինթընի ծրագիրը: Տնտեսագէտներու հաշիւներուն համաձայն եթէ կիրարկուի ան, կրնայ 400 -- 800 հազար փոքր վճարումով գործերու ջնջումին պատճառ ըլլալ: Ասոր պատճառը այն յարակից ծախքերն են որոնք շուրջ 13% յաւելում մը պիտի բերեն գործատիրոջ պիւտճէին: Ու հակառակ պետական յատկացումներու որոնք պիտի ջանան օգնական ըլլալ, ստոյգ կը նկատուի գործի տեղերու ջնջումը: Եւ ուրիշ անպատեհութիւն մըն ալ այն է որ մարդիկ անգամ մը առաւելութիւններու վարժուելէ ետք, անկարելի, կամ գոնէ դժուար է ետ առնել զանոնք: Մարդիկ կը վարժուին անոնց: Եւ անգամ մը որ ընկերութիւն մը ինկած է այս երկսայրի անելին մէջ, շատ դժուար է ելքը:

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Եւ այդ ինքնայատուկ խառնիճաղանճին մէջէն կնոջ դէմք մը կուգար, կը պայծառանար, անոր որ եղաւ կայսրութեան պճղանքն ու փայլը, սոսկումն ու պարծանքը, Թէոտորան, պարուհին, Օկիւստան, տիղմին մէջէն բարձրացած մինչեւ Բիւզանդիոնի գահը, միշտ հոգիով պոռնիկ, բայց իսկապէս կայսրուհի: Կայսրուհի հրապուրիչ, միշտ շքեղ, միշտ անձնատուր՝ ներհակ զգացումներու, երբեմն անգութ բռնակալ, երբեմն ջերմ պաշտպան բանաստեղծութեան ու գեղեցկութիւններու: Երկաթէ կամքով հնազանդեցուցած էր ժողովուրդը, որ ահարեկ երկրպագած է իր քայլերուն հետքին: Անլուր, աներեւակայելի տանջանքներով պատժած է բոլոր այն անխոհեմները, որոնք իր պարուհի եղած ատենը զինքը ծաղրած կամ քամահրած էին:

Քաղաքակրթուելու վրայ Բիւզանդիոնի մէջ իր ազդեցութիւնը եղած է անհուն: Օկիւստան իշխած է թէ՛ քաղաքական, թէ՛ դիւանագիտական եւ թէ օրէնսդրական որոշումներու վրայ, բացարձակօրէն: Նոյնիսկ պատմիչներէն ոմանք կ'ըսեն թէ ան տուած է մղում որպէս զի կառուցուի այն ճարտարապետութեան հրաշալիքը, որ է Այա - Սօֆիա Եկեղեցին:

Կայսրուհին երբեք չէ մոռցած իր պարուհիի կեանքը, եւ երբեմն կրկէսին մէջ, հազարաւոր հանդիսականներու առջեւ, ան պարած է մինչեւ մէջքը, իրանը մերկ, ոսկի ժանեակով մը դէմքը ծածկուած եւ պարմաններ անոր ուսերուն սրսկած են թերթեր վարդի:

Ու դարէ դար, մինչ համեստ առաքինի դշխոյներ մոռցուած են, ան, Թէոտորան, հրապուրիչը մնացած է կենդանի:

Բիւզանդիոնի կայսրութեան ճաճանչադեղ մէկ աստղը եղած է ան. կին, դեւ ու լուսացնցուղ ոգի միանգամայն:

... Կը փոխուի շարժանկարը: Տակաւ կ'աներեւութանայ դիմաստուերը Օկիւստային եւ կ'ուրուագծուի Բիւզանդիոնի անկումէն յետոյ Թուրք սուլթաններու տիրապետութիւնը:

Հոն՝ մեր գլխուն վերեւ սպիտակ վեհապանծ շէնքին պատուհաններուն ետեւէն, խալիֆաներ, յաջորդները Մէհմէտ Բ.ի, կը դիտեն մտահոգ՝ լայնատարած ծովը եւ կը խորհին թէ՝ օր մը կրնայ եւրոպական տորմիղ մը անկից երեւան գալ, ու աննուաճ հոգինին կը վրդովի:

Յետոյ, ժամեր ողջոյն անքուն, սիրուած կնոջ մը նախանձէն կասկածոտ, կը չափեն աչքով պատը ուրկից թերեւս վեր մագլցիլ յանդգնի տարփատենչ քրիստոնեայ ասպետ մը, եւ փութով կ'աւելցնեն խոժոռ պահակներու թիւը:

Եւ այս ամէնէն վերջը, կ'երեւակայեմ լուռ գիշերը՝ հոյակապ ծառաստանին մէջ եւ մռայլ ալիքներուն շառաչիւնը, հովին կոծը ու երկու ներքինիներ, գիշերւան պէս սեւ, որ զգուշութեամբ թխագոյն պարկի մը երկու ծայրերէն բռնած կը տանին զայն դէպի բարձր խարակները եւ յանկարծ ջուրը՝ որ չչնչիւն կը հանէ եւ կուլ կուտայ մարմինը մանկամարդ անհաւատարիմ գեղանի հարճին: Սուլթանը վերէն լայն պատուհանէն կը դիտէ եւ թերեւս վայրագ Ասիացիի հոգին կ'արինի: Ո՛վ գիտէ:

Այդ ժամերը, երազով ու իրականութեամբ խառն, անմոռանալի ժամեր են, հմայքով թաթաւուն ու պատմական վերյիշումներով գեղուն:

Հին անցեալ օրերէն յետոյ, միտքս կուգան, երբ կը դիտեմ ոտքերուս տակ ծովը, այն բիւրաւոր կտրիճները հայ թէ թուրք, զորս Համիտ կը ղրկէր այդ Սարա -- Պուրնուի անյատակ ջուրերուն մէջ, յաւիտեան մոռնալու իրենց ազատութեան տենչը:

Ընդոստ կ'արթննամ անրջանքէս եւ իրականութիւնը կուգայ իր ստորադասի տուրքը վճարել երազին:

Ակամայ կը բաժնուիմ ծառաստանէն, ուր իրկուան թեթեւ ստուերները կարծես թափառիկ հոգիներ են, որոնք խունկ ու կնամոն կը բուրեն:

Հպարտ կը զգամ ինքզինքս որ իմ սիրական ուսուցիչիս Թ. Թերզեանին զաւակը, Եդուարդ Թերզեան, ճարտարապետ, այնքան կատարեալ ճաշակով ու գեղարուեստական ըմբռնումով վերակազմած է այդ լքուած ծառաստանը, պահելով թանկագին աւերակները, պահելով ինքնայատուկ դրոշմը:

Միայն թէ զինքը պաշտօնանկ ըրած են, որովհետեւ հայ է եւ տաղանդաւոր:

«Տիեզերքին եւ անոր պատահարներուն ծոցին մէջ կ'ապրին միլիոնաւոր տիեզերքները մարդկային տառապանքներուն եւ հրճուանքներուն» կ'ըսէ Սիպուրկ:

Տիեզերքներ միլիոնաւոր մարդկային տառապանքներու, իրապէս, այդ՝ 1914-ին եւ անոր հետեւող տարիներուն մէջ:

Կիրակի յետմիջօրէ մըն էր ամառավերջի. երկինքէն կեանք, հողէն առատութիւն, հովէն խայտանք, աղուոր ծոթրին բուրող հովէն որ նոճիներուն մէջ մերթ պահուըտելով կուգար մեզի թեթեւ ու խուսափող:

Սկիւտար էինք, Իճատիէ, իմ սիրական հօրաքրոջս տանը պարտէզը նստած, թթենիի եւ չոճիի ծառեր գլուխնուս վերեւ. չորս կողմերնիս յասմիկի թուփեր:

Հաստ ճիւղէ մը վար կախօրրանի մը վրայ, պզտիկ զարմուհիս կ'ըմբոշխնէր գետնէն երկինք բարձրանալու հեշտանքը, եւ ճերմակ շնիկը կը հետեւէր անոր ելեւէջին, պոչը շարժելով խե՛ղճ միականի շնիկը:

Կիրակիի ծուլութեան քաղցր պահն էր, սրտակցութեան մը պէս մտերիմ:

(Շար. 69)

(Շար. Ա. էջէն)

են Բ. եռամսեայ սպաններու եւ գինուորագրեալներու մարզումներուն առընչուող հարցեր: Պետական Նախարար, զօրահաւաքի կեդրոնական Ցանձնաժողովի Նախագահ Վազգէն Սարգսեան եւ Պաշտպանութեան Նախարար Սերժ Սարգսեան խօսած են առաջին եռամսեայ արդիւնքներուն մասին եւ տուած կարգ մը բացատրութիւններ: Խօսք առած է նաեւ վարչապետ Հ. Բագրատեան, որ իր ընդհանուր գոհունակութիւնը յայտնելէ ետք ա. եռամսեայ արդիւնքներուն առթիւ, անդրադարձած է կարգ մը թերութիւններու եւ ընկերային հարցերու:

ԳՈՐԾԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Հայաստանի մէջ գործարարութեան զարգացման նուիրուած Երեւանի գիտաժողովը վերջ գտած է Մարտ 23-ին, Քըննարկուած են գործարարութեան դժուարութիւնները, թէքնիք օգնութեան կարօտ ընագաւառները: Հայաստանի մէջ սեփականաշնորհուած են արդէն 350 փոքր ձեռնարկութիւններ, եւ կառավարական ծրագրով այս տարի 4700 ձեռնարկութիւններ եւս կը սեփականաշնորհուին:

Հայաստան պաշտօնապէս արձանագրուած է հայ գործարարներու Ընկերակցութիւնը, որու հիմնադիրներն են «Հրազդան մեքենա»ն, «Հայկապել»ը, Երեւանի ալիւմինիումի գործատունը, ինչպէս նաեւ ֆրանսահայ, թուրքերահայ եւ հնդկահայ ձեռնարկատէրեր: Նպատակն է արտադրական, գիտական եւ նիւթական համագործակցութեամբ նպաստել Հայաստանի արդիւնաբերութեան:

Հայաստան հիմնուած է նաեւ վաճառականներու Միութիւն մը, 100-է աւելի ձեռնարկատէրերու մասնակցութեամբ:

ՏԻԿԻՆ ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի հետ վերջերս Մեծն - Բրիտանիա այցելութեան ընթացքին առողջապահական հաստատութիւններու հետ գիտական, ընկերային եւ առողջապահական համագործակցութիւն ծաւալելու ուղղութեամբ տեղի ունեցած հանդիպումներու եւ կարգ մը համաձայնութիւններու քննարկման նպատակով Տիկին Լուտմիլա Տէր — Պետրոսեան այցելած է Առողջապահութեան Նախարարութիւնը: Տիկին Տէր — Պետրոսեան նախարարութեան յանձնած է նաեւ Մեծն — Բրիտանիայէն հասած սրտանօթային հիւանդութիւններու բուժման դեղօրայք:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ
ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մերայն ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3

Ցարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր հաւկիթներու եւ չէօրէքներու:

Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է երիտասարդ Ռազմիկ Կարապետեանէ 300 Ֆր.:

ENFIN DISPONIBLE !

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL

WESTERN ARMENIAN HANDBOOK FOR NON-ARMENIAN SPEAKERS

- Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à *parler*, lire et écrire l'arménien.
- Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.
- Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) contenant les dialogues des leçons - sketches et les chansons, l'enregistrement des leçons d'écriture, ainsi que les exercices structuraux.

Le manuel complet est vendu 550 F. (+ 50 F. frais d'expédition).

Pour le recevoir, s'adresser avec le chèque correspondant à l'ordre de l'auteur-éditeur :

Mme Hilda Kalfayan-Panossian.
8, rue Lamennais, 92370 Chaville,
Tél. : (1) 47 - 50 - 97 - 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 2, Ճրագալոյց Զատկի: *Ժամերգութիւն եւ ընթերցուածք ժամը 17-ին, պատարագ ժամը 18-ին:*

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ. — *Եպիսկոպոսական պատարագ ժամը 11-ին:*
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. — *Մեռելոցի պատարագ ժամը 11-ին:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Յակոբ Աճէլի մահուան առթիւ. — Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թափըք, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թափըք, Տէր եւ Տիկին Լօրան Տէյիրմէնճի 750-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէյիրմէնճի 1.000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կիւլէն 600 Ֆր., Լեւոն եւ Ժիրօ Քիւլէճի ընտանիքներ 500 Ֆր., Մում եւ Պէզիրեան ընտանիքներ, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան 400-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գեղամ Միյանօղլու, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մանճըլըք, Տիկին Արաքսի Սարաֆօղլու, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գայըքճը 250-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շնորհօքեան, Տէր եւ Տիկին Մաթէոս Պայլար, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սէմէրճեան 200-ական Ֆրանք:

Dans le cadre de ses activités, l'U.G.A.B. — LYON propose un

VOYAGE EN SYRIE
du 10 au 21 mai
PARIS / DAMAS / PARIS
7 750 FF TOUT COMPRIS

Invitation au voyage dans les sites les plus prestigieux de ce pays : DAMAS, sa capitale, ALEP, KRAK DES CHEVALIERS, PALMYRE, MARI, EBLA, etc.

Visite de sites plus méconnus hors des circuits traditionnels : le quartier chrétien de Bab Touma à Damas, le quartier arménien d'Alep, Deir el Zor...

Renseignements et inscriptions :

KATIA BOUDOYAN : 21, Rue de la République, 69120 Vaulx-en-Velin
Tél. : 72. 04. 49. 75 / Fax : 72. 04. 62. 37.

Dernier délai pour l'inscription : 15 Avril

.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA
1er prix : Voyage en ARMENIE

Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *MANUEL* (de Los Angeles))
et l'Orchestre *NAÏRI* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV et LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian — 16 / 75 56 33 74*

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԶԱՏԿԻ,
ԽԹՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
Ժամերգութիւն ժամը 16.30-ին, Պատարագ ժամը 17.30-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ժամերգութիւն ժամը 16.30-ին, Պատարագ ժամը 17.30-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ
Ժամերգութիւն ժամը 17-ին, Պատարագ ժամը 17.45-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ
Ժամերգութիւն ժամը 16.30-ին, Պատարագ ժամը 17.30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ
Ճրագալոյց ժամը 16.30-ին, Պատարագ ժամը 17.30-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
Ժամերգութիւն ժամը 16-ին, Ընթերցուածք Մարգարեան եւ Փափազեան ու Հայկազեան վարժարանի աշակերտութեան կողմէ ժամը 16.30-ին, Պատարագ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ
Պատարագ ժամը 17-ին:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՑԷՍԻՆ
Պատարագ ժամը 16.30-ին:

ՎԱԼԱՆՍ — Ս. ՍԱՀԱԿ
Խթման արարողութիւն ժամը 17-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ընթերցուածք ժամը 16.30-ին, Պատարագ ժամը 17.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ
Ընթերցուածք ժամը 16.30-ին, Պատարագ ժամը 17.30-ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ
Ընթերցուածք ժամը 17.30-ին, Պատարագ ժամը 18.30-ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ
Պատարագ ժամը 17-ին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE ... NOUVEAUTE

poésie

Vous qui aimez la POESIE universelle et arménienne qui aimez l'écouter, la lire, l'écrire et la transmettre

Venez rejoindre
LE CERCLE DES POETES D'A VENIR DE LA M.C.A.
Chaque premier Lundi du mois de 21 h à 22h30

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 31
JEUDI
31 MARS
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

69ՐԴ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.295 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 69e ANNEE — N° 18.295

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՏԵԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԲՈՍՆԻԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԿԷՍ ՃԱՄԲԱՆ

Կարեւոր քայլ մըն էր ու խաղաղութեան կէս ճամբան, Մարտ 18-ին Ուաշինկթընի մէջ ստորագրուած համաձայնագիրը Խրուաթներուն եւ Պոսնիոյ մահմետականներուն միջեւ. անով կը նախատեսուի ստեղծումը խրուաթեւմահմետական դաշնակցութեան մը որ պիտի բաղկանայ քամթոնի «cantons»ներէ ու համադաշնակցական կապեր պիտի ունենայ Խրուաթիոյ հետ: Այդ համաձայնագիրը կարելի եղաւ Ռուսերու եւ Ամերիկացիներու ջանքերով. առաջինները չէզոքացուցին Սերպերը, երկրորդները զբաղեցան Խրուաթներով եւ մահմետականներով:

Յաջողութեան գլխաւոր ազդակներէն մէկը այն եղաւ որ փոխանակ Եւրոպացիներուն ըրածին նման ամբողջական լուծում մը փնտռելու, Ամերիկացիները նախ հետապնդեցին խրուաթեւմահմետական կնճիռը հարթելու նպատակը: Արդարեւ, հակառակ լրատուիչներու Սարայեւոյի վրայ կեդրոնացումի երեւոյթին, հարցը նախ խրուաթեւմահմետական էր. 1993-ը անցած էր անոնց մարտերով: Յետոյ միայն պատերազմը եւ ցեղային մաքրագործումը փոխադրուած էր Պոսնիա:

Աւելի քան տասը ամիս, Խրուաթները Մոսթար քաղաքին մէջ բանտարկելով մահմետականները, անխնայ ռմբակոծած էին նոյն խստութեամբ, որքան՝ Սերպերը՝ Սարայեւոյի բնակչութիւնը: Այսուհանդերձ, հեռատեսիլի տեսադրիչներուն բացակայութիւնը աշխարհը անտեղեակ պահեց տասնեակ հազարաւոր մահմետականներու կացութեան երբ անոնք ամիսներ կ՚անցընէին իրենց տուներուն դետնայարկերուն մէջ, առողջապահական անճելի պայմաններու մէջ, զրկուած ջուրէ եւ ելեկտրականութենէ, յաճախ նաեւ սօրեայ սննդեղէնէ:

Այս կացութեան եւ այս պատերազմին է որ վերջ կը դնէր վերոյիշեալ համաձայնագիրը. ան կը նշանակէր Պոսնիա - Հերցեկովինի պետութեան երկու մասերու բաժանումը, Սերպերուն եւ Խրուաթեւմահմետականներուն միջեւ: Եւ խրուաթեւմահմետական այս դաշնակցութիւնը նախկին պետութեան կէսը միայն պիտի գրաւէ, եւ որովհետեւ նոր դաշնակցութիւնը առնչուած պիտի ըլլայ Զաղրէպի, անոր մահմետական բնակիչները այսուհետեւ քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական տեսակէտէ Խրուաթներու դերիշխանութեան տակ պիտի ապրին:

Պէտք է ըսել որ ստորագրուած համաձայնագիրը խրուաթ նախագահ Թուճմանի պատերազմական նպատակները մասամբ միայն կ՚իրականացնէ. զինքը բանակցութեան մասնակցելու մղողը Գերմանիոյ պնդումը եղած է: Գաղտնիք չէ որ ան «Մեծն Խրուաթիոյ» ջերմ կողմնակից մըն էր ու երբեք չէ ծածկած այդ կեցուածքը, ինչպէս իր վախը՝ մահմետական պետութեան մը ստեղծումի հեռանկարին դէմ:

Խրուաթ ժողովրդավար ընդդիմութիւնը կը քննադատէ Թուճմանի անձնասպանական քաղաքականութիւնը որ հիմնուեցաւ Պոսնիոյ բաժանումին վրայ: Անիկա կրնայ վտանգաւոր նախընթաց մը ըլլալ Խրուաթիոյ այլ շրջաններուն համար որոնք Սերպերու գրաւումին տակ են: Զաղրէպ վճռած է զանոնք ետ առնել ի գին ամէն բանի: Այս պարագան փարատումներ կը ստեղծէ այն մասին թէ Ուաշինկթընի Մարտ 18-ի համաձայնագիրը խաղաղութեան իսկական գրաւական մը պիտի ըլլայ: Յոռետեսներ մինչեւ իսկ նոր պատերազմի մը սաղմերը կը տեսնեն անոր մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԻՍԼԱՄԱՊԱՇՏՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏՈՒՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄ

ԱՆԳԱՐԱ, ՊՈԼԻՍ ԵՒ 24 ԱՅԼ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ՌԵՖԱՀԻ ՁԵՌՔԸ Կ՚ԱՆՑՆԻՆ

Բոլորովին անակնկալ չէ, բայց եւ այնպէս Ռեֆահի (Բարօրութեան կուսակցութիւն) յաղթանակը ցնցիչ տպաւորութիւն գործած է երկրէն ներս թէ դուրս:

76-ի վրայ 26 քաղաքապետութիւն իսլամապաշտներու ձեռքը կ՚անցնի, շնորհիւ նաեւ ընտրական դրութեան (մեծամասնութիւն, մէկ շրջան): Կուսակցութեան պարագլուխը՝ Էրպաքան չի ծածկեր իր ուրախութիւնը եւ կը յայտարարէ «Ժողովուրդը կ՚ուզէ մեզ կառավարութեան մէջ տեսնել»: Ճիշդ է որ երբ Պոլսոյ եւ Անգարայի նման խորհրդանիշ քաղաքներ իրենց ձեռքը կ՚անցնին, արտայայտուած ուրախութիւնը բնական է: Տարբեր է Թրքական այլ շրջանակներու հակազդեցութիւնը: Բարձրաստիճան պաշտօնատար մը, խորապէս ցնցուած կ՚ըսէ. -- «Երկրին սիրտն ու ուղեղը կորսնցուցինք»: Ուրիշ քաղաքաբան մը (ձախ) կը դատապարտէ տարիներէ ի վեր եղած զիջումները Իսլամին: Ընկերաբան կին մը որ հաղուապիտներէն եղած է ուսումնասիրելու ընկերային իսլամապաշտութեան մը աճը կը յայտարարէ. -- «Այս քուէարկութիւնը նուազ կ՚արտայայտէ Թրքական ընկերութեան իսլամականացումը, քան՝ ընկերային եւ քաղաքական ապստամբութիւն մը: Ռեֆահը, այսօր, միակ բողոքը կը ներկայացնէ տագնապի մէջ եղող դրութեան մը: Նուազ կը վախնամ Ռեֆահի այս յառաջխաղացումէն քան այն հակազդեցութիւններէն, որոնց կրնայ ծնունդ տալ իշխանութեան մօտ, ճշմարտութեան փորձաքար մըն է Թուրք ժողովրդավարութեան համար»:

Պոլսեցի իշխանաւորներու մօտ անակընկալը մեծ է: Ոչ ոք մտքէն կ՚անցընէր որ Օսմանեան նախկին մայրաքաղաքէն զատ, Թաղերու 33 քաղաքապետարաններէն 17-ը կ՚անցնին Ռեֆահի ձեռքը, ներառեալ՝ Պէյօղլուի նման թաղամասը (սինեմաներու եւ գիշերարօրներու): Պոլսոյ նոր քաղաքապետը՝ Ռեճեփ Թայիփ Էրտողան համոզուած իսլամապաշտ մըն է, բայց, մօրուք չունի եւ արդիական դիմագիծով մը կը ներկայանայ (տնտեսագէտ է): Թաքսիմի հրապարակի մզկիթի մը շինութիւնը եւ մահմետական մշակութային մեծ կեդրոնի մը շինութիւնը ծրագրելով, ան կ՚ըսէ. -- «Հարկ է որ, երբ օտար անցորդը գայ, կարենայ ըսել՝ մահմետական երկրի մը մէջ եմ»: Հանրատուներու փակումը, Ամանորի լուսաւորութեանց նուազումը ծրագրելու մաս կը կազմեն:

ԻՏԱԼԻԱ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻԻ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ

Յաղթանակներ տանիլը աւելի դիւրին է, քան անոնց տիրապետելը յետագային (ամէն կողմ, օրինակները չեն պակսիր): Այսպէս ալ, կը սկսին Սիլվիօ Պերլուսքոնիի դժուարութիւնները հակառակ իր տարած ջախջախիչ յաղթանակին:

Իտալիոյ նոր Խորհրդարանը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. --

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ (630 աթոռ): Ազատութեան խմբակ (աջ) 366 երեսփոխան, որոնց 155-ը Ֆորցա Իթալիա (Պերլուսքոնի), 106 Հիւսիսի լիկա (Ումպերթօ Պոսի), Ազգ. զինակցութիւն 105 (Ճանֆրանքօ Ֆինի): Ձախ՝ 213 երեսփոխան (համայնավար տիրապետութեամբ համախմբումն է ութ կուսակցութիւններու), հուսկ կեդրոնի զինակցութիւնը, ժառանգորդները Դեմօ - Քրիսթիանիի որ կը դոհանայ 46 աթոռով:

ԾԵՐԱԿՈՅՏ. -- (315 աթոռ): Աջը 155 աթոռ կ՚ապահովէ, ձախը՝ 122, կեդրոնի զինակցութիւնը 31:

Պերլուսքոնի, ինչպէս գրեցինք երէկ, տրամադիր է վարչապետ դառնալու եւ այդ առնչութեամբ յայտարարեց թէ պատրաստ է ծախելու իր ամբողջ կայսրութիւնը: Բայց, իր գլխաւոր զինակիցը՝ Ումպերթօ Պոսի չուզեր գործակցիլ «երրորդ ուժին» հետ, որ նոր Ֆաշիստներու կուսակցութիւնն է: Արդէն, Պերլուսքոնիի քուէարկութիւնն ալ բաւական աղմկարար եղած է: Ի յարգանս հրէական Զատիկին, Պերլուսքոնի Կիրակի ուշ գիշեր ծածուկ էր Հռոմի հրէական կեթթոյի ծոցը գտնուող Ուկօ Ֆոսքոլօ դպրոցը, ուր պարտէր քուէարկել: Հազիւ հասած, պոռչըտուքներն ու սուլոցները դիմաւորած են զինքը՝ «Ֆաշիստ, դրամատէր, դո՛ւրս կեթթոյէն»...:

Կը մնայ ուրեմն կառավարութիւն կազմել մինչեւ 3 շաբաթ եւ այնքան բարդ է կացութիւնը որ ամէնէն յոռետեսները անկարելիութիւն մը կը նախատեսեն եւ այդ պարագային՝ նոր ընտրութիւններ:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԳՈՒՐՊԸՎՈՒԱՅԻ մէջ, Չորեքշաբթի առտուան (Մարտ 30) 1-ուկէսին ուժգին պայթում մը ցնցած է ամբողջ թաղամասեր: Ջերմակայանի մը պայթումն էր պատճառը եւ վնասները հսկայ տարողութիւն ունին: Տէֆանսի այդ ջերմակայանին ամբողջ հրջակայքը քարուքանդ եղած է, վիլլաներ, յարկաբաժիններ եւ բաւական հեռաւոր վայրեր ալ պատուհան, ապակի ջարդուփշուր եղած: 59 վիրաւոր կար, որոնց մէջ 3՝ ծանր (մէկը 10-ամեայ մանուկ մը), մէկ բանուոր ալ անհետացած է:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ զոհերու ցանկը կ՚երկարի: Ռուսական դեսպանատան պաշտօ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ ՀԱՅԵՐԸ ՀԱՅԵԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՅԵՐԸ 2,5 ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՐԴ ՋԱՐԴԵՐ ԵՆ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ...

Մարտ 22-ին եւ 29-ին Թրքական հեռատեսիլի Բ. կայանը յայտագիր մը սփռած է նուիրուած հայեւթուրք յարաբերութիւններուն (յայտագիրը կը շարունակուի նաեւ գալ Երեքշաբթի):

Այս յայտագրին գլխաւոր առանցքը կը կազմէ Անատոլուի պատմութիւնը:

Յետագային կուտանք մանրամասնութիւններ: Առ այժմ ըսենք որ յայտագրին Բ. մասին (Մարտ 29) մէջ յիշուած է գլխաւորաբար այն «զուլումը» զոր Հայերը գործած են եւ այդ առնչութեամբ ալ «վկաներ» բերուած են, փաստելու համար որ Անատոլուի մէջ Հայերը երկուուկէս միլիոն մարդ ջարդած են...:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Սեղանի թէնիսի Եւրոպայի ախոյենութեան (Պիրմինկամ-Անգլիա) առաջին անգամ ըլլալով մասնակցող Հայաստանի զոյգ հաւաքականները առաջին հանդրուանին բաւական խոստմնալից արդիւնքներ ձեռք ձգած են: Արդարեւ, տղաքը հանդիսացած են իրենց խմբակին երրորդը, իսկ աղջիկները՝ գրաւած են երկրորդ տեղը:

Ստորեւ առաջին հանդրուանի խաղերուն արդիւնքները եւ դասաւորումը. --

Տղաք. --

Հայաստան -- Պոսնիա	4 -- 3
Հայաստան - Սպանիա	3 -- 4
Հայաստան - Նորվեկիա	4 -- 1
Հայաստան -- Ալպանիա	4 -- 0
Հայաստան -- Թուրքիա	2 -- 4

Ընդհ. դասաւորում. --

1.-- Թուրքիա, 2.-- Սպանիա, 3.-- Հայաստան, 4.-- Պոսնիա, 5.-- Նորվեկիա, 6.-- Ալպանիա:

Աղջիկներ. --

Հայաստան -- Ֆինլանտիա	4 -- 0
Հայաստան -- Նորվեկիա	4 -- 1
Հայաստան -- Կալլէս	4 -- 0
Հայաստան - Մալթա	4 -- 0
Հայաստան -- Ման Կղզի	4 -- 0
Հայաստան -- Աւստրիա	2 - 4

Ընդհ. դասաւորում. --

1. -- Աւստրիա, 2. -- Հայաստան, 3.-- Ֆինլանտիա, 4.-- Նորվեկիա, 5.-- Կալլէս, 6.-- Մալթա, 7.--Ման Կղզի:

Այս մրցումներէն ետք Հայաստանի հաւաքականները կը մրցին միւս խմբակներու նոյն տեղերը գրաւող երկիրներուն դէմ, վերջնական դասաւորման համար:

Նշենք որ տղոց ախոյենութեան կը մասնակցին 47 երկիրներ, բաժնուած 8 խմբակներու, իսկ աղջիկներու ախոյենութեան՝ 38 երկիրներ, 6 խմբակներով:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

3. -- Իրաւական Պետութեան միջոցները:

Այս բաժնին մէջ պիտի քննարկենք Սահմանադրական դատարանին եւ Իրաւաբանական Խորհուրդին (Սահմանադրութեան Խորհուրդի Նախագիծ) կամ Արդարադատութեան Խորհուրդին (Ցանձնաժողովի Նախագիծ) անկախութիւնն ու անկողմնակալութիւնը: Հակառակ անոր որ երկու նախագիծերն ալ կը յայտարարեն այս հաստատութիւններու անկախութիւնը, պիտի տեսնենք որ գործնականին մէջ այդ անկախութիւնը այդչափ ալ երաշխաւորուած չէ: Բայց նախքան այդ, պիտի քննարկենք Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը, հաստատութիւն որ նախատեսուած է երկու նախագիծերու հեղինակներուն կողմէ:

Ա. -- Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանին հիմնական նպատակն է, ինչպէս քիչ յետոյ պիտի տեսնենք, քաղաքացին պաշտպանել վարչութեան հաւանական անօրինականութիւններուն, չարաշահումներուն, կաշառակերութեան եւ նմանատիպ այլ յանցագործութիւններու դէմ: Այլ խօսքով, ժողովրդավարութեան ամրացման կարեւոր ազդակներէն է Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը: Այդ պատճառով իսկ գոհունակութեամբ կը դիմաւորենք Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանի ստեղծումը, հաստատութիւն, որ նորութիւն է Հայաստանի համար: Սակայն կը տեսնենք որ Պաշտպանին տրըուած կարգավիճակին եւ իրաւասութիւններուն մէջ, երկու նախագիծերու պարագային գոյութիւն ունի շփոթ:

Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը նշանակուած է Խորհրդարանին կողմէ (Ցանձնաժողովի նախագիծ, 43--րդ յօդուած, առաջին պարբերութիւն, Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծ, 71--րդ յօդուած, 20--րդ կէտ): Երկու նախագիծերուն մէջ ալ Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը կ'ընտրուի Խորհրդարանին կողմէ: Մեր կարծիքով, Պաշտպանին անկողմնակալութեան եւ անկախութեան համար նախընտրելի է որ ան նշանակուի Խորհրդարանի նախագահին կողմէ:

Սահմանադրութեան Խորհուրդի Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը (յօդուած 90) «անշուք» միջնորդ է քաղաքացիին եւ Սահմանադրական դատարանին միջեւ, առանց որեւէ իշխանութեան: Պէտք է Պաշտպանին աւելի լայն իրաւասութիւններ տրուին:

Ցանձնաժողովի նախագիծին նախատեսած Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը, ըստ 43--րդ յօդուածին, դատական համակարգին կը պատկանի, որովհետեւ Պաշտպանին կուտայ «դատարանի վճիռները, դատավճիռները եւ որոշումները» բողոքարկելու իրաւասութիւն: Այս հանգամանքները կը ստեղծեն իրաւասութիւններու կրկնութիւն, որովհետեւ նախագիծին մէջ քիչ անդին (յօդուած 102, չորրորդ կէտ) կը կարդանք հետեւեալը Հայաստանի Հանրապետութեան դատախազութիւնը «բողոքարկում է դատարանների վճիռները, դատավճիռները եւ որոշումները»: Այլ խօսքով երկու տարբեր, իրարմէ անկախ մարմիններ լիազօրուած են նոյն գործով զբաղելու իրաւասութեամբ, ինչ որ հակասական է:

Ի տես այս թերութիւններուն, մենք մեզի թոյլ կուտանք առաջարկել երկու նախագիծերուն մէջ Պաշտպանին տրուած իրաւասութիւնները փոխարինել յաջորդող տողերուն մէջ մշակուած առաքելութիւններով:

Իրականութեան մէջ Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը արդարադատութեան համակարգէն դուրս գտնուող անկախ մարմին է: Ան ոչ դատաւոր է, ոչ պետական ծառայող, ոչ ալ վարչութեան պետ: Անոր պաշտօնը ոչ թէ բողոքարկել է, այլ վերահսկել Պետութեան եւ տեղական վարչութիւններու, հանրային ծառայութիւն մատուցող հաստատութիւններու գործունէութիւնը եւ լուծել այս վերջիններուն հետ քաղաքացիներուն ունեցած խնդիրները: Պաշտպանին առաքելութիւնն է մարդկայնացնել պետական ծառայող -- քաղաքացի յարաբերութիւնը:

Երբ անհատ քաղաքացիներ, որոնք վարչութեան հետ ունեցած գործին ընթացքին իրենց անձնական իրաւունքներն ու ազատութիւնները կը տեսնեն ոտնահարուած, կը դիմեն Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանին: Այս վերջինը կը հարցաքննէ պետական ծառայողները եւ քննիչ մարմիններուն կը հրահանգէ քննութիւն կատարել: Այս գործողութիւններու աւարտին Պաշտպանը մի քանի ուղղութեամբ քայլեր կրնայ առնել:

-- Պաշտպանը կը թելադրէ որ խնդրոյ առարկայ վարչութիւնը սրբագրէ իր գործած սխալը կամ քաղաքացիին վնասուց հատուցում տայ: Պաշտպանին թելադրանքները պարտադիր են: Միաժամանակ, Պաշտպանը վարչութեան գործունէութիւնը բարելաւելու եւ այլ անհրաժեշտ բարեկարգումներու առաջարկներ կը ներկայացնէ: Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը խնդրոյ առարկայ վարչութեան կողմէ անպայման տեղեակ պէտք է պահուի վարչութեան կատարած փոփոխութիւններուն մասին:

Երբ վարչութիւնը չգործադրէ Պաշտպանին թելադրանքները, կամ երբ հարցը կը վերաբերի պետական ծառայողին կողմէ կատարուած սխալի կամ յանցանքի, Պաշտպանը կրնայ պետական ծառայողը վարչական պատասխանատուութեան ենթարկել: Եթէ արդիւնք չստանայ, այն ատեն Պաշտպանը հարցը դատի կը յանձնէ: Դատարանին վճիռը, դատավճիռը կամ որոշումը պարտադիր է բոլոր կողմերուն:

Ինչպէս կը տեսնենք, Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանին առաքելութիւնն է երկխօսութեամբ, կողմերը հաշտեցնելով վերականգնեցնել քաղաքացիին ոտնահարուած իրաւունքները կամ սրբագրել վարչութեան թերի գործունէութիւնը, առանց դատարաններու միջամտութեան: Պաշտպանը արդարադատութիւն չի կիրառեր, այլ՝ զայն կ'ամբողջացնէ -- մանաւանդ այն պարագաներուն երբ օրէնքի բացակայութեան պատճառով դատարանը չի կրնար միջամտել: Վերջապէս, Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանը կը ձախողեցնէ վարչութեան պետին ջանքերը երբ այս վերջինը փորձէ պաշտպանել եւ անպատիժ պահել իր վարչութեան յանցաւոր ծառայողը: Այլ խօսքով, Պաշտպանը լաւագոյն միջոցն է պատժելու պետական ծառայողները, երբ այս վերջինները թերանան ծառայել քաղաքացիին եւ օգտուելով իրենց պաշտօնէն չարաշահեն եւ ոտնահարեն քաղաքացիին իրաւունքները: Շնորհիւ Մարդու իրաւունքներու Պաշտպանին շատ հարցեր դատարան չեն երթար, այսու հանդերձ կը գտնեն արդար լուծում ոչ -- դատական միջոցներով:

Բ. -- Սահմանադրական դատարանը:

Սահմանադրական դատարանը Սահմանադրութեան մէջ ամրագրուած քաղաքացիներու իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն ինչպէս նաեւ երեք պետական իշխանութիւններու իրաւասութիւններուն պաշտպանն ու պահապանն է: Այդ պատճառով իսկ ան անկախ եւ անկողմնակալ պէտք է ըլլայ:

Յօդուածիս առաջին ստորաբաժնին մէջ տեսանք որ Սահմանադրական դատարանը արդարադատութեան համակարգէն դուրս գտնուող, խստօրէն շրջանափակուած, մասնագիտացած, ապաքաղաքական մարմին է: Այս վերջին հաստատումը անվիճելիօրէն կը բացառէ սահմանադրական դատաւորին, եւ ընդհանրապէս բոլոր դատաւորներուն ընտրութիւնը: Ցիրաւի, փորձը ցոյց տուած է որ դատաւորին ընտրութիւնը «լաւագոյն» միջոցն է դատական մարմիններուն եւ դատական համակարգին քաղաքականացման, հետեւաբար այդ իշխանութեան կախուածութեան եւ կողմնակալութեան: Ուրեմն, սկզբունքօրէն պիտի մերժենք Հայաստանի Հանրապետութեան դատաւորներուն ուղղակի թէ անուղղակի ընտրութիւններու միջոցով կատարուած նշանակումները:

ա. -- Այդ կապակցութեամբ, Սահմանադրութեան խորհուրդի նախագիծին 71--րդ յօդուածին 23--րդ կէտին համաձայն, Սահմանադրական դատարանին ինը դատաւորները, Իրաւաբանական Խորհուրդին ներկայացմամբ, կ'ընտրուին Ազգային Ժողովին կողմէ: Սահմանադրական դատաւորի լիազօրութիւններու ժամկէտը չէ նշուած:

Այն որ Իրաւաբանական Խորհուրդը կ'առաջարկէ Սահմանադրական դատարանի դատաւորի թեկնածուները մեզի կը թուի ըլլալ ընդունելի, նոյնիսկ եթէ Սահմանադրական դատարանը արդարադատութեան համակարգէն դուրս կը գտնուի: Բայց անընդունելի է Սահմանադրական դատարանի թեկնածուներուն պատգամաւորներուն կողմէ ընտրութիւնը: Այդ դուռ կը բանայ ընտրութեան քաղաքականացման, որմէ պէտք է խուսափիլ: Մեր կարծիքով Ազգային Ժողովի նախագահն է որ պէտք է նշանակէ Խորհրդարանին բաժին ինկած Սահմանադրական դատարանին թեկնածուները: Այլապէս, հաւասարակշռութիւնը պահելու համար, Հանրապետութեան Նախագահը նոյնպէս իրաւունք պէտք է ունենայ Սահմանադրական դատարանի դատաւոր նշանակելու:

բ. -- Ցանձնաժողովի նախագիծին համաձայն, Սահմանադրական դատարանի 12 անդամներէն վեցը կը նշանակուին Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ եւ վեցը կ'ընտրուին Ազգային Խորհուրդին կողմէ: Մեր կարծիքով, փոխանակ 12-ի կարելի է բաւարարուիլ ութ կամ ինը սահմանադրական դատաւորներով: Ինչպէս վերը, այստեղ եւս կ'առաջարկենք որ Ազգային Խորհուրդի Նախագահը նշանակէ Խորհրդարանին բաժին ինկած Սահմանադրական դատարանին թեկնածուները:

Այլապէս, Ցանձնաժողովի նախագիծին 99--րդ յօդուածին հինգերորդ կէտին մէջ կը կարդանք հետեւեալը. Սահմանադրական դատարանը քննութեան կ'առնէ «Սահմանադրական դատաւորի վերաբերեալ Ազգային Խորհուրդի կամ Հանրապետութեան Նախագահի կողմից ներկայացուած մեղադրանքները»:

Այս ընթացքը թոյլ չի տար Սահմանադրական դատարանին անկախութիւնն ու անկողմնակալութիւնը քաղաքական իշխանութիւններու նկատմամբ: Սահմանադրական դատարանը ոչ ոքէ մեղադրանք պէտք է ստանայ: Սահմանադրական դատարանի անկախ եւ ազատ գործունէութիւնը կ'երաշխաւորուի միայն այն պարագային երբ ո՛չ օրէնսդիր, ո՛չ ալ գործադիր իշխանութիւնները կարողանան միջամտել անոր ներքին գործերուն: Ան պէտք է ունենայ իր սեփական ներքին կանոնադրութիւնը: Եւ միայն կանոնադրութեան հիման վրայ, առանց արտաքին միջամտութեան կամ նշումի, իր անդամներուն սեփական նախաձեռնութեամբ, Սահմանադրական դատարանը պէտք է քննարկէ իր անդամներուն կանոնադրութեան եւ Սահմանադրութեան կողմէ անոնց տրուած իրաւասութիւններուն եւ պարտականութիւններուն խախտումները: Այլ խօսքով, Ցանձնաժողովի նախագիծին 99-րդ յօդուածին հինգերորդ, ինչպէս նաեւ 57-րդ յօդուածին եօթներորդ եւ 70--րդ յօդուածին եօթներորդ կէտերը անընդունելի են եւ ըստ այնմ պէտք է ջնջուին:

Սահմանադրական դատարանին մասին շատ հարցեր բաց թողուած են երկու նախագիծերուն մէջ: Այդ իսկ պատճառով կը ներկայացնենք հետեւեալ ազդակները որոնք կը նպաստեն Սահմանադրական դատարանի անկախութեան եւ անկողմնակալութեան:

-- Սահմանադրական դատարանին քննարկումները պէտք է գոնփակ ըլլան, արտայայտուած թեր ու դէմ միտքերը պէտք չէ հրապարակուին: Սահմանադրական դատարանի դատաւորները պէտք է ըլլան վերապահ: Անոնք իրաւունք պէտք չէ ունենան հանրութեան առջեւ յայտարարութիւններ կատարելու, իրենց կեցուածքը ծանօթացնելու, արդարացնելու կամ Սահմանադրական դատարանին արձակած վճիռը քննադատելու: Նման վերաբերմունքներ կ'ոչնչացնեն Սահմանադրական դատարանին վրայ դրուած վստահութիւնը:

-- Սահմանադրական դատաւորները փորձուած, յարգուած եւ իրենց անբասիրութիւնը փաստած անձնաւորութիւններ պէտք է ըլլան: Այդ պատճառով, անոնք պէտք է բարձր տարիքի մարդիկ ըլլան, իրենց ասպարէզը աւարտած, որպէսզի վարձատրութիւններու, համբաւի եւ պաշտօնի ետեւէն չվազեն, չըլլան հաճոյակատար:

-- Սահմանադրական դատարանին անկողմնակալութեան եւ անկախութեան մեծագոյն երաշխիքը անոր պաշտօնավարութեան ժամկէտն է: Այդ պատճառով Սահմանադրական դատարանին (ինչպէս նաեւ Արդարադատութեան կամ Իրաւաբանական Խորհուրդին) անդամներուն պաշտօնավարութիւնը պէտք է գերազանցէ զիրենք նշանակող իշխանութեան պաշտօնավարութեան ժամանակահատուածը:

-- Սահմանադրական դատաւորը պէտք է բարձր աշխատավարձ ստանայ եւ ինք պէտք է պաշտպանուի կառավարութեան տրամադրութեան տակ գտնուող միջոցներով: Այլ խօսքով, կառավարութիւնը պէտք է պատասխանէ Սահմանադրական դատաւորին դէմ կատարուած որեւէ վտանգի կամ վնասի:

-- Վերջապէս, նշենք որ պարտաւորութիւն չկայ որ Սահմանադրութեան դատարանի անդամները անպայման դատաւորներ ըլլան: Փորձը ցոյց տուած է որ նախկին նախարարներու, պատգամաւորներու եւ այլ բարձրաստիճան պաշտօնեաներու նշանակումը իբր Սահմանադրական դատարանի անդամ, կ'օժանդակէ Դատարանին անկողմնակալութեան եւ անկախութեան, շնորհիւ անոնց պետական հաստատութիւններու մէջ երկար տարիներու փորձառութեան:

Գ. - Արդարադատութեան կամ Իրաւաբանական խորհուրդը:

ա. -- Սահմանադրութեան Խորհուրդի նախագիծը իր 71--րդ յօդուածին 23-րդ կէտին մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան Իրաւաբանական Խորհուրդի դատաւորներուն նշանակումը կը յանձնէ Ազգային Ժողովին: Իսկ 88-րդ յօդուածին երկրորդ կէտին համաձայն, անոնք կ'ընտրուին -- բայց որո՞ւ կողմէ, նշուած չէ:

Այս անորոշութիւնը ընդունելի չէ որովհետեւ այդ դուռ կը բանայ նշանակման կարգին յաճախակի փոփոխելիութեան, ինչ որ անկայուն կը դարձնէ Իրաւաբանական Խորհուրդը: Մեր կարծիքով անհրաժեշտ է Սահմանադրութեան մէջ հաստատել Իրաւաբանական Խորհուրդի նշանակման կարգը:

բ. -- Ցանձնաժողովի նախագիծին 93-րդ եւ 94-րդ յօդուածներուն մէջ առաջարկուած Արդարադատութեան Խորհուրդի անդամներու նշանակման ձեւը նոյնպէս թոյլ չի տար դատական մարմիններու անկախութիւնն ու անկողմնակալութիւնը: Երկու անդամներ նշանակուած են Հանրապետութեան Նախագահին, վեց անդամներ ընտրուած են Ազգային Խորհուրդին կողմէ: Ընդհակառակն, ինչպէս վերը տեսանք, Ազգային Խորհուրդին կողմէ ընտրութիւնը կը քաղաքականացնէ Արդարադատութեան Խորհուրդը: Այնտեղ ուր ընտրութիւններ կան, այդտեղ անպայման քաղաքականացում կայ: Իսկ քաղաքականացումը վտանգաւոր է ուրիշ անթելադրելի դատական իշխանութեան անդամները նշանակելու պարագային:

գ. -- Մեր կարծիքով, երաշխաւորելու համար դատական իշխանութեան անկախութիւնը, Արդարադատութեան Խորհուրդի ութ անդամներէն վեցը պէտք առաջարկուին -- եւ ո՛չ ընտրուին -- արդարադատութեան համակարգը կազմող մարմիններուն կողմէ: Այս պարագային Հանրապետութեան Նախագահին դերը կը սահմանափակուի Արդարադատութեան Խորհուրդի անդամներու նշանակումով -- ան կը նշանակէ իրեն առաջարկուած անդամները: Այլ խօսքով, Հանրապետութեան Նախագահը ունի Արդարադատութեան Խորհուրդին նախագահելու խորհրդանշական դեր:

Միաժամանակ, պէտք է նախատեսել դատաւորներու կարգավիճակի օրէնսգիրքը: Դատաւորներուն ասպարէզին ընթացքը ու դասակարգային աստիճաններու բարձրացումը, դատաւորներուն պարտականութիւնները, անոնց կարգապահական պատասխանատուութիւնը եւ պատժամիջոցները պէտք է ընդգրկուին կարգավիճակին մէջ: Հանրապետութեան Նախագահը կամ Ազգ. Խորհուրդը իրաւունք պէտք չէ ունենան դադրեցնելու կամ կարգապահական պատասխանատուութեան ենթարկելու դատաւորները -- ըլլան անոնք Սահմանադրական դատարանի թէ արդարադատութեան համակարգի դատաւորներ: Շնորհիւ Արդարադատութեան Խորհուրդի անկախութեան եւ դատաւորներու կարգավիճակի գոյութեան, կարելի կը դառնայ վերցնել արտաքին ճնշումներուն ազդեցութիւնը եւ երաշխաւորել դատաւորներու անկողմնակալութիւնը եւ անկախութիւնը:

(Շար. 6)

ՀԱՅԵՐԸ ՄՈԼԴՈՎԱՅՈՒՄ

Մոլդովայի Հանրապետութիւնը նախկին Խորհ. Միութեան 15 Հանրապետութիւններից մէկն էր եւ ինչպէս միւս Հանրապետութիւնները, այն եւս հռչակել է իր անկախութիւնը: Տարածքը շուրջ 30 հազար քառակուսի քմ. է (ներկայ Հայաստանի չափ): Սահմանակից է արեւելքից Ուկրանիային, իսկ արեւմուտքից՝ Ռումանիոյ: Բնիկ ժողովուրդը ռումանական ծագում ունի, ուղղափառ քրիստոնեաներ են եւ նրանց լեզուն էլ գրեթէ ամբողջապէս ռումաներէն է: Բացի տեղացի ժողովուրդից, բաւական մեծ է թիւը Ռուսների, ինչպէս նաեւ Ուկրանացիների, լեհ կաթոլիկների, Հայերի եւայլն:

Հայերը պատմական ներկայութիւն են Մոլդովայի մէջ: Առաջին Հայերը այստեղ են եկել դեռեւս Անիի կործանումից յետոյ, 11-12-րդ դարերում: Աւելի մեծ թւով Հայեր դէպի Մոլդովա են եկել 14-15-րդ դարերում, եւ այս ժամանակից է, որ առաջին հայկական եկեղեցիներն են կառուցել: Ամենահին եկեղեցին կառուցուել է 15-րդ դարի սկզբնամասում, Ջիտատէ Ալբէ կոչուած տեղում: (Այս վայրը այսօր մաս է կազմում Ուկրանիայի՝ Աքերման անունով): Գրեթէ նոյն ժամանակամիջոցում է կառուցուել նաեւ Ռումանական Մոլդովայի մաս կազմող Սուչավա քաղաքի Սուրբ Աստուածածին վանքը: (Այս վանքում 1943 թուականին իր քառասունքն է անցկացրել ներկայիս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Հայրապետը): Յետագայում եւս Հայերը կառուցել են մի շարք եկեղեցիներ: Ներկայ Մոլդովայի Հանրապետութեան տարածքում պահպանուել են Քիշինեւ մայրաքաղաքի երկու եկեղեցիները, Պէլց քաղաքի եկեղեցին, Գրիգորիոպոլ քաղաքի եկեղեցին:

Գրիգորիոպոլ քաղաքը հիմնադրուել է շուրջ երկու հարիւր տարի առաջ Հայերի կողմից: Այն ժամանակ Մոլդովան մաս էր կազմում Ցարական Ռուսաստանի եւ ռուսական իշխանութիւնները յատուկ հրամանով թոյլ են տուել Հայութեան կառուցելու հայկական բնակատեղի: Գրիգորիոպոլ քաղաքի զինանշանի վրայ յստակօրէն արտայայտուած է քաղաքի Հայերի կողմից կառուցուած լինելը: Ռուսական կայսրութեան թագից ու արծիւից բացի, զինանշանը պարունակում է Արարատ լեռան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի պատկերները եւ այլ հայկական խորհրդանիշեր:

Պատմութեան ընթացքին, 1812 թուականից սկսած, շուրջ հարիւր տարի, Քիշինեւ մայրաքաղաքը եղել է կենտրոնը Բեսարաբիայի եւ Նոր Նախիջեւանի Հայոց Թեմի, որտեղ պաշտօնավարել են շատ յայտնի հայ հոգեւորականներ, մասնաւորաբար Ներսէս Աշտարակեցի Կաթողիկոսը, հռչակաւոր ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկու եղբայր Գաբրիէլ Արք. Այվազեանը եւ ուրիշներ:

1918-1940 թուականների ընթացքում, երբ Մոլդովայի ներկայ տարածքը կրկին անցել էր ռումանական գերիշխանութեան տակ, տեղի հայկական եկեղեցիները մաս էին կազմում Ռումանիոյ Հայոց Թեմի:

Քիշնեւի առաջնորդանիստ Ս. Աստուածածին եկեղեցին կառուցուել է 1804 թուականին: Եկեղեցին գմբէթաւոր է, շատ լաւ պահպանուած եւ Մոլդովայի մայրաքաղաքի ամենագեղեցիկ եկեղեցիներից մէկն է: Քիշինեւում պահպանուել է նաեւ Հայոց գերեզմանատունը եւ նրան յարող Ս. Յարութեան մատուռը, որը թէեւ աւերուած է, բայց աչքի է ընկնում իր հայկական ճարտարապետութեամբ:

Եկեղեցիների, քաղաքում հայկական փողոցների եւ այլ շինութիւնների գոյութիւնը լաւագոյն ապացոյցն է Մոլդովայում Հայերի աշխոյժ ու կազմակերպուած եկեղեցական ու մշակութային կեանքի: Քիշինեւ մայրաքաղաքի փողոցներից մէկը այսօր էլ կոչւում է Վեքէ - Արմենեասկա, որ թարգմանւում է Հին -- Հայկական:

Մոլդովայի Հայութիւնը մինչեւ 1940-ական թուականների սկիզբը, անկախ քաղաքական վերիվայրումներից, շարունակել է միշտ էլ վառ պահել իր ազգային ոգին, հայաշատ վայրերում գործել են Հայոց եկեղեցիներն ու դպրոցները:

Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմից քիչ առաջ Մոլդովայի ներկայ տարածքը գրաւուեց Խորհ. Միութեան կողմից: Մէկը միւսի յետեւից փակուեցին հայկական բոլոր եկեղեցիներն ու դպրոցները: Պատերազմի տարիներին եւ յետ պատերազմեան մի քանի տարիների ընթացքում Խորհրդային Մոլդովայի գրեթէ ողջ Հայութիւնը գաղթեց Ռումանիա կամ այլ երկրներ: Ամբողջապէս վերացաւ երբեմնի ծաղկուն ու հայաշատ Մոլդավահայ գաղութը, մասամբ պահպանուեցին միայն եկեղեցական ու այլ շինութիւններ՝ քարակերտ ու յաւերժական վկաները Հայոց ներկայութեան:

1950-ական թուականների վերջից ըսկսեալ Հայաստանից, Արցախից եւ Խորհրդային Միութեան այլ վայրերից դէպի Մոլդովա եկան բազմաթիւ Հայեր՝ հիմնականում երիտասարդներ, այստեղ լաւ աշխատանք գտնելու ակնկալիքով: Աստիճանաբար նրանք վերջնականապէս հաստատուեցին Մոլդովայում, ոմանք այստեղ կազմեցին իրենց ընտանիքները:

Այսօր Մոլդովահայութիւնը շուրջ 5 հազարի է հասնում, որոնք բնակւում են հիմնականում մայրաքաղաք Քիշինեւում, Գրիգորիոպոլ, Պէլց քաղաքներում եւ այլուր: Նրանք զբաղւում են մեծաւ մասամբ առեւտուրով, թէեւ քիչ չէ թիւը նաեւ գիտութեան այլեւայլ բնագաւառների աշխատողների, ուսուցիչների, այլ արհեստաւորների:

Հայութիւնը աշխատանք է տանում նաեւ իր ներկայացուցիչը ունենալու իշխանութեան ոլորտներում: Վերջին խորհրդարանական ընտրութիւններում (27 փետրուար 1994 թ.) Հայերը իրենց թեկնածուն ունէին, սակայն ցաւօք նա չընտրուեց: Անհրաժեշտ պէտք է նշել, որ տեղացի ժողովուրդը բարեացակամօրէն է տրամադրուած Հայութեան հանդէպ եւ ապագային Հայերը թերեւս կարողանան յաջողութեան հասնել:

Հայկական մշակութային կազմակերպութիւններ են գրանցուած մայրաքաղաքում եւ Գրիգորիոպոլ քաղաքում: Միակ եկեղեցական համայնքը գործում է Քիշինեւում, համայնքին է վերադարձուած վերը նշուած Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Այն արտաքնապէս շատ լաւ վիճակի մէջ էր: Քիշինեւաբնակ Գուլքանեան եղբայրների եւ այլոց միջոցներով կատարուեց նաեւ ներքին նորոգումներն ու բարեկարգումները, կառուցուեց մարմարեայ գեղեցիկ խորան, համաձայն Հայ Եկեղեցու կանոնների:

Եկեղեցին այսօր ունի իր հոգեւոր հովիւը եւ Ծխական Խորհուրդը, բացուել է կիրակնօրեայ դասարան: Մօտ ապագային Հայութեան կը վերադարձուի նաեւ Քիշինեւի Ս. Յարութիւն Հայոց եկեղեցին: Եկեղեցական համայնքներ գրանցելու նախաշեմին են նաեւ Գրիգորիոպոլի եւ Պէլցի Հայերը:

Մնում է յուսալ, որ ներկայ Մոլդովահայութիւնը հետզհետէ վերընձիւղուելով ու լաւագոյնս կազմակերպուելով արժանաւոր ժառանգորդը կը դառնայ 600-ամեայ աւանդոյթ ունեցող այս գաղութի:

ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԻՍԱԽԱՆԵԱՆ
Նախկին հոգեւոր հովիւ
Մոլդովայի Հայոց

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵՐՄԱԶԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՌԵՍԻԹԱԼԸ

Ուրախալի երեւոյթ է ստուգել թէ՝ աւելի քան տասնեակ տարիներէ ի վեր հարաւային Ֆրանսայի հայկական գաղութներուն մէջ, երաժշտական կեանքը ստացած է նոր թափ, նոր զարկ մը: Կազմըւած են ժողովրդական եւ աւանդական երաժշտութեան փուլալ ազդիւրներէն սընունդ առած, դարաւոր հոգեւոր երաժըշտութեան շունչով կեանքի կոչուած երգչախումբեր, մանկանց խումբեր: Այդ նոյն շրջանին մէջ հրապարակ իջած են նաեւ երաժշտական գիտելիքներով զինուած՝ զանազան նուագարաններու հիմնական կրթութիւնը ստացած, ազգային երաժշտանոցներու շարքերը գրաւած բազմաթիւ հայ պարման -- պարմանուհիներ: Հոգեկան բաւարարութիւն եղաւ մեզի համար տարիներ առաջ ողջունել հիմնադրութիւնը Մարսէյլի Սահակ -- Մեսրոպ եւ Գարուն Մանկանց երգչախումբերու, որոնք օրըստօրէ նուաճումներ արձանագրելով իրենց առաջելութեան ճամբաներուն մէջ, հրաւիրեցին ոչ միայն հայ այլեւ Ֆրանսայի երաժշտասէր հասարակութեան ուշադրութիւնը իրենց վրայ: Վերջերս «Յառաջ»էն տեղեակ եղանք թէ՝ Նիսի մէջ կազմուած է Սայաթ -- Նովա անունով նոր երկսեռ երգչախումբ մը, զարմանք պատճառելով շատերուն:

Այս եռուն երաժշտական աշխատանքին կենսունակ եւ մղիչ երկու ուժերէն մին եղաւ Ժիւլիէթ Երմազեանը:

Կիրակի, Մարտ 20, կէսօրէ ետք՝ Սահակ -- Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Մարսէյլի ազգային երաժշտանոցի ուսուցչուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երմազեանի աւելի քան քսան աշակերտներու դաշնակի ռեսիթալը: Հինգ տարեկանէն մինչեւ տասնեւութ տարեկան աղջնակ եւ տղաներ, որոնց մէջ յարգելի թիւ մը կը կազմէին Հայերը, իրենց տաղանդն ու շնորքը ցոյց տուին երկու ժամեր շարունակ, հայ եւ միջազգային երաժշտութեան հըռչակաւոր պարզ կամ դժուար գործերով: Փոքր դաշնակահարները հրամցուցին Պայէրի, Շըմօլի, Մարթինի, Տիապէլլիի, Ռօթէրի -- Առաջին Մեթոտ-ներէն առնըւած, պարզ սակայն սիրուն, հինգ կամ ութ ձայներու մէջ շրջող եւ աւելի թեքնիք զարգացընելու ծառայող կտորները՝ մերթ ինքնավստահութեամբ, մերթ վախով ու դողով: Յառաջադէմ դաշնակահարները նուագեցին մարդկային տարրական կիրքերը շատ պարզ խսկութեամբ եւ դիւրահասկնալի կերպով ներկայացուցած Զայքովսկիի, խոր զգացումներով լեցուն եւ երաժշտական խորունկ երեւակայութեամբ ծանօթ Շումանի, հարուստ զգայնութեան՝ ներդաշնակ եւ նուրբ ճաշակի տիրացած Շուպէրթի, իր արուեստը անձնական զգացումներով եւ տառապանքներով արտայայտիչ դարձուցած՝ լեհ ազգային երաժշտութեան ամենամեծ մեկնիչին՝ Շոփէնի, լուութեան եւ անսահմանի տպաւորապաշտ երաժշտական գըծագրիչի Տէպիւսիի, թեթեւ երաժշտութեամբ՝ իր տաղանդով եւ հանճարով հանրածանօթ՝ Մոցարթի, ռոմանթիք դարու մէջ ապրող դասականին՝ Պրամսի գործերը:

Անշուշտ յայտագրի վրայ չէին կրնար բացակայիլ հայ երգահանները: Այսպէս՝ հայ թէ Ֆրանսացի դաշնակահար -- դաշնակահարուհիները մեկնաբանեցին իր արուեստը ամենախոր արմատներով հայ ժողովրդային երաժշտութեան կապած՝ Խաչատրեանի, իր երաժշտութիւնը նըրբամտութեամբ՝ գեղեցիկ եւ նուրբ ճաշակով ստեղծած՝ Յարութիւնեանին, Լիսթի աշակերտած եւ անոր երաժշտական հասկացողութիւնը եւ նրբութիւնը որդեգրած Ստեփան Էլմասի, ժողովրդային ակերէն սնած՝ երաժշտական թարմ լեզուով՝ մերթ կայտառ, մերթ խաղաղ եւ լայն ռիթմով առլցուն ստեղծագործութիւններ տուած Բաբաջանեանի գործերը:

Շեշտենք թէ՝ յատկապէս չափահաս դաշնակահարները պատրաստուած էին լրջութեամբ, գիտակցութեամբ եւ իրենց լաւագոյնը տալու հաստատակամութեամբ: Անոնց մեծ մասը կատարեցին իրենց վստահուած կտորները գունագեղ երազաւորումներով, ապրումով եւ գնահատելի թեքնիքով: Բնական է կային աչքի շատ կամ նուազ ինկող տաղանդներ, որոնք յաճախակի կրկնուած այսպիսի ելոյթներով դուցէ կրնան իրենց վրայէն նետել բեմի վախն ու դողը եւ կրնան դառնալ վաղուան իսկական արժէքները:

Ինչպէս ամէն մարզի մէջ նաեւ արուեստի բնագաւառէն ներս որպէս դաստիարակիչ՝ պէտք է տանիլ անձանձիր աշխատանք, յարատեւ գործ, ցուցաբերել համբերատար ոգի, աննկուն կամք եւ յատկապէս մայրական սէր երիտասարդ ուժերու նկատմամբ: Այս է ամենագնահատելին որ իրագործած էր իր աշակերտներով Տիկին Ժիւլիէթ Երմազեանը:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՆԱՅԻՍ
ԵՒՓԻՄԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
(1872 -- 1950)

ՅՈՒՇԵՐՍ

Մտաւորականներու խումբ մը կար հոն, հովանաւոր պարտէզին մէջ, մտաւորականներ՝ որոնք կը հանդչէին աշխատելու, ստեղծելու, խորհելու խոնջէնքէն, վայելելով հազուադէպ հմայքը առանց ճիգի, առանց քօղի, ազատօրէն, միտքէ միտք, սրտէ սիրտ խօսակցելու եւ երբեմն ալ լռելու:

Վայրկեանին անդորրութեան անձնատուր, Տիրան Չրաքեան ունկն դնելով հոն իր Ներաշխարհին դաշնակութեան մըրմունջներուն, «ան՝ որուն համար փառքը հիմա իր մեռեալի արեւն է», ինչպէս ըսած է Պալըաք, Ներաշխարհի միսթիք հեղինակը, նեշնչուած կը խօսէր հոգիներու անդրաշխարհային կեանքէն, տիեզերքին անհասկնալի խորհուրդներուն վրայ եւ մենք մտիկ կ՚ընէինք:

1914...: Տիրող տարապայման հեշտանքին մէջ Արեւելքի իրիկնամուտին, սարսուռ մը կարծես կ՚անցնէր, հեռաւոր ու անորոշ:

Թմբեցուցիչ հեղուկի մը նման, քերթողին խօսքերը կը վանէին սակայն տարտամ մտահոգութիւնները, կը քնացնէին արհաւիրքի մը կարելիութիւնները:

Մեզմէ ոմանք, ունկնդրելով հանդերձ խօսողին, մտովի կ՚երթային դէպի անցեալին աշխարհները: Մեր երեւակայութեան առջեւ կը բացուէր հոլաթեւ երկինքը Պատմութեան: Անցքեր, աւանդավէպեր, մեծ աղէտներ, ժողովուրդներու մարտիրոսութիւններ, հերոսներու կերպարանքներ կենդանութիւն առած կ՚երեւային մեզի եւ կ՚ոգեկոչէինք անուններ փոշիներու մէջ մոռցուած կամ դարերու ճակտին շողշողուն:

Ինչո՞ւ կ՚ընէինք այդ ոգեկոչումը, այդ պահուն: Արտասովոր պատահարի մը ազդարարութեամբը կարծես կը յուզուէինք անզգալաբար: Չրաքեան լռած էր: Տերեւներն իսկ այլեւս անշարժ էին կարծես. աշխարհի շունչը կանգ առած ըլլալ կը թուէր: Ոչ ոք բառ մը ըսելու արիութիւնը կը զգար. անէացում մըն էր այդ պահը, անդորր, թերեւս ալ անձկագին...:

Յանկարծ, ցնցող, ահազնալուր հնչիւն մը մահազդոյժ, կոպիտ. խուլ հնչիւն մը.

Տավո՛ւլ...:

Թմբուկ...: Զօրակոչ: Օդը կը թնդայ արիւնի կաթիլներով: Յուզումնահար, շրթներնիս պակուցեալ, իրարու կը նայինք: Մեզ կ՚ողողէ, մեր անդորրութիւնը կը լեցնէ արձագանգը այդ անընդհատ հնչող տավուլին: Արհաւիրքի անդունդներն են որ կը խորունկնան: Բնազդօրէն ուրուագծուած եղեռնի մը չարագուշակ կերպարանքը կը խլրտի:

Տավուլը կը դոռայ շարունակ: Սադայէլի կոչն է ան, որ խաղաղ փողոցներուն մէջ, իր հարուածներուն տակ կը փչրէ հոգիները: Երկինքէն ցաւ կը տեղայ յանկարծ ու Զմլըճայի բլուրէն փչող հովին մէջ արցունք կայ:

Տավո՛ւլը. նախակարապետը մեծ չարչարանքին, անլուր դժբախտութիւններուն: Սակայն, մեծ յեղափոխականը, անկաշառելին Ռոպէսփիէռ, քարոզած է թէ «դժբախտները աշխարհի զօրութիւններն են»: Արդեօք խորապէս համոզուա՞ծ էր այդ գաղափարին:

Պատերազմին չորս ծանր տարիներուն հնչեց այդ տավուլը. իր դժոխային ձայնը թնդաց Արեւելքի կապոյտ գիշերներու լռութեան մէջ:

Զինուորներու իւրաքանչիւր դասակարգի կանչուելուն՝ եկաւ տավուլը, հեծնելով մայրերու կսկիծը, նշանածներու արցունքը, ընդհանուրին սարսափը, եկաւ ան կանչելու երիտասարդները դէպի ըսպանդի դաշտը:

«Տավուլ եկած է»ն սրտաճմլիկ լուր մըն էր որ չորս տարի սառեցուց սրտերը:

Գիշերուան տավուլին ձայնէն, որուն ընդհանրապէս կ՚ընկերանար փողոցի շուներուն կաղկանձիւնը, երախաները իրենց քունէն կ՚արթննային եւ կը փաթթուէին մայրիկին. Նորածինները կը գունատէին, սիրող սիրտերը կը ճմլուէին:

(Շար. 70)

(Շար. Ա. էջէն)

նատարէն եւ Արտաքին նախարարութեան ափրիկեան բաժնի մէկ պատասխանատուին սպանութիւններէն ետք, Թիւրքէի քաղաքապետն է եւ իր քարտուղարը որոնք սպաննուած են։ «Ֆիկառօ»ի մէջ, «Հանրապետութեան Համար Շարժում»ին նախագահը հարցազրոյցի մը մէջ, կը յայտարարէ. -- «Քաղաքացիական պատերազմ մը պարտադրուած է Ալժերացիներուն, պէտք է դէմ դնեն։ Դիմադրութեան ժամը եկած է։ Եթէ Դեմոկրատները պարտուին, Թեհրան չէ որ կ'ըլլայ, այլ՝ Գապուլ»։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը մերժողական պատասխան տուած է Եւրոպական Յանձնախումբին որ Երկուշաբթի օր (Մարտ 28) վերջին պայմանաժամ մը շնորհած էր Աթէնքի որպէսզի վերցնէ Մակեդոնիոյ շրջափակումը։ Աթէնք կ'առարկէ որ՝ «Խօսք իսկ չի կրնար ըլլալ որ Յունաստան միակողմանի նախաձեռնութիւն մը առնէ՝ ցորչափ Սկիւպի ղեկավարները անդիջող կը մնան»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը ճշդէ որ Ռուսաստան ոչ ՄԱԿ-ին, ոչ ալ Սի - Էս - Սի - Ը-ին արտօնութեան պէտք ունի խաղաղութեան պահպանման գործողութիւններ տանելու համար ՀԱՊ--ի երկիրներուն մէջ։

ՄԱՇՏՈՑ

Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան եւ Զարգացման Միութիւնը կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՆՊԱՏՐԱՍՏԻՑ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

10-18 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Կիրակի, Մայիս 8, ժամը 14.30--ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահը։

ՄՐՑՈՅԹԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ. -- Արտասանութեան համար պարտադիր կտորն է՝ Ով Մեծասքանչ դու լեզու։ Երկրորդ կտորի ընտրութիւնը ազատ է, որուն սակայն նիւթը պէտք է ըլլայ հայ լեզուն (Մեծասքանչի, Մեսրոպ Մաշտոցի նուիրուած բանաստեղծութիւններ, ներբողներ)։ Իսկ ընթերցանութեան կտորները թեկնածուները վիճակով կը քաշեն եւ կողքի սրահին մէջ առանձնանալով կը պատրաստեն զանոնք՝ տրուած ժամանակամիջոցի ընթացքին։

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ. - Ա. մրցանակ՝ 500 Ֆր. եւ Փարիզ -- Լոնտոն -- Փարիզ օդանաւային տոմս մը,

Բ. մրցանակ՝ 400 Ֆր.։

Գ. մրցանակ՝ 300 Ֆր.։

Իսկ բոլոր մասնակցողները կը ստանան յուշանուէրներ։

ԴԱՏԱԿԱԶՄ. - Տիկիններ՝ Մելինէ Քոնսթանթէն եւ Նոյեմիկ Եուսէֆեան. Պր.ներ՝ Սարգիս Պօղոսեան, Ռազմիկ Աբրահամեան եւ Ալեքս Ալթունեան։

Թեկնածուները պէտք է արձանագրուին մինչեւ Ապրիլ 30, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն. --
48 - 41 - 49 - 37 կամ 47 - 50 - 97 - 51

Ծնողներէն, դպրոցներու տնօրէններէն եւ ուսուցիչներէն կը խնդրուի քաջալերել եւ պատրաստել աշակերտները։

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌՔ

Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ մեր ժողովուրդին թէ
Կիրակի, Ապրիլ 3

Յարութեան տօնին առիթով տեղի պիտի ունենայ վաճառք Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, ժամը 9-էն 14, աւանդական Զատկական Կարմիր հաւկիթներու եւ չէօրէքներու։

Զարդարեցէք ձեր տօնական սեղանները հայկական այս բարիքներով։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 2, Ճրագալոյց Զատկի։ Ժամերգութիւն եւ ընթերցուածք ժամը 17-ին, պատարագ ժամը 18-ին։

ԿԻՐԱԿԻ, Զատիկ. -- Եպիսկոպոսական պատարագ ժամը 11-ին։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.-- Մեռելոցի պատարագ ժամը 11-ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԵՐԳԻ - ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹ

մասնակցութեամբ՝
Գ Ա Ր Ո Ւ Ն
Մանկա - պատանեկան երգչախումբի
Ս Ա Ս Ո Ւ Ն - Ա Ր Ա Գ Ա Ծ
պարախումբ - նուագախումբի

Կիրակի, Ապրիլ 10, ժամը 15.30-ին
THEATRE DU MOULIN
47, Boulevard Perrin — 13013 Marseille

Յայտագիր. --
ԿՈՄԻՏԱՍ - ԱԼԷՄՇԱՀ - ՇՈՒՊԵՐԹ - ՇՈՒՄԱՆ - ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ - ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ...

24 AVRIL
Journée de la Cause arménienne

- Pour préserver la mémoire arménienne,
- Pour agir contre les révisionnistes de l'Histoire,
- Pour exiger réparation de la Turquie,

LA COORDINATION DES ORGANISATIONS POLITIQUES ARMENIENNES DE FRANCE
(C.O.P.A. : Hentchak, Dachnak, Ramgavar)
appelle tous les Arméniens et amis à une

MANIFESTATION NATIONALE

LE 24 AVRIL
à PARIS, LYON, VALENCE, MARSEILLE

Les programmes des différentes manifestations seront communiqués ultérieurement.

Cette année le «24 Avril» coïncide avec le centenaire des premiers grands massacres d'Arméniens qui ont débuté au printemps 1894 à SASSOUN.

"Fondation Léa et Napoléon Bullukian"

SUBVENTIONS 94

Offre aux associations arméniennes de bienfaisance

relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer dossier avant le **30 Avril 94**

à **FONDATION BULLUKIAN**

18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ

VIIèmes JEUX EUROPEENS de l'UGAB

DIMANCHE 3 AVRIL A 20 HEURES
Hôtel SWITEL d'Anvers
— Ambiance arménienne et européenne exceptionnelle
Remise des prix aux vainqueurs
GRANDE TOMBOLA

1er prix : Voyage en ARMENIE

Donation pour l'entrée : 1 500 FB
Tenue de ville — Parking gratuit
avec la participation du célèbre chanteur acteur *M A N U E L*
(de Los Angeles))
et l'Orchestre *N A ï R I* de Valence
— *GRAND BAL DE CLOTURE des VIIe JEUX EUROPEENS de l'U.G.A.B.* :
Sous le haut patronage du COMITE DES ARMENIENS DE BELGIQUE
Invités d'honneur : *M. et Mme HENRI VERNEUIL*
Président d'organisation : *M. TIGRAN VROUYR*
Les parrains des VIIe Jeux : *M. et Mme SARKIS SOGHANALIAN*
Les présidents d'honneur : *MM. KHATCHIK KHATCHIKOV*
et *LEON KEBABDJIAN*
Contact : *M. Antranik Kechichian* — 16 / 75 56 33 74

U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ. U.G.A.B. Հ.Բ.Ը.Մ.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Զ Ա Տ Ի Կ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 3,
ԶԱՏԻԿ՝ ՏՕՆ ՀՐԱՇԱՓԱՌ
ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ
ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.15-ին։
Պատարագ ժամը 10.30-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՅԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ծանօթ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 9.15-ին։
Պատարագ ժամը 10.45-ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 9.15-ին։
Պատարագ ժամը 10.30-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Պատարագ ժամը 10-ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւնը ժամը 8.30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Սուրբ սեղանին կը սպասարկեն հոգեւոր Հովիւ Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեան, Գէորգ Բոխանեան եւ Սահակ Սուքիասեան սարկաւագներ, Մկրտիչ եւ Լեւոն Ղազարեան ուրարակիրներ։

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10-ին։
Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ։ Մեներգ եւ երգեհոն։ Երգեցողութիւնները կը կատարէ տեղւոյն երգչախումբը։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Ժամերգութիւն եւ պատարագ ժամը 9.30-ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ժԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւնը ժամը 8.30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10-ին։